

8131

సత్యవతీచరిత్రము

(K) 099

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

తొమ్మిదవ కూర్పు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 1-0-0]

ప్రహసనములు

ప్రహసనములు

మూడవ సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహాపాథ్యాయ ప్ర॥
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కాతుకవర్ధని
- 14 వినోదజరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని ము॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
- 3 తిక్కగిద్దవృహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
- 4 మహారణ్య పురాణ పుత్యము
- 5 మహానాటకము
- 6 మహానాటకము

7 దక్షిణ గోగ్రహణము

8 వివేకదీపిక

భాషాంతరీకృత నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీను వర్తకచరిత్రము
- వచన ప్రబంధములు
- పద్యకావ్యములు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
- 2 యాత్రలు ము॥భా॥
- 3 రాజకేళిర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధ్రనిరోధ్యనిర్వచన
నైషధము
- 5 రసికజనమనోరంజనము
- 6 శుద్ధాంధ్రభారత సంగ్రహము
- 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 8 పథికవిలాసము
- 9 జాకగిర్మిక్
- 10 పిరిపిరిక

స త్య వ త్తీ చ రి త్ర మ్ము

గృంథకర్త

కందుకూరి వీరేశలింగమ్మ పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

సత్యవతీచరిత్రము

సత్యవతీచరిత్రము

మొదటిప్రకరణము

మార్గశిరమాస మారంభ మయినందున శీతకాలపుశేలవులు జ్వప్తికివచ్చి సత్యవతి నారాయణమూర్తి రాక్షస యెదురుచూచుచు దిన మొకయేడుగాఁ గడుపుచుండెను. ఓ నారీమణులారా ! మీ కీవాక్యము చెవి సోఁకినతోడనే సత్యవతి యెవరో నారాయణమూర్తి యామె కే మగునో తెలిసికొనవలె నని యభిలాష కలుగవచ్చును. మీకు వారికథను చెప్పెదనుగాని యీకథ యం దేమో చిత్రీవిచిత్రము లుండునని మాత్రము భ్రమపడ బోకుండు. మనపురాణముల యందువలె పదితలలు గలవారును, వేయిచేతు లున్నవారును, సముద్రమునంతను పానముచేయ గలవారును, భూమి చాపచుట్టువారును, ఇం దెవ్వరును రారు. అట్టి యద్భుతములు పుట్టెడి కాలమును పుట్టిన వన్నను నమ్మెడుకాలమును బహుసంవత్సరములక్రిందటనే చాటి పోయినవి. మన శృంగారప్రబంధములయందువలె దీని యందు దీర్ఘ సమాసములతోడను గూఢపదములతోను వనవిహారము, జలక్రీడ, వధూవరులయన్యోన్యవరణము, మొదలైనవర్ణనలు సహిత మెక్కడను కనబడవు. స్త్రీలు స్వతంత్రించి చెలికత్తెలతో కలిసి వనవిహారము చేసెనువార్త లిప్పుడు కలలోనివార్త లయినవి; జలక్రీడలు పుస్తకములలో మాత్రమున్నవి; యావజ్జీవమును సుఖదుఃఖములకు పాలికాపులయి యుండవలసికన్యావరులయిష్టము ననుసరించి వివాహములు జరిగెడి యు తమకాల మడుగంటి తమవినోదారముగా తలదండుగిలు

నోరెఱుగనిశిశువులను పల్లకులలోపెట్టి యూరేగించి మెల్లకాలమును వారిని బద్ధులను గావించెడు బొమ్మలపెండ్లు చేసెడుకాల మిప్పుడు సంప్రాప్త మయినది. కాబట్టి యీనిజమయినచరిత్రమునందు తేట తెఱుగుమాటలతో మీ రీకాలమున సర్వసాధారణముగా కుటుంబ ములయందు చూచుచుండునట్టియు అనుభవించుచుండునట్టియు సామాన్యవిషయములే కనబడునుగాని యింద్రజాలము లేవియు కనబడవు. విరుద్ధము లైనకల్పనాకథలను వినవారిగినమీచెవుల కీసత్యచరిత్రము రుచించునేని, దీనినిచదివి యానందింపను దీనియందు వర్ణింపబడిన యోగ్యులప్రవర్తననుసరింపను మీకుకావలసినంతస్వాతంత్ర్యముకలదు.

సత్యవతి నారాయణమూర్తి భార్య; ముంగొండాగ్రహారమున వసించు లక్ష్మీనారాయణగారి రెండవకోడలు. ముంగొండాగ్రహారము కోనసీమయం దమలాపురమునకు సమీపముననున్నది. క్షీనారాయణ ! గారు పరమసాధువులు. ఆగ్రామమునం దాయన యున్నజాడయే తెలియదు; పలువు రాయనపేరుసహిత మెఱుగరు. కాని గ్రామమునం దాయనభార్యపే రెఱుగనివారుమాత్ర మెవ్వరును లేరు. ఆమె నూతికి వచ్చుచున్నదనఁగానే నీళ్ళతోడుకొనెడు శూద్రస్త్రీలందఱును మీద నీళ్ళుపడిన యశోదమ్మగారు జగడమాడునని చేదలు పయికి తీసికొని దూరముగా తొలగి నిలుచుందురు; మడినీళ్ళకయి చెఱువునకు వెళ్ళునప్పుడు దూరమునుండిచూచి పిల్ల లీదులాట చాలించి భయముతో గట్టుచే పరుగులెత్తుదురు. గ్రామములో పిల్లలెవ్వరైన అల్లరిజేసెడుపక్షమున యశోదమ్మగారి కొప్పరించెదమని తల్లులు వారిని బెదిరింపుచుందురు; ఆమె ప్రసిద్ధిచేత గ్రామవాసు లనేకు లాయనను యశోదమ్మమగఁ డందురుగాని యెవ్వరును పేరుపెట్టి పిలువరు.

అలక్ష్మీనారాయణగారికి నలుగురు కొమాళ్ళు. వారిలో పెద్ద తనిపేరు వేంకటేశ్వరులు; రెండవకొమారునిపేరు నారాయణమూర్తి అని మీ రీవఱకే యెఱుఁగుదురు. మూడవకొడుకు రామస్వామి; చిన్నవానికి సుబ్రహ్మణ్యమని పేరు. వీరు నలువురుపుత్రులునుగాక యిద్దఱు కొమార్తెలున్నారు వారిలో పెద్దామె సావిత్రి; చిన్నది సీత.

వేంకటేశ్వరుల కిప్పు డిరువదియేడు సంవత్సరముల వయస్సున్నది. అతఁడు దేశాచారమునుబట్టి చిన్నతనములో కాళిదాసశ్రీయమును చదువుకొనెనుగాని కావ్యపాఠమునం దతనికి శ్రద్ధలేకపోవుట చేతను చదువుకొనుటకంటె గురువున కుపచారము చేయుటయందే విశేష కాలము పోవుటచేతను సంస్కృత మతనికి పట్టువడలేదు గాని కొంచెము లెక్కలు వేయుటకును చక్కఁగా వ్రాయుటకును మాత్రమతఁడు నేర్చుకొనెను. అతఁ డిప్పుడు కరణమువద్ద గుమాస్తాగానుండి నెలకు పదిరూపాయలసొమ్ము తెచ్చుకొనుచున్నాఁడు. అతఁడు మతము చేత స్మార్తుఁ డయినను వైష్ణవులసహవాసముచేత విష్ణుభక్తి ముదిరి మెడనిండ తులసిపూసలు తావళములు వేసికొని పెద్దనామములు ధరించి హరిభక్తుఁ డనిపించుకొను చుండెను. అతనిభార్య సుందరమ్మ; ఆమెయు చదువెఱుఁగనిది. కాబట్టి కొన్నిసమయములలో పోట్లాడుచున్నను భార్యాభర్త లిరువురును మనసు కలిసి యొక్కమాటగా నుందురు. ఆదంపతులకు రామానుజమ్మయని రెండేండ్లు దాటిన చిన్న కొమార్తె గలదు.

నారాయణమూర్తికిప్పు డిరువదవయేడు వచ్చినది. అతఁడు మిక్కిలి బుద్ధిసూక్ష్మతగలవాఁడు. అతనికి చదువునందు మిక్కిలి యాసక్తి. అతఁడు బహుగుణవంతు డని అతని నెఱిగినవా రందఱు భాడుకొందురు. ఆగ్రామకరణములమ్ముఁడు రాజమహేంద్రవరమున

నింగ్లీషు చదువుకొని యుద్యోగము చేయుట చూచి యింగ్లీషువిద్య నేర్చుకొనుటయందు మిక్కిలి యభిలాష కలవాడై తల్లిదండ్రులతో చెప్పక అనులాపురమునకు వెళ్ళి యింగ్లీషు పాఠశాలలో ప్రవేశించి వారములు చేసికొని కష్టపడి చదువుకొనుచు ధనికుల బాలుర కింటి వద్ద రాత్రులు పాఠములుచెప్పి సంపాదించిన సొమ్ముతో పుస్తకములు బట్టలు మొదలైనవి కొనుచు కొన్నిసంవత్సరములలో ప్రవేశపరీక్ష మొదటి తరగతిలో మెప్పువడసి నెలకు పదిరూపాయలు విద్యార్థివేతన మును పొంది రాజమహేంద్రవరమున ప్రథమశాస్త్రపరీక్ష తరగతిలో నందరిలోను చుఱుకయినవాడుగా నున్నందునను, ఆతరగతిలోనే సహపాఠిగా నుండి చదువుకొనుచున్న మాధవయ్య ప్రోత్సాహము చేతను, మండలన్యాయసభలో ప్రధానవిలేఖకుడుగా నున్నరాఘవయ్యగారు పండ్రిండుసంవత్సరముల ప్రాయము గల తనకుమార్తె నాతనికిచ్చి వివాహముచేసెను. మాధవయ్య రాఘవయ్యగారి కొమారుడే. వివాహ మయిన రెండుమూడు మాసములకే రాఘవయ్యగారు డిస్ట్రిక్టు మునసపుగా నియమింపబడి పెద్దాపురమునకు వెళ్ళిపోయిరి. అప్పుడు పెద్దతమ్ముడయిన రామస్వామిగూడా వచ్చి పాఠశాలయందు ప్రవేశించినందున పదిరూపాయలును చాలక కొంతఋణము చేసినను తల్లిదండ్రు లేమియు పంపలేకపోయిరి. వారు వేంకటేశ్వరుల వివాహము నందు బ్రాహ్మణసంతర్పణ చేయుటకును సంభావన యిచ్చుటకును తాకట్టు పెట్టినమాన్యముమీఁది యప్పు నేటికిని తీరక వడ్డి పెరుగు చున్నందున వారికి జీవనము జరుగుటయే దుర్ఘటముగా నుండెను. ఈసంగతిని మామగారు విని చేసినయప్పును తీర్చివేసి నెలకు నాలుగు రూపాయలచొప్పున అల్లునకు పంపుచుండెను. ఇప్పుడునారాయణమూర్తి ప్రథమశాస్త్రపరీక్షయందు కృతార్థుడయి బీ.యే తరగతిలో చదువు

కొనుచున్నాడు. ఎఫ్-వ పరీక్ష యిచ్చినప్పటినుండియు అతనికి విద్యార్థి వేతనము నెల కిరువదిరూపాయల చొప్పున ముట్టుచున్నది. సత్యవతి సంవత్సరము క్రిందట వ్యక్తురాలయినందున భార్యాభర్తల నొకటిచేసి రాఘవయ్యగారు కొమార్తెను సారెపెట్టి అత్తవారియింటికి పంపివేసిరి. ఇప్పుడు శీతాకాలపుసెలవులు సమీపించుచున్నందున సెలవుదినము లలో ఇంటికి వచ్చెద నని నారాయణమూర్తి తండ్రిపేర నుత్తరము వ్రాసెను. అందుచేతనే సత్యవతి యతనిరాకకయి ప్రతిదినమును ఎదురుచూచుచున్నది. శాంతామణులారా! మీ రీచరిత్రమును చది వినకొలదిని మీకు సత్యవతియొక్క సుగుణసంపద బోధపడి యామె యం దనురాగము హెచ్చుటయే కాక కుటుంబములోని యెల్లవారి యొక్కయు స్వభావలక్షణాదులుకూడ తేటపడి యెవరి నేప్రకారముగా చూడవలెనో మీరే యాలోచించుకొంగలరు.

రెండవ ప్రకరణము

పగలు రెండుగంటలవేళ రాజమహేంద్రవరమునుండి బయలు దేసినపడవలో శిరస్తాదారుగా రెక్కినందున బొబ్బరులంకకు రెండు కోసుల దూరములోనుండు చిన్నగ్రామమునకు సమీపమున దీపాలవేళ పడవ కట్టిపెట్టించి భోజనములనిమిత్తము వా రాగ్రామమునకు వెళ్ళిరి. వారు సుఖముగా కరణములోపల పిండివంటలతో విం చారగించి తాంబూలముపేసికొని సంగీతమువిని మెల్లగాపడవ చేరునప్పటికి రాత్రి పదిగడియలప్రొద్దుపోయినది. ఈలోపల పడవలోనివారందఱును పసిపిల్ల లతోకూడ ఆకలిచేత మలమలమాడుచు రేపు రెండుజాములకయినను మెతుకులు దొరుకునో దొరకవోయని తొందరపడుచు హరినామస్మరణ

చేసికొనుచుండిరి. వా రనుకొన్నప్రకారమే పడవ మఱునా డమలా పురము చేరునప్పటికి మధ్యాహ్నము రెండుజాములు దాటిపోయినది. అప్పుడు పడవదిగి నారాయణమూర్తి పూటకూటియింట భోజనముచేసి చల్లపాటువేళ బయలుదేటి సాయంకాలము స్వగ్రామముచేరెను. ఇల్లు చేరునప్పటికి గృహకృత్యములసంగతి మాటాడుకొనుచు వాకిటనే కూర్చుండియున్న తెల్లదండ్రులు కొమారునిజూచి సంతోషించి, అతడు తమకు సాష్టాంగసమస్కారముచేయఁగా దీవించి లేవదీసి కౌఁగిలించు కొని కుశలప్రశ్నచేసిరి. ఇంతలోలోఁలనుండి తమ్ములుకూడవచ్చి అన్న గారిని కౌఁగిలించుకొనిరి. అన్నగారుమాత్రము రాలేదు. అతడు నెల సరి లెక్కలలో తప్పులున్నవని తహశీలుదారుగారు హుకుము వ్రాసి నందున అమలాపురమువెళ్ళి రెండుదినములనుండి అక్కడనే యుండెను. తాలూకా గుమాస్తాలచేతులలో వెండినాణెములరూపమయిన దివ్యోషధము పడినపక్షమున దానిప్రభావముచేత లెక్కలయందలి తప్పులన్ని యు ఒప్పులగుననియు, ఆదివ్యోషధము చేతికి తగులనిపక్షమున తిన్న గానున్న లెక్కలుసహితము తప్పులకుప్ప లగుననియు, అనుభవశాలులు చెప్పుదురుగాని దానినిజము నాకు తెలియదు. నారాయణమూర్తి కొంతసేపు సుఖసంభాషణచేసి వీధిలోనికి వెళ్ళి గ్రామములోని తన మిత్రుల నందఱిని చూచివచ్చి రాత్రి భోజనముచేసి పడకగది చేరి భార్యరాకకయి యెదురుచూచుచుండెను. సత్యవతి తన సంతోషమును పయికి కనఁబఱుపకపోయినను ముఖవికాసమువలనను, ఉత్సాహ సూచకము లయినమఱికొన్ని యితరచేష్టలవలనను, ఆమెభావమును కని పెట్టి అత్తగారు కొఱకొఱలాడుచు తాను మేలుకొనియుండఁగా కోడలు గదిలోని కేప్రకారముగా వెళ్ళునో చూత మని యేకులబుట్ట ముందువేసికొని వత్తులు చేయుటకై దీపముముందర కూర్చుండెను.

లోపల నారాయణమూర్తి భార్యనిమిత్తమయి అత్రముపడుచు
కొంచె మడుగులచప్పుడయినప్పుడెల్లను తలయెత్తిగుమ్మమువంక చూచు
చు, ఎవ్వరును లోపలికిరాకున్న నిరాశచెంది మరల శిరస్సు దిండుమీద
వాల్చి పుస్తకమువిప్పిచదువఁబోవుచు, చదువుటకుఁజోచకున్న మంచము
దిగి భార్యను పిలుచుకొనివత్తమని తలుపుదాఱవచ్చి సిగ్గుపడి మరలవెను
కకుఁబోవుచు, చిత్తముఱ్ఱుతలూగ మంచముమీద పొరలుచుండెను.
మనసు కలిసినభార్య చిరకాల మెడఁబాసి యున్నతరువాత నూతన
సమాగమదినమున ప్రియునిమన సిట్లుండుట యాశ్చర్యకరము కాదు.

ఈవల సత్యవతియు మగనినిచూచి యొక్కమాటు కుశలప్రశ్న
చేసి రావలెనని యెంతయభిలాషపడుచున్నను చావడిలో అత్తగారు
కూరుచున్నందున వెళ్ళవల్లకాక ఆమె యెప్పుడు వెళ్ళిపరుండునా యని
కోటివేల్పులకు మొక్కుచు, ఒక్కొక్కపనిచేసివచ్చి యామె వెళ్ళినదేమో
యని తొంగి తొంగిచూచుచు, యింటిపనియంతయుఁజేసి తోడికోడలిగది
లో నెంతసే పున్నను అత్తగారాదినము లేచిపోయి పరుండుజాడగానక,
తుట్టుతుదకు ప్రియవల్లభుని చూడవలెననెడి యభిలాష సిగ్గుచు మనసు
నుండి పాఱఁదోలఁగా సాహసముచేసి మంచినీళ్ళచెంబు చేతఁబట్టుకొని
కాళ్ళుచప్పుడు కానీక భయపడుచు మెల్లగా గోడయోరనుండి నడిచి
పడకగది ప్రవేశించెను. అది యోరకంటచూచి తలపంకించి చివాలున
లేచిపోయి అత్తగారు తనగదిచేరి తలుపువేసికొనెను. సత్యవతి గదిప్రవే
శించి యెడమచేతితో పుడకపుచ్చుకొని దీపమెగసనఁద్రోచుచు ప్రేమ
యుట్టిపడ భర్తవంకచూడఁగానే నారాయణమూర్తియును దయారసము
వెదచల్లుచూపులతో భార్యమొగమువంక చూచి చిటువవ్వునవ్వెను.
ఆసమయమున వధూవరులకు మనస్సులందుఁగలిగిన పరమాహ్లాదమును
వారిమనస్సులను చొచ్చి చూడవలసినదేకాని చెప్పటకు శక్యముగాదు.

నారాయణమూర్తి చేయిపట్టుకొని భార్యను తనపక్కను కూర్చుండఁజెట్టుకొని—“యెంతసేపు కనిపెట్టుకొనివున్నా లోపలికిరాలేదు. నేను వచ్చినా నన్నమాట మరిచిపోయినావా?”

సత్య—అత్తగారు వాకిట్లో వుండగా యెట్లారాను?

నారా—యేమివస్తే? ఆవిడ నమలి మింగుతుందా?

సత్య—మీరు బొత్తిగా చిక్కిపోయినారు ఈవేళ మార్గంలో బహు ఆయాసపడ్డారు కాబోలును.

నారా—రాత్రిళ్ళు ప్రొద్దుబోయినదాకా చదువుకుంటూ వుండడంచేత కొంచెం చిక్కినాను. అంతేకాకుండా పూటకూటియింట్లో నాకు భోజనం సుష్టుగా లేదు. నీవుకూడా చిక్కినా వేమి?

సత్య—నేను మునుపుమాత్రం బలిసివున్నానాయేమి? యెప్పుడూ వకలాగేవున్నాను, నేనుయెదిగి కాపురానికి వచ్చినతరువాతకూడా మీరు పరదేశంలో కనపడుతూవుంటే యెంగుకూ పనికిరాకుండా వుండిన్నీ లేనిదానితో సమానమే అయిపోయినాను.

నారా—ఇదిగో ఇక్కడకు వచ్చినానుగదా! ఈనెలరోజులలోనూ యెలాబలిపిస్తావో చూతాము.

సత్య—మీరు వచ్చేటప్పుడు మాలిన్నయ్యను చూచినారా? యింటివద్ద మావా శృంతా బాగా వున్నారేమో!

నారా—నేను రేపు బయలుదేరుతా ననగా మాలిన్నయ్య నాకు కనపడ్డాడు. అతను చదువు మానివేసి పనిలో ప్రవేశించినాడు. మీ వాశృంతా బాగావున్నట్టు మొన్ననే వుత్తరం వచ్చినదట.

సత్య—మానాన్నయ్య పదిహేనురోజులయింది నాకు పది రూపాయలు పంపించినాడు. అప్పటినుంచీ నాకు వాళ్ళవర్తమానమే తెలియదు.

నారా—వదినె యెక్కడా జాడలేదు. నేనువస్తే కనపడకుండా వుండేదికాదు. అవీధికి పుట్టింటికి వెళ్ళిందాయేమిటి ?

సత్య—లేదు. యిట్లోనేవున్నది. పోద్దున్న అత్తగారు యెండుకో కోపపడి, కొంచెం తిట్టినారు. అందుమీద కోపం వచ్చి పోద్దున్నోంచి అన్నం తినకుండా గదిలో ముసుగుపెట్టుకొని కింద పడుకుంది. నేను యెన్నివిధాల బతిమాలుకొన్నా అన్నానికి లేచిందికాదు. నేను యిదివరదాకా ఆగదిలోనే కూర్చున్నాను. మీరు వచ్చి పిలిస్తే వస్తుండేమో. వక్కపర్యాయం లేచి రండి.

నారా—అసలు ఈవార ఖజ్జా యెందుకువచ్చింది ? అమ్మాయి రామానుజమ్మకూడా జాడ లేదేమిటి ?

సత్య—అది యేడిచియేడిచి మీరువచ్చేముందరనేనిద్రపోయింది. దానిమూలంగానే—ఈవార యెవరో మనయింటికి చాటిపెల్లవాణ్ణి యెత్తుకువచ్చినారట. యేదో మాటామాటానచ్చి “మీకందరికీ పవన పండువలె కొడుకులు పుడుతారు మా నిర్భాగ్యురాలు యెందుకూపనికిరాని ఆడముండను కన్నది. ఆడచెత్తయెందుకు ? నాకొడుకు చేసుకొన్న ప్రాణధర్మకొద్దీ యిటువంటి పెళ్ళాము దొరికింది” అని అత్తగారేమో అన్నారట. అందుమీద అక్కయ్యకు వ్రదుకుమోత్తనం వచ్చి “ఆడది పుడితే నేను యేంచేస్తాను ? కావలిస్తే మీకొడుకు లోపంగాని నాలోపం యేమీ లేదు” అనేటప్పటికి యిద్దరూ అంటుకుని ఖజ్జా ఆడినారు. పెద్దది అంటే యేమిటి వూరుకోమంటే నా మాట విన్నదికాదు అత్తగారు నన్ను యెన్నిమాట లంటారుకారు ? అన్నమాటకల్లా నేను యెదురుచెప్పి తగవులాడుతానా ?

నారా—వారుయిద్దరూ యిద్దరే. ఒకరివద్దిగా కారణము లేదు. వీరిలో ఆడవాళ్ళువట్టిమూర్ఖులు; యేమీలేనిపోనిదానికి నిష్కారణంగా

పోట్లాడి ప్రపోమాలు చేస్తారు. మగవా డములేనేకాని ఆడది పుడితే పుచ్చిపోయిందా యేమిటి ? ఉపయోగానికి మగవాడంతో ఆడదీఅంతే. ఇద్దరూకూడావుంటేనేకాని యెప్పుడూ సౌఖ్యం గలుగదు. పాపం నిండుపొద్దులమనిషి; భోజనం చెయ్యకుండావుంటే బహుజబ్బు; మనము పెళ్ళి భోజనానికి లేవదీతాము రా.

అని యిద్దఱును సుందరమ్మ గదిలోనికి వెళ్ళనమీదట సత్య వతి మెల్లగా తోడికోడలి మొగముమీది ముసుగుతీసి—అక్కా ! నీకోసం యెవరో వచ్చారు చూడు.

సుందరమ్మ మఱిది మొగమువంక చూచి కన్నులు వార్చి మరల ముసుగు వేసికొనెను.

నారాయణమూర్తి మరల ముసుగుతీసి—వదినా ! నన్ను మరచిపోయినావా యేమిటి ? చాలాదినాలకు వూరినుంచి వచ్చిన మఱిదిని యీలాగేనా ఆదరించడం ? నీవు యేమీ నా క్షేమసమాచారం అడిగి తెలుసుకో నక్కరలేదా ?

లోపల మాటలాడవలెనని యున్నను మాటాడక సుందరమ్మ కన్నులువిప్పి చూచుచుండెను. అప్పు డిద్దఱును చెరియొక జెబ్బయు పట్టుకొని భోజనమునకు లెమ్మని లేవదీసి ఆమెను బలవంతముగా తీసికొనివచ్చి పీటమీద కూర్చుండఁబెట్టిరి. పుక్కి కొంతబింకము కనఁపరచినను, లోపల ఆకలిదేవత పొద్దుటనుండియు లేచి భోజనము చేయుమని బాధించుచుండటచే అభిమానమును మఱచిపోయి యామె యిదివరకే యెవ్వరైన బలవంతపెట్టిన లేవలె నని యాలోచించుచుండెను. కాబట్టి నీ రూరకచేతులు పట్టుకొనుటయే కాని త్సుత్రే యామెను లేవదీసి పీటవద్దకు తీసికొనివచ్చినది. అప్పుడు విస్తరివేసి సత్యవతి వడ్డించినతరువాత ఆమె కుడిచేయి మెల్లమెల్లగా అన్నము

మీదికి వెళ్ళి పనిచేయ నారంభింపఁగానే విస్తరిలోని కూరలును పప్పును అన్నమును ఒకదానితరువాత నొకటి మాయము కానారంభించెను. కొంచెము నేపటికెల్లను విస్తరి వట్టిది కాఁగానే అంతనేవును బిగిసి నిమిషములో విస్తరిలోని యన్నమంతను మాయముచేసి యింద్రజాలము చేసితీవని నవ్వి వదినగారు గనుక కొంత పరియాచకము చేసి నారాయణమూర్తి తనపడకగదికిఁ బోయెను. సత్యవతియు తోడి కోడలిని పరుండఁబెట్టి తనరాక కయి నిరీక్షించుచున్న భర్తనుచేరి గదితలుపు లోపల వేసికొనెను.

మూడవ ప్రకరణము

అమఱునాటినుండియు గుంపులుగూడి అమ్మలక్క, లెక్కడఁ జూచినను సత్యవతి తప్పులనే చెప్పుకొని ముక్కుమీఁద వ్రేళ్ళు వేసి కొని వింతపడనాగిరి. వారు సత్యవతియందు మొట్టమొదట కనిపెట్టిన గొప్పతప్పిదము పట్టపగలు మగనితో మాటాడుట. ఇదేమిచోద్యమో యకోడమ్మ రెండవకోడలు మామగారు చూచుచుండఁగానే నిన్న మగనితో గుసగుసలాడ మొదలు పెట్టిన దట యని యొక్కలెయు, ఎన్నడునులేని యటువంటి విరుద్ధములు పుట్టుచున్నవి గనుక కాలమున కేమో వచ్చినదని యొకలెయు, ఈకాలపువాండ్రకు బొత్తిగా అత్త మామలలక్ష్యమే లేదని యొకలెయు, మాకాలములో మగనితో మాటాడుసంగతి యటుండఁగా భార్యలు పగలు పెనిమిటి కంటఁబడి యెఱుఁగుదురా యని యొకలెయు, నావంటిదానిని అత్తగారినిలే యిటువంటి యటులా సాగనిత్తునా యని యొకలెయు, ఇది మనుకటికాల

మయినపక్షమున ఇటువంటి అకార్యము చేసినందుకు నిలువున తాటి కమ్మ చీరినట్లు చీటుదు రని యొకతెయు, నూతులవద్దను స్నానముల రేవులలోను జేరి ముసలిముండలు నానావిధముల చేతులు సాచి దీర్ఘములుతీయుచు దోషము లెన్నసాగిరి. అంతటి యపచారము చేసినందుకయి ఇంటివద్ద అత్తగారుపెట్టు చివాట్లకును తిట్లకును పరిమితియే లేదు. ఆహా ! ఏమి యీకాలమహిమ ! ఇప్పుడు భార్య మగనితో మాటాడుట అంకయినది ! అటువంటి పల్లెలయందు పడుచుభార్యలు అంకుచేసియయినను పలువురిలో నిర్భయముగా తలయెత్తుకొని తిరుగవచ్చునుగాని పట్టపగలు మగనితో మాటాడి తోడివారిలో తలవంపులు లేకుండ తరుగుట శక్యముకాదు.

సత్యవతియం దాయూరువారు పట్టుకొన్న రెండవతప్పు చదువు. ఆమె తిల్లిదండ్రులు తాము విద్యాలాభ మెఱిగినవారుగనుక బాలికా పాఠశాలకు పంపియు తీటికయైనప్పు డెల్లను తా మింటివద్ద పాఠములు చెప్పియు సత్యవతికి తెలుగునం దభిరుచి కలుగఁజేసి చక్కఁగా చదువుటకును చాఁచుటకును, చదివినదానిని అర్థము చేసికొనుటకును నేర్పుటయే కాక సమయముచూచి కథలమూలమునను లోకవార్తల మూలమునను మంచిసీతులను మనస్సునకు నాటునట్లుగా బోధించి సత్యము, శాంతి, మొదలయిన సమస్తసద్గుణములను గలిగి యుక్తప్రవర్తనను గలదానినిగా దిద్దిరి. ఇప్పు డల్పవిద్యావంతులును విద్యావిహీనులును సాధారణముగా వివాహ మయినతోడనే తమభార్యలను పాఠశాల మాన్పవలయునని పోరి మామగారితో జగడమాడునట్లు నారాయణమూర్తి జగడ మాడక తనభార్యను చదివిండుట కయి మామగారిని బావగారిని మఱింత ప్రోత్సహపఱచి యెవ్వరును చూడకుండ తానుకూడ వున్నకములు తెచ్చియిచ్చి వినాహ మయి

నప్పటినుండియు రహస్యముగా చదువు చెప్పుచు వచ్చెను; అందుచే సత్యవతి విద్యయందును బుద్ధియందును తన యీడువారిలో అసమానురా లయి కొంచెము చదువఁగలిగిన యీకాలపు పడుచులవలె 'తారాశశాంకము' మొదలయిన దుష్ప్రబంధములను చదువక, అట్టి శృంగారకావ్యముల పేరయినను విననొల్లక, తనకు తీక్షణయైనప్పుడెల్ల పతివ్రతల చరిత్రములను నీతులను సద్వర్తనమును బోధించు పుస్తకములను చదువుచుండును. అందుచేత పొరుగువారి కందఱికిని పరుల మీఁదిదోషము లెంచు వ్యర్థప్రసంగములలో తమతో చేరదని యొక కోపము. గవ్వలు గచ్చకాయలును మాసి చదువుకొనుచుండు నని యొకకోపము. సత్యవతిమీఁద రెండుకోపము లుండెను. అత్తగారేలా గునైనను కోడలిచదువు మాన్పింప వలెనని నిశ్చయించుకొని "ఆడది చదివి చెడె మగవాఁడు చదవక చెడె" నన్న సామెత నుదాహరించి చెప్పియు, స్త్రీలు చదివి సభలకెక్కి యుద్యోగములను జేయఁబోవుదురా? చదువుమానుమని బోధించియు, మనయింట నెన్నఁడును లేనిది లక్ష్మీనారాయణగారి కోడలు పుస్తకములు చదువుచున్న దని బంధువులలో అప్రతిష్ఠవచ్చి తనకు తలవంపులుగా నున్నదని దూషించియు, "చదువునేర్చిన ఆడదానితోను వంటనేర్చిన మగవానితోను ఎవ్వరును వేగలే" రని తిట్టియు, పుస్తకములు దొరికినప్పుడు చింతి వేసియు, నయమున భయమున తిట్టియు కొట్టియు తనక క్తినంతను విని యోగించెను గాని, సత్యవతి యెన్నిపాట్లుపెట్టినను పడి మాటుమాట చెప్పక మధ్యాహ్న మత్తగారు పరున్నప్పుడు తనగదిలో తలుపు వేసికొని కూర్చుండియు రాత్రి భోజనము లయి నిద్రింపఁబోవునప్పుడును తెల్లవారుజామునను తన పడకగదిలో దీపము వెట్టుకొని కూర్చుండియు రహస్యముగా తన చదువును వృద్ధిపఱచుకొనుచునే

యుండెను. చదువునం దాసక్తి కలిగియున్నయెడల, ఎన్నికష్టములు పడియెనను నేర్చుకోవచ్చును. ఆసక్తి యొక్కటి లేకపోయేనేని, ఎన్ని పుస్తకము లున్నను చదు వొక్కముక్కయు రాదు.

సత్యవతియొక్క మూడవతల్లిదమ్ము శుచిగా నుండుట. ఆమె చిన్నతనములో వాతశాలయందే 'సుఖాధారప్రకాశిక' ను చదివి గాలి మొదలయినవాని యుపయోగములను గ్రహించియున్నది. గనుక, తనపడకగదని సదా శుచిగా నుంచుచు గోడలకు తఱచుగా సున్నపు పూతను పెట్టుచు గాలి చెడిపోక నిర్మలముగా నుండుటకయి చొడ్డి యందు పేడకుప్పలు మొదలైన దుర్గంధపదార్థములు నిలువయుండ నీయక తీసివేయుచు పక్కదుప్పలులను కట్టుకొను చీరలను మాయ నీయక తఱచుగా నుతికించి శుభ్రముగా నుంచును. నిర్మలమయిన బలమునే త్రాగుచు దేహరోగ్యమును కాపాడుకొనుచుండును. అంతే కాక యామె మంచినీళ్ళుత్రాగు చెంబులను వంటచేయు గిన్నెలను వాడుకొను పాత్రములను ప్రతిదినమును తోమి బహుశుచిగా నుంచును. అందుచేత సత్యవతిగది దోమలును చీమలును ఆముదపుమరక లును బూజును లేక చూచుట కెంతో ముచ్చటగా నుండును. అది చూచి యోర్వలేక యెడ్డతనమున జీవనముచేయు గ్రామ్యకాంత లందఱును సత్యవతిని దొరనాసి యసయు సీమరాణి యనియు పరిహాసము చేయుచుందురు.

సత్యవతియందుఁగల నాలవతల్లిదమ్ము నోములు వ్రేతములు లేకపోవుట. ఆమె పరమేశ్వరుని మనసునందు థ్యానముచేసి ప్రార్థించునే కాని యెన్నఁడును నోములును వ్రేతములను పట్టి తక్కినవారి వలె కాలయాపనము చేయదు. ఏకదాసు లని, శుక్రవారము లని, శనిరాత్రి లని చెప్పి ఉపవాసములును, విశ్వాష్టమిలును, జాగరము

లును చేసి దేహము చెడఁగొట్టుకొనదు. దేహమునకు జబ్బుచేయు నని యెఱిగి తడిబట్టలు కట్టుకోక చాకింటిబట్టతో నైనను భోజనము చేయును. తేటనీటితో స్నానము చేయునేకాని పుణ్య మని చెప్పి కొత్తనీటికాలమున సదులయందు మునుఁగదు. ఇవి యన్నియుచూచి అత్తగారు తనకోడలియొద్ద ఆచారము లేదనియు, ఈ రెండవకోడలి మూలమున అనాచారము వచ్చి చుట్టుకొని మములకూడు సంప్రాప్త మవుచున్నదనియు, లేచినది మొదలుకొని సాధించుచుండును.

ఈకోడలియం దత్తగా రారోపించిన అయిదవతప్పిదము తండ్రి భాగ్యవంతుఁ డగుట. అతఁడు ప్రతిమాసమును కొమార్తెకు పది రూపాయలచొప్పున పంపుచుండును. ఆసొమ్ముపెట్టి యామె తోడి కోడండ్రకును బావగారిబిడ్డలకును బట్టలు రవికెలు మొగలగునవి కొనియిచ్చుచు, ఇబ్బందిగా నున్నప్పు డింటివ్యయమున కేమయిన యిచ్చుచు కోరినప్పుడు భర్తకు పుస్తకములు మొదలయినవాని నిమిత్తము కొంతపంపుచు, కుంటి నాండు గుడ్డివాండు రోగులు మొదలయిన బీదలకు సాయముచేయుచు, ఉండునేకాని తనచిటు తిండినిమిత్తముగాని నగలనిమిత్తముకాని యెంతమాత్రమును వ్యయ పెట్టదు ఇట్లున్నను యశోదమ్మ తనకు కోపము వచ్చినప్పుడెల్లను కోడలిని మహారాజ్ఞిగా రనియు, దొడ్డదొంగసానిగా రనియు, నవాబు కూతు రనియు, ధనగర్వనునియు, తిట్టి ధనికు లయినందుకయి యీమె తండ్రిని తల్లినికూడా శపించుచుండును. ఈతప్పులు తప్ప సత్యవతి యందు మఱియేదోషములును కనబడవు. ఇటువంటి దోషములే స్త్రీలయం దందఱియందును కూడ ఉన్నపక్షమున దేశము శీఘ్రకాలములోనే బాగుపడవచ్చును.

నా ల వ ప్ర క రణ ము

కొన్నిదినము తైనతరువాత ఒకనాటిరాత్రి రెండుమూడు గడియలప్రాంతము పోయి సుందరమ్మకు నొప్పు లారంభ మైనవి. అప్పుడు వేంకటేశ్వరులును నారాయణమూర్తియు తప్ప ఇంట పురుషు లెవ్వరును లేరు. తక్కినవా రందఱును పొలమునకును రచ్చసావడికిని వెళ్ళి అప్పటి కిల్లు చేర లేదు. ఊరిబయల గ్రామదేవతగుడి సమీపమున నొకరావిచెట్టును వేపచెట్టును మొద లొకటిగా చేరి పయికి బ్రహ్మాండముగా వ్యాపించి యున్నవి. చిన్నమొక్కలుగా నున్నప్పుడు తెచ్చి నాటి కరణముతాత ఆరెండుచెట్లకును పెండ్లి చేసె నట. ఆచెట్లచుట్టును గుండ్రని విశాలమైన మట్టియగుగు కలదు. దానినే జనులు “రచ్చ సావిడి” అని పిలుతురు ప్రతిదినమును సాయంకాలమునందు గ్రామ కరణమును మునసబురు ఆచారముగూడ చేరి జనులతో ఇష్టాగోష్ఠి చెప్పి ప్రోద్బుధుచ్చు చుందురు. ప్రాతఃకాలమునందు గ్రామకరణము మొదలైనవారు దానిమీదనే దంతధావనము చేసికొనుచు ఫిర్యాదులు మొదలయినవానిని విను చుందురు. దానికి సమీపమున బొండ కొయ్య యొకటి యున్నది. దానికి కొంచెము దూరములో పశువుల బండె దొడ్డి యెదురుగా కనబడుచుండును. పొలములలో పని లేని వారు సాధారణముగా సాయంకాలమునం దాయరుగుమీదకూర్చుండి లోకవార్తలను కాన్గితిని పంటలవిధమును చెప్పుకొనుచు ప్రోద్బుధు పోయినతరువాత ఇంటికి పోవుచుందురు.

నారాయణమూర్తి తన ప్రమాణముసంగతి అన్నగారితో మాటాడుచుండగా లోపలినుండి యశోదమ్మ “మంత్రీసాని” “మంత్రీసాని” అని కేకలువేయుచు వచ్చి కొడుకులను చూచి పరుగెత్తుకొని

వెళ్ళి నాగమ్మను తీసికొనిరం దని చెప్పి మరల లోపలికి పోయెను. ఆచుట్టుపట్ల నాలుగయిదు గ్రామములకెల్లను నాగమ్మ యొక్క రెయో మంత్రసాని. అది శూద్రజాతిస్త్రీ; దాని కిప్పుడు రమారమి యేబది సంవత్సరము లుండవచ్చును. అది చిన్నతనములో నెవ్వనినో తీసికొని లేచివచ్చిన దని చెప్పుదురు. దానికి బిడ్డపాప లెవ్వరును లేరు. అది ముంగొండాగ్రహారమున కరక్కోసెడుదూరములో నున్నచిన్నపల్లె యందు గుడిసె వేసికొని కాపుర మున్నది. దానికి ప్రసవ వైద్యము గాని సుఖప్రసవమునకు చేయవలసిన సదుపాయములుగాని యేమియు తెలియకపోయినను కొన్నివేళ్ళను మంత్రతీర్థమును నొప్పులుపడువారి కిచ్చి మంత్రసానితనమున గట్టి దని ప్రసిద్ధి కెక్కినది. దానియింటి కారాత్రీ అన్నదమ్ములిద్దఱును బయలుదేటి వెళ్ళి సంగతిని చెప్పి వేగిరము రమ్మని పిలిచిరి. వా రెంత తొందరపడుచున్నను అప్పుడే మాట్టించినచుట్ట యగువఱకును నడవలో కుంపటివద్దనుండి లేచినదే కాదు. తరువాత మెల్లగా లేచి నులకమంచమును గోడకు లేవనెత్తి కుంపటి గదిలో పెట్టి కొన్నివేళ్ళను బట్టచెంగున మూటకట్టుకొని, ముతకబట్ట నొకదానిని పై కప్పుకొని, లోపలితలుపు వేసి వీధితలుపు బయట గొళ్ళేము పెట్టుచుండఁగా గుడ్లగూబ యొకటి కూసెను. ఆకూత వివి యపశకున మైనదని నాగమ్మ మరల తలుపుతీసి లోపలికి పోయెను. వేంకటేశ్వరుల కప్పుడు గుడ్లగూబమీఁద పట్టరానికోపము వచ్చి దానిని తీట్టనాగెను. నారాయణమూర్తి జనులమూఢత్వమును శకునములయందలి పిచ్చినమ్మకమును తలఁచుకొని వారిస్థితి యెన్నఁడు బాగుపడునా యని యాలోచించుచుండెను. అన్నదమ్ముల శరీరము లిక్కడ నున్నను ధ్యాన మగతయు ఇంటిమీఁదనే యున్నందున వా రెన్నిసారులు తొందరపెట్టినను మంత్రసాని గడియనేపటివఱకును

లోపలినుండి కదలి రాలేదు. తరువాత ప్రోద్బుద్ధుడైన దని మూల గుచు వీధిలోనుంచి తాళము వేసి నాగమ్మ బయలుదేరిగా అన్నదమ్ముల మాటలాడుకొనుచు దానివెంబడిని నడవసాగిరి.

వేంక — రేవు దళమినాడే వెళ్ళకపోతే అమావాస్య వెళ్ళి పంచమినాడో సప్తమినాడో వెళ్ళరాదా? అప్పటికి వురుదూ బార సాలాకూడా అయిపోతవి.

నారా — నేను రేపే వెళ్ళవలసింది. వేగిరం వెళ్ళకపోతే పాతాలు పోతవి. వదిన నొప్పులు పడుతూయున్న దనే పిల్లను తల్లిని సురక్షితముగా చూచి మరిపోవచ్చు నని రేవు ప్రయాణం మానుకొని నీతో దళమినాడు వెళ్ళుతా నని చెప్పినానుకాని యింటివద్ద అందరితోనూ రేపే ప్రయాణ మని చెప్పినాను.

వేంక — పోనీ దానికి పత్యం పెట్టి తల్లి బిడ్డా సుఖంగా వున్న తరువాతనైనా వెళ్ళు.

నారా — అసలు ప్రసవ మయిన స్త్రీలను లంకణాలు కట్టడమే బబ్బు. వాళ్ళు ప్రసవమయ్యేటప్పటికే బొత్తిగా అలసిపోతారు; అందు మీద లోపలికి ధారకంకూడా లేకపోతే నిస్సత్తువపడి లేవలేకుండా వుంటారు. యీ లంకణాలమూలంగా కొన్నిసమయాలలో ఖాయిలాలు కూడా వస్తవి. దొర్లలో చూచినారుకారా లంకణాలు కట్టకపోవడం చేత బాలింతరాళ్ళు యెంత దృఢంగా వుండి మరునాటినుంచీ లేచి తిరుగుతూవుంటారో. ఆడవాళ్ళను కూకలువేసి వదినకు నీళ్ళాడిననాడే పత్యం పెట్టేట్టుచెయ్యి

వేంక — బాలింతరాళ్లకు మూడురోజులు దాటిందాకా అన్నం మాట తలపెట్టరాదు. సరిగదా తాగడానికి పచ్చిమంచినీళ్ళయినా లోప

లకు యివ్వరాదు. జాతివైద్యం మనతత్వాలకు యెంతమాత్రమూ పనికిరాదు. వాళ్ళకు వక్కశస్త్రవైద్యం తప్ప మరియేమీ తెలియదు.

నారా—పోనీ నాలుగోరోజుదాకా పత్యం పెట్టకపోయినా నేను వదినె అన్నం తిన్నతరువాతనే వెళ్ళుతాను. అన్నంవిషయమయిన నేను చెప్పితే వినరుగాని పురిటిగదిలోనికి గాలివచ్చేటట్టు తలుపుతీసి వుంచేటట్టుయినా చెయ్యి.

వేంక—బాలింతరాళ్ళకు గాలి బొత్తిగానే పనికిరాదు. పురిటిల్లు యెప్పుడూ చీకటికోణంగా వుండవలెను. తలుపుతీసి కొంచెం వెలుతురు రానిస్తే యెన్నెమ్మ వచ్చి శిశువుగొంతుక నొక్కివేస్తుంది. పెద్దపురుడు పదిరోజులలోను బహుజాగ్రతగా కనిపెట్టుకొని వుండవలెను. ఇన్నిపురుళ్ళు పోసుకుంది అమ్మకంటే మనకు యెక్కువ తెలుసునా ?

ఈప్రకారముగా మాటలు చెప్పకొనుచు వారు కొంతసేపటికి ఇల్లు చేరిరి. మంత్రిసాని కాళ్ళను చేతులును కడుగుకొని తా నావలకు కట్టుకొన్నబట్టను విడిచి యింటివా రిచ్చినబట్టను కట్టుకొని గదిలో ప్రవేశించి, ముందుగాతానుతెచ్చినవేళ్ళలో నొకటి సుందరమ్మ మొలకు కట్టి చెంబుతో నీళ్ళుతెప్పించి మంత్రించి లోపలికిచ్చెను. మంత్రి జలమును త్రాగనిచ్చుటకు ముందే శీర్షోదయ మగుచుండెను. అటు తరువాత కొంచెముసేపటికి పురుషశిశువు జనన మొందెను. ఆసంగతిని లోపలివారు కేక వేసినతోడనే వేంకటేశ్వరులు సంభోషముతో పొరుగున నున్న జ్యోతిష్కుని నిమిత్తమై పరుగెత్తెను. ఆసిద్ధాంతి నిద్రలో కన్నులు నలుపుకొనుచు లేచివచ్చి సత్ప్రములవంక చూచి కాలము కట్టి మఱునాడు జన్మపత్రికను వ్రాసియిచ్చెద నని చెప్పి రెండుమూడు దినములలో పూర్ణాయుర్ధాయము గల దివ్యజాతకమును వ్రాసి తెచ్చి

తన 'బహుమానమును పట్టుకొనిపోయెను. ఇక్కడ మంత్రసానియు బొడ్డుకోసినప్పుడు దూపాయుయు, పిల్లవానిని చేతుల పరుండఁబెట్టి నప్పుడు రెండుకుంచముల బియ్యమును, వరుసనీళ్ళకు డబ్బులును బియ్యమును, గ్రహించుచు మామూళ్ళపేరు చెప్పి యెడెసమిదిరూపాయలను లాగెను. మూడదినములవఱకును తల్లియు పిల్లయు సుఖము గానే యున్నట్టు కనబడిరి. పురిటిగది సత్యవతి పరుండుగదికి చేరి యున్న మిద్దెయిల్లు; దానికి చావడిలోని కొకద్వారమును దొడ్డిలోని కొకద్వారమును గలపుగాని దొడ్డితలు పెప్పుడును మూసి యుండును. ఇప్పుడు వాకిటిలోనికిన్న తలుపులనుసహిత మత్తగారు పరాకు లేక సదా మూసి యుంచును. ఆగది అందుచేత పట్టపగలుసహితము చీకటి కోణముగా నుండెను. అందుమీఁద వెల్లులిపాయలకంపును కుంపటి పొగయు చేరి గాలినంతను పాడుచేసినందున కొంచెముసేపు లోపలికి వెళ్ళువారికిసహిత మక్కడ నిలుచుట యెంతో యాయాసముగా నుండెను. చావడిగుమ్మమువద్ద పొలిచె ప్పొకటియు కలబందమట్ట యొకటియు భూతులసిచె ట్టొకటియు మీఁద దూలమునకు వేల్చాడ కట్టబడెను. ఆపురిటికంపు త్రోవపట్టుకొని పోవువారికే సహింప రాకుండఁగా సదా యింట నుండువారి సౌఖ్య మింక చెప్పనక్కరలేదు. బాలింతరాలు దాహముచేత నాలుక యెండిపోవుచున్న దని కేకలు వేసినను, ఆకలిచేత ప్రాణము పోవుచున్న దని యెడ్చినను, నాలవ దినమువఱకును దాని పేరు తలపెట్టఁగూడ దని అత్తగారు కోపపడెను. మూడవదినమున సుందరమ్మకు కొంచెము కన్నులుతిరుగుట కడుపులో వికారముగా నుండుట మొదలయిన కొన్ని దుర్లక్షణములు కనబడి నవిగాని అసంగతిని చెప్పినచో లంకణము లెక్కువ కట్టుదురని భయపడి యెవ్వరిలోను చెప్పక దాచి రహస్యముగా నొక్కసత్యవతితో

మాత్రము చెప్పెను. సత్యవతి కారణమును తెలిసికొని, అత్తగారు భోజనమునకు వెళ్ళినప్పు డెవ్వరికిని తెలియకుండ తనగదిలోనుండి వచ్చి దొడ్డితలుపు తీసి కుంపటి నావలకు తీసికొనిపోయి గదిలోపలికి మంచిగాలి వచ్చునట్లు చేసి రహస్యముగా త్రాగుటకు మంచితీర్థమును తెచ్చియిచ్చెను. అందువలన బాలింతరాలిదేహము కొంత స్వస్థపడెను. అన్నపానములు లేకపోయినను లోపలికి కావలసినంత యింగువయు, కాయమునుమాత్రము పెట్టుచుండిరి. నాలవదినము పథ్యము పెట్టిన తరువాత నారాయణమూర్తి బయలుదేరి రాజమహేంద్రవరమునకు చదువునిమిత్తము వెళ్ళిపోయెను. పథ్యము పెట్టినతరువాత తనదేహస్థితిని బాలింతరా అత్తగారితో చెప్పగా ఆమె తొందరపడి గ్రామములో వైద్యము చేసెడు పూజారి శరభయ్యను తీసికొనిరాగా, ఆతడు పురిటింటిలోనికి వెళ్ళి బాలింతరాలిచేయి చూచుట కంగీకరింపక మంత్రినానిచేతనే చేయి చూపించి తన కౌషధయోగము లేవియు తెలియకపోయినను సూతికాభరణము, వారివిధ్వంసి, వాతరాక్షసము మొదలయినపేరులు చెప్పి యేవో లోపల కిచ్చెను. ఆవైద్యుఁ డిచ్చినమందులకంటె సత్యవతి చేయుచువచ్చినయుపచారమే బాలింతరాలిదేహమును స్వస్థపరిచెను. అత్తగారు మధ్యాహ్నము భోజనమునకు వెళ్ళి పరుండి చల్లవాటువేళ పురిటిగదిలో ప్రవేశించు వేళవఱకును సత్యవతి రహస్యముగా దొడ్డితలుపు తీసియుంచి శుద్ధవాయువు లోపల ప్రవేశించునట్లు చేసి యెమియు నెఱుంగనట్లు అత్తగారు వచ్చునప్పటికి మఠల తలుపువేసి యెప్పటియట్ల యుంచుచుండును.

తలుపులు బొత్తిగా వేసియున్న మూడుదినములలోనే దుర్గంధముచేత గదిలో పేడపురుగులవంటి రెక్కలపురుగులు పుట్టగా

చూచినవారు ఎన్నెమ్మలని వానిని వెదకి చంపుచు వచ్చిరి. అయిదవ
దినమున శిశువు పాలుత్రాగుట మానివేసినందున మఱునాడు ప్రాతః
కాలమున యశోదమ్మ పోలేరమ్మగుడివద్ద నున్నమాలదాని వద్దకు
పోదెకు వెళ్ళగా వేంకటేశ్వరులు బయలుబడి యదియంతయు తన
మహర్వమే యని చెప్పెను. అందుమీఁద వేంకటేశ్వరులకు రూపాయ
ముడుపుకట్టి తిరుపతికొండమీద పుట్టువెండ్రుకలుతీయించుమని మ్రొక్కు
కొనిరి. ఆఱవరాతిరాత్రి శిశువు కాలముచేసెను. అందఱును శిశువు
సందుగొట్టిపోయెనని నిశ్చయించిరి. తల్లిమాత్రము పురుటిదినములలో
తలుపుదీయుటచేత ఎన్నెమ్మ లోపలప్రవేశించి పిల్లవానిని నెత్తిఅడఁచె
నని లోపల దూఱుచెను. గాని తెలిసినచో సత్యవతిని తిట్టి కొట్టుదు రని
చిరకాలమువఱకును పుకీచెప్పలేదు. తల్లి పదునొకండవదినమున
శుద్ధస్నానము చేసి సుఖముగా నుండెను.

అయిదవ ప్రకరణము.

చైత్రశుద్ధసప్తమినాఁడు యశోదమ్మ సవతిఅన్నగారి మనువ
నికి పుట్టువెండ్రుకలు తీయించుటకు నిశ్చయించినందున వెనుకటిదినము
రాత్రి వచ్చి వారు స్త్రీలను పురుషులను భోజనమునకు పిలిచిపోయిరి
ఆ సవతియన్న తన ద్వితీయభార్య కొకకొమారుఁడు పుట్టినతరువా
కాలముచేసెను. ఆయన్నకుమారునిపేరు స్త్రీరాములు. అతనికొడుక
నకే యీదినమున కేకఖండనముచేయ నిర్ణయింపబడినది. తెల్లవాఱి
తరువాత కోడండ్రు వెంటబెట్టుకొని అన్నగారియింటికి వెళ్ళుట
యశోదమ్మ ప్రయాణముయి తల దువ్వుకొనుచున్నపెద్దకోడలిని వేగిరను
రమ్ముని తొందరపెట్టి పిలుపుమీద పిలుపుగా నాలుగుసార్లు పిలిచెను

సుంద—నేనేమి లోపల ఆడుకుంటూ వున్నా ననుకొన్నారా యేమిటి ఆలాపిలుస్తారు ? యెఱ్ఱచీర పెట్టలో పెట్టి తాళంవేసుకొని వీధులో నిలుచుని పిలిస్తే యీముతకచీరతో నేను యేలాగువస్తాను ?

యశో—నేను యిప్పుడు మళ్ళీ లోపలికి రాలేను. నీ అందానికి యెఱ్ఱచీర లేకపోతే లోపంరాదు. ఆముతకచీరతో రావచ్చును.

సుంద—నేను మంచిబట్ట కట్టుకుంటే వోర్వలేరేమి? బంధువుల యింటికి భోజనానికి వెళుతూ తగుదునని నేను యీమేలికమ్మిచీరతో రానా ?

యశో—వోసి నీనోట్లో వుండుపుట్ట ! నీవు బట్ట కట్టుకుంటే నేను వోర్వలేనటే ? యీకట్టుకున్న బట్టమాత్రం మేముయివ్వకపోతే నీఅబ్బ ముల్లెపెట్టి కొనుక్కున్నావటే ? కుక్కనుతీసుకువచ్చి అందలంలోపెడితే తలుపులన్నీ తెగకొఱికిందని, కులంతక్కువవాళ్ళనుతెచ్చి యింట్లో పెట్టుకుంటే మీబుద్ధులు మీరు పోనిచ్చుకుంటారా యేమిటి?

సుంద—కావలిస్తే నన్ను అన్యాయంగా ఆడిపోసుకున్నవాళ్ళ నోట్లో వుండుపుడుతుంది. నేను కులంతక్కువదాన్ని అయిందీ నీవు కులం తక్కువదాన వయిందీ నీమాటలవల్లనే తెలుస్తూవున్నది.

సత్య—అక్కా ! పెద్దది అత్తగారు యేమైనా అంటే మనకు పడడం విధాయకం. పడ్డవాళ్ళుయెప్పుడూ చెడ్డవాళ్ళుకారు. నామాట విని నీవు వూరుకో. నీకుకావలిస్తే నాబనారసుచీరె యిస్తాను కట్టు కుందువుగానిరా.

సుంద—కావలిస్తే నీవుమాటలుపడు; నేను వక్కనాటికిమాటలు పడను.

సత్య—ఆమాటలు నామీద పడి కొట్టవు. ఆమాటలన్నీ నన్నే అన్నదనుకుని లేచిరా.

యశో—వోసి నీ కేమి అంతెకాలం వచ్చిందంటే ఆలా పొంగి బోర్లపడుతూవున్నావు! వోసి నీనాలుకపుచ్చిపోనూ! నన్ను కులం తక్కువదాన్నంటావా! నీ మొగుడు యింటికిరానీ యీరోజుననిన్ను యేమిచేస్తున్నో!

సుంద—వస్తే యేమిచేస్తారు? నేను తెచ్చిన అప్రతిష్ఠకు నన్ను చంపుతారా యేమిటి? పోనీ చంపితే చూతాము, వక్కసారి చంపి వేస్తే యీకోడంటికికమయినా విరగడయి పోతుంది.

సత్య—అక్కా! నిన్ను గడ్డంపట్టి బతిమాలుకుంటాను నామనవి విని లోపలికి నడువు.

అని సత్యవతి బలవంతముగా సుందరమ్మను రెండుచేతులతోను గెంటుకొనిపోయి లోపల కూరుచుండఁబెట్టి, ఏమో అనఁబోవు చుండఁగా శాంతించుచున్నది తోటికోడలిని బతిమాలుకొనుచుండెను.

యశో—యీచిన్నదానికికూడా అంతకంతకు చేటుకాలం మహావస్తూవున్నది. తనఅక్కగారిని నేనేమో కానిమాటలాడినట్టున్ను, తాను మంచిమాటలాడి వోదార్చినట్టున్ను, మధ్య అడ్డంవచ్చి దాన్ని లోపలికి లాక్కుపోయింది. అదుపు అజ్ఞాతేక బొత్తుగా హద్దుమీరి పోతూవున్నది. అస్తమానమూ చదువంటూపెట్టి తాను చెడడమే కాకుండా కుట్టినాన్ని సీతనుకూడా చదువుచెప్పి పాడుచేస్తూవున్నది. అదికూడా వదినగారిలోచేరి నామాటవినకుండా చదువు మానమంటే మానకుండావున్నది. నా రైడోకోడుక్కయినా మంచిసంబంధం వస్తుందేమో అంటే, వాడిచదువు చట్టుబండలుగాను వాడి యింగ్లీషు చదువుమూలంగా యీలాగంటి దిక్కుమాలిన సమ్మంధం వచ్చింది. తండ్రిభాగ్యంచూచుకుని తనపాటివారు భూలోకంలో లేరని కిందా మీదాకూడా వుండకుండావున్నది. వట్టినాలిముచ్చు; యెన్నన్నా

కిందిచూపులుచూస్తూ మొద్దులాగు మాట్లాడదు; అది చేసేచేష్టలు యెవరికీకనపడవు. యేమయినాఅంటే నలుగురికీ నానోరుమాత్రం బయలుపడుతుంది. వాళ్లనోళ్లలో పురుగులుపడ! అది ముద్దరాలనీ నేను వూరికే దాన్ని కోసిపెడతాననీ అమ్మలక్కలుసన్ను అడిపోసుకుంటారు.

అని యశోదమ్మ రెండవకోడలిని, పెద్దకోడలినికూడా వీధి గుమ్మములో కూరుచుండి నోరునొప్పిపెట్టి అలసటవచ్చువరకును తిట్టెను. ఈలోపల సావిత్రిమ్మకూడా నీళ్ళబిందె యెత్తుకొని వీధిలో నుండివచ్చి, కోడండ్రి తన్ను కులహీనురాలన్నారని తల్లిచెప్పగా విని నోరికివచ్చిన టైలరు సుగరమ్మను సత్యవతిని వారి తలిదండ్రులను విసుగువచ్చినదాడ తిట్టెను. మధ్యమధ్య సుందరమ్మకూడ అందుకొని తిట్టబోయెను గాని సత్యవతి బతిమాలుకొని నివారించెను. ఇటువంటి అత్తలును ఆకుబిడ్డలును లోకములో పలువుర కుండియుండవచ్చును. అటువంటివారితో ఈగ్రంథము చదువతెటస్థించినవా రెవ్వరును కలహము పెట్టుకొని తిట్టుకు మాఱుతిట్టు తిట్టక సత్యవతియొక్క శాంతతనవలంబించి కలహము చంపివేయుటకు ప్రయత్నింతురని కోరుచున్నాను. ఈప్రకారము వర్షముకురిసి చల్లారినట్లు నిశ్శబ్దముగానుండి అత్తగారును కోడలును మూతి ముడుచుకొని చెటియొకచోటను కూరుచుండియుండఁగా వీధిలో జీడిచూమిడిపండ్లకేక విని రామానుజమ్మ పండ్లుకొనిపెట్టుచుని ముత్తవత్తిబట్ట పట్టుకొని లాగెను.

యశో—అడ్డమయినవాళ్ళూ నన్నుపట్టుకుని పీక్కుతింటారు.

యేమయినా కావలిస్తే మీ అమ్మనూ బాబునూ పట్టుకుని యేడవరాదా ?

అని కసరుకొని యశోదమ్మ యెవరూబిన్న తిట్టెను. రామానుజమ్మ “పళ్ళుకొనిపెట్టు” అని యేమన్నాకత్తిత్రయ్యపోగా

నమోదు సంఖ్య... [805]...

1000

తల్లి నాలుగుతిట్టి వీపుమీద రెండుడబ్బులు అడచినది. దానిమీద ఆపిల్ల మరింతయేడ్చుచు; ఆయేడుపులోకూడ “అమ్మా పళ్ళే” అని కేకలువేయుచునే యుండెను. సాధారణముగా మనదేశపు స్త్రీలు తమ కిరీటమీద కోపము వచ్చినప్పుడు నిష్కారణముగా తమనోరెఱుంగని బిడ్డలను కొట్టి తిట్టుచుందురు. ఇదిచదువువా రట్టి యనివేక కార్యము నన్నడుచు జేయకుందురుగాక! అప్పుడు సత్యవతి తన పెట్టెతీసి రెండు డబ్బులు చేతఁబెట్టుకొని పిల్లను చంకవేసికొనివచ్చి పండ్లుకొనిపెట్టి యోదార్చెను. అత్తగా రదిచూచి కొఱకొఱలాడుచు కోడలిమీద నెటికలువీటిచి “భాగ్యవంతుల కూతుళ్ళు కోడళ్ళనడంకంటె పరువుగల వాళ్ళకు అనర్థంలేదు. యేదికావలిస్తే అదెల్లాకొనిపెట్టి పిల్లలకు మంకు తనం నేర్పుతారు” అని తనలో తాను సణుగుకొనుచుండెను. ఇంతలో శ్రీరాములు గారియింట పనిచేయు దాసివచ్చి “అమ్మగారు మిమ్మలిని కోడళ్ళనీ వేగిరం రమ్మన్నారు” అని పిలిచెను. అప్పుడు ‘నేనురా’ నని సుందరస్మయ, ‘నీవు రాకపోతే నేనూ పో’ నని యశోదమ్మయు, పట్టుపట్టి కదలకకూరుచుండిరి. సత్యవతి వారినిద్దఱిని బలిమూలుకొని వా రెన్నిమాఱులు త్రోసివేసినను ఎన్నసారులు కసరుకొన్నను సహించి బలవంతముగా లేవదీసి ప్రయాణముచేసి, తనకు వుట్టినింటి వారిచ్చిన విలువబట్ట లెన్నియున్నను వానిని కట్టుకొనక సాధారణ మైన తెల్లచీరెను కట్టుకొని రామానుజమ్మను చంకనెత్తుకొని తనమంచి చీరెను నీతకుకట్టఁబెట్టి తననగలు పెట్టి ముందునడిపించుకొని, అత్త గారివెంట బయలుదేరెను. యశోదమ్మ వెళ్లినప్పుడు ‘సాక్షి! యిల్లు భద్రము’ అని పెద్దకొమార్తెతో చెప్పి యొప్పగించి ముందునడవసాగెను.

సావిత్రి కప్పు డిరువదినాలుగు సంవత్సరముల వయస్సున్నది. వేకటేశ్వరుల పెండ్లినిమిత్తము సొమ్ము కావలసినప్పు డయిదు

వందలరూపాయలను పుచ్చుకొని తల్లిదండ్రులమెచు జెబ్బదిసంవత్సరముల ప్రియముగల మూడవ పెండ్లివరున కిచ్చి వివాహము చేసిరి. అతఁడు వివాహమైన రెండవయేటనే కాలధర్మము నొందెను. అప్పుల వారు పెండ్లికి చేసిన ఋణములక్రింద వ్యాజ్యములు వేసి మాస్యముల నమ్మించివేసిరి. రెండు సంవత్సరముల క్రిందట కోటిపల్లియాత్ర వెళ్ళి నప్పుడు సాపత్రిశిరోజములు తీసివేయించిరి. ఆమె జీవనము నిమిత్తము యేమైన నియ్యవలసినదని యత్తవారి నెన్నిసారు లడిగినను వారు లక్ష్యము చేయనందున బీదతనముచేత కొమార్తెను భరించుట కష్టముగాతోచి లక్ష్మీనారాయణగారు తనకొమార్తె సవతికొమారుని మీద భరణమునిమిత్తము అమలాపురము డిస్ట్రిక్టుమునసబుకోర్టులో వ్యాజ్యము తెచ్చెను. అందు మీద నతఁడు తన తండ్రిసాత్తు తనకు చెందలేదనియు, తనసవతితల్లి వ్యభిచారిణియనియు, వాదించి భరణము నెగబెట్టవలెనని సకలవిధముల పాట్లు పడెనుగాని పితృత్వమున పెంకుటిల్లున్నదని ఋజువుపడినందున మునసబుగారు సంవత్సరము నకు పండ్రొండు రూపాయలచొప్పున భరణము నిచ్చుటకు తీర్పుచెప్పిరి. మనోవృత్తిని మాన్పించుకొనుటకయి పన్నినకుతంత్రమేకాని నిజముగా సాగితి యెంతమాత్రమును వ్యభిచారిణి కాదునుండీ. ఆమె కొంతగయ్యాళి యయినను, మూఢభక్తికలదై రెండవపూట భోజనమైనను చేయక తఱుచుగా వ్రేతములు పట్టి యుపవాసములు చేయుచు బహునిష్ఠ కలదయి యింటిపని యంతయు చేయుచుండును.

అత్తయు కోడండ్రిను శ్రీరాములుగారియింటికి పెళ్ళునప్పటికి శ్రీరాములుగారిభార్య వాకిట నుండెను. అందుచేత సిండివంటచేయువా రెవ్వరును లేక అత్తగారు మడికట్టుకొని వంటచేయుచు యకోడమ్మనూ రహస్యముగా లోపలికిపిలిచి యేనిబుద్ధి అని యూలోచన యుడిగెను.

యశో—వదినా! నాపెద్దకోడలు లోపలేనిది; మూడునెలల కిందనే నీళ్ళాడి బిడ్డచచ్చి యేడస్తూవున్నది; అదియేమీ చెయ్యలేదు గదా! రెండవకోడలు మహారాణిగారు; ఆమె భాగ్యవంతుల ఆడ బడుచు; ఆవిడకు దండ్లు పెట్టి వూరుకుండవలెనుగాని పనిచెయ్యమని మనం నోరెత్తరాదు. నేను పెద్దదాన్ని పోయ్యవద్ద నాకు కళ్ళు కనపడవు.

అని యశోదమ్మ కొన్ని మిషలుచెప్పి తప్పించుకొనెను. వంట యెంతవఱ కయినదో చూడవలెనని లోపలికివెళ్ళిన సత్యవతి లోపలియిచ్చుంది చూచి తాను మడికట్టుకొనివచ్చి యెవ్వరును తన్నడు. గతయే లోడుపడి పిండివంటచేసి వడ్డనలోకూడ సాయముచేసెను. అప్పు డామె గర్వరాహిత్యమున కొక్కయత్తగారుతప్ప తక్కినవారందఱును సంతోషించిరి. సత్యవతివలెనే స్త్రీలందఱును తాము గొప్పవారమని గర్వపడక పనిపాటులు చేసి యితరులకు చేతనైన విధమున సాయముచేయవలెను. ఒడలు వంచి పనిచేసినయెడల గౌరవ లోపము వచ్చుటకుమాటుగా అందఱును గర్వము లేనిదనియును యోగ్యురా లనియును చెప్పకొనుటవలన మఱింతగౌరవమును ప్రతిష్ఠయు వచ్చుటయే కాక దేహరోగ్యమును సౌఖ్యమును కూడ కలుగును. సత్యవతి చేసిన యాస్వల్పసాహాయ్యమువలన ఇంటివారొక్కరు సంతోషించుటయే కాక యామె సౌభజ్యమును వారు చుట్టుపట్ల వారితో ప్రశంసించుటచేత గ్రామములో ఆమె కపరిమితమైన కీర్తి వచ్చినది. అదినము భోజనము లయినతరువాత యశోదమ్మ తనకోడండ్రితోకూడ సాయంకాల మింటికి వచ్చినది.

ఆ జ వ ప్ర క ర ణ ము

నాటిరాత్రి యింటికివచ్చిన తగునాత సుందరమ్మ పడకగదిలో పెనిమిటితో తనకును అత్తగారికిని అయిన జగడమును చెప్పి, తా నెందులోనయినపడి చచ్చెదనని యేడువ మొదలుపెట్టెను. వేంకటేశ్వరు లును భార్యమాటలునమ్మి మనము వేటుందమనిచెప్పి భాగ్యనోదార్చి మఱునాటినుండియు తల్లితో తిన్నగా మాటాడక కొఱకొఱలాడుచు; ఒకనాఁడు భార్యయు తల్లియు మరల పోట్లాడినప్పుడు భార్యను వెనుక వేసికొనివచ్చి తల్లిని కానిమాట లాడెను. అంగుమీఁద యశోదమ్మ కోపగించుకొని యెందఱెన్నివిధముల బతిమాలుకొన్నను అన్నము తినక లేచిపోయి పొరుగింట కూరుచుండెను. అప్పుడు సావిత్రియు సత్యవతియు వెళ్ళి యశోదమ్మను బహువిధముల బతిమాలుకొని, కొంతవఱకు కోపము శాంతిపఱచి యెంతోకష్టముమీద దీపాలవేళ బలవంతముగా ఇంటికి తీసికొనివచ్చి విస్తరిముందు కూరుచుండఁ బెట్టిరి. కాని యాదిన మామె యన్నము తిన్నగా తినక రెండుముద్దలు నోట పెట్టుకొని విస్తరి విడిచిపెట్టి లేచిపోయెను. ఆదినము మొదలుకొని యశోదమ్మకును పెద్దకోడలికిని మాటలే లేవు. అయినను వా రప్పు డప్పుడు పిల్లిమీద పెట్టియు ఎలుకమీదపెట్టియు ఒండొరులను తిట్టు కొనుచు, ఒకానొకప్పుడు నిష్కారణముగా నేదోవంక కల్పించుకొని దొమ్ములాడి నోటపట్టరాని దుర్భాషలాడి తాను తప్పెఱుఁగక నీమగఁ డును బిడ్డలును చావవలెనని యశోదమ్మయు నీమగఁడును బిడ్డలును చావవలెనని సుందరమ్మయు శపించుకొని పురుషు లింటికి వచ్చునప్పు టికి పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు గృహ మొక మహారణ్యముగా నుండునట్లు

చేయుచుండిరి. పూర్వము మగఁడు కొంచెము తల్లిపక్షమున నున్నప్పుడు సుందరమ్మ తిట్టుకు మాటుతిట్టుతిట్టి ప్రత్యక్షముగా అత్తగారి నెదిరించుటకు కొంచెము సంశయించుచు వచ్చినను, ఇప్పుడు మగఁడు తనపక్షమయినందున పూర్వపు సంశయము విడిచి యశోదమ్మ యొక్క తిట్టుతిట్టి తాను పదితిట్లు తిట్టుచు మగఁని కొట్టి మొగసాల కెక్కిన దిన్నెట్లు మగఁడికి వచ్చునప్పటికి తేనిపోనివిషది కల్పించుకొని మూలముసుగు పెట్టుకొని పరుండి యేడ్చుచుండును. అతఁడును భార్యనే వెనుక వేసికొని వచ్చి తల్లితోడనే జగడ మాడుచుండును. అప్పుడప్పుడీదగడములలో తల్లిపక్షమున నావీతికూడ చేరుచుండును. అందుచేత కొన్ని రాత్రులయం దిరుగుపొరుగులవారికి నిద్రయే యుండదు. లక్ష్మీనారాయణగా రెవ్వరిని శాంతిపఱుచుటకును శక్తులు కాక యెవ్వఁజోలియు తలపెట్టక మెతుకును నోట వేసుకొన్నారవారే సాధ్యమైనంతవఱ కింటివద్ద నుండక యీ కలహములు చెవిని బడకుండు నట్లుగా ఎవ్వరియింటనైనను కూరుచుందురు. రామస్వామి యిప్పుడమలాపురములో ఉపాధ్యాయునితో పోట్లాడి రాజమహేంద్రవరమునకు లేచిపోయి అక్కడనున్న చిన్నపాఠశాలలో నొకదానిలో తగక పోయినను నాలవ తరగతిలో చేరి, అన్నగాఁయొద్దనే యుండెను. ఆకాలములో రాజమహేంద్రవరమున చిన్నపాఠశాలలో పోటీలుగా నున్నందున, పిల్లలు తాము చేర్చుకొను తరగతికి తగుదురా తగరా యన్న విచారము చేయక యెవ్వ రేతరగతిలో చేరుదుమని వచ్చినవారి నాతరగతిలో చేర్చుకొనుచుండిరి. ఈవిధముగా నింట ప్రతిదినమును కలహముగా నున్నందున లేచిపోయి సుబ్రహ్మణ్యము అమలాపురములో క్రైస్తవపాఠశాలలో ప్రవేశించి వారము లేర్పఱుచుకొని చదువుకొనుచుండెను. సత్యవతి తనశక్తి యంతయు వినియోగించి

అత్తగారిని కాళ్ళుపట్టుకొని పార్గించియు, అక్కగారిని గడ్డనుపట్టుకొని బతిమాలియు, వారన్న కానిమాటల కన్నిటికి తలయొగ్గి యోర్చుకొని యేవిధముననైన కలహములు చంపివేసి యగ్దతేని సమాధాన పఱుపవలె నని పాటుపడెను. గాని మూర్ఖుగాం ద్రున, వారియెడల ఆమె మగచిమాట లెంతమాత్రమును పనికివచ్చినవి కావు. మూర్ఖులను బ్రహ్మ దిగివచ్చి బోధించినను సంజోషపెట్టలేదన్నమాట అందఱులు ఎఱిగియున్నదేకదా? అట్లు సత్యవతి వేడుకొన్న కొలదిని సుందరమ్మకు మస్సర మెక్కువయు తుద కామేశోమాటాడుటయే మానివేసెను. ఆమె యత్తగారి కోపమాను చల్లార్చుట కయి మగచిమాటలు చెప్పినప్పు డెల్లను మగడెను పెనముమీద నీళ్ళుపోసినట్లు మఱిత మండిపడి యశోకమ్మ పెన్గకోడలిమీది కోపమునుగూడ సత్యవతిమీదనే కనబఱుచుచు అనునదాఁకిని కానిదాని నికినికూడ నిర్దేశముకనుగా తీట్టుచు సకలబాధలను పెట్టుచుండెను. సత్యవతి యెవ్వ రెన్నిపాట్లు పెట్టినను సహించి, తానెన్నోకిని మగచిది కాక పోయినను తన ప్రయత్నమును మానక వారి నేలాగు నయిన పొందుపఱుపవలయు నని మనసులో భగవంతుని ధ్యానించుచుండును. ఈవిధముగా నున్నప్పుడు కలిసి యుండుటకు సరిపడక వేరక పేశ్వరులును భార్యయు వేఱుండి ప్రత్యేకముగా వంటచేసికొనుట కారంభించిరి. ఇట్లు గృహచ్ఛిద్రములు దినదినక్రమమున వృద్ధియగుచు వచ్చినను మగని మనస్సునకు విచారము కలుగు నని యెఱి ప్రితివారమును తాను నారాయణమూర్తిపేర వ్రాయుకాబులలో సత్యవతి యీసంగతి యెంతమాత్రమును ఉదాహరించినదికాదు.

అక్కడ నారాయణమూర్తియొక్క తెలివియు, బుద్ధియు, విద్య యుండలి సక్తియాయు, చూచి నాలవతరగతిలో ఛదువుకొనుచున్న

యాతని తమ్ముడును అట్టివాడే యగు నని నమ్మి రాఘవయ్యగారి
 దూరబంధుఁ డైనగోపాలయ్యగారు తనకొమార్తె యయిననుహా
 లక్ష్మిని రామస్వామి కియ్యవలెనని యుద్దేశించి నారాయణమూర్తితో
 చెప్పఁగా అతఁడు తండిగిపేర వ్రాసెను. గోపాలయ్యగారికి మండల
 న్యాయసభలో నెలకు పదియేనురూపాయలజీతము గల పని యున్నది.
 మహాలక్ష్మి కిప్పుడు పండ్రెండవసంవత్సరము వచ్చినది. ఆచిన్నది
 శ్రీమహారాజుగారి బాలికాపాఠశాలయందు పయితరగతిలో చదువు
 కొనుచు విద్యాబుద్ధులయందు తోడిబాలికలను మించి ప్రతిసంవత్సర
 మాను మంచిబహుమానములను పొందుచు వచ్చెను. రాజకీయపాఠ
 శాలలో అయిదవతరగతియందు చనువుకొనుచున్న కృష్ణమూర్తి
 యను పదునాఱుసంవత్సరముల యీడుగల చిన్నవాఁడు నిత్యమును
 నారాయణమూర్తివద్ద పాఠములు చెప్పించుకొను చుండెను. అతఁడు
 తనతరగతిలోని వారిలో మిక్కిలి తెలివిగలవాఁడు. అతనికి తల్లిమాత్ర
 మున్నది. అతనికి మాత్రము లేవియు లేకపోయినను తల్లి తననగల
 నమ్మి వడ్డికి వేసిన రెండుమూడువందల రూపాయలతోను కొమారునికి
 విద్య చెప్పించు చుండెను. ఆచిన్నవానికి సీత నియ్యవలెనని నారా
 యణమూర్తికి తాత్పర్యముండి తండిగిపేర వ్రాయఁగా, అతఁ డందున
 కంగీకరించి ప్రత్యుత్తరము వ్రాసెను. ఈ సంగతి యాచిన్నవానితల్లికి
 తెలుపఁగా, ఆమె యపరిమిత సంతోషభరితురా లయ్యెను. ఈవిధ
 ముగా రెండుసంబంధములు నింత యనుకూల మయినవి దొరికినందున
 వైశాఖమాసములో వివాహములు చేయుటకు నిశ్చయింపబడెను.
 వ్యయములోవ్యయము 'కూడివచ్చు నని' అక్కడ లక్ష్మీనారాయణగారు
 తనభార్య తమ్మునికొమార్తెను సూరమ్మను సుబ్రహ్మణ్యమునకు
 చేసికొనుట కొప్పుకొని యీమూడు పెండిండ్లును ఏక కాలమునందే

చేయుటకు నిశ్చయము చేసికొని పొలముమీఁద నాలుగువందలరూపాయలు బదులు చేసి పొలమును ముప్పదిసంవత్సరముల కొక కాపువానికి వాగ్గియిచ్చెను. ఈనూరమ్మతండ్రి యెనిమిదిసంవత్సరముల క్రిందనే కాలము చేసినందున తల్లి సవతిబావగారితో పోట్లాడి పుట్టినింటికి లేచిపోయి వ్యాజ్యమువేసి భరణము వుచ్చుకొనుచున్నది. నూరమ్మ కిష్కండు పదవసంవత్సరము వచ్చినది. పల్లెలలో పెరిగినది గనుక చదువన్నమాట యెఱుఁగదు. ఈపిల్లను తనకొడుకునకు చేసికొనుటకు లక్ష్మీనారాయణగారి కొంతమాత్రమును ఇవ్వము లేకపోయినను ఆపిల్లను తప్ప మఱియొకపిల్లను చేయవల్లపడ దని పట్టుపట్టిన భార్య పోరు పడలేక వివాహములో వివాహము చేసినచో సొమ్ము కలిసి వచ్చు ననుకొరిక చేత తుద కెట్టట్ట యంగీకరించెను.

నారాయణమూర్తి వేసవికాలపు సెలవులలో ఇంటికి వచ్చునప్పటికి పెండ్లిపనులుచేయఁబడు చున్నవి. వైశాఖశుద్ధ దశమినాడు సుముహూర్తము నిశ్చయింపఁబడి యావఱకే బంధువులకు శుభలేఖలు వ్రాయఁబడినవి. అయినమ గృహమున నొకరికొకరికి పడకపోవుటచేత ఎవ్వరు తిన్నగా శ్రద్ధవహించి పనిచేయక తమకంటనట్టు తటస్థముగా నూరకుండుచు వచ్చిరి. ఒక్కసత్యవతియు కొంతవఱకు సావిత్రీయు పనిపాటులలో మిక్కిలిశ్రద్ధగా తిరుగు చుండిరి. నారాయణమూర్తి తల్లివలన ఇంటిస్థితియంతయు విని భేదపడి, అన్నతో మాటాడి యందఱిని కలుపవలె నని చూచెనుగాని యందువలనను కార్యము లేక పోయెను. వేంకటేశ్వరులు తానొక్కఁడే గడించి తెచ్చుకొనుప్రయోజకుండ ననియు, పెండ్లికార్యమునిమిత్త మున్నమాన్యములనుకూడ తాకట్టు పెట్టుటవలన పయిగా వచ్చుమార్గము లేక ముందు కుటుంబ భార మంతయు తనమీఁదనే పడు ననియు తలఁచి తానెలాగున

నయిన వీడిపోయి వేటుండవలె నని మనస్సులో నిశ్చయించుకొన్నందున పయికి అతఁ డాహేతువును చెప్పకపోయినను స్త్రీల కలహములు మొదలయిన కారణములు చెప్పి యితఁ కూడియుండుట పొసఁగనేర దని స్పష్టముగా చెప్పెను. అంతట వివాహములు వచ్చినందున లోపల నున్న ద్వేషమును మింగి నలుగురును ఏమరుకొందురో యని యందఱును పయికి కలిసి యుండిరి. వివాహములు యధావిధిగానే జరగినవి కాని యందులో నిక్కడ చెప్పఁదగినంతవిశేషము లేవియు కనఁబడ లేదు. పెండ్లివా రంతగా అలుగకపోయినను, పెండ్లివారివెంట కొత్త బట్టలనిమిత్తము వచ్చిన దూరపుచుట్ట మొకఁడు ముందుగా తనకు పీట వేసినారు కారనియు తనకు విశేషగౌరవము చేసినారు కారనియు అలిగి యొకదినము భోజనమునకు లేవక పెండ్లివారినందఱిని మూఁడు జాములవరకును మాడ్చుటమాత్రము కొంతవిశేషము. ఆదినమున నారాయణమూర్తి సాహసము చేసి పెండ్లివారందఱికిని బోధచేసి యాతనిని విడిచిపెట్టియే భోజనము చేయునట్లు చేయకపోయినయెడల మఱికొన్నివిశేషములు పుట్టునుగాని అట్లు చేయుటవలన మఱునాటి నుండి యాచుట్టమే ముందుగా భోజనమునకు వచ్చికూర్చుండుటచే ఏవిశేషములకును అవకాశము లేకపోయినది. పురుషులలో నారాయణమూర్తియు స్త్రీలలో సత్యవతియు చేసినయాదరణము వలన అన్ని లోపములును నివారణమై యెల్లవారును సంతోషించిరి. సుందరమ్మ భోజనముల వేళకుమాత్రము వచ్చి యివిలే వని యవిలే వని లోపము లెంచుచు వచ్చినపేరంటాండ్ర నాదరించువారు లేరని వారిమీఁదను వీరిమీఁదను కోపపడునేకాని యొక్కపని నైనను చేసినసాపమున పోయినదికాదు. సత్యవతి యొక్కతెయు వఁటలో సావిత్రికి సాయము చేయుటయేగాక పేరంటాండ్రకు పసుపు రాచి తాంబూలము లిచ్చి

యాదరించుటలో యశోదమ్మకు తోడుపడి యేలోపమును లేకుండ వేయికన్నులున్నదానివలె ప్రవర్తించెను. అందుచేత సాధారణముగా పెండ్లిండ్లలో పోషుడిరీతిగా మూడువివాహము లొక్కసారిగా జరిగినను, ఇంటఁగలవస్తు వొక్కటియైనను పోలేదు. భాగ్యవంతుల యాడుబడుచైనను సత్యవతి యాప్రకారముగా పనిచేయుట చూచి యాగ్రామములో పడుచులు పలువురు పనివచ్చినప్పుడు దాసివలె పని చేయవలయు ననియు, అనుభవించునప్పుడు రాణివలె ననుభవింపవలయు ననియు, నేర్చుకొని యాప్రకారముగా నడవనారంభించిరి. నోటితో నూఱునీతులను చెప్పటకన్న చేతితో నొక్కకార్యము చేసి చూపినయెడల, అది యెంతో ప్రయోజనకరముగా నుండి పలువురను మంచిమార్గమున నడిపించును.

వీడవ ప్రకరణము

ఈప్రకారముగా వివాహములయి బంధువులను సాగనంపక మునుపే యొకదినమున యశోదమ్మకును పెద్దకోడలికిని పెద్దపోట్లాటజరిగినది. ఒకనాఁడు సుందరమ్మకూతురు రామానుజమ్మ చేతిలో జేమపండును పెట్టుకొని యాడుకొను చుండఁగా, చిన్నపెండ్లికూతురు నూరమ్మవచ్చి మంచిమాటలు చెప్పి పిల్లదానిచేతిలోనిపండు పుచ్చుకొని సగము తాను తిని తక్కిన సగమును మరల చేతిలో పెట్టెను. అది యేలాగుననో సుందరమ్మకంటఁబడి చిన్నతోడికోడలిమీఁద కోపపడి తిట్టెను. ఆకేకలు విని యశోదమ్మ లోపలినుండి వచ్చి చిన్నకోడలిమీఁది పక్షముచేత తానందుకొని యిల్లెగిరిపోయినట్లుగా జగడ మాడెను. వారిరువురను మాటలలో ఒకరి కొకరు తీసిపోవువారు కారుగనుక

చిత్రిచిత్రిముగా వన్నెలును చిన్నెలును కల్పించి తిట్టినతిట్టు తిట్టకుండ భాషలోనున్న కానిమాటల నన్నిటిని ఉపయోగింప సాగిరి. లక్ష్మీనారాయణగా రది విని సహించి యూరకుండలేక భార్యను కూకలువేసి జగడము మానుమని తిట్టిరి. కోపావేశముచేత దేహము తెలియక యశోదమ్మ “లోకువయినదాన్ని నన్నుతిట్టకపోతే మీ కోడలిని తిట్టడానికి నోరు పడిపోయిందా ? ” అని మగని నెదిరించెను. ఎంత శాంతాత్ముల కయినను ప్రాణము విసిగినప్పుడు కోపము రాక మానదు గనుక, లక్ష్మీనారాయణగా రప్పుడు కోప మాపుకోలేక భార్యను మూలనున్న కట్టతో నొకదెబ్బ వేసిరి. అందుమీఁద నాబిడ గోలుగోలున నేడ్చుచు పెద్దపెట్టున శోకమున కారంభించెను. ఇంతవఱకును గదిలో మంచముమీఁద పరుండి వేడుకచూచుచున్న వేంకటేశ్వరులు లోపలినుండి లేచివచ్చి తల్లిమీఁది కోపమున భార్యను చితుకఁగొట్టెను. అప్పుడు సుందరమ్మ యింట పీచుఁగు వెడలినట్లు తల విరియఁబోసికొని క్రిందపడి దొర్లుచు ఊరును వాడయు వినబడునట్లుగా పెద్దపెట్టున రోదనము చేయ మొదలు పెట్టెను. సాధారణముగా మూర్ఖరాండ్రకు తమ కార్యమును సాధించుకొనుటకు యేడుపే ముఖ్య సాధనమయి యేనిమిషమున కావలసిన అనిమిషమున సిద్ధముగా నుండును. స్త్రీలను విద్యావతులఁగా జేసి యొకమత్యమువలనిలాభము తెలిసికొనునట్లు చేసినంగాని వారు వివేకము గలవారై పోరులేక కూడియుండి ‘యొకయింట నూలుజాట్లముడునుగాని రెండుకొప్పులిముడ’ వన్న సామెత అసత్యము చేయఁజాలరు.

తరువాత పెండ్లికి వచ్చినచుట్టము లందఱును తమతమ గ్రామములకు వెళ్ళిపోయిరి. యశోదమ్మకు మిక్కిలి ప్రేమ యగుటచేత మఱియెరిని మేనకోడలైన సూరమ్మను తనయొద్దనే నుటికొన్ని

దినము లుంచుకొనెను. నూరమ్మచిన్నప్పటి నుండియు నల్లరిగా తిరిగినది గనుక, ఏదో దుడుకుచేష్టలు చేయుచు నెల్లవారితోను జగడ మాడి అత్తగారితో సందఱిమీఁదను చాడీలు చెప్పుచుండును. ఆమాటలు నమ్మి యశోదమ్మ జగడమునకు వచ్చి యెల్లవారిని తిట్టుచుండును. ఒక్క సత్యవతి తప్ప. తక్కినవా రందఱును మరల జగడ మాడు చుండుటచేత, ఇంట నిత్యమును ఏదో యొకవిధమున వివాదము సంభవించుచునే యుండును. అందులో ముఖ్యముగా యశోదమ్మకును సుందరమ్మకును జరిగెడు పోట్లాట చూచినవారి కీముల్లు విడిచిపెట్టి యెప్పుడు లేచిపోయి సుఖితుమా యనుబుద్ధి పుట్టకపోదు. సత్యవతి కోపపడకపోయినను నూరమ్మను దగ్గఱకుపిలిచి మంచిమాటలతో బుద్ధిచెప్పుచు వచ్చుటచేత కుక్కకు నేయి పడన ట్లాహితవచనము లాచిన్నదానికి పడక మనసులో కోపము పెట్టుకొని నూరమ్మ ప్రతి దినమును అత్తగారితో సత్యవతిమీఁద నేరములు చెప్పుచుండును. ఆమాటలు పట్టుకొని యశోదమ్మ నిష్కారణముగా నిత్యమును తిట్టి కొట్టి సత్యవతిని కోసిపెట్టుచు వచ్చినను మాట నెదురుమాట లేకపోవుటవలన పయి కేమియు కానరా కుండెను. మూఢురాం ద్రగుటచేత మన స్త్రీలు సాధారణముగా నెదురుతిరిగి వారికోరికి శోక తమకు లోబడి లోకువగా కనఁబడు వారిమీఁదనే యందఱిమీఁది కోపమును గనఁబఱుతురుగనుక అత్తగారివలన సత్యవతికి కలుగుబాధ యంతింతని చెప్ప నలవికాదు. అట్లున్నను సత్యవతి చాటున నైనను అత్తగారి మంచిదికాదని చెప్పుటకాని మనసులో నయినను కోపము పెట్టుకొనుట కాని యంతమాత్రమును లేదు. తల్లికి సుందరమ్మతోడిపోరు చూచి కొంతకాల మిద్దఱిని దూరముగా నుండుట యుక్తమని తలఁచి భార్యతల్లిని తనతోఁగూడ రాజమహేంద్రవరము తీసికొనిపోవలె నని

నారాయణమూర్తి యాలోచించు చుండఁగా, ఇంతలో లక్ష్మీనారాయణగాను రాజమహేంద్రవరము వెళ్ళినట్టెనని చెప్పి యెవ్వరికిని తెలియకుండ కొంతసామ్మతో కాశీయాత్రకు ప్రయాణ ము విశాఖ పట్టణము చేరి యుత్తరము వ్రాసిరి ఆయుత్తరము వచ్చినతోడనే యింట నందఱును కొంత విచారించి ఘోలాగుననైన నాతని మరల నింటికి రప్పింపవలె నని చూచిరికాని యిది దారిగా నాతనిని పట్టుకొనట దుర్బట మనియెంచి యాప్రయత్నమును మానుకొనిరి.

తరువాత నారాయణమూర్తితిల్లి మొదలయినవారితో రాజమహేంద్రవరమునకు వెళ్ళుటకు ప్రయాణములగుచువచ్చెనుగానియున్న యూరి నొకపట్టున వదలలేక మంగళవార మని యొకనాఁడును, శుక్రవారమని యొకనాఁడును, అష్టమి నవమి లని కొన్నిదినములును వర్జ్యమని యొకసారియు తిథివారనక్షత్రములు మంచివి కావని కొన్నిదినములును యశోదమ్మ జరపినమీఁదట తుదకు త్రయోదశినాఁడు ప్రయాణము నిశ్చయించుకొని యుండఁగా, ఇంతలో నేకాదశినాఁడామెకు జగటివిరేచనము లారంభమయి విశేషజ్వరముకూడ నగపడెను. మొదట రెండుమూడుదినములు కూరగాయవైద్యము చేసిరి. కాని దానితో రోగము మళ్ళిక మఱిగిత ప్రబల మయినందున మందిచ్చుటకయి పూకారి శరభయ్యను తీసికొనివచ్చిరి. అతఁడు చేయి చూచి యారోగము మేహకారకముమీఁద పుట్టిన దని చెప్పి మూడుదినములలో విరేచనములు టక్కున కట్టించెద నని పదిరూపాయలొప్పించుకొని యేవేవోమందులు వేయ మొదలుపెట్టెను. వ్యాధి యంతకంతకు ప్రబలుచునే యున్నను వైద్యుఁడు వచ్చి ప్రతిదినమును చేయి చూచుచు విరేచనములు తగ్గకపోయినను ఒకదినముకంటె నొకదినము చేతిలోఁగూని మగపడుచున్నదనియు, క్రమక్రమముగా

కుడురవలెనుగాని విరేచనము లొక్కసారి కట్టుట మంచిది కాదనియు అందుచేతనే తాను నిమిషముగో విరేచనములు కట్టింపగలిగియు దానినిమిత్తము యంతగా పనిచేయక మూలమును కనుగొని మేహకారకపువిషయములో విస్తారముగా పనిచేయుచున్నాననియు, చెప్పి ఆపుష్పజ్వరతో అన్నము పెట్టించుచుండెను అందుచేత నామె యంతకంతకు బలహీనురాలయి లేవలేక మంచము పట్టెను. కొన్ని దినములకు మెల్లగా మీఁగాళ్ళమీఁద ఉ బృరంభము క్రమక్రమముగా పుకీ ప్రాకసాగెను. అది చూచి నారాయణమూర్తి మొదలయినవా రామె జీవించుటయే దుష్కరమని తలచికొనిరి. తనచేతి మీదుగా నెందఱినో కడతేచ్చి యున్నవాఁడుగనుక వైద్యుఁ డాసంగతి నావఱకే కనిపెట్టి ప్రాణము పోయినమీఁదట తనసొమ్ము రాదనీ యెఱిగి యేదో మిషపెట్టి ముందుగానే సొమ్ము లొగవలెనని నిశ్చయించుకొని యీఘాట చింతామణి వేయక పోయినయెడల కార్యము లే దనియు తాను చెప్పినట్లు పథ్యము నడపక పాడుచేసినారనియు, ఆయాషధము తనయొద్ద లేదు గనుక వేరే యొకనమ్మక మయినస్థలములో కొని తీసికొని వచ్చుటకు పరిరూపాదులు నిమిషములమీఁద కావలయు ననియు చెప్పెను. వేంకటేశ్వరులు తనపెట్టెలో ముప్పదిరూపాయలున్నను ఏమియు లేనివానివలె నటించెను. నారాయణమూర్తి నిజముగానే తనయొద్ద నేమియు లేక యేమి చేయుటకును తోచక విచారించు చుండెను. సత్యవతి ఆసంగతి యెఱిగి భర్తను చేసెఁగచేసి గదిలోనికి పిలిచి తనమెడలోని కాసులు నాలుగు తీసి చేతిలో పెట్టి యవి అమ్మి వైద్యున కిచ్చి మంచిమందు వేయింపవలసిన దని యాత్రముతో చెప్పెను. పుట్టినింటివారు పెట్టిన భార్యసొత్తు నమ్ముటకు మనసు కొల్పక యతఁడు సంశయింపసాగెను.

సత్య—మీరెంతమాత్రమున్ను సంజేహపడవద్దు. నాప్రార్థన విని యీ కాసులను యెవరికైనా అమ్మివేసి వేగిరము మందు వేయించండి. బ్రతికివుంటే నగలు యెప్పటికయినా వస్తవిగాని పోయిన ప్రాణము మళ్ళీ రాదు.

నారా—నిష్కారణంగా నీనగ పోవడమేకాని నాల్గి దక్కజాడ కనపడడంలేదు. నేను నీకేసామ్ము పెట్టకపోవడం సరిగదా నీకు వుట్టింటివారు పెట్టినసామ్ముకూడా తీసుకోవడానికి నాకు చేతులు రావడంలేదు.

సత్య—నేనే మీసామ్మునై యుండగా దీనిని తీసుకోవడానికి మీరెందుకుసంశయిస్తారు? మీరు బాగావుంటే నాకు నగలులేకపోయినా విచారంలేదు. ప్రాణంవున్నంతమట్టుకు మనము చెయ్యదగిన ప్రయత్నము మనము చెయ్యవలెను. మీరు వృధాగా కాలం పోగొడుతూ వున్నారు. ఇక నామాట కడ్డం చెప్పక వేగిరం తీసుకుని వెళ్ళండి.

అని బలవంత పెట్టగా, అగడ మఱియొకమార్గము కనబడ నందున విధిలేక విచారముతో నాలుగుకాసులు తీసికొనిపోయి విక్రయించి పదిరూపాయలును వైద్యునిచేతిలో పోసెను. అత్తగారికి రోగము వచ్చినది మొదలుకొని సత్యవతియే యామెను కనిపెట్టుకొని యుండి సమస్తోపచారములను చేయుచుండెను. అందులోను ముఖ్యముగా నామె మంచ మెక్కినది మొదలుకొని రాత్రియు పగలును మంచము విడువక, మంచినీ భిచ్చుచు, కాళ్ళును చేతులును పట్టుచు, తాపముపోవునట్లు విసరుచు, వైద్యుడూ చెప్పినప్రకారము కడుపు మొదలయినవి కాచి కావలసినపట్లు వేయుచు, మందులు నూలుచు, మలమూత్రములు మంచములోనే యైనను రోతపడక విసుగుకొనక తీసి బట్టలుమార్చి బట్టలువేయుచు కావలసినప్పుడూ లేవదీసి పరుండ్ల

పెట్టుచు, కడుపునపుట్టిన బిడ్డకంటె నెక్కువగా పనులు చేయుచుండెను. సావిత్రి పథ్యపానములు చూచుచు ఇంటనున్నవారి కందఱి కిని వంట పెట్టు లయినతరువాత కొంతసేపు తల్లివద్ద కూచుండి వ్యసనపడుచుండెను. సీతయొక్కతయే సత్యవతియందు మిక్కిలి ప్రేమకలది గనుక చిన్నతన మగుటచేత తల్లి దేహస్థితి తిన్నగా తెలియకపోయినను మందులు నూటుట మొదలయిన పనులలో వదిలె గారికి తోడుపడుచుండెను. సుందరమ్మ యెవ్వరైనను వచ్చినప్పుడు బుడిబుడియేడ్చు లేడ్చుచు వచ్చినను అత్తగారి కొక్కపనియైనను చేసినదికాదు. యశోదమ్మ కంతకంతకు దినములు దగ్గఱపడుచుండెను. చివర కందఱును ఆమె బ్రతుకునన్న యాశ వదలుకొనిరి. అందఱును తొందరపడి వైద్యుని నిమిత్తమై పరుగులెత్తుచున్నప్పుడు శరభయ్య మొగము చాటువేసెను. అప్పు డొక వైద్యుడు వచ్చి తనకు రెండు రూపాయ లిచ్చినయెడల రెండుగడియలలో రోగము మర్చింపెదనని చెప్పగా, కన్నులవెంబడిని నీరుకార విసనకట్ట చేతబట్టుకొని విసరుచున్న సత్యవతి తన చెంగుననున్న రూపాయలు విప్పి చేతిలో పెట్టి మందు వేయించెను. అటుతరువాత ఏమందువేసిన బ్రతుకునో యను నాసచేత నతఁడు వైద్యుఁ డొనా కాఁడాయని విచారింపక యెవ్వరేది యిచ్చినను దానినెల్ల మ్రొంగఁ గలిగినంతవఱకు నోటిలో పోసిరి. ఆమె యించుమించుగా నెలదినములు మంచముమీఁద నున్నను ప్రాణము పోవు వఱకును తెలివిగలిగియే యున్నది. ఆమె వెనుక సత్యవతి నెంతబాధపెట్టినను, అపత్కాలమందు తనకుచేసిన యుపకారము చూచి మిక్కిలి సంతోషించి కోడలిని దగ్గఱగా నిలిచి కొలలించుకొని కన్నుల నీరు పెట్టుకొని “నీవు మాయించి కేవలమా ధుపాలక్ష్మివి. నేను నీవిషయంతోచేసిన తప్పులు ధైర్యముతో మఱచిపో

వలెను. నేను యింకొకజన్మమందు నీకడుపునపుట్టి నీరుణము తీర్చుకొవలె నని దేవుణ్ణి ప్రార్థిస్తాను" అని చెప్పి మొగమునకు చేతులడ్డము పెట్టుకొనెను. సత్యవతియు నోదో చెప్పవచ్చి దుఃఖముచేత నోరుతడబడక కన్నులనీరుకార్చుచు నూరకుండెను. ఇంతలో యశోదమ్మ కవసానదశ వచ్చినందున మంచముమీదనుండి క్రిందికి దింపుటకయి వేంకటేశ్వరులను పిలువగా నతఁడావఱకే నత్యత్రము మంచిదానో కాదో, తల్లిని వీధిలో పెట్టవలెనో లేదో తెలిసికొనివచ్చుటకై సిద్ధాంతియింటికి పోయియున్నందున కనబడనేలేదు. అప్పుడు నారాయణమూర్తి మొదలయినవారు కిందచాపమీఁద ఆమెను పరుండఁబెట్టిరి. ప్రాణము పోయినతరువాత చుట్టుపట్లవారు చూడవచ్చినప్పుడు సుందరమ్మ యేడిచినంత చిగ్గరగా కేకలు వేసి యేడ్చినవారు వాటి యెవ్వరును కనబడలేదు. ప్రాణము పోయినతరువాత వేంకటేశ్వరులువచ్చి యేల వీధిలో పెట్టలేదని తమ్ములమీఁద కోపపడ మొదలుపెట్టెను. గృహ యశమానురాలు పోయినప్పు డిల్లేప్రకారముగా నుంచునో యందఱ కును తెలిసియుండునుగనుక వారియేడుపులును పెడబొబ్బలును వర్ణింప వలసినపనిలేదు. అది పట్టణము కాకపోవుటచేత మోచుటకు డబ్బియ్య వలసిన యక్కఱలేకయే బంధువులు నలుగురువచ్చి సహాయపడి శవమును తీసికొనిపోయి దహనాదికృత్యములు జరిగించిరి. తరువాత పది దినములు జరగవలసినకర్మలు యథావిధిగా జరిగివి. ఉత్తరక్రియల నిమిత్తమయి వ్యయపడిన సొమ్ములో విస్తారభాగము సత్యవతి కాసుల నమ్మిన సొమ్మేయైనను వేంకటేశ్వరులుకూడ కొన్నిరూపాయలు కర్చు పెట్టవలసివచ్చెను. అందుచేత తాను ఋణముల పాలగుచున్నాననియు అందఱిని కూరుచుండఁబెట్టి మేపలేననియు, వేంకటేశ్వరులు విసుగు కొనుచు పదిదినములలోనే తక్కినవారు వేరుండవలయునని యభి

ప్రాయము కనబడినను. అందుచేత నారాయణమూర్తి సావిత్రిని
 చల్లెలిని తమ్ముల నిద్దటిని భార్యను తీసికొని రాజమహేంద్రవరము
 వెళ్ళుటకు నిశ్చయించుకొనుచుండెను. తల్లిసగలు న్యాయముచేత
 కొమార్తెకు రావలసినను తగవులుపడక వదినెగారియొక్కయు అన్న
 గారియొక్కయు ఇష్టప్రకారముగా వారికే యిచ్చివేసి, పాత్రసామగ్రి
 వారు కోరినంత వారికివదలివేసి తక్కినవారి నండటిని తనవెంటఁ దీసికొని
 నారాయణమూర్తి రాజమహేంద్రవరము ప్రవేశించెను.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

నారాయణమూర్తి కుటుంబసహితముగా రాజమహేంద్ర
 వరము ప్రవేశించిన తరువాత కొన్నిమాసములు సుఖముగానుండెను.
 ముంగొండాగ్రహారమున నారాయణమూర్తితో నున్న కాలముననే
 సత్యవతికి గర్భము నిలిచినందున నీళ్ళాడుటకై పుట్టినంటివా రామెను
 పెద్దాపురమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. పెద్దాపురములో రాఘవయ్యగారి
 యిల్లు మాధవు లునిచిన “ప్రీర్ణపంజా” కు సమీపముగా నుండెను.
 సత్యవతి తానా (పంజా) కథను విన్నప్పుడు ముప్పది మూడుకోట్ల
 దేవతలును స్థలదేవతలును గ్రామదేవతలు గృహదేవతలును చాలక
 హిందువులకు తురక దేవతలుకూడ కావలసినచ్చినారాయని యాశ్చర్య
 పడసాగెను. సత్యవతితల్లి యైన శ్యామలాంబయు చిన్నప్పటినుండియు
 పట్టణవాసమున మెలగినదగుటచేతను చదువుకొన్నదగుటచేతను సాధా
 రణముగా తనయీడు స్త్రీల కుండు వెట్టియాచారమును మూర్ఖత్వ
 మును లేనిదై లేనిపోని యుపవాసములుచేసి దేహము చెడఁగొట్టుకోక
 యిల్లు శుచిగానుండుటయందును వేళపట్టున భోజనము లనుర్చుట

యందును మిక్కిలి క్రోధవహించుచుండును. అందుచేత రాత్రియుపగలును నిత్యము నొక్కవేళకు భోజనములగుచుండుటయు ధనవంతులకు సాధారణముగానుండు రోగములును కొచ్చులునులేక యింట నెల్ల వాడును మంచి యారోగ్యదశ గలిగియుండుటయు చూచి, ఆయూరివా రందఱును మిక్కిలి వింతపడుచుందురు. ఆమెయోగ్యతకు తగినట్టు గానే కోడలుకూడా మిక్కిలి గుణవంతురాలును విద్యావంతురాలు వయియుండెను. అచిన్నదానిపేరు జానకమ్మ. ఆమె యంతగా రూపవతి కాకపోయినను గుణవతి యగుటచేత భర్త కా చిన్నదానియందుఁగల ప్రేమమింతంతయని చెప్పనలవికాదు. ఆదంపతుల పరస్పరానురాగము చూచినవారెల్లను భార్యభర్త లేక దేహ మన్నమాట వీరియెడ సార్థక మయ్యెనని మెచ్చుకొనుచుందురు. లోకములో మూఢులనేకులు తమ భార్య రెంత సుగుణసంపదగలవారయినను పుత్రులు తమకన్నుల కింపుగాలేదని యాముద్దరాండ్రను విడిచి నరకకూపమునకు ప్రథమ సోపానములుగానుండి యావనమదాంధుల కన్నులను భ్రమింపఁజేసి తేనెమాట లనుపాశములచే వారి నాకర్షించి గోతిలో పడద్రోయ నవత రించి వ్యభిచారమే కులవృత్తిగాఁ గలయపమృత్యుదేవతల వలలలో తగులుకొని యిల్లును శరీరమును గుల్లచేసికొని నిందలపా లగుదురు. అట్టి బుద్ధిహీను లీదంపతులచరిత్రమును వినియు కనిఁచు బుద్ధితెచ్చుకో దచ్చును. అత్తగారికి జానకమ్మయన్న రెండవప్రాణము; ప్రతివిష యమునందును వారిద్దఱిదియు నొక్కమాట. లోకములోని మూఢ దనితలయందువతె అత్తగారును కోడలును తారసించునప్పుడు పిల్లియు ఎలుకయు తారసించినట్లుండక లక్ష్మీయు సరస్వతియు కలసి నల్లఁతో ద్వాదయరంజకముగా నుండును. అయింట కోడటికమన్నమాట కర్ణ కశోరముగా నుండక చెవుల కమ్మరతుల్కముగా పోగును. సత్యవతియు

జానకమ్మయు దేహములు వేతైనను ప్రాణమొక్కటియే యన్నట్లు కలసిమెలసి యుందురు. వా రిరువురకును గల చెలికారమువలనిసుఖ మనుభవించి తీరవలసినదేగాని చెప్పతీరదు. “పిండిబొమ్మనుజేసి పీట మీదపెట్టిన, ఆడుబిడ్డతనమున కల్లలనాడిన” దన్నసామెత యేయు గములోనిదోయని వీరియింటనుండువారికెల్లను తోచును. ఏ యీడు వారి కాయీడువారును, ఏగుణమువారి కాగుణమువారును సరిపడుదు రన్నమాట వీరిని చూచినచో సిద్ధాంత మగును. ఇద్దఱును సమాన గుణవతులేయని చెప్పవచ్చినను విద్యాబుద్ధులయందు జానకమ్మ సత్య వతినిజూచి నేర్చుకోవలసినయంశము లనేకము లున్నవి. సత్యవతి పుట్టినింట నున్నంతకాలములో నడతవిషయమునను జానకమ్మ యెన్నో సంగతులను నేర్చుకొని యెంతో వృద్ధిపొందెను. చదువెఱుంగనిస్త్రీలు చేసినట్టుగా వా రెప్పుడును పరులదోషములను చెప్పుకొనుచు కాలము గడపరు. పనిపాటులయినతరువాత తీటికకలిగినప్పు డేదో పుణ్యాంగనా చరిత్రమును చదువుచునో లోకోపకారవిషయమున ప్రసంగించు చునో ప్రోద్బుధువుచ్చుచుందురు. అత్తలును కోడలిద్రును, భార్యలును, భర్తలును, ఈప్రకారముగా గుటుంబములో అన్యోన్యమెత్తి కలిగి యున్నచో, ఆగృహమే భూలోకస్వర్గమని చెప్పవచ్చును; వారియింట రాఘవయ్యగారి ముత్తవల్లి మాత్ర మీసమాజములో కలియని దొక్కతెయున్నది. ఆమె కిప్పుడు దాదాపుగా బెబ్బదిసంవత్సరములు ఉన్నవి. రాఘవయ్యగారి తాతగా రామెను ముసలితనములో వివా హము చేసికొని యామెవలన సంతానము కలుగకమునుపే లోకాంతరము చేరెను. ఆమెపేరు పార్వతమ్మ. ప్రోద్బు జరగనప్పుడు జాన కమ్మయు సత్యవతియు “అమ్మా!” అనిపిలిచి పూర్వకాలకథల వడుగుడు

వేడుకగా ప్రార్థన పుచ్చుచుందురు. ఆమె కీకాలపువారి నడతలును వస్తువులును క్రొత్తగా నుండును.

ఈప్రకారముగా నుండగా నొకనాడు చంద్రగ్రహణము పట్టెను. పార్వతమ్మ కట్టున్నాననుచు చేసివచ్చి తడిబట్ట విడిచి పొడిబట్ట కట్టుకొని విడిచినబట్టను దొడ్డుముమీద నారవేయటము దొడ్డిలోకి వచ్చినప్పటికి సత్యవతియు జాకియు చంద్రుని వేలితో చూపుచు గ్రహణము విషయమై యేదో మాటాడుకొనుచుండిరి. అదిచూచి పార్వతమ్మ ముక్కుమీద వేలువేసికొని దిగులుపడి మాటలేక నిలుచుండెను.

సత్య—అవ్వా! యేమి యీలాగు తెల్లపోయి నిలుచున్నావు?

పార్వ—ఏమి అవ్వ? కొంపముంచివేసినావు. మాకాలంలో యెన్నడూ గ్రహణంవచ్చినదంటే కడుపుతోవున్నవాళ్ళు గదిలోపరుండి కడుపుబ్బకువచ్చినా శుక్రమోక్షం అయ్యేదాకా గడపదాటి యివతలకు వచ్చి యెరుగరు. ఎదియేమివిరుద్ధమే? ఎదియేమివిరుద్ధమే?

సత్య—(నవ్వుచు) అవ్వా! వస్తేయేమి?

పార్వ—ముసలిదాన్ని; నామాటలు నీకు చీమ కుట్టినట్టయినా వుండలేదు యెదురుకెదురు నామాట వేళాకోళంగా వుండి నవ్వుతూ వున్నావు. రేపు పుట్టే పిల్లనాడికి ముక్కోకాలో వంకరవచ్చినప్పుడు పెద్దదానిమాట విన్నానుకానుగదా అని అప్పుడు విచారిస్తావు.

సత్య—అవ్వా! యెవళ్ళకయినా గ్రహణం మొరికిరావడం నీవు చూశావా?

పార్వ—నా అన్నగారికుమారుడు నామేనల్లుడికి ముక్కుకాడ వేలెడు మొట్టివచ్చిందీ. మావదినెగారు గ్రహణంపట్టినప్పుడు యివతలకు రాకపోయినా మంచముమీద పడుకొని కదిలిందట! అందుమూలంగా

ఆమెకి వచ్చింది. గ్రహణం పట్టినంతసేపూ కడుపుతో వున్న వాళ్ళు కాటాచెయ్యూ అయినా కదపకూడకు. యేదిగదిపితే దానికల్లా మొరికివస్తుంది. ఏమేసత్యా! యికాకదలచు? నాశూట వట్టిబూటకం కింద కట్టివేసినావా యేమిటి?

సత్య—అవ్వా! అలాఅనుకోకు ఈనాటికే చంగుగిన్ని చూచి నాను గనుక ఇఖమళ్ళీచూడడంచేత వచ్చేది యేమిలేదని అట్టే నిలుచున్నాను. నీఆజ్ఞ అయితే చూడడం మానివేస్తాను.

పార్వ—నీవు నదురూ బెదురూ లేకుండా మాట్లాడుతూవున్నావు. పిల్లవాడు యేమైపోతాడో అన్నభయం నీకు యిప్పటికీ పుట్టలేదు నీకు తెలిసిన మెట్టవేదాంతాలు నాకు తెలియవు. ఈకాలంలో యంతలేసి వాళ్ళకూ పెద్దవాళ్ళమాట అంటే లక్ష్యంలేదు.

సత్య—అవ్వా! కోపపడకు యిదుగోవళ్ళావున్నాను నిద్దర పట్టకుండావున్నది. మీకాలపుకబుర్లు యికా యేమయినా చెప్పుమా. నీవు మొగుడితో కాశీయాత్ర వెళ్ళినావుగదా దోహదా యేమేమి చూచినావు?

పార్వ—ఆకాలపు కబుర్లు చెప్పితే మీకు యిప్పుడు నవ్వులాటగా వుంటుంది. పూర్వం కాశీ వెళ్ళినవాడూ కాటికి వెళ్ళినవాడూ వక్కలే అని చెప్పేవారు. అప్పుడు మళ్ళీవచ్చిందాకా యింట్లో గెువ్వరికి బ్రతికివున్నారన్న ఆశలేదు. ఇప్పుడు రెణ్ణెల్లలోనే దుడుగుదుడుగు కాశీ వెళ్ళినామని యిట్టేవస్తారు నిజంగా వెళుతారోలేదో తెలియదు.

సత్య—అవ్వా! నీవు కాశీ యెందుకు వెళ్ళినావా?

పార్వ—నాచిన్నతనంలో నన్ను సవితిష్టుకుని యెన్నివైద్యాలు చేయించినా యెన్ని దివ్యస్థలాలకు వెళ్ళినా యెన్నితీర్థాలతోన్నానా

చేసినా వదిలిందికాదు. సోదికి వెళ్ళినప్పుడు కాశీకి వెళ్ళితే వదులుకానని చెప్పితే మావారు నన్ను తీసుకొని వెళ్ళినారు.

సత్య—అవ్వా! దోవలో జగన్నాథం చూచినావా?

పార్వ—అయ్యో! జగన్నాథమే చూడకపోతే యింకా యేమి వున్నది? స్వామివారిప్రసాదం యింకా నావద్ద కొంచెమువున్నది. రేపు మడికట్టుకొన్నప్పుడు జగన్నాథంబుట్టలోనుంచి తీసి నీకుకొంచెం పెడతాను. అక్కడ ప్రసాదం యిచ్చేవాళ్ళు జగన్నాథపు మంగలవాళ్ళు. మనం దాన్ని కళ్ళ నద్దుకొని తినక మంగలవాడిప్రసాదం వద్దంటే తక్షణం కళ్ళుపోతవి.

సత్య—అవ్వా! జగన్నాథస్వామికి కాళ్ళుచేతులూ లేవంటారు నిజమేనా?

పార్వ—దానికి కారణం చెపుతాను విను. అతనిపేరుజ్ఞాపకం లేదు యెనరోకాని గొప్పరాజు వుండేవాడు. ఆరాజు కోట్లకొద్దినామ్ము ఖర్చుచేసి గొప్ప దేవుడుగుడి కట్టించి దానిలో వుంచడానికి తగిన దేవుణ్ణి చేయించనలెనని కాశీపనివాళ్ళను పిలిపించి దివ్యసుందర విగ్రహం గలదేవుణ్ణి చేసుకురమ్మని చెప్పినాడు.

సత్య—అలాగు యెవరైనాచేసి తీసుకువచ్చినారా?

పార్వ—లేదు. విగ్రహం బాగానుండకపోతే బుర్ర తీసివేయిస్తానని రాజు భయపెట్టడంచేత పనివాళ్ళు యెవళ్ళూ వచ్చినారుకాదు. యిలా కొంతకాలం జరిగినతరువాత వకనాడు వకముసలివాడు వుర్రీ సుత్తీ వుచ్చుకొనివచ్చి నీవు కోరినవిగ్రహాన్ని చేస్తానని రాజుతో చెప్పినాడు. విగ్రహం బాగావుండకపోతే తలతీసివేయిస్తానని రాజు చెప్పినా జడియక అందుకే వచ్చుకొని వక్కతిమూత్రం కోరినాడు.

సత్య—యేమికోరినాడు?

పార్వ—నేను విగ్రహంచేస్తావున్నంతకాలము యెవరూలోపలికి రాకూడదు. అలావస్తే చెడిపోతుందని రాజుతో చెప్పి వప్పించిగుల్లో ప్రవేశించి లోపల తలుపు గడియ వేసుకొన్నాను. రాత్రీపగలూకూడ వక్కమోస్తరుగా గుల్లో టక్కుటక్కు సుత్తి దెబ్బలు వినబడుతూ వుండేవి. ఈప్రకారముగా మూడు నెలలయినతరువాత రాజు యిఖచపలవ్వ పట్టలేక గుడిగోడలు పగలుకొడుతూ వున్నాడేమో అనుకుని తలుపుద్దగకు వెళ్ళి కేకలు వేసినాడు. ఎంత కేకలు వేసిన పలుకక పోవడమే కాకుండా గుడిఅంతా సుత్తి దెబ్బలు మరింత బిగ్గరగా వినపడడం మొదలు పెట్టటప్పటికి రాజు జడిసి గునపాలు తెప్పించి తలుపులు బద్దలు కొట్టించి లోపల ప్రవేశించిమాడగా మొడికాళ్ళూ మొడిచేళ్ళూ వున్న వక అదవికార మయిన బొమ్మ లోపల వున్నది.

సత్య—రాజు చూచి యేమి చేసినాడు?

పార్వ—యిలావట్టి విగ్రహం చేసిరా వేమని రాజు అడిగేటప్పటికి ఆముసలివాడు మీరు కడతేరా చెయ్యనిచ్చినారు కాదు. మీరు తొందర పడికపోతే యిదే దివ్యసుందరవిగ్రహం అవు నని చెప్పినాడు. అందుమీద రాజునకు కోపంవచ్చి శిరచ్ఛేదం చేయిస్తానని బయలుదేరేటప్పటికి “ఇదే జగన్నాథస్వామి అయి అందరూ కొలుస్తారు” అని పలుకి యెగిసి రాళ్ళలోనుంచి దూరి మాయమయి పోయినాడు.

సత్య—మనిషి రాళ్ళసందునుంచి దేలాదూరినాడు?

పార్వ—అలాంటి సామాన్య మనిషి అనుకున్నావా యేమి? పరమేశ్వరుడే ముసలివాడయివచ్చి ఆప్రకారం చేసినాడు. అందు చేతనే జగన్నాథులో దేవుడికి అంతమహత్వం వచ్చింది. అస్వామివారి

రథంకింద పడి చచ్చి యెంతోపుణ్యం వస్తుందట. దిక్కుమాలిన కుంపినీవాళ్ళు యిప్పుడే యెవళ్ళనూ చావనియ్యరు. కిరస్తానీరాచరికం చేత యిప్పుడంతా మాలకంగా వచ్చింది. వాళ్ళు యెప్పుడో వర్ణనంకరం చేస్తారు.

సత్య—అవ్వా! నిష్కారణంగా సర్కారువారిని యెందుకు తిడతావు? వారు మనకు దేమిఅపకారం చేసినారు? యిప్పుడమాడు రోడ్లు వేయించి కాలువలు నిర్మించి దేశం యెలాబాగుచేసినారో?

పార్వ—దేహిసినారులే. కులం పాడుచేసినశరువాత యివన్నీ యెందుకు? సాగుమానాలు బొన్తిగా మాన్పించినారు గదా!

సత్య—నీ వెప్పుడైనా సాగుమానం చేస్తావుండగా చూచినావా?

పార్వ—వక్కటిమాత్రం చూచినాను. నాకప్పుడు ఇరవ య్యేళ్ళకంటే యెక్కువ లేకపోయినా మావారు పోయేటప్పటికే యీ దిక్కుమాలిన కుంపినీవాళ్ళు సాగుమానం మానిపించివేసినారు. ఆయేడే మానిపించివేసినారని అగతా వితగా చెప్పుకునేవారు.

సత్య—నీవు చూచింది మాకు చెబుతావా?

పార్వ—మాబంధువుడే వకడు డబ్బయిదేళ్ళాయన చచ్చి పోయినాడు. ఆయన మూడో పెళ్ళి పెళ్ళాము యింకా పెద్దమనిషి కాలేదు. దేహేళ్ళ పున్నవికాబోలును! మొగుడుచచ్చి తిన్నగా యేడుపే యెరగకపోయింది. ఆపిన్నదానితోడి మహా తెలిసినవాడు. నిత్యకర్మలూ అన్నీ అయి అపరాధం తిరిగితేనేకాని భోజనము చేసే వాడుకాడు. మొగుడు పోయినప్పుడు పిల్లది వీధులో ఆడుకుంటూ వుండగా తండ్రి యెత్తకొని లోపలికి తీసుకువచ్చి సాగుమానంచేస్తే పిల్లకాలము స్వర్గములో మొగుడితో సుఖపడడమే కాకుండా

మొగుడివంకవారిని తండ్రివంకవారినికూడా తరింపజేస్తావని చెప్పేటప్పటికి సాగుమాన మంటే యేమిటో తెలియక మంచిదని వప్పుకున్నది. వెంటనే ఆచిన్నదానివంటినిండా నగలు పెట్టించి అలంకరించి మంచిచీర కట్టించి కొత్త పెళ్ళికూతురులాగు చేసి బాబాభజంత్రీలతో వూరేగిస్తూ శవంతోకూడా దూరంగా గోదావరివడ్డుకు తీసుకు వెళ్ళినారు. అది చూడడానికి వూళ్ళోప్రజ వేలకొద్ది వెళ్ళినారు. పసుపూ కుంకమూ శెచ్చుకోవడానికి వూళ్ళోవుండేపునిస్త్రీ లంతా వెళ్ళినారు. మొట్టమొదట మొగుడికల చిన్నదాని తలమీద పెట్టి బ్రాహ్మణులు మంత్రాలు చెప్పుతూ యేమేమో కర్మలు చేయించి తరువాత చిన్నదాని నగలన్నీ తీయించి తండ్రి బ్రాహ్మణకు పంచి పెట్టినారు.

సత్య—ముష్టదలకు పసుపూ కుంకమూ యెప్పుడుపంచి పెట్టినాడో

పార్వ—చాలాకాలం అయింది, మరిచిపోయినాను అదివరకే కాబోలును పిల్లదానిచేత అందరికీ పసుపూ కుంకమూ యిప్పించినాడు. యెల్లకాలమూ అయిదోలెనని వస్తుందని అప్పుడు పసుపూ కుంకమూ నేనూ పుచ్చుకున్నాను. పిల్లదాన్ని కాష్టమీద మొగుడిప్రక్కను పడుండబెట్టి బ్రాహ్మణుల వూరికే మంత్రాలు చెప్పుతూ వుండగా వాయిద్యాలు చెవులు తడికలుకట్టిట్టు వాయిస్తూవుండగా నాలుగు ప్రక్కలనూ తండ్రే కాబోలును నిప్పు ముట్టిచేటప్పటికి—నేను చెప్పలేను. కళ్ళకు కట్టినట్టు వుండి నాకు వళ్ళు వగుకెత్తుతూ వున్నది.

సత్య—వినేవాళ్ళకు మాకే యిప్పుడు కళ్ళవెంబణి నీళ్లువస్తూ వుండగా దగ్గర వుండి చూచినదానికి నీ కప్పు డెంతవిచారం వేసిందో! యిలాగంటి క్రూరకృత్యం మానిపించినందుకు దొరలను నీవు తిడుతూ వున్నావే.

పార్వ—మనం ఆలాగుదూషించరాదు. శాస్త్రంలో చెప్పిన దాన్ని దూషిస్తే కళ్ళు పోతవి. మనకు యెంత కూర్మంగా కనపడ్డా శాస్త్రం చెప్పినదాన్ని చేస్తే బహుపుణ్యం వస్తుంది. ఆకాలంలో సమేతు యెక్కడనో లక్షకు వక్కైతే వీరపతివ్రత సాగుమానంచేసేది కాని అందరూ చేసేవారు కాదు. కాష్టానికి నిష్ప ముట్టించేటప్పటికి నాకు వళ్ళంతా చెమటపోసి రణకంపరమైతి నిలువలేక వెనుకకు వచ్చి స్పృహ లేకుండా పడిపోయినాను. నాటికి మంట సోకడంతో పీచిన్నది కెవ్వనకేకవేసి పులిక్కిపడిలేచి యేనువ్వు కిందకు దిగవురికింది. అప్పుడు తండ్రి యెన్నోటిట్టి ఖూముసేపటిదాకా శాస్త్రంలో చెప్పిన ప్రియచిత్తాలన్నీ చేయించి మళ్ళీ పడుండుబెట్టినాడట. నేను అది చూడలేక గుంటికి పడుకైతివచ్చినాను. నాకు ఆరాత్రి జ్వరం వచ్చి పదిరోజులదాకా నిద్రలో సమేతు పులికిపులికిపడుతూ వుండేదాన్ని. అది బాగా జ్ఞాపకం. ఇప్పటికీ ఆసుగతి తలపుకువస్తే భయంవేసి నళ్ళు జలదరిస్తుంది. అంతరువాత తిరిగి పడుండుబెట్టిన తరువాత మళ్ళీ లేచిరాకుండా బ్రాహ్మలు వెదురుగడలతో గట్టిగా నొక్కిపెట్టి యేడుపు వికపడికుండా బ్రాహ్మలు వాయిండుమని వేన మంత్రాలు ఘోషిస్తూ నిమిషంలో దహనం చేసివేసినా రుట! ఆచిన్నది తరువాత పెరంటాలయ మావూరినద్దనే నకవులతో వెలిసిందట. మాకాలలో అటువంటిపతివ్రతలు వుండేవారు. ఈకాలపు వాళ్ళు మగడువస్తే లేవనేలేవరు. మానాడు పట్టపగలు మొగుడితో మాట్లాడితే అత్తిగాడ్లు చంపివేసేవారు. ఈకాలపువాళ్ళు అత్తా మామా వుండగానే మొగుడితో గుసగుసలాడుతారు. కాలమంతా చెడిపోయింది.

సత్య—అవ్వా! చాలా పొద్దుపోయింది. యీపాటివెళ్ళిపడుకో.

అని యారాత్రి యందరు వెళ్ళి పరుండి సుఖముగా నిద్ర పోయిరి. సత్యవతి గ్రహణము చూచినసంగతి మఱునాటి కూరంత టను వ్యాపించి ముక్కులమీఁద వ్రేళ్ళు వేసికొని యెల్లవారును ఆశ్చర్య పడుచు సత్యవతికి పుట్టు బిడ్డ కేమివరకు యుండునో చూడవలె నని యందఱును కొండంతయాశ పెట్టుకొని యుండిరి.

తోమ్మిదవ ప్రకరణము.

సత్యవతి ప్రసవ మగువఱకును చెప్పవలసినవిశేషము లేవియు లేవు. మాఘబహుళత్రయోదశినాడు సూర్యోదయ మయినరెండుగడి యలకు సత్యవతి సుఖముగా పురుషశిశువును ప్రసవ మయినది. ఆమె తల్లిదండ్రులు పూర్వాచారమునే నమ్ముకొని యుండుసత్యకాలపువారు కారు గనుక కొమార్తెను లగణములు కట్టక యలసటపడి యున్న ప్రాణ మగుటచేత బొత్తిగా నిస్సత్వము కలుగకుండుట కయి బిడ్డను కన్నదినము మొదలుకొని చులకనగా నటగెడు జావ మొదలయిన పదార్థములను పెట్టుచు వచ్చిరి. పూర్వము సుందరబ్బు గదిముందర నున్నట్లుగా ఇప్పు డీపురిటియింటిముందు పాతచెప్పలు మొదలయిన వేమియు కట్టబడి యుండలేదు. గదిలో వాయువును పాడుచేసెడు కుంపటిపోగలుగాని, ఉల్లిపాయలు మొదలయినవాని కంపుగాని, ఏదియు లేదు. మంచిగాలి వచ్చుట కయి తలుపు కొంచె మోరవా కిలిగా యెఱవఁబడి యుండెను. అందుచేత తల్లియు బిడ్డయు గూడ మిక్కిలి యారోగ్యము కలిగియుండిరి. ఊరివారు గుంపులుగావచ్చి బిడ్డకెక్కడ మొఱికియున్నదో విచారించి యేవంకరయులేదని మంత్ర సాని చెప్పినను మరి యెవ్వరు చెప్పినను నమ్మక తప్పక యేదో వంక

యిందునని పోవుచు వచ్చిరి. ఆహా! జనులమూఢత్వ మిప్పటికి నిట్లున్నదిగదా?

ఇక్కడ రాజమహేంద్రవరములో నారాయణమూర్తియు భార్య పుట్టినింటికి వెళ్ళినతరువాత రాత్రియు పగలును కష్టపడి చదివి పరీక్షనిమిత్తమయి పుష్యమాసమున చెన్నపురికి వెళ్ళిబోవునప్పుడు ముందుగా పెద్దాపురమునకు వెళ్ళి భార్యనుచూచి అక్కడ రెండు దినము లుండి తరువాత కాకినాడకు పోయి అక్కడనే సముద్రపు పొగయోడ నెక్కెను. అతడు చెన్నపట్టణములో నున్నపదియేను దినములును దేహ మక్కడనే యున్నను ప్రాణము లన్నియు భార్య మీఁదనే యున్నందున, అక్కడి వినోదములను చూచుట కయి నిలిచిన తనతోడివారిని విడిచి పరీక్షయయిన తరువాత వచ్చిన మొదటి పొగయోడమీఁదనే మరల బయలుదేటి వచ్చి పెద్దాపురములో నుండఁగానే రాజమహేంద్రవరములోనిపాఠశాలానిర్వాహకు లొక రాతనికి నలువదిరూపాయలు జీతముగల ప్రధానోపాధ్యాయత్వము నిచ్చెదము రమ్మని జాబు వ్రాసిరి. ఆవలకే ప్రయాణ వ్యయముల నిమిత్తము కొంతెబ్బుణము చేసియుండుటచేతను ముందు సొమ్ము కావలసినకార్యములు చేయవలసిన వనేకము లుండుటచేతను పని మించిపోయినతరువాత మరల దొరకుట కష్టము గనుకను భార్య యాలోచనప్రకారముగా నారాయణమూర్తి రాజమహేంద్రవరము నకు వచ్చి పని కొప్పుకొనెను. ఇట్లుండఁగా చెన్నపట్టణమునుండి బియ్య పరీక్షలో తేజినట్టు తంత్రివార్త వచ్చినసంతోషదినముననే పుత్ర జనన మయినశుభవార్తకూడ వచ్చి సంతోషము నినుమడించెను. ఇరువదియొకటవదినమున నామకరణమహోత్సవము నిశ్చయ మయినందున నాలుగుదినములు సెలవు పుచ్చుకొని తమ్ములతోను మఱ

దండ్రతోను తోడఁబుట్టిన పడుచులతోను పెద్దాపురమునకు పోయి
మరల వచ్చెను. చిన్నవానికి లక్ష్మీనారాయణరా వని తాతగారిపేరు
పెట్టిరి. కొన్నిమాసములక్రిందట నాగులఁ వితికి పుట్టలో పాలుపోసి
కొనుటకై తల్లితోకూడ వెళ్ళినప్పుడు రామానుజమ్మ పాము కఱిచి
పోయినవర్తిమాసము తెలిసియు నారాయణమూర్తియు భార్యయు
వచ్చి చూచిపోయినారుకా రన్నకోపముచేతను కొమార్తె పోయిన
దుఃఖముచేతను నారాయణమూర్తి స్వయముగావచ్చి పిలిచినాఁడు
కాఁడన్న పట్టుదలచేతను శుభలేఖవ్రాసి పెద్దతమ్ముని రామస్వామిని
పంపినను నామకరణమహోత్సవమునకు వేంకటేశ్వరులును సుందర
మ్మయు మాత్రము వచ్చినారుకారు. అన్నగారును వదినెగారును
రాకపోయినా రని నారాయణమూర్తియు భార్యయు మనసులో చాల
భేదపడిరి.

ఈలోకములో నెవ్వరును ఎల్లకాలమును సుఖముగానుండరు.
మధ్యమధ్య నేదోవిధ మయినవిచారము కలుగుచుండును. ఇట్లంద
ఱును సుఖముగానుండి సంతోష మనుభవించుచుండఁగా నొకనాఁడు
కృష్ణమూర్తి నరసాపురములో తనమేనమామకు జబ్బుగా నున్నదని
విని చూచివచ్చుటకై మధ్యాహ్నము మూడుగంటలవేళ పడవనెక్కి
గోదావరిలో సగముదూరము పోయినతరువాత కొంచెము గాలివచ్చి
తెఱచాపకుకట్టిన ప్రాతతాళ్లు తెగుటచేతను పడవవాండ్ర తెలివి
తక్కువచేతను పడవ యొకమూల కొరుగగా లోపలిమనుష్యులందఱు
నొక్కసారిగా నొక్కప్రక్కకు వచ్చినందున పడవ మునిగిపోయినది.
అప్పు డీతరాకయు గదిలోనుండి పయికివచ్చుటకు వీలుపడకయు మృతి
నొందినవారిలో కృష్ణమూర్తి యొకఁడు. పడవమునిగిపోయిన పిడుగు
వంటి దుర్వార్త రాత్రి యేడుగంటలకు రామహేంద్రనరమునకు

తెలియఁగా, అప్పుడు నారాయణమూర్తి మొదలయినవారు చిన్న పడవలు వేసికొని యాస్థలములకు పోయి చూచి జరిగిన నైపరీత్యమున కపరిమితదుఃఖమును పొందిరి. సీతకు వివాహము సుగవత్సరమయినను కాకపోయినను, ఇంతలోనే నైధన్యయోగము సంభవించినది? అహ! విధిక్రూరము నేమనవచ్చును! అవఱకు సత్యవతి పిల్లవాని కాటవ నెల వచ్చువఱకును పుట్టినింటనే యూడినెంచినను తనముద్దల మఱదలి కలువంటిమాగాపద వచ్చిన దన్నదుఃఖవార్త విన్నతరువాత నిమిషమయిన నచ్చట నుండి కాలునిలువక బిడ్డను తీసికొని మాడవ నెలనే పడవనెక్కి యన్నగారివెంట మఱునాటికి రాజమహేంద్రవరము వచ్చిచేరెను. అప్పు డింట నెక్కడి చూచినను గోదన ధ్వనులతో నిండిపోయి చూచువారికి సహితము గుండెలు పగిలిపోవునట్లుండెను. సత్యవతికి మఱదలిమీఁదిప్రేమ యపార మయినది గనుక, ఆమెదుఃఖము మొదలే పట్టరానిదగా నుండెను; ఆమెయే సీతకు మొదటినుండియు చదువుచెప్పి కన్నకూతురువలె చూడకొనుచుండెడిది; సీతకును వదినెగారియంద కలువంటిప్రేమయే. తనతల్లికడుపున పుట్టినవా రందఱిలోను సీతయే మిక్కిలి చెన్నదగుటనుబట్టి గారాబముతో పెరిగిన దగుటచేతను సీతవివాహములకు తానే కారకుడగుట చేతను నారాయణమూర్తియు సీతకు పట్టస్థించిననుద్గతి కింతగతనరాని భేదము నొందెను. లోపల నెంతదుఃఖపడినను, ఆదగపడు లిరువురును పైకిమాత్రము తక్కినవారివలె పెద్దపెట్టిన నేకువలేదు. తోడిబుట్టినదాని కిటువంటి గొప్పమాపద సంభవించిన దన్నమాట విన్నను వేంకటేశ్వరు లొక్కనారియైనను నచ్చిమాడక తనమాంశువు పోయినప్పుడు వచ్చి చూచినాడుకా రన్నకోపముచేత రాతిగుండె చేసికొని యూరకుండి ఆపత్సమయములో నోరార్చవలసినదానిక నూలుగా అటువంటి

సంబంధము చేసినందున కను నారాయణమూర్తిని దూషించుచు
చేసినదాని సనుభవించవలసివచ్చినది బాబు వ్రాసెను. ఆజాబులోనిమాట
లాభానికి శూలములవలె నాటకం నెను. అంతజన్మ మెత్తినను సుంద
రమ్మ మగనికంటె నెక్కువబాలిపూడ కలదకాని దురు కార్పణ్య
మును సాధించుట కిది సమయము చేసికొని తాను పుట్టెనుమఃఖములో
నున్నప్పుడు తొన్ననచ్చి చూడకపోయినతరువాత తానుమాత్ర మేల
చూడవలె నని వారిముగడట వీరిము గడ సహసాగెను. విద్యామహిమ
యెఱుంగక పుర్వకాలపురిని మూర్ఖత్వమున పెరిగినవారు కోపమే
ప్రధానము చేసికొని పగసాధించుటకే యెప్పుడును జూచుచుందురు.

ప ద వ ప్ర క ర ణ ము

ఎంతకిమఃఖ మునునను చిరకాల మొక్క రీతిగా నుండదు.
దినములు గడచినకొలదిని దుఃఖ మంతకంతకు తగ్గిపోయి కడపట
కనబడనే కనబడకపోవచ్చును. వచ్చినయాపదకు తాళలేక నేటి
దినము ప్రాణపరిత్యాగము చేసికొందు మన్నవారుసహితము నెల
దినములలో దుఃఖము సంతను మఱచిపోయి ధైర్యకటాక్షముచేత
ఏమియు నాపదరానివారివలెనే నలుగురిలోను సుఖముగా తిరుగ
మొదలుపెట్టుదురు. సర్వదయోపధుఁ డయినయీశ్వరుఁడు తనవిచిత్ర
సృష్టియందలి జీవులకు దుఃఖము శీఘ్రకాలములోనే కృశించి రూపు
మాయుటకును సుఖము కాలక్రమమున పెరిగి దృఢపడుటకును తగిన
నాధనకలాపమును జేసియున్నాఁడు. నీతకు సంతభవించిన విపత్తును
తలఁచుకొని నారాయణమూర్తియు సత్యవతియు పొందినభేదమును
ఆరంభదశయందు చూచినవా రెవ్వరును వారు వీధిమొగమునుజూచి

నలుగురిలోను తలయెత్తుకొని తిరుగుదు రనుకోలేదు. అయినను వారు సహితము నది దినక్రమమున కొంతదేర్ఘము నవలంబించి, ఆకాలమున రాజమహేంద్రవరమున జరుగుచున్న కొన్నిప్రయత్నములను తలచుకొని సంప్రాప్తమయినయాపదను పోగొట్టవచ్చునుగదా యని విచారించి కొంచెముగుండె కుదిరి యుండిరి.

ఈలోపల రామస్వామిమూలమున వారికి కొంత మనోవ్యాకులత కలుగుచుండెను. అతడు తగనితరగతిలో చేరినందున పాఠములను చదువశక్తుడుకాకయు చిన్నప్పటినుండియు భయభక్తులు గలిగి యొకచోట కాలు కుదిరి కష్టపడి చదువ నలవాటుపడినవాడు కాకయు విద్యయందు శ్రద్ధలేకయు తిన్నగా పాఠశాలకు పోక మనసు వచ్చిననాడు వెళ్ళినట్టును మనసు రానినాడు వెళ్ళినట్టును కాలము వ్యర్థముగా గడపుచుండెను. అన్నగారదిచూచి తిన్నగా బడికిపోవనియు పాఠములు చదువవనియు మందలించినప్పుడెల్లను రామస్వామి కోపగించుకొని యొకటి రెండుపూటలు భోజనము చేయక ముసుగు పెట్టుకొని మూల పరుగుచుండును. అటువంటి సమయములందు సావిత్రి కలిపించుకొని వచ్చి భార్యాభర్తలిద్దఱునుజేరి తిండిపెట్టవలసి వచ్చినదని తమ్ముని బాధించు చున్నారనియు వాఁడేలాగుననైన లేచిపోవలెనని బెదరఁగొట్టుచున్నారనియు జగడమాడి యింట నెవ్వరో చావ సిద్ధముగా నున్నట్టుగా నేర్పుచుండును. నిజముచేత నారాయణమూర్తియే యప్పుడప్పుడు చదువుకొమ్మని తమ్ముని కూకలు వేయుచుండును గాని సత్యవతి యెప్పుడును మఱిదిని పల్లెత్తు మాట నోట రానియ్యలేదు; 'నాయనా' 'అమ్మా' అని పిలుచుచు నెమ్మదిగా నున్నప్పుడు మంచిమాటలతో బుద్ధులుచెప్పి చదువుకొమ్మని బతిమాలుకొనుచు వచ్చుటయేకాక, అన్నగారు శిక్షించినప్పు

డలిగి భోజనమునకు లేవక పరుండినప్పు డెల్లను తాననేకవిధముల రామస్వామిని బుజ్జగించి వేడుకొని భోజనమునకు లేవతీసికొని వచ్చుచుండును. ఇట్లున్నను సత్యవతి మఱఁదులను మఱఁదలిని తిన్నఁగా చూడదనియు తన మగఁడు గడించి పెట్టుచున్నాఁ డని గర్వపడుచున్నదనియు ఏవో వంకలుపెట్టి సావిత్రి సత్యవతిని కానిమాట లాడుచు, ఆఁడుబిడ్డతనము నంతకంత కెక్కువ చేయుచుండెను. ఇంట విద్యాగంధ మెఱుఁగని మూర్ఖురా లొక శె యున్నపక్షమున, తా నెప్పుడును నెమ్మది కలిగియుండక లేనిపోని విచారములను తెచ్చిపెట్టుకొని తన యధికారము నందఱిమీఁదను జూపఁబోయి మంచివారికి నిష్కారణముగా మనస్తాపమును కలిగించుచు బాలురు మొదలయిన వారి విద్యాబుద్ధులకు భంగము చేయుచు కుటుంబమున కంతకును మితిమీరిన యాయాసమును నష్టమును కలుగఁజేయుచుండును. సావిత్రి తన మూఢత్వముచేత మఱఁదలిమీఁద నధికారము చూపి తిట్టికొట్టుటకు తనకు పరమస్వాతంత్ర్యము కల దనియు, ఆఁడుబిడ్డతన మెంతయధికముగాఁ జూపిన తన కంతప్రతిష్ఠ యనియు భావించుకొని యైనదానికి కానిదానికి కోపపడుచు సత్యవతి నెంతసాధించుచు వచ్చినను, ఆమెమాత్ర మెన్నఁడును వదినెగారిమాట కెదురాడక యామె మనసు నొవ్వకుండునట్లు ప్రవర్తించుచు, ఆవల పసిబిడ్డను నవరించుకొన వలసినదయినను తీటికచేసికొని వదినెగారికికూడ నుపచారములు చేయుచుండెను. సాధారణముగా మనలో మూర్ఖురాండ్ర కెదుటివారు తమకెంత లోఁబడియుందురో వారిమీఁద నంతయెక్కువ అధికారమును జూపి కేకలువేసి తిరుగఁబడువారిజోలికిపోక లోకువయినవారినే బాధించుచుండుట స్వభావము గనుక సావిత్రి మఱదలి నడతవిషయ మయి తప్పుపట్టుట కవకాశము దొరకకపోయినను తిన్నగా ఆచార

వ్యవహారములు లేవనియు భాగ్యవంతులబిడ్డనని గర్వమనియు సిగ్గులేక పదిమందినిపోగుచేసి చదువు చెప్పుచుండుననియు గొలుగుచుండును. సత్యవతి వదినెగారు తన్నెన్నిమాట లన్నను మాటుమాట డెప్పక మనసులోనైనను కోపము పెట్టకోక తలలోనాలుకవలె మెలగుచు నీతదుఃఖము పోగొట్టుటయే తనపనిగా నెంచుకొని చిన్నమఱదలి సుఖమునకయి తననూనచ్చక్కిని వినియోగించుచు తనకు కొంచె మవకాశ మయినప్పుడెల్లను నీతకు చదువుచెప్పుచు తాను పనిచేయు చున్నప్పుడు సహితము మఱదలిని దగ్గఱనుంచుకొని నీతికథలు మొదలుగానవి చెప్పి కొంతకాలములోనే దుఃఖము మఱవిపోవునట్లు చేసెను.

ఇది యిట్లుండగా రామస్వామి యింట సన్నగార చదువుకొమ్మని బడికిపోమ్మని పోరుచుండుటవలన వేళకు భోజనముమాత్రము చేసితలగుడ్డచుట్టకొని పుస్తకములు చేతబట్టకొని యిష్టమువచ్చినదిన మున పాఠశాలకుపోవుచు రానిదినమున నెక్కడోకోపోయిచీట్లాడి సాయం కాలమింతికిచేరుచు దినములుగడపుచు జెను. పోకోలములమున పాఠశాలలలో పిల్లలాడిన దాటగాను పాడినది పాటగాను ఉండెనేగాని యదపాజ్ఞలు లేవు; ఏపిల్లవానిని కూకలువేసిన వాడు లేచిపోయి మఱియొకపాఠశాల చేరునోయని భయపడుచు పిల్లలు బడికివచ్చినను రాకపోయినను పాఠములు చదివినను చదువకపోయినను చూచియు చూడన స్థూరకుండుచు బాలురచిత్తవృత్తిప్రకారమే యుపాధ్యాయులు మెలగుచుందురు. అత్తికాలము కొన్నాళ్లును కోడలికాలము కొన్నాళ్లును నన్నట్లు పాఠశాలలలో నిప్పు డుపాధ్యాయుల కాలము పోయి బాలుర కాలమువచ్చి యుపాధ్యాయులకు బాలురు భయపడ వలసినదానికి మూఱుగా బాలురకే యుపాధ్యాయులు పడియుచు

వచ్చిరి. అందుచేత చదువునందు శ్రద్ధగలబుద్ధిమంతులు కొందఱుతప్ప తక్కినవారు యధేచ్ఛముగా నొకపాఠశాలను విడిచి యొకపాఠశాలకు పోయి సంగవత్సరములో పట్టణములో నున్నపాఠశాల లన్నియు తిరిగి యెక్కడను నాలుగుమాసములు కలుకుదిరి చదువక యెందుకును పనికిరాక పలుగాకు లయి చెడుచుండిరి. తల్లిదండ్రులు సహిత మెక్కడ తగినయపాధ్యాయు లున్నారో యెక్కడ విద్య చక్కగా వచ్చునో యన్నవిచారణము చేయుటకు సమర్థులుగాక పిల్లల కెక్కడకు పోవ నిష్ట ముండునో యెక్కడ జీతములు తక్కువగా నుండునో యాపాఠశాలకు వారిమనసు వచ్చినట్లు పోవవిడుచుచుండిరి. ఈప్రకారముగా తిరిగి చదువక చెడినవారిలో మనరామస్వామి యొకఁడు. తమతెలివికి తగినతరగతిలో చేరి తిన్నగా చదివి వృద్ధి కాదగినవారు పెద్దతరగతిలో చేరి కడపట నెందుకుఁ బనికిరాక చెడిపోయిన మన రామస్వామివంటివా రీనడుమ లెక్కకెక్కువగుచు వచ్చిరి. అన్నగారి చేత మూఁడురూపాయలు దండుగపెట్టించి మధ్యతరగతిపరీక్షకు వెళ్ళి ప్రశ్నలకాగితములకెల్లను సరియైనయుత్తరములు వ్రాసినట్లు దంభములు పలికినను పరీక్షలో తేరినవారిపేరులు, వచ్చినప్పుడు రామ స్వామిపే రందు లేదు. తనకాగితములను దిద్దినపరీక్షకులు తిన్నగా చూడక యన్యాయము చేసిరని యతఁ డెందఱిముందట చెప్పినను రాజకీయపాఠశాలలో నయిదవతరగతియందు చేరఁగలుగుట కాపాద మెంతమాత్రమును సాయము చేసినది కాదు. అతఁడు వెనుకచదివిన తరగతిలోనే మరల చదువుదునా యనుదురభీమానము గలవాఁడయి యేపాఠశాలలోను చేరక కొన్నిదినములు గడపి తరువాత తానేదో పాఠశాలలో చేరుటకుఁ గొంచెము ప్రయత్నించెదనుగాని, అన్నగారు తా నుపాధ్యాయుడుగానున్న పాఠశాలలోనే చేరుమని నిర్బంధపెట్టుట

వలన మొదటిప్రయత్నములుమాని యుద్యోగముచేసి సంపాదించి కుప్పలు వేసెదనని బైలుదేరి శిరష్టాదాదుగారి ననుసరింప మొదలు పెట్టెను. ఆయన లంచము యుద్యోగధర్మమనియు వ్యభిచారముపురుష ధర్మమనియు, తలంచు సిద్ధాంతములోచేరిన పూర్వకాలపువాఁడుగనుక ఇప్పటిచదువును ఇప్పటివారి నడతలను ఆక్షేపించుచు తనవద్దకు వచ్చు వారి నడత యెట్లున్నను వారు విభూతిపెట్టుకొన్నారో లేదో చూచుటయందును మీసములు పెంచుకొన్నారోలేదో కనిపెట్టుటయందును బిళ్ళగోచులు పెట్టుకొన్నారోలేదో విచారించుటయందును శ్రద్ధ వహించుచుండును. మనరామస్వామి యిప్పు డాయన యనుగ్రహ సంపాదనమునకు తిరుగుచున్నవాఁడు గనుక, భక్తిలేకపోయినను పయికి కావలసినన్ని గౌహ్యవేషములు వేసి వానితోనే పుణ్యమును పురుషార్థము నున్నదని యెంచి స్త్రీలు విద్యచదువఁగూడ దనియు పురుషు లింగ్లీషు చదువఁగూడదనియు వాదింప నారంభించెను. అటు తరువాత స్నానముచేసి జుట్టు చివర ముడివైచి దేవతార్చనలు చేసి రామాయణ పారాయణచేసి పగలెల్లను భక్తాగ్రేసరులుగా నుండి రాత్రివేళ భోగకాంతలయిండ్లు చేరుపెద్దమనుష్యులను జూచి, ఆపెద్ద మనుష్యులవలె తానును ప్రవృత్తిపవలెనని యెంచి రామస్వామియు రాత్రులు సంచారమున కారంభించెను. ఇది యంతయు చూడ నారాయణమూర్తియు సత్యవతియు రహస్యముగా నాలోచించి యాతనిని దుర్మార్గమునుండి మరలించుటకయి యుపాయము లనేకములు విచారించి, మహాలక్ష్మీ మూడుమాసముల క్రిందటనే వ్యక్తురాలయినందున గర్భాదానము చేయుటకు నిశ్చయించి పురోహితుఁడు పెట్టిన మంచి మూహూర్తమునగ దతనికి పునస్సంధానము జరిగించిరి. ఆమఱునాఁడు మొదలుకొని యతఁడు భార్యను చదువవలదని యాజ్ఞాపించి పుస్త

కము చేతముట్టినదన్న యనుమానము కలిగినను శిక్షించుచు లేని పోని వంకలు కల్పించి చీటికిమాటికి నిష్కారణముగాకొట్టుచు ఆచిన్న దానికి మాత్రమేకాక యన్నగారికిని వదినెగారికిని కూడ మనోవ్యధ కలిగించు చుండెను. ఇక సమయము దొరకినదని సంతోషించిసావిత్రి పయికి బైలుదేటి తనయాడుబిడ్డతనమంతయు నిర్దోషురా లైన యా యబలమీఁదనే కనఁబఱుచుచు తాను స్వతంత్రించి కొట్టితిట్టి బాధించుటయేకాక మగఁ డింటికి వచ్చునప్పటికి లేనిపోనివి కల్పించి కొండె ములుచెప్పి యతనిచేత గొడ్డును బాదించినట్లు బాదించుచుండెను. అది చూచి నారాయణమూర్తి సహింపలేక కొన్నిదినము లప్పగారి నేమియు ననలేక యూరకుండియు పెట్టెడుబాధ చూచి యొకదినము కోపముపట్టలేక యామెను మెల్లగా చాటునకు పలిచిచీవాట్లుపెట్టెను. అప్పుడామె పెద్దనోరు చేసికొని జగడమాడి బోరుబోరున నేడ్చుచు, ఎందఱెన్నివిధముల బతిమాలుకొన్నను భోజనముచేయక తన్ను తమ్ముఁడు వెడలఁగొట్టినాఁ డని యల్లరిచేయుచు, అమలాపురపుపడవ యెక్కి సావిత్రి రెండుజాములవేళ అన్నగారివద్దకు లేచిపోయెను. ఇంట పనిచేయువా రెవ్వరును లేక వేంకటేశ్వరుడు రెండుమూడుసారు లీవఱకే చెల్లెలిని తనయొద్దకు రమ్మని వర్తమానములు పంపెను. ఇక్కడ నెంతసౌఖ్యము కలిగియున్నను సావిత్రి ప్రేమయంతయు అన్న గారిమీఁదను వదినెగారిమీఁదనే యుండి వారియొద్దనే యుండవలె నని యాలోచించుచుండెను. మూర్ఖులకు మూర్ఖులతోఁ గలిసినట్లు మంచివారితో నెప్పుడును కలియదు. కప్పకు బురదనీ శ్చింపయినట్లు పన్నీ రిం పగునా?

పదునొకండవ ప్రకరణము

ఉపాధ్యాయుడుగా నున్న కాలములో సహితము నారాయణ
మూర్తియేమియు చదువక యూరక కాలముపుచ్చలేదు. ఉదయకాల
మునందును రాత్రులును చదివి యాసంవత్సరమే యతడు మండల
న్యాయసభయందలి ప్లేడరుపరీక్షకు వెళ్ళెను. అప్పుడప్పుడు సారమ్మ
మూలమునను రామస్వామిమూలమునను వచ్చు గృహచ్ఛిద్రముల
చేతను కృష్ణమూర్తి పోయిన విచారముచేతను చదువు విన్నగా జరగ
నందున పరీక్షలో తప్పిపోదునని యతడు భయపడుచు వచ్చెనుగాని
తుదకేలాగుననో దానికిరవలసిన సంఖ్యవచ్చి పరీక్షయందుగృతార్థు
డయ్యెను. ఇప్పుడున్నజీతము పోగొట్టకొని న్యాయవాదియ్యుగో
గములో ప్రవేశించినచో వచ్చుబోయుండునో యుండదోయని సంశ
యించి నెలదినములలోచించి తుద కొకనిశ్చయము చేసికొని యెట్లో
కష్టపడి యొక నెలజీతముమాత్రము చేతిలో నిలువయుండకొని
స్కూలుమేష్టరుపనిలో ప్రవేశించిన పదెనాలుగుమాసములకు డిస్ట్రిక్టు
కోర్టులో పట్టానుపుచ్చుకొనెను. పట్టానుచ్చుకొన్న మొదటి నెలలోనే
యతినికి ముప్పదిరూపాయలు దొరకెను. రెండవ నెలలో రాబడి
దానికిరెట్టిం పయ్యెను. మూడవమాసమున నూలురూపాయలవఱ
కును దొరకీనవి. ఈప్రకారముగా మాసక్రమమున ఆదాయము హెచ్చి
సంవత్సరము లోపలనె నెలకు రెండవందల రూపాయలవఱకును
దొరకనారంభించెను. తమ నామర్థ్యమును విచారింపక కొందఱు పనిలో
ప్రవేశింపకముందు తాము సంపాదింపగలమో లేమోయని యధైర్య
పడుదురుగాని నిజముగా పనిలో ప్రవేశించినతరువాత విశేషశక్తి
మంతులు కాకపోయినను న్యాయముగాను పూనికతోను పనిచేసిన

యెడల తామనుకొన్నదానికంటె నధికముగానే సంపాదించుటకు శక్తు లగుదురు. ఇప్పుడు మననారాయణమూర్తి గట్టిపీడ రని ప్రసిద్ధి పొందెను; అతడు తనవద్దకు వచ్చినకక్షిదారులతో నెమ్మదిగా మాటాడి పల్లెలనుండి వచ్చినవారు కొందఱ తొంతవినుగు పుట్టించినను కోపపడిక శాంతత యవలంబించి యడిగినదాని కెల్లను సమాధానము చెప్పి తెలిసికోవలసిన సంగతులనన్నిటని తెలిసికొని వారిని పంపివేయు చుండును; మొట్టమొదటనే ఖజు ఖండితముగా నిర్ణయించుకొని ముందుగా కొంతపుచ్చుకొనునేరని పూర్వకాలపుష్టి డరులవలెతక్కువ ఖజు మాటాడుకొని యక్రమముగా స్థాంపులపేరు చెప్పియు, ఇతరుల కియ్యవలసిన మామూళ్ళపేరు చెప్పియు చిల్లిగవ్వయైన నధికముగా పుచ్చుకొనఁడు; ఎన్నఁడును నాటులకు తప్పసంగతులను బోధించుట గాని దొంగపత్రములనుప్రోత్సాహపఱచుటగాని దురాలోచనచెప్పుట గాని వచ్చెడివి లక్షరూపాయలు పోయినను చేయఁడు; అందుచేత జమీన్దారులును కలహములను పెంచుచు నూహారం దిరిగి వ్యాజ్యములు పెచ్చెడి యెట్లొప్పును ఈయనయొద్దకురాదు; అయినను వ్యవహారముతో నబుధించిన కాగితములను దానికనుసారమునచట్టములను దిట్టముగా నిరసివద్ద చదువుకొనివెళ్ళి న్యాయసభకు వెళ్ళినతరువాత న్యాయాధిపతి యిట్టమునుబట్టి మోమోబపడి యూరకుండక తనపక్షముననున్న సాధనములను కనఁబఱచి చక్కఁగా వాదించుట వలన మంచివా రనేకు లీతనివద్ద కే వచ్చుచుండిరి. ఈప్రకారముగా మంచిపేరు సంపాదించి స్థిరపడిన తరువాత నతఁ డొకమంచియిల్లు పదిరూపాయల కద్దకు పుచ్చుకొని దానికి తగినట్టుగా బల్లలు కుర్చీలు మొదలగువానిని సంపాదించెను; ఇంట వుంటచేయుట కొకబ్రాహ్మణుని పనిచేయుట కొక బాపనక్కను కుదిరిచెను; వ్యవహారపుపని

చూచుట కొక గుఱుస్తాను రాత్రి లు దీపములు వెలిగించుట మొద
లయిన పనులు చేయుట కొక చాకిలివానిని ఏర్పఱచెను; తాను
సాయంకాలమునగుదు ప్రసాదినమును సంగీతము నేర్చుకొనుటకు జీతి
మిచ్చి యొకపాటకుని నేర్పఱచుకొనుటయే కాక నీకును సత్యవతి
కిని విద్యనేర్చుటకును క్రివీశురా లయిన యొక జాలిస్త్రీని నియమిం
చెను. ఈప్రకారముగా సకలసుఖములను కలిగియున్న కాలములో
సహితము సత్యవతి పనిపాటలు చేయక కాలము వ్యర్థముగాఁ గడుపు
నదికాదు; ఇంట్లోవెచ్చుములను పశువులసంగతీతమును తానే స్వయ
ముగా విచారి చుచు, కా సమునను వ్యర్థముగా వ్యయ మగుట
కోర్కక, నేవకలజతబద్ధములు తనచేతమీఁదగానే యిచ్చుచు
డును; చల్లపాటువేళ పూలచెట్లలో వ్రవ్వియు నీళ్లుపోసియు చెమ్మట
పట్టునట్లు పనిచేయుచుండును; తీఱకయున్న కాలములో నిరుగు
పొరుగుల స్త్రీలకు విద్యచెప్పియు, బుద్ధిచెప్పియు, కావలసిన యితర
సాహాయ్యముచేసియు నాధ్యమయినంత మేలుచేయుచుండును. అందు
చేత చుట్టుపట్ల కు న బములలో నెల్లను వింతయయినమార్పు గలిగి
యెన్నో కలహము లఁజిగి సుఖము హెచ్చునాగెను. చూచితిరా
యొక్క యుత్తమాంగసవలన నెందఱి కెన్నివిధముల లాభము కలుగు
చున్నదో! దీనిని జదువ తటస్థించిన మీరిందఁకును సత్యవతి వలె
ప్రవర్తించుటకు ప్రయత్నపడుఁడు. అవీధియగు దుండు స్త్రీల కందఱి
కిని సత్యవతి యన్న ప్రాణముగా నుండును గనుక, ఎవ్వ రేమంచి
వస్తువు గొరికినను సత్యవతికి వచ్చి యిచ్చుచుండుదు. ఎవ్వ రేక్రొత్త
నగ చేయించుకొన్నను సత్యవతికి ము దుగా చూపుచుండుదు; వారి
కేకస్థము వచ్చినను పరుగెత్తకొని వచ్చి యామెతో చెప్పుచుండుదు;
పిల్లలకు కొంచెము జబ్బుగా నున్నచో ఆమె నాలోచన యడిగి పోవు

చుందురు. మగజనుకాని, అత్తకాని, వదినాకాని, నొట్టినను తిట్టినాను
వచ్చి ఆమోహో చెప్పకొని యెడ్చినప్పు డామె పారిని మంచిమాట
లతో నోదార్చి బుద్ధిచెప్పి సంతోషపెట్టి మరల పంపివేయుచుండును;
ఇరుగుపొరుగువాడు జగడ మాడి తనతో చెప్పకొన వచ్చినప్పుడు డెప్పు
రికి చెప్పవలసినట్లు వారికిచెప్పి సమాధాన పతించి వారిని నవ్వుజేయ
ములతో పంపివేయుచుండును. ఎవ్వగైన దుర్మార్గమున ప్రవేశించిన
యెడల సాధ్యమైసంతనలకు ప్రయత్నము చేసి నయమున భయమున
వారికి బుద్ధిచెప్పి వారిని మంచిత్రోవకు జేర్చుచుండును; ఎంతబీద
వారికైనను గోగములుకాని యితరకష్టములుగాని వచ్చినప్పుడు వారి
యిండ్లకు తాను పోయి యాదరించి పథ్యపానములు విచారించి హిత
బిడ్డలను తనయింటికి తీసికొనివచ్చి బుజ్జగించి తిండిపెట్టించుచుండును.
ఈప్రకారముగా సుఖముగా నున్న కాలముతోనే మరల సత్యవతికి
గర్భము నిలిచెను. అయినను సుఖ మెల్ల కాలము నొకరీతిగా నాగోడు.
సుఖములో కష్టమును కష్టములో సుఖమును నడుమ నడుమ వేర్చు
చునే యుండును. గుండెలలో నొప్పివచ్చి యొకనోటిరాత్రీ యొక
స్నాత్రగా సత్యవతితండ్రి రాఘవయ్యగారు స్వర్గస్థు లయిరి. దుఃఖ
వార్తలను పెంచిచెప్పుట వినువారికిని వ్రాయువారికినికూడ కష్టమైతే
నుండును గనుక, అకుటుంబమునకు గలిగిన విచారమును ప్రహేళిక
రూపించుకొనుటకే విడిచిపెట్టెదను.

పండ్రెండవ ప్రకరణము

సత్యవతి తండ్రిమరణవార్తను విన్నప్పుడు సామెత్యస్త్రీతనకు
అమ్మ బాదుకొనియు తల వీధియందున్న కొనితల్లి, వద్దపెట్టిన అడవిదాసు
లేదు, కాని దుఃఖమును తోటలన్నె మ్రోగి విన్నట్లుటనే చెప్పినట్లు

గోడ నానుకొని మాటలేక కన్నులనీరు కద్దుచు కూరుచుండెను. ఆమె కేకలు పెట్టి యేడువలే దని యామెకు దుఃఖము తక్కువ యని యెవ్వరును తలప గూడదు. దహించుకొనియెడి యామెమనసు లోనిపరితాపమును హృదయము చొచ్చి చూడవలసినదే కాని మఱి యొకవిధముగా గ్రహించుటకు శక్యముకాదు. నారాయణమూర్తియు మామగారినిమిత్తము మనసులో మిక్కిలి భేదపడెను. గాని పలుకి మాత్రము గంభీరముగానే కనబడెను.

సత్యవతి లోపల తన కెంతదుఃఖమున్నను పలుకి కనబడ నియ్యక పెనిమిటికిని బిడ్డకును సర్వమొగము చూపుచు గుట్టుగా నుండెను. కాని మనోవ్యాధిమాత్రము లోలోపల తన పనిచేయక మానినదికాదు. గర్భవతి యగు యుగపటవలన ఆమె దేహము కృశించినసంగతి నెవ్వరును కనిపెట్టినాడుకాదు. ఇప్పుడు పిల్లవానికి రెండవయేడు గనుక మెల్లమెల్లగానడుచుచు పరుగెత్తెబోయి పడుచు లేచుచు కొంచెము తప్పుమాట లాడుచు ముప్పుల మాటకట్టుచుండెను. పిల్లవాని ముద్దుమురిపెములను జూచుచున్న సత్యవతి సత్యవతి యూప్రిక రముగా నిలువబడెనే కాని లేనియెడల వెంటనే మంచమెక్కియుండును. ఆమెకు నెలలు నిడినకడవార నొకదిన మున సుఖప్రసవమై యీసారి చిన్నకొమార్తెను గనెను. ఈసారి జాతివైద్యము తెలిసిన సమర్థురాలయిన మంత్రసాని దాపుననే యుండెను. ప్రసవగృహము విశాలమయినదిగాను శుద్ధవాయువు ప్రవేశించు మార్గములు గలదిగాను ఉండెను. శరీరారోగ్యమునకు భంగము కలిగించి కుంపటిపోగలు మొదలైన వేమియులేవు. ఈప్రకారముగా పైసౌఖ్యము లెన్నియున్నను లోపల నెమ్మది లేకపోవుట వలన నీళ్ళాడిననాల్గవదినముననే జ్వరమును తలనొప్పియువచ్చి సత్య

వతి కంతకంతకు జబ్బు చేయసారంభించెను. నారాయణమూర్తి యెంతసొమ్ము వ్యయపోయి ఘనవైద్యులచేత మందులు వేయించినను దేహము స్వస్థపడక దినదినక్రమమున శరీరమునిండను నొప్పులుపుట్టి మఱుపుచెఱుపులుపుట్టి రాత్రులు తప్పమాటలు కూడ రాసాగెను. ఆమె కొన్నిసమయములయందు దేహస్మృతి లేక యీ లోకమునే మఱచియుండును. ఈ ప్రకారముగా కొన్నిదినము లున్నతరువాత వైద్యులుగహిత మామె జీవించు నన్నయాశను వదలి దైవముమీఁద భారమువేసి మందులను మాత్రము వేయించి పోషణనిమిత్తము లోపలకు జావనుమాత్రము గంట కొకపర్యాయ మిప్పించుచుండిరి. మొట్టమొదట వమనముల మూలమున జావసహితము లోపల నిము డకపోయినను క్రమముగా జావ కొంచె మిమిడి కొంత సుగుణ మగ పడెను. ఆ కాలములో నీలయు సుబ్రహ్మణ్యమును వదినెగారి మంచమువద్దనే సదా కనిపెట్టుకొనియుండి యామెకుపచారము చేయు చుండిరి. రామస్వామి యుదయకాలమునం దొకసారి గదిలోకి వచ్చి చూచి బుజిబుజిరాగములు తీసి పోవుచువచ్చినను మయిల పడుదు నన్నభయముచేత భోజన మయినతరువాత తానుగదితొక్కి చూడక భార్యనుసహితము పోనీక నిర్బంధ పెట్టుచుండును. మహా లక్ష్మీ నిజముగా సత్యవతిని కన్నతల్లివలెఁ జూచుకొని ప్రేమింపు చుండును గనుక తాను లోపలికి పోకుండ నిలుచుటకు మన సొప్పక మగనికి వెఱచి యాతఁ డింట నున్నంతవఱ కూరకున్నను మగఁడు గడప దాఁటినతోడనే యప్పగారిగదిలోనికి వెళ్ళి మొగమునకు కొంగడ్డము పెట్టుకొని యేడ్చుచు దిగులుపడి నిలుచుండును. ఇక నారాయణమూర్తి తనపనిమానుకొని రాత్రియును పగలును భార్యమంచము వద్దనే యుండి నిద్రపోరములు మాని రాత్రి రెండుజాములవేళ

నైనను వైద్యునికొరకు పరుగెత్తుచు వైద్యుఁ డేపథ్యపువస్తువుకావలె నన్న దానినిమిత్త మప్పుడే పోయి తెచ్చుచుండును. ఇప్పుడు సత్యవతి యొద్ద కావలి యుండుటకుఁగాని పథ్యపానము లమద్చుటకుఁగాని వైద్యునియొద్ద మందుమాకులు తెచ్చుటకుఁగాని పరిచారకులకు కలుపు లేదు. ఆమె నెఱిఁగియున్నంతవఱకు పట్టణములో నామెమీఁద శ్రేమ లేనివా రెవ్వరును లేరు గనుక ఎంతో మంది రేయింబగళ్లు గుంపులు గుంపులుగా వచ్చి సత్యవతిస్థితి చూచి కంట తడిపెట్టుచు, ఆమెకు కావలసినదానిని తెచ్చుటకయి సిద్ధముగ నుందురు. సత్యవతి తెలివి గలిగి యున్నసమయములలో గ్రుడ్లనీరు గ్రుక్కుకొనుచు నిలుచున్న పెనిమిటివంకఁ జూచి విచారము మాని సభకు పోయి పనిచూచుకో వలసిన దనియు, తనకు వచ్చినప్రాణభయ మేదియు లేదనియు, సీతను జూచి భోజనమునకు వెళ్ళవలసిన దనియు, సుబ్రహ్మణ్యమును జూచి పరుండవలసిన దనియు, మహాలక్ష్మిని చూచి యేడువవల దనియు, పరిచారకులను జూచి యేడుపుమాని వెళ్ళి పనిపాటులు చూచుకో వలసిన దనియు, ఇరుగుసొరుగులవారలఁ జూచి నానిమిత్తము మీకంద టకును శ్రమ కలిగినదికదా యనియు, కొన్నిసమయములయందు సంజ్ఞలతోను కొన్నివేళల హీనస్వరముతోను చెప్పుచుండును. ఆమె నోటినుండి యామాటలు వచ్చునప్పు డెల్లవారిగుండెలును పగిలిదుఃఖ ము లోపలినుండి పొరలిపొరలి రాఁగా కష్టముమీఁద నిలుపుకొని నడవకాళ్ళాడక కదలిపోవ బుద్ధివుట్టక చిత్రపుప్రతిమలవలె నిలువఁబడి కన్నులనీరు విడుచుచుందురు. కొన్నిదినము లీప్రకారముగా నున్న తరువాత దైవానుగ్రహమువలన రోగము మరలుముఖమునకురాఁగా, అందఱికిని కొంతయాశ పుట్టి ముఖములు తెలివొంద నారంభించెను. గాని యామె నట్టింట కాలుపెట్టి మెల్లగా తిరుగఁగలుగునప్పటికి

మూడుమాసములు పయిగా నయినది. ఈకాలములో చంటిపిల్లను పోతపాలుపోసి పెంచుటయు, ఎడబిడ్డను తల్లికొఱ కేడువకుండ ననున యిగచి బెంగపెట్టుకొనకుండఁ జేయుటయు, తల్లి వ్యాధినిమిత్తమయి పడినకష్టముకంటెను హెచ్చయ్యెను. అంతకాలమును వైద్యుఁ డామెకు నీళ్ళు పోయనియ్యలేదు. ఈమూడుమాసములలోను నారా యణమూర్తి యొక్కసారియైనను సభకుపోయి పని చూడనందున కక్షిదారులు మఱియొక న్యాయవాదియొద్దకు పోవలసినవా రయిరి. అన్నగారితోఁగూడ సుబ్రహ్మణ్యము చదువు మానుకొని యింటనే యుండి తనతోఁగలిసి చదువుకొను సోమసుందరమును తానును సత్యవతి కుపచారములు చేయుచుండిరి. సత్యవతికి స్నానమయిన తరువాత నారాయణమూర్తివైద్యునికితానాజ్ఞించినదానిలో నిలువయున్న రెండువందలరూపాయల నిచ్చి యాతనిఋణమును తా నెన్నటికిని తీర్చుకోలే నని పెక్కువందనములు చేసెను. అంతరోగమువచ్చి నిమ్మళించినతరువాత నుత్సవముచేసి నామకరణము చేయ బుద్ధిపుట్టక యీరకే పిల్లదానిని ముత్తవతల్లి పేరిట శ్యామలాంబ యని పిలువ సాగిరి. సత్యవతికి దేహము స్వస్థపడినందునకయి పట్టణములోనివారందఱును తమయింట నెవ్వరికో ప్రాణాపాయమువచ్చి బ్రతికినట్లుగా సంతోషిగిరి. భూమిమీఁద జన్మమెత్తినతరువాత పురుషు లయినను స్త్రీలయినను సకలజనులచేత నీరీతినిగదా మించివా రనిపించుకోవలెను.

—

ప దు మూ డ వ ప్రి క రణ ము

సత్యవతి కంతకంతకు దేహమునర క్తముపట్టిబలము రాసాగెను గాని నారాయణమూర్తిమాత్రము భార్య జబ్బుగా నున్నదినము లలో రాత్రులు నిద్రలేకపోవుటవలనను వేళపట్టిన భోజనము లేక పోవుటవలనను ముఖ్యముగా మనసులోని చింతలవలనను దేహమంత కంతకు శుష్కించి పాలిపోయితిన్నయన్నమఱుగక కాళ్ళకొప్పులును గుండెలలో బరువును గలిగి నీరసింపసాగెను. సత్యవతికి రోగమెక్కడ తిరుగఁబెట్టునో యనుభీతిచేత నతడు తనదేహస్థితిని భార్యతోఁజెప్పక దాఁచెనుగాని చెప్పకపోయినమాత్రమున రోగ మడఁగి యుండునది కాదు గనుక సత్యవతి యదిగ్రహించి మగనిబలహీనతను చిక్కపోవుటను కనిపెట్టి లోపల దుఃఖపడి శీఘ్రముగా వైద్యునిపిలిపించియాష ధము పుచ్చుకొండని నిత్యమును తొందర పెట్టసాగెను. అతఁడు పది దినము లాస్థితిలోనే సభకువెళ్ళి పని చూచుచుండుటకు ప్రయత్నించెనుగాని, ఆయాస మెక్కువయై యక్కడ కూరుచుండ లేకయొకదిన మింటికివచ్చి నాటినుండియు మరల పీఠిమొగము చూచుటకై నను శక్తుఁడు కాకపోయెను. ఆతనివ్యాధి దినములలోకుదురునది కాదనియు వైద్యము మొదలై నవానికయి విశేషధనము కావలెననియు సత్యవతి మొదటనే కనిపెట్టి యేలాగుననైనను ఇంటివ్యయము తగ్గింపవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. జౌషధమునిమిత్తమయి తత్క్షణము ముప్పది రూపాయలు కావలసివచ్చెను. నారాయణమూర్తిపెట్టలో నాలుగు రూపాయలకంటె నెక్కువలేవు. ఈవఱకు సంపాదించిదానిలో నిలువ చేసిన దంతయు సత్యవతిరోగముక్రిందనే కర్చుపడిపోయినది. వడ్డీ యిచ్చియుణముచేయుట సత్యవతి కంతమాత్రమును ఇష్టము లేదు.

అందుచేత సత్యవతి తనపుట్టినింటివారు పెట్టిననగ యొకటి వేయబడి రూపాయలకు విక్రయించి మందులనిమిత్తము వైద్యుని కిచ్చెను. ఆరూపాయ లెక్కడ తెచ్చితివని నారాయణమూర్తి భార్య నడిగెను గాని యామె చెప్పక యిటువంటివిషయములలో మీరిప్పుడు మీ మనస్సు నాయాసపెట్టవల దనియు మీదేహము స్వస్థపడిన తరువాత అన్నియు సావకాశముగా చెప్పెద ననియునూత్రముచెప్పెను. అటు తరువాత నొకనాడు సత్యవతి భర్తతో నాలోచించి సాధకబాధక ముల నాతనికి బోధపఱిచి, ఆతనిసమ్మతిని కర్తవ్యమును నిశ్చయించి, ఒకనాడు బ్రాహ్మణుని బాపనక్కను మెల్లగాపిలిచి తమస్థితిని వారికి తెలిపి కొంతకాలము మఱియొకచోట పని చూచుకొని డని వారితో చెప్పెను. వా రామెనూటలు విన్నతోడనే లోపలినుండి దుఃఖము పొరలిపొరలి వచ్చి కన్నీరు వఱదలుగట్ట నేప్పుచు బాబయ్యగా రీవ్యాధి కుదురువఱకును తాము జీత మక్కఱలేకయే పనిచేసెద మనియు కావలసియున్నయెడల తమవద్ద నున్నరూపాయలనుకూడ నిచ్చెద మనియు వారు బహువిధముల వేడుకొనిరి. కాని సత్యవతి వారిని మంచిమాటలతో నూరార్చి కన్నులనీరు కాద్యుచు ఎంతో కష్టముమీఁద వారిని సమాధానపఱిచి కొంతకాలము మఱియొక చోట నుండుటకు వారిని ఒప్పించెను. తా మెక్కడ నున్నను వచ్చి నిత్యమును దుఃఖముల కుపచారము చేసి పోవుచుండుటకునూత్రము సెల విమ్మని యామెను వేడుకొని, ఆమెచేత నావరమును పొంది మనసు కొంతసమాధానపఱచుకొని, పసివిడ్డలు తెల్లదండ్రులను విడుచు నప్పుడు దుఃఖించునట్లు దుఃఖించుచు ఆవలకు పోయిరి. అటుతరువాత సత్యవతి యొకరితరువాత నొకరినిగా పరిచారకులనందఱిని తెప్పించెను. కాని వారెవరూ నామెయందు మాతృస్నేహము గలవారము ప్రతి

దినమును రెండుమూడుసార్లు వచ్చి కొంతసేపు కూరుచుండి తాము చేయవలసినపని చేయున నున్నదాయని యడిగి పోవుచుందురు. అటుతరువాత స్థలము మార్పవలయు నని నిశ్చయించి సత్యవతి యా వీధిచివరనే చిన్నదైనను మంచిగాలివచ్చుట కనుకూలముగా నున్న మఱియొకయింటిని రెండురూపాయల కడ్డకు పుచ్చుకొని యక్కడకు కుటుంబసహితముగా వెళ్ళి ప్రవేశించెను. ఈక్రొత్తయింటిలో ఇప్పుడున్నబల్లలు కుర్చీలు మొదలైన వాని నుంచుకొనుటకు చోటులేదు. గనుక ముఖ్యముగా కావలసినవాని నుంచుకొని తక్కినవాని నన్నిటిని రమారమి నూరురూపాయల కమ్మివేసిరి.

ఈసమయములోనే సూరమ్మ రజస్వల యయ్యెను. సత్యవతి యేమియు లోపము లేకుండ జరపవలసిన లాంచనములు జరిగించినను సూరమ్మతల్లి తనకొమార్తె కన్నియు లోపములు జరుగుచున్నవనియు ముద్దులును ముచ్చటలును వేడుకలను తిన్నగా జరగలేదనియు అల్లరి చేయనారంభించెను. మామరాండు తమ వేడుకలను కార్యములనే చూచుకొందురు గానియెదుటివారి యానుకూల్యమును సాధకశాధకములను లేశ మయినను విచారింపడు. అటువంటి విచారసమయములోనే యాదంపతులు తమ కష్టముల నొకమూల పెట్టి సూరమ్మయొక్కతల్లి నిర్భంధముచేతను సాధింపుచేతను సుబ్రహ్మణ్యముయొక్క గర్భాధానముసహితము చేయవలసిన వారయిరి. ఎంతచేసినను కృతజ్ఞతలేక, అప్పురిస్థితిని విచారింపక, ఆగయ్యళి రెండుపిండివంటలు చేయలే దనియు తనకొమార్తెకు పెట్టిన మధుర చీర మంచిది కాదనియు కొంగున రెండురూపాయలే కట్టినా రనియు అత్తప్రికరమయిన మాట్లల నని యావఘావరుల మనస్సునకు భేదము

కలిగింపసాగెను. ఓమూఢత్వమా! ఆహా! నీప్రభావ మెంతయని
ర్యాచ్యమైనది! నీవున్నచోట వివేకాదులుశలగాపనై నను లేవుగదా!

ఇప్పుడు ఘనవైద్యుఁ డౌషధ మిచ్చుచున్నను, నారాయణ
మూర్తికేమియు నిమ్మళముగా లేడు. విరేచనములుకూడ నారంభ
మయి, అన్నహితము లేక యాకలి మందగించెను. వైద్యుఁ డొక
జబ్బున కౌషధమిచ్చిన మఱియొకజబ్బు ప్రబలుచుండెను. ఇటువంటి
సమయములో సత్యవతి మనస్సుయొక్కస్థితిని వర్ణించుట కెవ్వరికిని
శక్యముకాదు. నిష్పలలోవేసి పొరలించినను, ఆమెమనసున కంతపరి
తాపము కలుగదు. అంతదుఃఖ మున్నను అదియంతయు లోపల
దిగమింగి పయికిధైర్యమవలంబించి సంతోషముగా నున్నట్టే భర్తకు
కనబడు చుండును. అయినను కొత్తగా రక్తముపట్టుచున్న యామె
దేహము మరల క్రమక్రమముగా శుష్కించి మగఁ డధైర్యపడకుం
డుటకై పయికి లేనినవ్వు తెచ్చిపెట్టుకొనుచున్నను ముఖమునందు
విచారలక్షణములు స్పష్టముగా కనబడసాగెను. ఆమె మొగమును
చూచినప్పుడు భర్త కెంతచింత కలిగినను రెండవవయిపునకు తిరిగి
కంట తడిపెట్టునేకాని యామెచూచునట్లుగా నెప్పుడును దుఃఖపడఁడు.
ఒకానొకసమయమునందు సత్యవతికి దుఃఖముపట్టశక్యముకానియెడల,
ఆమెయేదోపని కల్పించుకొని దొడ్డిలోనికి దూరముగా వెళ్ళి యెవ్వ
రును చూడకుండ నింతసేపు దుఃఖపడి కన్నులనీరు తుడుచుకొని
భర్తృసేవ చేయుట కయి మరల వచ్చుచుండును. ఈసమయములో
సుబ్రహ్మణ్య మేమో యన్నాఁడని కోపగించుకొని సూరమ్మతల్లి
యెవ్వరితోను చెప్పకుండ కొమార్తె నిక్కడదగిలిడిచి తన పుట్టి
నింటికి లేచిపోయెను. అందుచేత సూరమ్మ యుదయా సమానములు
తల్లికొఱకు శోకములు పెట్టుట కారంభించి రోగినిదృక్కుండ
నమోచు పంఖ్య

తెలుగు నిఘంటువు
సంపుట 105
వంశము పంఖ్య

జేయును. సత్యవతి పిల్లలను సవరించి కొనుటకు తోడు లానెప్పుడను
 పెనిమిటివద్దనుండి యుపచారము చేయవలసి వచ్చుచుండుటచేతను
 మగనిబాధవలన మహాలక్ష్మి దేనిచేయుటకును వల్లక కపోవుట
 చేతను, మగఁ డిటు లేనప్పు డయిన శనిచేయుటకు సాహసిగచేవచ్చి
 నను వేవిశ్వమూలమున శక్తురాలు కా కపోవుటచేతను, గయ్యాళియైన
 సూరమ్మయ్యయి లేనిదానితోనే సమాన మయిన దగుటచేతను
 ఇంటికని యశయు సీతమిడనే ఁదను. ప్రాణగమాను రలయిన
 ముద్దుమఱుగఁడు లాక్షక రిముగా కష్టం డట సత్యవతికెఁ దమాత్రమును
 ఇష్టము లేకపోయినను చేయనదిలేక మఱుగఁడలీకొఱకుకొండ లోపల
 కొంతవ్యసనపడచు పథ్యపానములు చేయుటలో అవం శమున్నప్పు
 డెల్లను సీతకు కొంతతోడ పక చుండును. సుబ్రహ్మణ్యము కావలసి
 నప్పు డెల్లను వైద్యునితోక వెళ్ళి మదులు వెచ్చించుచు, పథ్య
 మునకు కావలసినపాలు మొదలైనవి వెచ్చించుచును, బాహ్యదులకు
 వెళ్ళవలసివచ్చినప్పు డన్నగారిని లేవదీసి పరుండఁబెట్టుచు, కష్టపకు
 చుండెను. ఈకష్టకాలమున దానినిసహపాతియగు సోమసుందరముకొండ
 ఆపద్బంధునై సుబ్రహ్మణ్యముతో సమానముగాకష్టపడిన యము చేయు
 చుండెను. అవఱకుబంధుత్వమును నెలుపుకొని విదులు కుడిచిపోవుచుం
 డెడిబంధువు లొక్కరును కష్టకాలములో మొగము కనఁబఱచలేదు.
 పరమమిత్రులుగా నగపడిన శసికులును తామేమయిన బదు లియ్య
 వలసివచ్చునేమో యని గూర్చికి వచ్చుటయో మానివేసినారు. ఒకటి
 తరువాత గొకటిగా సత్యవతినగ లన్నియు వర్తకుల పాలయినవి.
 ఇంట నన్నగారత ఇబ్బుస్థితిలో నున్నను చీమకుట్టినట్టయిన నుండక
 యివి లేవనియు అవి లేవనియు వంకలు పెట్టి దేలాగుననో భోజనము
 చేసి వెచ్చెడిది చిల్లిగవ్వ లేకపోయినను వేళకు వెళ్ళకపోయినయెడల

శిరస్తాదారుగారు కోపపడుదు రని భార్యమీఁద నాలుగుకేకలువేసి
రామస్వామి యిల్లుపట్టక నిర్విచారముగా తనన్నేహితులతోకూడ
తిరుగుచుండెను. తమ్మునికి మిక్కిలి జబ్బుచేసిన దని విని సావిత్రి
యిప్పుడు మరల వచ్చినది. అందుచేత సీత కిప్పుడు కొంతవిశ్రాంతి
కలిగి వదినెగారితోకూడ అన్నగారివద్ద కనిపెట్టుకొని యుండుట కవ
కాశము కలిగినది, ఇప్పుడు చేతనున్న డ బృంతయు వ్యయపడినందు
నను, అమ్ముటకు సత్యవతిశరీరమున నేమియు లేకపోయినందునను,
తిండికి కావలసినంతమంది యున్నను గడించి తెచ్చుప్రయోజకు
లొక్కరును లేనందునను, ముం దెట్లు జరుగునో తోచక సత్యవతి
సీతతోను సుబ్రహ్మణ్యముతోను రహస్యముగా చెప్పి వ్యసనపడెను.
సుబ్రహ్మణ్య మాదినముననే వెళ్ళి తానుదినమునకొక గంటచొప్పున
రాత్రు లింటివద్ద ఒక్కధనికునికొమారునకు విద్యచెప్పునట్లును వారు
నెలకు నాలుగురూపాయ లిచ్చునట్లును నిర్ణయించుకొనెను. సీతకూడ
తాను కొంతవజకు చదువెఱిగిన దగుటచేతను, కుట్టుపనియందు
కొంతప్రవీణత కలది యగుటచేతను అప్పుడు రాజకీయపాఠశాలలోని
విద్యార్థులు క్రొత్తగా ఇన్నీసుపేటలోపెట్టిన బాలికాపాఠశాలయం
దుపాఠ్యయినిగా ప్రవేశింప నిశ్చయించుకొని, అన్నగారికిని వదినె
గారికిని తనయభిప్రాయము చెప్పి వారియనుమతి పొంది, తెలియని
వారు తన్నొకవేళ పరిహసించి దూషించినను వారిమాటలు సాటి
చేయరా దని మనసు దృఢపఱుచుకొని దరఖాస్తు వ్రాసి పాఠశాలా
కార్యనిర్వాహకుల కిమ్మని సుబ్రహ్మణ్యముచేతి కిచ్చెను. ఇంతలో
నారాయణమూర్తిగారికి దేహరోగ్యముతప్పియున్నదన్నవర్తమానము
విని చూడవచ్చిన కక్షిదారుఁడొకఁడు వారిస్థితిని జూచి మిక్కిలివ్యసన
పడి యేదో వ్యాజ్యములో తాను బాకీపడియున్న ఫీజు నూలురూపాయ

లను సత్యవతిచేతి కిచ్చెను. మంచివారికెప్పుడును దైవమేదోయొకరీతిని సాహాయ్యముచేయుచుండును. ఈయాపత్సమయమం దందఱును కృతఘ్నులుగానేయున్నారని దీనింజదువువారు భావింపవలదు. వంట బ్రాహ్మణులు మొదలయిన సేవకులు వచ్చి యేపని చెప్పినను చేయుటకు సిద్ధముగానుండి తనయజమానుని నిమిత్తమయి కంట తడిపెట్టని దినము లేదు. ఇరుగుపొరుగువారును వారివలన ఉపకారముపొందిన యితరులును కృతజ్ఞతగలవారై యనుదినమును విరామము లేకుండ వచ్చి చూచిపోవుచునేయున్నారు. కొంతకాలము వైద్యుడు సహిత మతఁడు జీవించునోలేదోయన్న సంశయము కలిగియుండెను. అయినను సత్యవతిమొదలయినవారుపడినప్రయాసము వ్యర్థముగాపోలేదు. ఆఱు మాసములకు గోగము మళ్ళిన చిహ్నములు కనబడనారంభించెను. వాడి చిన్నవోయియున్న సత్యవతిముఖమునం దిప్పుడు కొంచెము తెలివి కనబడనారంభించెను. నారాయణమూర్తిమంచముదిగిమెల్లగా తిరుగ నారంభించునప్పటి కెనిమిదిమాసములయినది. తరువాతఒకటి రెండుమాసములలో నతఁడు మరల సభకువెళ్ళి పనిచూడ శక్తుఁడైనందున కక్షిదారులెప్పటివలె రానారంభించిరి. సంవత్సరమగునప్పటికి చేతిలో కొంచెము డబ్బుచేరినందున నారాయణమూర్తి మరల మును పటియింట ప్రవేశించెను. కొమారుఁడును కొమార్తెయుకూడ సుఖముగా పెరుగుచుండిరి.

ప దు నా ల్గ వ ప్ర క ర ణ ము

చూచువారికందఱికిని పయికి నారాయణమూర్తియు భార్య మొదలగువారును మిక్కిలి సుఖపడుచున్నట్లుగానే కనబడుచున్నను, పైవారనుకొన్నంత సుఖముమాత్రము వారికిలేదు. ఒకవేళ దంపతులు

తమలో తా మెంతయైకమత్యము గలిగి ఎంత నమ్మదితో సంసారచక్రమును నడిపించువారయ్యును మనలోని యవి భక్తకుటుంబస్థితివలన పెక్కుబాధలును మనస్తాపములును కలిగి తఱచుగా వారిసుఖమునకు భంగముకలుగుచుండును. ఇంటనున్నవారు తమజీవనార్థమయి తామిమేయు పాటుపడక కుటుంబములో కొంచెము ప్రయోజకుడయి గడించి తెచ్చుచున్నవాఁడొకఁ డున్న వానినే యన్నిటికిని నమ్ముకొనియుండి పనిపాటులు లేక యూరక తిని కూరుచుండుటచేత ప్రొద్దు జరగక ప్రతిస్వల్పవిషయములోను నిష్కారణముగా కలహములాడుచు, సంపాదించితెచ్చి కుటుంబసంరక్షణము చేయువానికష్టములను లేశమైనను విచారింపక తమ కిదిచాలదని అది చాలదని రవ్వ పెట్టుచు గృహయజమానున కేదోయొకవిధమైనశ్రమను కలుగఁజేయుచుండురు ఇంట సోమరులుగానుండి తినువారిపంఖ్య యెంతయెక్కువై న జగడము లంతయెక్కు వగుచుండును. భగవంతుఁడు తమకుదయచేసిన కరచరణాద్యవయవము లన్నియు తిన్నగా నుండి తాము దృఢకాయులయియుండియు వాని నువయోగించుకొనకపోయినందుకు సిగ్గుపడవలసినదానికి మాఱుగా త మ్మితరులు పోషించుట విధి యనుకొని గర్వపడుచు నానావిధముల గడించి తెచ్చిపెట్టువారి మనస్సులకు బాధ కలిగించుచుండురు. ఇందుచేత హిందూకుటుంబములో సాధారణముగా తెచ్చిపెట్టువారికిఁగాని తెచ్చినదాని ననుభవించువారికిఁగాని తృప్తియు సంతోషమును కలుగక, ఒకరిమీఁద నొకరి మనస్సులో అసూయయు ద్వేషమును గలిగియుండును. ఈకారణముచేత నేయత్యంతైకమత్యమును దృఢానురాగమును ఉండవలసినయొక్క కడుపున పుట్టినవారిలో సహితము సోదరవాత్సల్య మంతగాలేక ద్వేషమే యధికముగా నుండి లోకములో అన్నదమ్ములశత్రుత్వమన్నసామెత

పుట్టవలసినంతగతి సంభవించినది. కాబట్టి మనవారందఱు ఒక్క-చోటఁ గలిసియుండక యెంతదూరముగా నున్న అంత యనురాగమును ప్రేమయుఁ గలవారయి యుదురని నామనస్సునకు తోచుచున్నది.

రామస్వామి బాగుగోరి నారాయణమూర్తి యతనిని చాటునకు పిలిచి యెన్నిసాదులు బుద్ధిచెప్ప యన్నించినను రామస్వామిమనస్సులో నేదో దురభిప్రాయము పెట్టుకొని యుద్దేశము లేచి చెప్పినదానికెల్లను విపరీతార్థములు కల్పించి తన్నును భార్యను పోషింపవలసి వచ్చినదని కానిమాటలాడి యన్నగారు తమ్మేలాగుననైన వెడలఁగొట్టచూచుచున్నాడని యెఱిగినవారితో నెల్లను చెప్పనారంభించెను. అందుచేత నారాయణమూర్తి తమ్మునితో ఏమియు చెప్పట మానివేసి, అతఁడేదారిపోయినను చూడనట్టూరికుండవలసినవాడయ్యెను. అందువలనను అతనిదుర్ణయ మడఁగక మఱింతమీఱిపోయి, దుష్టుల సహవాసము మరిగి యథేచ్ఛముగా తిరుగుచు రాక్షసులు దీపములు పెట్టుకొని సహితము జూదములాడి యోగినసొమ్ము నిమిత్తమయి భార్యను బెదరించి నగయేదైన దీసికొనిపోయి పాడుచేయుచు, ఒకానొకప్పు డింట చేతికందినవస్తు వేదియైన ఎత్తుకొనిపోయి జూదగాండ్రకిచ్చుచు, తానోడిపోయిన దినమున చిరచిరలాడుచు తిన్నగానన్నము తినక యలిగి లేచిపోయి భార్యను కొట్టి తిట్టుచు, అన్నగారి పేరు చెప్పి యంగళ్ళలో వస్తువులు పెచ్చి తానుపయోగించకొనుచు, తుంటరులను వెంటవేసికొని రాక్షసులవేళ తిరిగి తమవిరోధులతో పోట్లాడి మాటతెచ్చుచు, పలువిధముల అన్నగారికి మనస్తాపము పెచ్చుచుండెను. అతఁ డప్పుడప్పుడు సీమసారాయములను త్రాగుచుండునని చెప్పుదురుగాని యాతఁ డెప్పుడును తప్పత్రాగి దేహముమఱచి

పడిపోయినట్లు కనబడదు. అయినను ముండల మరిగి జూదములాడ నలవాటుపడినవారికి పానముండుట యంత వింతకాదు. ఈనడతనుకని పెట్టి మహాలక్ష్మీ మనసులో భేదపడి మగనితో అనేకవిధముల నయమున చనువున హితముచెప్పి చూచెనుగానియాహితోపదేశమువలన కార్యము లేకపోవుటదో కాక మీదిమిక్కిలి యతఁ డామెనుకొట్టు యు తిట్టుటయుకూడ సంభవించుచువచ్చెను. మగనివిషయ మైన యీబెంగచేత నేయామె దేహములో నెంతోజబ్బుచేసి ప్రసవమైనప్పుడు బ్రతుకదన్నంతదుస్థితికివచ్చెను. జీవిత సంశయము కలిగియున్న యాదినములలో ఒకసారి మహాలక్ష్మీ యొంటిగా తనమంచమువద్ద కన్నుల సేరు పెట్టుకొనుచు నిలుచున్న తనమగనిని చేరబిలిచి మీఁదమెల్లగా చేయివైచి హీనస్వరముతో తనవ్యాధి కారణినడతవలనఁ గలిగిన మనోవ్యధయే కారణమనిచెప్పి, తాను పోయినతరువాత నైననుప్రవర్తనము తిన్నపఱుచుకొని యన్నగారును వదినెగారునుచెప్పి నట్టు విని వచ్చెనుభార్యను సుఖపెట్టి మీరు సుఖపడెదమని చేతిలో చేయివేసిన యెకల నిర్విచారముగాప్రాణములు విడిచెద నని గడియకొకమాట చొప్పున చెప్పి కన్నులుమూసికొనెను. అతనికామాటలు శూలముల వలె నాటినందున తనవెనుకటి నడతవిషయమై నిజమయిన పశ్చాత్తాపము గలిగి యికము దెప్పుడును మునుపటి దుస్సహవాసమున దుగక బుద్ధికలిగి యోగ్యముగా ప్రవర్తింపవలయు నని నిశ్చయము చేసికొని భార్యకు తనమీఁదఁగల ప్రేమకును తనబాగువిషయమై గూమె మనసులోని చింతకును దుఃఖము పట్టలేక పెద్దపెట్టున నేడిచి భార్యచేయి పట్టుకొని భగవదనుగ్రహమువలన నీవు బ్రతికి నేనుసుఖపడవలసిన భగ్యము తటస్థించిన పక్షమున నాముందు నడత యెట్లుండునో నీవే చూచెద వని చెప్పి యామెని నోటమాట రాక కన్నీరు

కాలువలు కట్టించుచు ఊరకుండెను. ఆమాటలవలన మహాలక్ష్మి కెంతో ధైర్యము కలిగి నాటినుండి యామె దేహస్థి యద్భుతముగా మాటి దినదినక్రమమున దేహము స్వస్థపడి మంచముమీదికాలు క్రింద మోపగలిగి నెలదినములలో ఇంట నడయాడ శక్తురాలయ్యెను. ఆమెకు పుట్టిన స్త్రీశిశువును సుఖముగా పెరుగుచుండెను. తోడికోడలి వ్యాధిదినములలో సత్యవతి పడిన ప్రయాసమునుపరితాపమును చేసిన యుపచారమును గూచితీజవలసినదేకాని చెప్పలేదు. స్వప్రయోజనపరత్వ మన్నమాట వేలోకమునను లేక తనదవనమును దేహమును పరులనిమిత్తమే ధారపోసెడి యిటువంటి సాధ్యమగులుండబట్టిదే దుఃఖిబహుళమైన యీలోకమునందు బహుగృహములు భూతలస్వర్గము లగుచున్నవి. భార్యమాటవలన రామస్వామి నడకయు ఆకస్మికముగా మురిచింపినట్లు మాటిపోయెను. అతడు నాడు మొదలుకొని మరల నెప్పుడును రాత్రు లిల్లు బయలుదేటి పీఠిలో కాలుపెట్టలేదు. శాద మాడ లేదు. పూర్వపు విహిశాలతో సహవాసము వేయలేదు, మఱి దేదుష్కార్యమును చేయలేదు. పూర్వమిత్రులనేకపర్యాయము లాతని నిమిత్తమై యిగడికివచ్చి పలికియు పరిహాసము చేసియు రోషము పుట్టించియు తమమార్గమునకు మరల దివజూచిరి కాని దారి ప్రయాణములు కొనసాగనందున, అతఁ డీక చడిపోయె నని విడిచిపెట్టి మాతనిమైత్రీని వారు మానుకొనిరి. మును పన్నగారిమాట యన్న పరస్కారబుద్ధితో జూచెను రామస్వామి యిప్పుడన్న గారికిని వదిలెగారికినిపరమభ్యోగ్యుడయివారి యాజ్ఞ కడుగుదాటక మెలగఁజూచును. ఇప్పుడతనికి తా నేలాగున నైన విద్యాభ్యాసము చేసి పరీక్ష లిచ్చి గొప్పతనము పొందవలెనన్న చింత తప్ప వేటుచింత లేదు. అందుచేత నతఁ డిప్పుడు రాత్రియు

పగలును పుస్తకములు చేతిఁ బుచ్చుకొని చదువుచు తనకుఁ దెలియని దాని నన్నగారి యొద్దను యితరులయొద్దను నేర్చుకొనుచు విద్యా కాలక్షేపము చేయుచు గ్నాఁడు.

నారాయణమూర్తికిని సత్యవతికిని మనస్సులకు నొప్పి కలిగించి వ్యాకలత పుట్టించెడు రెండవ కారణము సూరమ్మనడత. సూరమ్మయు తల్లియు చిన్ననాటినుండియు పల్లెలయందు పెరిగినవా రగుటచేతను, చదువుకొన్ననాగరికులతో నెన్నఁడును మెలఁగి యుండక పోవుటవలన వారియాచార వ్యవహారములు మిక్కిలి భిన్నము లగుటచేతను, వారికి సత్యవతి మొదలయిన యింట నున్నవారి ప్రవర్తన మెవ్వరిదియు సరి పడక యుండెను. సూరమ్మ ప్రతిదినమును ఏదో యొకనోము చొప్పున లోకములో లేనినోము లన్నియు పట్టవలెనని కోరు చుండును. సుబ్రహ్మణ్యము నోములయం దిష్టము లేనివాఁడై సాధ్య మయినంత వఱకు మాన్పింపఁ బ్రయత్నింపు చుండును. సూరమ్మ పేడ శుచి యని భావించి కంపుకొట్టునట్లుగా ఎల్లయెడలను ముద్దలుముద్దలు పడునట్లు మోటిమాటికిని పేడనీళ్ళు చల్లు చుండును; సుబ్రహ్మణ్యము పేడ యశుచియని యెంచి దానిని చూచినప్పు డసహ్యపడుచు వచ్చుటయే కాక పేడనీళ్ళుపడి పాదరక్షలును బల్లలును కొన్ని సమయములయందు బట్టలును పాడగుచున్న వని విసుగుకొనుచుండును. సూరమ్మయెవ్వరో దగ్గరకు వచ్చి రనియు, ఏదో యొకగుడ్డ కాలికి తగిలిన ట్టనుమానముగా నున్నదనియు చెప్పరానివానిమాట వినఁబడిన దనియు పేరులుచెప్పి మయిలపడితి నని దినమున కయిదారున్నానములు చేసి తడిబట్టలు కట్టుకొని తలనొప్పిచేతను పడిసెముచేతను మూలుగుచుండును; సుబ్రహ్మణ్య మది యంతయు వెట్టియని చెప్పి మానిపింపఁ జూచు చుండును. సూరమ్మ రోగము వచ్చినప్పుడు మందులు వేసికొనక

వ్యాధిని పెంచుచు సోదనిమిత్తమును శకునములనిమిత్తమును వేరు వెల్లంతులనిమిత్తమును ప్రయత్నించి సొమ్ము వ్యర్థముగా వ్యయపఱపఁ జూచుచుండును. సుబ్రహ్మణ్యము వ్యాధి కౌషధముతప్ప వేఱుమందు లేదనియు దానికి దేవతలును దయ్యములును కారణములు కావనియు బోధించి ఆపిచ్చిపనుల నివారింపఁ జూచు చుండును. సూరమ్మ శని వారములనియు అదివారములనియు మంగళవారములనియు శుక్ర వారములనియు ఏకాదసులనియు అమావాస్యలనియు శివరాత్రులనియు కృష్ణాష్టమిలనియు గ్రహణములనియు షర్వములనియు తఱుచుగా ఒక్కప్రొద్దులును జాగరములును ఫలహారములును నిరాహారములును చేసి దేహము చెడఁగొట్టికొను చుండును; సుబ్రహ్మణ్య మివియన్నియు ఛాందసములని కోపపడి యత్తగారియొక్కయు భార్యయొక్కయు అగ్రహమునకు పాత్రుఁ డగుచుండును. సూరమ్మ తాను ధనికురాలివలె కనఁబడ నెంచి తనస్థితి తగనిబట్టలును నగలును తెమ్మని బాధించుచు, దంభము నిమిత్తమయి లేనిపోనిబొంకులు పలుకుచు, దొంగతనముగా ఇంటనున్నవస్తువులు తీసి బ్రాహ్మణులు మొదలయిన వారికిచ్చుచు, స్వల్పవిషయములలో ఇరుగుపొరుగులవారితో కలహములాడుచు, ఊరక కూరుచున్న కాలములో పరులమీఁదిదోషముల నెన్నుచు, ఉండును; సుబ్రహ్మణ్య మివియన్నియు కానిపనులని నొక్కిచెప్పి నీతిలు చెప్పి భార్యచెవులకు కొప్పి కలిగించు చుండును. ఈవిధముగా ఆదంపతు లనేకవిషయములయందు భిన్నాభిప్రాయము గలవారుగా నుండుటచేతను, ఈకలహములలో సత్యవతి మొదలయిన వారు సుబ్రహ్మణ్యముపక్షమే యవలంబించినట్లు కనఁబడుటచేతను సూరమ్మకును తల్లికిని వారందఱియందును ద్వేషముపుట్టి తల్లిబిడ్డలు పిల్లిమీఁద పెట్టియు ఎలుకమీఁద పెట్టియు నారాయణమూర్తిని సత్య

వశిని వారిబిడ్డలను నోట పట్టరానితిట్టుకొట్టయు పొరుగువారితో వారి
మీఁద నేరములుచెప్పి నామ కన్నమును బట్టయు నియ్యక బాధించు
చున్నారని బోరుబోరుననేర్చి యల్లరిపెట్టయు, అదంపతులకు మనో
వేదనను కలిగించుచుండురి. చూచివిడిగదా మూళ్ళలవలన ఎంతమంచి
వారికిని లోకములో నెఱవంటి యాచూసమును మనోవ్యధయును
సంభవింపుచుండునో! ఈకలహములచేత సూరమ్మయు తల్లియు చేరి
కట్టుకట్టి తలకొప్ప యున్నప్పుడు లేనప్పుడునుకూడ మొగమునకు
పట్టు వేసికొని యిచ్చినమందులు వేసికొనక తమ్ము చూచువాడు
లేరని పెద్దపెద్దన నేడ్చుచు పొరుగువారలనెల్ల ఆక్షింపుచుండురు.
మఱికొన్ని సమయములయందు సూరమ్మ దయ్యము పట్టిన ట్లభిన
యించి పెద్దకేకలు వేసి యల్లరిచేసి రాత్రివేళ అందఱి నూరిమీఁద
పరుగులెత్తించుచు దేహము తెలియనట్టు నటించి నోరికసి దీఱ తన
కోపమున్నవారినందఱినితిట్టుచు, దయ్యముపేరు పెట్టి బట్టను కాల్చియు
గాజుగన్నెలు మొదలయినవి పగులఁగొట్టియు, విశేషనష్టమునుగలుఁగ
జేయుచుండును. అందుచేత చదువేమియు జరగక సుబ్రహ్మణ్యము
తన కటువంటిగయ్యాళి భార్య యయినందుకును తనమూలమున
నిష్కారణముగా అన్నగారికిని వదినెగారికిని కూడ శ్రమ కలుగు
చున్నందునకును మిక్కిలి ఖేదపడి ప్రాణమువిసిగినప్పుడు కొన్నివేళల
యం దిల్లువిడిచి దేశాంతరము లేచిపోవుటకును కొన్నిసమయముల
యం దాత్మహత్య చేసికొనుటకును ప్రయత్నించుచు వచ్చెను గాని
నేఱివఱ కటువంటి వైపరీత్య మేదియు పుట్టలేదు. ముందేమి జరగఁ
బోవునో ఈశ్వరునకు తెలియవలెను గాని మనకేమియు తెలియును.

సత్యవతికిని భర్తకును గలమూడవచింతసీతకుతటస్థించిన దుర
వస్థవిషయమైనది. వా రామ దుర్గతిని మాన్పి యేలాగునైనైన పున

ర్వివాహము చేసి మరల సుఖస్థితికిఁ దీసికొనిరావలెనని వారి మనస్సులలో దృఢముగా నిశ్చయము చేసికొని యుండిరిగాని చిరకాలము నుండి ఆచారము లేకపోవుటవలన జనులలోఁగల ద్వేషమునుక్రొత్తగా వివాహము చేసికొన్నవారి విషయమై శంకరాచార్యులవాడు బహిష్కార పరిక్రమలనుబంపి పెట్టినభాధను తలఁచుకొని తమ యభిప్రాయముకును కొందఱాప్తులతోఁపట్ట ఇతరులతో నెవ్వరితోను జెప్పలేదు. వారికి సోమసుందరమునకు నీతినిచ్చి వివాహము చేయవలెనని యున్నది. సోమసుందరమును నీతియుఁగూడ పరస్పరానురాగము గలవా రు యొందరులను వివాహ మాడవలయు ననియే కోరి యున్నారు. కాని యీవివాహ మగునో కాదో మఱి మిప్పుడు నిశ్చయముగా చెప్ప వలనుపడదు. ఇటువంటి విషయములలో సరిగా కార్య మయినవఱకును రూఢిగావివాహ మగునని యెవ్వరును నమ్మఁ గూడదు. వివాహము లయినయెడల మీకందఱికిని పరియకమానదు గనుక దీని జదువువా రందఱును కార్యము నిమిత్త మెదురు చూచు చుండవచ్చును.

తక్కిన విషయములలో నారాయణమూర్తియు సత్యవతియు మిక్కిలి సుఖు లయి యున్నారు. ఆదంపతులలోఁగల యసుగుల దాంపత్యము మఱి యెక్కడను కనఁబడదు. అన్నవస్త్రీదులకును దానధర్మములకును లోపము లేకుండ కలవలసినధనము దొరకు చున్నది; కొడుకును పుత్రులను చక్కఁగా పెరుగుచు కన్నుల పండువు చేయుచున్నారు. లోకములో సుఖమున కంతకంటె నధిక మేమి కావలెను ?

ప దు నే న వ ప్ర 'క ర ణ ము

ఓకాంతామతల్లులారా! సత్యవతియొక్కయు ఆమె భర్త
యొక్కయు కుటుంబముయొక్కయు స్థితిగతులను నేటివఱకును నాకు
తెలిసినంతవఱకును మీకు తెలిపియున్నాను. కొంతకాలముక్రిందట
ఇంట నెవ్వరితోను జెప్పక కాశికాపురమునకు లేచిపోయిన లక్ష్మీ
నారాయణప్పగా రిప్పుడే యాత్రచేసికొని కాశికావడితో వచ్చి కొడు
కులతోను కోడండ్రతోను కాశికాపుర మరక్రోసెడు వెడల్పున
క్రోసెడునర పొడుగున గంగానదియొక్క యుత్తరతీరమందున్నదని
యు, ఇప్పుడున్న విశ్వేశ్వరుని యాలయమునకన్నను పురాతనమయి
మహాత్త్విము కలిగియుండిన శివాలయమునుపడఁగొట్టించియశారంగజే
బను మహమ్మదీయుఁడు కట్టించిన మసీదును చూచితిననియు, గంగా
నది పొడుగునను శిలామయము లగుఘట్టములు కట్టఁబడుటయేకాక
బ్రాహ్మణులు జపము చేసికొనుటకు నీటిపయిని కొయ్యలతో కట్టఁ
బడిన యున్నతాసనము లున్న వనియు, ఆపట్టణమును పంచక్రోశ
మధ్యమున చుట్టు నున్నప్రదేశమును మిక్కిలి పవిత్ర మయిన
వనియు, అక్కడ నాలుగైదు లక్షలజను లున్నారనియు, చెప్పు
చున్న వార్తావిశేషములు తప్ప మీకు చెప్పవలసిన సంగతు
లేవియు నాకుఁ గనఁబడుచుండలేదు. దీనిలో ముందేమి విచిత్రకథ
వచ్చునో యనునభిలాషచేత నైన మీలో పలువురు సావధానముగా
దీనిని జదివి యుందురు. పురాణేతిహాసాదులయందువలె హృదయాహ్లా
దకరము లయినవిషయములు మీకు దీనియందు కనఁబడి యుండవు.
లోకచరిత్రములయందు కథలయందలి వినోద మెప్పుడును కలుగదు.
కని సత్యప్రియు లయినవారికి చరిత్రములయందలిసత్యమే సంతోష

జనకముగా నుండి నిర్భయసాధన మొనఁగెను. సమర్థు లయినవాడువ్రాతాయక పోవుటచేసి సత్యమునహింసము కొన్నిసమయములయగను మహాహరి ముగా నుండిక పోవచ్చును. చప్పవలసినవానిని కొన్నిటిని చెప్పక పోవుటచేసిగాని చప్పించుటచేసివానిని కొన్నిటిని చెప్పకుండుటచేసిగాని చెప్పినవానిని వృథామధుర్తైలిని వ్రాతలేకపోవుటచేసిగాని యిది మీకు మహాహరిముగా కిందబడిక పోయినయెడల నాలోపమును మన్నించు. పరివ్రతాశిరోమణి కైసరిసమిత్త్యవతీయం దుండవలసినశౌరి వముచేతనైనను దీనిని పొడు పలుమాటు చదివి యామెవలె ప్రవర్తించుటకే క్రయమైనది. ఈచరిత్రమును చనువుటవలన మీలో నొక్కరు గానినుండినను నాప్రమాదమునకెల్లను అదియే ప్రతిఫలమని సంతోషించెదను. దీనియందు పురాణములయందలి చిత్రకథ లేవియు లేకపోయినను నీతిబోధయగుదుమాత్ర మీది యే పురాణమునకను తీసి పోవునది కదని నమ్మెదను. దీనిబదివిసవారికందఁజేసి పెక్కపషయములు మనస్సున నెఱయుదును కాని వానిలో స్పష్టముగాకనబడునది వేరకే శ్వసలయెక్కియు సూదరమ్మయొక్కయు స్థితినిబట్టివిచారింపగా దుఃఖంబులిరువురును చదువెఱుంగనిమూఁగు లయి యున్నపక్షమున వారిలోకప్పుడప్పుడు నిశ్శూరణముగా కలహములు పొనఁగుట చేతి గొప్పుస్థుము కలుగకపోయినను పరస్పరము నొకరీతిగాఁగలసి పరకవిధముగా సుఖమున మే చేయుచుందురని తేలుచున్నది; నారాయణమూర్తియొక్క య సత్యసయొక్క య స్థితినిబట్టి విచారింపగా నంపకలిద్దఱును చదివినవారియొక్క యక్తయక్తవివేకముగలవారయైననున్నయెడల పోవేకహింసయైన బంధువులు మొదలయినవారివలన స్థానముకముగా మనస్తాపము కలిగినప్పుడుతిప్ప సాధారణముగా గృహము భూతలస్వర్గమువలెనుండి వారికిసంపూర్ణసుఖముగలిగి వారి

మాత్రమే కాక లోకమునకు తగును మేలుకలుగునని స్పష్టమగుచున్నది. రామస్వామియొక్కయు మహాలక్ష్మీయొక్క యస్థితీ బట్టి విచారింపఁగా భర్త చదువెఱుఁగని మూఁగుఁడయి భార్యవిద్యావతియు గుణవతియు నయి యున్నయెడల భర్త వలన పెక్కుకడగండ్లు సంభవించుచువచ్చినను మార్దివముగల స్త్రీస్వభావమునుబట్టి యుక్తసమయమున చేసిన హితోపదేశముచేత పురుషున కొకానొకప్పుడు బుద్ధివచ్చి సంసారము నాగుపడునని తెలియవచ్చుచున్నది ; సుబ్రహ్మణ్యముయొక్కయు సూరమ్మయొక్కయు స్థితినిబట్టి విచారింపఁగా భర్తవిద్యాధికుఁడయిన యోగ్యుఁడుగానుండి భార్య చదువెఱుఁగని గయ్యాళియగుటసంభవించినయెడల స్వప్నావస్థయందును సుఖముకలుగక గృహము మహారణ్యమువలెనుండి దుఃపతులకుమాత్రమేకాక యిరుగుపొరుగులవారికి సహిత మాయాసము కలుగుచుండునని తేటపడుచున్నది. కాబట్టి దీనిం జదివి తమబిడ్డలకు నివాహముచేయఁ దట్టింపుచువారు వారిభావి సుఖమును చక్కఁగా విచారించి ధనమే ప్రధానముగా చూడక విద్యయందును బుద్ధియందును వయసునందును ఎవరికిఁదగినవారిని వారికి నివాహముచేసి సాధ్యమయినంతవఱ కనుకూలదాంపత్యము కలుగునట్లు చూతురని కోరుచు దీనిని ముగించుచున్నాను.

సంపూర్ణము.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

యదన సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 1 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 2 దానకేసరీవిలాసము
- 3 వైదర్భీ విలాసము
- 4 భానుమతీ కళ్యాణము
- 5 సరసిజనమనోభిరామము
- 6 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 7 కుమారద్వయవిలాసము
- 8 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 9 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

యదన సంపుటము

- 1 శ్రీ విఘ్నేరియా మహారాజి
చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత నూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహదీపికవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేవఃరోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

యదన సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరజత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానసితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్ర కవులు
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	పదియవ సంపుటము
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	1 పూర్వాంధ్ర కవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	2 మధ్యకాలపు కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	3 ఆధునికాంధ్ర కవులు
6 ,, రెండవ భాగము	పదకొండవ సంపుటము
7 ,, మూడవ భాగము	స్వీయచరిత్ర
8 శంకారాచార్యులు	
9 బనవరాజు గవత్రరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు కలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

చంద్రవతీచరిత్రము

శ్రీల యుపయోగ నిమిత్తము.

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

తొమ్మిదవ కూర్పు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-12-0]

కీర్తి శేఖరై న కా త్త బ హ ద్దా య
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్ర హ స న ము లు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కాతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నాటకములు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము
 - 6 సుతరహరిశ్చంద్ర నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీను వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధ ము లు
- పద్య కావ్య ము లు
- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
 - 2 ,, యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 3 ,, రెం॥భా॥
 - 4 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 5 శుద్ధాంధ్రనిరోధ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 6 రసికజనమనోరంజనము
 - 7 శుద్ధాంధ్రభారత సంగ్రహము
 - 8 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 9 పథకవిలాసము
 - 9 జాగిల్గిన్
 - 10 నీతిదీపిక

చంద్రమతీచరిత్రము

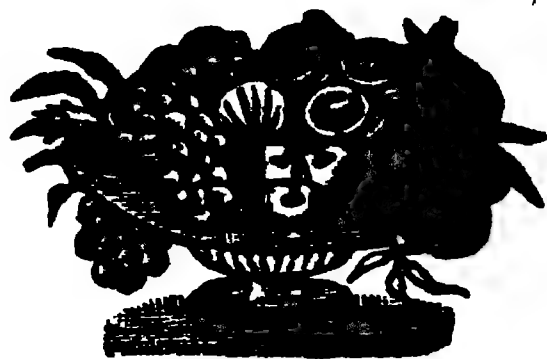
గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగమూ పంతులు

శ్రీమద్రామమూర్తి

శ్రీమద్రామమూర్తి

శ్రీమద్రామమూర్తి

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

రాజమహేంద్రవరమున
బొలిసెట్టి వెంకటరమణయ్య అడ్ సెస్సరాడచే
గాళ్ళముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపబడియె.

1950

చంద్రమతీచరిత్రము.

మొదటి పాఠ్య చరిత్రము

.....

చేది దేశమునకు పూర్వకాలమునందు ప్రతిష్ఠాన మనుపట్టణము రాజధానిగా నుండెను. దానిని ఉజ్జీనరు డనురాజు పాలించుచుండెను. అతనికి సునంద యనుభార్యయును చిరకాలమున కొక్క కుమార్తెపుట్టెను. అశిశువునకు వారు చంద్రమతి యని నామకరణము చేసిరి. లేకలేక కలిగిన సంతాన మగుటచేతను, లోకై కసుందరి యగుటచేతను, తల్లిదండ్రు లాముద్దులకూతులను యోముమీఁది కాలు నేల మోపనీయక యెంతో గాఢాబముతో బెంచుచుండిరి. ఇట్లు దినదినప్రవర్ధమానమయి, ఆచిన్నది మెల్లమెల్లగా తప్పుటకు గులు పెట్టుచు తమముందట నడయాడు చుండుటను కన్నులపాడువుగాఁ జూచి జననీజనకులు పరమానందభరితు లగుచుండిరి; ఆభౌతిక తడఁబడుచు పలికెడు వచ్చియురాని మాటలే తల్లిదండ్రుల చెవులకు శ్రావ్యమయిన సంగీతనాదమునకన్నను మధురముగా వినఁబడుచుండెను. ఆచిన్నదానిని జూచిన కన్నులతో రంభను మించిన సుందరులఁ జూచినను, ఆభౌతిక సౌందర్యము ముందట వారి దొక్క చక్కఁదన మని చెప్పుట కెట్టివారికిని మన సొప్పదు. సునంద తాను విద్యావంశురాలు గనుక, విద్యవలని ప్రయోజనముల నెఱిగిన దయి కొమార్తెకు కొంచెము గ్రహణశక్తికలిగినది మొదలుకొని చిన్న చిన్న నీతిపద్యముల నేర్ప మొదలు పెట్టెను; ఇక గుణము లన్ననో ఉగ్గుపాలతోనే నూతి పోయనారంభించెను. అందుచేతఁ జంద్రమతి

ఆఱుసంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికే సాధారణముగా తన యీడుబాలికలకంటె వివేకవతియు గుణవతియు ఆయెను; మృదు త్వముతప్పినమాట నెప్పుడును పెదవిదాటి రానీయదు; తల్లిదండ్రులు ప్రేమతో నిచ్చినదానినే పుచ్చుకొని సంతోషించును గాని, లేనివస్తువులు పెమ్మని యెప్పుడును పోరుపెట్టదు; తనతోడ నాడుబాలికల నెప్పుడు పల్లెత్తుమాట యనక, తాఁ దెచ్చుకొన్న ఫలములు మొదలగునవి వారికి పెట్టక ముందు తాను భుజింపక ఒక్క తల్లికడుపునఁ బుట్టిన బిడ్డలవలె వారిని జూచుచుండును. ఎప్పు డయిన తప్పిదారి తా నొక తప్పిదమును జేసినపక్షమున, మాఱుమాటాడక యొప్పుకొని క్షమార్పణను జేయునేకాని తనతప్పును మఱుగుపఱుచుట కయి లేనిపోనివి కల్పించి బొంకుట కెన్నఁడును బ్రయత్నింపదు.

ఉశీసరనుహారా జొకనాఁడు విద్వాంసు లనేకులు చుట్టును జేరి యుండఁగా సభలోఁ గూరుచుండి విద్యావ్యాసంగము చేయుచున్న సమయమందు, పండితమండలాగ్రగణ్యుడైన విద్యాసముద్రుడను గ్రాహ్మణుఁడు రాజానుమతంబున విద్యావిషయమై యీక్రిందిరీతి నొకయుపన్యాసము చేసెను—

“అలోకములో స్థూలదేహమును పెంచుట కాహార మేప్రకారముగా కావశ్యకమో, ఆప్రకారముగానే జ్ఞానదేహమును వృద్ధిపఱుచుటకు విద్య యను నాహార మత్యంతావశ్యకము. విద్యవలన వినయ వివేకాదులు కలుగును; అంగువలన సమస్తసద్గుణములును పట్టుపడును. సాధారణముగా చదువుకొన్నవారు తమవిద్యకుఁ దగినబుద్ధియు సత్త్వవర్జనయు గలవారై గోరొయొకవిధమున గౌరవముతో జీవసము చేయుచుండుటయు, చదువుకోనివారు బుద్ధిబల మంతగా లేక ముంచినడవడిక పలియక కట్టెలుకొట్టి యమ్ముకొనుట మొదలయిన

పనులయందు నీచముగా జీవనము చేయుచుండుటయు, సమస్తదేశములందును మనము చూచుచున్నాము. దొంగతనము, హత్య, మొదలగు గొప్పనేరములు చేయువారు తఱచుగా చదు వెఱుఁగని హీనజాతులవారె యగుటయు సనుభవముచేత నెల్లవారికి దెలిసియే యున్నది. సభలకెక్కి యుద్యోగములు చేయఁబోరు గనుక, స్త్రీలకు విద్య యనావశ్యక మనియు, అనర్థదాయక మనియు, కొందఱు అందురు గాని యది వివేకులు మెచ్చఁదగిన మాటకాదు. విద్యను జ్ఞానాభివృద్ధికొఱ కభ్యసింపవలసినదే కాని యుద్యోగములు చేయుట నిమిత్తము కాదు. ఫలమునిమిత్తము నాటిన పనసాదివృక్షములు నీడ నిచ్చుట మొదలగు తక్కిన పనుల కుపయోగించులాగుననే, తెలివి కొఱ కేర్పడినచదువు సహిత మితర కార్యములకుకూడ నుపయోగపడవచ్చును. పశువునకంటె మనుష్యుఁ డధికుఁడగుటకు జ్ఞానాధిక్యమే కారణ మగుటచేతను, జ్ఞానాధివృద్ధికి విద్యయే సాధన మగుటచేతను, మనపూర్వులు విద్యావిహీనుని ద్విపాదపశువుగా గణించుట యక్రమముకాదు. మానుషధర్మమును విడిచి పశుప్రాయులుగా నుండఁ గోరిక గలవారుతప్ప మఱియెవ్వరును జ్ఞానైక సాధన మయిన విద్య యనావశ్యకమని తలఁచువా రుండరు. పయికి వేఱుగా కనఁబడినను భార్యది భర్తది యేకదేహమే యని యెల్ల దేశములవారును జెప్పుచున్నారు. అట్లయినచో, భర్త విద్యగలిగి వెలయవలె ననియు భార్య యవిద్యగలిగి మెలఁగవలెననియుఁ బలుకుట, అర్థశరీరము మనుష్యుఁడుగాను తక్కిన యర్థశరీరమును మృగముగాను ఉండవలయు ననుటయే. బుద్ధిమంతుఁ డెవ్వఁడుగాని విద్యాగంధమేనిలేని పశు తుల్యునితో నిమిషకాల మయినను సహవాసము చేయనొల్లఁడు; అట్టి సంగతిలో స్త్రీలను జదివింపక పశువులతో సహవాసము చేయునట్లు

సదా యవిద్యానగులతోడనే సహవాసము చేయవలయు నని యుప
 దేశించువాఁ డెంతటి బుద్ధిమంతుఁ డగునో నేను జెప్పనక్కఱ
 యుండదు. విద్యలేనివారికిని విద్యగలవారికిని గొలుచుగా చీకటికిని
 వెలుతురునకును నున్నంత భేదముండును. ఏకమత్యము గలిగి యిరు
 వురకును శుభావహ మగునట్లుగట్టుగాన సారభారము నీళ్లుకొని రావ
 లసిన భార్యాభర్తలలో విద్యావ్యత్యాసము వలన నొకరితోవ యొక
 రిది గాక యొక రేటికిని మఱియొకరు కాకిని దీయువారై రేని,
 లోకవృత్తిమున వారెల్లు చిన్నగా బ్రవర్తించు గలుగుదురు? స్త్రీ
 పురుషులు కొన్నివిషయములయందు భేదపడి యున్నను, జ్ఞానము,
 బుద్ధి, మొదలగునవి యిద్దఱకును సామాన్యము లయియే యున్నవి.
 కాబట్టి జ్ఞానాభివృద్ధికి హేతుభూతి మయిన విద్య పురుషుల కెట్లొ
 స్త్రీలకు నట్లే పరమప్రయోజన కరముగా నుండుననుటకును దేహము
 లేదు. జ్ఞాననేత్రమునకుఁ గోడుపాలుగానుండు విద్యవలనఁ బురుషు
 లకు మేలును స్త్రీలకుఁ నీడును గలుగునని వాదించుట, బాహ్యనేత్ర
 మునకుఁ గోడుపాలుగానున్న వెలుతురు పురుషులకు ప్రయోజనకర
 మును స్త్రీల కనర్థప్రదమును నని వాదించుట వాదదేగాని వేలు
 గాదు. సస్యములకుఁ బెట్టిన జలము కలుపునకుసహిత ముపయోగ
 పడునట్లు, సన్న్యాసప్రవర్తనమున కు వినియోగపడవలసిన విద్యయు
 నొకాకొకప్పుడు స్త్రీపురుషుల దుర్మార్గప్రవర్తనమునకు సహితమ
 తోడుపడ వచ్చును. కలుపు పెరుగు నని నీరు పెట్టక పురుగు నెండి
 గట్టి చుపుట పొలముకాపున కెట్లు ధర్మముకాదో, అదేప్రకారమ
 గా నెప్పుడో దుష్కార్యముల కుపయోగపడినప్పుడని జ్ఞానమూ
 మయిన విద్యను తమబిడ్డలకు నేర్చి పక మానుటయుఁ దల్లిదండ్రుల
 ధర్మము కానేరదు. కలుపును మిగులఁ బెరుగనిచ్చిన బైరునకే భా

మువచ్చి శలము లభింపనేర దని యెఱిగి పొలముకాపు యుక్తకాలములోఁ గలుపులీయుచు సస్యములను గాపాడవలయునట్లే, జననీజనకులును దాము చెప్పించువిద్య చెడపనుల కుపయోగ పడకుండునట్లు శిక్షించుచు విద్యలను మెలకువ గలిగి సంరక్షించుచు దళ్ళల మనుభవింపఁ బ్రయత్నింపవలయును. లేకలో వచ్చనిచెట్టు ముదిరినతరువాత వంగ దనుసా మోక్ష జ్ఞప్తియందునుకొని, ఒకనిమనసును దుర్గుణములనుండి మళ్ళించి సన్మార్గమునకుఁ ద్రిప్పుటకును బాల్యదశయే యుత్తమ మయిన దని యెఱిగి యట్లు చేయ యత్నింపవలయును. చిన్నతనములోఁ బట్టపక్షినమృగమునుగాని సుగుణమునుగాని, పెద్ద పెరిగిన తడువా నూర్చుకొనుట దుష్టుటము. కాబట్టి బాలురను గాని బాలికలనుగాని పసికొనముననే యుక్తప్రవర్తనము గలవారిని గా దిద్దుటకు శక్తివచ్చన లేక పాపముట తల్లిదండ్రులకు విధిగా నున్నది. అందులోను బాలురకన్న బాలికలవిషయములో నెక్కువ శ్రద్ధపుచ్చుకోవలెను. మగబిడ్డ లెప్పుడును తల్లిదండ్రులయింటనే యుండఁదగినవారు. ఆపబిడ్డ లన్ననో యెప్పుడయిన వేళొకరియిల్లు చేరవలసినవారేగాని యెల్ల కాలము పుట్టినింటనే యుండఁదగినవారు కాదు. కాబట్టి పెచ్చినవారి కప్రభాతి రాకుండుట కను వారి నత్తవారి యుద్దకుబాపు కొలమురాకమునుపే పుత్రులను తమ సుగుణములు గలవారినిగాను పోలివిగలవారినిగాను జేసి మఱి పంపవలయును. ముందుగా సుగుణములను బోధించి జ్ఞానవంతురాండ్రునుగాఁ జేయక సాసారసాగరము నీడుట కయి తమపుత్రులనుపురుషుల గృహములకు బాపు తల్లిదండ్రులు, ఈతనేరనివారిని సముద్రమునం ద్రోచి వారు కొట్టుకొనుచుండఁగాఁ గన్నులు పెట్టుకొని చూచుచు వెనుక పశ్చాత్తాపము లయ్యును నేమియు జేయనేరక నింద పొందువారినలెనె తామును బిమ్మునపకీర్తి పాల యపశ్చాత్తాపపడవలసినవారగుదురు”.

రెండు వర్షం చరిత్రము

విద్యాసముద్రుడు పలు యువన్యాసమును జేయనారంభించిన కొంత సేపటికి, చంద్రమతి యచ్చటికి వచ్చి తండ్రితోడమీఁద గూరుచుండి యువన్యాసము సాంత మగువఱకును చెవియొగ్గి తదేకధ్యానముతో వినుచుండెను. అది యంతయు గనిపెట్టి యువన్యాసము ముగియఁగానే రాజు కొమార్తెను ముద్దుపెట్టుకొని శరీరముమీఁదఁ జేయి వైచి నిమిరుచు “అమ్మాయీ! నీవేమో తెలిసినదానివలెనేయింత నేవును మాటువంకచూడక వార్షు చెప్పెడిదానినంతను మహాశ్రద్ధతో వినుచుంటివి. అందులో నీకేమయినఁ దెలిసినదా?” అని యడిగెను.

చంద్ర—నేను విన్నదానివల్ల బాలికలకుఁగూడ విద్యనేర్పించుట యుపయోగకర మని వా రుపదేశించినట్లు నాకర్థమైనది. వారి ప్రసంగము యొక్క ముఖ్యతాత్పర్య మంతేకాదా ?

ఉశీ—అవును; వారిప్పుడు ముచ్చటించినది దానివిషయమే. నీవు తెప్పవేయక కడవఱకును జాగ్రత్తతో వినుచుండుట చూచినప్పుడే, నీవు దానియర్థమును గ్రహించి చదువుకోవలెనని యభిలాష పడుచుంటివని నామనస్సునకుఁ దోచి యెంతో సంతోషమయినది. నీవు చదు వెప్పుడు మొదలుపెట్టి మీతల్లికిని నాకును ప్రమోదము గలిగింతువో !

చంద్ర—వారిప్రసంగము విన్నమీఁదట మీరు న న్నెప్పుడు చదువవేసెద రని యడుగ బుద్ధిపుట్టఁగా, అప్రశ్న నానాలుకచివరకు వచ్చినది. ఇంతలో మీరే ముందుగా నన్ను పలుకరించి నామనసు లోనున్నదాని నె యడిగితిరి. మీరు నన్నెంతవేగిరము చదువవేసెద గో యంతసంతోషముతో చదువుకొనుటకు నేను సిద్ధముగా నున్న

దానను. మాయమ్మగా రీవటకే నా కక్షరములను వర్ణక్రమమును గొంతవఱకు నేర్పియున్నాడు.

అనిచంద్రమతి యిచ్చిన ప్రత్యుత్తరమునకు రా జపరిమితా నందము నొంది, వెంటనే విద్యాసముద్రునకు దన కొమార్తెను జూపి మీ శిష్యురాలిని దీని నెల్లు విద్యాబుద్ధులు నేర్పి మంచిమార్గమునకు దిద్దెదరో మీదే భాగ మనిచెప్పి యప్పగించి, రాజాయనను ధనవస్తు వాహనాదులచే సత్కరించి పంపెను. విద్యాసముద్రుడును మంచి ముహూర్తమొకటి విచారించి యాదినమునఁ జంద్రమతికి విద్యగఱపుట కారంభించి, రెండు సంవత్సరములలోపలనే వ్రాతపుస్తకము చూచి చక్కఁగాఁజదువుటకును, చెప్పినదానిని తప్పులులేకుండవ్రాయుటకును, ఇతరులసాయ మక్కర లేకుండ సులభ మయినపద్యము లర్థము చేసికొనుటకును, సాధారణశైలిని జాబులు వ్రాయుటకును, శక్తురాలిని జేసెను. బొత్తిగా పిల్లల నాటపాటలకుఁ బోసేయక నిర్బంధపెట్టి చదివించినచోఁ జదివినచదువు మనసునఁ బట్టక యందు వలనలాభము కలుగనేరదనియు, ప్రోదినమును కొంతనే పాటలాడుట కూడా దేహరోగ్యమున కావశ్యకమనియు తెలిసినవాడు గనుక, అతఁ డాచిన్నదాని కెప్పుడును శ్రమయని తోచకుండునట్లుగా మంచి మాటలతో ప్రోత్సాహపఱచి యుషాయముగా చదివించుచు కొంత సే పాటలాడసెలవిచ్చి యాయాటలతోఁగూడ నేదో యుపయుక్తమైన యొక కొత్తవిషయమును నేర్పుచుండును; పిల్లలకు బొమ్మలను జూచుటయందెంతయు నిష్ట ముండునని యెఱిగి, అప్పుడప్పు డాచిన్నదానిని తీసికొని పోయి గోడలకుఁదగిలించియున్న చిత్రపటములకు రాతి స్తంభములు మొదలగు వానిమీఁద మలఁచఁబడియున్న విగ్రహములను జూపివానివిషయ మయిన వినోదకరములగు కథలమూలమున

గొన్నినీతులను బోధించుచుండును. ఆచిన్నది గ్రహింపనేరని విషయ మెన్నడును అతఁ డామెకు చెప్పలేదు; చెప్పినదానియర్థము తెలియ కుండ గుడ్డిపాఠముగా సౌకపద్యమును గాని పాటనుగాని యామెచే జదివింపలేదు; చదివించిన వ్యాకరణాది లక్షణములతోఁగూడ భాషాభివృద్ధికై లక్ష్యములను సహితము నేర్చి చదివినదంతయుఁ బ్రయోజనకరమగునట్లు చేసెను. బుద్ధివికాసమును విభాగజ్ఞానమును గలుగునని సాధారణముగా గృహకృత్యములను నిర్వహించుటకుఁ గావలసియున్న దానికంటెఁ గొంచె మధికముగానే గణితశాస్త్రమునందు జ్ఞానము గలిగించెను. ముందు సుసారభారము మీఁదపడి పెక్కుకష్టములు వచ్చి చుట్టుకొని దేహయాత్ర దుస్సహముగాఁ గోచునప్పుడు మనసున కుల్లాసమును విశ్రాంతియుఁ గలుగుటకయి గానవిద్యాభ్యాసము చేయించి భక్తిరసమొలికెడు స్త్రీములను పాటలను బహుశాగములతో గర్గరసాయనముగా పాడుటకు నేర్పెను. లోకములో బాలురుగాని బాలికలుగాని తామునేర్చుకొన్నదానిని నితరులకు బోధింప వేషక గల స్వభావము గలవారుగా నుండురుగనుక, చంద్రమతియుఁ దాను గురువు ననుకొని తోడిబాలికలను గాని వాడులేనప్పుడు చందనపు బొమ్మలు మొదలయిన వానిని గాని శిష్యులనుగాను శిష్యురాండ్రను గాను నేర్పఱుచు కొని తాను గురువువద్ద జదివినదెల్ల వానికిబోధించి యాడుకొనుచు మఱింతజ్ఞానాభివృద్ధిచేసెను. పెద్దలును తెలిసినవారును యేప్రకారముగాఁబ్రవర్తింతురో, చిన్నలును తెలియనివారునుప్రకారముగానే నడుచుచుండుట లోకస్వభావము గనుక, ఇంట జననీజనకుల యొక్కయు బయట విద్యాసముద్రునియొక్కయు సత్ప్రవర్తనమునుబట్టి చంద్రమతికిఁ బట్టపడిన సుగుణసంపద యింతంతయని చెప్పవల్ల కాదు. నోటితోఁ జెప్పెనుపొడిమాటలకన్నఁ జేతులతోఁ జేసిచూపెడు కార్య

ములే మిగులబలమైనవిగాను మనసునకుఁ జక్కఁగా నాటునవిగాను ఉండుట సహజము గనుక, గురువు బోధించిన యుపదేశములకన్నను ఆయన సాధువర్తన మామెను విశేషనీతిమంతురాలిని జేసెను.

ఆయన యిహలోకానుకూలములైన సంగతులను చంద్రమతికి విస్తారముగా బోధించుచు వచ్చినను, పరలోకసాధన మగు భగవద్విషయకజ్ఞానమును బొత్తిగాఁ గలిగింపక యుపేక్షచేసి యూరకుండలేదు. ఒకనాఁడు చంద్రమతి యొక చక్రాపటమును జేతఁబట్టుకొని కూరుచుండి గురువు వచ్చునప్పుటికి, వాని సంగతులకుఁ దలయూచి యద్భుతపడి చూచుచుండెను.

గురు—అమ్మాయీ! నేనువచ్చుటసహితము కనిపెట్టక నీవా పటమువంక నెంతో శ్రద్ధతోఁ జూచుచున్నావు. అందు నీమనస్సు నాకర్షించునంత విచిత్ర మేమున్నది?

చంద్ర—ఈపటములోని సరస్వతీవిగ్రహము చూచుటకు ముచ్చటగానే యున్నదిగాని, ఆమెచేతిలోని తామరపుష్పమును జూచినమీఁదట నామనసు మఱియొక చోటికిఁబోవక యెంతసేపుచూచినను తనివితీరకున్నది.

గురు—నీ వీవఱకెప్పుడును జూచియెఱుఁగని యాదివ్యసుందర విగ్రహమునకంటె నిత్యమును నీచేతులలో నలుగుచుండు తామర పూవు నీకింతవంతగాఁ గనఁబడుటకుఁ గారణమేమి?

చంద్ర—ఇది పలకమీఁద వ్రాయఁబడిన దయినను, నిజమయిన తామరపూవును మఱపించుచున్నది. ఇదిగో నాకాడకొనుటకై యింతకుముందు కొలనిలోనుండి దాసి కోసి తెచ్చియిచ్చిన యీతామరపూవువలెనే, అచ్చముగా దీని రేకులును మిద్దెయును కేసరములును గనఁబడుచున్నవి. ఇంత చమత్కారముగా వ్రాసిన చిత్రకారుని నేర్పును నే నెట్లు మెచ్చుకొనకుందును?

గురు—దీనియందు నీకింతమక్కువపుట్టుటకిది నిజమైనలామద
పుష్పమువలె నుండుటయే కారణమని నీవిప్పుడు జెప్పుచున్నావుగదా.
ఒకవస్తువును సరిగాపోలియున్న దను హేతువుచేతనే యిదియింతగా
మెచ్చుకోదగియున్నప్పుడు, మొదటివస్తువునుజూచి మెచ్చుకోకుండు
టయు దానిని జేసినదవ్యచిత్రకారునిశక్తి కద్భుతపడకుండుటయు
నెంతయు విశేషగానున్నది.

చంద్ర—నేనిప్పుడు కొప్పులోముడుచుకొన్న యీ తామర
పువ్వుకూడ నొకరిచేతఁ జేయఁబడినదా?

గురు—ఈపటములోని పుష్ప మెవరిచేతనైన వేయఁబడి
నదా? లేక తనంతనే కలిగినదా?

చంద్ర—దీనిని వేసినవారెవ్వరో నే నెఱుంగకపోయినను,
ఇది యొకరిచేత వ్రాయఁబడినదని మాత్రము నాకు దెలియును; ఎవ్వ
రును వ్రాసియుండనియెడల, ఈపుష్ప మీపటముమీఁదలేకపోయియె
యుండును.

గురు—నీవిచ్చిన ప్రత్యుత్తరము మిక్కిలి చక్కఁగానున్నది.
ఒకరుచేసినంగాని యొకవస్తువుండదని నీకుఁ దెలిసినట్లు నీమాటలవల్ల
స్పష్టమగుచున్నది. ఆహేతువుచేతనే యొకమలము నొకరు చేసి
యుండనియెడల; ఇదియు లేకపోయియే యుండును.

చంద్ర—అట్లయినచో దీనిని జేసినవా రెవ్వరో నాకుఁ
జూపెదరా?

గురు—ఆమహానుభావుడు మనకన్నుల కగపడువాఁడుకాదు.
అట్లు కనఁబడకపోయినను, ఆయన యిప్పు డిక్కడనుండి మనమఱు
కొనుచున్న మాటలను వినుచునేయున్నాఁడు. ఆయనలేనిస్థల మెక్క
డనులేదు, ఆయనచేసిన వస్తువులన్నియు పర్వోత్తమములుగానున్నవి;

ఆతఁడే సర్వేశ్వరుఁడు. మనము చేసినవస్తువు లెంతమంచివిగానున్నను ఆయన చేసినవస్తువులను కోటితమాంశ మయినను బోలఁబాలవు. ఈపటముమీఁద వ్రాయఁబడిన యీపద్మ మెంతమనోహారముగా నున్నను ఈశ్వరనిర్మితమయిన యీపద్మముతో నెంతమాత్రము సమానముకానేరదు. వర్ణముననురూపమునను గొంతవఱకు సరిపోలినను బోలఁపచ్చునుగాని, దానియందుఁగల చలువయు, మార్దవమునుపరిమళమును, మకరందమును, దీనికెక్కడనుఁదివచ్చును? దీనిని మనమూరక చూచి సంతోషింపవలయునేకాని, దానివలె నిది కొప్పులోఁధరించు కొనుటకుఁగాని యశాపథముక్రింద నుపయోగించుకొనుటకుఁగాని యెట్లు పనికివచ్చును? ఈప్రకారముగా మనకు మహోపయోక్తము లగునట్లు సమస్తపదార్థములను సృజించినసర్వేశ్వరుని విచిత్రసృష్టి కద్భుతపడుచు మన మాతనియెడల భక్తియును కృతజ్ఞతయును గల వారమయు యుండవలెను.

చంద్ర—మీరు సెలవిచ్చిన సర్వేశ్వరుఁ డను దివ్యచిత్రకారుఁడు చేసిన పదార్థములు మఱియేమున్నవి?

గురు—ఆయన చేయనిపదార్థ మొకటియులేదు. నీవు భూమి మీఁదఁ జూచినను, ఆకాశమువంకఁ జూచినను, మఱియెక్కడఁజూచినను, ఆయనచేసిన యనంతములయిన నుందరపదార్థములు కన్నుల పండువు చేయుచుండును. మన కగపడుసర్వమును సృజించినవాఁడతఁడే.

చంద్ర—మీరు చెప్పినది చూడఁగా మన కగపడెడియీవృక్ష బాలమును, నదీపర్వతాదులను, సూర్యచంద్రాదులనుకూడ ఆయనే సృజించినట్లు కనఁబడుచున్నది.

గురు—ఒక్కసూర్యచంద్రాది జడపదార్థములను మాత్రమే కాక పశుపక్ష్యాది సమస్తజీవరాములను, నిన్నును, నన్నును, సమస్త

మానవకోటిని సృజించి కాపాడుచున్నవాఁడామహాసహుఁడే. చరాచరము లన్నినసర్వపదార్థములు నాతనిచే సృజింపఁబడినవే. ఇవి గాక మనకన్నుల కగపడనివస్తువులు సహిత మసంఖ్యాకములుగా నతనిచేతఁ జేయఁబడియున్నవి.

చంద్ర—అంతటి యద్భుతశక్తియుక్తుఁడైన రేవోళ్వరునిమహాత్మాదులను సంపూర్ణముగా వినవేఁపకయగుచున్నది. నాకు వివరించి చెప్పుఁడు.

గురు—ఆయన దివ్యగుణములలో సహస్రాంశమయినను నేను వర్ణించుటకుశక్తుఁడనుగాను. ఇప్పుడికొంతయ చాలును. నీకు జ్ఞానాభివృద్ధికలిగినకొలఁదిని, ఆయనగుణములను దెలిసికొని నీవే యానందింపఁగలవు.

మూడవ ప్రకరణము

మఱియొకనాఁడు చంద్రమతి గురువువద్ద చదువుకొనుచున్న సమయమునో, అక్కడకొక యింద్రజాలవిద్య చేరినవాఁడువచ్చిసంచిని తెఱచి కూరుచుండి తనవిద్యను జూడవలయునని కోరెను. వానిని జూచి చదువుకొనుచున్న గౌలికలందఱును చదువుమీఁద దృష్టివిడచి వానివంకనే చూడసాగిరి. విద్యాసముద్రుఁడు వారియభిప్రాయము గ్రహించి మఱియొకపనిమీఁద ధ్యానముపాటినపుడు చదివించుట వలనఁ బ్రయోజనమలేదని యెఱిగినవాఁడుగనుక, వెంటనే చదువు కట్టిపెట్టించి పిల్లల నందఱిని దనముందుఁ జేర్చుకొని, ఆయింద్రజాలకుని గొన్నివినోదములను గనఁబరుపుమనియడిగి, వాఁడు తానునేర్చిన

విద్యలలోఁ గొన్నిటిని జూపినతరువాత వానికి తగినబహుమానము చేసి, వానినిసంతోషపెట్టి పంపివేసెను. అప్పు డాబాలికలందఱును వాఁడుచేసిన యద్భుతముల నొండొరులతోఁ జెప్పుకొనుచు నాశ్చర్య పడఁజొచ్చిరి. వారిలోఁ జంద్రమతి మామిడితెంక నందఱును చూచు చుండఁగా భూమిలోపాతి నిమిషములో మొక్కమొలిపించి కాయలు కాపించుటయు, ఒక్కకాయను సంచిలో వేసి పెక్కుకాయలను జేసి చూపుటయు, వాఁడు చూపిన విచిత్రములలో నెల్ల మెచ్చుకోఁదగి యున్నవని గురునితోఁ బ్రశంసించెను. అతఁ డది సందుచేసికొని దాని మూలమునఁ జంద్రమతికిఁ గొన్నియుపయుక్తవిషయములనేర్పఁదలంచి, ఈప్రకారముగా ప్రసంగమునకుఁ దిగిచెను.

గురు—నేను వెనుక నీతోఁజెప్పిన సృష్టికర్తకొక్కనికేదక్క మఱియొవ్వనికినిక్రొత్తిగా నొకదానినిసృష్టించుశక్తియుండదు. ఇప్పుడు వచ్చిన యోద్రజాలికుఁడు చేసినదంతయు మోసమేగాని మఱియొకటి కాదు. పొడుగయిన నాలుగుకాళ్ళుగల వెదురుపేళ్ళబుట్టను బయిని బెట్టి బట్టకప్పు చూచున దానిలోపల చేయనీయక, ఆబుట్టనుతీసివేసి బహిరంగముగా మామిడితెంకను పాతిపెట్టి చెల్లుచేయుమన్నచో వాఁడు చేయనేలేకపోవును. వాఁ డావటకే చిగుళ్ళతోను, పూవుల తోను, కాయలతోను, ఉన్న వేలువేలుకొమ్మలను రహస్యముగాఁ దెచ్చి జాగ్రత్తచేసికొని పదలముగా బుట్టలో దాచియున్నవాఁడు గావున, నడుమనడుమ గుడ్డతెరనువేయుచువచ్చి మనము చూచుచుండఁగా భూమిలోనాటిన తెంకనుదీసివేసి బుట్టలో దాచుకొన్నవాని లోఁ బ్రథమమున చిగురుకొమ్మను, తరువాత పూలకొమ్మను, అటు పిమ్మట కాయలకొమ్మను, క్రమముగా నడుగుతట్టున నున్న రంధ్రముగుండ్ బుట్టలోనుండి తీసి భూమిలో పాతిపెట్టి తెరతీసి చూపుచు

వచ్చెను. కోళ్ళచుట్టును గలగుడ్డతెరను మూసి వాడు మధ్యమధ్య లోపల చేయిపెట్టి చేయుచువచ్చిన పనియంతయు నిదియే. వాడు కాసులుచేసి చూపుటయు యిటువంటి మోసపుకృత్యమే. వాడు హస్తలాఘవముచేత మన కగపడకుండఁ గొన్నికాసుల చేతిలో దాచుకొని వానిలో నొకదానినిమాత్రమే మొదట మనకుఁ గనఁ బఱచితక్కినవన్నియు ఆయొక్కదానితోనేతానుచేసినట్టుకనఁబడ మన లనుభ్రమింపఁజేసినాడు. వాఁడెక్కడజూపినను, తనయొద్దనున్న పది కాసులనే చూపఁగలడు గాని యంతకంటె నెక్కువగాఁ గనఁబఱుపఁ జాలడు. వానికే కాసులను జేయుశక్తి యుండెనేని, ఈవిధముగా వాఁ డింటికిఁగిరిబోయి యాచించి జీవింపవలసినయక్కఱలేకుండ, తన యింటికిబంగారుగోడలు పెట్టుకొని మనవలనవారికిఁగూడ వలసినంత ధనమియ్య సమర్థుడయి యుండును. పట్టపగలు మనయందఱ కన్నులను గప్పి భ్రమింపఁజేసిన వానినేర్పునకు మెచ్చుకొనవలసినదే గాని, మనము నిత్యమును జూచెడి యీశ్వరుని పరమాద్భుత మహి మలముందఱ నివి పర్వతములో పరమానువుతో నైనను బోల్పఁదగి యుండవు. మనకుఁ గన్నులుండియుఁ బరమేశ్వరుని విచిత్రములను జూచి యానందింపఁజాలకున్నాము. తుచ్ఛములైన యిట్టిమోసపు పనులను జూచి మెచ్చుకొనుచున్నామేగాని, యీశ్వరుఁ డను నైంద్ర జాలికుడు చేయునిజమైన యద్భుతచర్యలకు వింతపడకున్నాము. మనమిప్పు డద్భుతము లని తలఁచినవీని నేభగవంతుడు ప్రతిదినమును నీచేతను, నాచేతను, ప్రపంచమునందఱచేతను చేయించుచున్నాడు. నాలుగు నెలలక్రిందట నీగదిముందఱ నీచేతులతో పాతిన నీరుగోరింటచెట్టప్పుడే నిత్యమును పూలుపూచి కాయలు కాచుచుండలేదా ? భగవంతుఁ డీయంద్రజాలమును నీచేతను చేయించియున్నాడే. దీని

కేలయద్భుత పడకున్నావు? మంటిలోఁబెట్టిన పెసరగింజంత నల్లని విత్తువలన, పచ్చని సుందరమైన యాకులును, మృదువైన కొమ్మలును చిత్రవర్ణములుగల పూలును, పెక్కుచెట్లుపుట్టుట కాధారమైన విత్తనములుగల కాయలును, గలుగుచుండుట వింతకాదా? ఇంతకంటె వింత మరేమున్నది? కొన్నిసంవత్సరములక్రిందట మాతోటలో నా చేతితో నేనేయొకమామిడి పెంకను నాటినాఁడను; ఇప్పు డది గొప్ప వృక్షమై ప్రతిసంవత్సరమును మితిలేని ఫలముల నిచ్చుచున్నది. సర్వేశ్వరుఁ డను నైంద్రజాలికుఁడు తానుముట్టుకోనైన ముట్టుకోక నాచేత నే గాయద్భుతమును జేయించినాడను కెంతని మెచ్చుకోవచ్చును? ప్రపంచములో నందఱును పొలములో కొన్నివడ్లగింజలను పాతి, కొన్నిమాసములలో కోటిగుణితముగా ఫలముల నొందుచున్నారు. మన కెక్కడఁబూచినను కన్నుల పడువుగా కనఁబడు వృక్షములు, సస్యములు మొదలైనవి యన్నియు, ఈప్రకారముగానే యత్యద్భుత జనకములుగా నున్నవి. ఇప్పుడు మనవద్ద సాముపుచ్చుకొని వెళ్ళిన నైంద్రజాలికునివలె భగవంతుని మపేక్షించి చేయక, భగవంతుఁ డను నైంద్రజాలికుఁడు తానుజేసిన వస్తువుల నన్నిటిని స్వేచ్ఛముగా నను భవింపుఁడని మనకిచ్చి వేయుచున్నాఁడు. అట్టివానియెడ మన మెంత కృతజ్ఞతయు భక్తియు గలిగియుండవలసినది!

చంద్ర—తమకు భగవంతుని దివ్యమహిమలను విప్పి చెప్పిన కొలదిని నామనసున కద్భుత మధికమయి సంతోషమును పట్టజాల కున్నాను. నేను ప్రతిదినమును నిద్రలేచినది మొదలుకొని పరుండఁ బోవువఱకును భగవంతునిసృష్టి నే చూచుచున్నను గుడ్డిదానివలె దానియందలి విచిత్రములను గనిపెట్టఁ జాలకున్నాను; మీవాక్య మృతపాశమువలన, పరమేశ్వరుని దివ్యగుణాదులను దెలిసికొని

యానందింపవలె ననుకోరిక యంతకంతకు పెరుగుచున్నది. నాయం దనుగ్రహించి, నాకోరిక సఫలముచేసి నన్ను ధన్యురాలిని జేయుడు.

గురు—ఆయన గుణములను పూర్ణముగాఁ దెలిసికొనుటకు మనుష్యమాత్రున కెవ్వనికిని శక్యముకాదు. మహానుభావులైనవారికిఁ గొందఱికిఁ గొంచెమధికముగాఁ దెలిసియుండును. నీవు నన్నుమిక్కిలి ప్రార్థించు చున్నావుగనుక, నాకు తెలిసినంతలో నీవు గ్రహింపఁగల రీతిని కొంతవఱకు జెప్పెదను. ఆయనదివ్యగుణములలో మనము తెలిసి కోఁగలస్వల్పభాగమువలననే మనకు గలిగెడియాన దమపరిమితమయి నదిగా నుండును. భూమినిమాత్రము గాక సూర్యచంద్రాది గోళ కోటుల నసంఖ్యములుగా నిర్మించిన మహాపురుషునకు శరీరమే యుండినయెడల, ఆరూపము బ్రహ్మాండ మైనదిగా నుండి మన కగపడు చునే యుండవలెను. అట్లగపడుచుండి లేదు గనుక, అతఁడు రూపము లేనివాఁడని యూహింపవలయును. అతఁడు మొదలుకొని బ్రహ్మాండమువఱకు నుండు సమస్తృపదార్థములును, అనంతము లగు సూర్యచంద్రాది గోళకోటులును పరస్పరసంబంధమును గలిగి యుండుటచేతను, ప్రతివస్తువు నేదో యొక ప్రయోజనము నుద్దేశించియే యాలోచనతోఁ జేయఁబడినట్లు కనఁబడుచుండుటచేతను, సమస్త సృష్టిని జేసినవాఁడొక్కఁడేయనియు నతఁడత్యస్వరూపుఁడనియు సృష్ట మగుచున్నది. రూపములేని వస్తు వెప్పుడును నశింపదు గనుక, అతఁడు నాశనరహితుఁడు; అందుచేతనే శాశ్వతముగా నుండువాఁడు. సృష్టియొక్కధర్మములు సృష్టికర్తకుఁ దెలియకపోవు గనుక ఆయన సర్వజ్ఞఁడనియు, సర్వత్ర యొక్కఁడుండి నడిపించుచున్నట్లే సృష్టియంతయుఁ గ్రమముగాఁబ్రవర్తించుచున్నది గనుక అతఁడు సర్వవ్యాపి

యనియు, సృష్టినిజూడ అతని శక్తి కసాధ్యమయినది యన్నట్లు కనఁబడదు గనుక అతఁడు సర్వశక్తుఁ డనియు, సులభముగానే తెలిసికోవచ్చును. సృష్టిలోని యేవస్తువును జూచినను సృష్టికర్తయొక్క బుద్ధియును తెలివియు ప్రకాశించుచున్నందున, అఁ డపరిమిత బుద్ధిమంతుఁ డనియు జ్ఞానస్వరూపుఁ డనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. సృష్టిలో సమస్తజీవరాసులును స్వభావముచేత సౌఖ్యమునే యనుభవించుచుండుటచేతను, ఎన్నఁదైనను దుఃఖము వచ్చినయెడల అది మనలోపమువలననో యితరకోపమువలననో కలుగుచుండుటచేతను, దేవుఁడు జీవకారణ్యము గలవాఁ డనియు దయాస్వరూపుఁ డనియుఁ దేటపడుచున్నది. స్వభావముచేత నొకజంతువునకు సుఖమును మఱియొకజంతువునకు దుఃఖమును కలుగుచుండుట లేదు గనుక, భగవంతుఁడు పక్షపాతము లేనివాఁ డనియు న్యాయస్వరూపుఁ డనియు విశదమగుచున్నది. లోకములో నెవ్వరైన దుష్కార్యములు చేయుటకు భయమో, శక్తిహీనతయో, భ్రమప్రమాదాదులో కారణములుగా నుండును. భగవంతునియం దట్టిలోపము లేవియు లేవుగనుక, అతనియందు సేయగుణము లేవియు నుండవు; అందుచేత నతఁడు పరిశుద్ధుఁ డనియు సమస్తకళ్యాణగుణ పరిపూర్ణుఁ డనియు కరణలావలకముగా తేటపడుచున్నది. మనయొక్క సమస్తావయవములును, వాని వ్యాపారములును, మనచుట్టునునుండు సమస్తవస్తువులును, మనసౌఖ్యముకొరకే తోడుపడుచున్నవి. ఈశ్వరుఁడు మనకిట్టి మేళును గలుగఁజేయుటకు మనమీఁద నాతనికిఁ గలప్రేమ తప్ప మఱియొక హేతువు గానరాదు. మనమీఁది నిర్దేతుకజాయమానకటాక్షముచేతనే మనకిట్టి మహోపకారమును జేయుచున్న పరమేశ్వరుని మనమెల్లప్పుడును నిర్మలహృదయములతో నారాధించుచుండ వలయును.

చంద్ర—నమ స్తజీవరాసులును స్వభావముచేత సౌఖ్యమునే పొందుచున్నవని మీరిప్పుడు సెలవిచ్చి యున్నారు. స్వభావముచేతనే కొండలు రోగపడి దుఃఖములను మాత్రము పొందుచుండలేదా?

గురు—రోగములు సహితము స్వభావికముగా వచ్చునవి కావు. మనము తినెడియాహారపదార్థములు మంచివి శాకపోవుటవలననో, ముటికికాల్వలు మొదలగువాని దుర్గంధమువలన గాలి చెడుట వలననో, ఇటువంటి మఱికొన్ని యితర కారణములవలననో, సాధారణముగా వ్యాధులు సంప్రాప్తము లగును. అవి యెప్పుడును స్వదోషముచేతనో యన్యుల దోషముచేతనో మనల నాశ్రయించును. ఈవిషయము ముందు ముందు నీకు కొంత వివరించి చెప్పెదను.

చంద్ర—తమ యనుగ్రహమువలన భగవంతుని దివ్యచరిత్రమును కొంతవఱ కెఱిగియు, నామనస్సున కింకను తృప్తి కలుగకున్నది. ఆయనయెడల మనము వర్తింపవలసిన క్రమముకూడ బోధించి నన్ను కృతార్థురాలిని జేయుడు.

గురు—ఇప్పుడు నేను చెప్పిన వన్నియు మనసునఁ బట్టించుకొన్నచో, ఈదినమున కింతయే చాలును. మఱియొకసారి నీవడిగిన దానిని చెప్పఁ బ్రయత్నించెదను.

నా ల్గ వ ప్ర క రణ ము

— ❦ —

తరువాత నొకనాఁడు చంద్రమతి పాఠశాల కాలస్యముగా వచ్చి, పుస్తకమును చేతఁబట్టికొని చదువుతోఁచక ఖిన్నురాలై క్రిందుగూడుచు కూర్చుంటాడను. అదిచూచి విద్యాసముద్రుడు పిల్లలకు మనస్థిమితత లేనప్పుడు చదివించుట నిష్ప్రయోజనమని యెఱిగి

వాడు గనుక చదువుమని నిర్బంధపఱుపక, ఆమెయొక్కవిచారకారణము దెలిసినవాఁడయ్యును అది యామెచేతనే చెప్పించి సందర్భానుకూలముగా నూతనవిషయములు కొన్ని బోధింపనెంచి యీప్రకారముగా ప్రసంగమున కారంభించెను.

గురు—చంద్రమతీ! నీ వెల్లప్పుడును వేళతప్పక బడికివచ్చెడు దానవు, ఎంతపని యున్నను నీ వీవఱ కెన్నఁడును కాలము మించి వచ్చి యెఱుఁగవు; అట్టి నీ వీ దినమున నాలస్యముగా వచ్చుటకు గారణ మేమి?

చంద్ర—నన్ను చిన్నప్పటినుండియు మొన్నమొన్నటిదాక ఎఱ్ఱకొని యాడించుచు వచ్చిన వృద్ధురా లయిన యొకపరిచారిక రాత్రి పాముకఱిచి యకస్మాత్తుగా చనిపోయినది. అది మాతల్లి నత్తవారింటికిఁ బంపినప్పుడు పుట్టినింటివారు కూతున కరణముగా నిచ్చి వెంటఁబంపినదాసి యట. అది నన్ను తనపంచప్రాణములలో నొక ప్రాణమునుగాఁ జూచుకొను చుండెను. అంతప్రేమగల నేవకు రాలు పోయిన దన్నవిచారముచేత క్రినుమయిన వేళకు రాలేక పోయితిని. ఈతప్పిదమును తుమిఁపుఁడు. ఇప్పటికిని నామనస్సంతయు దానిమీఁదనే యున్నది.

గురు—నీ విప్పుడు చేసినదానిలో తప్పిద మేదియు లేదు; నమ్మకముగా పనిచేసినదానియందు నీ కింత కనికరము కలుగుట చూచి నాకెంతో సంతోష మగుచున్నది. అది రాత్రి పోయిన దని కదా నీ విప్పుడు చెప్పితివి? ఇంతకుమునుపు మీనాయనగారి దర్శనము చేసివచ్చుచు దారిలో పశువులపాకపంచను నేను దానిని చూచితిని. నేను నిమిషముక్రిందట చూచివచ్చినది పూర్వము నిత్యమును నీతో వచ్చెడునప్పుడు చూచెడు ముఖమును కన్నులును తక్కిన శుభస్తావ

యవములునుగలదేహమే యనుచుకు సందేహము లేదు. నీ వది పోయినదని యెట్లు చెప్పుగలవు?

చంద్ర—ఇప్పుడు దానిబొదిమాత్రమే యిలాకోకములో నున్నది; ఆ దేహమును ఇంక కొంతసేపటికి మంటిలో గలిసిపోవును. దానిలోనుండి జీవాత్మ లేచిపోయినది.

గురు—ఈసంగతి నీకు తెలియునో లేదో తెలియుట కయియే యీప్రశ్న వేసినాను. మనదేహముకంటె కీవాత్మా వేలనియు, దేహమేనిమిషముననో నశించిపోవునదియనియు నీకు తెలిసినందున కెంతయు సంతసించుచున్నాను. శరీరముతో నాశనము నొందక తరువాత మనయాత్మ పరలోకమునకుఁ బోవునని నీకే తెలిసినది గనుక, ఈసంగతిని స్థాపించుటకయి శ్రమపుచ్చుకొని నిదర్శనములు చూపవలసిన యక్కఱ యేమియు లేకపోయినది. సర్వచరాచర కర్తయైన పరమేశ్వరుఁ డొక్కఁడే శాశ్వతుఁడని యివాఁకి చెప్పియున్నానుగదా! ఈరెండుసంగతులు దెలిసినతరువాత నీకు బోధింపవలసిన విషయము లనేకములున్నవి. మన మిలాకోకములో పూర్ణముగా నూలుసంవత్సరములు బ్రతికినను, అదియంతయుమిక్కిలి స్వల్పకాలమే; మనము పరలోకములో నుండవలసిన కాలమో పరిమితలేనిది. మనమును ఉన్నట్టియుండి యెప్పుడో యిలాకోకమును వదిలి పరలోకమును జేరవలసినవారమే. పరలోకమున నిత్యసుఖము ననుభవింపచుటకు ధర్మ మొక్కటితప్ప సాధనాంతము లేదు. మనము శాశ్వత మయిన పరలోకసుఖము నపేక్షింతుమేని, ఈలోకమునందలి తుచ్ఛములయిన నిమిషసౌఖ్యముల కాశపడక యెన్నికట్టముల కయిన నోరిచి ధర్మ మార్గమునందు నడవవలయును.

చంద్ర—మనకు శాశ్వతసుఖము లభించుటకయి తోడుపడు ధర్మములేవో, వాని ననుష్ఠింపవలసినక్రమ మెట్టిదో, నాయం దను గ్రహించి వివరముగాఁ జెప్పుడు.

గురు—మన మీప్రకారముగా నడుచుకోవలె నని ధర్మస్వరూపుఁ డయినలోకరక్షకుఁ డుద్దేశించినయజ్ఞ లే ధర్మములు. అట్టి ధర్మముల ననుసరించుటవలన సుఖమును, మీఱుటవలన దుఃఖమును గలుగుచుండును. మన మనుసరింపవలసినధర్మము లన్నియును నాలుగువిధము లయిన వని చెప్పవచ్చును. మొదటివి సృష్టికర్తయైన పరమేశ్వరునివిషయమున నడుచుకోవలసినవి; రెండవవి మన గేహరక్షణాదుల నిమిత్తము స్వవిషయమున నడుచుకోవలసినవి, మూడవవి భగవత్కుటుంబములోఁ జేరి మనకు సోదరసమములుగా నుండు మానవకోటివిషయమున నడుచుకోవలసినవి; నాలవవి జీవదయాపరుఁ డయినయీశ్వరునిచేతఁ జేయఁబడిన యితర జంతువుల విషయమున నడుచుకోవలసినవి.

చంద్ర—ముందుగా నాకు భగవంతునియెడలఁ బ్రవర్తింపవలసినవిధమును జెప్పి, తరువాత వరుసగా తక్కినధర్మములను బోధింపుడు.

గురు—పరమదయాపరుఁ డయిన ఈశ్వరుఁడు తనకుఁబ్రేమైన మానవసముదాయము నివసించుటకయి భూమి యనుదివ్యగృహమును నిర్మించి సుఖజీవనమునకయి కావలసిన సమస్తపదార్థముల నందుంచి యున్నాఁడు. కొట్లలో దాచుకొనుచున్న వానిని తీసికొనుచున్నట్లే, సస్యములనుండియు ఫలవృక్షములనుండియు భోజనపదార్థములను పొందుచున్నాము; సూర్యబింబము చమురు పోయినక్కఱలేకయే వెలిగెడి పెద్దజ్యోతిగా నున్నది; నదులు మొదలగు

నవి నీరునిలువచేసికొను గొప్పబిందెలవలె నున్నవి. మనచుట్టునుండు సమస్తజంతువులును, వృక్షలతాదులును లోహములునుసర్వవిధముల నుపయోగపడుచున్నవి. వాయువు చెమ్మట పోవ విసరు పరిచార కునివలె స్పర్శసుఖమును గలిగించుచున్నది; మధురరుతములు చేయు కోయిల మొదలగుపక్షులు సంగీతపాఠకులవలె చెవులు పండువచేయు చున్నవి. ఇవియన్నియు భగవదనుగ్రహమువలననే మనకుఁ లభించి నవి. కాఁబట్టి యింతటిమహోపకారమును జేసిన మహానుభావుని యెడల మనమెంత కృతజ్ఞత గలవారమయి యాతనిని స్మరించుచుండ వలయును. సద్గుణములు కలవానిని ప్రేమించుటయు దుర్గుణములు గలవానిని ద్వేషించుటయు లోకములో నెల్లవారికిని సహజగుణము. సమస్తదుర్గుణములకు నిలయుఁ డగుటయే కాక మనలను నిత్యమును బుత్రవాత్సల్యముతోఁ గాపాడు కరుణాకరుని మనము ప్రేమింపవల యునని వేఱుగఁ జెప్పనక్కఱయేలేదు. మనజననమునకుఁ గారణ భూతు లయినతల్లిదండ్రులయొక్కయు, మనలను పరిపాలించుచు న్న్యాయము తీర్చు రాజుయొక్కయు, ఆజ్ఞకు లోబడి నడుచుకోవలయు నని నీవెఱుఁగుదువు గదా? అట్టిస్థితిలో మనయందఱిజన్మములకు నాది కారముఁ డయి, మనపుణ్యపాపముల నెఱిగి న్న్యాయముతీర్చి సుఖ మొసఁగి రక్షించుమోక్షదాతకు మనము పరమవిధేయులమయి నడుచుకోవలయునని వేఱేచెప్పవలయునా? మనమెప్పుడును తప్పు లేకుండనడుచుకోలేముగనుక మనయపరాధములను తీమించుటకును, మనకుఁగావలసినవానిని ప్రసాదించుటకును, మనయాపదలను విచారించుటకును, సర్వశక్తుఁడయినయీశ్వరుని గౌరవపూర్వకముగాను నిశ్చలభక్తితోను నిత్యమును వేడుకొను చుండవలయును. ఇవియే భగవంతుని యెడల మనమునడుచుకోవలసిన ముఖ్యధర్మములు.

చంద్ర—ఈరీతిగాఁ దనయెడల మనము నడుచుకోనియెడల భగవంతుఁడు మనలను శిక్షించునుగదా?

గురు—భగవంతుఁ డాత్మస్తుతికి సంతోషించువాఁడునుగాఁడు. దూషణమునకు కోపించువాఁడునుగాఁడు. కాఁబట్టియిందువిషయమున మనము ప్రత్యేకముగా శిక్షను పొందకపోయినను, మనకింతటి యుపకారములను చేసినప్రేమానిధియెడలనే కృతఘ్నులమయి విధాయక కృత్యములను విడిచి యుపకారస్మృతిలేని కఠినులమగుదుమేని సామాన్య మానవులవిషయమున బొత్తిగానే దుష్ప్రవర్తనము గలవాకమయి పాడగుదుము. కాఁబట్టి యందువలన దండనను పొందుదుము.

చంద్ర—దుర్మార్గచదులుగాక యుక్తముగా ప్రవర్తించువారికి భగవద్ధ్యానాదులవలనఁ బ్రయోజనములేదా?

గురు—కావలసినంత ప్రయోజనమున్నది. ఈశ్వరధ్యానము వలన మనమనస్సుల కానందము కలుగుటయేకాక, సత్కార్యచరణమునందు ప్రోత్సాహమును, దుష్కార్యములయందు విరక్తియుఁ గలుగును; అందువలన సర్వశ్రేయములును మనకు కరతలామలకములగును. కాఁబట్టి మనము నిత్యమును త్రికాలములయందును భక్తితో నీశ్వరారాధనము చేయుచుండవలెను.

చంద్ర—మీహితబోధవలన నాయజ్ఞానాంధకారము కొంత తొలగి ముక్తిమార్గమును కొంచెము చూడఁగాంచితిని. తమయుపదేశానుసారముగా నిక నిత్యమును త్రికరణశుద్ధిగా నీశ్వరు నున్నాస్మించు చుండెదను.

అయిదవ ప్రకరణము

మఱునాఁడు చంద్రమతి పాఠమునప్పగించుచున్న కాలములో నడుమ నడుమ నెడమచేతిని గోకుకొనుచు వ్రేళ్ళను నలుపుకొనుచు వచ్చెను. అది కనిపెట్టి విద్యాసముద్రుఁడు పాఠమయినదాఁక నూర కుండి తరువాత నీప్రకారముగా సంభాషణ కారంభించెను:—

గురు—అమ్మాయి! ఈదినమున నీ వేమోకాని పలుమాఱు చేతులు నలుపుకొనుచు వచ్చితివి. అట్లు చేయుటకుఁ గారణమేమి?

చంద్ర—ఎందుచేతనోకాని నావ్రేళ్ళసందున చిన్న చిన్న గజ్జి పొక్కులు లేవనారంభించి చేయి దురదగా నున్నందున గోకు కొంటిని. అందులోను నడిమివ్రేలి కడుపుమీఁద వేసిన యీచిన్న పొక్కు నన్ను మిక్కిలి బాధపెట్టుచున్నది.

గురు—మనకు విధాయకములయియున్న ధర్మములను మీఱి తివి గాన, నీకీవిధముగా శిక్షకలుగుచున్నది. నీవు చేతులను తిన్నగా కడుగుకోక యశుచిగా నుండినందున, నీచేతులమీఁద నిప్పుడు గజ్జి లేచుచున్నది. భగవంతుని యాజ్ఞరూపములైన ధర్మములలో దేనిని మీఱినను, దానికి ఫలముగా తగినశిక్ష కలుగక మానదు.

చంద్ర—చదువునందలి యాసక్తిచేత, ఈమధ్య కొన్నిదిన ములనుండి నాదేహసౌఖ్యమును గూర్చి నేనంతగా శ్రద్ధపుచ్చుకొనుట మానివేసినాను. చేతులను శుభ్రముగా కడుగుకొనకపోవుటకూడ నొకధర్మాతిక్రమణమే యగునా?

గురు—మనము శుచిగానుండవలయుటయు నిస్సందేహముగా మన కొకవిధాయకకృత్యమే. ఇది నేను నిన్న రెండవ దని చెప్పిన

స్వవిషయ మయినధర్మములలోఁ జేరును. చదువునందు శ్రద్ధ యుంచుట ముఖ్యమే గాని, అందునిమిత్తమయి దేహారోగ్యమును చెడఁగొట్టుకొరాదు.

చంద్ర—అట్లయినచో, స్వవిషయమునఁ బ్రవర్తింపవలసిన ధర్మము లేవో, వాని నతిక్రమించుటవలన నేమినష్టములు కలుగునో కొంచెము వివరించి చెప్పఁడు.

గురు—శరీరసంరక్షణార్థము మన మాచరింపవలసిన కృత్యము లన్నియు స్వవిషయ మయినధర్మములే. వానిని మీరి నడుచుట వలనఁ బలువిధములయిన వ్యాధులు సంభవించి బహుబాధలు కలు గును, దేహ మారోగ్యదశయం దున్నంతవఱకే మనమేధర్మకార్యము నయినను జేయుటకు శక్తుల మగుదుము. దానికిఁ గొంచెము విఘాతము తటస్థించెడు పక్షమున, సమస్తధర్మములును మూలపడును. కాబట్టి యన్నిటికంటెను మనసౌఖ్యమును ముఖ్యముగాఁ జూచుకొని దేహము కాపాడుకొనుచు రావలెను. దేహారోగ్యమునకు శుద్ధ వాయువును, నిర్మలోదకమును యుక్తాహారమును, శుభ్రవస్త్ర ధారణ మును, నిత్యస్నానమును, సుఖనిద్రయు ముఖ్యముగా గావలసియుండును.

చంద్ర—మన శరీరారోగ్యము నిమిత్తమయి వాయువుకూడ నంత యావశ్యకముగా కావలసియే యున్నదా?

గురు—మన మాహారము లేక కొన్నిదినము లయినను జీవింపఁ గలుగుదుము గాని, వాయువులేక నిమిష మయినను బ్రతుక జాలము. మన మాఘాగ్రించువాయువులో నొకభాగము ప్రాణ వాయువు చేరియుండును. మన ముచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములను జేయుట వలన ప్రాణవాయువు లోపలికి పోయి రక్తమును శుద్ధపఱుపఁగా, లోపలినుండి చెడుగాలి పయికి వచ్చును. అట్టిగాలి విషస్వభావము

కలది కాబట్టి జీవజంతువులు శ్వాసము విడిచిన గాలినే యెవ్వ రయినఁ బ్రత్యేకముగా పీల్చినయెడల కొన్నినిమిషములలోపలనే వారు మరణము నొందుదురు. కాబట్టి ప్రతిమనుష్యుఁడను వాసము చేయు గృహములలోనికి పరుండు గదులలోనికిని తగినంత మంచి గాలి వచ్చు వీ లేర్పఱుకోవలయును. క్రొత్తగాలి చక్కఁగా వచ్చుటకు మార్గములేని యొకగదిలో పలువురు పరుండినయెడల, కొంతసేపటిలోనే ప్రాణవాయు వంతయు క్షీణించి పిదప చెడుగాలినే పీల్చుచు వచ్చుటవలన పెక్కువ్యాధులు కలుగుటయే కాక యొకా నొక సమయమందు మరణము సహితము సంభవింపవచ్చును. సాధా రణముగా మూఁగు లయినమనవాడు పురుటిండ్లలోనికి మంచిగాలి రానీయక తలుపులు మూసిపెట్టుటవలననే తఱచుగా భాలింత రాండ్రను శిశువులును పురిటిదినములలోపలనే మరణము నొందు చున్నారు.

చంద్ర—మంచిగాలి లేకపోవుటచేతనే కాబోలును, ఎక్కడి కైన నెగిరిపోవునను భయముచేత మొన్న నేనిక్కడకు బయలుదేఱఁ బోవునప్పుడు పెట్టెలలోఁబెట్టి మూత వేసినచ్చిన హాసపావురము వారల నేనింటికి వెళ్ళినతరువాత మూత తీసి చూచునప్పటికి చచ్చి యున్నది. నాకప్పుడు కారణ మేమో తెలిసినదికాదు. అంతేకాక నేను మొన్ననీనడమ డాగుడుమూత లాడునప్పుడు బొత్తిగాక్రొత్త గాలి వచ్చుటకవకాశము లేని మా నేలకొట్టెలోనికి వెళ్ళి గడియసే పుండి యీవలకు వచ్చునప్పటికి దేహ మంతయుఁ జెమ్మటపోసి యూపిరిసలుపక పోయినందునకును ఇదియ కారణమై యుండును.

గురు—అవును. శుద్ధవాయువు లేకపోవుట వలన జీవజంతువుల ఆరోగ్యమునకు హానికలుగుటయేకాక, నిష్పసహితము ముండదు.

చంద్ర—నాలుగుమాసములు క్రిందట నొకనాడు మా దేవ తార్చన పెట్టెలో వెలుగుచున్నదీప మట్టెయించి తలుపు తాళము వేసితిమి. ఇంతలో నందులో నున్న గంధపుగిన్నె కావలసివచ్చి తలుపుతీసి చూచునప్పటికి ప్రమిదనిండ చమురును వత్తియు నున్ననీ దీప మాటిపోవుట చూచి నే నప్పు డెంతో యద్భుతపడితిని. ఇప్పు డెందునకుఁ గారణము తెలిసి సామనస్సునకు సంతోష మయినది. మన మూపిరి విడుచుటవలనఁ దక్క మఱిదేనివలననయినను గాలి చెడిపోయి విషస్వభావముగలది యగునా?

గురు—ముఱికికాల్వనుండి బయలుదేలు దుర్గంధమును, చచ్చిన జంతువులకళేబరములు కుళ్ళునప్పుడు గలుగుదుర్వాసనయు, పశువులను గట్టినస్థలమలయందుఁ బుట్టురొచ్చుకంపును, మొక్కలు మొదలయినవియు పేడకుప్పలును మురుగుటవలనఁ గలుగు చెడు వాసనయు, గాలిని విషయుక్తముగాఁ జేసి మన దేహరోగ్యమునకు భంగమును గలిగించును. నిప్పు మండుటవలనను, వాసస్థలమును తేమగా నుంచుటవలనను, ఇండ్లచేరువను మలమూత్రవిసర్జనము చేయుటవలనను, పొగ మొదలగువానివలనను, గాలి చెడిపోయి బహువిధము లయిన వ్యాధులను బుట్టించును గనుక, పాస గృహముల సమీపమున నిట్టివేమియు లేకుండ జాగ్రత్తపుచ్చుకొనుచు నిపాసస్థలము నెప్పుడును శుచిగా నుంచవలయును.

చంద్ర—ఇన్నివిధములుగా నిత్యమును గాలి చెడిపోయి హానికర మయిన దగుచుండఁగా భగవంతుఁ డీబాధను నివారించు సాధనములను వేనినిఁ గల్పించియుండలేదా?

గురు—మనము శ్వాసము విడిచెను చెడుగాలిని వృక్షాదులు గ్రహించి మన కావశ్యక మయిన ప్రాణవాయువును పగటిపూట

విడుచుచుండును. ఈ ప్రకారముగా వృక్షాదులు శుద్ధపఱచుచుండుట వలనను, గాలియొక్క వ్యాపనమువలనను, ఓరుగాలిచే దూరముగా దొలఁగుచుండుట వలనను, విషవాయువువలన మనకుఁ గలిగెడుహాని తగ్గిపోవుచుండును. ఊపిరివిడుచుట మొదలయిన యనివార్యకార్యమువల్ల తప్ప వేఱువిధముగ మనము గాలిని పాడుచేయుతుండెడు పక్షమున, మన యారోగ్యదశకు భగవంతుఁడు కల్పించినసాధనములే చాలియుండును గాని పయినిజెప్పిన లోపములను బట్టి మనమునుశ్రద్ధపుచ్చుకోవలసి వచ్చినది.

చంద్ర—మనము శ్రద్ధపుచ్చుకొని చేయవలసిన పను లేవి?

గురు—మనము గృహాదులను సదా శుచిగా నుంచి, గాలియొక్క దుర్గంధము మొదలగునవి తొలఁగునట్లుగా గోడల కప్పుడప్పుడు సున్నపుపూత వేయుచు, శుద్ధవాయువు ధారాశముగా లోపల ప్రవేశించుట కనుకూలముగా గోడల మీఁదుగా గవాక్షముల నెత్తించి, పొగ మొదలగునవి పోవుటకుఁ దగినమార్గములేర్పఱచి మనదేహసంరక్షణార్థ మయి తగినంతశ్రద్ధ పుచ్చుకోవలెను.

చంద్ర—ఇక జలము నుపయోగింపవలసినరీతినిగూర్చి కొంత చెప్పుఁడు.

గురు—దేహారోగ్యమే కావలసియున్నయెడల, ఆస్రూణించుటకు నిర్మలవాయు మోతయావశ్యకమో పానముచేయుటకు నిర్మలజలమును అంత యావశ్యకము; కాబట్టి నదులయందలిగాని చెఱువులయందలిగాని కలుష మయిన నీటిని ఎప్పుడును త్రాగక చక్కఁగా వడియఁగట్టిన తేటనీటినే త్రాగుచుండవలెను. మనము త్రాగుట కయి నీళ్ళు తెచ్చుకొను రేవులయందు స్నానములు చేయుట, అంట్లు తోముట, బట్టలుత్రుకుట మొదలయిన పనుల నంతమాత్రమును

జేయరాదు. అట్లు చేయుటవలన జలము కలుష మయిపోయి త్రాగిన వారికి రోగములు పుట్టించును.

చంద్ర—మనము పుచ్చుకోవలసిన యుక్తాహార మెట్టిదో, ఏయే వేళల భోజనము చేయవలెనో యనుగ్రహించి చెప్పెదరా?

గురు—ఆరోగ్యప్రదములును పుష్టికరములును అయిన పదార్థములనుమాత్రమే భుజించుచు, దేహమునకు జబ్బు చేసెనునట్టియు నజీర్ణకారులయినట్టియు వస్తువుల నెప్పుడును పుచ్చుకొనకుండవలెను. సాధ్యమయినంతవఱకును ఆకుకూరలు తినకుండుట మంచిది. మంచి పదార్థమని మితముతస్పి తింటిమేని అజీర్ణాదివ్యాధులు సంప్రాప్తమగును. పసిబిడ్డలు దినమునకు మూడునాలుగు సారులు తినవలసినవారయినను, పెద్దవారు ప్రతిదినమును రెండుసారులు వేళపట్టున భుజించుచు, సాధ్యమయిన యెడల నెప్పుడు నొకటేపదార్థమును గాక కూరగాయలను రసవర్ణమును మార్చి తినుచుండ వలయును. నోముల పేరును వ్రతములపేరును జెప్పి వేళతప్పి తినుట, ఒంటిపూట తినుట, ఉపవాసములు చేయుట మొదలయిన యాచారములను గట్టిపెట్టవలెను. లేకపోయినయెడల నట్టివారు రోగములపాలయి ఒడలుచెడఁ గొట్టుకొందురు.

చంద్ర—వస్త్రధారణమును గూర్చి విశేషించి చెప్పవలసి యున్నదా?

గురు—చెమ్మట మొదలయిన వానివలన మనము ధరించు కొను వస్త్రములు శీఘ్రముగా మాసిపోవుచుండును. మాసినబట్టనే మరలఁ గట్టుకొనుటచేత చిడుము మొదలయిన చర్మరోగములు పుట్టును. కాఁబట్టి బట్ట కొంచెము మాసినతోడనే విడిచి యతికి

తెచ్చినబట్టను కట్టుకొనుచుండవలయును. దేశరోగమునకు ముఱికి లేనిబట్టలే యావశ్యములు గాని విలువబట్టలుగావు. కాబట్టి ధనికుల భార్యలను జూచి బీదవారల భార్యలు తమకును విలువబట్టలే కావలయునని పట్టుపట్టు బుద్ధిహీనతను విడిచిపెట్టి వలయును.

చంద్ర—నిత్యమును స్నానముచేయుటవలన బ్రయోజనవేమి?

గురు—త్రాగుటకువలెనే స్నానము చేయుటకును నిర్మల జలమే కావలయును. మనవారు పుణ్యమువచ్చునని నదులలోని బురద నీళ్ళలో మునుగుటయే కాక, ఆచారమని తడవు తడిబట్టలను-గట్టుకొని కూడుచుందురు. అట్లుచేయుటవలన రోగములువచ్చును. శరీరము నిండ నున్నసూక్ష్మములయిన రంధ్రములగుండ చెమట, మన్న మొదలయిన కల్మషపదార్థములు సదా పైకి వచ్చుచుండును. శుభ్రముగా దేహమును తోముకొని నీళ్ళు పోసికొని పక్షమున ఆ రంధ్రములు పూడిపోయి చెమట మొదలయినవి తిన్నగా పయికిరాక కురుపులు మొదలగునవి బయలుదేలును. కాబట్టి స్నానము చేయునప్పుడు శరీరమును ముఱికిపోవునట్లు చక్కగా తోముకొని, దినమున కొక సారియైనను తప్పకనీళ్ళు పోసికొనుచుండవలెను. ఊరకే దేహము మీద నీళ్ళు గుమ్మరించుకొనుచుండుట వలన నేమియు బ్రయోజనము లేదు. బాలురును దేహదార్ఢ్యము గలవారును ప్రతిదినమును ప్రాతఃకాలమున శీతోదకస్నానము చేయవలెను; బలహీనులును వ్యాధిగ్రస్తులును గోరువెచ్చనినీళ్ళు పోసికోవచ్చును. మిక్కిలివేడి నీళ్ళు పోసికొనుట దేహమునకు మంచిదికాదు; కాబట్టి పిల్లలు నిద్రపోవుదురని వేడినీళ్ళు పోయి దురాచారమును తెలివిగలవారందఱును మానవలయును.

చంద్ర—మీ రింక నిద్రనుగూర్చి మాత్రమే చెప్పవలసియున్నది. అదికూడఁ జెప్పుఁడు.

గురు—ప్రతిదినమును రాత్రి పది గడియలకుపడుండి సూర్యోదయము కాకమునుపే నిద్ర లేవవలెను. సాధారణముగా దినమునకు రెండుజాములనిద్ర చాలును. పగలు నిద్రపోవుట మంచివాడుక కాదు. చిన్నపిల్లల కధికనిద్ర కావలసి యుండును గనుక వారిని పగలు నిద్రపోనియ్యవచ్చును. నిద్రాభంగమువలన తైవుళ్ళువచ్చును. కనుక జాగరములు చేయరాదు.

చంద్ర—ఈచెప్పినవిగాక దేశోరోగ్యవిషయ మయి చెప్పవలసిన దేదియు లేదుగదా ?

గురు—ముఖ్యమయిన దింకొకటి యున్నది. ప్రతిదినమును గొంతవఱకు దేశోపరిశ్రమము చేయుట యత్యంతావశ్యకము. ఏపని యుజ్జేయక యూరక కూరుచుండుపక్షమున, దేశము బలహీనమయి వ్యాధులు సంభవింతును. ఈసేతువుచేతనే పాటుపడక తిని కూరుచుండెడుధనికులస్త్రీలకన్న పనిపాటులు చేసికొని జీవించు పేదరాంబ్రు బలముగలవారుగా నుండురు. కాబట్టి దాసదాసీజనములున్నవా రయినను తమముండు గృహమున పనిపాటులు చేయుచు చిరకాలాయురోగ్యముల ననుభవింపవలెను.

ఆటవ ప్రకరణము

మఱికొన్ని దినము లయినతరువాత చంద్రమతి యొకనాడు నిత్యమును వాడుకగా జరిగెడు పాఠములనుజదివి, లెక్కలుచేసికొని వ్రాత కుదురుట కయి గురువుపెట్టిన వరువడి ప్రకారముగా వ్రాయుచుండెను. ఆవ్రాయుచున్నకాలములో విద్యాసముద్రుడు శిష్యురాలిని పరిశీలనతోఁ జూచి యామె ముఖమునందు కొంచెముమార్పు గనిపెట్టి వ్రాత యగువఱకును సూరకుండి తరువాత నిట్లనియెను.

గురు—అమ్మాయీ! నీమొగము చూచిన లోపల నీవేమో విచారగ్రస్తురాలవయి యున్నట్టు కనబడుచున్నావు. అంతేకాక నీ శరీరమును మునుపటికంటె కొంచెము చిక్కినది. అందునకుఁ గారణమేమి?

చంద్ర—నన్నుఁ జూచి నిన్న మాయమ్మగారును మీ రడిగి నట్టే యడిగినారు. శరీరారోగ్యమును గూర్చినధర్మములను మొన్న మీరు సెలవిచ్చినది మొదలుకొని యన్నపానాదులవిషయమునను దేహపరిశుద్ధతవిషయమునను నే నెక్కువశ్రద్ధ పుచ్చుకొను చున్నాను. ఇప్పుడు నాచేతులమీఁదిగడ్డియంతయు బొత్తిగాపోయినది. అట్లుండగా నే నిప్పుడు చిక్కుటకుఁ గారణ మేమయి యుండునో నాకును దెలియ రాకున్నది.

గురు—నీ వేదై నమనోవ్యాధిచేత శుష్కించు చున్నావేమో?

చంద్ర—ఇప్పుడు మీగన్నమాట కర్థమేమో నాకుఁ దెలియ లేదు. కడుపు నిండుటకుఁ గాతలసినంత యుక్త మయినభోజనపదార్థములు లభింపక పోయినను పడనివస్తువులను తిన్నను దేహమునకు వ్యాధి వచ్చునని యీవఱకు విని యున్నాను ; కాని మనస్సునకు వ్యాధి యెందుచేత వచ్చునో, మనోవ్యాధి దేరూపముగా నుండునో నే నూహింపఁజాల కున్నాను. మీ రావిషయ మయి కొంచెము చెప్పెదరా ?

గురు—తగినయాహారాదులుగాని పరిశుద్ధతగాని లేకపోయిన యెడల శరీరమున కేప్రకారముగా వ్యాధిసంభవించునో, ఆత్మకు నదే ప్రకారముగా దానికిఁ గావలసినయాహారమును పరిశుద్ధ్యమును లేక పోవుటచేతను వ్యాధి సంభవించును. ఆత్మకును శరీరమునకును పరస్పర

గుంబంధ ముండుటచేత, ఆత్మ కేదియైనను బాధ సంభవించినపుడు శరీరమును కృశించును.

చంద్ర—మొన్న నీనడుమను కాలముచేసిన మాదాసివిషయమై నామనసులో నిజముగానే వ్యసనముగా నున్నది. చిన్నప్పటి నుండియు నెత్తుకొని పెంచినదాని విషయమయి యెట్లు విచారపడకుండఁగలను? మీ రిప్పుడు చెప్పినట్లు నేను చిక్కిపోవుట కదియే కారణమై యుండును. మీరీవఱకుఁ జెప్పినధర్మము లన్నియు శరీరమును గుఱించినవే గనుక, ఆత్మనుగూర్చిన ధర్మములనుగూడ కొంత వఱకుఁ జెప్పఁగోరెదను.

గురు—ఆత్మ యనఁబడు మనజ్ఞానదేహము వృద్ధిపొందుటకీ విద్యయే యాహారము. మనజ్ఞానమునకు సాధన మయినచదువునకీ విద్య యని పేరు. జ్ఞానసంపాదనము చక్కఁగాఁ జేయనివారు ఏవిషయమున నెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో తెలియక చిక్కుపడిసుఖమున కదూరు లగుదురు. దేహశుద్ధివలెనే యాత్మశుద్ధియు మనసౌఖ్యము కత్యంతావశ్యకము. మన మాత్మానందము ననుభవింపవలె నన్నపమున, సాధ్యమైనంతవఱకు జ్ఞానాభివృద్ధి చేయుచు చిత్తశుద్ధి గలియుండవలెను.

చంద్ర—జ్ఞానాభివృద్ధికయి విద్యయావశ్యక మంటిరికదా స్త్రీలుచదువవలసిన చదువెట్టిదయి యుండవలెను?

గురు—పురుషులకువలె మీకును ఇప్పుడు నేనునిత్యము జెప్పుచున్న ప్రకారముగా భాషావిషయమైన జ్ఞానమును వృద్ధిపఱచ్యాకరణ సాహిత్యములును, వస్తువివేచనశక్తినిగలిగించుగణితము దేశకాలవర్తమానములను దెలుపుచరిత్రములును గావలసియుండు మీప్రతిభ త్తనము తిన్నగానుండుటకయి యన్నిటికంటెను ముఖ్యము.

నీతిగ్రంథములను చదువవలెను. భగవంతుని మహిమలనుజెప్పెడి పుస్తకములను పాతివ్రత్యధర్మములనుగృహకృత్యములతీర్పును నేర్పెడి గ్రంథములనుగూడ తప్పక చదువవలెను. ఇవిగాక స్త్రీలే ప్రత్యేకముగా నేర్చుకోవలసిన విషయములును గొన్నిగలవు. మీరుకుట్టుపనిని, పాకముచేయువిధమును, శిశుపోషణము మొదలయినవానిని, అవశ్యముగా నభ్యసింపవలయును. భగవంతుడు సాధారణముగా పురుషకంఠముల యందుకంటె మిఁకంఠములయందు దెక్కువమాధుర్యమును బెట్టి యున్నాడుగనుక, సంగీతశాస్త్రము నభ్యసించి శ్రమపడి పురుషుఁ డింటికి వచ్చినపుడు శ్రావ్యమైనసంగీతములనుపాడి, యాతనికాయాసము కనఁబడకుండఁ జేయవలసినభారము మీయందే యుండును. పురుషులు బయలుఁ దిరిగి పని చేయవలసినవారు; మీరొ సదా యిల్లు కనిపెట్టుకొని యుండి బిడ్డలు మొదలయినవారి యోగక్షేమములను విచారింపవలసినవారు కాఁబట్టి పిల్లలకు వచ్చు సాధారణమయినరోగములకుఁ జేయవలసినచికిత్సలును, దేశరోగ్యము చెడకుండఁ గాపాడుటకయి చేయవలసినపనులును, ఇంట నెవ్వరయినను గర్భమును ధరించియున్నప్పుడును ప్రసవ మయినప్పుడును జరపవలసినకృత్యములును మీరెప్పుడును నేర్చుకొని యుండవలెను. ఇంతవఱకైనను మీరునైద్యవిషయమును గ్రహించి యుండనియెడల, పురుషుఁ డింట లేనప్పు డకస్మాత్తుగా నెవ్వరికైన నొకజబ్బు వచ్చినప్పుడు తగినపని చేయుటకుఁగాని రోగమును నొప్పియు రాకుండ బిడ్డలను రక్షించుటకుఁ గాని మీరు శక్తురాండ్రు కాకపోదురు.

చంద్ర—ఇప్పుడు చెప్పినది కొంతవఱకుఁ దెలిసినది. మీరు చెప్పినవాటిలోఁ గొన్నినడతను తిన్నపఱుచుకొనుటకును కొన్ని సంసారసంబంధములయినగృహకృత్యములను క్రమముగా నిర్వహించు

టకును, ఉపయుక్తములుగా నుండును. ఇక నాత్మమొక్కపరిశుద్ధత యనఁగా నెట్టిదో తెలుపుఁడు.

గురు—ఆత్మకు దుఃఖమును తెచ్చెడు దుర్గుణము లేవియు లేనప్పు డది పరిశుద్ధ మయినదశయం దుండును. శరీరమునకు రోగ కారణమైనయపథ్యపదార్థము లెట్టివో యాత్మ కీదుర్గుణము లట్టివే. ఆరోగ్యకర మైనపథ్యపదార్థములవంటివి సుగుణములు. సుగుణము లెప్పుడును సంతోషమును దుర్గుణములు దుఃఖమును తెచ్చును. సత్యము, శాంతత్వము, ధైర్యము, వినయము, దయ, తృప్తి మొదలయినవి యాత్మానందమును దెచ్చెడి సుగుణములు. వీనికి వ్యతిరిక్తముగా నుండు అన్యతము, కోపము, దీనత, గర్వము, క్రూరత్వము, ఆశ మొదలయినవి యాత్మాయాసమును గలిగించెడు దుర్గుణములు.

చంద్ర—ఇప్పుడు మీరు చెప్పిన సుగుణదుర్గుణములనుగూర్చి విశేషించి చెప్పవలసి యున్నదా?

గురు—ఇవి యన్నియు నితరులవిషయమున మనమునడుచుకోవలసిన ధర్మములలోను వచ్చును. ఆయినను వానివిషయమై యిప్పుడు కొంచెము చెప్పెదను. సమస్తశుభములకును సత్యమే మూలమయినది. మనము ప్రాణాంత మయినయాపద వచ్చినప్పుడుసహితము సత్యమును తప్పరాదు; సర్వధనమును పోవునప్పుడయినను నిజమునే పలుకవలెను. పరలోకహానిమాట యటుండఁగా, మన మించుకయబద్ధమాడితిమేని యీలోకమునందు సహితము మనమీద నందఱకు నమ్మకము పోయి పలునష్టములు సంభవించును.

చంద్ర—మన మేవిషయమందయిన నన్యతము పలుకవచ్చునా?

గురు—బొత్తిగా పలుకఁగూడదు. అన్యతమునకు మనమొక్కదానిలో నెడ మిచ్చితిమేని, రెండవదానిలోకూడ నబద్ధ మాడ బుద్ధి

పుట్టి క్రవక్రమముగా మన సుబ్ధములకు పుట్టినిడ్లమై దుర్గతిపాలగుదుము.

చంద్ర—సత్యమునుగూర్చి మీ ఎప్పుడు చెప్పినదానివలన విచారించి చూడఁగా మన మన్నిసమయములయందును శాంతత్వము మొదలై నవానినే పూని యుండవలయు ననియు కోపము మొదలయిన వాని నెప్పుడును మనలను చేరనియ్యరాదనియు తోచు చున్నది.

గురు—అన్యతము, దీనత్వము, గర్వము, హింసత్వము మొదలయినవానిని ఎప్పుడును మనచెందకుఁ జేరనీయక పోవలసినను, మన మప్పుడప్పుడు యుక్తరీతిని కోపము మొదలగుకొన్నిటిని గనఁబఱుచుచు రావలసి యుండును. ఒకసేవకుఁడుగాని బాలుఁడుగాని నేరము చేసినప్పుడు వానిమీఁద కోపపడకుంటేమేని వానిప్రవర్తనమే దుర్మార్గమయిన దయి వాఁడు చెడిపోవును. కాబట్టి కూర్మోద్దేశ మేమియు లేకుండ పరుల గాగుకొఱకు యుక్తరీతిని తగుసమయములయందు మనము కోపము చూపవచ్చును. అదేప్రకారముగా మనము న్యాయమయిన యన్నికోరికలను గోరవచ్చును. అత్యాశనుమాత్రము విడువవలెను.

చంద్ర—తక్కిన సుగుణములను చెప్పవలసిన దేమయిన నున్న నాయం దనుగ్రహించి చెప్పుడు.

గురు—విస్తరించి చెప్పవలసినదిలేదు. శాంతతవలన మనకుఁ గల సుగుణము లన్నియు మఱింతశోభ చెందును; భృత్యజనులును తోడివారును మనమీఁద నధికానురాగము గలవా రగుదురు. ఆపదలయందు ముఖ్యముగా మనము ధైర్యము నవలంబించి యుండవలెను; అట్టిధైర్యమును విడనాడితిమేని, అందువలన మనకు కూడి వచ్చునది యేదియు లేకపోవుటయే కాక యాపద నెట్టింపుగాఁ దోచి

యధికదుఃఖమును కలుగఁ జేయును ; ధైర్యమును పూనుటవలన వచ్చిన యాపదలో సగము తగ్గిపోవును ; వినయము గల్గి మెలఁగిన యెడల సర్వజనులు మనమీఁద మంచియభిప్రాయమును గలవారగుదురు ; అడఁకువవలన మనదుర్గుణములను సహితము పాటింపక యితరులు వానిని సుగుణములనుగానే భావింతురు ; గర్వము కలవారమయి విజృంభింపఁగినయెడల మనసుగుణములు సహితము దుర్గుణములుగానే కనఁబడును . సద్గుణము లన్నిటిలోను దయ మిక్కిలి యుత్కృష్టమయినది. దానిని మించినధర్మ మింకొక్కటిలేదు. తృప్తి లేకయుండినయెడల మన మనసున కెప్పుడు సుఖమే కలుగదు ; ధర్మకార్యములను జేయుటయందును విద్యను సంపాదించుటయందునుతప్ప సమస్త విషయములందును మనకు భగవంతుఁడు దయచేసినదానితోనే తృప్తి పొందుచుండవలయును.

ఏ డ వ ప్ర క ర ణ ము

మఱిరెండుదినములు గడచినతరువాత ఒకనాఁడు సాయంకాలమున చంద్రమతి చెలికత్తెలతోఁగూడ చదువుకొనుటకయివచ్చి తనగురువుగా రెవ్వరితోనో లోపల రహస్యము మాటాడుచున్నారని విని, ఆయన యీవలకు వచ్చువరకును వేసవికాల మగుటవలన చల్లగాలినిమిత్తము వాకిటిలోనున్న బల్లమీఁద గూరుచుండి, చేతిలో నున్న పుస్తకమును దీసి ప్రాతపాఠములను చింతనము చేయుచుండెను. అది సంక్రాంతినెల యగుటచే విననకట్టలు చేతఁబూని శిరస్సుల నక్షయపాత్రలను ధరించి విష్ణుగీతములను పాడుచు అప్పు డక్కడకు కొందఱు సాతానులు వచ్చి చంద్రమతిని ఏమయిన నిమ్మని బహు

దీనత్వముతో యాచింప మొదలుపెట్టిరి. ఇంతలో విద్యాసముద్రుడు లోపలినుండి వచ్చి, చంద్రమతి యేమి చేయునో కనిపెట్టవలయు నని చాటున నిలువబడి చూచుచుండెను; ఆమె కొంచెముసే పాలో చించి, పండ్లు కొనుటకయి యింటివద్దనుండి తెచ్చుకొన్నడబ్బును బట్టకొంగునుండి విప్పి, వారిలో పడుచువాండ్ర కెవ్వరికిని నియ్యక యొకముసలివానిచేతిలోఁ బెట్టి పంపివేసెను. అంతట విద్యాసము ద్రుడు వెలుపలికి వచ్చి, చంద్రమతిని జూచి యావెళ్ళేడివారితోనేమి మాటలాడుచుంటి వని యడిగెను.

చంద్ర—వా రిచ్చటకు వచ్చి తమ కేమైననిమ్మని నన్ను మిక్కిలి పీడించిరి. ఎల్లవారును పాటుపడవలయుననియు, తమజీవనాధార మై పాటుపడునిమిత్తమే భగవంతుఁ డందఱికిని కాళ్ళుచేతులు మొదలైనయవయవములను ప్రసాదించి యున్నాడనియు మొన్న మీరు సెలవిచ్చి యున్నారు. అందుచేత నొకరికొక నియ్యవలసిన యావశ్య కము లేదని నాకు తోచినది. అయినను వారిలోనున్న యొకవృద్ధుని జూచినప్పుడు వాని నూరక పంపివేయ బుద్ధిపుట్టక చిటుతిండినిమిత్తము తెచ్చుకొన్నడబ్బు వానికిచ్చితిని.

గురు—నీవు తెలిసి చేయకపోయినను, ఆముసలివానికే దానము చేయుటవలన మంచిపని చేసితివి. అన్యులనే నమ్ముకొని యుండక తనజీవనార్థమై తానే పాటుపడవలయుట ప్రతిమనుష్యునకును విధియైనను, మహారాజు మొదలుకొని గర్భదరిద్రునివఱకును అన్యోన్యసాహాయ్య మవశ్యముగా కావలసి యుండును. మీరు నిత్యమును భుజించు పంచభక్ష్యపరమాన్నములకు కావలసినపదార్థము లెట్లొ బీదవాఁడు త్రాగెడుగంజకయి కావలసినబియ్యము నట్లే పలువురు పాటుపడక లభింపనేరవు. ఒక్కభగవంతునిచేతనే సృజియింపబడి

రక్షింపఁబడుచుండుటవలన, జను లందఱును నేకకుటుంబములోనివారి
వలె నుండవలెను. ఒకకుటుంబములో సంపాదింపలేని యశక్తుఁడొకఁ
డున్నపక్షమున వానిని పోషించుట సమర్థుఁడైనవాని కెట్లు విధి
యగునో, భగవత్కుటుంబమయిన యీ ప్రపంచములోను శక్తిమం
తులు శక్తిహీనులను కాపాడుట ముఖ్యకర్తవ్యము. కాబట్టి యంగ
వైకల్యము వలనఁగాని ముదిమివలనఁగాని రోగమువలనఁగాని పాటు
పడనసమర్థులుగానుండు బీదవారికందఱికిని మనచేతనై నసహాయము
తప్పక చేయుచుండవలెను. శక్తిగలిగియు పాటుపడఁగొల్లక సోమరు
లయి యాచనయే జీవనోపాధిగాఁ జేసికొని తిరుగుదృఢగాత్రులకు
మాత్రము మన మేమియు నియ్యఁగూడదు. దేశమునకు టౌమము
వచ్చినప్పుడుగాని, పరదేశమునుండి మార్గాయాసపడి వచ్చినప్పుడు
గాని దైవవశమున నేదియైననాపద వచ్చినప్పుడుగాని, దృఢకాయ
లకుసహితము పెట్టవలయును. పాత్ర మెఱిగి యీ ప్రకారముగాఁ
జేయుదానమువలననే ఫలము కలుగును. సాధ్య మయినంతవఱకు
దానము రెండవవా రెఱుంగకుండ రహస్యముగా చేయవలెను. పువ్వు
చాటున నున్నను దానిపరిమళ మందఱికిని దెలియునట్టుగా, యోగ్యుఁ
డెందున్నను వానిగుణములు వెల్లడికాక మానవు. ప్రసిద్ధిఁకొఱకు ముఖ
స్తుతులను జేయువారికిని మోసగాండ్రకును జేసెడిత్యాగమునిరర్థకము.

చంద్ర—మన మితరమానవుల విషయమున నడుచుకో
వలసిన ధర్మములను జెప్పెద మని మీరు వెనుక వాగ్దానము చేసి
యున్నాడుగదా? దయచేసి వానినెల్ల నిప్పుడు సమగ్రముగాఁ జెప్పుడు.

గురు—వెనుక నేను జెప్పిన సత్యము మొదలగునవియు,
ఇప్పుడు చెప్పిన దానివిషయమును జనులవిషయ మయిన ధర్మముల

లోకే చేరును. అట్టిధర్మముల నన్నిటిని పూర్ణముగాఁ జెప్పఁ బూనుకొన్నచో బహుదినములు పట్టును. సామాన్యముగా జనులవిషయమయి చేయవలసిన ధర్మములను గొన్నిటినిమాత్ర మిప్పుడు సంగ్రహముగాఁ జెప్పి, బాధువుల విషయమయి యాచరింపవలసిన ధర్మముల నిఁకొకసారి చెప్పెదను. తా నెండకును వానకును నోర్చియైన నితరులకు నీడను ఫలములను నిచ్చు వృక్షమువలెనే, యెల్లవారును తాము కొన్నికష్టముల కయిన నోర్చుకొని పరోపకారము చేయుట కయి ప్రయత్నింపవలయును.

చంద్ర—యోగ్యయోగ్యవిచారము చేయక యెల్లవారికిని నుపకారము చేయుచుండవలయునా?

గురు—మంచివారికిచేయు న్యాయముయిన సాయమే యుపకార మగును గాని శిష్టదుష్టవిచక్షణత లేక చేయునది యుపకారము కాదు. అందుచేతనే దొంగలు మొదలయినవారికి మనము సాహాయ్యము చేసినపక్షమున ఉపకారము చేసినవారము కాకపోగా శిక్షార్థులము సహిత మగుదుము.

చంద్ర—తక్కిన ధర్మములను గూడఁ జెప్పుడు.

గురు—మన మెంతలేమిలో నున్నను పరుల వస్తువులమీఁద చేయి వెయ్యరాదు. దొంగతనము చేసినవారిని ఈలోకమునందు రాజు శిక్షించును. మనము దొంగిలించుచుండఁగా నెవ్వరును చూడలే దనుకొన్నను, దొంగతన మెప్పుడో బయలుబడక మానదు. ఒక వేళ దాఁగినను, సర్వజ్ఞుడైన భగవంతుని మనము మోసముచేయలేము. కాబట్టి పరలోకమున శిక్షతప్పదు. కాబట్టి యెన్ని యాపదలు వచ్చినను ప్రాణావసానము తటస్థించినను చోరత్వము చేయరాదు, మన కెవ్వరైన నిండుక మేలు చేసిరేని, వారుచేసిన మేలును

మఱచిపోక సాధ్యమైనయెడల ప్రత్యుపకారమును చేయవలెను; కృత
ఘ్నుని నెల్లవారును ద్వేషించి వానికి కీడు గోరుచుందురు. పరుల
సంపద మొదలైనవి చూచి మన మెప్పుడును అసూయ పొందరాదు;
ఓర్వలేనితనము నిప్పువలెనే తాను జేరినచోట నెల్లను నాశనము
కలుగఁ జేయును. ఒరులమేలు చూచి యోర్వలేనివారు గోగము
లేకయే బాధపడుచుందురు. మన మేవిషయమునందును ఎవరిని
మోసము చేయరాదు; ఎన్నివిషయములయందును ఋజువుగాఁ
బ్రవర్తింపవలయును. మన మెవ్వరికైన న్యాయమైన విషయములం
దేమైన వాగ్దానము చేసినచో, ఎన్నిపాట్లు పడియైన మన మన్న
మాటను చెల్లింపవలయును; మనము మాటిమాటికి వాగ్దానము
చేయక మిక్కిలి జాగ్రత్తగా నుండవలెను. వైరముగాని మైత్రి
గాని మాటలవలననే వచ్చును గనుక వాక్పారుష్యమును మాని
యితరులతో మాటాడునప్పుడు మిక్కిలి శాంతుల ము యుండవల
యును. జెలివిలేనివారు తొందరపడి మనల నేమైన నన్నను ఓర్పు
గలిగి మనము సైరణ వహింపవలయును; మన మెప్పుడును వారు
లేనప్పుడు పరులదోషముల నొకరితోఁ జెప్పరాదు; వీరిదగ్గఱమాటను
వారిదగ్గరను వారిదగ్గఱమాటను వీరిదగ్గఱను జెప్పక యెక్కడిమాట
యక్కడనే మఱచిపోవలెను; మన మెల్లవారిని గౌరవము చేయవల
యును. మనకంటె నధికులైనవారియెడ భక్తిగలిగి వారు చెప్పెడు
న్యాయ మయినపనులయందు లోబడి నడువవలెను. మన సేవకులు
మొదలయినవారిమీఁద నిష్కారణముగా కోపపడక మంచితనము
చేతనే వారిచేత పని చేయించుకొనవలెను. ఏవిషయములయందును
మన కాత్రము పనికిరాదు; ప్రతికార్యమును చక్కఁగా నాలోచించి
మఱి చేయవలెను. అందఱియందు సమబుద్ధి గలిగి, ఏవిషయమునం

దైన పదులు మన యభిప్రాయ మడిగినచో, నిష్పక్షపాతముతో మనసుతోఁగలది నిష్కపటముగా వచింపవలయును. నిర్హేతుకముగా మన మితరుల కెప్పుడు నొప్పికలుగకుండునట్లుగా ప్రవర్తింపవలయును. దైవవశమున నితరుల శరీరములయందుఁ గలిగిన వక్రతలను జూచి మన మెప్పుడును బరిహాసింపఁ గూడదు. ఎవ్వరైన మన కనిష్టమైన పనిని జేసినను, పలుకులచేతఁ గాని చూపులచేతఁ గాని యేమియు వికారము కనఁబడనీయఁగూడదు. దంభము మొదలైన యితరదుర్గుణములను మాని, అందఱకును మనమీఁద ప్రీతికలుగునట్లుగా నడవ వలయును. మనము మంచిగుణము గలవారమే యైనను, మనము చేయు సహవాసమును బట్టియే జనులు మనగుణము లిట్టివని నిర్ణయింతురు; దుస్సహవాసముచేత మంచివారు సహితము చెడిపోవు చుండుటయు, మంచివారి చెలిమిచేత దుష్టులును బాగుపడుచుండుటయు, మనము నిత్యమును జూచుచున్నాము. కాఁబట్టి సదాదుస్సహవాసము విడిచి సత్సంగత్యము గలిగి మెలఁగ వలయును.

చంద్ర—సమస్తకార్యముల యందును మన మీలాగునఁ బ్రవర్తింపవలయునని తెలుపువిధమొకటి యేమయిన నున్నదా?

గురు—సత్యము పలుకవలయునని నేను చెప్పకమునుపును నీకాసంగతి తెలియును. నే నబద్ధమును చెప్పమని నీకు బోధించినను నీవు నామాటలను విశ్వసింపవు. నీకు యుక్తాయుక్తతలను బోధించెడి యంతరాత్మ నీహృదయముతోఁ గలదు. అది మనకు ధర్మాధర్మములను బోధించుటయే కాక పాపకార్యములను జేసినపుడు సంతాపమును పుణ్యకార్యములఁ జేసినప్పుడు సంతోషమును గలిగించుచున్నది. ఈమనస్సాక్షికి విరోధము లేకుండ నడుచువాఁడే పుణ్యాత్ముఁడు. స్వవిషయములో దేనిని మన కితరులు చేయవలెనని మనము

కోడునుమో దానినే మన మితరులకును జేయుచు, దేనిని మన కితరులు చేయఁగూడ దని తలఁతుమో దానిని మానుచుండవలయును. ఇది యొక్కటియే సర్వసీతికాశ్రుతసార మయిన మూలవిధి. అవసరము తటస్థింపనప్పు డందఱును సన్మార్గులే యగుదురు. ఆపదలువచ్చినప్పుడు సహితము వాని కన్నిటికిని నోర్చి ధర్మము తప్పకుండువాడుమాత్రమే సావఁబట్టినకొలఁదిని మెఱుఁగెక్కు వజ్రిములవలెఁ బ్రకాశించి కీర్తి వహింతురు.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

ఒకనాఁడు చంద్రగుతియొక్క చెలికత్తెలలో నొకతె గుజ్జెన కూళ్ళు వండుకొని యాడుకొనుట కయి తెచ్చుకొన్న సెనగపప్పు కొంగుముడి విడిపోయి నేలమీఁద నిసుకలో నొలికిపోయెను. అప్పు డాగుమీపముననున్న చెట్టుమీఁదనుండి చూచుచున్న యొకకాకి దిగివచ్చి యాహారపదార్థములు దొరికినవి రమ్మని తెలుపుట కయి కావుకావుగ నార్వనారంభించెను. దాని యభిప్రాయమును గ్రహించి తోడనే దూరముననున్న దాని బంధువర్గ మంతయు వచ్చి నిమిషములో భూమిమీఁద నొక్క గింజయయినను లేకుండ నెత్తుకొని పోయెను. వానిలో నొకకాకి కొన్ని గింజలను నోటఁ గఱచుకొని పోయి, మేతనిమిత్తమయి నోళ్ళు తెఱచుకొని తల్లిరాక చూచి కూయుచు గూఁటిలోనుండి పయికివచ్చుచున్న పిల్లలనోటిలో వానిని బెట్టివచ్చి మరల గింజలు కొనిపోవుచుండెను. అంతసేపును చంద్రమతి యాకాకికి పిల్లలమీఁద గలప్రేమకును, స్వజాతిపక్షుల కెల్లను సాయముచేయవలెనన్న దానియుపకారచింతకును నాశ్చర్యపడి చూచుచుండెను. తరువాత విద్యాసముద్రుఁడు బంధువులయెడ నడచుకో

వలసిన విధమును బోధించుట కదియే మంచి సమయ మని యెఱిగి చంద్రమతితో నిట్లనియె.

గురు—అమ్మాయీ! నీవు కాకులవంక నంత యాశ్చర్యముతో జూచుచున్నావేమి?

చంద్ర—ఆకాకి తనపిల్లల కంతప్రేమతో నెర పెట్టుచుండుటయు, సెనగబద్దలు తినుటకై యొకకాకి యన్ని కాకులను పోగుచేయుటయు నాకు వింతగా నగపడి చూచుచున్నాను.

గురు—అది మనుష్యులుకూడ బంధువుల విషయమున ఈప్రకారముగానే ప్రవర్తింపవలెనని నేర్పుచున్నది. బుద్ధిమంతునకు భగవత్సృష్టిలోని ప్రత్యల్పవస్తువునుండియు నేర్చుకోదగిన దెంతో కనబడును.

చంద్ర—మీరు వెనుక బంధువులనుగూర్చిన ధర్మములను మఱియొకసారి చెప్పెద మని సెలవిచ్చియున్నారా? ఇప్పుడవిషయమును నాకు చక్కగా బోధింప వేడెదను.

గురు—మనము సాధారణముగా బంధువులను దరియందును ప్రేమగలవార మగు సాధ్య మయినంతవఱకు వారికి మనచేతనైన సాయమును యుక్తసమయములయందు జేయుచుండ వలయును. అసహాయులమయి పుట్టి మన కిది కావలయునని యైనను జెప్పనేరక ఏడుచుటతప్ప మఱియేమియు జేతకాకుండ నుండుబాల్యదశ మొదలుకొని మనల నెన్నివిధములనో కాపాడి, మనభావ మెఱిగి యాకలి పట్టున నాహారముపెట్టి మనకాలిలో ముల్లుగ్రుచ్చుకొన్నదన్న నిద్రాహారములు లేక పరితపించి చికిత్సచేయించుచు, విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి పెంచి పెద్దవారినిజేసిన తల్లిదండ్రుల విషయమున మనము మిక్కిలి కృతజ్ఞత గలవార మయి వారియెడల మిక్కిలి ప్రేమయు

భక్తియుఁ గలిగి, న్యాయమయినవారి యాజ్ఞల నన్నిటిని శిరసా వహించి చేయవలయును; వారు వృద్ధులయినప్పుడును అశక్తులగునప్పుడును వారికి సమస్తోపచారములను జేయుచు వారిని పోషింపవలయును. ఒకగర్భవాసమునఁ బుట్టి, ఒకకంచమునఁ దిని, ఒకమంచమునఁ బరుండి, ఒకయింటఁ బెరిగెడుతమ్ములను అన్నలను చెల్లెండ్రను అక్కలను మిక్కిలి యనురాగముతో గారవించి స్వప్నావస్థయందైనను కలహములు లేక మెలఁగవలయును. అత్తలు, మామలు, పినతండ్రులు, పెదతండ్రులు మొదలయిన బంధువులను ప్రేమతో నాదరించుచు వారి మనసు నొవ్వకుండఁ బ్రవర్తింపవలెను. కూర బంధువులకు సహితము ఆపద వచ్చినప్పుడు మంచిమాటలతోను ధనముతోను చేతనయివ సాహాయ్యమును చేయుచుండవలయును; అట్లు చేయుచున్నచో మన కాపద వచ్చునప్పుడు వారును తగిన సాహాయ్యమును జేయుచుందురు.

చంద్ర—ఇప్పుడు మీరు చెప్పినవారు తప్ప మఱియెవ్వరైనను ముఖ్యబంధువు లున్నారా?

గురు—భార్యయు భర్తయుఁ గలరుగాని వారిని బంధువులవి చెప్పటకంటె దేహములు వేఱయినను వారిద్దఱు నొకరే యని చెప్పట మిక్కిలి యుక్తముగా నుండును. భార్యభర్తయొక్క యర్థశరీరమని యెల్లమతములవారును జెప్పుదురు. వారేమియు తమలో భేదము విచారింపక సమస్త కార్యములయందు నొక్కటిగాఁ బ్రవర్తింపవలయును. ఒకకుటుంబమున కిద్దఱుయజమాను లుండిన సాగనేరదు గనుక, భగవంతుఁడు భర్తను యజమానునిగాను భార్యను లోబడ వలసినదానినిగాను సృజించియున్నాఁడు. రాజుకంటె ప్రజ నొకవేళ బుద్ధినుంతులైనను రాజునకు లోబడి నడుచుకొనుట యెల్లవిధాయక

కృత్యమో, అట్లే భార్య యొకవేళ భర్తకంటె బుద్ధిమంతురాలుగాను
 రూపవంతురాలుగాను విద్యావంతురాలుగాను ఉండుట తటస్థించినను
 పెనిమిటి కడగియో యుండవలయును. ఒకవేళ పురుషుడు కోపశీలుఁ
 డయి యక్రమముగా కొట్టినను తిట్టినను తిరుగుబడక సహనము కలిగి
 కూడగట్టుకొని రావలయును; తొందరపడె భర్త యొకయక్రమమును
 జేయుచున్నను కోపము తీరినవెనుక మంచిసమయములో మెల్లఁగా
 హితబోధచేసి మంచిమార్గమునకు దివిపఁ బ్రయత్నింపవలయును.
 బయట శ్రమ నొంది భర్త యింటకి వచ్చునప్పటికి తలదువ్వుకొని
 మంచిబట్ట కట్టుకొని శుచిగా నుండి, కావలసినవస్తువులను నందిచ్చి
 యుపచారము చేసి శ్రమ మాన్పవలయునేకాని, ఇరుగుపొరుగులవార
 లతోడి కలహకథలను గృహమునందలి సంతాపములను జెప్పుచుండ
 రాదు; ఇట్లు శుచిగా నుంచి జిహ్వా కింపుగా పాకముచేసి నాథునివలన
 మెప్పువడయఁ జూచుచుండవలెను. నగలనుగాని విలువబట్టలనుగాని
 తెచ్చుని పీడింపరాదు. స్త్రీల కెప్పుడును సుగుణములే యలంకారము
 లుగానిరత్నభూషణములును సరిగవస్త్రములును నలంకారములుగావు.
 పదిరూపాయలతో నొకబీదకుటుంబము నెలదినములు సుఖముగా
 జీవింపవచ్చును; వందలకొలదికుటుంబములు సుఖజీవనము చేయుట
 కుపయోగింపఁ దగినసొమ్మును నిష్ప్రయోజనముగా నొకయబల
 దేహముమీఁద వేసికొని తిరుగుట యేమి న్యాయము? ఇంటికిఁ గావల
 సినదానిని గడించి తెచ్చుట పురుషులపని; తెచ్చినదానిని పొదుపుగా
 వాడుకొనుచు తృణ మయినను వ్యర్థముగా పోకుండా జాగ్రత్తపెట్టుట
 స్త్రీలపని. కాబట్టి స్త్రీ దూరతిండితనము మొదలునచెడువాడుక
 లను వదలి మితవ్యయము చేయుచుండవలయును. అతిభోజనమువలన
 నడీర్ణాదిరోగములు పుట్టునట్లే అతినిద్రవలన మాంద్యము, బలహీనత

మొదలయినవి గలిగి దేహదార్థ్యము తగ్గిపోవును. సోమరితనమును మాని యింటిపనులను స్వయముగా తీర్చుకొనువారి కిట్టికీడు లేమియు మూడవు. ఇనుమును తుప్పుతిన్నట్లే సోమరితనము మనదేహముల సారమును మ్రింగివేయును. తాను మహారాజుకూతురయినను పెనిమిటికి పరిచారికయే యగును గనుక, తన కెంతమందిపరిచారికలున్నను మగనికిఁ గావలసినయుపచారములను స్త్రీ స్వయముగానే చేయవలయును. స్త్రీ పురుషుని వశ్యునిఁ జేసికొనుటకుఁగలమందులు యోగ్యమయిననడవడీకయు ననువర్తనములేకాని వశ్యాషధములు కావు; అట్టియశాషధములవలన మగలకు మును పున్నప్రేమకూడ పోవుటయే కాక గొంకానొకప్పుడు వానివలన భర్తలకు తీజనివ్యాధులును సంభవించును; కాఁబట్టి స్త్రీ లెప్పుడును మగలకు మరులుమందులు పెట్టుటకు కలలోను బ్రయత్నింపరాదు. పుట్టినింటివా రెంత ధనికులయియున్నను, యుత్తమస్త్రీ భర్తయింటనే యుండఁగోరునుగాని పెనిమిటి బీదవాడని పుట్టినింటికి పోగోరదు. స్త్రీకి పుట్టినింటి దినుపరమాన్నముకన్న భర్తతోడి గుజిరదో చాలమే లయినది. స్త్రీ తన యింటిగుట్టెప్పుడును బయలుబడినీక, మన్నించి పెనిమిటి చెప్పినసంగతులను తనమనసు గలిసినవారితో నైనను జెప్పక మిక్కిలి రహస్యముగా నుంచవలెను. వేదో ల? పుణ్యవతి యైనస్త్రీ యాలోచన చెప్పనపుడు మంత్రివలెను, పనిచేయునప్పుడు దాసివలెను, ఆపదల యందు మిత్రునివలెను, ఉండి, పెనిమిటి కిష్టమయినరీతిని సమస్త విషయములయందును బ్రవర్తించుచు, అతనియందు ప్రేమయు భక్తియుఁ గలిగి పూవులో తావివలెఁ గలిసి మెలఁగవలయును. ఈచెప్పిన సుగుణముల నన్నిటిని గలిగి పరపురుషునిపొందు స్వప్నావస్థయందును గోరకుండుస్త్రీ పతివ్రత యనఁబడును. నూఱునోములునొక్కఁగఁగూతో,

జోవునన్నట్లు, స్త్రీలు చేసిన పుణ్యకార్యము లన్నియు నొక్క సారి వ్యభిచరించినచో నిష్ఫలమగుటయేకాక పాపహేతువు లగును. స్త్రీలకు వ్యభిచారమును మించిన దోషము మఱియొక్కటిలేదు. కాబట్టి పరపురుషు లెంతచక్కనివా రయినను వానిని తృణముగా నెంచి, వారిగాలినహితము తమమీఁద సోకకుండఁ బ్రవర్తింపవలయును. వ్యభిచారమువలనఁ బరలోకహానియేగాక యట్టిస్త్రీ యీలోకమునందును నిందలపాలయి మానప్రాణములను పోగొట్టుకొనును. మానవంతుఁడు భార్య మరియేనేరము చేసినను క్షమించుచుగాని వ్యభిచారమును జేసినప్పుడుమాత్రము సహించి యూరకుండఁజాలఁడు. కాబట్టి స్త్రీ యెల్లవిధముల పాపవ్రత్యభంగము రాకుండ కాపాడుకొనుచు రావలెను.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

విద్యాసముద్రుఁడు తాను చంద్రమతికిఁ జెప్పినవిద్యయంతయు కేవల పుస్తకాధారముననే కాదు. అతఁడు చల్లపాటువేళ తఱచుగా చంద్రమతిని దేవునియొక్కదివ్యహస్తలిఖిత మయినవిచిత్రవస్తుజాతముతో నిండియున్న యుద్యానవనమునకుఁ గొనిపోయి, అచ్చట నేత్రోత్సవము చేయు ఫలవృక్షములను పూలచెట్లను చెవులపండువుగా మధురద్రవములుచేయు కోయిల, చిలుక మొదలయినపక్షులను జూపి, వానిమూలమున భగవంతుని వస్తునిర్మాణకౌశలమునునీతులను మనసునకు నాటునట్టుగా సమయోచితముగా పుస్తకసాహాయ్యమున బోధించుదానికంటె విస్తారముగా బోధించుచుండెను. చంద్రమతి తొల్లగాలియందు తిరుగుటవలనను దేహపరిశ్రమము చేయుటవలనను గలుగు సుఖసంతోషములను లెస్సగా తెలిసికొన్నదయి, వేయిమంది

పరిచారిక లున్నను తాను వేసికొన్నపుష్పలతలకును పండ్ల మొక్కలకును తానే చిన్నబిందెతో నీళ్ళు పోయుచు తాను పెంచెడు మల్లె చెట్టున నొకపువ్వుపూచినను దానిమ్మచెట్టున నొకకాయ కాచినను వేలుచోట్లనుండి తనకు గంపెనుపూవులును కాయలును వచ్చినప్పటి కంటె విశేషానందమును పొందుచుండెను. ఒకనాడు సాయంకాలము గురువుతోడ వచ్చి చంద్రమతి పూలతోటలో విహారము చేయుచుండఁగా ఉద్యానపాలకుఁడు మోట గట్టి తోటలోనిచెట్లకు నీళ్లు పెట్టుచు మోటగూనను వేగముగా లాగఁజాలనందునకయి యెడ్లను చేతిలో నున్నవెదురుకట్టతో నెత్తురు వచ్చునట్లుగాఁ గొట్టెను. ఆసమయమున చేరువను సంచరించుచున్న చంద్రమతి వానికూరకృత్యమునకు మిక్కిలి కోపపడి యింకొకపర్యాయ మా యెడ్ల నంతకూరముగా కొట్టినయెడల తండ్రిగారితో చెప్పి వానిపని తీసివేయించెద నని బెడరించెను. ఆసమీపముననే యుండి చంద్రమతి కేదయినను నూతనవిషయమును బోధింప నాలోచించు చున్నవిద్యాసముద్రుఁ డది సందు చేసికొని యామెయొద్దకు వచ్చి వనపాలకునిమీఁద నేల కోపపడుచున్నా వని యడిగెను.

చంద్ర—నా కీవట కెవ్వరును జెప్పకపోయినను, నిష్కారణముగా పశువును గొట్టుట నామనస్సునకు తప్పిదముగా తోచి వీని మీఁద కోపపడినాను. మనుష్యేతరజంతువులవిషయ మయి మనము నడుచుకోవలసినధర్మములను జెప్పెదమని యీవరకే మీరు సెలవిచ్చి యున్నారు. ఇప్పుడు నాయం దనుగ్రహించి చెప్ప వేఁడెదను.

గురు—పశువులు మొదలగుజంతువులు మన యుపయోగము నిమిత్తమే సృజింపఁబడినను మనయొద్ద నున్నంతకాలమును కడుశ్రు నిండ మేతవేసి నీళ్ళుపోసి వానిసంరక్షణము చక్కఁగా విచారించుచు

ప్రేమతో నాదరించు చుండుట మనకు విధియై యున్నది. పానిచేత నెప్పుడును శక్తికి మించినపనిని చేయింపరాదు; జంతువులు ముసలి తనముచేతఁగాని, అలసటచేతఁగాని, రోగముచేతఁగాని, ఆహారాదుల లోపముచేతఁగాని తిన్నఁగా పనిచేయలేనప్పుడు వేగముగా నడవలే దని యెక్కువపని చేయలేదని వానిని కొట్టుటకంటె క్రూరకృత్యము మఱియొకటి లేదు. కొందఱు పశులవులకు తామే యగ్రపుత్రు లయి నట్లుగా మేఁత పెట్టనిదూడలకుసహితము తిన్నగా పాలు వదలిపెట్టక జ్యేష్ఠభాగమునువలె పాలనన్నిటిని పితుకుకొందురు; తిన్నగా మేఁత పెట్టువఱకును దూడలకుఁ గావలసినపాలను వదలివేసి మిగిలినవానినే పితుకుకొనుట మానుషధర్మము. ఆవు, గేదె, ఎద్దు, మేక గుఱ్ఱము కుక్క మొదలయినజంతువులు మన కెంతో యుపయుక్తములుగా నున్నవి. అవి లేకపోయినపక్షమున, మన కిప్పు డున్న సౌఖ్యములో సగ మయినను లేకపోయి యుండును. కొందఱుదుర్మార్గులు కప్పలు, మేకలు మొదలయిన సాధుజంతువులను నిష్కారణముగా హింసించు చుందురు. అట్టివానికి హింస చేయుచున్నచో క్రమక్రమముగా దుష్ట చేష్టలు పట్టుపడి, మనుష్యులవిషయమునసహితము క్రూరు లయి యట్టివారు చెడిపోదురు. మనము నిర్లక్ష్యము చేసెడు చిన్నజంతువు లనుసహితము మనలను సృజించినయీశ్వరుడే సృజించి, మనమీఁద వలెనే వానిమీఁదను ప్రేమ యుంచి కాపాడు చున్నాడు. కాబట్టి వానిని బాధించుటవలన భగవంతునవిషయమున గొప్పయపరాధ మును జేసినవార మగుదుమా. అందుచేత జీవకారుణ్యము మనకు విధాయకము లైనముఖ్యధర్మములలో నొకటిగా నున్నది. అయినను మనుష్యులలో దుష్టులను శిక్షించుట ధర్మమయినట్లే జంతువులలో సహితము పాము, తేలు, పులి మొదలగువానిని జంపుట ధర్మముగా

నున్నది. కొందఱు పేలు, నల్లులు, తేళ్ళు మొదలయినవానియందు సహితము దయగలవారయి, వానిని జంపక విడిచిపెట్టుదురు. అట్లు చేయుట సరికాదు. మనకు బాధను గలుగఁజేయు జంతువుల నవశ్యముగా నాశనము చేయవలసినదే. తేళ్ళు మొదలయినవానిని చంపుట దోషము కాకపోయినను, వానిని బాధపెట్టి చంపుటమాత్రము మంచిది కాదు. సాధ్య మయినంతవఱకు బాధపెట్టక శీఘ్రముగా చంపివేయవలెను.

చంద్ర—మీయనుగ్రహమువలన నాకిప్పుడు సమస్తధర్మములును తెలిసినవి. ఏవిషయమున నెట్లు ప్రవర్తింపవలయునో లేశమయినను దెలియక గ్రుడ్డిదానివలె వచ్చిన నాకు జ్ఞానోపదేశమును జేసినన్న కన్ను దెఱపి రక్షించినారు. మీఋణము నే నెట్లుతీర్చుకోఁగలుగుదును?

గురు—నేను జెప్పినప్రకారముగా నడుచుకొనుచు ముందు ప్రతిష్ఠ గాంచుటయే నాఋణము తీర్చుట. కేవల ధర్మశ్రవణమువలన నేమియుఁ బ్రయోజనము లేదు; విన్నవానిని మఱచిపోక యనుష్ఠించుట వలన నిహపరలోకముల రెంటును సమస్తశ్రేయములును కలుగును. కొందఱు సత్ప్రవర్తనము కలిగి మెలఁగుట గేమో కష్టమని భావింతురు. అలవాటు పడినచో నంత సులభమయినపని మఱియొకటి లేదు. జేనెడుపొట్టకయి మహాసముద్రమునుదాటి, యెత్తరానిబరువు లెత్తుకొని, ప్రాణముల కాసింపక యుద్ధములుచేసి, కష్టపడువారికి సత్యము, శాంతత, భూతదయ, కలిగిమెలఁగుట యసాధ్యమన్న నెవ్వరయిన నవ్వరా? మనస్సునాయాసపెట్టి క్రొత్తగా నొకదానినికల్పించి చెప్పుటకంటె, నాలుకచివరనుండి తనంతటతానే యప్రయత్నముగా నెలువడ సిద్ధముగానుండు సత్యమును పలుకుట కష్టమన్న నెవ్వరు

నమ్ముదురు? లోకములో నెల్లవారికిని సాధువులను ప్రేమించుటయు దుష్టులను ద్వేషించుటయు సహజగుణముగానున్నది. ఇప్పుడుమనము చూచుచున్న వారిమాటయందుండఁగా, ఎప్పుడో యున్నట్టు కథల యందుఁ జెప్పఁబడుయోగ్యులను భూషించుచు, అయోగ్యులను దూషించుచున్నాము. మనకట్టి యభిప్రాయముకలుగుటకుయోగ్యులు మనకుఁజేసిన యుపకారమునులేదు; అయోగ్యులుచేసిన యుపకారమునులేదు. లోకులు వారివారిని ప్రేమించుటకును ద్వేషించుటకును వారివారి సుగుణదుష్టులములే కారణములుగా నుండును. లోకములో మనతమవులు శాశ్వతములు గావు గనుక, బ్రతికియుండిన నాలుగు దినములును న్యాయమార్గమునఁ బ్రవర్తించుచు నీలోకమునఁగీర్తియుఁ బరలోకమునందు శాశ్వతానందమును బొందఁబ్రయత్నింపవలయును.

చంద్ర—మీరు నాకుఁ జేసిన యుపదేశము శిలాక్షరమువలె మనసునందు నాటుకొనియున్నది. దీని నెప్పుడును మఱచిపోక యావ జీవమును తమయెడల కృతజ్ఞతగలదాననయి యుక్తముగాఁ బ్రవర్తించఁ బ్రయత్నించెదను.

ఈసంభాషణ మయినతరువాత గురువును శిష్యురాలును, తోటనువిడిచి యింటికివెళ్ళిరి. ఈప్రకారముగా రెండుమూడుసంవత్సరములలో విద్యాసముద్రుఁడు చంద్రమతిని సమస్తవిద్యలయందును పారంగతురాలిని జేసెను. ఈలోపలనే చంద్రమతి ప్రవీణులయిన యితర గురువులయొద్ద సంగీతము మొదలయిన స్త్రీలకుపయుక్తము లగువిద్యల నన్నిటినిగూడ నేర్చుకొనెను.

ప ద వ ప్ర క ర ణ ము

ఉశీనరమహారాజుగా రొకనాఁడు కొమార్తెతోడ ఆస్థానమండ
పమునకు విజయముచేసి సింహాసనాసీనులై యుండి, విద్యాసముద్రుని
రావించి నమస్కారపూర్వకముగా నుచితాసనంబునఁ గూరుచుండ
నియోగించి, సకలవిద్యజ్ఞన సమక్షమున చంద్రమతిని విద్యలయందు
పరీక్షచేయ నారంభించిరి. ఆమెయు నడిగినదాని కెల్లఁ జక్కనినదు త్త
రములిచ్చి తనప్రతిభను కానిపించిన, ఆమె విద్యావివేకములకును
గురుని బోధనశక్తికిని సభవారందఱు నాశ్చర్యమగ్నమానసు లయిరి.
అప్పుడు మహారాజుగారు తమకొమార్తెకు విద్యోపదేశముచేసి నీతి
మంతరాలినిగాఁ జేసినందునకై విద్యాసముద్రుని బహువిధముల
శ్లాఘించి, ఆయనకెప్పుడును ఎదురుచూడనంత ధనమును అమూల్య
వస్త్రములను బహుమానముచేసి యొకయగ్రహారమునిచ్చిరి. రాజు
గారి గుణగ్రహణపారీణతకును ఔదార్యవిశేషమునకును విద్యాసము
ద్రుఁడు పరమానందభరితుఁ డయి యర్హవిధమునఁ దనకృతజ్ఞత
సూచించుకొన్ని వాక్యములను జెప్పెను. అంతటరాజుగారుసభచాలించి
సముచితపరివారముతో నిజాంతఃపురమునకు వెళ్ళిరి. మంత్రిమొదలు
గాఁగల సభాసదులును తమతమయిండ్లకుఁ బోయిరి.

అయిదిప్పుడఁ జంద్రమతి దినదినక్రమమునఁ దానుజదివినవిద్య
సభివృద్ధిచేసి, బుద్ధిబలమునఁ బుస్తకములలోఁ జదివి నేర్చుకొన్నదాని
కంటెను బదిరెట్లు జ్ఞానమునుబడసి, ఎటువంటికతినపుస్తకము నయి
నను చదివి యర్థముచేయును, ఎటువంటి చిక్కులెక్క నైన నాలా
చించి సరియైన యుత్తరమును కనుఁగొనను, చక్కనిమృదుశైలిని
పద్యములు పాటలు రచియింపను, ఏర్పాగమునయిన నాలాపనచేసి

వినువారిమనసులు గరఁగునట్లుగా పాడను, ఏదైన నూతనవిషయమును
 బుచ్చుకొని యింపుగా నుపన్యాసములుచేయను, సమర్థురా లయ్యెను.
 ఆమెకుఁగల విద్యావివేకములకు మెఱుఁగుదెచ్చెడి వినయాదిసమస్త
 సద్గుణములచేతను లోకమునందలి కఠంతారత్నములలో నామె యన
 మానురాలుగా నుండెను. అందుచేత నెల్లచోట్లను చంద్రమతియొక్క
 సుగుణసంపదను విద్యావిశేషమును జనులెల్లరు వేయినోళ్ళ శ్లాఘించి
 చెప్పుకొనునుండిరి. ఆమెకీర్తిక్రమక్రమముగా దూరదేశములయందు
 సహితము వ్యాపించి యెల్లవారలశ్లాఘనకును పాత్రమగుచుండెను.
 ఈప్రకారముగానేకోసలదేశాధిపతియైన ప్రశంకమహారాజు పుత్రుఁ
 డయిన హరిశ్చంద్రునియొక్క కీర్తియు సమస్తదేశములయందు నల్లు
 కొనెను. ఆసేతుహిమాచలమునుగల దేశములయందాయన ధైర్య
 శౌర్యాదులును, వినయవివేకాదులును, విద్యాకౌశలమును, జెప్పు
 కొనివా రొకరును లేరు. చంద్రమతి పాఠశాలయందుఁ జదువుకొను
 చుండునపుడే యాతనిసుగుణసంపదను పలుమాఱు గురువువలనను
 తదితరులవలనను వినుచుండి తానతనినే వరింపవలెనని మనసులోఁ
 గోరియుండెను. వయసు మీఱినకొలఁదిసి, ఆయనసచ్చరిత్రమును శ్రవ
 నానందముగా చెలికత్తెలచే వినుట లభించి యాకొరిక యంతకంతకు
 బలపడి ననలెత్తుచుండెను. హరిశ్చంద్రుఁడును చంద్రమతియొక్క
 సద్గుణసమృద్ధినివిని యామెనేవివాహమాడవలయునని దృఢనిశ్చయుఁ
 డైయుండెను. ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినతరువాత చంద్రమతి మెల్లగా
 నొకనాఁడు తనయభిప్రాయమును తల్లివద్ద సూచనగాఁ గనఁబఱిచెను.
 ఆమెయు కొమార్తె యభిప్రాయమును దెలిసికొని, రహస్యముగా
 నొకనాఁడు భర్తకు విన్నవింపఁగా నతఁడును తనపుత్రికయొక్కమనఁసు
 యోగ్యపురుషునివీఁద పోయినందుకుఁ బరమానందభరితుఁ డయి

యావనవతియైయున్న యామెను శీఘ్రముగాఁ దగినవరున కిచ్చి వివాహము చేయుట యర్హకార్యమని యెంచి, వెంటనే దృఢవ్రతుఁడను బ్రాహ్మణుని బిలిపించి చెప్పవలయుసంగతుల నెల్లను జెప్పి, తనకూఁతును హరిశ్చంద్రున కియ్యఁదలంపు గలిగియుండుటను త్రిశంకమహారాజున కెఱిగింపఁబంపెను. ఆమహారాజును తనపుత్రుఁ డావటకే చంద్రమతి మీఁద మనసుగలిగియున్నసంగతి నెఱిగియున్నవాఁడు గనుక; మాటు మాటాడక సమ్మతించి దృఢవ్రతునకు బట్టలు కట్టఁబెట్టించి పెండ్లికూఁతును జూచుటకయి మఱియొక బ్రాహ్మణు నాతని వెంట నుశీనరుపాలికిఁ బంపెను. ముహూర్తనిశ్చయ మయినతరువాత చంద్రమతీహరిశ్చంద్రులకు మహావైభవముతో వివాహమహోత్సవము జరగినది. సుగుణ శ్రవణమే కారణ మయినను, వారు రూపసంపదచేతఁగూడ సుగుణ సంపదకుఁ దీసిపోవువారు కాదు. ఆదంపతుల సౌందర్యమును కన్నుల కటవుదీట చూడనోచుకొన్న వారందఱును కథలయందుఁ జెప్పకొను తేకాని నిజముగా రతీమన్మధులు వీరియంతసౌందర్యము గలవారాయని సంశయపడుచుండిరి. లోకములో నెవ్వరికిఁగాని సుగుణాలంకారమే నిజమయిన యలంకారముగాని యదిలేని కేవలవిద్యయు రూపమును భూషణములును నలంకారములు గావు. వివాహదినములు వెళ్ళినతరువాత చంద్రమతీకిఁ జెప్పవలయుబుద్ధులు చెప్పి, పుట్టినయింటికిని చొచ్చినయింటికిని కీర్తితేవలయునని బోధించి, తలిదండ్రు లామె తప్పులుచేసినను దిద్దుకొని బుజ్జగింపవలయునని యల్లునకుఁ జెప్పి యొప్పగించి, ఆమెను పతితోడ నయోధ్యాపురమునకుఁ బంపిరి. వారిద్దఱును చదువుకొన్నవా రగుటచేతను, సుగుణసంపత్తిగలవా రగుట చేతను, ఆదంపతులకుఁ గలిగిన ధైర్యమత్యమును పరస్పరానురాగము నొందు నెవ్వరికిని గలిగినవని చెప్పవల్లకాదు. కొంతకాల మయినతరు

వాత త్రిశంకుఁడు రాజ్యభారము నంతను సమర్థుఁడయిన కొమాడుని మీఁదనేపెట్టి తానును భార్యయు తపస్సునకై ఋష్యాశ్రమములకు వెడలిపోయెను. అతఁడు ప్రజలనెల్లను తన కుటుంబములోనివారినిగాఁ జూచుకొనుచు, వారిక్షేమముకొఱకే తనశక్తియంతయు నుపయోగించుచు నేరముచేసినవారిని ద్వేషములేక వారిమేలుకొఱకే బిడ్డలను శిక్షించు తండ్రివలె దండించుచు, ప్రజలను నొప్పించి పన్నుగొనకఁ చోరభయరహితముగా నీతిమంతుఁడై రాజ్యపాలనము చేయుచు, మిక్కిలి ప్రజారంజకుఁ డయ్యెను. చంద్రమణియు విద్యావతి గనుక తెలివిగలదై గృహకృత్యనిర్వహణభారమేమియు పతికి తగులకుండ తానే బహుసమర్థతతో నిర్వహించుచు నిర్దేశకముగా నెవ్వరికిని నేవిధమైన నొప్పియుఁ గలుగకుండ నందఱిని సమదృష్టితోఁ జూచుచు నుండును. దాసదాసీజనులయం దామె మిక్కిలి దయ కలదయి పెట్టు పోతలలో లోపమురాకుండ కాపాడుటంజేసి భృత్యవర్గమంతయునామె విషయమై తమప్రాణములైన నిచ్చుటకు సిద్ధముగానుండిరి. అంత కని కరముగలదని యామెయెప్పుడును తప్పుచేసినవారి కుచితదండనము చేయక విడిచిపెట్టదు. ఆమెయొద్ద విద్యాగర్వముగానిధనగర్వముగాని లేశమయినను లేదు. బంధువులయెడలను పెద్దలయెడలను మిక్కిలి యడఁకువగలదయి వారికి మెచ్చుపుట్టునట్టుగానడచుకొనును. స్వప్నా వస్థయందును అసత్యము పలుకదు. పరపురుషులను సోదరులనుగాను స్త్రీలను తోడబుట్టినపడుచులనుగాను జూచుచుండును. పరులెంత మంచిస్థితిలోనున్న నంత సంతోషించునేకాని యితరులకలిమి కెన్నఁ దును నసూయపడదు. సమస్తజగతువులయందును దయగలిగి మెలఁ గును. బీదసాదల కెప్పుడును సాయముచేయనేయాలోచించుచుండున్క. తన్నెప్పుడును సన్మార్గమునందే నడుచునట్లు చేయవలయునని త్రికాల

ములయందును భగవంతుని ధ్యానించుచుండును. తీటికయైనప్పుడు వ్యర్థకాలక్షేపముచేయక సద్గ్రంథములను జదువుటయందే కాలమును పుచ్చుచుండును. ఈ ప్రకారముగా కొంతకాలము జరిగినపిమ్మట చంద్రమతికి గర్భోత్పత్తియై చక్కనికొమారుడు గలిగెను. పుత్ర జననమవలన నాదంపతులకుఁ గలిగిన సంతోషమునకు మేరలేదు. తల్లిదండ్రు లాశిశువునకు లోహితాస్యఁ డని నామకరణము చేసిరి. చంద్రమతియు హరిశ్చంద్రుఁడును సమస్తైశ్వర్యములతోను తులఁ దూఁగుచు కొంతకాలము సుఖ మనుభవించుచుండిరి.

పనునొకండవ ప్రకరణము

మహర్షు లందఱు నొకనాఁడు సభ చేసియుండఁగా, ఎప్పుడును సత్యముదప్పని మహానుభావుఁ డెవ్వఁడయిన లోకములో నున్నాఁడా యని వారిలోవారికి వివాదము సంభవించెను. అప్పుడు వశిష్ఠుఁడు మానవకోటిలోనెల్ల నాడితప్పనివాఁడు హరిశ్చంద్రుఁడొక్కఁడు కనఁ బడుచున్నాఁడని యాతని యోగ్యతను శ్లాఘించెను. ఆమాటలకు సహింపక యతని ప్రతిపక్షియగు విశ్వామిత్రుఁడు వివిధనూయో పాయములుపన్ని శత్రువులను వంచించి రాజ్యతంత్రమును నిర్వహించుకోవలసిన రాజులలో సత్యసంఘు లుందురనుట పరిహాసాస్పదమని యు, సూర్యవంశపు రాజులకెల్లను బురోహితుఁడవగుటచేత పొగడు చున్నావే కాని హరిశ్చంద్రుని బొంకించుట సులభమేయనియు, వశిష్ఠునిఁ గొన్ని హేళనోక్తులు పలికెను. అందుమీఁద రోషమువచ్చి నీవు వేయేండ్లు తలక్రిందుగా తపస్సుచేసినను హరిశ్చంద్రునిచేత నసత్య మాడింపలేవని వశిష్ఠుఁడును, నిమిషములో నాడించెద నని విశ్వా

మిత్రుఁడును పంతములు పలుకుకొని, ఎవ్వరిమాట గెలుచునో వారికి రెండవవారు తాము చేసినతపస్సు నంతను ధారపోసి లేచిపోవునట్లుగా నందఱిముందఱను పందెములు వేసికొని, తమతమ యాశ్రమములకు వెళ్ళిచేరిరి.

కొన్ని మాసములు గడచిన తరువాత హరిశ్చంద్రుఁ డొక్క యజ్ఞముచేసి భూరిదక్షిణ లిచ్చుచున్నాఁడని విని, విశ్వామిత్రుఁ డయోధ్యకువచ్చి సభామండపమున సుభాసీనుఁ డయియున్న సమయమున నాతనిని సందర్శించెను. అప్పు డామహర్షిని దూరముననుండి చూచి గొప్పవాఁడు వచ్చుచున్నాఁడని సింహాసనమునుండి దిగి యెదురుగావెళ్ళి యర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి తీసికొనివచ్చి, అర్హాపీఠముమీఁద కూరుచుండఁబెట్టి కుశలప్రశ్నముచేసెను. విశ్వామిత్రుఁడును కొంత తీపు తగినరీతిని ప్రసంగించి, తాను యజ్ఞము చేయఁబోవుచున్నాఁడననియు, అందునకుఁ గావలసినధన మంతయు నిచ్చి యజ్ఞ ఫలమును పొందవలయుననియు, తనవచ్చిన కార్యమును జెప్పెను. రాజును రెండవ మాటాడక యజ్ఞమునకు పట్టుధనమంతయు నిచ్చెదనని వాగ్దానము చేసినతరువాత, విశేషవిత్తమును గోరిపుచ్చుకొని నేను మరలవచ్చి తీసికొనుదాక ఆవిత్తమంతయు నీయొద్దనే యుండనిమ్మని చెప్పి యెప్పగించి విశ్వామిత్రుఁడు తనదారిని పోయెను.

అరణ్యప్రాంతములయందలి గ్రామములయందు వసించు కాపు లందఱును గుంపులుకూడివచ్చి మొకనాఁడు రాజు నిడుకొలుపుగడి యుండఁగా తమకు కలుగుచున్న మృగభాధను విన్నవింపుకొని, దుష్ట మృగములను సంహారముచేసి తమ్మును తమపొలములను వాని యుపద్రవమునుండి రక్షింపవలయునని మొఱపింపకొనిరి. ఆమొఱ్ఱ యాలకించి రాజు వారి కభయహస్తమిచ్చి పంపివేసి, వలలుబోనులు మొద

లగు సాధనములతో కుక్కలను తోడుకొనిరమ్మని వేటకాండ్ర కాజ్జ
యిచ్చి, వినోదమును జూచుటకయి భార్యను కొమారుని వెంటఁబెట్టు
కొని వేటకయి తానుగూడ బయలుదేతెను.

అట్లు మృగయావిహారార్థమై యరణ్యమునకు వెళ్ళి యారాజు
పులులు, అడవిపగడులు మొదలయిన ఘాతుకమృగములను గొన్నిఁ
టిని వేటాడి నానావిధ దుష్టమృగములను కుప్పలుగాఁగూల్చిన వేట
కాండ్రకు బహుమానము లిచ్చి పంపివేసి, సముచిత పరివారముతోఁ
గదలిపోయి, ఒకవిశాలస్థలమున పటమందిరము వేయించి మిక్కిలి
వనగమనముచేత నలసియున్నవాఁడు గనుక, ఆపూటకందు విశ్రమించి
భార్యతో సుఖము ననుభవించుచుండెను. భార్య యోగ్యురాలయిన
పక్షమున భర్తకు మహారణ్యమయినను దివ్యభవనముగానుండుటయు,
అయోగ్యురాలై నయెడల సుందరమందిర మైనను పెద్దయడవివలెనుండు
టయు, సహజమేకదా? ఇట్లు హరిశ్చంద్రుఁడు భార్యతో వినోదముగా
బహువిషయములు ముచ్చటించుచుండఁగా, లోహితాన్యుఁడు సమీప
మున నాడుకొనుచు కొంచెము దూరమున గంతులువేయుచున్న లేడి,
పిల్లనుజూచి దానిని తనకుఁ దెచ్చియుమ్మని తండ్రి నడిగెను. అతఁడు
వెంటనేలేచి లేడిపిల్లను ప్రాణముతోనే పట్టుకొని తెచ్చి కొడుకున
కీయవలయు నను నభిప్రాయముతో విల్లును బాణమునుధరించి దానిని
వెంటడించెను. అదియు బెదరి మహావేగముతోపాటి యాతని బహు
దూరము గొనిపోయి తుదకు విశ్వామిత్రుని తపోవనములో దూఱఁ
బోఁగా విసిగి రాజు వింటబాణమును సంధించి దానిమీఁద విడిచెను
గాని యది దెబ్బతప్పించుకొని యదృశ్యమయ్యెను. రాజును మృగము
వెంటడి నెండలోఁ బరుగెత్తి కడుబడలి దప్పిగొని యాసమీపమున
సున్న తటాకములో నీరుద్రాగివచ్చి చెలువుగట్టుమీఁదనున్న మట్టి

నీడను గూడుచుండెను. అంతలో మంత్రియైన సత్యకీర్తియు చంద్రమతియు లోహితాస్యునితో సపరివారులయి యచ్చటికివచ్చి చేరిరి.

రాజు వచ్చి యచ్చట దిగియున్నాఁ డన్నసంగతి విని విశ్వామిత్రుని వనపాలకురాం డ్రయిన యిద్దఱు మాలశవ్వనులుతామాతని నేమయిన నడిగి తెచ్చుకోవలెనని తంబురలు పట్టుకొనివచ్చి, తమ సామర్థ్యము సంతనుజూపి శ్రావ్యముగా పాడఁదొడఁగిరి. వారిపాట యాహ్లాదకరముగా నున్నందున రాజు వారిచేతఁ గొంతసేపు సంగీతము పాడించి తగిన బహుమానమునిచ్చి పొండ్ని యానతిచ్చెను. ఆపడుచులు రాజుయొక్కదివ్యసుందరవిగ్రహమును చూచినకొలఁదిని కామపరవశురాండ్రై దేహములు జెలియక యుచితానుచితవివేకముపోగొట్టుకొని, రాజియ్యఁబంచినధనము పుచ్చుకోక, ఆయన సంభోగము మీఁదతప్ప తమకు మఱియొకదానిమీఁద కోరికలేదనియు తమయభిమతమును దీర్చి రక్షింపవలయుననియు, సంశయపడక యడిగిరి. అట్టియక్రమ మయినకోరికను కోరినందున రాజునకు వారిమీఁద నాగ్రహమువచ్చి కోపదృష్టితోఁ జూచుచు తత్క్షణము తన యెదుటినుండి లేచిపో డని వారి నదలించి పలికెను. ఆచండాలాంగన లంతటితోఁ బోక తమప్రార్థన చెల్లించినంగాని యచ్చటినుండి కదలమని మూర్ఖపు పట్టు పట్టిరి. అందుమీఁద రాజు కోపమాపుకోలేక మండిపడి తుచ్చురాం డ్రయినయామాలపశుచులను కొట్టి సాగనంపుఁ డని భటుల నాజ్ఞాపించెను. వారు వెంటనే తమ స్వామియాజ్ఞను శిరసావహించి యామాతంగ కామినులను సమ్మెటలతో మొత్తఁగా, కాదుఁజ్యంతరంగురా లయినచంద్రమతి మంచిమాటలతో భర్తకోపమును శాంతపఱిచి యూతరులను విడిపించి పంపివేసెను. ఆగోసంగికన్నియలును కన్నీరు కాలువలుగట్ట కొప్పులువీడి వీపులమీఁదఁ జీరాడ పెద్దపెట్టున

రోదనముచేయుచు విశ్వామిత్రాశ్రమమువంక నడిచిరి. రాజును వారిని తొందరపడి కొట్టించినందునకై పశ్చాత్తాపముగలవాడయి చింతించుచు భార్యయొక్కహితవచనములచేత కలకతీఱియుండెను.

పండ్లెండవ ప్రకరణము

ఆప్రకారముగా మాలెతలు వెళ్ళి విశ్వామిత్రాశ్రమమును బ్రవేశించి చల్లపొంగిన వనములో సంచరించుచున్న విశ్వామిత్రుని ముందట సాష్టాంగపడి, తమకు హరిశ్చంద్రుడు చేసిన యవమానమును దైన్యముతో విన్నవించి గోలుగోలున నేడ్చిరి. అతడు వారి యార్తనాదమును విని మండిపడి తోకతొక్కిన త్రాచువలె లేచి తస్మాణమే శిష్యగణముతోఁ గూడ బయలుదేటి త్రోవపొడుగునను పరుషోక్తులు పలుకుచు హరిశ్చంద్రుడున్న ప్రదేశమువంక నడచెను. హరిశ్చంద్రుఁ డామహర్షిని దూరమునుండి చూచి భార్యయుతానును లేచి యెదురుగా వెళ్ళి నమస్కరింపఁగా విశ్వామిత్రుఁడతని నమస్కారమును గైకొనక కన్నుల నిప్పులు రాలఁ జూచుచు నిట్లనియెను.

విశ్వా—ఓరీ నృపాధమా! పూర్వ మెప్పు డయిన రాజులు వేటకు వచ్చెడువారుకారా? వా రెన్నఁడయిన నీవలె ఋష్యాశ్రమములకు పీడ కలిగించి యెఱుఁగుదురా? వేటాడవలె నన్న నీకు ఘోరారణ్యములు లేకపోయినవా? ఈప్రకారముగా నీవు తపోవనములు ప్రవేశించి యాశ్రమమృగములకు నిష్కారణముగా బాధ కలిగించుచు నూయెడ మహాపరాధమును జేసినవాడ వైతివి. అంతే కాక మేము కన్నబిడ్డలవలెఁ జూచుకొనుచున్న నూయుద్యానవన

పాలకురాండ్రను నీవేమో యోగ్యుడ వని వేడవచ్చిన తప్పిదమున కయి నిష్కరుగుడవై కొట్టించి ఘోరపాతకమున కొడిగట్టుకొంటివి. ఇట్టి నిన్నేమిచేసినను పాపమురాదు.

హరి—స్వామీ! ఎఱిగియో యెఱుగకయో నేను మీయెడ నుహాపరాధముచేసి మీమాగ్రహమునకు పాశ్రుడ నైతిని. అట్లయ్యును శరణాగతరక్షకు లగు మీమఱుగు జొచ్చి కావ వేడు మన్నాడను. పాల ముంచినను నీట ముంచినను దేవరవారిదే ధారము.

విశ్వా—నిజమయిన యనుతాపము గలవాడ వయి నీవు హుదీనత్వముతో వేడుచున్నావు గనుక, నీవుచేసిన దారుణకర్మ యనకు నిన్ను క్షమించినారము. ఇకను నీవు నూబుద్ధి విని మాకు శ్రీకాప్రాయులైన యిద్దఱు కన్నియలను వివాహము కమ్ము.

హరి—నాకుగల రాజ్యసంపదలను సర్వము నిమ్మన్నను ఇచ్చె రు గాని, అగ్నిసాక్షికముగా పరిణయమయిన ధర్మపత్నియుండఁగా ధర్మమార్గము నవలంబించి చండాలస్త్రీలను వరియింపజాలను.

విశ్వా—అట్లయినచో నీ వాడితప్పనివాడవు గనుక నీరాజ్య మను ధనమును మాపాలుచేసి కట్టుబట్టలతో నీవును భార్యయు తేచి 'ందు.

అని విశ్వామిత్రుడు పలికినంతట హరిశ్చంద్రుడు భార్య యే రునో యని యామెవంక చూడఁగా, చంద్రమతి భర్తవంక తిరిగి యము తప్పి యపకీర్తిపొందుటకన్న సమస్తరాజ్యమును మానికి రపోయుటయే దనకు పరమసమ్మత మని భర్తయొక్క యభిప్రాయమున కనుగుణముగా ప్రోత్సహవాక్యము పలికెను. తోడనే ఆ తన సర్వధనమును రాజ్యమును విశ్వామిత్రునకు ధారాపూర్వ

కముగా దానముచేసి, తరువాత, రాజధానికి వచ్చి జరిగిన యావన్వ్య త్తాంతమును మంత్రులకుఁ జెప్పి మీరికముందు విశ్వామిత్రుని గొలిచియుండుఁ డని యాజ్ఞయిచ్చి, పౌరులు మూఁకలయి వచ్చి సంగతివిని దుఃఖించుచు మమ్మెవ్వరి కొప్పగించిపోయెద రని వెంటఁ బడఁగా వారి నోదార్చి వెనుకకుమరలిపోం డని చెప్పుచు, భార్యయు పుత్రుఁడును తోడ నడవఁగా కట్టుబట్టలతో వెడలిపోవుచుండెను. ఇంతలో విశ్వామిత్రుఁడు శిష్యులచేత హరిశ్చంద్రుని మరలఁ బిలిపించి యజ్ఞమునిమిత్తము తాను పూర్వ మడిగి పుచ్చుకొని దాచఁబెట్టిన ధనమును కూడనిచ్చి మఱి కదలువాని నిర్బంధపెట్టెను. ముప్పది దినములు గడువిచ్చినపక్షమునఁ బెచ్చి యుచ్చెదనని రాజు ప్రార్థింపఁగా అతఁ డందున కొప్పకొని పరమధూర్తాగ్రగణ్యుఁ డైననక్షత్రకుఁ డను శిష్యుని బిలిచి యీతఁడు గడువులోపల సామ్మిచ్చువఱకును వీరితోఁగూడ నుండి నీబద్ధముతోడఁ గూడ మావిత్తమును పదిల ముగాఁ దీసికొనిరమ్మని యొప్పగించి రాజును బంపివేసెను.

హరిశ్చంద్రుఁడు కాశీపట్టణమునకు వెళ్ళవలె నని భార్య పుత్రులతోబయలుదేరి యరణ్యమార్గమున నడుచుచుండఁగా నడుమ నడుమ లేనిబడలిక వెచ్చుకొని నక్షత్రకుఁడు తనకాళ్ళు నొచ్చిన వనియు నాలుక యెండిపోవుచున్న దనియు బహువిధముల వారిని దూషించుచు కాళ్ళు పట్టవలసిన దనియు మంచినీరు తెచ్చి యియ్య వలసిన దనియు బాధపెట్టుచుండును. ఆదంపతు లతఁడుపెట్టిన పాల్ల కెల్లను లోబడి తమకష్టమునకైన నోర్చుకొని యతనికి సమస్తోపచారములును చేయుచుందురు. ఈప్రకారముగా బహుప్రయాసముతో నడచి వారు సాయంసమయమునకు “భేతాళవటము” అనఁబడు నొక గొప్ప మట్టిచెట్టుకడకుఁ జేరి యారాత్రి యచ్చట విశ్రమింపఁ

దలచికొని మునికుమారునకు చిగురాకులతో మెత్తనిపాన్పు నమర్చి
తామాసమీపమున కటికినేలను బట్టలు పఱచుకొని శయనించిరి.
మిక్కిలి బడలియున్నవారు గనుక చంద్రమతీయు నక్షత్రకుండును
వెంటనే నిద్రపోయిరి; హరిశ్చంద్రుడు మనస్తాపముచేత నిద్రపట్టక
చీకటిపడ్డందున కత్తినిబట్టుకొని వారికి కవలి కాచుచుండెను.
ఆచుట్టుపట్ల నివసించు దొంగలలో నొకడు వారిని జూచి మట్టిచెట్టు
క్రింద మార్గస్థులు పరున్నారని తనవారితోఁజెప్పఁగా వారందఱును
గుంపుగూడివచ్చి దోచుకోవలె నని ప్రయత్నించిరి. హరిశ్చంద్రుఁ
డాదారిదోపుడుకాండ్రను దూరమునుండి చూచి వారియుద్దేశము
నూహించి వారిమీఁదపడి ధైర్యముతోఁపరాడి కొందఱిని చంపియు
కొందఱిని గాయపఱచియు వారినందఱిని పాఱదోలెను. అంత
కొంతసేపటికి మేఘములు కారుక్రమ్ముకొని యులుములతోను
మెఱుములతోను కుండలతో ద్రిమ్మరించినట్లుగొప్పవర్షము కురిసెను.
ఆవాన కులికిపడి లేచి వణకుచున్న నక్షత్రకుని భయముతీర్చి యతనిని
చెట్టుమొదటికిఁ జేర్చి, తమబట్టల నాతనికిఁగప్పి తడియకుండఁజేసి
యావధూవరులు కొమారుని నొకరు విడిచి యొక రెత్తుకొనుచు
వానలో నిలుచుండి బెల్లవాఁనదాఁక మిక్కిలి శ్రమపడిరి. మఱియొక
నాఁడు ప్రయాణమయి సగముదూరము వచ్చునప్పటికి త్రోవలో
కూలఁబడి తానిక నడవలే ననియు మిక్కిలి దాహ మగుచున్న
దనియు నక్షత్రకుండు బండతనముచేసి కూరుచుండెను. ఆరాజదంప
తులు తమకుమారుని క్రిందదింపి నడిపించుచు మెల్లఁగా నాబ్రహ్మ
చారి నెత్తుకొని తీసికొనివచ్చి చల్లనినీడ గలయొక మట్టిచెట్టుక్రింద
కూరుచుండఁ జెట్టిరి. అప్పుడు చంద్రమతి తన పయిటచెఱఁగుతో
నక్షత్రమనికి విసదచు శ్రమతీర్చుచుండఁగా, హరిశ్చంద్రుడు మంచి

నీళ్ళను తెచ్చుట కయి దూరముగా వెళ్ళెను. పిమ్మట నక్షత్రకుండు లేచి కూరుచుండి యీప్రకారముగా ప్రసంగమున కారంభించెను.

నక్ష—అమ్మా! నీ వాగర్భశ్రీమంతు లయిన తల్లిదండ్రుల కడుపునఁ బుట్టితివి. చిన్నప్పటినుండియు నిత్యమును పలువురు పరిచారికలు పనులుచేయ కష్టమెట్టదో యెఱుంగక బ్రతికితివి. అట్టిసీక్రియ నను జేసికొని యిట్టి యడవులలో బహుకష్టము లనుభవింపవలసి వచ్చినది.

చంద్ర—ఓ వెట్టివాఁడా! పెనిమిటితోఁగూడ నున్నందున నా కివియేవియు కష్టములు గావు. మహారాజుకూతురైనను భార్య భర్తకు పరిచారికయే. రాజ్యము పోగొట్టుకొని యడవులలో తిరుగుచుండుటఁబట్టియే నాకు స్వయముగా పనికి శుశ్రూష చేయుచుండుటకును లభించినది. ఎన్నికష్టములకై నను నోర్చుకొని నీతి తప్పక ప్రవర్తించెడి భర్తదొరకుటఁబట్టి లోకములోని స్త్రీలలో నన్నుమించిన ధన్యురాం ద్రెవ్వరును లేరు.

నక్ష—అమ్మా! నీవు నావిషయ మయి పడుచున్నశ్రమకు నా కెంతయు మెచ్చుపుట్టినది. నామాట విని నీవును కొమారుఁడును నావెంట నయోధ్యకు రండు. నేను విశ్వామిత్రునితోడఁ జెప్పి నీ కొమారునకు పట్టాభిషేకము చేయించెదను.

చంద్ర—నాకు భర్తతోడిద లోకము. భర్త యెక్కడ నుండునో నా కక్కడనే సమస్తమును గలుగును. భర్త నెడఁబాసి యున్నచో నాకు దివ్యమందిరములు మహారణ్యములుగా నుండును ఇప్పుడు చెప్పినఁ జెప్పితివిగాని యింకముం దెప్పుడును నీవు నాతో నిటువంటిమాటలు చెప్పఁబోకు.

అనుచుండఁగా హరిశ్చంద్రుఁడు మధుకోదకమును తీసికొని వచ్చి నక్షత్రకునికి త్రాగనిచ్చెను. ఇంతలో దవానలము నలుదిక్కుల వ్యాపించి యాకాశమంటు మంటలతో వా రున్నదిక్కున నరణ్య మంతయు కాలుచుండెను. హరిశ్చంద్రుఁ డేదిక్కునకుఁ బోవుటకును, ఏమి చేయుటకును తోచక తొందరపడుచుండెను. అంతట చంద్ర మతి భర్తకడకు వచ్చి, “మీరు నాకొఱకు కనిపెట్టుకొని యుండక ముందుగా నీశాస్త్రానుమాన నావలికి దాటించి ప్రాణరక్షణమును గావింపఁ బ్రయత్నింపుఁడు; చేత నయినచో లోహితాస్యనిగూడ రక్షింపుఁడు. నాకాయువుండి మీసేవచేయుభాగ్య మున్నచో వెనుక నేనువచ్చి మిమ్ముఁ గలిసికొనెదను. లేదా, యియగ్నిహోత్రుని కాహారమునై పుణ్యలోకమును బొందెదను” అని చెప్పఁగా హరి శ్చంద్రునకు దుఃఖము వచ్చి, కాలిలో ముల్లుగుచ్చుకొని తిన్నగానడవ లేకున్న భార్యను వదలిపెట్టి వెళ్ళుటకు నునసురాకవిచారించుచుండెను. ఇంతలో దైవవశముచేత గాలి మఱియొకవైపునకు తిరిగినందున, మంట వా రున్నచోటనుండి దూరముగాపోయి యడవి యాప్రక్కను కాలు చుండెను. ఇట్లు బహుకష్టములు పడుచు నిత్యప్రయాణములు చేసి వారు పదిదినములలో కాశికాపురము ప్రవేశించిరి.

పదుమూడవ ప్రకరణము

హరిశ్చంద్రుఁడు కాశికాపురమును చేరినతరువాత కొన్నిదినములు నిత్యమును మణికర్ణికాదిఘట్టములయందు గంగాస్నానము చేయుచు, విశ్వేశ్వరుని భజించుచు, ఇతరమహాస్థలములను సేవించుచు

కాలము గడుపుచుండెను. అక్కడ విశ్వామిత్రుడును, రాజ్యమును పూర్వపుమిత్రులయందే యుంచి, ప్రజలను న్యాయముగా పరిపాలనముచేయ నియమించి, తాను మాఱువేషముతో హరిశ్చంద్రుని చర్యలు కనిపెట్టుచు నతనివెంటడినే యుండి, సమయమయినప్పుడెల్లను రహస్యముగా శిష్యునకు కర్తవ్యము నుపదేశించుచు, బహువిధ మాయోపాయములు పన్ని యేలాగునైనను రాజును బొంకింపవలె ననునద్దేశముతో కాశీపట్టణమునందే ప్రవేశించి యుండి ప్రచ్ఛన్నముగా మెలగుచుండెను. ఇట్లుండఁగా నొకనాఁడు నక్షత్రకుఁడుహరిశ్చంద్రునిజూచి “ఓ రాజా! నేటి కొకటి రెండుదినములు తప్ప నీవు పెట్టిన నెలదినములగడుపును వెళ్ళిపోవచ్చినది. ఈవఱకు నీవుమాకొక్క రూకయిన నిచ్చినపాపమునఁ బోవలేదు. నేను ధనము నియ్యలే నని నీవు మొదటనే చెప్పినపక్షమున, నే నింతకాలము తపస్సంధ్యాద్యను స్థానములు మానుకొని నీతోఁగూడ చెల్లు పుట్టలు పట్టుకొని తిరిగి యాయాసపడుచు వ్యర్థకాలక్షేపము చేయనుగదా? ఇప్పు డయినను నేను ధన మియ్యఁదలచుకోలేదు పొమ్మని బొంకినం బోయెదను. ఇక నేను నీముందట మోమోటపడి గట్టిగా నడుగకయూరకున్నచో మహానుభావు లగు మాగురువులకోపమునకు పాత్రుఁడను కావలసి వచ్చును. భార్యనో బిడ్డనో తెగనమ్మి వేగిరముమాధనము మాకిచ్చి వేసి మమ్ముఁబంపివేయుము” అని మఱియు బహువిధము లయిననిష్ఠురాలాపములు బలికెను. హరిశ్చంద్రుఁడేమియు నాలోచన పాలుపోక నివ్వెఱఁగంద మాఱుమాటాడక క్రిందు చూచుచు తల వంచుకొని యాతనిపరుషవాక్యము లన్నిటికిని తలయొగ్గి యూరకుండెను. అప్పుడు చంద్రమతి భర్తకు ధైర్యము చెప్పుచు మృదువాక్యములతో నిట్లనియెను.

చంద్ర—ఓప్రాణవల్లభా! మీధనము నైన నేనుండఁగా మీ
రీప్రకారముగా ఋణము తీర్చలేమని విచారపడనేల? నన్నెవ్వరి
కైనను విక్రయించి యాధనముతో ఋణవిముక్తులరయి సత్యము
నిలిపి శాశ్వతకీర్తిని పొందుఁడు.

హరి—ఓ మనోనాయికా! ఈప్రకారముగా ములుకులవంటి
కఱకుమాటలు నాచెవులలో నాటించి మనస్తాపము గలిగించుట నీకు
ధర్మమా? ఎంత కఠినచిత్తుఁడయినను సమస్తకష్టములనుపడి భార్యను
సంరక్షింపవలసినదానికి మాటుగా స్వప్రయోజనపరుడై మీఁది
మిక్కిలి భార్య నమ్మకొనుట కొడఁబడనేర్చునా? అప్పు తీర్పుగల
యుపాయము దొరకకయే చింతపడుచున్న నామనస్సున కిటువంటి
యనుచితవాక్యములు పలికి మఱింతచింత కలుగఁజేయకుము.

చంద్ర—నాప్రాణనాయకా! నీపాదములాన! నామాట
కాటంకము చెప్పక నాప్రార్థన నంగీకరింపవలయును. సమయము
వచ్చినప్పుడు భర్త కక్కరకురాదేని, అట్టిభార్యతోడి ప్రయోజన
మేమి? మీరు కోరకుండ నాయంత నేనే మనగపూర్తిగా దాసినిగా
నమ్ముడుపోయి మిమ్ము ఋణవిముక్తులనుగాఁ జేయ నొప్పుకొను
చున్నాను గనుక మీ రెంతమాత్రమును సంకోచపడవలసినపనిలేదు.
సాధనాంతరము లేనప్పుడు మీకసత్యదోషమును కలిగించి సుఖపడుట
కంటె దాసినిగా నుండియైన మీసత్యమును నిలుపఁగలుగుటయేనాకు
పరమసమ్మతము.

అని బహువిధముల నొక్కిచెప్పఁగా, హరిశ్చంద్రుఁడు చిట్టచివ
రకు భార్యయొక్కనిర్బంధమును మానువుకోలేక భార్య నెవ్వరికైన
దాసినిగా విక్రయించుట కొప్పుకొని “మీకు దాసి కావలెనా? మీకు
దాసి కావలెనా?” అని యూరిలో పేరుగలవారి నందఱిని పోయి

యడుగుచువచ్చెను. కొండలు మా కక్కర లేదనియు, కొండ అడిగి నంత మొత్తము నియ్యజాలమనియుఁ జెప్పియెవ్వరును కొనకపోయిరి. ఇట్లు పలువుర నడిగి విసిగి మరలు చుండఁగా కాలకౌశికుఁ డను బ్రాహ్మణుఁ డొకఁ డగపడెను. అతఁడు గ్రామపురోహితుఁడు; లుగ్ధాగ్రేసరచక్రివర్తి; ఎక్కువవడ్డికి బదు ల్భిచ్చి నిర్దయుఁ డయి యిండ్లును వాకిండ్లును అమ్మించి సొమ్ము రాబట్టుకొను చుండును. అతనికి కలహకంటకి యని యొక భార్య కలదు; లోకములోని స్త్రీలలో నెక్కడను అంత గయ్యాళిది యీవఱకు పుట్టినవారిలోను ముందు పుట్టఁబోవువారిలోనుకూడ కనబడదు; పనిపాటులు లేక యింట తిని కూరుచుండి మగనిని తిట్టుచుచుండును. అతఁ డెవ్వరిని దాసినిగాఁ దెచ్చినను నిమిషములో పోల్లాడి వెడలఁగొట్టుచుండును గనుక, మగఁడే భార్యకు నికృష్టపతిచారకుఁడుగా నుండెను. ఇట్లు హరిశ్చంద్రుఁడు భార్య నమ్మజూపఁగా కాలకౌశికుఁడు సంతోషించి ధన మిచ్చికొన్న పక్షమున నామె తన భార్య పెట్టిన పాట్లకెల్లను లోబడియుండునుగదా యని హరిశ్చంద్రుఁ డడిగిన మొత్తమునిచ్చి చంద్రమతిని దాసినిగాఁ గొనెను. మరల ధనము నిచ్చివేసి తనభార్యను తీసికొనిపోవు పద్ధతి మీఁద, హరిశ్చంద్రుఁడు కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచు భార్య నాబ్రాహ్మణుని కమ్మివేసెను. ఆబ్రాహ్మణాధముఁడును తాను యాచించి తెచ్చుకొన్న మూటలను చంద్రమతిచేత మోపించుకొని తనయింటి వంక నడచెను. చంద్రమతియు భర్త నెడబాయవలసివచ్చెను; గదా యని కన్నీరు కాలువలుగట్ట రోదనముచేయుచు భర్తను సత్యసంధుని గానే చేయువలయుననియు శీఘ్రకాలములోనే తనకు మరల నతని పాదసేవ చేయుభాగ్యమును లభింపఁజేయవలయుననియు పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు బ్రాహ్మణునితో నడవసాగెను. ఒండొరుల నెడఁ

బాయుటచేత నాదంపతుల కిరువురకును నిజమయిన దుఃఖము నాటి నుండియు ప్రారంభ మయినది.

ఈప్రకారముగా భార్యనమ్మి సంపాదించినసొమ్ము చేతిలోఁ బోయఁగానే నక్షత్రకు, డాసొమ్ము తనబత్తెమునకును ఋణములో కొంతభాగమునకును మాత్రమే సరిపోయిన దనియు, తక్కినవిత్తపు మొత్తమునుగూడి నేలాగునైన సంపాదించి యయ్యవలసిన దనియు నిర్బంధపెట్ట నారంభించెను. హరిశ్చంద్రుడు తన కింక నుపాయ మేమియు తోచక తన్నుఁ దీసికొనిపోయి యమ్మకొని ఋణశేషమును తీర్చుకొమ్మని యాఘాతబ్రహ్మచారిపాలఁ బడెను. నక్షత్రకుడును మంచి దని యొప్పుకొని యారాజచంద్రుని తనవెంటఁ గొనిపోయి వీధులవెంబడిని త్రిప్పి యెల్లవారికిని విక్రయింపఁ జూపుచు నెక్కడను బేరము కుదురనీయక తుదకు వీరబాహుఁ డనుకొక చండాలుగొద్ద గొప్ప మొత్తమును పుచ్చుకొని వానికి భటునిగా నమ్మి వేసెను. వీరబాహుఁడు సొమ్మిచ్చుటకుముందు “నే నింతసొమ్మిచ్చి కొన్నపక్షమున నితఁ డొకవేళ ఏరాత్రియైనఁ జెప్పకుండ నన్నేమ తీరించి పాఠోపాపునేమో నానొమ్మన కెవ్వరు పూటపడియెడ!” గని యడిగెను. హరిశ్చంద్రుడు సత్యమును పరిపాలించుకొరకే యిట్టి కష్టముల కెల్లను లోబడుచున్నాఁడనియు; అతఁ డొరుల నెప్పుడును మోసము చేయువాఁడు కాఁడనియు, నక్షత్రకుఁ డాతనిచరిత్రమును నమ్మకము పుట్టునట్లుగా మొదటినుండియు వీరబాహునితోఁ జెప్పెను. హరిశ్చంద్రుడును తా నన్ననూట తప్పక యెంతటియాపదలు వచ్చినను సహించి యాతనిని గొలిచియుండెద నని బాసచేసి చెప్పెను. అప్పు డామాలవానికి సహితము హరిశ్చంద్రునియెడలకొంతకనికరము

గలిగి, ఆ బ్రాహ్మణుడు డడిగినసొమ్ము నిచ్చి కొని యాతఁ డెప్పుడయిన తానిచ్చిన ధనమును తనకు మరల నిచ్చుకోఁ గలిగినయెడల వెంటనే యతనిని దాస్యబంధమునుండి విముక్తిని జేసెద నని వాగ్దానము చేసెను. నక్షత్రకుండు సొమ్మునంతను పుచ్చుకొని విశ్వామిత్రుని ఋణమును తనబత్తెమును ముట్టిన వని చెప్పి, వారినిరువుర నాశీర్వ దించి తనదారిని పోయెను.

ప దు నా ల్గ వ ప్ర క ర ణ ము

అట్లు నక్షత్రకుండు వెళ్ళినతరువాత వీరబాహువు హరిశ్చంద్రుని తనతోఁ దీసికొనిపోయి, తానాపట్టణములో స్మశానవాటిక కధికారినియు, అక్కడ శవములను దహనముచేయువా రందఱును తన కొకమాడ రుసు నిచ్చి తనయాజ్ఞ పుచ్చుకొన్న తరువాతనే యాపనిని చేయవలయు ననియుఁ చెప్పి, అతనికి వీరదా సనుక్రొత్త పేరుపెట్టి తనకు మాఱుగా దవారాత్రాము లందుండి పన్ను గ్రహించు చుండునట్లు నియమించి నిత్యమును తిండికిఁ గావలసిన గింజలనుకొలిచి యిచ్చుచుండెను. హరిశ్చంద్రుండును రుద్రభూమియందే యొకగుడిసె వేసికొని కాపురముండి, తన యజమానుఁడిచ్చిన బియ్యమును స్వయముగానే పాకము చేసికొని భుజియించుచు రాత్రింబగళ్ళు స్వామిభక్తి కలవాఁ డయి యందే కనిపెట్టుకొని యుండి స్వకృత్యమును శక్తి వంచనలేక చక్కఁగా నిర్వహించుచుండెను.

అంత నక్కడ చంద్రమతియును హంసనారి యనుపేరున బ్రాహ్మణునియింట నుండి, అతనిభార్య నియమించు నీచపుషనుల

నెల్లఁ జేయుచు, తిన్నఁగా తిండిపెట్టకపోయినను బట్ట యియ్యకపోయినను పరులెవ్వరితోను జెప్పక, ఆబ్రాహ్మణదంపతు లెన్ని కాఱు మాటలాడినను పడుచు, భయభక్తులు గలిగి వర్తించుచుండెను. బ్రాహ్మణుఁడు లేశ మయినను దయ లేనివాఁడయి లోహితాస్య నొక్కనిని పండ్లు సమిధలు మొదలయినవి తెచ్చుటకయి యెం డనక వా ననక యడవికి పంపుచుండెను. ఈప్రకారము నారాజకుమారుఁ డొకనాఁడు కొందఱుబ్రాహ్మణకుమారులతోడఁగూడ యరణ్యమునకు వెళ్ళి, పుట్ట యెక్కి యొకమట్టిచెట్టుయొక్క వాలుఁడుకొమ్మనుండి యాకులు కోయుచుండఁగా, వల్మీకములోనుండి యొక నల్లత్రాచు పయికివచ్చి మారాచకొమారునికా లొడిసి కఱిచెను. వెంటనే లోహితాస్యఁడు “హా! మాతా!” అని కేక వేసి నోర నురుగులు గ్రక్కుచు భూమిమీఁద పడి మూర్ఛబోయెను. ఆ బ్రాహ్మణబాలకు లది చూచి భయపడి తత్క్షణమే పరుగెత్తుకొనివచ్చి యేడ్చుచు తల్లి కాసంగతిని జెప్పిరి. వాడుకప్రకారముగా కొడుకు వేళ కింటికి రానం దునకే విచారపడుచున్న చంద్రమతి పిడుగువంటి గూఁచెడువార్తను విని మూర్ఛపోయి మరలఁదెలిసి పెద్దపెట్టున నేడ్చుచు, కలహాకంటకి కడకుఁ బోయి పుత్రునివార్త చెప్పి వెళ్ళి చూచివచ్చుటకు సెలవు వేడఁగా కఠినచిత్తురా లయినచూమదవతి కొన్నికాఱులు ప్రేలి యింటఁగలపను లన్నియు తీసినదాక పోవలదని కసరెను. ఆయుత్త మాంగన పొరలిపొరలి వచ్చుదుఃఖమును మ్రింగి శాంతతతో రాత్రి పదిగడియలవఱకును పనులుచేసి, పిమ్మట కలహాకంటకియొద్ద ననుజ్ఞ పుచ్చుకొని గాఢాంధకారములో నొక్కతయుబయలుదేటి బ్రాహ్మణ బాలురు చెప్పినయానవాలునుబట్టి వెదకికొనుచు మట్టిచెట్టు చేరి, ఆసమీపమున నిద్రపోవుచున్నవానివలె నేలఁబడి యున్నకొమారుని

జూచి తొమ్ము మోడుకొనుచు కొంతసే పేడిచి, ఇంతలో ధైర్యము
తెచ్చుకొని ముందు చేయవలసినపని నాలోచించుచు లోహితాన్యుడు
మృతినొందెనని నిశ్చయము చేసికొని యారాత్రియే దహనసంస్కా-
రము జరగవలెను గనుక, చుట్టుపట్లఁదొంకలలో కొన్నిచితుకు రేణి
మోపుగట్టి నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొని కుమారుని తనభుజముమీఁద
మోచుకొని తిన్నగా ప్రేతభూమికి నడచెను. పట్టపగలయిన నెన్నఁ-
డును గృహము బయలుదేలి యెఱుంగని యాసుకుమారీమణి నిశా-
సమయమున నొంటిగా నరణ్యమార్గమున పుట్టెడుదుఃఖముతోను
నడిచి, పితృభూమిచేరి తానుజెచ్చినవిదుకులతో పొదపేర్చి పుత్రకుని
దానిమీఁద పెట్టి దుఃఖ నూగక యేడ్వఁజొచ్చెను. ఆయేడుపు విని
హరిశ్చంద్రుఁడు గుడిసెలోనుండి లేచివచ్చి శవమును దెచ్చినవా రెవ-
రని యడిగెను. తనపేరు హంసనారియనియు, తనకుమారుఁడు పాము
గఱిచి దేహము తెలియకున్నాఁడనియు, విషవైద్యము తెలిసినయెడల
శాలకుని ప్రాణదానము చేయవలయు ననియు, చంద్రమతి యార్త-
నాదముతోఁ బలికెను. తొఱ్రుపాటుతో పలికినమాట యగుటచేత
భార్యకంఠస్వరమును గుఱుతు పట్టలేక హరిశ్చంద్రుఁడు తాను వీర-
దాసను కాటికాపరివానిభటుఁడను గాని విషవైద్యుఁడను కాననియు
మాడ యియ్యక శవము నక్కడ దహనముచేయ వల్లకాదనియు,
గంభీరముగాఁ బలికెను. అతఁ డాయవస్థలో నున్నసంగతి నావఱకు
వినియున్నదికాదు గనుకను, అతఁడు దూరమునుండి మాటాడినందు-
నను తనభర్తమాట నామెయు నానవాలు పట్టలేకపోయెను. అప్పుడు
చంద్రమతి సమస్తభూమండలమును నేకచ్ఛత్రముగా నేలినమహారాజు
యొక్కపుత్రకుని దహనక్రియకై యొకమాడ యైనతేలేనియవస్థ తట-
స్థించెనుగదా యని యేడ్చెను. ఆయేడుపు విన్నతోడనే యామె తన

భార్యయేమో యని సందేహముపడి మనసుచెదరియు మరలధైర్యము తెచ్చుకొని, మఱింత సమీపమునకు వచ్చి “నీ వట్టిమహారాజుదేవి వైన నీ కింతద్రవ్యాభావము కలుగవలసిన యావశ్యకము లేదే, నీ మెడలో మెఱయుచున్న శతమాన మమ్మియైన నూమాడ యిమ్ము” అని యాడు పలికెను. అంత నామె భర్తమాట యానవాలు పట్టి యాతినికి సంభవించిన దురవస్థకును, కొడుకుచావునకును బహువిధ ముల విలపించుచు, “మునుపు మీతోడలమీఁద పరుండినిద్రపోయెడు ముద్దుకుమారుని లోహితాస్యుని జూడు” డని యాతనిపాదములపైఁ బడవైచి యేడ్వనారంభించెను. ఆమాటలు చెవిని బడినతోడనే గుండెలు పగిలి పుత్రశోకమున దేహము వెలియక యతఁడుక్రిందపడి పోయెను. చంద్రమతి తనదుఃఖమును మఱచి, మగని లేవదీసి సేద తీర్చి ధైర్యము చెప్పి, స్వామికార్యమున ద్రోహముచేయుట యర్హ కృత్యము గాదనియు, ఆపదలయందు ధైర్యము వదలి శోకము నొందుట వివేకులకు ధర్మము కాదనియు బోధించి; మాడ లభించు మార్గము నాలోచించి చెప్పఁడని భర్తను వేడుకొనెను. భార్యహిత బోధచేసి దుఃఖమును నూని ధైర్యమును పూని కొంచెముసే పాలొచ్చి “నీవేలాగుననైననీవుకొలుపున్న బ్రాహ్మణునికరుణపుట్టునట్టుగా బతిమాలుకొని యొకమాడ వేడి తీసికొనివచ్చి యీబాలుని దహించుకార్యము చూడు” మని భార్యను బంపివేసెను. ఆమెయొక్కలెయు చీకట్లో రోదనము చేయుచు పురవీధులనుండి వెళ్లుచుండఁగా నొక్కబ్రాహ్మణుఁ డెదురుపడి, ఆమెశోక కారణము నడిగి తెలిసికొని, జాలిపడువానివలె నడిగిచి యొకనగలమూట నామెచేతిలోఁబెట్టి తన కక్కఱలేనని యామె చెప్పుచుండఁగా వినక వెడలిపోయెను. ఇంతలో యామెచేతికి నగలమూట నిచ్చిపోయిన బ్రాహ్మణుఁడే మరల వచ్చి

రాచకొమారునిఁ జంపి నగ లెత్తుకొని వచ్చిన పాపాత్మురా లిదిగో పాటిపోవుచున్న దని రాజభటుల కామెను జూపి తొలఁగిపోయెను. తలారు లామె చెప్పకొనుమాట లెంతమాత్రమును వినకఁ నగలతో నామెను గొనిపోయి శిశుహత్య చేసినదుష్టురాలిని పట్టుకొంటి మని రాజముందట పెట్టిరి. కొడుకును జంపె నన్నకోపముచేత రాజు విమర్శ యేమియుఁ జేయకయే రాజసభలో మాటాడ నో రాడక యూరకున్ననిరపరాధిని యైనయామెను శిరచ్ఛేదము చేయ నుత్తరు విచ్చి తలారులమెటఁ బంపివేసెను. వారామెను దీసికొనిపోయి రాజాజ్ఞను జెప్పి తల గొట్టుట కయి వీరబాహున కొప్పగించిరి.

ప దు నే న వ ప్ర క ర ణ ము

రాజభటులు చంద్రమతిని దీసికొనిపోయి వీరబాహుని కొప్ప గించి రాజాజ్ఞను చెప్పినతరువాతఁ వాఁడామెను తనవారివెంబడిని శిర ఛేదమును చేయుటకయి హరిశ్చంద్రునిపాలికిఁ బంపెను. ఆపట్టణము లోనేయుండిజరుగుచున్నయావత్సంగతిని కనిపెట్టుచున్న విశ్వామిత్రుఁ డేమిజరుగునో చూడవలె నని చంద్రమతివెనుక నే ప్రేతభూమికి వెళ్లెను. వీరబాహునిమనుష్యులు చంద్రమతిని గోనిపోయి తమస్వామియాజ్ఞను జెప్పి తమ కాతఁ డిచ్చినయానవాలునుజూపి వారు దూరముగా నిలు చుండిరి. ఆమాటలు చెవినిసోకినతోడనే ధైర్యము చెడి కొంతసేపు నివ్వెఱఁగంది యేమి చేయుటకును తోచక హరిశ్చంద్రుఁడు కన్నీరునించుచు శిరస్సు వంచుకొని యుండెను. ఆసమయములో చంద్రమతి భర్తకు ధైర్యము చెప్పి, స్వామికార్యము నిర్వహించుట

యవశ్యకర్తవ్యమనియు, మనుష్యులును దేవుఁడునుగూడ మెచ్చునట్లుగా స్వకృత్యమును నిర్వహింపవలయు ననియు, తనమీఁది ప్రేమాను బంధమునుమఱచి ధర్మమునందే బుద్ధి నిలుపవలయుననియు, బహువిధముల బోధించి యొడఁబఱచి, తనప్రాణవల్లభుఁ డెప్పుడును సత్యమును దప్పక యిహలోకమున నిశ్శుఖమును పొందు నట్లనుగ్రహింపవలయునని జగదీశ్వరుని ప్రార్థించి, మనసులోఁ బరమాత్ముని నిలిపి నిశ్చలహృదయముతో కత్తిదెబ్బకుమెడయొగ్గి వధ్యశిలమీఁదఁ గూరుచుండెను. హరిశ్చంద్రుఁడును లోపలినుండి పొంగివచ్చుదుఃఖమునాపుకొని, స్వామికార్యము చేయకతప్పదుగదా యని తెగువచేసిఖడ్గమును చేతఁబూని యామెశిరస్సును తెగవేయుట కయి గుఱి చూచి హస్తమును పయి కెత్తెను.

అప్పుడు చూడవచ్చినమూఁకలలోనుండి విశ్వామిత్రుడు పరుగెత్తుకొనివచ్చి హరిశ్చంద్రునిచేయి పట్టుకొని నిలిపి యిట్లనియెను.

విశ్వా—రాజోత్తమా ! ఇంతవఱకును నీవెంతో భూతదయగలవాఁడవనియు పుణ్యచరిత్రుఁడవనియుఁ బ్రసిద్ధిగని తుట్టదుడ కిట్టి కూరకృత్యమున కొడినట్టిస్త్రీహత్య చేయఁబూనుట నీవంటివాని కుచితము గాదు. ఈ శ్తమురా లె నకులాంగనను జంపుకొని ముం దేమి సుఖము ననుభవింపఁ బోయెదవు ? నామాట విని నీ వొకయబద్ధము నాడుము. ఆడనతోడనే నీపుత్రుని బ్రతుకునట్లు చేసి, నీభార్యను తుమించునట్లు రాజును సమ్మతిపఱచి నిన్నునీభార్యతోఁగూర్చి నీరాజ్యమంతయు నీకు మరల నిచ్చెదను. ఇక మాటుమా టాడక నేనుజెప్పినట్లు చేయుము.

హరి—ఓ మునిసత్తమా ! నన్నధర్మమునకు లోబడు
మని బోధించుట మీవంటి సమస్తధర్మవేత్తలకు న్యాయమగునా ?
ధర్మమార్గము విడుచుటచే లభించినస్వర్గ మైనను నాకక్కఱలేదు.
హృదయస్థైర్యము చాలక యాపద వచ్చినప్పుడు హరిశ్చంద్రుడు
ధర్మము తప్పినని నిందపొంది యనుభవించు తుచ్ఛసుఖము లవి
యేటికి ? మీరు నాయం దనుగ్రహించి యింకముం దిట్టిమాట
లేవియు నాతో సెలవీయకుండు. నాచేతిఖడ్గమును వదలి మీరు
కొంచెముసే పావలికిఁ జనుండు. స్త్రీవధ జరుగుచుండఁగా నొద్ద
నుండి చూచుట స్వసంగములు త్యజించి తపస్వలై యున్న తమ
బోటివారికి తగదు.

అని నిశ్చంకముగాఁ బలికిన హరిశ్చంద్రుని నిత్యసత్యప్రభావము
వకును ధర్మచింతకును నాశ్చర్యమొంది, ఇంక నాతనిచేత బొంకింపఁ
గలుగుదు ననుతలఁపు కట్టిపెట్టి, ఇట్టిసమయములో నుపేక్షించుట
క్రూరకిరాతకృత్యమగునుగాని మానుషకర్మముగాదని నిశ్చయించి,
హరిశ్చంద్రునిచేయి పట్టు విడువక విశ్వామిత్రుండు తనశిష్యులలో
నొకనిచేత వెంటనే మాపట్టణపురాజునకు వర్తమానముపంపెను. కొంత
సేపటికి మంత్రులు మొదలగు సమస్తప్రకృతివర్గముతోడను రాజు
దుద్రాఢునికి వచ్చెను. అప్పుడు సమస్తజనులును వినుచుండఁగా విశ్వా
మిత్రుండు పాదు చంద్రమతీ హరిశ్చంద్రు లగుటయు, తనకును వశిష్ఠు
నకును పంతమువచ్చి వారిచేత నసత్యము పలికింపవలెనని తాను వారి
ననేకవిధముల నాపదలుపెట్టి తుదకు బొంకింపలేక పరాజితుడగుటయు
చంద్రమతి నిర్దోషురా లగుటయుఁ జెప్పి, తానే యర్ధరాత్రసమయ

మునఁ దనశిష్యులచేత రాజాంతఃపురములో కన్నమువేయించి రాజు నందనుని తెప్పించితి ననియు, ఆశిశువుయొక్కయాభరణముల నామె యొడిలో వేసి రాజభటుల కామె నొప్పగించినవాఁడు తనశిష్యుఁడే యనియు, నమ్మకముపుట్టఁ బలికె ఆయర్భకుని దెప్పించి రాజునకు సమర్పించెను. రాజును విస్మితఁడయి యాదంపతులను విశ్వామిత్రుని బహువిధముల శ్లాఘించి హరిశ్చంద్రుని కౌగిలించుకొనెను. అప్పు డక్కడకు చూడవచ్చినవారిలో కాలకౌశికుఁడును వీరబాహుఁడును కూడ నుండఁగా వారి నిద్దఱును రాజసమ్ముఖమునకు రప్పించి విశ్వామిత్రుఁడు వారియొద్దనుండి గైకొన్నధనమును వారి కిచ్చివేసి చంద్రమతీహరిశ్చంద్రులను దాస్యమునుండి విముక్తులను జేసెను. పిమ్మట నామహర్షి సర్పదష్టుఁ డయి మూర్ఛితుఁడయి మృతునివలెపడియున్న లోహితాస్యనికడకుఁ బోయి తనయొద్ద నున్నదివ్యౌషధములను బ్రయోగించి యాతనిని సజీవునిజేసి తల్లిదండ్రుల కపరిమితప్రమోదమును కలిగించెను. అప్పు డక్కడకు వచ్చినవారందఱును చంద్రమతీహరిశ్చంద్రుల ధైర్యస్థైర్యములకునుధర్మపరాయణత్వమునకును వారిని వేయినోళ్ళ బాగడఁజొచ్చిరి. కొన్నినాళ్ళలో వారికీర్తి యంతయు లోకమునం దుంతటను వ్యాపించెను. అంతట నాకాశీదేశపురాజు చంద్రమతీహరిశ్చంద్రులను దనవెంటఁ గొనిపోయి కొన్నిదినములు తనయింట నుంచుకొని సర్వవిధముల వారిని సత్కరించి, పిమ్మట తన భృత్యజనములను సహాయ మిచ్చి గజాశ్వభటసమేతముగా విశ్వామిత్రునివెంట వారిని అయోధ్యాపురమునకుఁ బంపెను. వారందఱును కొన్నిదినములలో నయోధ్యాపురమును సుఖముగాఁ జేరిరి. చంద్రమతీహరిశ్చంద్రులు వచ్చుచున్నారన్నవార్తను ముందుగానేపొదులు తెలిసికొని చచ్చిపోయిన తమ ముఖ్యబంధువులు మరల లేచినచ్చి

నట్లుగా నెల్లప్పుడును సంతోషించి, పట్టణ మంతయు నలంకరించిరి; మంత్రులు మొదలగువా రందఱును పరమప్రమోదముతో నెదురుగా వచ్చిరి. విశ్వామిత్రుఁ డారాజదంపతులను రాజమందిరమునకుఁ దీసికొనిపోయి నగ రలంకరింప నియమించి, బహుతూర్యములు చెలఁగ సమస్త మంత్రి బాంధవ నియోగిజన సమక్షమున మరల హరిశ్చంద్రుని సర్వరాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుని జేసెను. పట్టాభిషేకమునకు ముందే వశిష్ఠుఁడును వచ్చి యుండెను.

విశ్వా—నీసత్యశీలతను పరీక్షింపఁ గోరి నిన్నును నీభార్యను నేను వెక్కుగడగండ్లను పెట్టినాఁడను. మీయెడ నేను జేసినయప రాధముల నన్నిటిని మఱచిపోయి నన్ను త్సమింపవలెను.

హరి—మీరు నాకు మహోపకారమునే చేసినవారు. మీ కారణముననే లోకములో నాకు సత్యసంధుఁ డనుఖ్యాతి వచ్చినది. మీరు చేసిన యీయుపకారమును నేనెన్నఁడును మఱచిపోను. నాకు శాధ కలిగించితి మని మీరు మనసులో నేవిధమయిన సంకోచమును పొందవలసినపని లేదు.

అని యీవిధముగాఁ గొంతసే పుచితప్రసంగము జరిగిన తరువాత విశ్వామిత్రుఁడు మనసులో విచారమునుమాని సంతోషమేమింది సర్వజనులును చూచుచుండఁగా తానుజేసినతపస్సులో సగమువశిష్ఠునకుఁ ధారపోసి శిష్యబృందముతోఁ దనయాశ్రమమునకుఁ భోయెను.

తనమాట బోలుగాక గెలిచినందునకై పరమానందభరితుఁ డయి
 వశిష్ఠుఁడును తనతపోవనమునకు నడిచెను. హరిశ్చంద్రుఁడు ప్రజలెల్ల
 నత్యంతానందము పొంద బహుకాలమునత్పరిపాలనము చేసి, పమ్మట
 రాజసూయయాగ మొనరించి దీపులయందుసహితము తనప్రభుత్వము
 స్థాపించెను. హరిశ్చంద్రుఁడును చంద్రమతియు పూవునుతాపియువలె
 నత్యంతము గలిసి పరస్పరమును మిక్కిలి యనురాగము గలవారయి
 వివాద మన్నమాట కలలో నైన నెఱుఁగక తీక్రికగా నున్నకాల
 మును సద్గ్రంథశ్రవణమునందును లోకోపకారకార్యవిచారమునందును
 బుచ్చుచుండిరి. లోకములో దుష్టులెవ్వరయిన నైకమత్యమును
 సన్మార్గప్రవర్తనమును నేర్చుకోవలెనన్నచో వారినిజూచియే నేర్చుకో
 వలెను. చంద్రమతి తాను చదువుకొన్నదగుటచేత విద్యవలనిలాభము
 లను చక్కఁగా నెఱిగినదయి, తనతోడ మెలఁగుస్త్రీల కందఱును
 విద్యోపదేశముచేసి హితధర్మబోధ చేయుచుండుటయేకాక తమ
 రాజ్యమునందంతటను బాలికాపాఠశాలలను స్థాపింపించి స్త్రీలనెల్లను
 సాధ్యమయినంతవఱకును విద్యావంతులనుగాఁ జేసెను. అందుచేత
 ఆకాలములో స్త్రీలుకూడఁ జదివినవా రగుటచేత భర్తలుచేయు
 మంచికార్యములకు ప్రతిబంధకారిణులు గాక మాధ్యమును
 మాని సమస్త సత్కార్యములయందును వారి కనుకూలురాం
 డ్రగుచు, నగలు మొదలయిన వ్యర్థదంభమును నిష్ప్రయోజనము
 లని విద్యామహిమచేత దెలిసి వానికొఱకు నాఘులను బాధపెట్టక
 పాతివ్రత్యము గలిగి లోకము మెచ్చునట్లుగాఁ బ్రవర్తించు చుండిరి.
 భర్తలును గృహకృత్యనిర్వహణభారము కొంత తొలఁగి మిక్కిలి
 సుఖులై యుండిరి, ఆకాలములో దుష్టులకుఁ గలిగినయెక

మత్యము మఱి యేకాలములోను గలుగలేదు. విద్యావతియుఁ
బుణ్యావతియు నయినయొక్కచంద్రమతివలనఁ గదా లోకమున
కంతమేలు కలిగినది ?

స ం పూ ర్ణ ము

—

శ్రీలక్ష్మీమయోగింబువ్రాసిన
విద్య సంగ్రహము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవి
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 నుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ కావ్యము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యానిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దాన కేసరివిలాసము
- 13 వైద్య విలాసము
- 14 భానుమతి కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోధిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

శ్రీలక్ష్మీమయోగింబువ్రాసిన స్తవములు
అక్షర సంగ్రహము

- 1 శ్రీ విష్ణోరాయ మహారాజు చరిత్రము
- 2 సతీహితహాధిని
- 3 పద్మినీ మాలిని
- 4 శ్రీనివాస
- 5 మహాకవిరాజు మహాకవి

శ్రీనివాసమయోగింబువ్రాసిన
7 దీపా ద్విధియకావ్యము

8 దేవారాగ్యధర్మహాధిని
ఉపన్యాసములు
విద్య సంగ్రహము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అలికాల్య విభావము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 శుక్లరత్న తత్వ స్తవములు
- 5 శుక్లహాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క

పరమార్థము

- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధికుల యర్హత కృత్యములు

- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృపి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేద్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 వికమత్యము
- 18 దానములు

- 19 శ్రీనివాసాచార్యుల
- 20 శ్రీనివాసాచార్యుల
- 21 శ్రీనివాసాచార్యుల

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హిత్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు పదియవ సంపుటము
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	1 పూర్వాంధ్రకవులు
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	2 మధ్యకాలపు కవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదకొండవ సంపుటము
6 ,, రెండవభాగము	స్వీయచరిత్ర
7 ,, మూడవభాగము	
8 శంకారాచార్యులు	
9 బసవరాజు గవత్రరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు పలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని ప్రాసిన బడయగారు.

సత్య సంజీవని

ఈ నూతన వచన ప్రబంధము బాలికలకుపయోగమునిమిత్తము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

విదక కూర్పు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. రు. 0-12-0]

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్ర హ స న ము లు**
- మొదటి సంపుటము**
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహాపాథ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలివ్రతువశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేళ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కాతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంచీవిని ము॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నాటకములు**
- రెండవ సంపుటము**
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసృశి
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాణి పర్వము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము
 - 6 విశ్వరూపిణీ నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు**
- మూడవ సంపుటము**
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధ ము లు**
- పద్య కావ్య ము లు**

- నాల్గవ సంపుటము**
- 1 సత్యరాజాపూర్వజేశ
యాత్రలు ము॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రణికజనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభారత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథకవిలాసము
 - 9 జాగసిద్ధిక
 - 10 వీరిదీపిక

సత్య సంజీవని

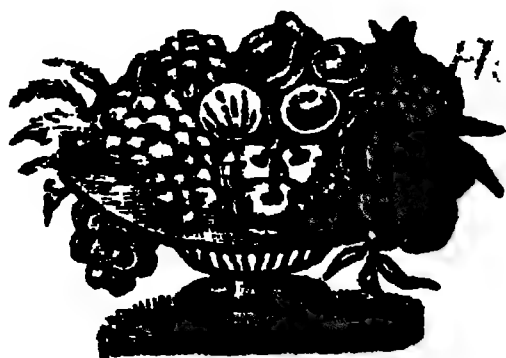

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగమొంతులు

For favour of
Exhibition
For Kithakurani Samaj.

వెంకటేశ్వర స్వామి ఆలయము.

Tham. Samaj.

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

రాజమహేంద్రవరమున :
బాక్సుముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.

సత్యసంబీపి

మొదటి ప్రకరణము

ఒకనాటి మధ్యాహ్నము మూడుగంటలవేళ మాణిక్యము తారుచు మెల్లగా మేడమెట్లవద్దకు పోయి యెవ్వరును లేకుండఁజూచి చప్పుడు చేయక మెట్లెక్కి దొంగతనముగా ముత్తవతల్లిగది కేసినడవ నారంభించినది. మాణిక్య మిప్పుడేడుసంవత్సరములయీడుగలశాలిక; తల్లిదండ్రు లిద్దఱును నెలదినములు హెచ్చుతగ్గుగా కాలముచేసినందున మాణిక్యమును, అంతకంటె రెండుసంవత్సరములు పెద్దదయిన భ్రమరాంబయు, అన్నగారైన వాసుదేవరావును తల్లితల్లియైనలక్ష్మీదేవమ్మ యొద్దనే పెరుగుచుండెరి. లక్ష్మీదేవమ్మ ధనికురాలు గనుకను, పుత్రి సంతతి లేనిదిగనుకను, తనయల్లునిదెచ్చి యిల్లటికముంచుకొని, ఆ కుటుంబమును తానే పోషించుచుండెను. భ్రమరాంబ కొన్ని మాసములక్రిందట పొరుగుర నున్న తనమేనత్తగారి యింటికి వెళ్లి, అక్కడనే శాలికా పాతశాలలో చదువుకొనుచుండెను. ఇప్పుడు మాణిక్యము చేరఁబోయినది లక్ష్మీదేవమ్మగారి పడకగది; కాని వేసవికాల మారంభ మగుటచేత ఆమె యిప్పు డందు పరుండక గాలికి వసారాలో పరుండుచుండెను. ముత్తవతల్లి యనుమతించి వెళ్ళునున్నప్పుడు తప్ప మాణిక్యము కాని భ్రమరాంబ కాని యాగదిలోని కెప్పుడును వెళ్ళఁగూడదు. ఇప్పుడు మాణిక్యము వెళ్ళుచున్నరీతి చూడఁగా ముత్తవయనుమతి పొందనట్లు స్పష్టమగుచునేయున్నది. ఆచిన్నది తన్వవ్వరైనను చూచిపోదురేమో యను భీతిచేత ఒకయడుగు ముం

దుకుపెట్టి నిమిషనిమిషమునకును వెనుకవంక బెదరిబెదరిచూచుచు, తన్నెవ్వ రెప్పుడువచ్చి పట్టుకొందురోయని జడిసినట్టు మధ్యమధ్య ఇరుపార్శ్వములును తొంగితొంగి చూచుచు తలుపుచేరెను. అప్పు డామెకంటి కెవ్వరును కనబడనందున మెల్లగా తలుపుతీసి చప్పుడు కాకుండ లోపలప్రవేశించి మునికాళ్ళమీఁద నడచి చాపదాటి మంచిముప్రక్క నున్నగోడయలఘూరువద్ద నిలుచుండి చేయిచాచి దాని మూతతీయఁబోయి చేయివడికి దేహము పులకరింపఁగా తలుపు తీయుదునా మానుదునా యని కొంచెముసే పనుమానించుచు నిలువఁ బడెను. కాని యాసంశయము కొంచెముసేపటిలోనే తీటి, ధైర్యము చేసి తలుపు తెరిచి యందులోని యందమయిన ముత్యాలహారమును పయికితీసి చేతిలో పట్టుకొని నెలుతురులోపట్టి దానియందమును చూచి తలయూచి మెచ్చుకొనుచు, “ఒక్కసారి నాకిది వేసికోవలె నని యెంతో ముచ్చటయగుచున్నది. ఇక్కడకు రెండామడదూరములో నున్నదిగనుక భ్రమరాంబ యింక పదునేనుదినములవఱకును ఇక్కడకువచ్చి యిది వేసికొనదు” అని తనలోతాను తలపోయుచుండెను. ఇంతలో మేడమెట్లమీఁద చప్పుడయినట్టు వినబడఁగా నులికిపడి, హారమును చుట్టుకొన మరల గూటిలో పడవేసి యాలకించి యెక్కడను చప్పుడు గానక కొంచెము గుండెకుదిరి తెలతెల పోవుచు మెట్లవద్దకువచ్చిచూచి యెవ్వరిని గానక, వెనుకకు వెళ్ళి ముత్యాలపేరు పయికిఁదీసి మరల తనలోతా నిట్లనుకొనసాగెను.

“అమ్మమ్మ నాకుకూడ నిగువంటిదొకటి కొనిపెట్టవచ్చును. ఈసాయంకాలము నాకిది వేసికొనవలెనని యున్నది. ఈచుక్కలరవిక మీఁద నిది యెంతసొగసుగానుండును!” అని మెడకు తగిలించుకొని, అద్దమువద్దకు వెళ్ళిచూచి మొగమురంగుమాటి భయపడి కొంతసేపు

మాటరాక నిలుచుండి “నాకిది యీవేళ వేసికోవలెనని యెంతోమన
సవుచున్నది. నేను వేసికొన్నయెడల నెవరైన చూతురేమో ! పదిల
ముగా బట్టకోదాచుకొని తీసికొనివెళ్ళి నేనక్కడకు వెళ్ళినతరువాత
ఒక్కసారి వేసుకొన్నపక్షమున నెవ్వరును చూడలేరు” అనుకొనుచుం
డెను. ఆసమయమునందు పరిచారికయైన ‘రామి’ వంటయింట నేదో
పని చేసికొనుచుండెను; అవ్వగారును పడమటియింటివసారాలోకూరు
చుండి మనుచురాలి నిమిత్తము క్రొత్తరవిక కుట్టుచుండెను. అప్పుడు
మాణిక్యమును వచ్చిచూచి కూకలువేయువా రెవ్వరును దాపున లేక
పోయినను, “నీ విప్పుడు చేయుచున్నపని తప్పుసుమా” అనియెవ్వరో
యేకాంతముగా చెప్పుచున్నట్టి మనస్సులోనొకశబ్దమువినఁబడి మనసు
జల్లుమని గుండెకొట్టుకొనఁగా మాణిక్యము వికారరూపమున నున్నతన
విగ్రహము నద్దములో చూచుకొని కన్నులు మూసికొనెను.

మాణిక్యము చదువునందు మిక్కిలి చురుకయినది; ఆమెవద్ద
ననేకసుకణము లున్నవి; విద్యయందు గానక్తియు ముత్తవత్సలియందు
ప్రేమయు దయయుఁ గలది; కాని యామెయప్పుడప్పుడుకొంచెమసత్య
మాడి ముత్తవను మోసముచేయుచుండును. ఈమోసములు మిక్కిలి
యల్ప మయినవే కాని, వానిని దాచుటకయి మఱియొక యసత్యము
పలుకవలసి వచ్చుచుండుటచేత ఒక్కతప్పిదము రెండుగుచుండెను.
లక్ష్మీదేవమ్మ ముసలిదగుటచేతను, ఆమెకు చత్వారమగుటచేత దూర
దృష్టి యానకపోవుటచేతను, ఇంట మఱియెవ్వరును కనిపెట్టువాడు
లేకపోవుటచేతను, చేసినతప్పిదమునదాపట్టుపడకతప్పిపోవుచు వచ్చుట
వలన మోసము సాగి బొంకుట కవకాశమునుప్రోత్సాహమును కలుగ
నారంభించెను. ఈదినము లక్ష్మీదేవమ్మయప్పకోడలైనపూర్ణమ్మ

యొక్క పెద్దకొమ్మారై సరస్వతి పుట్టినదిన మగుటచేత వారు పండుగ చేసికొని యీసాయంకాలముతోడిపిల్లలనెల్ల ఆటకును భోజనమునకును బిలిచిరి. అందుచేత ముత్తిన మనుమర లి నక్కడికురామివెంట పంపుటకు నిశ్చయించెను. కాబట్టి మాణిక్యముప్రొద్దుతినుండియుప్రయాణమునకు ప్రయత్నపడుచు, రామిచేతతలదువ్వించుకొని బొట్టును కాటుకయు నగలును పెట్టించుకొని చీర కట్టించుకొని యెండచల్లపడుటకయి చూచుచుండెను. అప్పు డాచిన్నదాని నవ్వుమొగమును, ఉంగరముల పెండ్లుకలును, విశాలనేత్రములును, చూచినవారికామె యెంతయంగముగా నైన నున్నది! అటు నను తా నెప్పుడువెళ్ళుదునాయని తొందరపడుచు, ఎంతసేపటికినిప్రొద్దువాలనందుకు సాయునిమీఁద కోపపడుచు, ఊర కేకూరుచుండుటకు తోచక భ్రమరాంబవలెముత్యాలహారమును వేసికొన్నయెడల తా నేలాగుననుండునో చూడవలెనని బుద్ధిపుట్టి, అవ్వనడిగి పుచ్చుకొనుటకు సాహసము చాలక ఒక్కసారి వెళ్ళి యూరక చూచివత్తమను నభిప్రాయముతో ముందుగా మేడమీఁది కెక్కిను. ఒకతప్పిదము రెండవదానికెప్పుడునుదారితీయునుగనుక దొంగతనముగా పోయి హారముతీసినతరువాత జతకత్తెలతో ఆడుకొనునప్పుడు దానిని ధరించుకోవలెనని యభిలాషకలిగెను. అంతరాత్మ తప్పిద మని చెప్పి భయపెట్టినతరువాత హారమును మరల నెప్పటికిచోట పెట్టవలెనని యాలోచించు చుండఁగా సంతలో రామి “అమ్మాయీ!” అని కేక వేసినందున, ఏమిచేయుటకును అవకాశముచాలక రామి వచ్చిచూచి ముత్తవత్తల్లితో చెప్పనేమోయని తొందరపడి ముత్యాలపేరును చూచుకొనునతనయొడిలోవేసికొని “ఒక్కరాత్రి దీనిని నేను వేసికొన్నంత మాత్రముచేత నష్ట మేమియు లేదు. ఈరాత్రిగదిలోపరుండదుగనుక, అమ్మమ్మకు నేను హారముతీసినసంగతి తెలియనే తెలియదు. నేనుకొరిగి

యింటికిరాగానే తీసి యథాస్థానమున పెట్టివేసెదను” అని మనస్సును తృప్తిపఱచుకొనుచు మేడమెట్లు దిగివచ్చెను. ఆమె తనమనస్సునావిధముగా నెంతసమాధానపఱచుకొన్నను హఠామామెయిడిలోపడినయు త్తరక్షణమునుండియు మనస్సు నెవ్వడియ నెయిచెడిపోయెన్నడును కలలోను తలచెయెఱుంగని ధయమును విచారమును మనస్సును వచ్చి చుట్టుకొనెను. ఆమె హృదయమ లో నేదో యొవ్వేగనగానుండి, ఏకారణముచేతనైన తాను చేసినః ని బయలుపడనేమో యనుసంశయము చేత ముత్తవతల్లియొద్దకు వెళ్ళి సెలవుపుచ్చుకొనుటకుసహితము లోపల భయపడుచుండెను. అయినను ముత్తవతల్లితో చెప్పకుండ వెళ్ళుటకు వీలుపడదుగనుక సాహసముచేసి ప్రాణములుబిగబట్టుకొని గుడికి మేకపోతువెళ్లునట్లుగా మెల్లగా నడిచి ముత్తవతల్లియెదుట నిలువఁబడెను. ఆమె తలవంచుకొని రనిక కుట్టుకొనుచు “అమ్మాయీ! ఇంతసే పేమి చేయుచున్నావు?” అని యడిగెను. ముత్తవతల్లి యెంతప్రేమతోనడిగినను నేరముచేసిన మనస్సుగుటచేత మాణిక్యము తత్తరపడి మొగము వెలవెలపాటి యేమిచెప్పటకును తోచక తడఁబడుచు “నేనా?—నేనా?—నేనా?—నేనేమియు చేయుచుండలేదు” అని గద్గదస్వరముతోపలికెను. లక్ష్మీదేవమ్మమనసు వేటొకచోట నుండుటచేత మనమరాలిముఖలక్షణాదులేమియు కనిపెట్టక తనపని చూచుకొనుచుండెను. అప్పుడుమాణిక్యము దేహమంతయు చెమ్మటపట్టఁగా కాళ్లువడఁకఁగా చిత్తముపరిపరి విధముల పోగా నిలుచుండి మనసులోనియారాటము పోవుదారిగానక “అయ్యో! నేనీహఠమును తీసికొనిరాకపోయిన, ఎంతయనుకూలముగా నుండును! ఇప్పుడయినను పరుగెత్తుకొనిపోయి మరలహఠమునుగూటిలో పెట్టివత్తునా? అనిపలువిధముల చింతించుచుండెను. కొంతసేపటికవ్వగారు తలయెత్తిచూచి “రామీ నీవమ్మాయినీ పదిలముగా పూర్ణమ్మగారి

యింటికితీసుకొనివెళ్ళి పిల్లలతో ఆడుకొన్న తరువాత భద్రముగా తీసి
 కొనిరా'' అని చెప్పి మరల తనపనిచూచుకొన మొదలుపెట్టెను. ఇంక
 బ్రతికి యీవలఁ బడితి ననిసంతోషించి మాణిక్యమువెలుపలికి వచ్చి,
 రామి యెత్తుకొని తీసికొనివెళ్ళెద నని పలుమాటలు బలవంతపెట్టినను
 దానిమోటువినక, ఎత్తుకొన్నపక్షమున ముత్యాలపేరు దానికంటపడు
 ననియో నలిగిపోవుననియో తానే ముందు నమవనారంభించెను. అట్లు
 నడుచునప్పుడు మాణిక్యమియొక్కపూటమాత్రముహారము మెడలో
 వేసికొని రాత్రి యింటికివెళ్ళినతరువాత ఎవ్వరికిని తెలియకుండ మరల
 నెప్పటిచోట దాచెద ననియు, అమ్మమ్మతో చెప్పకుండ నికముందెప్పు
 డును దీనిని ముట్టుకో ననియు, మనస్సును సమాధాన పఱచుకోఁ
 జూచెను గాని లోపలనంతరాత్మ యూరకుండక చేసినకార్యముమంచిది
 కాదని ఘోషింపుచు మనస్సును శాధింపుచునేయుండెను. అందుచేత
 నామెమనస్సు వ్యాకులపడి, ఆటకువెళ్ళుచున్నా నన్నయుత్సాహ మేమి
 యులేక త్రోవపొడుగునను క్రిందచూడక నడిచి కాలికి దెబ్బలు తగి
 లించుకొనుచు, దిక్కులుచూచుచుఁబోయి యెదురుగావచ్చువారిమీద
 పడుచు, త్రోవప్రక్కల నున్నకాల్వలో కాలువేసి పడి లేచుచు, ఏలా
 గుననో, కాళ్ళీడ్చుచుకొనుచుపోయిపూర్ణమ్మగారియిల్లుచేరెను. అప్పుడు
 సరస్వతి యెదురుగావచ్చి చేయిపట్టికొని మాణిక్యమును లోపలికితీసి
 కొనిపోగా రామి పీఠిలో నిలుచుండెను. సరస్వతిమాణిక్యమును లోప
 లికి తీసికొనిపోవునప్పుడు బుజములమీద చేయివైచి తనతల్లి యాడు
 కొనుటకేమేమియిచ్చినదో, అటుల కెవ్వరెవ్వరు వచ్చినారో, ఏమేమి
 యాట లాడదలచుకొన్నారో, ఎంతసే పాడుకోవచ్చునో, చెప్పుచు
 నవ్వుచు పిల్లలాడుకొనుచున్నచోటికి తీసికొనిపోయెను. అప్పు డక్కడ
 నున్న శాలికలలో కొందఁ జెదురుగావచ్చి మాణిక్యమును కాగిలించు

కొనబోగా ముత్యములు చికిపోవు నని భయపడి వెనుకకువెళ్ళి, ఒడిలోనుండి ముత్యాలహారమును పయికి తీసెను.

సర—ఓసీ! నీకు మీరమ్మమ్మ ముత్యాలపేరుకూడ ఇచ్చినదా? ఆమెయెంతమంచిది! ఇది సరిగా భ్రమరాంబహారమువలెనే యున్నది.

మాణిక్య ముత్తరమేమియు చెప్పక కొక్కెము తగిలించుకొను చుండెను.

సర—ఉండు. కొక్కెము నేనుతగిలించెదను. ఈహారమెంతో ముచ్చటగా నున్నది! ఇంతమంచిది నే నెప్పుడును చూడలేదు. మీరమ్మమ్మ యిది నీకిచ్చినదా?

మొట్టమొదట మాణిక్యమున కబద్ధమాడవలెనని యిచ్చలేదు గాని ప్రత్యుత్తరమియ్యక యెన్నివిధములతప్పించుకోవలెననిచూచినను మానక సరస్వతి యాప్రశ్ననే మరలమరల వేయుచువచ్చుటచేత విధి లేక “మీరమ్మమ్మ యిచ్చిన” దని చెప్పవలసి వచ్చెను.

సర—నాకుకూడ నిటువంటిహారము నిచ్చుట కమ్మమ్మ యుండిన నెంతబాగుండును!

అప్పుడువారందఱును చేరి దాగుడుమూతలాడుట కారంభించిరి. ఆనవ్వులలోను, కేకలలోను, చప్పట్లలోను, మాణిక్యముతనవిచారము నంతయు మఱచిపోయి స్వేచ్ఛగా వారితోకలిసి యాడుకొనుచుండెను. ఈప్రకారముగా కొంతసేపు వేడుకజరిగినమీదట హారముమాటమధ్య జ్ఞప్తికివచ్చి సంతోషమంతయుపోయి మాణిక్యము పరుగెత్తుకొనివచ్చు వారిలో నెవరికితగిలి ముత్తెములుచితికిపోవునో యెవరిచేయితగులుకొని దారము తెగిపోవునో యను జడువుచేత నొక మూల కొత్తిగిలియలసి పోయినట్లు నటించుచు తానిక నాడనని యొకరాతిబండమూడ కూడు చుండెను. హారము తెగిపోవు ననుభయముచేత దూరముగా కూడు

చున్నను, ఆమె మనసంతయు ఆటమీదనేయుండెను; జతకత్తెలు పరుగెత్తుకొని పోవునప్పుడు తానుకూడలేచి వారితో పరుగెత్తజూచును. ఆపాడుహారమామె యాదినమున తీసికొనిరాకపోయియుండిన యెడల, ఆటయంతయుననుభవించి నాఁడామెయెంతయుల్లాసముతోనైన నింటికి పోయియుండును. తోడి బాలికలతోఁగలిసి సంతోషమనుభవింపవలసిన యోగ్యత లేకపోబట్టియే కాబోలును నాటిదిన మామె కాదుర్బుద్ధి పుట్టినది. అందఱును వేడుకగా నాడుకొనుచుండఁగా మాణిక్యము మాత్రము మొగమున దీనశ్వాము కనబడి ఒంటిగావిచారించుచు కూరుచుండుటచూచి సరస్వతిచేరువకు నోయి చేయిపట్టుకొనిమాటకు రమ్మనిలాగెను. మాణిక్యము భయపడుచు మొగమింతచేసికొని చేయి విడువుమని బతిమాలుచు రెండవచేతితో హారమును మాటుకొను నుండెను. ఇంతలో సమీపమున నున్న బాలికలందఱును ఆటవిడిచి పరుగెత్తుకొనివచ్చి చేయియొకరును బట్టయొకరును పట్టుకొని రమ్మని లాగమొదలుపెట్టిరి. అప్పుడు మాణిక్యము నిలువెల్లను చెమ్మటపట్ట మాటతొఱువడ చేయియడ్డముపెట్టి “నాజీలికిరాకుండు నేనువచ్చెదను విడువుండి విడువుండి అని కేకలువేయనారంభించెను. ఆసందడిలో నొకచిన్నదాని చేయితగిలి హారము దారము పోగిపోయి ముత్యము లన్నియు నేలమీద జలజలరాలెను. ఆముత్యములతోనే కన్నులనుండి బాష్పములురాల మాణిక్యము పెద్దపెట్టన నేడ్చెను. అప్పుడు బాలికలందఱును శిల్లపోయి పట్టువదలి దూరముగా తొలగి నిలుచుండిరి.

సర—అమ్మాయీ! ఏడువఁబోకు. నీవునిశ్చయ చెప్పినయెడల మీఅమ్మమ్మసీమీదకోపపడి యిందునిమిత్తమునిన్నుకొట్టదు. హారము ప్రమాదముచేత తెగినదికాని బుద్ధిపూర్వకముగా ఎఱిగి యెవ్వరును తెంపలేదు. భయపడకు. పూసలు నేను నీకేఱి గుచ్చెదను.

అని యేలుచుండెను.

మాణి—అమ్మమ్మ—ముత్యాలు—హారము—

అని యేమో చెప్పబోయి నోరురాక యెవ్వరేమి చెప్పినను వినక కడుపు పగులునట్లుగా నొక్కరీతిని వెక్కి వెక్కి రోదనముచేయ నారంభించెను. చెప్పకుండా ముత్యాలసర మేల తీసికొనివచ్చితినా యని యిప్పుడు విచారించిన ప్రయోజన మేదయులేదు. ముత్యైసరము తెగి కన్నులయెదుటనే పడిపోయియున్నది గనుక ముత్తవత్తి కాసంగతి తెలియకుండువిధ మేమియు నగపడలేదు. ఆ హారము తనదే యయినపక్షమునను అంతగా విచారింపవలసినపని లేదు; అప్పుడు నిజము చెప్పివేసినయెడల తన్ను ముత్తవత్తి శిక్షింపదని యెనను ధైర్యముండును. అది తనది కాకపోవుటయేకాక యొకరినడిగితెచ్చిన దయినను కాదు. అది యెవ్వరితోను చెప్పకుండ దొంగతనముగా తెచ్చినవస్తువు ఇంటికి వెళ్లినతరువాత దానివిషయమయి గోమిజరు గునో గోమియు తెలియదు. అటువంటి స్థితిలో మాణిక్యము మన సప్పు డేవిధముగా నుండునో వారువా రూహించుకో వలసినదే కాని చెప్పశక్య మయినదికాదు. అప్పుడు దుగ్గిము కొంచెము శాంతించు కొని మాణిక్యము ‘నే నీసంగతి చెప్పినయెడల కోపపడును గనుక, అమ్మమ్మతో చెప్పక యీసంగతియెట్లుదాచగలను? నేనెంతనిర్భాగ్యురాలను!’ అని తలపోయుచుండగా దుఃఖముమరల లోపలినుండి పొరలివచ్చెను. అప్పుడు సరస్వతి మొదలయినవా రామె నూరార్ప యశ్నించిరికాని వారిప్రయత్నమువలన కార్యములేకపోయెను. “అమ్మమ్మ కోపపడదు భయపడవల” దని యెన్నిమాటలు చెప్పినను సరస్వతి మాట లామె చెవి దూతినవికావు. అంతట ముత్యైసరమును లాగిన బాలిక ముందుకువచ్చి “నే నిప్పుడు మీయింటికి నీతో

కూడవచ్చి తప్పిదమంతయు నాదికాని మీమనుషురాలిది కాదని మీ యమ్మమ్మతో చెప్పెదను. భయపడకు” అని నడవసాగెను. అప్పుడు మాణిక్యము తనకు ముత్తవతల్లివలన నేమియు భయము లేదని చెప్పి, పయికి భయపడనిదానివలె కనబడుటకు ప్రయత్నించుచు, కన్నుల నీరు తుడుచుకొని, చెలికత్తెను వారించి వెనుకకు పరివేసి, తెగి పోయిన ముత్యాలహారమును కాగితములో మడచి యెడిలో పెట్టుకొని తొందరగా లోపలికివెళ్లి భోజనము చేసివచ్చి వాకిటిలోనికి నడిచి రామిని కలిగొని, మునుపువచ్చినప్పటికంటెను రెట్టింపువిచారముతో దానివెంట నిట్టివంక నడచెను.

రెండవ ప్రకరణము

ఆరాత్రి యింటకి వెళ్లినతరువాత నెవ్వరికిని కనబడుకుండనే మాణిక్యము తన గదిలోనికి పోయి పరుపుమీద పడుండియుండును గాని త్రోవలో ముత్తవతల్లి దీపమువెలుగురున కుండుచుండి యేదో పని చేసికొనుచున్నందున, ఆమెవద్దనుండి వెళ్ళవలసివచ్చెను. అప్పుడు లక్ష్మీదేవమ్మ మనుషురాలిని చూచి దగ్గఱపిలిచి “అమ్మాయీ! నీ వాటలాడి సుఖముగా వచ్చినావా? నీ వింతశీఘ్రముగా వస్తావని నే ననుకోలేదు” అని వీపుమీద చేయివేసి నిమిరెను.

మాణి—ఇప్పుడు తొమ్మదిగంటలు కాలేదా?

లక్ష్మీ—అయినది కాని పిల్ల లాటలో మునిగియున్నప్పుడు వారికి గంటలు గంటలు తెలియవు. నీవు మిక్కిలి యలసిపోయినట్టు కనబడుచున్నావు. అక్కడిసంగతులు జెల్లవారినతరువాత చెప్పుదువుగాని వెళ్లిపరుండు.

మాణిక్యము పడకగది చేరి మంచ మెక్కి పడుండి యేవేళకు నిద్రపట్టక తనలో “అయ్యో తెల్లవారి నాపని యే మగునో! నేను ముత్యాలహారమును ముట్టుకోకుండు నుండినపక్షమున నెంతహాయిగా నుండును? అమ్మమ్మకు తెలియకుండు దానిని నేనెట్లు బాగుచేయఁ గలుగుదును?” అని యొక్కరిగా తలపోయ మొదలుపెట్టెను. అప్పు డాచిన్నదాని మనసులో ఇంతతోనైనా చేసినతప్పిదము నొప్పుకొని నిజము చెప్పివేయుట యుక్తము. అని యెవరో చెప్పినట్లు మెల్లఁగా వినఁబడెను. కాని మాణిక్య మామాటలను లక్ష్యముచేయక ‘నిజము చెప్పినదెడల, అమ్మమ్మ నన్ను శిక్షింపక వదలిపెట్టదు. కాబట్టి నేనేదో సాధన మాలోచించి శిక్ష తప్పించుకోవలెను” అని నిశ్చయించుకొనెను. ఆమె కప్పుడు తోచిన యాలోచన తెల్లవారి యెవ్వరును లేవకమునుపే తాను ముందుగా లేచి ముత్యములు దార మనకు గ్రుచ్చి హారము కూర్చవలెనని తప్ప మఱేమియు తోచ లేదు. నిద్రపోయి పెడలకడ లేచి యాపని చేయవలె ననెడి యుత్సాహముతో తలగడమీఁద తల మోపెనుగాని యెంతప్రయత్నము చేసినను కంటికి నిద్రక పతిపుమీఁద పడి యాప్రక్కను ఆప్రక్కను పొరలుచు, ఎప్పుడు తెల్లవాఱునా యని యెదురుచూడ మొదలుపెట్టెను. మధ్యమధ్య కొంచెము నిద్రపట్టుచు వచ్చినప్పు డెల్లను, అమ్మమ్మ తెగినహారమును చూచినదనియో, తానుపూసలు గ్రుచ్చఁబోయినప్పుడు రంధ్రములో సూది యెక్కలే దనియో, ముత్యములు జాతీ యింటినిండ నొలికిపోయిన వనియో, కలవచ్చి మరల మెలకువ వచ్చుచుండెను. ఈప్రకారముగా కలఁతనిద్రపోయి మాణిక్యము తెల్లవారకమునుపే లేచి యిల్లు నిశ్శబ్దముగా నుండుట చూచి యెవ్వరును లేవనందుకు మనసులో సంతోషించి ముత్తవత్తి

లేవకమునుపే హారము సిద్ధపటిచి యెప్పటివోటపెట్టవచ్చునని తలఁచె
 నుగాని దారముపేని ముత్యములు ముందువేసికొని సూదిని గ్రుచ్చ
 నారంభింపఁగానే తనవద్దనున్న సూదు లేవియు ముత్యముల బొత్త
 లలో పట్టనందున మిక్కిలి ఖిన్నురా లయి యేమియు తోచక బల
 వంతముగా గుచ్చబోయి కెందునూను ముత్యములను పగులఁగొట్టి
 యేలాగుననైన లక్ష్మీదేవమ్మగారి చందుగపెట్టె తెఱచి దానిలోని
 సన్నసూదులను తీసి పని వేగిరము ముగింపవలె నని తొందరపడి
 లేచెను. కాని ముత్తవత్తిల్లి చిన్నపెట్టె గదిలోనున్నను తాళముచెవి
 యామెపరుపుక్రిందనున్నందున దానినెట్లు తెత్తునా యని సంకోచించి
 తాళముచెవినిమిత్తము వెల్లినప్పు డామె లేచిన యెడల సర్వమును
 బయలపడు నేమో యని భయపడి సూదిలేక హారము బాగుచేయుట
 యసాధ్యమయినందున నెట్లయిన సాహసముచేసి తాళముచెవి తీసి
 కొని రావలె నని నిశ్చయించుకొని ధైర్యము దెచ్చుకొని మెల్లఁగా
 చప్పుడు చేయక నడచి ముత్తవత్తిల్లిపరుపు చేరి యామె గాఢనిద్రలో
 నున్నందున కపరిమితానందమునొంది పఱుపెత్తి తాళముచెవి పుచ్చు
 కొని యెవ్వరో శత్రువులు తఱుముకొనివచ్చుచున్నట్లు భయపడుచు
 వచ్చి పెట్టెతాళముతీసి కావలసినసూది పుచ్చుకొని మరల తాళము
 వేయఁబోవుచుండఁగా నడవలో నెవ్వరో నడుచుచున్న ట్లడుగుల
 చప్పుడు వినఁబడెను. అప్పుడాచిన్నది వేగిరపడి వేగిరము తాళము
 వేయవలె నని తొందరలో తాళము తప్పువైపునకు త్రిప్పి చేతులు
 వడఁక చేతిలోనిపెట్టె క్రింద వదలిపెట్టెను. అప్పు డందులోనున్న
 సూదులును, నూలుబంతులును, అంగుటములును, కత్తెరలునుసమస్త
 వస్తువులును నట్టింట చెదరి నానాముఖముల పోయెను. అదిచూచి
 నూణిక్యము తత్తరపడి దబ్బుదబ్బున వస్తువులన్నిటి నేటి యల్లరిగా

పెట్టెలో పడవేసి మూత వేయఁబోగా మూత పడకపోయెను; రామి వచ్చి చూచిపోవునేనో యని భయపడి మూత గట్టిగా నొక్కఁగా లోపలనేదో పెళుక్కున విఱిగినట్టు ధ్వని వినఁబడెను. మూత తీసి చూడఁగా లక్ష్మీదేవమ్మగారి దంతముతోచేసిన యంగుటము రెండు ముక్కలయియున్నది. రామివచ్చి తలుపుతీసి లోపల నేదో యి చేయనారంభించినందున, అది యేనిమిషమున వచ్చి చూచిపోవునో యను భీతిచేత నేదోవిధముగా మూతవేసి తాళమువేసి పెట్టె యెప్పటిచోటపెట్టి తాళముచెవివఁగల ముత్తవత్తియొక్క పలుపుక్కింద పదిలముగా నుంచివచ్చి మాణిక్యము తనపనికి కూరుచుండెను గాని సూదిలో దార మెక్కింపఁబోగా చేయి వడక మొదలుపెట్టి యాపనికే యెంతోసేపుపట్టెను. సూదిలో దార మెక్కించినతరువాత మనస్సులో నేదో చప్పు డయినట్టు భ్రమించి దిక్కు లాలకించుచు, తలుపువద్దకువెళ్ళి చూచుచు, హఠమును పయికితీసి గుచ్చుచు చీమ చిటుక్కుమన్న చటుక్కున దాని బట్టమూయుచు, ఒక్కవరుస గుచ్చినప్పటికి రామివచ్చి అమ్మగారు చలిదిభోజనమునకు తీసికొని రమ్మన్నారనిపిలిచెను. పని పూర్తికానందుకు విచారముగా నున్నను వెంటనే వెళ్ళకపోయినయెడల ననుమానపడుదు రని యెంచి సగము గుచ్చినహఠమును పూసలను పదిలముగా దాచి భోజనమునకువెళ్ళి అవ్వగారు గుమ్మమువద్ద నిలుచుండి యేదో యుత్తరమును చదువు కొనుచుండఁగా మామూలుప్రకార మామెవద్దకు వెళ్ళి కౌగిలించు కొనక మెల్లఁగా నోరసిలి దారిచేసికొనిపోయి కంచమువద్ద కూరు చుండెను.

లక్ష్మీదేవమ్మ జాబు చదివినతరువాత యనుమరాలివంక చూచి అమ్మాయీ! నీకోసరమే నేను చూచుచున్నాను. అదిదోమి?

నీవు పాలిపోయినట్టు కనబడుచున్నావు. నీచేతులు వడకుచున్నవి' అని దగ్గటగా పోయి "ఆటలుబడలికచేత రాత్రి నీకు జ్వరము రా లేదుగదా?" అని కణతలును తొమ్మునుపట్టి చూచుచున్నది.

మాణి—నా కేనియు జబ్బు లేదు—అని గద్గదస్వరముతో చెప్పి మళ్ళి వడక మొదలుపెట్టెను.

లక్ష్మీ—ఆటలుబడలిక మంచులో రాత్రి ఆడుకొన్నప్పుడు జబ్బుచేయక మానదు. నీశరీరస్థితి చూచినతోడనే నాకంతయు తెలిసినది. ఈ యుత్తర మెవరియొద్దనుండి వచ్చినదో చెప్పకోగలవా?

మాణి—చెప్పకోలేను. నీవే చెప్పు.

లక్ష్మీ—నీ పినతండ్రి సృసిహారావువద్దనుండి వచ్చినది. అతడు నీవిషయమయికూడ వ్రాసినాడు. ఆపంక్తులు చదివెదను విన—“మాణిక్యము తిన్నగా చదువుకొనుచున్న దని విని మిక్కిలి సంతోషించినాను. అది యీపాటి అబద్ధములాడుట మానివేసి సత్య సంగఠురాలయి యుండునని నమ్ముచున్నాను.—” అనిబిగ్గరగా చదివెను.

మాటలు చదివినతోడనే మాణిక్యము సిగ్గుపడి తలవంచుకొనెను. ముత్తవతల్లి పూర్వముచేసిన తప్పిదమును జ్ఞప్తికి తెచ్చినందున మనుమరలు లజ్జకొందుచున్నదని తెలుచుకొనెను.

లక్ష్మీ—అమ్మా ! జరిగిపోయినదానికి విచారింపబోకు, నీవు వెనుకచేసిన తప్పిదముల నన్నిటిని నేను మఱచిపోయినాను. ఆవిషయమయి నీమీఁద నాకు కోపము లేదు ఇకముందుమాత్ర మెప్పుడును నీ వబద్ధములాడి నన్ను మోసపుచ్చక బుద్ధిగలిగిబ్రతుకు. మీసినతిండ్రి తనకుమారుని యుపనయనమునకు మిమ్ములినందఱిని తనయొద్దకు తీసికొని రమ్మని వ్రాసినాడు.

మాణి—నాకు బహుసంతోషముగా నున్నది. నేను విజయ నగర మెప్పుడును చూడలేదు. నన్ను తీసికొనివెళ్ళుదువు కాదా!

లక్ష్మీ—తప్పక తీసికొనివెళ్ళెదను. వేగిరము భోజనముకానీ. భ్రమరాంబనుకూడ తీసుకొనివచ్చుటకై నేనీదినముననే మనుష్యుని పంపెదను. మీఅప్పవచ్చినతరువాత మనమందఱమునుగలిసి రెండు మూడు దినములలో విజయనగరము మీపినశంక్రీగారింటికి వెళ్ళుదము.

ఆమాటలువిన్నవోడనే మాణిక్యము శైలపోయి యావఱకున్న యుత్సాహమంతయుపోగా, ఈముత్యాలపేరెప్పుడు బాగుచేయుదునా రేపు భ్రమరాంబ వచ్చి తనముత్యాలహారమును చూడఁబోయిన నాబ్రతుకేమగునా, అని యాలోచించుచు భోజన మయినతోడనే ముందుగా తానాపనిచేసి యీమధ్యాహ్న మవ్వగారుపరుండి లేచు లోపల హారము సిద్ధముచేయవలె నని నిశ్చయించుకొని వడివడిగా తిండితినిలేచి యీవలికివచ్చునప్పటికి సరస్వతి వీధిలోనుండి పరుగెత్తు కొనివచ్చి మాణిక్యముచేయిపట్టుకొనెను. ఆచిన్నదానిని చూచిన తోడనే వెలవెలపోయి రాత్రిహారముమాట ముత్తవతల్లితో నెక్కడ చెప్పిపోవునోయని భయపడుచు చెలికత్తెవచ్చినదని సంతోషించుటకు మాఱుగా తనజతకత్తె తన్నెప్పుడు విడిచిపోవునాయని మాణిక్యము లోపల కోరుచుండెను.

సర—ఓసీ! నీవు శైలవారి యేలాగుననున్నావోయని చూడ వచ్చినాను రాత్రిమనయాటలో హారము—

మాణి—(అడ్డమువచ్చి తిన్నఁగాజెప్పనియ్యక) సరస్వతీ! నేను తిన్నఁగానేయున్నాను. రాత్రి మనయాట యెంత యింపుగానున్నద! అంతసంతోషము నాకు మఱియెప్పుడును కలుగలేదు.

సర—అయినప్పుడని నీవెంతో విచారముగానే కనబడినావు
ఆపాడుముత్యాల—

మాణి—? సి! నాక్రొత్తబొమ్మలపుస్తకమునీకుమాపించెదను.
ఈలాగునరమ్ము. (అని లాగుచున్నది).

లక్ష్మీ—(కుట్టు మాని తలయెత్తి గూచి) ఓసీ! సరస్వతీ!
ముత్యా లేమిశా?

మాణి—ఏమియులేదు. నీకుట్టుపనిగూచుకో. అమ్మచ్చా!
ఇదిగో నీనూలుబంతి బల్లకింద్రికి వచ్చినది. పిల్లి యేలాగున కొఱకు
చున్నదో చూచిరావా?

లక్ష్మీ—అయ్యో! నేనెంత జాగ్రతగా చున్నను నూలుబంతి
యేలాగుననో క్రిందికి పడిపోయినది. ఎంత తెలివిగలవారికిని కొన్నిసమ
యములయందు పొరపాటు రాకచూసదు.

సర—అవ్వా! నీకే పొరపాటువచ్చినప్పుడు మాణిక్యమునకు
ప్రమాదము సంభవించుట సహజమేకదా!

లక్ష్మీ—సరస్వతీ! పొరపాటు వచ్చినప్పుడు నేను మాణిక్యము
నెప్పుడును తిట్టను. ప్రమాద మెంతోవారికయినను నుండును—ఎవ్వ
రైన నా కావత్తులపెట్టె నందిచ్చెదరా?

మాణిక్యము కదలలేక మెల్లగా నడుగులు పెట్టుచుండగా
సరస్వతీ మును పరుగెత్తి పెట్టెతెచ్చి ముందుపొట్టెను. లక్ష్మీ దేవమ్మ
పెట్టె పుచ్చుకొని, తాళము తియ్యబోగా చెవి తిన్నగాతిరుగక
బలవంతముగా పట్టుపట్ట త్రెప్పనప్పటికి చటుక్కున మూత పయికిలేచి
లోపలివస్తువు లన్నియు చెదరి యల్లరిగా చున్నట్లు కనబడెను.

లక్ష్మీ—అయ్యో! నాదంతపు అంగుటము! ఈపని యెవరుచేసి
నాడు? ఓసీ మాణిక్యమా? నీవు నాపెట్టెతోలికి పోయినావా?

ఆమాట విన్నతోడనే మాణిక్యము మొగము వెలవెలపాటి తొందరపడెను. దృష్టి తిన్నగాగలవారి కాచిన్నదానిచేష్ట లప్పుడే తెలిసియుండునుగాని, ముసలామెకు దృష్టి తిన్నగా ఆనదు గనుక మాణిక్యముయొక్క ముఖభావమును ఆకారవికారాదులును ఆమెకు తెలియకపోయెను.

లక్ష్మీ—(కోపదృష్టితో) అమ్మాయీ! నాకు తెలియకుండ నాపెట్టెతీసి వస్తువులన్నియు పాడుచేయుచున్నావా ?

మాణి—(ధైర్యము తెచ్చుకొని) అమ్మమ్మా! నేనేమియు నెఱుగను. (అని తప్పించుకొనుటకయి మఱియొకయసత్యము పలుకవలసిన దాయెను.)

లక్ష్మీ—(పెట్టెవెదకుకొనుచు) నీవెప్పు డయిన నిటువంటిపని చేసినప్పుడు చూచినయెడల నిన్ను తప్పకకొట్టెదను. అయ్యో! నూలు బంతులన్నియు చెదరి తారుమారుగానున్నవి. నావెండిపోగు కనబడ దేమి? అయ్యో! గ్రహచారమా! (అని పెట్టెవిడిచిపెట్టి విచారింప మొదలుపెట్టెను)

సరస్వతి మంచిదిగనుక పెట్టెలోనివస్తువులన్నిటిని క్రమముగా నమర్చి, అంతలో పాఠశాలకు సోవలసినవేళ సమీపించినందున చెప్పి వెళ్ళిపోయెను. మాణిక్యము మనసులో నుల్లాసముగా లేకపోయినను సరస్వతి వెళ్ళినందుకు సంతోషించెను. అప్పుడు లక్ష్మీదేవమ్మగారు పెట్టెతనయొడిలోనుంచుకొని, అది యెవరుతీసికొని పోయియుండురా యని యాలోచించుచు వెండిపోగునిమిత్తము పెట్టెయంతయు వెతక మొదలుపెట్టెను. కొంతసేపయినతరువాత రామినిపిలిపించి నీ కీపెట్టె సంగతియేమయిన తెలియునాయని బహువిధముల ప్రశ్నలు వేసిచూచి, అది తనకేమియు తెలియదని చెప్పగా వింతపడి, ఇదియంతయు పెద్దమాయగా నున్నదని యూరకుండెను.

మూ డ వ ప్ర క ర ణ ము

సాధారణముగా మాణిక్యము చలిద్దిగోజన మయినతరువాత ముత్తవకు పాఠము లప్పగించి కొంచెముసేపు కుట్టుపని నేర్చుకొని, అవ్వగారి సెలవుపొంది తరువాత మధ్యాహ్నభోజన సమయముదాక ఆడుకోబోవుచుండును. పాఠము లప్పగించినతరువాత ఆటకు విడిచి పెట్టినకాలములో హారము బాగుచేయవలెనని తలచుకొని, వేగిరము పాఠమువప్పగింత పెట్టి పోవలెనని ముత్తవవద్దకు పోయి పాఠ మెప్పు డొప్పగించుకొందువని రెండుమూడుసారు లడిగెను. ఆమెధ్యానము మఱియొకదానిమీఁద నున్నందున తిన్నగావినిపించుకోక “ఇప్పుడేమి తొందర? కొంచెముసేపు తాళు. అదిమంచముక్రిందపడినదేమో తిరిగి చూడు. ఒకవేళ గోడకన్నములోనికిపోయి యుండునా?” అని వెండి పోగునుగురించి యాలోచించుచుండెను. ఆమె చెప్పినప్రకారముగా మాణిక్యము పోగు వెదకి యెక్కడను కనబడలేదనిచెప్పి “అమ్మా ! పాఠ మొప్పగించుకోవా” అని మరల నడిగెను.

లక్ష్మీ—ఇకకొంచెముసేపుండు. నా కాయాసముగా నున్నది. ఒక్కమాటు మంచముమీఁది కొరిగి లేచి యొప్పగించుకొనెదను. నాపెట్టె దొంగతనముగా నెవరుతీయుచున్నారో తెలిసికోవలెను.

మాణిక్యము పుస్తకము ముందుపెట్టుకొని ముత్యాలహారము సిద్ధము కాకముందు భ్రమరాంబవచ్చినపక్షమున తనపని యేమగునా యని చి తించుచుకూరుచుండెను. ఇంతలోలక్ష్మీదేవమ్మగారు లేచి “పాఠమొప్పగించు ముందుగా నాకుమీఅప్పగారి ముత్యాలహారము కావలెను. అదియెక్కడనున్నదో నీవెఱుగుదువుకాదా? పోయిపట్టు కొనిరా” అని పిలిచి చెప్పెను. హారముపేరు చెప్పగానే మాణిక్యము

గుండెలు తటతట కొట్టుకొనఁగా “అమ్మా! హఃరమా?” అని మాటలు తడఁబడ నడిగెను.

లక్ష్మీ—అవును. నీలప్పగారి ముత్యాలహఃరము అదిపుట్టిన నాడు మీలక్కయ్యకు నేనుకొనిపెట్టినది. అదినాకు వేరేయొకపనికోస రము కావలెను. పోనీ నీవుతొందరపడుచున్నావు పాఠ మొప్పచెప్పిన తరువాత పోయి వేవచ్చునులే.

అని యొప్పగించుకోఁగా “ముత్యాలహఃర” మన్న పేరు చెప్పి నంతమాత్రమున నే యాబాలికమతిపోయి, ఒకటిచెప్పఁబోయి యొకటి చెప్పుచు పాఠమంతయు చెడఁగొట్టెను. ముత్తవతల్లి మనుమరాలి మనోవ్యాకులతకు నిజమయినకారణమేమో తెలిసికోలేక రాత్రిపొద్దు పోయినదాఁక మేలుకొనుటచేత పాఠమురాకపోయె నని యెంచుకొని కొంచెము కోపపడి, మరల చదువుమని పుస్తకము మీద పడవేసెను. ముత్యాలహఃరము బాగుచెయ్యవలె నన్న యభిలాషచేత మరల చదివి నిమిషములో నొక్కతప్పయిన లేకుండ పాఠమప్పగించి, తాను కుట్టవల సినదానిని మహావేగముగా కుట్టివేసిపూపఁగా, ముత్తవ సంతోషించి మనుమరాలిని పోయి యాడుకొమ్మని సెలవిచ్చెను.

మాణిక్యము ముత్తవ్వ హఃరముసంగతి మఱచిపోయినందున కును తన్ను శీఘ్రముగా విడిచిపెట్టినందునకును పరమానందభరితురా లయి, వెనుకతిరిగిచూడక యొక్కపరుగున మేడమీదికిపోయి, తాను పెట్టెలోపెట్టిన పూసలనుతీసిముందు వేసికొని, చేతనయినంత వేగముగా సూదితో దారమునకు గ్రుచ్చనారంభించెను. ఆప్రకారము వడిగా రెండుమూడుపేటలు గ్రుచ్చి, కడపటిపేట సగము గ్రుచ్చునప్పటికి ముత్యాలు చాలకపోయెను. ఏమిచేయుటకును తోచక, అప్పు డా చిన్నదానికి కలిగిన విచార మింతంతయని చెప్ప నలవికాదు. ఆప్ర

కారముగాకొంతసేపు నివ్వెఱపడియుండి, పోయినముత్యములువెదు కుటకయి రాత్రియాడుకొన్న పూర్ణముగారియింటికి పోయినకార్యము తే దనుకొని, అమ్మమ్మ నన్ను వీధిలోనికి పంపదు గాని పోనిచ్చిన పక్షమున ముత్యము లమ్మెడియంగడి నేనెఱుఁగుదును కనుక నిఖిష ములో పోయి ముత్యములుకొని హారముపూర్తి చేయుదు నని తల పోయుచుండెను. ఇంతలో లక్ష్మీదేవమ్మగారు మెట్లవద్దకు వచ్చి, “అమ్మాయి!” అని పిలువఁగా నులికిపడి సగము గ్రుచ్చినహారమును పదిలముగా నొకమూలపెట్టి “ఎందు” కని క్రిందికి దిగివచ్చెను.

లక్ష్మీ—నిన్ను నేను మూడునాలుగుసాదులు పిలిచినాను. ముత్యాలహార మెందుకు తీసికొనివచ్చినావుకావు ?

మాణి—(భయముచేత వడకుచు) అమ్మా ! ముత్యాల హారమా? ముత్యాలహారమా?

లక్ష్మీ—అవును ముత్యాలహారమే. నీవిప్పు డేమో క్రొత్తగా స్వర్గములోనుండి దిగివచ్చినట్టు మాటలాడుచున్నావు. నాకది యొక ఫనినిమిత్తము కావలెను. ఆపనియేదో నీకు తెలిసినట్లయిన నీవింత కంటె వేగముగాఁబోయి పట్టుకొనివత్తువు.

మాణి—నేనువెళ్ళి తీసికొనిరానా ?

లక్ష్మీ—పరుగెత్తుకొనిపోయి తీసికొనిరా—ఇదిగో నీరవిక లును పరికిణీలును కుట్టుపనివాఁడు తెచ్చినాఁడు. నిన్న తెప్పించినబట్ట ముందుగా చింపించి తరువాత వెళ్ళు.

సమయమునకు కుట్టుపనివాఁడు వచ్చుటమాణిక్యమున కెంతో యూరటగా నున్నది. క్రొత్తగుడ్డ చింపుటకును కత్తిరించుటకును తూనిక వేయుటకును చాలసేపు పట్టినది. కుట్టవలసినవిధము చెప్పివేసి లోపలకు పోయి లక్ష్మీదేవమ్మగారు నృసింహారావు వ్రాసినదాని

కు త్తరము వ్రాసికొనుచుండెను. ఈసందడిలో ముత్తవతల్లి హారము మాట మఱచిపోయిన బాగుండు నని మాణిక్యము కోరుచుండెను.

ఆమె యాలాగుననే మఱచిపోయి, ఉత్తరము చేతబట్టుకొని వచ్చి 'అమ్మాయీ! ఈయుత్తర మిప్పుడే టపాలోవేసి రావలెను. ఇక్కడికి దగ్గరనే గనుక నీవుపోయి టపాలో వేసివచ్చెదవా? రామిని నీబట్టలు తీసికొనివచ్చుట కయి చాకలిదానియింటికి పంపినాను. నా వెండిపోగు నిమిత్తము నే నెక్కడ వెదకినను కనబడలేదు. నేను బల్లలన్నియు తీసినాను; మంచము లన్నియు నెత్తినాను. అది భూమి లోనికి మాయమయినట్టు కనబడుచున్నది. అది తీసినవా రెవరో యీసారి తప్పకుండ కనుగొనెదను. మనయింట మరియెవ్వరును లేరు. అది తప్పక రామిపనియే యై యుండును.' అని చెప్పుచు జాబు చేతి కిచ్చెను. నిర్దోషురా లయిన రామిమీఁద ననుమానపడ్డ పుడు మాణిక్యము మనస్సునకు నొప్పిగానుండి జరిగిన సత్యమును చెప్పివేయుద మని బుద్ధిపుట్టినను, మరల నింతలో నిప్పుడు బయటికి పోవుచున్నాను గనుక ముత్యములుకొని హారము బాగుచేయవచ్చు నని మనసు సమాధాన పఱచుకొని, ఉత్తరమును ముత్యాలహార మును చేతపుచ్చుకొని వీధిలోనికి నడచి, ఊచవలె ముత్యాలయంగ డికి పరుగెత్తును. అంగడికిపోయి లోపల నెవ్వరున్నారో యని వీధి లోని కిటకిగుండ తొంగిచూచునప్పటికి లోపల సరస్వతి కనబడఁగా దేహము కంపమెత్తి, నడవ కాళ్ళాడక సరస్వతి వెడలిపోయిన తరువాత లోపలికి పోవలెనని తలుపుచాటున నిలుచుండెను. లోపలనున్న వారందఱును నొకరితరువాత నొకరు వెళ్లుచువచ్చిరిగాని యేవేళకును సరస్వతి వెడలిపోవుజాడ కనబడలేదు. వేగిర మింటికిపోకున్న ముత్త వతల్లి యేమనునో, ఎవ్వరిని పంపునో యని, లోపల భయముగా

నుండెను. అయినను ముత్యములు కొనకుండపోవుట కిష్టములేదు. ఈప్రకారముగా నాలోచించుచు నిలుచుండఁగా నింతలో లోపలి నుండి యంగడివాని మనుష్యు లొకపెద్దపెట్టెను మోచుకొనివచ్చిరి. మాణిక్యము పరధ్యానములో నున్నందున వారినిచూడక పెట్టెమీఁద పడుటయే కాక చేతిలోని ముత్యాలపేరు జారి దూరముగా పడెను. ఆమనుష్యులు దానిని చూడక పెట్టె దానిమీఁద పెట్టఁగా హారము నలిగి పొడుమయిపోయెను. అప్పుడే సరస్వతికూడ కావలసిన వస్తువు లనుకొని యింటికి పోవుట కయి యంగడిలోనుండి వెలుపలికివచ్చెను.

సర—ఓసీ! మాణిక్యనూ! నీ విక్కడున్నావేమి? నీవేమో బెదరియున్నట్టు కనబడుచున్నావు. కారణ మేమి?

మాణి—ఏమియులేదు. ఆపెట్టె తీసికొనివచ్చిన మనుష్యులు నామీఁద పడ్డారు. అంతే మరేమియులేదు.

సర—నీవస్తువేదో పడిపోయినట్టున్నది అవునా?

మాణి—నావస్తువు పడిపోయినదా? ఏమియు పడిపోలేదు. నీ కటువంటియూహా యేలాగున పుట్టినది?

సర—కోపపడకు. నీవు క్రింద చూచుచున్నందున, ఏమో వెతకుచున్నా వనుకొన్నాను. సరే. పోకున్న మంచిదే. నాకు పని యున్నది. పోవలెను.

అని సరస్వతి వెడలిపోయెను. అప్పుడు మాణిక్యము జరగిన సంగతి యామనుష్యులతో చెప్పి పెట్టె యెత్తించవలె ననుకొన్నను, అది నల్గిపోయినది గనుక, ఇంక నెత్తించిన కార్యము లేదని మరల నూరకుండెను. అంతేకాక యామనుష్యు లేదో పనిమీఁద మరల లోపలికి పోయినారు. వారు మరల నెంతసేపటికి వత్తురో తెలియదు. తా నాపెట్టె నొక్కతెయు నెత్తలేదు. ఇంటికడ అమ్మమ్మ కోపపడు

నన్నభయముచేత వారు వచ్చినదాక నిలుచుటకు సాహసింపలేక,
హారము నక్కడనే విడిచిపెట్టి యాచిన్నది విచారించుచు, కాళ్ళీడ్చు
కొనుచు మెల్లగా నింటివంక మరలెను.

నా ల వ ప్ర క ర ణ ము

మాణిక్యము చింతాక్రాంతురాలయి పరిపరివిధముల విచా
రించుచు నింటికి నడువజొచ్చెను. ఆమె చేసిన యొక్కమోసమువలన
నెన్నికష్టములు సంప్రాప్త మయినవి! అప్పగారి హారము పోయినది.
చేసినత పైప్పుడు బయలపడునో యనుభయముచేత లోపలి నెమ్మది
యంతయు చెడిపోయినది. అప్పుడుసహితము చేసినతప్పిద మొప్పుకొ
మ్మని యంతరాత్మ లోపల మెల్లగా చెప్ప నారంభించెను. కాని
మాణిక్యము “నేను మొట్టమొదటనే నిజము చెప్పివేసినయెడల, నే
నెంత సంతోషముగా నుందును! మన చక్కనిముత్యాలపేరుపోయిన
దని తెలిసినట్టయిన, అమ్మమ్మ యెంత విచారపడునో! నేనింటికివెళ్లిన
తోడనే హారము తీసికొని రమ్మని యడుగును. అప్పుడు నేనుహారము
పోయినదని చెప్పవలసి వచ్చును. నేను నిజము చెప్పినను పోయిన
హార మిప్పుడు మరలరాదు. అందువలన నామూత్రము చీవాట్లు
సంప్రాప్తమయి ప్రయాణము నిలిచిపోవును. నేను చెప్పకపోయిన
యెడల, ఎవ్వరును కనుగొనలేరు. మాటాడ కూరకుండెదను” అని
తలచుకొనుచు పోయెను. త్రోవపొడుగునను పిల్లలు మిక్కిలి యుల్లా
సముతో గంతులువేయుచు సుఖముగా నాడుకొనుచుండిరి; కొండలు
పండ్లు మొదలయినవి కొని సంతోషముతో తినుచుండిరి; మఱికొండ
తాటవస్తువులను చేతబట్టి కేకలు వేయుచుండిరి. ఈరీతిగా తనతోడి

వారందఱును హాయిగా నున్నట్లు చూచి మాణిక్యమునకు మరింత వ్యసనము కలిగెనుగాని రేపువినతండ్రిగారి యింటికి పోయెదనని మనసు కొంత సమాధానపఱచుకొనెను.

అయినను చాలసే పంతరాత్మ యూరకున్నది గాదు. ఏమి తలచుకొన్నను మనస్సునకు ముందుగా ముత్యాలహారమే స్మరణకు వచ్చుచుండెను. ఇల్లు చేరినతరువాత కూరుచుండఁబోయినను, ఆడు కొనఁబోయినను, పొరము చదువఁబోయినను, మరి దేమి చేయఁ బోయినను, నీవు చెప్పినది తప్పిదము సుమాయని యంతరాత్మ చెప్పి వేధింపసాగెను. ఆవల నొంతచప్పు డగుచున్నను, ఎంత సందడిగా నున్నను, అంతరాత్మ నిశ్శబ్దముగా పలుకు ములుకులవంటి పలుకులు లోపల వినఁబడుచునే యుండెను.

మాణిక్యము లోపలికి పోవునప్పునికి ముత్తివత్తి చావడిలో కూరుచున్నది. దాపునకు పోగానే యామె మనుమరాలిని చూచి “ఏమే! అమ్మాయీ! నీవెన్నిమారులు చెప్పినను ముత్యాలపేరు నూట మఱచిపోవుచున్నావు. వేగిరము పోయి తీసికొనిరా” అని చెప్పెను. ఆహూటలు వినఁగానే మాణిక్యమునకు మతిపోయినది. హారము పోయినట్టు తెలియవలసినకాలము సమీపించినది, ఇంక దాగెడుసదుపాయ మేమియు కనఁబడలేదు. అందుచేత నేమిచేయుదునా డై వమా యని కొంతసేపు చింతించి మాణిక్యము “నేనుపడకగదిలో నుండి హారము తీసికొని పోవుచుండఁగా నెవ్వరును చూడలేదు. నే నిప్పుకు చెప్పకపోయినపక్షమున, అమ్మమ్మ యెప్పుడును నేను తీసినా నని యనుచూనపడదు. దానివిషయమై యిప్పుడు నే నేమియు చెప్పను; అండాక సూరకుండి నే నూరికి పోయి వచ్చినతరువాత నిజ మంతయు చెప్పివేసెదను” అని నిశ్చయముచేసికొని, వట్టిపెట్టె చేతఁ

బట్టకొని మెల్లగా మేడ దిగివచ్చి, గుండెలు తటతటకొట్టుకొనగా శైలపోయి సమీపమున నిలుచుండెను. ఎక్కడికో పంపదలచుకొన్నందున రామి ప్రయాణమునకు సిద్ధముగా దాపున నిలువబడియుండెను.

అప్పుడు లక్ష్మీదేవమ్మ తల యెత్తి చూచి “అమ్మాయీ ! పెట్టె తెచ్చినావా? నేనిది యెందుకు శెమ్మన్నానో చెప్పుకో” అని యడిగెను.

మాణి—నేను చెప్పుకోలేను—అని బెదరిబెదరిచూచుచు పెట్టెచేత గట్టిగా పట్టుకొని మాటలు తడబడి నిలుచుండెను.

లక్ష్మీ—రత్న సెట్టి యగడికపిప్పి నీకుఁగూడ నిలువంటి హారమొకటి తెప్పించుటకయి రామిని పంపు చున్నాను. ఇప్పుడు నీవు యుక్తముగా నడచుచున్నావు గనుకను, అదిగాక మీపినదండ్రుగారి యింటికి రేపు వెళ్ళుచున్నాము గనుకను, మీయిద్దరిలో భేదము లేకుండ చేయుటకై తెప్పింపఁ బోవుచున్నాను. అమ్మాయీ ! ఏమి ? నేను చెప్పిన దేమియు వినబడనట్లు నావంక దేటిపాట చూచుచు నిలుచున్నావు ?

ఇప్పుడయినను మాణిక్యము తనవద్దకువచ్చి కౌగిలించుకొనునని యామె తలచెనుకాని యూచిన్నది దగ్గఱకురాక పెట్టె చేతఁ బట్టుకొని ముత్తవత్తి మొగమువంక చూచుచు చిత్రపుబొమ్మవలె నిలుచుండి పలుకవే మని ముత్తవత్తి కేకవేయఁగా “అమ్మా ! హారము లేదు. భ్రమరాంబముత్యాలహారము లేదు. పోయినది” అని తడబడుచు చెప్పెను.

లక్ష్మీ—ఏమీ? పోయినదీ? ఏమిపోయినది? హారము పోవుటకు వీలులేదు. పెట్టె నాచేతి కిమ్ము.

మాణి—అమ్మమ్మా! నిజముగానే పెట్టెలో హారము లేదు. వట్టిపెట్టె యున్నది—అని యేడ్వ మొదలు పెట్టెను.

లక్ష్మీ—పెట్టెలో హారము లేదా? భ్రమరాంబ మఱియొక చోట పెట్టినదేమో! నేను మేడమీఁదికి పోయి వెతకుదునా?

మాణి—అమ్మమ్మా! మేడమీఁదికి పోయినకార్యము లేదు. అది యక్కడ లేదు—అని వెక్కివెక్కి యేడ్వసాగెను.

లక్ష్మీ—అమ్మమ్మా! ఏడువబోకు. భ్రమరాంబ తనతో కూడ తీసికొనిపోయి యుండును. నేను తీసికొనిపోవ ద్వనుచుండఁగా తీసికొనిపోయినది. అది యెంత దుర్మార్గురాలా! చూచినావా? పెట్టె యెప్పటిచోటనే తిన్నఁగా నున్నదా?

మాణి—ఉన్నది—అని పెద్దపెట్టున నేడ్చెను.

అప్పుడు లక్ష్మీదేవమ్మగారు మనుమరాలిని తనదగ్గఱకు తీసికొని కన్నులనీరు తుడుచుచు “అమ్మమ్మా! హారమునిమిత్తమై యింతగా నేల యేడ్చెదవు? ముత్యాలహారము రే పీపాటికి మరల వచ్చును. అది భ్రమరాంబ పాడుచేసినపక్షమున దానిమీఁద నాకు మహాకోపమువచ్చును.” అనిచెప్పి రామివంకతిరిగి “ఓసీ! రత్నసెట్టి వద్ద నటువంటిహారము లనేకము లుండి యుండవచ్చును. నీవు పోయి యొకటి తీసుకొనిరా” అని పంపివేసి తాను పెట్టె పదిలముగా వెదక నారంభించెను. రామి వెళ్ళినతోడనే ముత్తవ తన్నేమయిన నడుగు నేమో యనుభయముచేత, మెల్లఁగాజాతి తాను మేడమీఁద పరుండు గదిలోనికి పోయి భయముచేతను చలిచేతను మంచముమీఁద ముసుగు పెట్టుకొని తానాదుర్మార్గకార్యము నేల చేసిపోతినాయని పశ్చాత్తాపపడ నారంభించెను. నేమి కొంచెము దివములు తొందర పడకుండినయెడల నాకుకూడ మంచిహారమువచ్చునుగదా, నేనింతలో

కంఠహారము నేల తీసితి నని విచారించు చుండఁగా, ముత్తవతల్లివద్ద నుండి భోజనమునకు రమ్మని వర్తమానము వచ్చెను. ఇప్పుడమ్మమ్మ వద్దకుపోయి మరల హారముమాట వినవలెనుగదాయని యాచిన్న దానికి మఱింత మనోవేదన కలిగెను. కానిభోజనమువద్ద నామెయూ ప్రసంగ మేమియు తీసికొని రాలేదు. ఆమెమన స్సంతయు రేపటి ప్రయాణసన్నాహము మీఁద నున్నది. అంతేగాక హారముమాట మరలతెచ్చి మనుమరాలిమనస్సునకు నొప్పి కలిగించుటకూడ నామె కిష్టము లేదు. కంచముముందుగూరుచుండి భోజనముచేయుముండఁగా మనుమరాలిముఖమువంక తేలి పొటచూచి లక్ష్మీదేవమ్మ. “అమ్మాయీ! నీదేహస్థితి చూడఁగా నాకు భయ మగుచున్నది నీ వేలాగుననో కనబడుచున్నావు కారణమేమి?” అని యడిగెను. మాణిక్యము “మఱేమియు లేదు. కొంచెము——” అని సత్యము నాలుకతుదకు రాఁగా నడచుకొని యూరకుండెను. లక్ష్మీదేవమ్మ “ముత్యాలపేరు కనబడకపోవుటచేత నీకు కొంచెమువిచారముగా నున్నది కాబోలును ! రేపు భ్రమరాంబ వచ్చినప్పుడు తీసికొని వచ్చును. తిన్నఁగా నన్నము తిను” అని ధైర్యము చెప్పి, మంచము మీఁద పడుండి మనుమరాలిమనస్సులోనిచింత పోవుటకయి సవ్యచు కథలు చెప్ప మొదలుపెట్టెను. ముత్తవతల్లి చెప్పుకథలచేత హారము కథ మఱచిపోయి మాణిక్యమెప్పటియట్లు సంతోషముతో నుండఁగా, ఆమె కథలు చెప్పుచునే తరువాత గడియ కొక్కిక్కమాటచొప్పున సందర్భము లేకుండ చెప్పుచు కన్నులు మూసికొని మెల్లఁగా కుని కెను. మాణిక్యము రేపటిప్రయాణముసంగతి తలచుకొని, అప్పుగాత వచ్చుననియు అందఱును గలిసి బండిలో పనతండ్రిగారియూరికి పోదు మనియు, సంతోషించు చుండఁగా నింతలో వీధిలోనుండి గుర్రస్వతి.

లోపలికి వచ్చెను. జతకత్తెనుచూడఁగా నేమాణిక్యమునకు గుండెలలో దిగులు పుట్టినది, కాళ్ళచప్పుడుచేత కన్నులువిప్పిచూచి ముత్తవతల్లి ‘సరస్వతీ! బాగున్నావా?’ అని యడిగినమీఁదట ప్రాణములు బొత్తిగానేకుదుటలేవు. సరస్వతి “అవ్వా! బాగున్నాను” అనిచెప్పి మాణిక్యమువంకఁ దిరిగి “ఓసీ! నీతోనొక్కమాట చెప్పుటకు వచ్చినాను. నిన్న మన చూడకొన్నప్పుడు నీవి కొన్ని—” అని చెప్పఁ బోవుచుండఁగా చెప్పనియ్యక మాట కడ్డము వచ్చి మాణిక్యము “ఓసీ! నిన్న నీతోచెప్ప మఱచిపోయినాను. రేపు మేమూరికి వెళ్ళుచున్నాము. మాఅప్ప రేపువచ్చును.” అని తా నూరికి పోయెడుసంగతియు తరువాత తానక్కడ చేయఁ దలఁచుకొన్న కార్యములును ముత్తవతల్లిని మఱపించుటకయి శౌవులేకు డ చెప్పమొదలుపెట్టెను. ఇంతలో దైవవశముచేత లక్ష్మీదేవమ్మగారు మరల కన్నులు మూసికొనఁగా నామెకు నిద్రాభంగము కలుగకుండ మాణిక్యము మెల్లఁగా గుసగుసలాడి చెప్పుచుండెను.

అప్పుడు సరస్వతి తనజేబులోనుండి యొక కాగితపు పొట్లమును తీసి “నిన్నరాత్రి మన మాడకొన్నప్పుడు శాగిపోయిన హారములోని పూసలుదొరకఁగా పొట్లముకట్టి మాలమ్మ నీచేతికిచ్చి రమ్మన్నది.” అని చెప్పి చేతికిచ్చెను. తీసికొనునప్పుడు చేయి తగులఁగా లక్ష్మీదేవమ్మగారు కన్నువిచ్చిచూచి “మాలమ్మ నాకిమ్మన్నదా?” అని యడుగఁగా మాణిక్య ముత్తరము చెప్పినదాఁక నవకాశ మియ్యక తానందుకొని “లేదు లేదు. నాకిమ్మన్నది. నీనిద్రకు భంగము వచ్చుననియే మే మేకాంతముగా మాటాకొనుచున్నాము. మే మావలికి పోవుచున్నాము. నిద్రపో” అని సరస్వతీని లాగెను. సరస్వతి పడుచుచు “హారముసంగతి మాలమ్మమ్మతో చెప్పినావా?” అని

ప్రశ్న పేసెను: లక్ష్మీదేవమ్మగారు నిద్రమబ్బులో సగము విని కన్నులు తెఱవకయే 'హారముమాటా? దానికోసరముమీద విచారించ వద్దు; రేపీపాటికి మరలవచ్చును.' అని చెప్పియూరకుండెను.

సర—ఓసీ! నీవెంత యదృష్టవంతురాలివే! మీఅమ్మమ్మకు నీమీఁద బహుదయ.

మాణి—(నోరు మూసికొని) మనము అమ్మమ్మకు నిద్రాభంగము చేయుచున్నాము—అని దూరముగా లాగుకొని పోయెను.

“నే నెవరినిద్రకును భంగముకలుగజేయును. వెళ్ళుచున్నాను” అని చెప్పి సరస్వతి నడవఁగా నప్పుడు మాణిక్యముగుండె కొంత కుదుటపడెను. తరువాత కొంతసేపటికి లక్ష్మీదేవమ్మగారు నిద్రలేచి మనుమరాలివద్ద పాఠ మప్పగించుకొని కుట్టునేర్పి యాటవిడుపిచ్చెను. ఆయాటలసందడిలోను ప్రయాణముసంతోషములోను మాణిక్యము హారముమాట మఱచిపోయెను గాని మధ్యమధ్య రేపు భ్రమరాంబ వచ్చినతరువాత నేమగునో యని కొంత భయము కలుగుచు వచ్చెను. రాత్రిభోజన మయినపిమ్మట నిద్రపోవుటకు మంచము చేరి పరుండు నప్పటి కాచిన్న దానియారాటము మరల ద్విగుణముగా నారంభించి నది. మఱచిపోదు నన్నను మఱచిపోనియ్యక నిద్రపట్టనియ్యక యంత వఱకును కునుకుపాల్లు పడుచున్న యంతరాత్మ యప్పుడ మేలుకొని చేసినదుష్కార్యమును జ్ఞప్తికితెచ్చి శాధింప మొదలుపెట్టెను. అంతరాత్మ కన్నులకు కనబడక యతిసూక్ష్మముగానున్నను, చెప్పెను మాట పరుల కెవ్వరికిని వినబడక పోయినను, ఆశబ్ద మాచిన్నదాని హృదయమున బిగ్గరగా నాటుకొని యెంతప్రయత్నము చేసినను నిద్ర పట్టక తెల్లవారినదాఁక మంచముమీఁద పడి పొరలుచు నిమిషమొక యుగముగా రాత్రివుచ్చెను. పాప మారాత్రి మాణిక్యమునకు

గలిగిన సంతాపము 'జేవునికే తెలియును గాని యిట్టి దట్టి జని మనకు వివరింప శక్యమయినది కాదు.

అ యి ద వ ప్ర క ర ణ ము

మఱునాటియుదయమున మంచుకురిసి మిక్కిలి చలిగానుండెను. లక్ష్మీదేవమ్మగారు ప్రయాణమునకు కావలసిన సాధన సన్నాహములు చేయుచుండెను. మాణిక్యముకూడ పినతండ్రిగారియింటికి పోవలె ననెడియుత్సాహముచేత ముత్తవతల్లిపెండు సందడిగా తిరుగుచుండెను. ఇంతలో చలిదిభోజనములకు వేళ అయినందున మనుషురాలికి కంచములో అన్నము వడ్డించి లక్ష్మీదేవమ్మగారు “రెండు మూడుగడియలలో భ్రమరాంబ యింటికి వచ్చును. రాత్రిపడ్డమంచు చేత దానికి బండిలో పడిసెము పట్టునేమో!” అని చెప్పెను. భ్రమరాంబ రెండుగడియలలో వచ్చునన్నమాట వినగానే మాణిక్యము గుండెలలో రాయి పడినది. అప్పగారియం దెంతోప్రేమ గనుక మఱి యొకప్పు డయినపక్షమున నెంతో స్వంతోషముతో నెదురుగా పోయి యుండును. భ్రమరాంబ లేనందున తనతో నాడుకొనువాడు లేక ఖిన్నురాలుగా నుండియుండును. అయినను షాడు ముత్యాల హారము మనస్సునకు తీఱనివ్యధ తెచ్చిపెట్టినది. ఆముత్యాలవేరు సంగతి మాణిక్యమునకుతప్ప మఱి యెవ్వరికిని తెలియదు. భ్రమరాంబ వచ్చినతరువాత ముత్తైసరమునిమిత్త మొక్కడొక్కడ వెతుకుదురో భ్రమరాంబ యెంతఅల్లరిచేసి దానికోసర మేడ్చునో, కడపట నవరి మీద పడునో తుని మాణిక్యమునకు మనస్సులో దిగులుగానుండెను. భోజనముచేసి అహప్రకారముగా విచారించుచుఉడగా దడదడ బండి యొకటి వచ్చి వీధిగుమ్మములో నిలిచెను. దానిలోనుండి భ్రమరాంబ

దిగితచ్చి పిలువఁగానే ముత్తవ పరుగెత్తుకొనిపోయి మనుమరాలిని కాగిలించుకొనెను. రామి పెట్టె మొదలునవి దింపి తీసికొనివచ్చి లోపల పెట్టెను. బండివానికి కూలి యిచ్చి పంపివేయఁగానే భ్రమ రాంబ సంతోషముతో ముత్తవ మొగమువంక చూచి “అమ్మమ్మ! మనము చిన్ననాయనగారియింటికి విజయనగర మెప్పుడు వెళ్లుదుము నేనుచూచినవానిలో సంతమంచియూరు లేదు.” అని మాణిక్యమును చూచి, “ఓసీ! చెల్లాయీ! నీవు సంతోషముగానున్నట్టు కనబడవు ఎందుచేత?” అని యడగెను.

లక్ష్మీ—పూర్ణమ్మగారియింటి కాడుకోబోయిన నాటిరాత్రి నుండియు మాణిక్యము తిన్నగా లేదు. కారణ మేమో నాకు తెలియ కున్నది.

భ్రమ—చెల్లాయీ! చిన్ననాయనగారియింటికి వెళ్ళఁబోవు నప్పుడు నీవు విచారముగా నుండఁ గూడదు. అక్కడ మనకెంత సంతోషముగా నుండునో నీకు తెలియదు. నేను క్రిందటిసారి వెళ్ళి నప్పుడు నాకు బహువినోదముగా నున్నది.

మాణి—అది యెటువంటిస్థలమో చెప్పు. అమ్మమ్మ యెప్పు డును చెప్పలేదు.

లక్ష్మీ—దానికేమి తరువాత చెప్పవచ్చును గాని, భ్రమ రాంబా! నేను తీసికొనిపోవద్దని చెప్పుచుండఁగా ముత్యాలహార మెందుకు తీసికొనిపోయినావు?

భ్రమ—నేను ముత్యాలహారము తీసికొనిపోయినానా! నే నెప్పుడయిన నీవు చెప్పినమాట మీటి యట్లుచేయుదునా? ముత్యాల పేరు నీవు పెట్టుమన్న యలమారులోనే దిగపెట్టి పోయినాను.

లక్ష్మీ—మాణిక్యముచూచివచ్చి, అక్కడ లేదని చెప్పుచున్నావే.

భ్రమ—అక్కడనే తప్పకుండా నున్నది. నేను వెళ్ళి తీసికొని వచ్చి చూపెదను చూడు.

అని మహావేగముతో పరుగెత్తి మేడమీది కెక్కి, పెట్టితీసి చూచి, కొంచెముసేపు క్రిందను మీదను వెదకి మరల పరుగెత్తుకొని వచ్చి దీనముఖముతో “అమ్మమ్మా! దాని నెవరు తీసినారు? నీవేమి చేసినావు? నాచక్కనిముత్యాలహారము” అని భ్రమరాంబ కన్నీళ్ళు విడువ నారంభించెను.

లక్ష్మీ—నే నేమీ చేయలేదు. ఇదియేమో మాయగా నున్నది. ముత్యాలహారము పోయినది! నిశ్చయముగా పోయినది! ఎవ్వరు వెతుక్ గ మనుచున్నారు.

భ్రమ—అమ్మమ్మా! నేను నిశ్చయముగా నీవిచ్చినపెట్టెలో పెట్టి ముత్యాలపే రలమారులో పెట్టినాను. ఎవరో దానిని తీసికొని యుండవలెను. అది యెగసిపోలేదుగదా?—చెల్లాయి! నీవు తీసిపారి వేసినావా?

అనగానే మాణిక్యము మొగమున కత్తవాలు వేసినను నెత్తురులేక మాటలు తడబడ “నేనా? ఆగదిలోని కమ్మమ్మ నన్ను పోనియ్యని సంగతి నీ వెతుక్ గవా?” అని యూరకుండెను.

భ్రమ—నీవు తీసినాగో లేదో నాకేసి చూచి నిశ్చయముచెప్పు. అని కన్ను లెఱచేసి చెల్లెలివరక చూడ మొదలుపెట్టెను. అప్పుడు తల మొదలుకొని పాదమువరకును మాణిక్యము దేహ మంతయు కంపమెత్తగా మాట శెచ్చికొని “నేను తీయలేదు” అని తడబడుచు చెప్పెను.

లక్ష్మీ—అది తీసియుండదు. హారము మాణిక్య మేమిచేసి కొనును? అది పోయిన దని తెలియగానే పెద్దపెట్టెన నేడ్చినది. ఇది దానిపనికాదు.

అయినను భ్రమరాంబమాత్ర మంతటితో తృప్తిపొందలేదు. కాని మాణిక్యము హారముజోలికి పోయినందుకు నిదర్శనము లేవియు లేవు. కాబట్టి మరల వెతకవలెననినిశ్చయించి ఘోషనమయిన తరువాత అందఱునుజేరి పెట్టెలన్నియు తీసియు, బుట్టలు క్రింద ద్రిమ్మరించియు, పరువులక్రిందను గూళ్ళలోను గొడుగుబల్లమీఁదను వెదకియు, విసిగి పోయిరి కాని హారముమాత్ర మగపడలేదు. పోయినట్టుజెలిసి వెదకుట మాణిక్యమునకు ప్రాణసంకటముగా నుండెను. అప్పు డంతరాత్మమేలు కొని మరల హృదయములో “నీవెంతహాని చేయుచున్నావో, అసత్య మాడుటవలన నెంతకష్టము కలుగనున్నదో, నీవుకనిపెట్టలేదు. ఇంతట నైననీతప్పిదముకొప్పుకో. అన్ముమ్మోహో హారమువిషయములో జరిగిన దంతయు చెప్పివేసి, ఆమె చేసినశిక్షకు సహించి యూరుకో” అన కూటికూటికి మొఱపెట్టి నారంభించెను. అప్పుడుసయితము మాణిక్యముచేసిన నేర మొప్పుకోలేదు. దుర్మార్గములోప్రవేశించి దానిలో పొగినడచినకొలఁదిని దానినుండిమరలుటయెక్కువకష్టముగా నుండును. అప్పుడు ప్రాణము విసిగి వెదకుట చాలించి ముత్తవశల్లియు మనుమ రాలును మరల చావడిలోనికి వచ్చిరి. ఆవఱ కనుకొన్నట్టు వారి కాదినము సంతోషదినముగానుండలేదు. అవ్వగాదు తనపెట్టెయెవ్వగో తీయుటయు దంతపుటంగుటయు పగిలిపోవుటయు, తలఁచుకొని విచార పడుచుండెను. భ్రమరాంబ తాను తిరిగి యింటికి వచ్చునప్పటికి తన ముత్యాలహారము నెవ్వరో యెత్తుకొనిపోవుటయు, తా నాహారము నొక్కసారి తప్ప మఱియెప్పుడును మెడలో వేసికొనకపోవుటయు, తన కెవ్వరును మరలకొనిపెట్టరనియు, ఎంచి భేదపడఁ జొచ్చెను. ఆముగ్గు రిలో మాణిక్యము మనోవేదన యింతంతని చెప్ప నలవికానిది. క్రింద చూచుచు గడ్డముక్రింద చేయి పెట్టుకొని కూర్చుండి చింతించునప్పు

డాచిన్నదానిగుండెలు పలిగిపోయినట్లు కనబడెను. లక్ష్మీదేవమ్మ గారు తనయింట నెవ్వరో దొంగతనముచేసి బొంకుచున్నవా డున్నారనివిచారపడుచు “నావెండిచుట్టును ముత్యాలహారమునుతీసినదుర్మార్గు లెవ్వరో నేనుచెప్పలేను. ఆదొంగతనము చేసినవారిని భగవంతుఁ డెఱిగి యున్నాఁడుగనుక, ఆయన శిక్షింపక మానఁడు” అని చెప్ప సారంభించెను. ఆమాటలు చెప్పుచున్నంతవఱకును మాణిక్యము తల వంచుకొని నేలచూచుచు, చీకటి పడినతరువాత పోయి ముత్తవ తల్లితో నిజమంతయు చెప్పివేసెద ననుకొనెనుగాని మరల తెల్లవాటిన తరువాత సర్వము మఱచిపోయి యూరికి పోయి వచ్చినతరువాత చెప్పుదునని యూరకుండెను.

ఆటవప్రకరణము

మఱునాటియుదయమున దంతధావనము చేసికొనుచుండఁగా రామి తలుపు తీసికొనివచ్చి “అమ్మా! ఇదిగో మీవెండిచుట్టు దొరకి నది” అని లక్ష్మీదేవమ్మగారిచేతి కిచ్చెను.

లక్ష్మీ—(సంతోషముతో) పోయిననావెండిచుట్టును చూడఁ గానే నాకు ప్రాణములు లేచివచ్చినని. నీకిది యెక్కడ దొరకినది?

రామి—మేడమెట్లవద్ద చావడితుడుచు చుండఁగా దొరకినది. కిటికీవద్ద మీరు కూరుచుండు బల్లకోటిక్రింద పడియున్నది.

అప్పుడు లక్ష్మీదేవమ్మగారు రామివంక కన్నులెఱ్ఱచేసి చూచి నదిగాని రామిమాత్రము భయపడక నిజము చెప్పినందున దృఢముగా నిలుచుండెను.

లక్ష్మీ—అన్ని సాదులు మేము బల్లతీసి చూచినప్పటికిని కనఁబడకపోవుట వింతగా నున్నది.

రామి—(దృఢముగా) ఆసంగతి నాకేమియు తెలియదు. నేనిప్పుడు బల్లక్రింద చీపురుతో తుడుచుచుండఁగా చీపురుకు తగిలి యీవలికి వచ్చినది.

లక్ష్మీ—చీపురుతో నీవలికివచ్చినదేమి? ఎవరో నాపెట్టె తీసిన వారే యీచుట్టుతీసియుండుదు. లేకపోయినపక్షమున నాపెట్టెముట్టు కోవలసినపని యేమివచ్చినది? నేటియుదయముదాక నీకు కనఁబడక పోవుట యేమో నాకువింతగానున్నది. ముత్యాలహారముకూడ తడు వాతనీకే దొరుకునేమో !

ఆదనము లక్ష్మీ దేవమ్మగా రెవ్వరితోను మాటాడక మనుషురాండ్రను ముద్దుసహితము పెట్టుకొనక చిరాకుగానుండెను. ఆమె పరధ్యానముతోనుండి కూరలలో రెండుమాడు లుప్పువేసెను; గంజి వార్చుచు, అన్నము సగము గంజిలో పడిపోయినను చూడకుండెను. భ్రమరాంబ ముత్తవణల్లిని పలుకరించి ప్రయాణముకూట ప్రసంగింపఁగా గుండర్భములేక యొకదానికొకటి యుత్తరము వెప్పజొచ్చెను. భోజనమయినతరువాత ఆమె మనుషురాండ్రనిద్దఱిని మఱియొకచోటికి పంపివేసి చేతిలోనిదారమును సూదియు పెట్టుకొని కుట్టక ముత్యాల హారముసంగతియువెండిచుట్టుసంగతియునాలోచించుచునొంటిగాకూరుచుండెను. ఆమె యాలోచించినకొలఁదిని ముత్యాలపేరు పోవుటకును వెండిచుట్టు పోవుటకును సంబంధమున్నట్టును, రామి తప్ప మఱియెవ్వరును సందేహింపఁ దగినవారు లేనట్టును, కనఁబడెను. ఇంతవఱకును రామినడతయం దామెకేమియు లోప మగపడలేదు. రామిమీఁద ననుమానమేకాని యీవిషయములో సహితము నిశ్చయముగా

రామియే తీసినదనుటకు స్పష్ట మయినసాక్ష్యములేదు. వెండిచుట్టు తనంతట ఎగిరిరాదుగనుక, ఎవ్వరును తీయకపోయినపక్షమునమఱియెట్లీవలికి వచ్చినదని యామె తలపోయుచుండెను.

ఈప్రకారముగా తలపోయు చుండఁగా రామి మరల తలుపులు తీసికొనివచ్చి చేతిలోనున్నయొక కాగితపుచుట్టను తనయజమానురాలి ముందుపెట్టి 'నాకిప్పు డొక కాగితపుపొట్లముదొరకినది. అందులోభ్రమ రాంబగారిహారములోనిపూసలవంటి ముత్యములున్నవి' అనిచెప్పెను.

లక్ష్మీ—(కాగితము విప్పుచు) భ్రమరాంబహారమా! ఇవి నీకెక్కడనుండి వచ్చినవి ?

రామి—(కొంచెమయిన ననుమానింపక గంభీరముగా)ఉరుకుట కయి మాణిక్యముగారి చొక్కాను నూతివద్దకు పట్టుకొనిపోఁగా జేబులో నుండి జాతిపడినవి.

అమాటలు చెప్పునప్పటి కామెచేతులు వడఁకమొదలుపెట్టి కొన్ని ముత్యములు క్రిందపడెను. ఆమె కొంచెముదిటపు తెచ్చుకొని “ఏమీ! మాణిక్యముచొక్కా? ఏచొక్కా?” అనితొందరగా నడిగెను.

రామి—మీరురుకుమన్నమాణిక్యముగారి శెల్లపువ్వులచొక్కా ఉరుకుటకు దులుపఁగానే దానిలోనుండి యీచిన్నపొట్లముండి పడినది.

అమాటలు చెప్పినతోడనే లక్ష్మీ దేవమ్మగారిమొగము కంద గడ్డవలె నెఱ్ఱపడి, తరువాత క్రమక్రమముగా వర్ణముమాటి శెల్లపడి పోయెను. అప్పుడామె “రామీ! నీవు నిశ్చయముగా నిజమే చెప్పుచున్నావా? నేను దేని నయినను సహింతును గాని యసత్య మెంత మాత్రమును సహింపను” అని చెప్పెను.

రామి—అమ్మా! నేను సత్యమునే చెప్పినాను. నేను సత్యము కాని దేదియుఁ జెప్పలేదు. ఈచిన్న కాగితము—

లక్ష్మీ—అవును! అవును! నీవు మరల చెప్పనక్కఱలేదు. ఇంత గును ఈముత్యము లొకవేళ మనహారములోనివే కాకపోవచ్చును. అయినను మనహారములోనివిలాగున నేయిప్పుసలు కనఁబడుచున్నవి. అంతేకాక యివి యొకపేటలో సగమువఱకును వచ్చునట్లుకానఁబడుచున్నవి. మాణిక్యము రాఁగానే దానినడిగి తెలిసికొనెదను. రామి! నీ విప్పుడు పో.

రామిని పంపివేసినతరువాత లక్ష్మీదేవమ్మగా రొక్కఁజెయుఁ గూరుచుండి యాలోచించుచు “ఇదిమాణిక్యము పనియయియుండదు. నాముద్దులమనుమరా లిటువంటిపని చేయునని నే నెప్పుడును నమ్మఁ జాలను. ఒకటిరెండుమాఱు లబద్ధములాడి కొంచెము మోసముచేసి నామనస్సునకు వెనుక సంవత్సరము క్రిందట కొంచెము నొప్పికలుగఁ జేయుటతప్ప, ఈనడుమ నెప్పుడును అటువంటిపని గేఁదియు చేసి యుండలేదు. కాదు. మాణిక్యముపనికాదు. నిజముగా మాణిక్యమే యీపని చేసియుండినయెడల, నాహృదయముపగిలిపోదా?” అనుకొనుచుండెను. ఆమె మనుమరా లెంతనిర్దోషురాలని భావించుకొన్నను, మనుమరాలి నడిగి తెలిసికొనువఱకును ఆమెమనస్సు కుదుటఁబడి యుండలేదు. ఆమె చీమ చిటుక్కుమన్నను మనుమరాండు వచ్చుచున్నారేమో యని వీధివంక చూచుచు తొందరపడుచుండఁగా, కొంతసేపటికి వారిమాట వినఁబడెను. భ్రమరాంబ పినతండ్రిగారి యిగటివద్దనున్న యుయ్యాలమంచములు, బొమ్మలపందిళ్ళు, ఆటదొడ్లు మొదలయినవానిని గుఱించి చెప్పుచుండెను. మాణిక్యము ముత్యాల పేరుమాట మఱచిపోయి ప్రయాణము మాటలు వినుచు మిక్కిలి

యుల్లాసముగా నుండెను. కాని మఱియొక నిమిషములో నాయుల్లాస మంతయు పోయెను. ఆచిన్నది లోపలికిఁజెళ్ళినతోడనే ముత్తవతల్లి మనుమరాలిని పిలిచి “అమ్మాయీ! నీ ఏముత్యాలపొట్లము సంగతి యేమయిన నెఱుఁగుదువా?” అని యడిగెను. ఆకస్మికముగా పడుగ గానే యలికిపడి తెల్లపోయి ‘అమ్మా! ఏముత్యాలు!’ అని భయముతో నడిగెను.

లక్ష్మీ—అమ్మాయీ! భయపడకు. నాదగ్గిరకురా, ఇవిభ్రమ రాంబముత్యాలహారములోనివిలా గున్నవి. రామి నీచొక్కాజేబులో కనబడిన వని చెప్పుచున్నది.

మాణిక్య మప్పుడు తానెఱుఁగ నని తప్పించుకొనుట కాలోచించుచుండఁగా లోపల నంతరాత్మ లేచి ‘నిజముచెప్పియొప్పుకో’ లేని యెడల, ఈదోషము కేవల నిరపరాధులమీఁద పడును. అనిబోధింప మొదలుపెట్టెను. అంతటనైన మాణిక్యము సత్య మొప్పుకొనక “అమ్మా! ఏవీ! పూసలు చూడని” మ్మని యడిగెను.

లక్ష్మీ—ఇవిగో పూసలు. అవి నిశ్చయముగా భ్రమరాంబ హారములోనివే. దాని కేమియు సందేహములేదు. అవి నీజేబులోని కెల్లు వచ్చిననో నా కిప్పుడు తెలియవలెను.

మాణి—“నాకు తెలియదు” అని సంశయింపక, ఒక యశ త్యమువలన మఱియొక యసత్యమును పలుకవలసినదయి, అంతరాత్మ యొక్కమాట నలక్ష్యముచేసి, చటాలున చెప్పివేసెను.

లక్ష్మీ—అలాగయినపక్షమున నీజేబులో ఇవి నీవు పెట్టినేలేదు? ఆసంగతి నీకు తెలియనేతెలియదు? నీఅప్పగారి హార మొప్పును నీవు ముట్టుకోనేలేదు? కాదా?

లేదని మనుమరాలు చెప్పఁగానే ముత్తవమాణిక్యమునుచేరఁ దీసికొని “అమ్మాయీ! మాణిక్యమా! నీవే యీపనిచేసియుండినపక్ష మున నేనిక ముం దెప్పుడును సంతోషము పొందియుండకపోదును. నీవు నన్ను మోసముచేసినందుకు నాగుండెలు పగిలిపోవును. నీవు నిజముచెప్పటకయికూడ భయపడుటకు నేనెప్పుడైన నీమీఁద నిష్కారణముగా కోపపడినానా?” అని కన్నులనుండి బొటబొట నీడుకాఱు బుజ్జగింపసాగెను. మాణిక్యమున కేమిచెప్పటకును ఏమిచేయుటకును తోచలేదు. ముత్తవతల్లి తనమీఁద కనఁబఱచిన ప్రేమచేత మాణిక్యమునకు మఱింతవేదన కలిగెను. కాని యాచిన్నది తన్నడిగినప్పు డెల్లను తానావిషయమేమియు నెఱుఁగననిపట్టుదలతోచెప్పుచురాఁగా ముత్తవతల్లి సంతోషించి, మనుమరా లబద్ధ మాడినయెడల తనకు ముత్యాలహారము పోయినప్పటికంటెను వేయిరెట్లు హెచ్చుదుఃఖము కలిగియుండునని చెప్పి యోదార్చెను.

నాటిమధ్యాహ్నము లక్ష్మీదేవమ్మగారు రామిని తనగదిలోనికి పిలిచి బిగ్గరగా మాటాడ మొదలుపెట్టెను. ఆ కేకలువినిమాణిక్యము తనపేరుకూడ వినఁబడఁగా నేమో తెలిసికొంద మని వచ్చి యీవల తలుపునకు సమీపమున నిలుచుండెను.

లక్ష్మీ—రామీ! వెండిచుట్టు తీసికొన్నను నేను సహించి యూరకుందును. నీ వాదోషమును నిర్దోషురాలయిన మాణిక్యము మీఁద మోపుటకు ప్రయత్నించుటహాత్రము నేను సహింపలేను. అందువిషయమయి నిన్ను నేను క్షమింపఁజాలను.

రామి—అమ్మా ! నేనుముత్యాలహారమునుగానివెండిచుట్టును గాని తీయలేదు. నాదికానిది చిల్లిగవ్వయైనను నేనెప్పుడును ముట్టుకో లేదు. ఈసంగతి మాలమ్మకు తెలియును. నాజీవితకాలములో

నేనెప్పుడు నొక్కయసత్యమునైన పలికియెఱుంగనిమాట కావలసిన
యెడల మాతల్లినడిగి తెలిసికొండి.

లక్ష్మీ—ఈవఱకు లేకపోయినను నీవిప్పుడబద్ధమాడుచున్నావు.
మూర్ఖముగా లేదనుటకంటె చేసినతప్పిద మెందుచేత నొప్పుకోరాదు?

రామి—అయ్యో! నేను నిర్దోషురాలను. చేయని నేరమును నేనె
ట్లొప్పుకోను?

లక్ష్మీ—ఎన్నిసారు లడిగినను మాణిక్యము తా నెఱుంగనని
చెప్పుచున్నప్పుడు ముత్యాలు దానిజేబులో దొరికినవనిచెప్పుటకు
నీవెట్లు సాహసించుచున్నావు? ముత్యములు నడచిపోయి చొక్కా
జేబులో ప్రవేశించిన వనుకొన్నావా?

అని కేకవేసి కన్నులెఱచేసి కోపపడఁగా రామి మాఱుమాట
పలుకక మొగమునకు కొంగడ్డము పెట్టుకొని పెద్ద పెట్టున నేడువ మొదలు
పెట్టెను.

లక్ష్మీ—ముత్యాలహార మేమిచేసినావో నీ విప్పటికిని చెప్ప
కున్నావు. ఇట్ట మున్నయెడల నిన్నిప్పుడు నేను రాజభటుల కొప్ప
గించవచ్చునుగాని నీవు చిన్నదానవు గనుక నీవిషయమయి నేనుదయ
తలఁచుచున్నాను. నీవు దయ చూపఁదగినదానవు కాకపోయినను
నిన్ను పనిలోనుండిమాత్రము తీసివేసి యితఱితో విడిచిపెట్టు
చున్నాను. ఈదినముననే నీవు మాయిల్లు విడిచి వెళ్ళిపో.

ఆమాట లనునప్పటికి మాణిక్యముదేహముకంపమెత్త నారం
భించెను. ఇంతలో లోపలినుండి యెవ్వరో వచ్చుచున్నట్టుకాళ్ళచప్పుడు
వినఁబడినందున మాణిక్యము పరుగెత్తుకొనిపోయి మంచముమీఁద
పడెను. ఆచిన్నది యింతపని జరుగునని యెన్నఁడు ననుకోలేదు. తన
సంగతి బయలపడునేమో యని యిప్పుడు మునుపటికంటెను భయ

మెక్కువ కాసాగెను; తాను చేసినతప్పిదమున కయి నిష్కారణముగా రామి శిక్ష యనుభవింపవలసిన గతి సుభవించినదిగదా యని యు ట్లోపల వ్యధపడఁజొచ్చెను. రామితల్లి బీదదగుటయు, బీదదయినను ముఱికిగుడ్డలు కట్టుకొనక సదా శుచిగా నుండుటయు, పండ్లెండేండ్ల వయస్సుగల రామితమ్ముఁడు కుంటివాఁ డగుటవలన చంక కట్టలు లేక నడవలేకుండుటయు, వాఁడు కుంటివాఁడయినను పిల్లలకు ముచ్చటయిన యాటవస్తువులను చేసి యమ్మి యింటిఅద్దె మొదలయినవానికి తల్లికి సహాయుఁడుగా నుండుటయు, తండ్రి భార్యను బిడ్డలను వదలివేసి దేశాంతరము లేచిపోవుటయు, అంతయు ఆచిన్నదానికి తెలియును. అందుచేత మాణిక్యము కన్నుల నీరు పెట్టుకొని “రామి తప్పిదము చేయునప్పుడు శిక్షించుటచేత అమ్మమ్మ మిక్కిలి నిర్దయురాలుగా కనఁబడుచున్నది. నేనువిజయనగరము చిన్ననాయన గారియింటికి పోయి రాఁగానే, అమ్మమ్మ నన్ను పదిదినములు గదిలో పెట్టి తాళమువేసి శిక్షించినను, నేను నిజ మంతయు తప్పక చెప్పి వేసెదను. అప్పుడు రామి మరలవచ్చి యెప్పటియట్ల సుఖముగా నుండును” అని తనలో తాను తలపోయుచుండెను. ఈలాగున నేను కొనుటవలస కొంతసేపు మనస్సున కూఱట గలుగఁగా, కన్నులు తుడుచుకొని మాణిక్యము నెమ్మదిగా నుండెనుగాని, రాత్రి సమీపించినకొలఁదిని ఆచిన్నదాని మనస్సులోనేదో యాదోళనము పుట్టి దుఃఖ మధికము కాసాగెను. తనకు చొక్కా తొడుగుటకును పనులు చేయుటకును పనికత్తె లెవ్వరును లేరు. ఇది యిట్లుండఁగా నింతలో భ్రమరాంబ వచ్చి రామిని పరాభవపఱిచి పంపివేసిన విధమును, అది తాను చూచుచుండఁగా బిగ్గరగా నేప్పుచు వెడలిపోయిన క్రమమును, వెళ్ళునప్పుడు తనతల్లి సంగతిచెప్పి యీసంగతి వినఁగానే

తల్లిగుండెలు పగిలిపోవుననియు సిగ్గుచేత తా మెప్పుడును నలుగురిలో తలయెత్తుకొని తిరుగుటకు వలమలేదనియు చెప్పినధోరణిని, చెప్పు మొదలు పెట్టెను. ఆమాటలన్నియు మాణిక్యమున కన్ని శూలముల వలె హృదయమున నాటుకొని, ఆచిన్నది తనతల పరుపులో క్రుక్కు కొని కన్నులనీరు విడువజొచ్చెను. కాని యిప్పటికిని తప్పిద మొప్పు కొనుటకు బుద్ధిపుట్టలేదు. ప్రయాణము మానలేకయు, అవ్వగారి కోపమునకు భయపడియు, ఈవఱకే కార్యము బహుదూరము ముదిరినది గనుకను, ఒకపట్టన నొప్పుకోలేక మాణిక్యము త్రొక్కట పడు చుండెను.

ఏ డ వ ప్ర క ర ణ ము

మాణిక్యము తెల్లవాటి నిద్రలేచెనుగాని యాచిన్నదాని మనస్సుమాత్ర మెప్పటియట్లుండినది కాదు. రామి యింట కనబడు చుండలేదు. అంతరాత్మలోపల చేరి సదా పొడుచుచున్నందున, ప్రయాణప్రయత్నమువలనఁగాని మఱి దేనివలనఁగాని సంతోషము కలుగకుండెను. ఆచిన్నది బేలమొగముపడి యుత్సాహము లేని దయి—“అయ్యో! ఒక్కరాత్రి యాపాడుహార మేల వేసికొంటినా”— అని పరిపరివిధముల విచారింపసాగెను.

పాఠము లొప్పుగించుకొన్నతరువాత ముత్తవతల్లి మాణిక్య మును పిలిచి “అమ్మాయీ! నేనును భ్రమరాంబయు నొకచోటికిఁ బోవుచున్నాము. నీవుకూడ మాతో వచ్చెదవా?” అని యడిగెను.

నూణి—మీతో నేనును వచ్చెదను. నాకు బహుసంతోష ముగా నున్నది. మీ రెక్కడికి వెళ్ళుచున్నారు?

లక్ష్మీ—అమ్మాయి! మేము రత్న సెట్టి దుకాణమువద్దకి పోవుచున్నాము. మేము పోయెడుపని నీకును సంతోషకర మైనదిగానే యుండును.

రత్న సెట్టిపేరు చెప్పినతోడనే మాణిక్యముముఖము వివర్ణమయి యొక్కనిమిషములో ఆవట కున్నయత్సాహ మంతయు పోయెను.

లక్ష్మీ—రామి దుర్మాస్తరా లయి యెత్తుకొనిపోయిన దని మీకు ముత్యాలహారము లేకుండఁజేయుట నాకిష్టము లేదు. మన మిప్పుడు రత్న సెట్టియంగడికి పోయి యతనివద్ద నేమి యున్నవో చూతము. ఇద్దరి కొక్కహారము వంటు వెగదగునుక, మీయిద్దరికిని చెటియొక హారమునుకొని పెట్టవలెనుకాబోలును! ఏమే ? అమ్మాయి!

మాణి—(గ్రుడ్లనీరు గ్రుక్కుకొనుచు గడ్గదస్వరముతో) అమ్మమ్మా! అక్కటలేదు. నాకు హార మక్కటలేదు. భ్రమరాంబకు మాత్ర మొకటి కొనిపెట్టు చాలును.

లక్ష్మీ—(చిన్నిమనుమరాలిని ముద్దుపెట్టుకొని) నీవు మంచి దానవు. అటువంటియన్యాయము నేను నీకెప్పుడును చేయను. నీకు కూడఁ తప్పక కొనిపెట్టెదను. రామి నూరక వదిలివేసినందుకు నాకు విచారముగా నున్నది. మనము దానిని రాజభటుల కొప్పగించెదమని బెదరించినపక్షమున జడిసి నిమిషములో ముత్యాలహారము తెచ్చి మనది మన కిచ్చివేసి యుండును. అసత్యము లాడువారికి శిక్ష కాక మానదు గనుక దాని కెప్పుడో శిక్ష కలుగునుగాని కలుగకపోదు.

ఆమాట వినఁగానే మాణిక్యమునకు లోపలినుండి భయమును పడఁతును పుట్టుకొనివచ్చి దేహము కంపమెత్తసాగెను. అప్పుడు మనుమరాండ్ర నిద్దరిని వెంటఁబెట్టుకొని లక్ష్మీ దేవమ్మగారు రత్న సెట్టి యంగడికి ప్రయాణమాయెను. వారు నడచినకొలదిని మాణిక్యము

గుండెలు తటతటకొట్టకొన మొదలుపెట్టెను. సరస్వతి యెక్కడ యెదురుపడునో, ఒకవేళ దుకాణములోనికి వచ్చునో, హారముసంగతి యంతయు నెక్కడబయలుపడునో, అని ఆచిన్నదానిమనస్సు పిచపిచలాడుచుండెను. సరస్వతియీడుపిల్ల యెవతె దూరమునుండి కనబడినను వెనుకజింకి బెదరుచూపులు చూచుచుండెను. వారు దుకాణము చేరఁగానే మాణిక్యము ముత్యాలహార మక్కడ నున్నదేనో యని యరుగువంకఁ జూచెనుగాని యక్కడ హారముగాని పెట్టెలుగాని దేమియు లేకపోవుటవలన, కొంచెము గుండె కుదిరి యుండెను. అది యెవ్వరో తీసికొనిపోయి యుందుడుగనుక నిర్భయముగా నుండవచ్చునని కొంచెము సంతోషించి ధైర్యముతో కొట్టులో నడుగు పెట్టెను. అక్కడవస్తువులు కొనవచ్చినవా రనేకు లున్నను సరస్వతిమాత్రము లేదు. అందుచేత మఱింత ధైర్యము వచ్చి మాణిక్యము తనచుట్టు నున్నవస్తువులవంక స్వేచ్ఛగా ముచ్చటపడి చూచి బేర మాడుచు ముత్యాలహారము వచ్చునని సంతోషముగా నుండెను.

రత్న సెట్టి స్వయముగానే కంఠహారము లన్నియు తీసి చూప మొదలు పెట్టెను. అవి మిక్కిలి యంద మయినవి గనుక, ఒకదాని కంటె నొకటి సొగసుగా కనబడి యెంతసేపు చూచినను చూడనే మన సగుచుండెను. ఈసమయములో రత్న సెట్టిచేతినమీపమున నలిగి పోయినకాగితపుపోట్ల మొకటి మాణిక్యముకంటి కగపడెను. దాని మీఁద స్పష్టముగా ?“పూర్ణమ్మ” యనుపేరు పెద్దక్షరములతోకనబడుచున్నందున దానిలోపలనేమున్నదో మాణిక్యమున కప్పుడే పొడ కట్టెను. వెనుకటిదినమున ముత్యములు కొనుట కయి తాను వచ్చినప్పుడు దురదృష్టవశముచేత పడిపోయినముత్యాలహార మిప్పుడు నలిగి యుండియు తనమీఁద సాక్ష్య మిచ్చి తన్ను చితుకఁగొట్టినపగ

సాధించుకొనుట కయి సిద్ధముగా నున్నట్లు కనబడెను. దానిని చూచినతోడనే మాణిక్యమునకు కలిగినభయ మింతంతని చెప్పు శక్యము కాదు. చిరిగిపోయిన కాగితపుసందులోనుండి కొన్నిపూస లీవలికి కనబడుచుండెను. భ్రమరాంబయు లక్ష్మీదేవమ్మగారు సమీపముననే యున్నందున వారిలో నెవరికంటఁ బడునో తనగు టైక్కడ బయలపడునో యని గుండెలు తటతట కొట్టికొనసాగెను. అంతేకాక రత్నసెట్టి కీహారమునఁగలిగె లియునేమో, తనముత్తవ తల్లికి చూపుటకొఱకే యక్కడ నుంచియున్నాడేమో, అనికూడ లోపల మఱింత భీతిగా నుండెను. కంఠహారము లన్నియు చూచిన తరువాత లక్ష్మీదేవమ్మగారు నాకు కావలసిన విలువంటివి గావు. ముత్యాలహారములు కావలె నన్నప్పుడు రత్నసెట్టి 'యిటువంటిదా?' అని కాగితపుపొట్లమువై పునకు చేయి చాపఁగానే మాణిక్యముప్రాణ ములు పీచుపీచు మనసాగెను. ఆతఁ డావంక చేయి చాచి మఱియొక మూట తీసి ముత్యాలపేరులు చూప మొదలు పెట్టెను. మాణిక్య మెప్పు డీగదిలోనుండి లేచిపోదుమాయని తొందరపడినకొలఁదిని బేర మాలస్యమయి యెప్పటికిని కొట్టు విడిచిపెట్టి పోవుదారి కానబడన ట్టుండెను. కొంతసేపటి కామె ముత్యాలహారములు రెండును సులోచ నములజోడును దంతపులంగుటమును కొని యీవలకు వచ్చినమీఁదట మాణిక్యముగుండె కుదుటఁబడి నోటివెంబడిని మాటవచ్చి కొంచెము సవ్యమొగ మగపడెను. లక్ష్మీదేవమ్మగారు హారము కొని యిచ్చి నందుకు సంతోషముగా నున్న దనుకొని అమ్మాయీ! ఇది నీవు పోఁగొట్టుకొన్నయెడల మరల నెప్పుడును కొనిపెట్టను. కాబట్టి దీనిని భద్రముగా నుంచుకొమ్ము" అని చెప్పెను. ఇంటికిపోఁగానే హారము లను పదిలముగా పెట్టెలో వేసి తాళము వేయుమని భ్రమరాంబ చెప్పెను.

ఇల్లు చేరినతరువాత ప్రయాణమునంగతి తలచుకొని మనుమ
రాండ్రు సంతోషపడుచు గవ్వలాటకు మొదలుపెట్టిరి. అప్పుడు
మాణిక్యము తనమనసుతో సుఖముగా విజయనగరము పోవుచు
ననియు, సరస్వతి రొంపచేత బాధపడుచున్నది గనుక తాము బయలు
దేలులోపల రాదనియు, అవ్వగారికిని తనమీఁద ననుమానము
కలుగలే దనియు, భ్రమరాంబకు పోయినహారము మరల వచ్చిన
దనియు, తలచుకొని యుల్లాసముగా నుండెను. అంతరాత్మసహితము
మునుపటివలె సంతగా బాధించుచుండలేదు. నిష్కారణముగా రామి
యొక్కజీవనమునకు భంగము కలిగినదిగదాయని కొంతవిచారముగా
నుండెనుగాని ముత్తవ దీర్ఘక్రోధము కలదికాదు గనుక తిరిగి వచ్చిన
తరువాత మరల పిలిపించి పని యియ్యవచ్చునని మనస్సు సమాధాన
పఱచుకొను చుండెను. ఇంతలో లక్ష్మీదేవమ్మగారి బాల్యసఖయైన
విశాలాక్షి యనునామె వచ్చి కూరుచుండి తా నొక ముఖ్యమయిన
పని గలిగి మాటాడవచ్చితి ననిచెప్పి సంభాషింప మొదలుపెట్టెను.
ఈమెయే మొట్టమొదట రామివిషయమయి లక్ష్మీదేవమ్మగారితో
చెప్పి పని వేయించినది. ఇప్పు డామె రామిని గుఱించి మాటాడుట
కొఱకే వచ్చినది.

విశా—నేను రామిని బాల్యమునుండియు నెఱుఁగుదును.
దానికంటె యోగ్యురాలును సత్యసంధురాలును నాకు మఱియొకతె
కనబడలేదు. ఇందులో నేదో మీదేపారవా అయియుండును.

లక్ష్మీ—(కోపము పెచ్చుకొని) దానిని యోగ్యురా అనువలసి
నదే! అందుచేత నేకాఁజోలును నాపెట్టితీసి దానితోనివెండిచుట్టపహా
రించి భరించుకోలేక భయముచేత మరల నిచ్చివేసినది.

విశా—రామి తీసివట్టు నిదర్శనమేదియులేదు. నీపెట్టె రామి తీయుచుండఁగా నెవ్వరైనఁ జూచినారా?

లక్ష్మీ—ఎవ్వరును చూడలేదు. ఎవ్వరును నెఱుఁగకుండ నెట్లు తీయవలెనో దానికి తెలియును. ముత్యాలహారము తీసినప్పుడుకూడ నెవ్వరును చూడలేదు. అయినను ముత్యాలహారము రామియేతీసి నది. రామి తియ్యకపోయినయెడల మఱియెవ్వరు తీయుదురు?

విశా—(కొంచెముసే పాలోచించి) అయినను రామి తీసినదని నేననుకోను. రామి తాను తీయలేదని ప్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నది. అది యసత్యముపలుకఁగా నేనెప్పుడును వినియుండలేదు. కొంచెము కాలములోనే సత్యముబయలపడి రామినిర్దోషురాలని నీవేతెలిసి కొందువని నాకు నమ్మక మున్నది.

లక్ష్మీ—ఎవ్వరును తీయకుండ వస్తువులు తమంత నడిచిపోవు. నామనుమరాండ్రు తీసికొందురని నీవు చెప్పఁజాలవుకదా? భ్రమ రాంబ గ్రామములోనేలేదు. మాణిక్యము తనదికానివస్తువు ముట్టుకో దని నేను రూఢిగా నమ్మెదను.

ఈమాట లనునప్పటికి మాణిక్యము చేతులు వడఁక మొదలు పెట్టి పందెమువేయుటకు చేతులాడక యుండెను.

విశా—నీమనుమరాండ్రు తీసినారని నేనెంతమాత్రమును చెప్పలేను. తగినంత నిదర్శనములేనిదే రామిమీఁద దోషముమోపి దాని నపఖ్యాతిపాలుచేసి యావజ్జీవమును వేతొకచోట జీవనము పుట్టకుండునట్లు పంపివేయుట క్రూరముగా నున్నదని నాయభిప్రాయ ము. దానికిప్పుడు పదియేనవ సంవత్సరము.

లక్ష్మీ—దానివయస్సెంతయినను నాకు విచారములేదు. అబద్ధము లాడువారిని మాయించు నుంచుకొనుట నాకిష్టము లేదు.

విశ్వా—తల్లి గొప్పయాదలలోనుండి యొక్కపూట తిండికే జరగకుండనున్న యిటువంటి సమయములో పంపివేయుట నాకు న్యాయముగా తోచదు.

లక్ష్మీ—అది దానితప్పిదమేకాని నాదోష మేదియు లేదు. రామితల్లిని నేనే కొందఱి కొప్పగించినాను. బయలపోయి పనిచేసికొని బ్రతుకవచ్చును.

విశా—అది యిప్పు డిల్లువిడిచి పోవలలకాదు. ఆటవస్తువులు చేసి విక్రయించి గడించుచుండెడు దానికొడుకు కుంటివె కడు వ్యాధి గ్రస్తుడయి యున్నాడుగనుక వానినివిడిచి వెళ్ళవలలకాదు. వాడు నెలదినములనుండి బొత్తిగా మంచమెక్కినాడు. ఇప్పటిస్థితినిబట్టి వానికిరోగము కుదురునని నాకుతోచదు. పాపము! వాడు సంపాదించెడిది యింటిఅద్దె మొదలయినవానికి సరిపోవుచుండెను. వాడు మిక్కిలి మంచివాడు; ఒక్కనిమిషమయినను వ్యర్థపుచ్చక యేదో యొకపని చేయుచుండెడివాడు.

భ్రమ—అనేకపర్యాయములు రామి కూడ అదేప్రకారము చెప్పగా విన్నాను. చెల్లాయీ! వాడు పగలెల్లను కూరుచుండి చిత్రముయిన ఆటబొమ్మలు చేయుచుండుననియు, తల్లిబయలికివెళ్ళినప్పుడు చంకకజ్జలతోనడిచి పనిచేయుచు ఇంటికి కావలికాచుచుండుననియు, తల్లితిరిగి వచ్చుచప్పుటికి పోయి మంటచేసి సమస్తము అమర్చువాడనియు, రామి చెప్పినమాటలు నీకు జ్ఞాపకములేదా? ఆకుంటివానిని గుఱించి మనమేమో విన్నాము. అవి అన్నియు చెప్పగలవా?

మాణిక్యము నోటినుండి స్పష్టముగా పయికిరాకుంట నేవో తడబాటుమాటలు కొన్నిచెప్పి అప్పగారిని మరల ఆటకు మరలింప ప్రయత్నించెను.

భ్రమ—నీవు గడియగడియకు వారివలకచూచిచెవియొగ్గి వారి మాటలు వినుచు పరధ్యానముతో నుండుచున్నప్పుడు ఆడిన ప్రయోజనములేదు. నేను ఆ కుంటివానిసంగతి వినవలెను. విశాలాక్షమ్మ గారూ! వానినిగుఱించి మరికొంతచెప్పెదరా?

విశా—వానికి వ్యాధి ఆరంభమయినప్పుడు మొదటిదినము మంచముమీఁద మెల్లఁగా కూరుచుండి, ఆటవస్తువులు చేయుటకుతన పనిముట్లు తెచ్చియిమ్మని తల్లి నడిగినాఁడు. తల్లిబీదదనియు తాను పనిచేయనియెడల జీవనము జరగ దనియు వానికిచక్కఁగా తెలియును. అయినను వాఁడశక్తతవలన పని తిన్నగాచెయ్యలేక కొంచెముసేపు కట్టచెక్కి తేపు చేసెదనని పనిముట్లు క్రిందపడవేసినాఁడు. కాని ఆ రెండవదినము వాఁడు పనిముట్లపేరే తలపెట్టలేదు. ఆపనిముట్లన్నియు నట్టింటపడి పొరలాడుచున్నవి. వాడిక ముందెప్పుడును పనిచేయకయే పోవచ్చును.

భ్రమ—(కన్నుల నీరు కార్చుచు) వాడు చచ్చిపోవునని మీకు తోచుచున్నదా?

విశా—నాకాలాగుననే తోచుచున్నది. నాలుగు దినముల క్రిందటి వఱకును వాని దేహము స్వస్థపడి వాడు మరల పనిచేసికొనచ్చునని మాకందఱికిని ధైర్యముండెను. రామి యవమానము విన్నప్పటినుండియు వానిగుండెలు పగిలిపోయి, బెంగపెట్టుకొని వాడంత కఠింతు కృశించుచున్నాఁడు. వాడు బ్రతుకుటదుర్ఘటమని వైద్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

“ఓనూణిక్యమా? ఇదియంతయునీవుచేసినదుర్మార్గము. రామి నిర్దోషు రాలని నీవెఱుగుదువు. ముత్యాలహారము తీసిన వారెవరో నీకు తెలియును. నిద్రమొప్పుకొని యింతటనైనను చేసిన నేరమేల

చెప్పి వేయకున్నావు?” అని యంతరాత్మ లోపల పొడువనారంభించెను.

విశా—వానితల్లి తెలివితక్కువపనిచేసినది. రామి సంగతి వానితో చెప్పకూడదు. వాడు మిక్కిలి జబ్బుపడియున్నందున వాని మనస్సున కామాటలు గాలమువలె నాటుకొన్నవి. వానికొంతటితో మతిపోయి రాత్రితెల్ల వాటినదాక తెలినిలేక తప్పుమాటలాడ మొదలు పెట్టినాడు. వాడు డాయవస్థలో మంచముమీద లేచి కూరుచుండి హారము తనకుతప్పక దొరకునియు, రామి దానితీసికొనిపోయి మరల పెట్టెలో వేయఁగానే లక్ష్మీదేవమ్మగారికోపము పోవు ననియు కేకలు వేయుచు ముత్యాలహారమునిముత్తము మంచమంతటనుతడవమొదలు పెట్టెను. పూచికపుడకలవలెనున్న చేతులతో వాడు దిండ్లు మెల్లఁగా కదలించి వెదకఁబోయినప్పుడు నాకెంతో జాలివేసినది. అప్పుడు రామియు తల్లియు పట్టుకొని వానిని మరల పరుండఁబెట్టిరికాని వాడు తెల్లవారినదాక కొంతసేపు తన్ను వెదకనిచ్చినయెడలహారము తెచ్చి యిచ్చెద నని చెప్పచు, మఱికొంతసేపు రాజభటులు వచ్చినట్టును దొంగతనము చేసినందున కయి రామిని పట్టుకొని తీసికొనిపోవుచున్నట్టును భావించి రామి నిర్దోషురా లనియు దానిని తీసికొని పోవలదనియు హారము దొరకిన దనియు వడఁకుచు పలవరింపు చుండెను.

ఈమాటలు చెప్పునప్పుడు మాణిక్యముయొక్క యంతరాత్మ యింతం తనకానిబాధ పెట్ట మొదలుపెట్టినందున మాణిక్యము మొగమున కొంగడ్డము పెట్టుకొని యేడువ నారంభించెను. “నామూలముగా నిరపరాధి యయినకుంటివాడు చావుబ్రతుకులమీద నుండఁగా నేనెట్లు బంధువులయింటికి పోయి సుఖముగా నుండఁగలను? నేను నిజ మిప్పు డమ్మమ్మకు చెప్పివేసెదను.” అని నేలవంక చూచి “నే నేమి చెప్పను? ఏప్రకారముగా మొదలుపెట్టను?” అని విచారించి

ముత్తవతల్లి వంక తిరిగి మెల్లగా మాట తెచ్చికొని “అన్ముమ్మా!” అనెను. ఇంతసేపును విచారముగా నుండి యామె యేమోరలోచించు చున్నందున మనుమరాలి హీనస్వర మామెకు వినబడలేదు. అప్పుడు మాణిక్యము గొంతు సవరించుకొని “అన్ముమ్మా!” అని మరల వచఁ బోయెనుగాని మాటరాక మునుపటికంటెనుస్వరము గోంతులోనడఁగి పోగా విశాలాక్షమ్మ వెళ్ళినతరువాత చెప్పవచ్చునని యూరకుండెను.

విశాలాక్షమ్మ వెంటనే వెడలిపోయినది. కాని మాణిక్యము మాత్రము ముత్తవతో నిజము చెప్పలేదు. చెప్పినయెడల ముత్తవతల్లి కెంత కోపము వచ్చునో యేమిచేయునో యని యొకభీతి కలిగెను. అదిగాక ప్రయాణమునిమిత్తము బండి కుదిర్చి సిద్ధముగా నుంచి యున్నారు. కాబట్టి యిప్పుడు చెప్పివేసినయెడల ప్రయాణమునకు భంగము వచ్చును గనుక మరల రాగానే చెప్పివేయవచ్చునని మాణిక్యము తలచుకొనెను. కాని యాచిన్నదాని మనోవేదన యింతంతని వర్ణింపతరము కాదు. అంత యవమానముపొంది పేరు చెడిపోయి తిండికిలేక తమ్ముడు చావుబ్రతుకులమీద నున్నరామి మనస్సుకూడ నింతకంటె సుఖముగా నుండెను. అంతరాత్మ బిగ్గరగా నిందించు చున్నట్లు వినబడుచున్నందున, ఆమాటలు ముత్తవతల్లి కెక్కడ వినబడునోయని మాణిక్యము వడఁకఁజొచ్చెను. అందుచేత దూరముగాపోయి యేమియుతోచక యీసంగతి మఱచిపోవలె నని పుస్తకము విప్పెనుగాని పుస్తకమునం దక్షరములు కనబడక కుంటి వానిరూపము మనస్సునకు పొడకట్టి వానిమంచమువద్ద తల్లి కూర్చు న్నట్టును, రామి యేడ్చుచున్నట్టును, కన్నులముందర కనబడెను. ఆచిన్నది యెక్కడకు పోయినను అంతరాత్మ వెంబడించి “రామి నిర్దోషురాలు. నీవే దుర్మార్గురాలవు” అని చెవిలో పోడుచుండెను.

ఎ ని మి ద వ ప్ర క ర ణ ము

మధ్యాహ్నము నిద్రనుండి భ్రమరాంబ యులికిపడి లేచి “ఓసీ చెల్లాయీ! వేగిరము లే మన మాలస్య మగుదుమేమో!” అని మాణిక్యమును లేపెను.

మాణి—(కన్నులు నలుపుకొనుచు) రామి యింకను పిలుచు కొని పోవుటకు మనవద్దకు రాలేదు. మన మాలస్యము కాము.

భ్రమ—రామి యెక్కడనుండి వచ్చును? నీవు పలవరించు చున్నా వేమో నాకంతహారము దొంగిలించినందుకు అమ్మమ్మ రామిని పనిలోనుండి తీసివేసి సాగనపుటయు, దానివిషయ మయి వచ్చి యింతసేపును విశాలాక్షమ్మగారు మాటాడి పోవుటయు నీవు మఱచిపోయినావా యేమి?

మాణి—అవునవును. నీవు నన్ను నిద్రలో చటాలున లేపి నందున పరాకుమాటలు వచ్చినవి.

భ్రమ—నేనుమాత్రముహారమురామితీసికొన్నదనుకోను. అది యేమూలనో మనము వెతుకనిచోట పడియుండి యెప్పుడో దొరకును.

మాణిక్య మామూటల కేమియప్రశ్న తరముచెప్పక ముత్తవ వద్దకు వెళ్ళిపోయెను. ఆమెయు ప్రయాణసందడిలో నుండి వస్తువులను చక్కఁబెట్టుచు మనుమరాలిని చూచి తొందరగా “అమ్మా! మీరిద్దఱు వేగిర మన్నము తిని సిద్ధముగానుండుండి; కొంచెముసేపటి కెల్లను బండి వచ్చును. అని చెప్పెను. వారిరువురును చెప్పినప్రకారము నిమిషములో భోజనము చేసివచ్చి ప్రయాణమునకు సిద్ధపడి బండినిమిత్తము ఊణ మొకజాముగా నెదురు చూచుచుండిరి. వీధిలో నేమి చప్పు డయినను బండి యేమోయని పరుగెత్తుకొనిపోయిచూచి

వచ్చుచుండిరి. ఈప్రకారముండఁగా వీధిలోనుండి యెవ్వరోలోపలికి వచ్చుచున్నట్టు కిఱ్ఱుచెప్పులచప్పుడు వినఁబడి మాణిక్యము పరుగెత్తు కొనిపోయి కిటికీలోనుండి తొంగిచూచి భయపడినదానివలెచటాలున వెనుకకు వచ్చెను.

లక్ష్మీ—అమ్మాయీ! లోపలికి వచ్చుచున్నవా రెవరు?

మాణి—రత్న సెట్టి.

లక్ష్మీ—అతని కిప్పుడు మనతో నేమిపని వచ్చినది? హారములవెల నే నప్పుడే యిచ్చివేసినానే!

అనుచుండఁగానే రత్న సెట్టి వచ్చి యెదుర నిలువఁబడెను. అతఁ డాపగిలిపోయినముత్యాలహారము నిచ్చివేయుట కయి తీసికొని వచ్చెను. “పూర్ణమ్మ” యనుపేరు స్పష్టముగా కనఁబడుచున్నపొట్ల మతనిచేతిలో కనఁబడఁగానే మాణిక్యము తొందరపుట్టి మాట రాక వడఁక మొదలు పెట్టెను.

రత్న—లక్ష్మీ దేవమ్మగారూ! ఈముత్యాలహారము మీది కాఁబోలును. ఈహారమును మాకొట్టుముందర పాఱవేసికొన్నది మాణిక్యమని నాకు నేటియుదయమువఱకును తెలిసినది కాదు.

లక్ష్మీ—ఏమి హారము?

రత్న—(పగిలిపోయిన ముత్యాలహారము పొట్లములోనుండి తీసి పయికెత్తి చూపి) ఇదిగో! ఈహారము. తాను పెట్టె తీసికొని వచ్చునప్పుడు మాణిక్యము తనమీఁద పడినదనియు, పెట్టెనుక్రిందపెట్టి మరల నెత్తినప్పుడు దానికింద ఈముత్యాలపేరు కనఁబడిన దనియు, మాకొట్టులోని మనుష్యుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

లక్ష్మీ—దానికిని దీనికిని ఏమి సంబంధమున్నది? మాణిక్యము మీమమష్యునిమీఁదపడి యుండవచ్చును. అందుచేత హారము మాణిక్యము పడ వేసినట్లు ఏమి నిదర్శనము?

రత్న—పూర్ణమ్మగారు చెప్పకుండినయెడల నే నిది మాణిక్యముదని యెఱుఁగకయేపోదును. ఈకాగితముమీఁద ఆమెపేరున్నందున నే నిది మొట్టమొదట పూర్ణమ్మగారియింటికి తీసుకొనిపోయినాను. ఆమె ఇది మీవద్దకు తీసికొనిపోయి యిచ్చునిచెప్పి, ఇది మాణిక్యముదని రెండుమూడు సార్లు చెప్పినది.

లక్ష్మీ—భ్రమరాంబదని నీయభిప్రాయము కాఁజూలుదు!

రత్న—పూర్ణమ్మ మాణిక్యముదని నిశ్చయముగా చెప్పినది. ఆమెది పొరపాటయి యుండవచ్చును. మాసరకులపెట్టెలను సవరించునప్పుడు మాణిక్యము కిటికిలోనుండి తొంగిచూచుచుండఁగా నేను స్పష్టముగా చూచినాను. ఆసమయమునందే యొక వేళ ముత్యాల పేరు పాటవేసుకొని యుండవచ్చును.

లక్ష్మీ—మాణిక్యము మీకిటికిలోనుండి తొంగిచూచి యుండవచ్చును. అంతమాత్రముచేత మాణిక్యమే హారము పడవేసినట్లు నీవెట్లు చెప్పఁగలవు?

రత్న—నేను కొట్టుతీసివచ్చినాను. మీతో వాదమాడుటకు నాకుతీరుదు. మీహారమని తెలిసి తీసికొనివచ్చినాను నేను పోవలెను.

అనిహారమొకటి చేతిలోపడవేసి తనదారినిపోయెను. మాణిక్యమును పీడవిఱుగడయైనది గదాయని సంతోషించి ప్రయాణమున కయి మరలఁ బండిసంగతి యాలోచింప మొదలుపెట్టెను. లక్ష్మీ వేవమ్మ హారమును చేతఁబట్టుకొని దిగ్భ్రమనొంది మరల మరల చూచుచు విజయనగరము వెళ్ళివచ్చినతరువాత దీనివిషయమయి విమర్శించెదనని

దానిని బల్లమీఁద పడవేసెను. ఇంతలో సరస్వతివచ్చి మాణిక్యము చేయిపట్టుకొని “ఓసీ ! నాతో చెప్పకయే యూరికి పోవలె ననుకొన్నావా ? నేను రొంపచేత బాధపడుచుండియు మీ రూరికి వెళ్ళుచు న్నారని విని చూచిపోవచ్చినాను.” అని పలుకరించెను. సరస్వతి మొగము చూడఁగానే మాణిక్యమునకు లోపలినుండి భయము పుట్టుకొనివచ్చి శరీరమంతయు చెమట పట్టనారంభించెను. వీలయినయెడల మాణిక్యము హారమును బల్లమీదనుండి వెంటనే తీసివేసియుండును కాని ముత్తవతల్లి యింకను దానిమీఁదనే దృష్టియుంచి మరలమరల చేతితో పట్టుకొని చూచుచు వింతపడుచున్నదన దానిని తీసి దాచుట కవకాశము చిక్కలేదు.

మాణి—సరస్వతీ! నీపడిసె మెట్లున్నది!

సర—కొంచెము నిమ్మశముగా నున్నది. అందుచేతనే మా అమ్మ నిన్నొక్కసారి పోయి చూచిరమ్మని సెలవిచ్చినది. (అని బల్ల వంక చూచి) ఓసీ! నీముత్యాలహారముతో మరల నేమిపని చేసి నావు? మాయింటివద్ద నిది యీప్రకారముగా చితికిపోలేదే!

భ్రమ—సరస్వతీ! మీయింటివద్దనా? నాముత్యాలహారము మీయింటి కెందుకు పోయినది?

సర—ఇది నీదా? ఆసంగతి నాకు తెలియలేదు. ఇది నేను మాణిక్యము దనుకొన్నాను. ఇటువంటిదే యొకటి మాయింట రాత్రి యాడుకొన్నప్పుడు మాణిక్యము వేసికొనివచ్చినది.

భ్రమ—నీవు పరాకు పడినావు. ఆవటకు మాణిక్యమునకు ముత్యాలహారము లేదు. అమ్మమ్మ నిన్ననే కొనియిచ్చినది అవును కాదా? చెల్లాయీ!

మాణిక్యము దానికేనియు మాఱుమాట చెప్పక తెల్లపోయి అపరాధమే రూపము తాల్చినట్లు నిశ్చేష్టురాలయి యుండెను.

సర—ఆదినము మాణిక్యము తప్పక హారము వేసికొని వచ్చినది. అమ్మశూడ నిశ్చయముగా చూచినది. మాణిక్య మది తన కమ్మమ్మ యిచ్చిన దని చెప్పినది—ఓసీ! నీ వాలాగున మాతో చెప్పలేదా?

మాణిక్యము నోగినుండి మాట యేమియు రా లేదు. ఈసంభాషణ మొదలగుండియు శ్రద్ధతో వినుచున్న లక్ష్మీదేవమ్మగారు కుర్చీకి జేరగిలఁబడి వడఁక మొదలు పెట్టెను.

సర—(లక్ష్మీదేవమ్మగారివంక నిరిగి) అవ్వా! హారము హెగి పోవుట మాణిక్యము తప్పిదము గాదు. ఆటలో నరసింహము చేతఁ బట్టుకొని లాగినాఁడు. అ భుచేత దారములు హెగి పూసలు క్రింద పడిపోయినవి. మఱునాఁడు నాకుదొరకిన పూసలన్నియు నేరి కాగిత పుసొట్లములోకట్టి మాణిక్యమునకు తీసికొనివచ్చి యిచ్చినాను—ఓసీ! నేను శెచ్చి నీకియ్యలేదా?

మాణిక్య మిప్పుడును మాఱుమాట చెప్పలేదు. మాణిక్యము యొక్క దొంగతన మంతయు బయలఁబడినది. తనతప్పిదమును దాఁచుటకఁగి యోగిన యబద్ధములన్నియు వ్యర్థము లయిపోయినవి. ఒక్కబొంతువలనను ప్రయోజనము కలుగలేదు. ఇంతస్పష్టముగా తెలిసినతరువాత నేర మిప్పు డొప్పుకొనుటవలనను కార్య మగపడ లేదు. అంతరాత్మ చెప్పినట్లే మిప్పుడు నిజముగా జరిగినది. ఆఘాతిక మనస్సున కిప్పు డవమానమును శిక్షయు తప్ప మఱియేదియు కనఁబడుచుండ లేదు.

సర—అవ్వా ! నేను పూసలు తీసికొనివచ్చినప్పుడు భోజనము చేసి నీవప్పుడే కొంచెము కునుకుచున్నావు. నీకు నిద్రాభంగ మగునని మాణిక్యము నన్ను బిగ్గరగా మాటాడనియ్యలేదు. ఆపూసలు మాత్రము తీసికొని జేబులో వేసికొన్నది. ఈహారము రెండవ పర్యాయము పగిలిపోయినదని నాకప్పుడు తెలియలేదు—ఓసీ ? ఇది మరల నెందుచేత చితికిపోయినదే ?

ఈమాట లనుచుండఁగా వీళ్ళలోనుండి వంటచేసెడు భోజకత్తై వచ్చి “అమ్మా! బండివచ్చినది! వేగిరము రమ్మని బండివాడు తొందర పెట్టుచున్నాడు” అని చెప్పెను. ఆమాట వినిపింపకొక యామె యూరకుండెను. ఆమాటలే వంటలక్కమరల చెప్పఁగా లక్ష్మీదేవమ్మగారు మెల్లఁగా కుర్చీమీదినుండి లేచి “మేము విజయనగరమున కిప్పుడు వెళ్ళము. ప్రయాణము మానుకొన్నాము బండియక్కఱలేదు. పొమ్మని చెప్పు. నీవు పెట్టెలు తీసికొనివచ్చి లోపల పెట్టు.” అని చెప్పి మాణిక్యమువంక తిరిగి “ఓసీ ! నీవు నాగొంతుకకోసినావు” అని కన్నులనీరు పెచ్చుకొని పసిబిడ్డవలె నేడువనారంభించెను. ఆ యేడుపు వినుటకంటె మాణిక్యమునకు చావయినను మేలుగాతోఁచెను. బండిగుమ్మమువద్దకు సిద్ధముగా వచ్చినప్పుడు ప్రయాణముమాని తిరిగి పంపివేయుటకూడ వ్యసనకరముగానే యుండెనుగాని ప్రేమగల ముత్తవత్సల్లికి తనమోసమువలనఁ గలిగిన మనోవ్యధముందట ఆ వ్యసన మేమియు కనఁబడక ముత్తవత్సల్లివిషయ మయి గొప్పదుఃఖము కలిగెను.

మాణి—(ఏడ్చుచు) అమ్మమ్మా! నన్నుక్షమించు. ఆయొక్క రాత్రిమాత్రము వేసికొని మరల నెప్పటిచోట పెట్టవలెనని హారము తీసినాను. అది నాదురదృష్టముచేత తెగిపోయి కొన్నిపూసలు పోయి

నందున ముత్యములు కొనవలె నని రత్న సెట్టికొట్టువద్దకు వెళ్ళినాను. అప్పుడు కొట్టువాడు నామీద పడ్డందున హఠముజారి పెట్టెక్రింద పడి నలిగిపోయినది. తప్పుచేసినందుకు నాకు తగినశిక్ష అయినది. అని పెద్దపెట్టెన నేడ్చెను.

లక్ష్మీ—నీకింకను శిక్ష కావలెను. నీవెంతకయినను తగిన దానవే. నేనిప్పుడు మాటలాడలేను. నా దేహము కంపమెత్తుచున్నది. నీవు నాకన్నులయెదుటనుండి లేచి పో.

మాణిక్య మేమియు బదులు చెప్పక కన్నులమీద గుడ్డవేసికొని మెల్లగా దొడ్డిలోనికి పోయెను. ఎటుగూచినను విచారమే కలగ నారంభించెను. ప్రయాణమునకయి యీవల పెట్టినపెట్టె లీవలనే యున్నవి. ఆచిన్నదాని మనోవ్యధ యాచిన్నదానికే తెలియవలెను. ఇంతవఱకును బొంకినబొంకులయొక్కయు చేసినమోసము యొక్కయు ఫల మనుభవింపవలసినసమయ మిప్పుడు వచ్చినది.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

తరువాత మాణిక్యము పడకగదిలోనికి పోయి మంచము మీద చేరి దుప్పటి మొగమున కడ్డముపెట్టికొని బిగ్గరగా నేడువ మొదలుపెట్టెను. ఆశాభంగ మయినందునకును తనసంగతి బయలబడి నందునకును మితిమీరినదుఃఖము కలిగి, ఆచిన్నది యలసటవచ్చి యేడువలేనంతవఱకును వెక్కి వెక్కి యేడ్చుచుండెను. ఇంతలో భ్రమ రాంబ కన్నులు నలుపుకొనుచు దీనముఖముతో లోపలికి వచ్చెను. ఆవఱకేడ్చి యున్నందున భ్రమరాంబకుకూడ కనుపొట్ట లుబ్బి యుండెను. అప్పుడాచిన్నది గద్గదస్వరముతో “చెల్లాయీ! అని పిలిచి

‘నిన్నొంటిగా అమ్మమ్మ తనగదిలోనికి రమ్మని చెప్పుచున్నది. అయ్యో! నీనొంటిగాపోయి యెట్లుసహింపఁ గలుగుదువు ? నీవిత దుర్మార్గురాల వగుదువని నేనెన్నఁడును తలఁచి యుండలేదు.’ అని కన్నులనీరు పెట్టుకొనెను.

మాణి—(ఏడ్చుచు) “నేను దుర్మార్గము చేయవలె ననుకో లేదు. ముత్యాలహారము పెరిగిపోయినందున దానిని దాచుట కయి యొకయబద్ధమును పలుకవలసినదాన నయినాను. అమ్మమ్మ నన్నిక క్షమించదు. మన మెవరమును విషయగరము వెళ్ళము కాఁబోలు” అని మొగమునకు కొంగడ్డము పెట్టుకొనెను.

భ్రమ—“బండి యింటికి వచ్చినతరువాత ప్రయాణము మానుకొనుట వ్యసనకరముగా నున్నది. కాని నేనందునిమిత్త మేడువ లేదు. అమ్మమ్మనిమిత్తముగా దోడ్చుచున్నాను.” అని యావల చెప్పలేకపోయెను.

మాణి—అమ్మమ్మ కేను ?

భ్రమ—(ఏడ్చుచు) అమ్మమ్మ యెంతో భేదపడుచున్నది. నీవిన్ని సాదులు మోసముచేసి యిన్నికల్లులుపలికినందు కామెతన గుండెలుపగిలిపోయినవనిచెప్పి, “ఇక నేనీముత్యాలహారమును చూడలేను నాయెదుటనుండి తీసికొని పొమ్మని వంటలక్క కాజ్ఞాపించెను. చెల్లాయీ! నీవు మొదటనే నిజము చెప్పివేసినయెడల, ఈమనోవ్యధ లేకుండ మనమందఱ మెంతసుఖముగా నుండియుందుము !

ఈమాటలు చెప్పినప్పుడు మాణిక్య మెంత సిగ్గుపడి భ్రమ రాంబచెప్పినది సత్యమే యనియు, తనదోషమువలననే యీకుటుంబ సంతాపమంతయు కలిగెననియు, తాను ముత్తవత్తిని మోసముచేసి యీప్రకారముగా బొంకకపోయినపక్షమున ఇప్పటి వ్యాకులపాటునకు

కారణమే లేకపోయియుండు ననియు, తలఁచెను. ఎంతో సుఖ మనుభవింపవలె నని యెదురుచూచుచున్నదినమే యిప్పుడు దుఃఖప్రదముగా నయినది. బండ్లి యెక్కిపోవుచు నవ్వుచు త్రుళ్ళుచు సంతోషముతో మాటాడుచుండుటకు మాటుగా మూలకూడుచుండి యొకరి మొగము లొకరు చూచుకొనుటకు సిగ్గుపడుచు నొంటిగా దుఃఖపడవలసిన దుర్గతి సంప్రాప్త మయినది. ఇప్పు డెందుకు హారమునుతీసి తినాయని చింతిల్లిన కార్యములేదు. మొట్టమొదట హారమును పెట్టెలోనుండితీయకదో యుండవలసినది. ఒక వేళ తీసినను హారము త్రేగినప్పుడయినవచ్చి ముత్తవత్తల్లితో చెప్పి వేసియుండినయెడల కొంచెము కూకలువేసి హారము బాగుచేయించి యుండును గాని యంతకంటె హానికలుగకుండును. అప్పుడు కాకపోయినను హారము బొత్తిగా నలిగి పోయినప్పుడు చెప్పి వేసినను మేలుగ నుండును. అంతరువాతముత్తవత్తల్లి పెట్టెతెమ్మన్నప్పుడు చెప్పినను విశేషనష్టము కలుగకపోవును. కట్టకడపట రామిని పంపి వేసినప్పుడు నిజము చెప్పినను నిష్కారణముగా రామిజీవనమునకు భంగము కలుగుటయు కుంటివానికి ప్రాణోపద్రవము వచ్చుటయు తప్పిపోయియుండును. ఆవల విశాలక్షమ్మగారు వచ్చినప్పుడుగాని మఱియెప్పుడయిననుగాని చేసినతప్పిద మొప్పుకొన్నయెడల ముత్తవత్తల్లి మనస్సునకంత యాయాసము కలుగకపోయి యుండును. నిజము పరులవలన బయలపడుటకంటె ముందుగా మనుమరాలినోటనే తెలిసినపక్షమున ముసలామెకు కొంతయూరట కలుగును. అట్లేదియు చేయలేదు. అంతరాత్మ యెన్నివిధముల పోరుచున్నను దాని వాక్య ముపేక్షచేసిన పాపఫల మిప్పు డనుభవింపవలసిన గతి సంభవ మయినది. ఒక యసత్యమువలన నెందఱి కెన్నివిధముల మనోవేదన కలిగినదో చూడుడు. వారు వెళ్ళకపోవుటవలన

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

విజయనగరముతోనున్న నృసింహారావుగారికికూడ ఆకాశము కలిగినది.

ఇంతలో వంటలక్కవచ్చి “అమ్మమ్మగారి సెల వయినది” అని మాణిక్యమును పిలువగా, ఆచిన్నది తాను చేసిన యుపరాధమునకు సిగ్గుపడుచు మెల్లగా పోయి శ్రీమాన్స్వదురా లయినముత్తవయొక్క మొగమువంక నై నను చూడజాలక పలవంచుకొని యొకమూలదూరముగా నొదిగి నిలుచుండెను.

లక్ష్మీ—ఓసీ! నావత్తులపెట్టె యెవరు తీసినారో, అంగుట మెట్లు పగిలినదో తెలిసికోవలె నని విలిపించినాను. ఇప్పుడు జరిగినదానివలన నీ వొక్కతవే యీసంగతి యెఱుఁగుదు వని నాకు నిశ్చయముగా తెలియును.

అంతవఱకు వచ్చినతరువాత దాచిన కార్యము లేదు గనుక తాను సూటినిమిత్తమయి వత్తులపెట్టెను తీయుటయు, తొందరగా మూత వేయఁబోయినప్పుడు లోపలవస్తువులు పట్టకపోవుటయు అంగుటయు పగిలిపోవుటయు, ఎవ రయినచూచిపోదు రేమోయని తాను భయముతో మేడమీదికి పరుగెత్తుటయు, అంతయు మాణిక్యము గద్దడస్వరముతో చెప్పివేసెను.

లక్ష్మీ—నీవు చేసినయకార్య మంతయు చూచినవా రొకరున్నారు. అని గంభీరముగా పలుకఁగా మాణిక్యము తొక్కుపడి, రామి తప్ప మఱియెవ్వరును క్రిందలేరనియు, రామియే చూచియుండిన పక్షమున నిజ మప్పుడే చెప్పివేసి యుండుననియు, తలచియున్నందున తెల్లఁబోయి “ఆచూచినవా రెవరు?” అని మెల్లగా నడిగెను.

లక్ష్మీ—(గంభీర్యముతో) భగవంతుఁడు. నీవు నన్ను నులభముగా మోసము చేయవచ్చునుగాని, ఆయనను మోసపుచ్చుట నీకు

శక్యము కాదు. ముత్యాలహారము తీసినప్పుడు మొట్టమొదట నీ వీసంగతి యెందుకు తలచుకోలేదు. నీవు చేయుపనిని పయిని భగవంతుడు చూచుచున్నాఁడనియు, నీముత్తవత్సర్గివిషయమునను అప్పగారివిషయమునను చేసినయపరాధముకంటె భగవంతునివిషయమున గొప్పయపరాధము చేసి పాప మొడిగట్టుకొనుచున్నాననియు, నీవప్పుడెందుకు మఱచిపోయినావు? నీవు పాతకములలో నెల్లను ఘోరపాతకమయినయసత్యమున కొడిగట్టి మోసముచేసినావు. ఒకపాపకార్యమునకు సాహసించినవారు మఱియొకపాపకార్యమునకు వెనుకతీయరు. కాబట్టి యదేప్రకారముగా నీవును ఒకదోషమును కప్పిపుచ్చుటకయి మఱియొకదోషమును చేసి పాతకురాల వయినావు. ముత్యాలపేరు తెగిపోయినప్పుడు దానిని మఱుగుపఱుచుట కయి యొకటివెనుక నొకటిగా పెక్కుకల్లులు పలికి, నీ వెంతహాని చేసినానో యెఱుంగున్నావు. అసత్యమాడి నీ విప్పుడు భగవదనుగ్రహమునకు దూరరాల వయినావు. నీకెప్పుడును ఏవిధ మయినయపకారమును చేసి యెఱుంగనినిర్దోషురాలి మంచినడవడికి భంగముఁజెచ్చి, వ్యాధిగ్రస్తుఁడయి యున్నదానితమ్మునకు బహుదనములు మిఁమిఁమిఁతీనవ్యధనుఁజెచ్చి పెట్టినావు. మన మూరికిపోయి పండుగుదనములలో అచ్చట పొందవలసినవేళుక కంతకును విఘాతము కలిగించి, నేను జీవించి యున్నంతవఱకును ముందు ని న్నెప్పుడును నమ్మకుండునట్లు చేసికొన్నావు.

నూజి—అమ్మమ్మా ! నేనప్పుడసత్యము లాడవలెననియెంతమాత్రము నుద్దేశింపలేదు. అయొక్కరాత్రిమాత్రముముత్యాలహారము వేసికొని మరల నెప్పటిచోట పెట్టవలె ననుకొన్నాను. అమ్మమ్మా ! నీవు నన్నెప్పుడు నమ్మననిమాత్రము చెప్పబోకు.

లక్ష్మీ—నీయందు నమ్మకము పుట్టినను, అది యెంతోకాల మునకుఁగాని పుట్టదు. నేను పెద్దదాన నయినాను. నిన్ను జాగ్రత్తగా కనిపెట్టలేను. నీవు నన్ను మోసము చేయుచుండుటచేత, ఈప్రకార ముగా సాగనిచ్చినయెడల ముందు బొత్తిగానే చెడిపోవుదువు. కాబట్టి నిన్ను సాధ్యమయినంత శీఘ్రముగానే మీపినతండ్రిగారియింటికి పంపి వేసెదను.

ఆమాట చెప్పినతోడనే మాణిక్యమున కెంతో వ్యసనముకలిగి మాఱుమాట చెప్పలేక యేడువ మొదలు పెట్టెను. తప్పిదము చేసి నందున ఇంటినుండి పంపివేసిరన్న నెంత యవమానముగా నుండునో వారివారిమనసులకే తెలియును. ఇకముం దాచిన్నదానిమాట యెవ్వ రును నమ్మరు. అచిన్నదానియం దెవ్వరికిని గౌరవ ముండదు. అది యంతయు నొక్కయసత్యము పలికినందువలన కలిగినఫలము.

లక్ష్మీ—మనము బయలుదేరనందుకు కారణ మీవఱకే మీ పినతండ్రి నృశింహరావుకు వ్రాసివేసినాను. నిన్ను మాతోడ వెంటఁ బెట్టుకొని మీపినతండ్రియొద్దకు పోవుటకు నాకుసిగ్గుపాటుగా నున్నది. నీవు చేసినదుర్మార్గమువలన నాకును భ్రమరాంబకును ఎంతో చిన్న శ్రమముగానున్నది. మేమందఱమునుకలిసి సంతోషముగా నుండవలసిన వేడుక దినములలో నిష్కారణముగా నూకందఱకును దుఃఖమును తెచ్చి పెట్టినావు. నీవు చేయవలసిన పని నాకొక్కటి కనఁపడచున్నది. నీవు చేసినతప్పిదము నిమిత్తమయి నీవు నిజ మయినపరితాపమును గొందవలెను. అమ్మమ్మకు కోపము వచ్చినదనియు, ప్రయాణము తప్పి యైన దనియు, పరితాపపడిన కార్యము లేదు. అసత్య మాడి దేవుని పెడ మహాపరాధమును జేసితినిగదా యని మనసు నొవ్వ పశ్చాత్తాప డవలెను. నేను శిక్షించిపోదు నేమో యని తప్పిదమును దాఁచుటకే

ప్రయత్నింపు చుంటివికాని అందువలన భగవంతునిదృష్టియందు పాప శార్యమును చేయుచున్నాననియు, అసత్య మాడినందున కాయన వలన శిక్ష కలుగుననియు నీవు లేశమాత్రమును తలఁపలేదు. ఈయప రాధమును తమించుటకయి నీవు మొట్టమొదట నీశ్వరుని వేడుకొని తడువాత ముందెప్పుడును ఇటువంటి దుశ్చేష్ట మరల చేయకుండునట్లు నిశ్చయము చేసికోవలెను. నీవిక ముందెప్పుడును సత్యమునే పలుక వలె నని ప్రతిజ్ఞ చేసికొమ్ము. నీవల్పశిక్షను తప్పించుకొనుటకయి బొంతుటకు ప్రయత్నించినపక్షమున, నీవు కల్లలకు పుట్టినిల్ల వయి యెల్లకాలమును బాధపడవలసి వచ్చును. ఒక్కకల్లను పలికి దానిని దాచుటకు ప్రయత్నించుటవలన మితిమీరినమనోవ్యధయును నలుగు రిలోను తలవంపులును కలుగుట నీ కనుభవ మయినదికదా? నీవు మొదటనే నిజము చెప్పి వేసి యుండినయెడల, ఈయవమానమంతయు తప్పిపోయి యుండునుగదా?

మాణి—నేను ముత్యాలహారము తీసిననిమిషము మొదలు కొని నామన స్మృతయు చెడిపోయినది. అప్పటినుండియు నాకొక్క నిమిషమును నెమ్మదిలేదు. సంతోషము నిచ్చువస్తువు లన్నియు వింత గా దుఃఖప్రదములుగా మారిపోయినవి.

లక్ష్మీ—పరులు శిక్షింపక పోయినను పాపము చేసినవారికి మనస్సులో వేదన పుట్టి శిక్ష తనంతనే కలుగుచుండును. అందులో కల్లలాడువారికిని దొంగతనము చేయువారికిని ముఖ్యముగాకలుగును. అట్టివారి కెక్కడ చూచినను భయమును మనోవ్యాకులతయు కలుగు చుండును. అసత్య మాడువా రెంతయుక్తిగా మాయోపాయములు పన్ని జాగరూకులై యున్నను, ఎక్కడనో కొంచెముసం దుండి నిజము బైలపడి పరిభవమున కది మార్గ మగును. నిన్న మనము

విజయనగరమునకు ప్రయాణమయి బండిని వీధిలో నిలిపినప్పుడు, నా కిఁక భయము లేదు, తప్పించుకొన్నా ననుకొన్నా వు; నీవు ముత్యాల హారమును తీసితివని యెవ్వరును అనుమానమయినను పడలేదు. నీ వది దాటిపోయినది యెవ్వరును పట్టుకోలేరని సంతోషించుచుంటివి. ఇట్లుండగా క్షణకాలములో నిజమెట్లు బైలపడినదో నీవాలోచించు కొమ్ము. నీకు నిన్న కలిగినమనోవ్యధతో పోల్చి చూచినప్పుడు నీవు చేసినపనిని ఒప్పుకొనుటవలనఁ గలిగెడుశిక్ష యీబాధలో నూటవపా లయినను ఉండదు. ముత్యాలహారము పోయినందుకు వచ్చెడుకోపము కంటె నీవు నిజము చెప్పినందుకు నా కెక్కువ సంతోషము కలిగి యుండును. చేసిన నేర మొప్పుకొని క్షమార్పణము చేయవలసినకాలము మించిపోయినది. పట్టుపడినతరువాత నేర మొప్పుకొన్న కార్యము లేదు. ఇఁక నీవు చేసినపాపఫలమంతయు పూర్ణముగా ననుభవింప వలసినదే.

మాణి—అమ్మమ్మా! నీవు నన్నేమి చేసినను చేయుదువుగాని నన్ను నీవద్దనుండిమాత్రము పంపివేయకు. ఇఁక నేను బ్రతికియున్నంత కాలమును ఎప్పుడును అసత్యము చెప్పను.

అని యేడువ మొదలుపెట్టెను.

లక్ష్మీ—ఓసీ! నిన్ను నేనిక నమ్మలేను. ఇఁకముందు నీ మీఁద నాకు విశ్వాసము పుట్టునో లేదో నీనడతనుపట్టి యుండును. నీవింకను పసిదానవు; నీవుబ్రతికి బట్టకట్టినపక్షమున, నీనడత బాగు చేసికొనుటకు ముందు కావలసినంతకాల మున్నది. నీనొక్కసంవత్సరము పూర్తిగా కల్లయన్నమాట లేకుండ ప్రవర్తించినపక్షమున నీ మీఁద నాకప్పుడు నమ్మకము పుట్టుట కారంభమగును. అటుపిమ్మట

నీమీఁద నాకు మరల దయపుట్టి, మనమందఱమును సుఖముగానుండ వచ్చును.

ఒక సంవత్సరము మాణిక్యమున కొక మహాయుగముగా కనఁబడెనుగాని సంవత్సర మయినతిరువాతనైనను తనమీఁద ముత్తవకు మరల ప్రేమ కలుగు నన్నయాశచేత కొంత సంతోషము కలిగెను. లక్ష్మీదేవమ్మగారు చెప్పినదప్పు జూచిన్నదాని మనసులో శిలాక్షరము వలె నాటుకొన్నది. తాను కల్లలాడి భగవంతునియెడను, తనయంత రాత్మయెడను, తనకు శైశవమునుండియు నీతి బోధించి బుద్ధిచెప్పుచు వచ్చినముత్తవతల్లియెడను, అపరాధము చేసినసంగతి మనస్సునకు స్పష్టముగా బోధపడెను.

కల్లలాడి మోసము చేసినందుకు మాణిక్యమునకు తగినంత పరాభవము కలిగినను, రామికి కలిగినయవమానముమాత్ర మింకను తీఱలేదు; ఆకుంటివాఁడు వ్యాధిబాధితుఁడయి యింకను చావుబ్రతు కులమీఁదనే యుండెను. వానిస్థితి యెల్లున్నదో తెలిసికోవలెనని మాణిక్యమునకు కొండంతకోరిక యున్నదికాని, ఆపేరు తలపెట్టుటకు సిగ్గుపడుచుండెను. అయినను కొంతసేపటికి ధైర్యము వచ్చుకొని, గద్గదస్వరముతో వానిసంగతి మేమయినను తెలిసినదాయని ముత్తవ తల్లిని విచారించి, రామిని మరల పిలిపించెదవా అని యడిగెను.

లక్ష్మీ—వానిదేహములో నిమ్మశముగా నున్నను, నీవుచేసిన మేలువలన కాదు. యుక్తసమయమున నిజము బయలపడకుండినపక్ష మున వాఁడు చచ్చియే యుండును. నిర్దోషిమీఁద దొంగతనము మోపుట సామాన్య మయిన పనికాదు. అయినను విశాలాక్షమ్మ వచ్చి వాండ్రవిషయమయి మాటాడినప్పుడు నీవు దగ్గఱనుండి విను చుండియు నీవు కాఁగా రాతిగుండె చేసికొని నిజము చెప్పివేయక

నిరపరాధులు నీదోషమువలన బాధపడుచుండఁగా సహింపగలిగితివి గాని మఱియొకరు సహింపఁగలరా? నీసంగతి తలఁచుకోఁగా నా కాశ్చర్య మగుచున్నది. నీవు సుఖముగా విజయనగరమునకు పోయి కూరుచున్నప్పుడు ఆకుంటివాఁడు చచ్చినపక్షమున నీకెట్లుండువో! నీవు తరువాత మఱియెప్పుడయినను సుఖ మనుభవింపఁగలుగుదు నను కొన్నావు కాఁబోలును!

ఆకుంటివాఁడు చావుబ్రతుకులమీఁద నున్నప్పుడు సహితము సత్యముచెప్పక తాను విజయనగరమునకు పోవలెనమకొనుట నిశ్చయమే గనుక, మాణిక్యము మాటాడ నోరురాక సిగ్గుపడి యూర కుండెను.

లక్ష్మీ—నీవు రామి కెంతయపకారము చేసినావో నీమనస్సు నీకు చెప్పుచుండలేదా? నీవు చేసిన యపరాధము ఊమింప వేఁడుకొని రామివిషయములో నీవేమయిన మేలుచేయవలెనని నీకుతోఁచలేదా?

మాణి—“అమ్మమ్మా! నే నేమిచేయఁగలను?”

అని తలవంచుకొని హీనస్వరముతో పలికెను.

లక్ష్మీ—నీవిప్పుడు నాతోఁగూడ రామి గుడిసెవద్దకు వచ్చి నన్ను మన్నింపు మని దానినడిగి, జరిగిపోయినదానివిషయములో నీ వెంత వ్యసనపడుచున్నావో దానితో చెప్పవలెను.

ఆమాట చెప్పినతోడనే మాణిక్యము కడుపులో నేదో భీతి పుట్టి దేహమంతయు వడఁక నారంభించెను. రామియింటికి పోయిన తోడనే దానితల్లి తనమీఁద కోపపడి తన్ను తిట్టిననియు, మంచము మీఁదనున్న కుంటివాఁడుకూడ తాను రామివిషయమై చేసినద్రోహమును తడవి తన్ను దూషించు ననియు, ఆచిన్నదాని మనస్సునకు పొడకట్టి, ఇంతమందివద్దకు పోయి వారందఱియెదుటను నేను దోషి

నయి నిలువఁబడి, చేసిన మోసము నెట్లొప్పుకోఁ గలుగుదునా యని యాచిన్నది తలపోయుచుండెను.

లక్ష్మీ—(మనుమరానివంక చూచి) రామివద్దకు పోవుటకును నీకు మనసు గొలుపకున్నదా?

మాణి—లేదులేదు. నేను రామియింటికిపోయి వారందఱి యెదుటను నాతప్పిద మొప్పుకొనుటకన్న రామి నిక్కడకు పిలిపించిన పక్షమున నేను—నేను—నేను—అని చెప్పలేక యేడువ మొదలు పెట్టెను.

లక్ష్మీ—ఏమి! పాప మానిరపరాధులు నిష్కారణముగా నీమూలమున బాధపడుచున్నప్పుడు సత్యముచెప్పక దాచుటయే కాక, నీవిప్పుడు వారిని క్షమింప వేడుకోవలసినప్పుడుకూడ ఇష్టపడక చేసినపనిని ఒప్పుకొనుటకే వెనుక తీయుచున్నావుగా?

మాణి—అమ్మమ్మా! నేను నీవెంట రామియింటికివచ్చెదను రామి నానేరము క్షమించుటకును నీకు నామీద దయపుట్టుటకును నీ వేమిచేయుమన్నను చేసెదను.

అప్పుడు వారిద్దఱునుకలసి రామియింటికిబయలుదేరిరి. త్రోవ పొడుగునను మాణిక్యము భయముచేత వడఁక మొదలుపెట్టెను. వా రాగుడిసెను సమీపించినప్పు డాచిన్నదిముత్తవ తల్లిచాటున నిలుచుండి వారిమొగములు చూడలేక సిగ్గుతోతలవంచుకొని యుండెను. వారు బీదవారయినను వారిగుడిసెలోపల మిక్కిలి శుచిగా నుండెను; విచారముగాలేక వారందఱిముఖములును వికాసముగానే యుండెను. రామి తనయందు దోషములేదని లోకమునకు తెలిసినందునకే షరమానందభరితురా లయియుండెను. వారి నవ్వుమొగములుచూచి కొంత ధైర్యమువచ్చి, ఆసమయములో మాణిక్య మేమో చెప్పఁ

జోగ రామి యూచిన్నదానిచేయి పట్టుకొని కన్నులనీరు విడుచుట
'అమ్మాయి! మావద్ద నీవేమియు చెప్పవలసినపని లేదు. జరిగిపోయిన
దానివిషయమయి నీ వేమియు చెప్పకు'' అని చెప్పెను.

లక్ష్మీ—అట్లుకాదు.మీరా విషయమయి కొంత వినవలెను.
తాను చేసినపని నిమిత్తమయి మాణిక్య మిప్పుడు మిక్కిలి వ్యసన
పడుచున్నది. ఆసంగతి నీతోను నీతల్లితోనుకూడ చెప్పించుట కయి
దానిని నేనిక్కడకు తీసికొనివచ్చినాను.

మాణి—రామి! నన్ను నీవు ఊమించెదవా? మీవిషయ
మయి యింత యపచారము చేసినందుకు నాకు బహుదుఃఖముగా
నున్నది.

అని ముత్తవచ్చాటున నిలువబడి నేలచూచుచు చెప్పెను.

రామి—అమ్మాయి! నాకు నీమీఁద కోపములేదు. నిన్ను
నామనఃపూర్తిగా ఊమించినాను. అన్నియు క్రమముగా నున్నప్పుడు
మనము వెనుకసంగతి మరల త్రవ్వక మటచిపోవలెను. నీవాసంగతి
తలపెట్టకు. నాతమ్ముడును కొంచెము బాగుచున్నాడు. వాఁ
డీప్రాద్దున లేచి మంచముమీఁద కూరుచుండఁ గలిగినాడు. కొన్ని
దినములలో యథాప్రకారముగా లేచి తిరుగవచ్చును.

అప్పుగా రట్లు చెప్పినను కుంటివెగకఁ డింకను మిక్కిలి బలహీ
నముగానే యున్నాడు. వాడు మంచముమీఁద లేచి కూరుచుండు
టయే కష్టముగా నున్నది. లక్ష్మీదేవమ్మగారు వానియొద్దకుపోయి
వానిపథ్యమునకు కావలసిన వస్తువులను పంపెద నని చెప్పి వాని
నోదార్చి యుత్సాహము కలుగఁజేసెను. మాణిక్యమునకు వానికి
నెమ్మదిగా నుండుటవలన సంతోషము కలిగెను. అప్పుడు తనకీనడుమ
పినతండ్రి పంపినరెండురూపాయలమాట స్మరణకువచ్చి మాణిక్యమా

రెండురూపాయలును వానికి పంపెద ననియు, వానికి బట్టలు కొని యియ్యనలసిన దనియు చెప్పెను.

ఆమఱునాఁటినుండియు రామిని మరల యధాప్రకారముగా తమయింటికి రమ్మని లక్ష్మీదేవమ్మగారుచెప్పి యింటికి వచ్చినతరువాత మాణిక్యము మనస్సుమఱింత సంతోషముగానుండి ఆచిన్నదము త్తవతోను అప్పగారితోను స్వేచ్ఛగా మాటాడ మొదలుపెట్టెను. మాణిక్య మిచ్చిన రెండురూపాయలతోను మరినాలుగు రూపాయలు చేర్చి లక్ష్మీదేవమ్మగా రాబీదకుంటుంబమునకు పంపెను. ఆకుంటి వానిదేహము క్రమక్రమముగా స్వస్థపడి వాఁడెప్పటియట్ల కుంటుచు తిరుగనారంభించెను. మాణిక్య మప్పటినుండియు మోసములును కల్లలను మానివేసి, బుద్ధికలిగి చదువుకొనుచు యుక్తప్రవర్తనము కలిగి మరల ముత్తవగారి యనుగ్రహమునకు ప్రేమకు పాత్రురాలయినది.

ఈకథను చదివెడిబాలిక లందఱును తా మెప్పుడును కల్లలాడక, ఒకవేళ తమ కట్టిదుర్బుద్ధి పుట్టినను కల్లలాడుటవలన మాణిక్యమునకును నిర్దోషులయిన యితరులకును కలిగిననష్టమునుమనస్తాపమును తలఁచుకొని తమబుద్ధిని మరలించుకొనుచు, యోగ్యతాప్రవర్తనము గలిగి సుఖముగా బ్రతీకుదురుగాక!

శ్రీల కుపయోగించుకథలు

అయితే సంపుటను

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 ముమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతి కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

శ్రీలకుపయోగించువు స్తకములు

అయితే సంపుటను

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞ చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పద్మిని హిత మాచరి
- 4 శ్రీనీలిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహదీపిక

(మహాత్మాగాంధీ జయంతి)

శ్రీ సత్యభామంజలి ప్రభుత్వ గమన

7 డిటా డ్యూటీయభాగము

8 దేవరాగ్యధర్మబోధిని

ఉపస్థానములు

ఏదేన సంపుటను

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిశాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరవర్తమానములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హత కృత్యములు

12 వర్ణము

13 హిందూమతములు

14 స్వయంకృషి

15 సత్యాగ్రహకర్తృత్వము

16 వేద్యకాంతల ఉపన్యాసములు

17 ఐకమత్యము

18 దాగములు

19 శ్రీమత్సర్వభావచరిత్ర

20 శ్రీమత్సర్వభావచరిత్రము

స్వామి

21 శ్రీమత్సర్వభావచరిత్రము

(మహాత్మాగాంధీ జయంతి)

22 శ్రీమృగ్యవాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హిత్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీమృగ్యవాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ శ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీమృగ్యవాహభూతవర్త మానసితులు	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము
ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము
1 జీవీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	7 సత్యవాదిని
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	9 జీసస్ చరిత్రము
4 ఉపన్యాసమంజరి	ఆంధ్ర కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదియవ సంపుటము
6 ,, రెండవభాగము	1 పూర్వాంధ్ర కవులు
7 ,, మూడవభాగము	2 మధ్యకాలపు కవులు
8 శంకరాచార్యులు	3 ఆధునికాంధ్ర కవులు
9 బసవరాజు గవరాజుగారిజీవ చరిత్రము	పదకొండవ సంపుటము స్వీయచరిత్ర

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారినీ సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

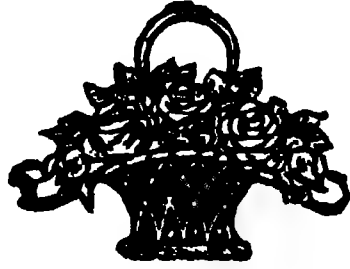
అని ప్రకాశిత బడియగలరు.

చమత్కారరత్నావళి

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

వెల 0-12-0

క్రీడితేషులయిన రావుబహద్దూరు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్ర హ స న ము లు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వబ్రహ్మచర్య
 - 2 విచిత్రవివాహము
 - 3 మహాబధిర
 - 4 పునర్మరణము
 - 5 బలాత్కారగానవిరోధం
 - 6 కలహప్రియా
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ
 - 8 యోగనిద్రా
 - 9 మహానంచక
 - 10 అసహాయశూర
 - 11 కలిపురుషశతైశ్చరవిలాసము
 - 12 వేశ్యాప్రియా
 - 13 కౌతుకవర్ధిని
 - 14 వినోదతరంగిణి
 - 15 హాస్యసంక్షిప్తి మొదటిభాగం
 - 16 ,, రెండవభాగం
 - 17 ,, మూడవభాగం

నాటకములు

రెండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 న్యవహారధర్మబోధిని
- 3 శిష్యవ్యవస్థాసూత్రం
(మూషకాసుకవిజయ)
- 4 మహాకవిపురాధిపత్యము
- 5 ప్రహ్లాద

- 6 సత్యహరిశ్చంద్ర
 - 7 దక్షిణగోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృతనాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాలవికాగ్నిమిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వెనీసువర్తక చరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధములు
- పద్యకావ్యములు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు ప్ర॥ భా॥
- 2 డిటో ద్వి॥ భా॥
- 3 రాజశేఖర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధ్రనిరోధ్యనిర్వచన
నైషధము
- 5 రసికజనమనోరంజనము
- 6 శుద్ధాంధ్రభారతసంగ్రహము
- 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 8 పథకవిలాసము
- 9 జాన్ గిల్పిన్
- 10 నీతిదీపిక

శ్రీ

చ మ త్క ర ర త్నా వళి

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

For favour of Exhibition

For Hithakurani Samadhi

at the

of the

నాల్గవ కూర్పు

ప్రకాశకులు :

హితకూరిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు]

[రిజిస్టర్డ్]

ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రములు.

పురుషులు

ధర్మపాలుడు—చోళమండలపురాజు.

వర్ధమానుడు—పాండ్యదేశమునందలి మధురాపురపు వర్తకుడు.

పెద్దవసంతకుడు—వర్ధమానునకును చాడుమతికిని గలిగినకవలబిడ్డలలో నొకడు.

చిన్నవసంతకుడు—వర్ధమానునకును చాడుమతికిని గలిగినకవలబిడ్డలలో నొకడు.

పెద్దలక్ష్మణుడు—పెద్దవసంతకుని సేవకుడు, చిన్నలక్ష్మణునిసోదరుడు.

చిన్నలక్ష్మణుడు—చిన్నవసంతకుని సేవకుడు; పెద్దలక్ష్మణుని తోడబుట్టినవాడు.

కాంచనగుప్తుడు—ఒకవర్తకుడు; పెద్దవసంతకుని మిత్రుడు.

విశ్వకర్మ—కంసాలి.

ధనమిత్రుడు—చిన్నవసంతకునిమిత్రుడగు ఆంధ్రదేశపువర్తకుడు.

దుర్గాదాను—భూతవైద్యుడు.

భద్రుడు—ద్వారపాలకుడు.

శ్వేతవాహనుడు—కారాగృహాధికారి.

కొండలుభటులు, పోరులు, మొదలగువారు.

స్త్రీలు

చాడుమతి—వర్ధమానుని భార్య; వసంతకులతల్లి.

సీత—పెద్దవసంతకుని భార్య.

సుభద్ర—సీత చెల్లెలు.

ప్రభావతి—కాంచీపురమునందలి యొక స్త్రీ.

గౌరి—పెద్దలక్ష్మణుని భార్య.

ఒక పరిచారిక.

చ మ త్క ర రి త్నా వ లి

ప్ర థ మాం క ము

ప్రథమరంగము—కాంచీపురము, సభామందిరము.

[ధర్మపాలమహారాజుగారు సింహాసనాసీనులయి యుండఁగా
భద్రుఁడను ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భద్రు—(చేతులు జోడించుకొని) ధర్మపాలమహాప్రభూ!
దేవరవారి కేదో ముఖ్యాంశము నివేదింపవలసియుండి కారాగృహాధి
కారియైన శ్వేతవాహనుఁడు భటులతోడవచ్చి తమసందర్భనార్థమయి
పాకిట వేచియున్నాఁడు. అజ్ఞ యయ్యెనేని, అతనిని స్వామి సమ్ము
ఖమునకు తోడితెచ్చెదను.

ధర్మ—మంచిది. ఆలాగువ చేయుము.

భద్రు—మహాప్రసాదము దేవా! (అని వెళ్ళి కారాగృహాధి
పతి మొదలగు వారిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు)

శ్వే—(నమస్కరించి) స్వామీ! దేవరవారికొక్కవిన్నపము
చేయవలసియున్నది. సెలవయ్యెనేని విన్నవించుకొనియెదను.

ధర్మ—నీవు మాతో మనవిచేసుకోవలసిన దేమో మనవిచేసి
కోవచ్చును.

శ్వేత—చిత్తము. ఈప్రాంతకాలమున పాండ్యదేశపు వర్తకుఁ
డయిన యీతఁడు మన పురవీధులలో తిరుగుచుండఁగా రాజభటు
లీతనినిపట్టుకొని నావద్దకు తీసికొనివచ్చినాడు. వలినవారి యుత్తరువు
నిమిత్తమయి యీతని నిక్కడకుఁ గొనివచ్చిపాడెదను.

ధర్మ—(వర్తకునివంక దృష్టివలన) ఓయీ! నీపేరెవరు ?

వర్త—నాపేరు వర్ధమానుడు. స్వామీ! నాకు శీఘ్రముగా మరణదండనమును విధించి నేటితో నాకష్టములను గట్టెక్కింపుడు.

ధర్మ—ఓయీ! నీవు మాయెనుట మతేమియుఁ బలుకఁ జోకుము. ఒక్కనికొకయి పాక్షికబుద్ధి వహించి మాదేశపుశాసనముల నెన్నటికిని మేము మీఱఁగలవారము కాము. అక్రమముగా నిచ్చుకొమ్మన్న ధనము నిచ్చుకోలేకపోయిన మాత్రముచేత నాఁడ ప్రకారముగా మీరాజు కూర్చుండఁగల న్యాయమార్గమున సంచరించుచున్న మాదేశవర్తకుల నందఱిని చంపించినప్పటినుండియు మా హృదయమునందు మీ దేశస్థులవిషయములలో శ్రమయినను దయయును మాట పుట్టకున్నది. అప్రకారముగా మీదేశపువారికిని మాదేశపువారికిన విరోధము పుట్టినప్పటినుండియు అక్కడ మీవారును ఇక్కడ మీవారును గుభలుచేసి యిఁకముందొకరి దేశములోనొకరెప్పుడును వాణిజ్యము చేయుకుండుటకయి కట్టుపాటుల నేర్పఱచుకొన్నారు. అంతేకాక మీదేశపువాఁ డెవఁడయినను మాదేశమునందెక్కడఁ గనఁబడినను తత్క్షణమే ప్రాణసంరక్షణార్థమయి వేయివరహాల నిచ్చిననేతప్ప లేనియెడల నాతని సొత్తంతయు దొరతనమువారి యధీనము చేసికొని యాతనినిగుంహరింపవలయునని శాసనమొకటి యేర్పఱచుకొన్నాము. ఇప్పుడు నీయొద్దనున్న సొమ్మంతయు ఎక్కువ వెలకు విక్రయించినను నూలువరాలకంటె తక్కువయే వచ్చును గనుక నేడు నీకు చావునిశ్చయము.

వర్ధ—దురంతములయిన చింతల ననుభవించి యనుభవించి యీమనుగడమీఁద రోతపుట్టియున్న నాకిప్పుడు చావన్న పరమ సంతోషముగానున్న దేకానిలేకమయిననుభయముకలుగుచుండలేను.

ఈదినమున నస్తమించెడు సూర్యునితోఁగూడ నాదుఃఖమును నస్తమించునుగనుక మీరిట్లుచేయుట నాకు మహాపకారము చేయుటయే.

ధర్మ—ఓయి వణిజఁడా! ఎఱిగి యెఱిగి మధురాపురవర్తకుల కెల్లను ప్రత్యక్షమృత్యువైన యీ కాంచీపురమున ప్రవేశింప నేలసాహించితివి? ఇంతసాహసమున కొడిగట్టిన నీరాక కేదియోప్రబల కారణ ముండకమానదు. కాబట్టి మీ దేశమును విడిచి మా దేశమున కేలవచ్చితివో కొంచెము చెప్పుము.

వర్ధ—దురదృష్టవంతుఁడనైన నాకు నాచరిత్రమును చెప్పకొనుటకంటె విశోషభారముననుపని మఱియొకటిలేదు. అయినను దేవరయంతటివారు నావంటి యభాగ్యుని మన్నించి యడిగినప్పుడు మాధ్యముచేసి చెప్పక నిరాకరించుట ధర్మముకాదుగనుక నావిపత్తు లాత్మదోషమువలనఁ గలుగక దైవవశముననే వచ్చినవని లోకమునకంతకును తెలియుటకయి నన్ను నాదుఃఖము చెప్పనిచ్చినంతవఱకు నాదుర్దశలను వినిపించెదను వినుండు—నేను మధురాపురమున నొక సద్వంశమున జన్మించి, వాణిజ్యమువలన శీవసముచేయుచు, కులీనయు గుణవతియు సౌందర్యవతియు నగు చామతియును సుందరిని వివాహము చేసికొని, ఆమెతోఁగూడ కొంత కాలము సకలసౌఖ్యములు ననుభవించుచు సుఖదీపనము చేయుచుంటిని. అంతట వ్యవహారధర్మముచుట్టి నేను సింహాశద్వీపమునకు వెళ్ళవలసినదనినందున, గర్భిణియైయున్న భార్య నింటనే దిగవిడిచి యోడ నెక్కిపోయి యక్కడనే వ్యాపారము మీద ఆఱునూగుములవఱకు నుంటిని. అటుతరువాత నింకను కొంత కాలమక్కడనే యుండవలసినట్లు తటస్థించినందున దుర్మహమయిన పతివిరహమునకు తాళఁజాలక పలుమాఱు వర్తమానములఁ బ్రవృత్తువచ్చిన ప్రాణసమానురాలయిన నాభార్యనుకూడ నాయొద్దకే విలి

పించుకొంటిని. అక్కడకు వచ్చిన కొన్నిదినములలోనే నా భార్య
 కృష్ణవమయి దివ్యసుందరవిగ్రహములు గల యిద్దఱు కవలపిల్లలను
 గనియెను. వారిద్దఱును అచ్చునఁ బొడిచినట్లు భేదమెంతమాత్రమును
 లేక యేకరీతిగా నున్నందున, ఒకరినుండి యొకరి నానవాలుపట్టుట
 యసాధ్యముగా నుండెను. ఆదినముననే దైవయోగముచేత మేము
 దిగియున్న సత్రములోనే కాపురమున్న యొక బీదదానికికూడ సరిగా
 నొక్కరీతిగానున్న యిద్దఱు కవలపిల్లలు పుట్టిరి. వారి తల్లిదండ్రులు
 నిరుపేదతాటచేత వారు తమబిడ్డల నమ్మఁజూపగా, నాకొమాళ్ళవద్ద
 నీడుజోడుగానుండి యాడుకొనుచు నేవచేయుచుండుట కక్కఱకువత్తు
 రనియెంచి, వాండ్రమకూడఁగొని కన్నబిడ్డలవలె పెంచుచుంటిమి.
 స్వభావముచేత రూపములయందీషత్తును భేదములేనివానికి నామముల
 చేతమాత్ర మెంచుకుభేదము కల్పింపవలెనని యెంచి, నా కొమాళ్ళ
 కిరువురకును వశంతుకులనియు నేవకులకిద్దఱకును లక్ష్మణులనియు నామ
 కరణములు చేసితిమి. అటువంటి ముద్దులమూటగట్టుకొమాళ్ళు గలు
 గుటవలన పట్టరాని గర్వముకలదయి యెప్పు వారిని తీసికొనిపోయి
 బంధువులకెల్లను జూపుచునాయుచు సంతోషముతో నాభార్య ప్రతి
 దినమును దేశమునకు వెళ్ళుదముగమ్మని నన్ను ప్రయాణములు చేయ
 నారంభించెను. అహోరాత్రములు చెవి నిల్లుకట్టుకొని పోవచుండఁ
 గా నేనా మిహోరు పడలేక తుదకు విధిలేక యొత్పకొని కష్టపడవలసిన
 యోగముండి యిష్టములేకయే యొకదినమున నోడ నెక్కి సపరివార
 ముగా బయలుదేరితిని. ఎటువంటివర్ష్యసమయమున నిల్లువిడిచితిమో
 కాని మేము లొకవిడిచి క్రోసికు మారము లరకు రాకమునుపే భ
 యొకరమయిన గాలివాన యారంభమయినది. అది యంతకంతకు
 ప్రబలి మహాభయూనహమయినందున నావిశులు నిరాశులయి తమ

యోడను రక్షించుకొను మార్గమునుగానక ప్రతినిమిషమును గాలి
 దెబ్బకు పగిలిపోవ సిద్ధముగానున్న యోడతో మమ్మువదలిపెట్టి తమ
 ప్రాణములను దక్కించుకొనుటకయి యుండుటను ప్రక్కలనుగట్టి
 యున్న చిన్నపడవలలో నెక్కిపోయిరి. నామట్టుకునాకు చావన్న
 సంతభయములేకపోయినప్పటికిని దగ్గఱజేరి కంటికి నేలకును నేకధార
 గా గోలుగోలున నేడ్చుచున్న భార్యను, భయమెటువంటిదో యెఱుఁ
 గకపోయినను తల్లియేడుపుచూచి వేడుకకొఱకుకన్నకడుపు దహించు
 కొని పోవునట్లు పెద్దపెట్టున రోదసముచేయుచున్నపిల్లలనుజూచి, వారి
 నిమిత్తమయి నామనస్సు తామరములోని నీరువలె తల్లడిల్లినాగెను.
 ఈప్రకారముగా కొంతసేపు వారిరక్షణోపాయమును వెదకుటకయి
 దీర్ఘాలోచనలో మునిగియుండి కడకొక్క యుపాయము నాలోచించి
 గాలివానలు పట్టునప్పుడు పనికివచ్చుటకయి పడవవాండ్రు నిలువజేసి
 కొన్న చాపకొయ్యలలో నొకదానికి చిన్నవసంతకు నొక్కచివరను
 చిన్నలక్ష్మణు నొక్కచివరనుగట్టి నడుచును నేను కట్టుకొంటిని. అప్పు
 డు దుఃఖసముద్రములో మునిగియున్న నాభార్యనుగూడ నేనుజేసి
 నట్లే చేయుమని బోధింపఁగా నామెయు మిగిలియున్న చిన్నవాండ్రు
 నిరువురను చేతియొకచివరను మతియొక చాపకొయ్యకుకట్టి తాను
 మధ్యకట్టుకొనెను. కీడుగామేలు దైవచునుగ్రహించి నాకప్పుడా
 యుపాయమును తోపించినందున, అప్పుడే మృతినొందక నాకష్టకథ
 లను మింపంటివారికి చెప్పుచుండుట కయి భూమిమీఁద నీలాగున
 బ్రదికితిని. మేమిరువురమును ప్రాణాధికులయిన చూబిడ్డల మీఁదనే
 కన్నులుపెట్టుకొని ప్రవాహ వేగమునుబట్టి పడవ పోయినట్లుల్ల రామ
 నాధపురమునకేసి కొట్టుకొనిపోవుచుంటిమి. ఇంతలో మట్టుపడిచి
 పోయి కన్నులు మిటుమిట్లుగొనుకట్లుగా ఆకాశమధ్యమున సూర్యు

బింబము కనఁబడెను; ఆవటకావరించియున్న చీకట్లన్నియు నిమిషములో మాయమాయెను; కొండపొడుగునలేచు తరంగములన్నియు వణఁగి సముద్రము నిశ్చలముగా నుండెను; సముద్రమునంతనుఅల్ల కల్లోలముగాఁజేసిన వాయువంతయు శాంతించెను. అప్పుడు మాకు ముందు దూరమున రెండునానలు కనఁబడెను. ఆనావలు చేరువకు రాకముందే—(గద్గదస్వరముతో) ఇక నేమియు నేను చెప్పజాలను. దీనినిబట్టి దానిని మీరూహించుకొనుఁడు.

ధర్మ—ఓయి వృద్ధుడా! ఈప్రకారముగా కథను నడుచు త్రొంపివేయక కడముట్ట చెప్పము. మేము నిన్ను క్షమింపలేకపోయినను నీకథవిని జాలినై నను పొందుదుము.

వర్ధ—ఆనావలు దగ్గఱకురాకముందే మేమున్నయోడ యొక పర్వతమును గొట్టుకొని దాక్షణధ్వనితో ముక్కముక్కలుగా పగిలి పోయెను. ఆయుశ్శేషముచేత మేము చాపకొయ్యల నంటిపట్టుకొని నీళ్ళపయిన తేలి కొట్టుకొనిపోవుచుంటిమి. నేనునాప్రాణముతోపాటు మఱియిద్దఱ ప్రాణములను గూడ కాపాడవలసినవాఁడ నగుటచేత, నాభార్యకును తక్కినవారికిని నేనేమియు తోడుచూపలేకపోతిని. అందుచేత నాభార్య యిరువురపిల్లలతోను ప్రవాహవేగము ననుసరించి మఱియొకవైపునకు కొట్టుకొనిపోవుచుండెను. అయినను వాడుచూపు మేరదూరములో నుండఁగా నే యెవ్వరో చిన్నపడవలోవచ్చి వారి నెక్కించుకొని కొంతసేపటిలో దృష్టిపథమును దాటిపోయిరి. వారి నట్లు తమపడవలో నెక్కించుకొన్నవాండ్రు రామనాథపురమునుండి చేపలఁబట్టుటకయి వచ్చిన పల్లెవాండ్రయి యందురని నేనూహచేసి కొంటినిగాని, ఆతీసినవారెవరో తరువాత వారిగతి యేమైనదో యెన్నివిధముల ప్రయత్నముచేసినను నేటివఱకును నాకు తెలియనే

లేదు. ఈదైవమా! వారెట్టి యాపదలపాలయి యెక్కడ కష్టపడు చున్నారోగదా!

ధర్మ—ఓయి వెట్టివాడా! వారినిమిత్రమయి నీవు విచార పడుచున్నావేకాని నీకు రాబోవుచున్నగతిని నీవు విచారించుకొన కున్నావు. అటుతరువాత నేటివఱకు నేమి జరిగినదో వివరముగా తెలుపుము.

వర్ధ—వాడు సుఖముగా పడవలో నెక్కించుకొని బడగాకన్నులార చూచితినిగనుక, నాప్రియపుత్రునిని భృత్యునిని ఏలాగునయిన బ్రతికించుకొవలెనని సముద్రతరంగములతో పోరాడుచుండుట తప్ప నా కష్టము మాఱుచింత లేకపోయెను. ఈప్రకారముగా సముద్రములో బడి ముందుకు వెనుకకు అలలీడ్చినట్లెల్ల పోవుచు తిరుగుడు పడుచుండ, దైవికముగా నాసమయముననాదారిని పోవుచున్నయోడ పయి నున్నమనుష్యులు దూరముననుండి మమ్ముజూచి తమయధికారికి చెప్పగా నతఁడును సదయవృద్ధుఁ డయి యోడను మాదగ్గఱకు పట్టించి మమ్మం దెక్కించుకొనియెను. పడవవాం ద్రంధలును మునుపు నన్నెఱిగినవా రగుటచేత సమస్తవిధముల నన్నాదరించి సకలోపచారములను జేయుచు సుఖముగా మమ్ము మధురాపురమునకుఁ గొనిపోయి విడిచిపెట్టిరి. ఇల్లుచేరినతరువాతసంసారము మీఁది విరక్తిచేత నేనుమరలవివాహము చేసికొక, క్రమక్రమముగా దుఃఖమునంతను మఱచిపోయి ప్రాణములనన్నిటిని నాచిన్నకుమారుని మీఁదనే పెట్టుకొని, ఒకవిధముగా కాలము గడపుచుంటిని. ఇట్లు కొంత కాలము జరగఁగా నాబహిఃప్రాణ మైనద్వితీయపుత్రుఁడు పడు నెనిమిదిసంవత్సరముల వయస్సు గలవాఁడయి తనతల్లి యేమయినదని యొకనాఁడు నన్నడిగెను. నేనును కన్నీడుకాలువలుగట్ట నడచిన

సర్వవృత్తాంతమును పూసగుచ్చిన ట్లతనికి వినిపించితిని, అదివిన్నది
 మొదలుకొని యతనిచిత్త మంతయు తల్లిని సోదసుని వెదకుటమీఁద
 పోయి, తనవలెనేయున్నను పోగొట్టుకొని విచారింపచున్నభృత్యుని
 తనకుతోడిచ్చి వారిని వెతుకఁ బంపుమని నన్ను ప్రతిదినమును
 పీడింపసాగెను. భాగ్యాపుత్రుల సమాచారము తెలిసికోవలె నని
 మనసులో నొకెంతో యపేక్ష గలిగి యుండియు వారినిమిత్తమయి
 యాయున్న యొక్కగ మారునినికూడ పంపి వేసి యొక్కఁడను నుండ
 మనసొప్పక యిదిగో రేపుపంపెద నదిగో మాపుపంపెదనని యొక
 పట్టున సమ్మతింపక కొంతకాలము జరపితిని, ఆపిమ్మట దినదిన
 క్రమమున పుత్రునినిర్బంధ మెక్కువ కాఁగా, అతనిప్రార్థనను తీసి
 వెయ్యలేక తుదకెట్లో సమాధానపడి వెళ్ళి వేగిరము రా ననుచు
 తించితిని, నాకోమారుఁడును సేవకుఁడును నన్నునదలివెళ్ళినతరువాత
 ప్రతినిమిషమును వారిరాకకయి యెదురుచూచుచు, నేడువచ్చెదరో
 రేపువచ్చెదరో యని స్వప్నావస్థయందుసహితము వారినే తలఁచు
 కొనుచు నెంతో కష్టముమీఁద రెండుసంవత్సరములవఱకును నోడ్చు
 కొని యుండి, అప్పటికిని వచ్చుజాడ కానరానందున నిఁకనింటకాలు
 నిలువక మేరమీఁతిన పుత్రస్నేహమున బయలుదేటి రెండుసంవత్స
 రములనుండి క్రమముగా మళయాళము, కన్నడము, కొంకణము,
 ఘూర్జరము, మాళవము, నేపాలము, బంగాళము మొదలయినదేశ
 ములనెల్ల వెదికి యుం దెందును వారిని గానక, అచ్చటనుండి దక్షి
 ణాభిముఖుఁడనయి యుత్కలదేశముమీఁదుగా నాంధ్రదేశము ప్రవే
 శించి యం దించుకయు వారిజాడ తెలియక విసిగి వేసరి వారియాళ
 నిరాళ చేసికొని యింటివంక మరలివచ్చుచు, మనుష్యసంచారము
 గలదేశములలో దేనినివెదకకుండ ఏడిచిపెట్టిపోవబుద్ధిపుట్టక, చావున

కయిన నొప్పుకొని కడ కీదేశము చొచ్చితిని. ఈదినముతో నిచట నాకథాశేష మైనది. నాకిప్పుడు మఱి యేమియు విచారము లేదు. గాని నాపుత్రకళత్రాదులు జీవముతో నున్నారన్నశుభవార్త నా చెవిని బడిన సంపూర్ణసంతోషముతో నీదేశమును విడుతునుగదా యనిమాత్రము చింతపడు చున్నాను.

ధర్మ—రాజునకుసహిత మలంఘ్యమయిన మాదేశ రాజ శాసనమునకు విరుద్ధము కాకుండెనేని సంతోషపూర్వకముగా మేమివఱకే నిన్ను తీమించి విడిచిపెట్టి యుందుము. రాజశాసన మీ విషయములో నెంతో క్రూరముగా నున్నది; మేమేమి చేయుదుము? మేము చేసిననిబంధనలను మేమే తగవుమాలి యతిక్రమించుట మా గణ్యతకు తగినపని కాదని నీకును తెలియునుగదా? న్యాయమును బట్టి మాచట్టముల విధులప్రకారము నిన్నిప్పుడే చంపింపవలసినది మాకర్హకృత్యమయినను, ఏదియెట్లయినను విచారింపక నీకు మే మొక్కయుపకారమునుమాత్రము చేయ నిశ్చయించుకొన్నారము. నీయావచ్చక్తిని వినియోగించి యేలాగున నైన నీసాయంకాలము లోఁగా ఈగ్రామములో నెవ్వరియొద్దనైన బదులుచేసిగాని యెవ్వరి నైన వేడికొనిగాని తెచ్చియపరాధము విధించినధనమును చెల్లింపుము. నీకీదినము గడువిచ్చినారము; పొమ్ము. ఆప్రకారముగాఁ జేయఁగలిగితివేని నీవు బ్రదుకుదువు; లేదేని, ఈసాయంకాలముతో నీదేశము నీది కాదు.—(కారాగృహధికారివంకఁదిరిగి) ఓశ్వేత వాహనా! కావలితో నీ వీతనివెంటనుండి కోరినచోటికెల్లనుతీసికొని పొమ్ము.

శ్వేత—చిత్తం మహాప్రభూ!

ధర్మ—మే మిప్పు డంతఃపురమునకు విదయించేసెదము.
సాయంకాల మీతని తీసికొని మీరు మరల రండి.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

వర్ధమా—(తనలో) అయ్యో! కాని దేశములోదిక్కుమాలిన
పక్షీనయి చచ్చిపోవుచున్నానుగదా! ఇక్కడ నన్నెఱిగివా రెవ్వ
రున్నాడు? ఒక్కవిదేశీయుని నమ్మి దండుగ చెల్లించుటకై యింత
సొమ్ముదానరూపమునఁగాని ఋణరూపమునఁగాని మొగమెఱుఁగ
నివాఁడెవ్వఁడిచ్చును? నన్నెంతసేపు బ్రతుకనిచ్చిన నాకంత యధిక
వేదన కలిగించుటయే కాని యుపకారము చేయుట కాదు.

(అని కారాగృహాధికారివెంట నడిచెను.)

ద్వితీయరంగము—ఒక బహిరంగ ప్రదేశము.

[చిన్నవసంతకుఁడును చిన్నలక్ష్మణుఁడును, ధనమిత్రుఁ
డనువర్తకుఁడును ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ధన—ఆంధ్రదేశములో మనకిద్దఱకును గలిగినమైత్రినిబట్టి
నీకొక్కహితోపదేశము చేయుచున్నాను. నీవు మధురాపురవాసుఁడ
నని యెవ్వరితోను ననక, ఆంధ్రదేశస్థుఁడనని చెప్పకొమ్ము. నీవు
పాండ్యమండలపువాఁడవని తెలిసినపక్షమున నీసా మ్మంతయు రాజు
దండుగ వుచ్చుకొనును. గ్రహచారముచాలక యిక్కడకు వచ్చి
నందునకయి యాదినముననే పాండ్యదేశవర్తకుఁ డొకఁడుపట్టుకొ
బడి యున్నాడు. పాపము! అతఁడు తనప్రాణరక్షణార్థమయి తగి
నంతధనము నిచ్చుకోలేకపోవుటచేత సూర్యాస్తమయములోపల రాజు
శాసనమునుబట్టి రాజభటు లాతనిప్రాణములు తీసివేయుదురు. నీవు

నాదగ్గఱనుంచిన సొమ్మిదిగో పుచ్చుకొమ్ము. (అని యొకమాటను తీసి యిచ్చుచున్నాడు.)

చిన్నవసం—(పుచ్చుకొని) లక్ష్మణా! నీవీసొమ్ము తీసికొని పోయి నేను తిరిగివచ్చినదాకా మనము దిగినసత్రమువద్దపదిలముగా కనిపెట్టి యుండుము. భోజనసమయములోపల నేనీపట్టణము నాలుగు మూలలును తిరిగి యిందలివిశేషములనుచూచి వచ్చెదను. నేనిప్పుడు వాగ్దాయాసముచేత బడలియున్నను, ఇక్కడివింతలను జూచువఱకును నాకు విశ్రాంతిపొంద పుట్టకున్నది.

చిన్నలక్ష్మ—నీమాటలనుబట్టి నిన్నెవ్వరో అనవాలుపట్టి నిన్నుపట్టుకొని చెరసాలలో పెనుతాడు. నీకేల వెళ్ళు.

(అని నిష్క్రమించెను.)

చిన్నవసం—ధనమిత్రా! చిన్నప్పటినుండియు నాదగ్గఱ మిక్కిలి చనువగుటచేత సంకోచింపక హాస్యవచనములను పలికివీడు నన్నునవ్వించి నామనసులో విచారముగా నున్నప్పుడు వినోదము కలిగించుచుండును. నాతోకూడ నీవు కొంచెముసేపు తిరిగి పట్టణము చూపింపగలవా? మనమిద్దఱమును గలిసివెళ్ళి యీపూట మాబస లోనే భోజనము చేయుదము.

ధన—ఈపూటకు నన్నుక్షమించి వదలిపెట్టవలెను. ఈవఱకే నేనొకవర్తకునియింటికి భోజనమునకు వచ్చెదనని వాగ్దానముచేసి యున్నాను. నేనిప్పుడు వెంటనే వెళ్ళవలెను. నేను మధ్యాహ్నము మరల వచ్చి చీకటి పడువఱకును నీతోకూడ నుండి యీపట్టణము నందలి విచిత్రముల నెల్లను నీకు చూపెదను.

చిన్నవసం—చుంచిది. నీవువెళ్ళుము. మా దేశస్థుని నెవ్వనినో పట్టుకొన్నారని విన్నప్పటినుండియు నామనసులో నేలాగుననో,

యన్నది. ఇక్కడక్కడ కొంచెము తిరిగి యిప్పుడే నేనును వెళ్ళి యిల్లుచేరెదను.

ధన—నీమనసువచ్చినట్లు చేయ మా. నేను పోయివచ్చెదను.
(అని వెళ్లుడున్నాడు.)

చిన్నవసం—(తనలో) అయ్యో! ఒకజలబిందువు మహాసముద్రములో, బడిన మటియొక జలబిందువును వెదకి పయికి తీసికొని వచ్చుటకయి పనిపూసి యలదు ప్రవేశించి యామహార్ణవములో తానుగూడ కనబడకయడగిపోయినట్లు, మందభాగ్యుడనైన నేనును తప్పిపోయినయన్నను తల్లిని వెదకుమనని బయలుదేలి యిల్లు విడిచి వాకిలివిడిచి యామహాసంఘములోబడి కాని దేశములో పరిభ్రమించుచున్నాడను.—అడుగో లక్ష్మణుడు వచ్చుచున్నాడు !

[పెద్దలక్ష్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

లక్ష్మణ—అప్పుడే వచ్చినావేమి ?

పెద్దలక్ష్మణ—అప్పుడేనా ? ఇప్పటికే నేనాతో ఆలస్యంగా వచ్చినాను. దేవరవారు యింటికి వెగిరం వేంచేయః పోవడంచేత, యింటికాడ అన్నమాకూరలూ చల్లారిపోయినవి. మీకీ వేశభోజనం మీడ ధ్యానం లేనట్లున్నది. మీకేమి? మీస్థితి చూస్తే మీరెక్కడనో దిట్టంగా విందారగించినట్టు తోస్తూవున్నది. మీ కోసం వునూరుమని యింటికాడ పడి ఆకలితో మలమల మాడి మేము చస్తూవున్నాము.

చిన్నవసం—ఈప్రకారం మంత్రటితో చాలించియిప్పుడునీ చేతి కిచ్చిన సా మ్మెక్కడ పెట్టివచ్చినావో ముందుగా నాతో చెప్పు.

పెద్దల—కూలివాడి కిమ్మని యిచ్చినవాలుగు డబ్బులూనా ? నాకెందుకు? నేను వాడి కప్పుడే యిచ్చి పంపివేసినాను.

చిన్నవసం—నే నిప్పుడు మనసులో నేమియు నుల్లాసముగా లేదు. నాముందర నిక ముద్దులుకుడువక సొమ్మేమి చేసినావో నిజము చెప్పు. మన మీయూరికి క్రొత్తవారమయి యుండఁగా, అంతసొమ్మేలాగున నొకరిని నమ్మి యొప్పగించి వచ్చినావు?

పెద్దల—ఇప్పుడు నాతో పరియాచక మాడుతూవున్నారా యేమిటి? కావలిస్తే భోజనం లయినతరువాత నెమ్మదిగా కూర్చుండి కావలసినంతసేపు మీమనసువచ్చినట్టు హాస్యా లాడుకోవచ్చును. అమ్మగారు మమ్మల్ని వేగిరం తీసుకురావలసిన దని నన్ను పంపించినారు. మమ్మల్ని వేగిరం తీసుకు వెళ్ళపోతే, ఆమెగారు నాపనిపట్టిస్తారు. తరువాత మీదోషంచేత నేను దెబ్బలు తినవలసివస్తుంది. వేగిరంలేండి.

చిన్నవసం—(కోపదృష్టితో) ఓరీ ! లక్ష్మణా ! ఇటురా భద్రము! హాస్యమున కిది సమయముకాదు. ఈమాటలన్నియు సమయమువచ్చినదాకా దాచుకొని, ముందుగా నీచేతికిచ్చిన ధనమేమయినదో నాకుచెప్పు.

పెద్దల—నాచేతికా? నాచేతికి మీరు ధనం యెందుకిచ్చారు?

చిన్నవసం—ఓరీ తస్కరశ్రేష్ఠుడా! ఈలాగున దయచేసి కొంచెముసేపు నీమర్కటచేష్టలు కట్టిపెట్టి నీమీఁదపెట్టినపని యేమి చేసినావో చెప్పు.

పెద్దల—నామీఁదపెట్టినపని మమ్మల్ని భోజనానికి యింటికి తీసికొని వెళ్ళడమే. అమ్మగారున్న ఆమెచెల్లెలున్న మీకోసం కనిపెట్టుకొనివుంటారు. రండి వెళుదాము.

చిన్నవసం—నీచేతికిచ్చిన వేయివరాలును సురక్షితముగా నెక్కడదాచివచ్చినావో యీసారి నిజముగాచెప్పు. చెప్పనిపక్షమున,

నామనస్సులో నెమ్మదిలేనప్పు డీప్రకారముగా మేలమాడుచున్నండుకు నీతలకాయ పగులకొట్టెదను.

పెద్దల—నావద్ద వేయివరాలు లేవుగాని దేవరవాడు తలమీదవేసినవీ దేవిగాడుబుజాలమీదవేసినవీ మొయ్యలేకండా వెయ్యిదెబ్బలున్నవి. కావలిస్తే వాటినన్నిటినీ వడ్డీతోకూడా మీకు తీర్చగలను.

చిన్నవసం—అ! అమ్మగాడు బుజములమీద వేసినవా? నీకిక్కడ నేయమ్మగాడున్నాడుగాని ర్భాగ్యుడా!

పెద్దల—వీయమ్మగారా! తమభార్యగాడు. తమరువచ్చిందాకా భోజనంబెయ్యకండా కవిప్పెక్కడుండి తమరిని వెదకి తీసుకొనిరమ్మని నన్ను పంపించిన అమ్మగాడు. ఇప్పుడు తెలిసిందా?

చిన్నవసం—గాకేమియూ తెలియదు. నీయమ్మగారిని గృహమునుకూడ తగులబెట్టిరా. నాక్లినులేదు భార్యయునులేదు. కొంచెమైనను భయములేకుండ నన్నీలాగున మొగముమీదనే యెగతాళిచేయ మొదలుపెట్టినావా? నిన్నేమిచేసెదనోచూడు.

(అని నెత్తిమీద కొట్టుచున్నాడు.)

పెద్దల—(చేయడ్డముపెట్టి) ఇదేమిటి? నన్ను నిష్కారణంగా కొడుతూవున్నాడు? నన్నుపోనిండు. (అని పాటిపోవుచున్నాడు).

చిన్నవసం—(తనలో) ఈపాపాత్ముడేదోమామోపాయముచేసి నాధన మపహరించి నాపని కాజేయదలచినాడు. ఇది పంచమహాపాతకుని పట్టణమని మున్నెప్పుడును వినుచుండును. అది యిప్పుడు నిజమయినది. నిమిషములో కన్నులుగప్పి యింద్రజాలముచేసి వస్తువుల నపహరించువారును, క్షణములో మతులుమార్చి మోగుముచేసి చూచినదానినెల్ల మాయముచేయువారును, నూటలతో బయలు

పందిళ్లు వేసి యుటచేతిలో స్వర్ణము కనఁబడిచి ధనములాగుపాడును,
ఈపట్టణమునిండ కుప్పతిప్పలుగా నున్నారట! ఇదియేసశ్యమయ్యెనేని
నేటితో నేను చెడిపోయినాను, నేటి కాలమునకు నాధనమునకు తెక్కలు
వచ్చి దానికిని నాకును ఋణము చెల్లిపోయి నావద్దనుండి అదియెగిరి
పోయినది కాఁబోలును! నేనును చప్పన సత్రమువద్దకుపోయి వాఁ
డక్కడ నున్నాఁడేమో వెదకి పట్టుకొనెదను, (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు)

ద్వి తీ యాం క ము

[చథమరంగము — పెద్దననంతఃని గృహము

[సీతయు, సుభద్రయు, ప్రవేశించుచున్నారు]

సీత—సుభద్రా! ఇదేమి? నాప్రాణేశ్వరుఁడున్ను రాలేదు;
నాప్రాణేశ్వరుని వేగిరం వెదకి తీసుకురమ్మని పంపిన భృత్యుఁడున్ను
జాడలేదు. ఇప్పుడు రెండుజాములు దాటిపోయింది.

సుభ—ఎవరై నా అతణ్ని భోజనానికి పిలుచుకొనిపోయినా
రేమో! అతడు యింటికిరాకుండానే మధ్యదారిలోనుంచే వెళ్ళివుండ
వచ్చును. భోజనానికివచ్చే వేళ మించిపోయింది. ఇఖమనం కనిపెట్టు
కుని వుండనక్కర లేదు; భోజనంచేతాములే. మగవాళ్ళుపరమస్వతం
త్రులు; వాళ్ళేమిచేసిరా మనమేమీ అనకూడదు.

సీత—మనకులేని స్వాతంత్ర్యము మగవాళ్ళకుమాత్ర మెందు
కొండవలెను? నేనెక్కడకయినా వెళ్ళి వక్కదినము వేళకు యింటికి
రాకపోతే వారూరుకుంటారేమో!

సుభ—మనవలె మగవాళ్ళు యింట్లోకూర్చుండవలసివచ్చినప్పుడు
కాదు, వాళ్ళు బయటతిరిగి పనిచేసి కుటుంబపోషణానికయి వెనుట

పూర్ణి కష్టపడి సంపాదించి తేవలసినవాడు. అందుచేతనే వారికి స్వచ్ఛ అధికంగావున్నది. వారేమిచేసిరా మనం తప్పుపట్టక వారి కణగివుండవలెను. సృష్టిలోవున్న సమస్తజంతువులున్ను ఆడవి మొగ వాటికి లోబడివుండడం నైజం.

సీత—రేవు నీకు పెళ్ళయి నీమొగుడు వేళకు యింటికిరాక తిప్పలుపెడితే నీవప్పుడేమి చేస్తావు?

సుభ—అతడు యింటికి వచ్చేవరకూ శాంతంవహించి కని పెట్టుకుని వుంటాను.

సీత—యితడులవిషయంలో మాట లెన్నెనా చెప్పవచ్చును. స్వవిషయంలో మాత్రం చెప్పినట్టు నడుచుకోవడం బహుకష్టం. తన విషయంలో యెడటివాడు నేరంచేసినప్పుడు నీవుచెప్పిన శాంతమూ గీంతమూ అవతలకు నడుస్తవి. నీకునిజంగా మగడువచ్చి యీప్రకారంగా నిన్ను బాధపెట్టినప్పుడు నీవెంతశాంతం వహిస్తావో మేము చూడకపోములే.

సుభ—నేను వివాహం చేసుకోకముందే మగడికి లోబడి వుండడం గేర్చుకుంటాను. నాశాంతం నీకు కనపర్చడాని కయినా నేను శీఘ్రంగా వివాహ మాదుతాను—అడుగో లక్ష్మణుడు వస్తూ వున్నాడు. నీభర్తకూడా వెనుక వస్తూవుండి వుండవచ్చును.

[పెద్దలక్ష్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

సీత—నీయజమానుడుగా రెంత దూరములో వున్నాడు?

పెద్దల—నాయజమానుడు నాకుజానెడు దూరంలోవున్నాడు; ఆయనచేతులు మరీచేదవకు వచ్చినవి. రెండుచేతులూ డబడబ నాతలమీద పడ్డవి. ఇవిగో నాదాడలుకూడా సాక్ష్య మిస్తూవున్నవి చూడు.

(అని వంగి దాడచూపుచున్నాడు)

సీత—నీగీర్వాణము కట్టిపెట్టి తెనుగుతో చెప్పు. ఆయన నీతోమాట్లాడినారా? నీవాయనమనస్సు కనిపెట్టినావా?

పెద్దల—ఆయనమన స్సంతా నాశిరస్సుమీద కనపడ్డది. ఆయనమన సేమోకాని చెప్పినమాట వక్కటినాకు తెలిసిందికాదు.

సుభ—నీకర్థం తెలియకుండా అత డంత అస్పష్టంగా మాట్లాడినాడా?

పెద్దల—కావలసినంత స్పష్టంగానే మాటలాడినాడు; నాతల మీద దెబ్బలు మడిత స్పష్టంగా కనపడ్డవి. అడిగినమాటలుమాత్రం నాకర్థం కాలేదు.

సీత—ఆయన యింటికి వస్తూవున్నా రేమో చెప్పు. ఆలస్యంగా వస్తే భార్య కేమయినా కోపంవస్తుందని సం దేహిస్తూవున్నా రని తోస్తుంది.

పెద్దల—ఏసందేహమూ లేదు. నీభర్తకు పిచ్చియెత్తింది.

సీత—ఓరినిర్భాగ్యుడా! పిచ్చియెత్తిందీ!

పెద్దల—పిచ్చికాకపోతే వెట్టి. యేదోవకటియెత్తింది. తప్ప కుండా నీమొగుడికి మతిపోయింది. నేను యింటికి భోజనానికిరమ్మంటే నావెయివరహాలూ యేమిచేసినా వంటాడు; నేను భోజనసమయ మయ్యా అంటే, తాను నాసొమ్మంటాడు; అన్నం చల్లారిపోయిం దంటే, నీచేతి కిచ్చినధనం తెమ్మంటాడు; అతనికి డబ్బుపిచ్చి యెత్తింది. అమ్మగారు కనిపెట్టుకొని వున్నారయ్యా అంటే, నే నేఅమ్మగారినీ యెరగను నీఅమ్మగారిని తీసుకువెళ్ళి తగలబెట్టి రమ్మన్నాడు.

సుభ—ఎవ రన్నారు?

పెద్దల—యెవరా? నాయజమానుడున్న నీబావగారున్ను

అయిన వసంతకుడుగారు, నేను యిల్లూయెరగను పెళ్ళాన్నీ యెరగను
యేమియెరగను పొమ్మన్నాడు. నేను నోటితో మీవర్తమానం
తీసుకునివెళ్ళితలతో కావలసిన్న దెబ్బలు మీకు ప్రత్యుత్తరంతీసు
కుని వచ్చినాను.

సీత—నిర్భాగ్యుడా! నీవు మళ్ళీవెళ్ళి నీయజమానుణ్ణి
యింటికి తీసుకుని రా.

పెద్దల—మళ్ళీవెళ్ళి మళ్ళీ దెబ్బలు తిని రావడానికా? యిఖ
నేను వెళ్లను. యీసారి మరివకగిని పగవు.

సీత—నూలుమాటాడకుండా వెళ్ళు వెళ్ళకపోతే నీతల
బద్దలుకొడతాను.

పెద్దల—యినేళ మీయిద్దరిమధ్యనూ నాతలకాస్తా పగిలి
పోతుంది. పగలకుండా వుండడానికి దేవుడు నాకు యినపతలనయినా
పెట్టినాడు కాదు.

సీత—అట్టేవాగక వెళ్ళిపో నీయజమానుణ్ణి వేగిరం
తీసుకురా.

పెద్దల—వెళ్ళి తీసుకురమ్మని యిక్కడ నీవు తన్నుతావు; వెళ్ళి
యీమాటలు చెపితే అతడు అక్కడ తన్నుతాడు. మీయిద్దరి
మధ్యనూ నాకు చావు వ్రాసింది. యీమాట నేను చావకుండా
బ్రతికివస్తే నావంటిమీఁద చర్తవుండదు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

సుభ—ఛీ! వూరుకో నీమొగంచూస్తే నీవు బొత్తిగా
ధైర్యము లేనిదానివలె కనపడుతూవున్నావు.

సీత—నేను యింట్లో ఆయనకోసం కనిపెట్టుకొని వుండే
మాడుతూవుండగా, మరి యెవత్తో ఆయనదావున జేరి సంతోషిస్తూ
వుంటే నే నెట్లా సహించి వూరుకోగలను? నామొగంకాంతి తరిగి

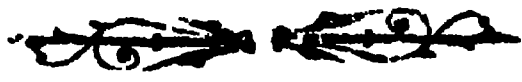
వాడబారినట్టు కనపడుతూవుంటే దాని కతఁడే కారణము. నా మొగం నిజంగా సౌందర్యం చెడి చిన్నపోయివుంటే; అతడు మళ్ళీ వచ్చి నక్కసారి చల్లనిచూపు చూడడంతోతే నాముఖం యధా ప్రకారంగా అవుతుంది.

సుభ—నీవు లేనిపోనిఅనుమానం వకటి మనసులో పెట్టుకొని వృధాగా భేదపడుతూ వున్నావు. నీఅనుమానం వదిలిపెట్టు.

నీత—మానాభిమానాలు లేనివాళ్ళు యిటువంటిసంగతులు లక్ష్యంచెయ్యక పూరకుండగలరుగాని నేనెలాగు వోర్చివుండగలను? నేనెఱుఁగుదును; ఆయనదృష్టి నిశ్చయముగా మనియెవ్వ తెమీదనో పారింది. లేకుంటే, యింతనే పామున యింటికి రాకుండా యెందుకు వుంటాడు? నాకోసం చేయిస్తూవున్న చంద్రహారం యీదినం తీసుకు రాకుండా రానని నాతో చెప్పి వెళ్ళినాడు. ఆయనందుచేతనే యింటికి రాకుండావున్నా రనుకుండా ముంటే, నేను వర్తమానం పంపించి నప్పుడు తనకు భార్యా అక్కర లేదని యెందుకు కోపపడుతాడు? యిప్పుడు నాసౌందర్యం ఆయనకు హృదయరంజకముగా లేనందున, యీప్రకారంగా నేను దుఃఖిస్తూనే ప్రాణం విడుస్తాను. (అని యేడ్చు చున్నది.)

సుభ—నీవంటి తెలివిమాలినవా శ్వేరిలేనిదే వట్టిజానత్వ శంక పెట్టుకొని తిన్నగా సుఖంపలేక తీరి కూర్చుండి యేదో మనో వ్యధ బెట్టుకొని కృశిస్తూవుంటాడు. వాడు చెప్పినమాటలు నిజమో అబద్ధమో కనుక్కుని నీమొగుణ్ణి వెంటబెట్టుకొని వత్తాము రా. (అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నాడు)

ద్వితీయరంగము—సత్రపువీధి

[చిన్నవసంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

చిన్నవసం—(తనలో) నేను లక్ష్మణుని చేతికిచ్చినసొమ్ము జాగ్రత్తగా సున్నదనియు, వాడిదివఱవాఁక సత్రమువద్దనేకనిపెట్టుకొనియుండి యిప్పుడే నాకోసర మావలకువెళ్ళివాడనియు, సత్రాధికారి చెప్పుచున్నాడు. ఇతఁడు చెప్పినమాటలను బట్టిచూడఁగా మొట్టమొదట నేను సొమ్మిచ్చి పంపినవరువాత లక్ష్మణుడు నాతో మాటాడనట్టే కనఁబడుచున్నది. అదుగో లక్ష్మణుడును వచ్చుచున్నాడు.

[చిన్న లక్ష్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

ఏమి? ఇప్పుడు నీ వెనుకటిఘోరణి యేమయిన మాటినదా? ఇంకను ఆలాగుననే యున్నావా? నీకు దెబ్బలు కావలసియున్న పక్షమున, నాతో మరల పరియాచక పూడుము. నీవు సత్రము యెఱుంగవుకాదా? నీచేతికి నేను సొమ్మేయియ్యలేదు; నన్నింటికి భోజనము నకు పిలుచుకొని రమ్మని నిన్ను మీయమ్మగారు పంపినారు; నాయిల్లు మంగళవారపు పేటలో నున్నది. ఇంత మతిలేకుండ నాతో మాటాడుటకయి నీ కేమయిన మతిభ్రమ కలిగినదా యేమి?

చిన్నల—నా వెనుకటిఘోరణి యేమిటి? ఆప్రకారంగా మీతో నేనెప్పుడు మాట్లాడినాను?

చిన్నవసం—ఇంతకుముందే — ఇంకను గడిచుయైనను కా లేదు.

చిన్నల—మీరుసొమ్మిచ్చి నన్ను సత్రమువద్దకు పంపినది మొదలకొని మళ్ళీ నేకు మీ మొగముయినా చూడలేదు.

చిన్నవసం—ఓరి దుర్మార్గుడా! నేను నీచేతికి సొమ్మేయియ్య
లేదన్నావు; ఎవరో అమ్మగారనియు భోజనమనియు చెప్ప మొదలు
పెట్టినావు. నాకు కోపము తెప్పించినందుకు ఫలము నీకనుభవ
మయినదా?

చిన్నల—మీకు యీలాగు పరమానందం యెత్తుకొన్నం
దుకు నాకు బహుశంతోషంగా వున్నది. ఈహాస్యాని కర్థమేమో
నాకు తెలిసిందికాదు. జయచేసి విప్పిచెప్పండి.

చిన్నవసం—నన్నింకను మరల నెగతాళి చేయుచునేయున్నా
వా? మీదిమిక్కిలి నేనే నీతో హాస్యమాడుచున్నానని యెదురు నా
మీడనే నేరము వేసెదవా? అర్థమిదిగో విప్పి చెప్పెదను పట్టు.

(అని కొట్టుచున్నాడు.)

చిన్నల—దైవంతోడు, పూరుకోండి. మీహాస్యంతంతకంతకు
ముదురుపాకంలో పడుతూవున్నది. నేనేమి నేరంచేసినానని నన్ను
మీరీవ్రకారంగా కొట్టినాడు?

చిన్నవసం—కొంచెము చనువిచ్చి నీతో నేనప్పుడప్పుడువేళా
కోళాములాడుచు వచ్చుచున్నానని నన్నులోకువచేసి సమయముగుర్తె
ఱుగకుండ నెక్కడచూచిననక్కడనేనాతోపరిహాసములకు మొదలు
పెట్టి నన్ను బొత్తిగా తెలివితక్కువ వానిక్రింద కట్టివేసినావు. ఏమని
చేసినను సమయమెఱిగి మఱిచేయవలెను. ప్రతికార్యమునకుయుక్త
సమయ మొకటి యుండును. ఆసమయ మెఱుగక ఆసమయములో
చేసినపని యేదియు రాణించదు. నీవికముందు నాతో నెప్పుడయిన
హాస్యమాడ తలచుకొన్నపక్షమున, నామనను కనిపెట్టి మఱి
హాస్యము చేయుము. లేకున్న నీనెత్తి వాడుకొట్టి నీవు సమయజ్ఞత
నేర్చుకొనునట్లు చేసెదను.

చిన్నల—ముం దలాగే చేస్తునుగాని యిప్పుడు నన్నెందుకు కొట్టినారో చెప్పండి.

చిన్నవ—ఎందుకా? మొట్టమొదట సమయము తెలియకండ హాస్యమాడి రెండవసారి యిప్పుడు మరల పరిపూచక మాడుచున్నందుకు—అరుగో దూరమునుండి మనలను చేసెగచేసి ఆపిలుచు చున్నవారెవరు?

[సీతయు, సుభద్రయు ప్రవేశించు చున్నారు.]

సీత—ఓప్రాణనాయకా! ఇది యేమిపాపము! ఎన్నడూ చూడనివానివలె వింతపడి నా మొగము కేసి ఆలాగున బెదరి బెదరి చూస్తూవున్నావు! ఎవ్వరో మరలక పుణ్యాత్మకరాలు నీకడకాకటా ట్లానికి పాత్రురాలయింది కాబోలును, నేన్నడు సీతనూగాను నీభార్యానూగాను! నా మాటలే నీచెవుల సంగీతకంటెనూ వధురంగా వున్నవనీ, నాచూపులే అమృతప్రవాహమును వెదచల్లుతూ వున్నవనీ, నాహస్తస్పర్శయే మలచుచుండుతంకంటెనూ చల్లగా వున్నదనీ, నేను చేసినపాకమే అమృతోపమానంగా వుండి జిహ్వా లేచివచ్చుననీ, చెప్పినకాలం వెళ్ళిపోయింది, అటువంటిస్థితి అంతా మారిపోయి యంతలోకే నిన్ను నీవే మరలపోవడం యేలాగు తటస్థించినది? ఓప్రాణనాయకా! నన్ను విడనాడి దుఃఖపట్టబోకు, నామీది మునుపటిమోహ మంతా యేగంగలో కలిసింది? చేసుకొన్నయిల్లా లిని కాదని అన్యమోహనాంగిమీద నీవలపు నిలుపడానికి నీకేలాగు మనస్సు వచ్చినది! నేనే నిన్ను కాదని కొంచెం పయిజాడలోప్రవేశించినట్టు నీచెవిని బడినపక్షమున నీమనస్సు కెంతనొప్పికలుగుతుంది? నీకు సమర్పణ చేసియున్నయీ దేహాన్ని కాను దేవుడినుగోభధచేత పరవుచువగుంపర్కానికి వక్క మాటు లోబరచినపక్షమున, నీవు నా

మొగంమీద వుమ్మివేసి, నన్ను కాలితోతన్ని, నావీపుచర్మం వలిచి వేయవా? భార్యవిషయంలో ద్రోహం తలవక నీవు నిర్దోషివిగా వుండి నన్నూ కుఃఖాలపాలు చేయక రక్షింపుము.

చిన్నవసం—ఓసుందరీ! నీవింతసేపటినుండియు మాటాడు చున్నది నాతోనా? మఱియొకరితోనా? నీవెవరవూ నే నెఱుంగను. ఈకాంచీపురమునకు నేను క్రొత్తవాడను. నే నీగ్రామమునకు వచ్చి తిన్న గా జాముసేపయినను కాలేదు. నీప్రసంగమును వాలకమును నాకు వింతగా నున్నవి! ఇంతసేపును నీవు మాటాడినమాటలలో నొక్క ముక్కయినను నాకర్థము కాలేదు.

సుభ—బావా! వూరుకో నీకిప్పు డీప్రపంచ మంతా మాటి పోయినది! మాఅప్పగారిని యీవిధంగా బాధపెట్టడానికి నీ వెప్పుడు నేడ్చుకొన్నావు? భోజనానికి నిన్నింటికి తీసుకురమ్మని యీమె లక్కణుని నీవద్దకు పంపినది కాదా?

చిన్నవసం—లక్కణునా?

చిన్నల—నన్నా?

సీత—అవును నిన్నే నీవు మళ్ళీవచ్చి నిన్నతఁడు కొట్టినాడనీ యిల్లు లేదన్నాడనీ భార్యలేదన్నాడనీ నాతో చెప్పినావు.

చిన్నవసం—ఈసుందరితో నీవు మాట్లాడినావా? మీ కప్పుడు జరిగినసంభాషణ యెందువిషయము?

చిన్నల—నేనా? నేనా? ఇప్పుడు తప్ప యిదివఱ కెన్న డున్నా నేను యీబిడమొగ మయినా చూడలేదు.

చిన్నవ—ఓరి దుర్గార్థుడా! నీవబద్ధ మాడుచున్నావు. ఇందాఁక నంగడివీధిలో సరిగా నిప్పు డీమె చెప్పినమాటలే నీవు నాతో చెప్పినావు.

చిన్నల—నేను జన్మం యెత్తినతరువాత యెప్పుడున్నా యీమెతో మాట్లాడలేదు.

చన్నవ—ఈబిడ కేమా దేవతావేళ ముండిననేకాని యీమె మనలను పేరులుపెట్టి యేలాగున పిలువగలిగినది?

నీత—యజమానుడున్నా నేవకుడున్నా యేకమయి యేదో మాయవేషం పన్నుకొని ఆడదాన్ని నన్ను నిష్కారణంగా యేడి పించడం మీకున్యాయంకాదు. ఓప్రాణనాయకా! నీవు కల్పవృక్షము వంటివాడవు. నేను నీసమీపమున నాటిన మల్లికాలతవంటిదానను. నీమీద అల్లుకోవడానికి నాకువక్కతేకే క్రమమైవస్వతంత్రంవున్నది. నేను నిన్నుచుట్టుకొని వున్నప్పుడే నీకు శోభ యెక్కువగా వుంటుంది. కల్పవృక్షా న్నంటుకొని మఱి యేలేగై నా పెరిగితే అది బడనికగాని మఱివకటికాదు. అది వున్నట్టేవుండి క్రమక్రమముగా తా నాశ్రయించి వున్నదాన్నే నిస్సారంచేసి నాశనం చేస్తుంది. కాబట్టి అటు వంటిది వుట్టడంతోటే మొదలంటా తీసివెయ్యవలెను.

చిన్నవ—ఈమె నాతోనే మాటాడుచున్నదా! ఈచెప్పేడి దంతయు నావిషయమేనా? నేనీమెను స్వప్నములో వివాహమాడి నానా యేమిటి! లేక నేనిప్పుడు నిద్రపోవుచుండి యీమె , చెప్పేడు మాటలు వినుచున్నానా? న న్నేభూత మావహించినదోకాని నా కన్నులను చెవులనుగూడ మోసము చేయుచున్నది! ప్రత్యక్షముగా జరుగుచున్న యీయంద్రజాల మేమో తెలిసికొనువఱకును నే నీమె మాటకు మాతాడక లోబడి యూరకుండెదను.

సుభ—లక్ష్మణా! నీవువెళ్ళి వేగిరం వడ్డనచేసి యింటికాడ సిద్ధంగా వుండు మని చెప్పు.

చిన్నల—భూతభయం లేకుండా వుండడానికి నేను చిన్నప్పుడు

నేర్చుకున్నమంత్రం జపం చేసుకుంటాను. ఇది తప్పకుండా దయ్యాల
దేశము. మేము దయ్యాలతోనూ, భూతాలతోనూ, పిశాచాల
తోనూ, కామినీలతోనూ మాట్లాడుతూ వున్నాముగాని మనుష్యు
లతో మాటాడడం లేదు. మే మిరాకానాలు చెప్పినట్టు వినకపోతే
మమ్మల్ని పీడించి పీక్కుతింటవి.

సుభ—నీలో నీ వేమో ప్రేలుకుంటూ నేను చెప్పినదానికి
బదులు చెప్పవేమి! ఓదుంగా! మొద్దా! శిలా! నిన్నే మాటాడు.

చిన్నల—వీళ్ళు మంత్రశక్తిచేత నన్నేదో మరివకజంతువుగా
మార్చివేసినారు. స్వామీ! నేనిప్పుడు నీకు లక్షణున్నిగానే కను
పడుతూవున్నానా?

చిన్నవసం—నీవు నీలాగుననేవున్నావు. నేనును నాలాగుననే
యున్నా ననుకొనియెడను.

చిన్నల—మనమిద్దరమూ మనస్సులోనూ రూపములోనూ
కూడా మారిపోయినాము స్వామీ!

చిన్నవసం—నీరూపము యధాప్రకారముగానే యున్నది.

చిన్నల—లేదు. వీళ్ళు నన్నిప్పుడు కోతినిచేసిఆడిస్తూవున్నారు.

చిన్నవసం—నీవేజంతువుగానైనా మాటినపక్షమున నీవు
గాడిదవుగా మాటినావుగాని మఱియొక జంతువుగా మాటలేదు.

చిన్నల—అవును. వీళ్ళు నాచేత గడ్డితినిపించి నామీద
యెక్కి సవారిచేస్తూవున్నారు. నేను గాడిదనేకాకపోతే వాళ్ళునన్ను
యెరిగివున్నట్టే వాళ్ళను నేనున్ను యెరిగివుండును.

నీత—(చిన్నవసంతకుని చేయిపట్టుకొని) రండిరండి. యజ
మానుడుమ్మా భ్యత్యుడుమ్మా చేరి నన్ను వేళాకోళం చేస్తూవుంటే
కంట్లోవేలుపెట్టుకొని యేడుస్తూ చూస్తూ వూరుకుండడానికి నేను

వెట్టిదాన్నికాను. భోజనానికి దనుచెయ్యండి. (అని లాగుచున్నది)
 లక్ష్మణా! నీవు గుమ్మమునద్దవుండి నేనున్న నాప్రాణరాధుఁడున్న
 లోపల భోజనంచేస్తూవున్న కాలలో యెవరినీ లోపలికి గానియ్యకు.
 నాభర్తగారికోసం యెవరై నాచచ్చి నిన్ను తలుపుతీయ్యమంటే,
 లోపల భోజనంచేస్తూవున్నాడు తలుపు తీయ్యడానికి వల్లకాదనిచెప్పి
 పంపివెయ్యి. యెవరికయినా తలుపుతీస్తే నీతలకాయ బద్దలుకొడు
 తాను.

చిన్నల—వసంతిక ! నేను గుమ్మంకాడ కావలివుండనా?

సీత—ఎవరినైనా లోపలికి రానచ్చినావంటే తప్పకుండా నీ
 తల పగలకొడుతాను.

సుభ—వసంతిక ! వేగిరం నడువు. ఇప్పటికే భోజనానికి
 చాలా ఆలస్యం అయింది. (అని యందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

తృ తీ యాంకము

ప్రథమరంగము—వసంతుని గృహము ముందు

[పెద్దవసంతకుఁడును, పెద్దలక్ష్మణుఁడును, విశ్వకర్మయను స్వర్ణకాకుఁ
 డును, కాంచనగుప్తుఁడను వర్తకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

పెద్దవసం—విశ్వకర్మా! నన్నిప్పుడువదిలిపెట్టవలెను. నేనింటి
 కాలస్యంగా వెళ్ళినప్పుడు నాభార్య మిక్కిలి కొఱకొఱలాడుచుం
 డును. చంద్రహార మీపూట సిద్ధమగునేమోయని యింతసేపటి
 వఱకును మీయింట్లో నున్నాననియు, సాయంకాల మదిమెఱుగు
 పెట్టి తీసికొనివచ్చెదననియు నాభార్యతోచెప్పు—ఇక్కడ వీడొక
 డున్నాడు. వీడంగడివీధిలో నన్ను కలిసికొన్నాడట! నేను తన్ను

కొట్టినానట! తనచేతికేమో వేయివరాలనిచ్చినా నన్నానట!—ఓరి త్రాగుబోతా ! నీ మాటలకర్థమేమి ?

పెద్దల—మీరు మీమనసువచ్చినట్టు చెప్పండి. నే నెరిగిందేమో నే నెఱుగుదును. నన్ను మీరు తప్పకుండా కొట్టినారు.

పెద్దవసం—నీవు గాడిదవుగా కనపడుచున్నావు.

పెద్దల—మీచేత దెబ్బలుతిని పూరుకోవడంవల్ల నే నాలాగే కనపడుతూవున్నాను. గాడిద నైతే నేను మిమ్మల్ని తన్నవలసినది; అట్లా చేసినట్లయితే మీరు జాగ్రతగా వుండురు.

పెద్దవసం—తలుపు వేసి యున్నది. మనలను లోపలికి రానివ్వని పిలవు.

పెద్దల—ఓహూలీ ! ఓదామోదారా ! ఓరిరామా ! ఎవరు లోపల ? తలుపు తియ్యండి.

చిన్నల—(లోపలినుండి) యెవడురావాడు తెగ అరుస్తూ వున్నాడు? నీ కేమి మతిపోయిందా యేమిటి! వెళ్ళిపో.

పెద్దల—తలుపువద్ద కావలివున్నాడెవడో. మనప్రభువుగారు వీధిలో నిలుచున్నాడు. వేగరం తలుపుతియ్యి.

చిన్నల—(లోపలినుండి) అతడు యెక్కడనుంచివచ్చాడో మళ్ళీ అక్కడకే నడవమను. వెళ్ళకపోతే నిలుచోలేక అతనికాళ్ళే నొప్పులుపెడతవి.

పెద్దల—అలోపల చూట్లాడేవారెవరో తలుపుతియ్యండి.

చిన్నల—(లోపలినుండి) నుంచిది. నీవుయెందుకు వచ్చినావో చెప్పితే నేను చెప్పవలసినమాట తరువాత చెవుతాను.

పెద్దవసం—ఎందుకా? భోజనమునకు; నే నీదినమున భోజనము చెయ్యలేదు.

చిన్నల—ఈదినము నీకిక్కడ భోజనందొరకదు. మరి వక రోజురా.

పెద్దవసం—నీవెవడవు? నాయునికి నన్ను రానీకున్నావు?

చిన్నల—ఈ వేళకు నేను కావలికాచేవాణ్ని నాపేరు లక్ష్మణుడు.

పెద్దల—ఓరిదొంగా! నాపనిమాత్రమేకాకుండా నాపేరు కూడా దొంగలించినావు! యీ వేళకు లక్ష్మణుడవైతే మఱికొంత సేపటికి నీవు గాడిదవుకూడా అవుతావు.

సుభ—(లోపలినుండి) లక్ష్మణా! గుమ్మముదగ్గర ఆలల్ల రేమిటి? కేకలు వేసేవారిని పంపివెయ్యి.

పెద్దవసం—ఎవడురా? ఎంతపిలిచినను తలుపుతీయకున్నాడు.

చిన్నల—(లోపలినుండి) ఎంతచెప్పినా పోకుండా గుమ్మం కాడ కేకలు వేసేవా రెవరురా?

పెద్దవసం—నేను వసంతకుడును. తలుపుతీయుము.

చిన్నల—(లోపలినుండి) వసంతకుడు సీతతో లోపల భోజనము చేయుచున్నాడు. నేను తలుపుతీయ్యను వెళ్ళిపో.

పెద్దవసం—(తనలో) వసంతకుడు సీతతో లోపల భోజనము చేయుచున్నాడేమి! నాభార్యతో లోపల మఱియెవ్వడో యున్నాడు! (రిగ్గరగా) లక్ష్మణా! గునపము తీసికొనిరా.

పెద్దల—తలుపు బద్దలయ్యేటట్టుగా గట్టిగా గుద్దండి.

పెద్దల—కాదుకాదు గునపము తీసికొనిరా తలుపు బద్దలుకొట్టి లోపలికి వెళ్లుదము.

చిన్నల—(లోపలినుండి) ఏది తలుపు బద్దలుకొట్టు. నేను తలుపు బద్దలుకొట్టినవాడితల బద్దలుకొడుతాను.

కాంచ—కాంతము వహించు, అటువంటిపని యెన్నడును చేయఁబోకము, అట్లు చేయుటచేత నీవేరవ్వపడి యింతవఱకును నీభార్య విషయమయి మంచియభిప్రాయముగలజనులకండఱికినిగండే హము కలిగించినవాఁడ వగుదువు. నీవేమియు అనుమానపడఁబోకు, నీభార్య మిక్కిలి బుద్ధిమంతురాలనియు, గుణవంతురాలనియు, మహా పతివ్రత యనియు, చిరకాలానుభవమువలన నీకు తెలిసియేయున్నది. ఇప్పుడు తలుపు తీయకపోవుటకును కారణమేమో అవల నీకామె మెల్లగా విన్నపము చేయును. నామాట విని కాంత గుపలంబించు మనమందరమును గలిసి యీపూట ప్రభావతిగారియింట భోజనము చేయఁదము రండి. సాయంకాలము నీ వొంటరిగావచ్చి తలుపుతీయ నందుకు కారణమడిగి తెలిసికొంచువుగానిలే. ఇప్పుడు నీవు బలవంత ముగా తలుపు బద్దలుకొట్టి లోపలికి వెళ్ళినపక్షమున జనులు దాని కనేకార్థములు చేయుదురు; అందుచేత నీవు పోయిన తరువాతకూడ అపకీర్తి కాశ్వరముగా నుండిపోవును.

పెద్దవనం—నీవింతగా చెప్పుచున్నావుగనుక నీమాట విని మరలెదను. ప్రభావతి మిక్కిలి యోగ్యురాలు; బహు చమత్కారముగా సంభాషించును; భోజనమునకు వెళ్ళినవారిని మిక్కిలిఆదరణ చేయును. అవును మన మక్కడకు భోజనమునకు వెళ్ళుదము.— విశ్వకర్మా! ఈనాటికి చంద్రహారము సిద్ధమయి యుండవచ్చును; నీ వింటికివెళ్ళి వేగిరము నావద్దకు తీసికొనిరా. నాభార్య యీప్రకార ముగాన న్నవమానపరిచినదిగనుక దానిని వంచనచేయుటకయి యీచంద్రహారమును ఊరకేయైనను ప్రభావతికిచ్చెదను. వేగిరము వెళ్ళు.

విశ్వ—నాలుగు గడియలలోపల చంద్రహారమును తీసికొని వచ్చి మిమ్ము కలిసికొనెదను.

పెద్దవసం—అలాగున చేయుము. నన్నీ ప్రకారముగా పరిభ వించినందుకు ధననష్టమున కయిన నొప్పుకొనియెదను.

(అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము. గృహమున కిలి వీధి నావడి.

[సుభద్రయు చిన్నవసంతకుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుభ—వసంతక! నీవీప్రకారముగా పెనిమిటి కుండవల సిన ధర్మమును మఱచిపోవచ్చునా? నాలప్పగారిని ధనం నిమిత్తమే పెండ్లాడిన పక్షమున, ఆధనమునిమిత్తమయినా తిన్నగాచూడు. నీ ప్రేమ మరివక చోట వున్నపక్షమున, ఆపని దొంగతనంగా చెయ్యి. నీలోపల వున్న అభిప్రాయం పయికి తెలియనియ్యక మనసులో నయి నా దాచుకో. చల్లని నూపుచూచి, తియ్యగా మాట్లాడి, నీకృత్రి మము కనపడకుండా నైనా వుంచు. నీ మనసులో యేదోషంవున్నా పయికయినా వేషం బాగావెయ్యి. చాటున నీయిష్టంవచ్చినట్లుచేసి నా అది పయికి కనపర్చవలసిన అవసరం యేమున్నది? లోపల ద్రోహం చెయ్యడమేకాకుండా పయికికూడా అప్రియంగా మాట్లాడుతూ వుంటే, నీవు రెండుదోషాలు చేసినవాడవవుతావు. దుశ్చేష్టలుపరువ వాక్యములవల్ల రెట్టింపుగా బాధపెడతవి. అయ్యో! నూ అప్పస్థితి చూస్తే నాకెంతో విచారంగా వున్నది! ఆడవాళ్ళనుగనుక మేము యేమాటచెపితే ఆమాటలే నమ్ముతాము; మమ్మల్ని మాటలచేత నైనా సంతోషపెట్టి నిజంగా మామూడ ప్రేమవున్నట్టయినా సరించ రాదా? ఎలాగయినా లోపలికివచ్చి మాలప్పగారికి ధైర్యంచెప్పి

వోదార్చి భార్యవని పిలువు. నీ మంచిమాటలవల్ల ఒకరిదుఃఖం పో
గొట్టఁ గలిగినప్పుడు మనసులో లేనిది కొంచెంచెప్పడం పాపంకాదు.

చిన్నవసం—ఓ ప్రియారాలా! నాపేరు నీవెఱిగినను నీపేరు
నే నెఱుఁగను గనుక నిన్నాలాగున పిలిచినందుకు క్షమించు. మాయ
లును వేషములు నుపదేశించుటకు నీవు మహోపాధ్యాయురాలవుగాఁ
గనఁబడుచున్నావు! మనసులో నొకటి యుంచుకొని పయికోకటి
మాటాడుమని నాకు నేర్చుచున్నావా? సత్యమునే పలుకుట కల
వాటుపడిన నా నిర్మలమయిన మనస్సును సత్యమునుండి మళ్ళించుట
కయి యేలనృథా శ్రమపడియెడవు? నీవు దేవుడయి నామనస్సును
క్రొత్తగా సృష్టించఁగలశక్తి నీకు వచ్చినట్టయితే, అప్పుడు నా మతి
మాఱునేమో గాని యిప్పుడు న్యాయమార్గమునుండి ఆవగింజంతయు
మళ్ళదు. ఇప్పుడు నేనున్నప్రకారముగా నీ యప్పగారెంత కన్నుల
వెంటడిని నీకు గార్చినను నాభార్యా కాదనియు, ఆమెను నే నెప్పు
డును వివాహము చేసికోలేదనియు నేను దృఢముగా నెఱుఁగుదును.
నా ప్రియారాలా! నీ యప్పగారి కన్నీటిసముద్రములో వన్ను ముంచి
వేయుటకు ప్రయత్నింపకు. నీ వొక కేళ నిన్ను వరించుమని కోరిన
యెడల నే నొప్పుకొందును. నీ ముంగుడులను ఉరిత్రాళ్ళతో నన్ను
కట్టివేయుము, నే నిప్పుడు నిన్ను భార్యగా పరిగ్రహించి నీకుబద్ధుడ
నయి యుండెదను.

సుభ—నీకు పిచ్చియెత్తించామేమిటి? ఆలాగున మాట్లా
డుతూ వున్నావు!

చిన్నవసం—నాకు పిచ్చియెత్తలేదుగాని కొంతవఱకు మతి
భ్రమించినది. ఎందుచేతనో మాత్రము నేను చెప్పలేను.

సుభ—ఆమతిభ్రమ నీదృష్టిదోషంవల్లనే సంభవించినది.

చిన్నవనం—అదృష్టిదోషము నీ చేతువనుండి నూర్యకాంతి వలె మిటుమిట్లుగొలుపునీరూపమును జూచుటవలననేసంభవించినది.

సుధ—నీవు నా కేసిచూడక యెవరి కేసిచూడవలెనో వారి కేసి చూడు. నీదృష్టిదోషం నిమిషంలో పోతుంది.

చిన్నవనం—ప్రియురాలా! చీకటివంక చూచుటకంటె కన్నులు మూసికొనుట యుత్తమము.

సుధ—‘ప్రియురాలా!’ అని నన్నెందుకు పిలుస్తావు! ఆ పేరుతో నా అప్పగారిని పిలువు.

చిన్నవనం—నీఅప్ప కేవలము సోదరియే.

సుధ—నాకు సోదరియే.

చిన్నవనం—కాదు నాకును, నీవే నాకు ప్రియురాలవు. నీవే నా ప్రాణమునకు ప్రాణమవు.

సుధ—ఇదంతా నాసోదరివిషయంలో వుండవలెను. ఇది వఱకు లేకపోయినా అలావుండవలెను.

చిన్నవనం—నాప్రియురాలా! నీవే నాప్రియురాలవనిచెప్పు. నేను నీపాదను; నాప్రేమ నీమీదనున్నది. నా జీవితకాలమును నీతో, గడపెడను. ఇంకను నీకును వివాహము కాలేదు. నాకును వివాహము కాలేదు. నన్ను పాణిగ్రహణము చేసికొమ్ము.

సుధ—ఈపాటి యీమాటలుచాలించు. మాఅప్పనునీవద్దకు తీసుకువస్తాను. ఆమెతోమంచిమాటలాడి ఆమెనుసమాధానపఱుచు.

(అని వెళ్ళుచున్నది)

[లోకలినుండి చిన్నలక్ష్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

చిన్నవనం—అదేమిలక్ష్మణా! అంత వేగముగా పడుగత్తుకొని వచ్చుచున్నావు!

చిన్నలక్క—మీరు నన్నెదుగుదురా? నేను లక్ష్మణున్నానా? నేను మీ సేవకుణ్ణనా? నేను నేనేనా?

చిన్నవసుం—నీవులక్ష్మణుడవే. నీవు నా సేవకుడవే. నీవునీవే.

చిన్నల—నేనుగాడిదను; నేనుఆడదానిదానుణ్ణి నేనునేనుకాను.

చిన్నవసుం—ఆడుదాని దానుడ వెట్లయినావు! నీవు నీవు కాకపోవుటయేమి!

చిన్నల—దేముడితోడు. నేను నేనుకాను. నేనొక స్త్రీ పాణ్ణి—ఎవత్తో నామీద పడుతుంది; నాదగ్గరకు వస్తుంది; నన్ను తనవాణ్ణంటుంది.

చిన్నవసుం—నీ వేలాగున తనవాడవన్నది ?

చిన్నల—నన్ను మృగంక్రింద కట్టివేసి నన్ను తనవాణ్ణిగా చేసుకొన్నది. నేను పశువునని నాఅభిప్రాయంకాదు; అదిశుద్ధపశువు గనుక దానికి మొగుణ్ణయితే నేను పశువును కాకపోతానా!

చిన్నవసుం—అది యెటువంటిది!

చిన్నల—బహు పెద్దమనిషి. పగలుచూస్తే గాత్రి కలలోకి వస్తుంది, అది కట్టకున్న బట్టలు బండెడు కర్రలుపెట్టి తగలబెట్టినా తగులడవు. దాని వంటినున్న చమురుతో యీవూరంతా అయిదు రోజులు దీపాలు వెలిగించుకోవచ్చును.

చిన్నవసుం—అది బహు యోగ్యురాలా?

చిన్నల—పెద్దమనిషిఅంటే నాఅభిప్రాయం అదికాదు. అది పొడుగుతో వెడల్పూ అంతేవున్నది. అది భూదేవివలె గుండ్రంగా వున్నది. దానిపేరు గారట!

చిన్నవసుం—అదియే భూదేవి యయిన పశుమున పర్వతము లెక్కడనున్నవి ?

చిన్నల—పిరుదులే పెద్దపర్వతాలు.

చిన్నవసం—మరి సముద్రములేవి ?

చిన్నల—కళ్ళు చెవులూ మహాసముద్రాలు.

చిన్నవసం—నదులేవి ?

చిన్నల—రోమకూ పాలలోనుంచి వచ్చే చెమట వెయ్యినదుల పెట్టుగా వున్నది.

చిన్నవసం—అడవులేవి ?

చిన్నల—తలంతా యీతడుప్పలాగువుండి మహారణ్యంగా కనపడుతుంది. ఆగ్రామదేవత, ఆనూకాలమ్మ, ఆరాక్షిసి నన్ను తన మొగుడంటుంది; నాపేరుపెట్టి పిలుస్తుంది; నన్ను కాగలించుకోవచ్చేటప్పటికిభూతమని జడిసి తప్పించుకొని పారిపోయివచ్చి యివతలఁబడి ప్రాణాలు దక్కించుకున్నాను.

చిన్నవసం—ఇక మన మిక్కడ నుండఁగూడదు. తత్త్వణము వెళ్ళి యెంత కేవునకయినను సరే యొకబండిని కుదుర్చుకొనిరా. మన కెంత చచ్చుటెట్లబండి దొరకినను, ఈరాత్రి మన మీగ్రామములో నిద్రచేయఁగూడదు. నీవు మరల వచ్చినదాక నేనంగడివీధిలోతిరుగుచుండెదను. వేగిరమువచ్చి నన్ను కలిసికో. ఈ గ్రామములోని వారందఱును మనల నెఱిగియు మన మొక్కరినిఎఱుఁగకయన్నప్పుడు మన మతిశీఘ్రముగా మూటయములైయుకట్టుకొని లేచిపోవలసినదే.

చిన్నల—పెళ్ళామానని నన్నుపట్టుకొన్న బ్రహ్మరాక్షసి చేతులోనుంచి తప్పించుకోవడం గలిగితే పెద్దపులితోట్లోనుంచి తప్పించుకొన్న లేడిలాగు పరుగెత్తుతాను. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు.)

చిన్నవసం—(తనలో) ఈపట్టణములోదయ్యలపోతులుతప్ప మఱి యెవ్వరును కాపుర ముండరు. కాబట్టి యాయూరుబడిచి నే

నెంతవేగిరమువెళ్ళిన నంతమంచిది. నన్ను మగడని పిలిచిన దాని పేరు దలచుకొన్న నాదేహము కంప మొత్తుచున్నది. అయినను సాదర్యరాశి యైనయామెచెల్లెలుమాత్రము తన మృదుమధుర వాక్యములచేతను విలాసముచేతను హావభాషాదులచేతను నామనస్సును తనవశము చేసికొన్నది.

[చంద్రహారముతో విశ్వకర్మ ప్రవేశించు చున్నాడు.]

విశ్వ—వసంతకా!

చిన్నవ—అవును నాపేరు వసంతకుడే.

విశ్వ—అసంగతి నాకు బాగా తెలుసును. ఇదుగో మీరు తెమ్మన్నచంద్రహారము. మెఱుగుపెట్టడం వేగిరం కాకపోవడంచేత యింతసే పాలస్య మయింది.

చిన్నవ—నీయిష్ట మేమి? నేనిది యేమి చెయ్యను?

విశ్వ—మీకోసం చేసిరాను మీయిష్టం వచ్చినట్టు చేసుకోండి.

చిన్నవ—నాకోసరమే చేసిరావా? నే నెప్పుడును చేయుమనలేదే.

విశ్వ—ఒకమాటు కాదు; రెండుమాట్లు కాదు; యిరవై మాట్లు చెప్పిరాదు. ఇది మీయింటికి వేగిరం పట్టుకొనివెళ్ళి మీ భార్యను సంశోషపెట్టండి. నేను సాయంకాలం భోజనంవేళకు మీయింటికి వచ్చి దీనిసాము పట్టుకువెళుతాను.

చిన్నవ—కొంచెము నేవుండి సామ్మిప్పుడే వచ్చుకో లేక పోయినపక్షమున నీకు చంద్రహారమును నేనునుకూడ మరల కనపడము.

విశ్వ—(చిలునవ్వు నవ్వి) నాసామ్యక్కడికి పోదు. మీరు మహాచిత్ర మయినమనుష్యులు. నేనిప్పుడు వెళ్ళిపోతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

చిన్నివ—(తనలో) నా కీమాయయేమో తెలియకుండ నున్నది. ఇంత మంచిచంద్రహారము నూరక యిచ్చెదనన్నప్పు డెంత తెలివిలక్కువవాఁడును తన కక్కటలే దనఁడు. ఈప్రకారముగా వీధులలో బంగారుగొలుసులు దొరకుచున్నప్పుడు, ఇక్కడ నెవ్వరును కష్టపడనక్కటలేదు. నేనంగడివీధికి వెళ్ళిలక్ష్మణుని కొఱకయియెదురు చూచుచుండెదను. వాఁడు బండి కుదుర్చుకొని వచ్చినపక్షమున, అక్కడనుండియే వెళ్ళిపోయెదను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

చ తు థాం క ము.

ప్రథమరంగము—పురవీధి.

[ఒకవర్తకుఁడును, విశ్వకర్మయు, ఒకరాజపురుషుఁడును ప్రవేశించు చున్నారు.]

వర్త—నేను నీకు సొమ్ము బదులిచ్చి సంవత్సరము చాటి పోయినది. అప్పటినుండియు నేను నిన్నేమియు సొమ్మునిమిత్తమయి తొందరపెట్టలేదు. నేనిప్పు డకస్మాత్తుగా హస్తరావురమునకు వెళ్ళి వలసినపని తటస్థించి యవశ్యముగా సొమ్ము కావలసినవచ్చినదిగాని లేనిపక్షమున నేనిప్పుడురహితము సొమ్మునిమిత్తము నిన్నింత నిర్బంధ పెట్టకయేపోదును. కాబట్టి వెంటనే సొమ్మిచ్చివేయము. లేనిపక్షమున, ఈరాజపురుషుఁ డిప్పుడు నిన్నుపట్టుకొని ధర్మస్థానమునకు తీసికొని వెళ్ళును.

విశ్వ—నేను నీకు బాకీవున్నంతసామ్యే నాకు వసుంతకుడు యివ్వవలసివున్నది. నిన్ను కలుసుకోవడానికి ఒకగడియముందే నే నతనికి చంద్రహారం యిచ్చినాను. అయిదుగంటలవేళ నాకతఁడు సొమ్ము యిచ్చివేస్తాడు. నన్ననుగ్రహించి ఒక్కపర్యాయము నీవతని యింటిదాకా నాతోకూడా నస్తే నీసొమ్ము నీకిచ్చివేసి నాపత్రం నేను వుచ్చుకుంటాను.

[పెద్దవసుంతకుఁడును, పెద్దలక్ష్మణుఁడును ప్రవేశించు చున్నారు.]

రాజపురు—మీ రాయనయింటికి వెళ్ళవలసినక్రిమి తప్పి పోయింది. అడుగో వసుంతకుఁడే యిలాగు వస్తావున్నాఁడు.

పెద్దవ—నేను కంసాలియింటికి వెళ్లెదను; ఈలోపుగా నీవంగ డికివెళ్ళి పేకబెత్త మొకటికొని తీసికొనిరా. నన్ను మధ్యాహ్నము లోపలికి రాకుండ తలుపు వేయించినందుకయి నీయజమానురాలిని, తలుపు తీయనందునకయి పరివారమును, శిక్షింపవలెను. అడుగో విశ్వకర్మ వచ్చుచున్నాఁడు. నీవు వేగిరము వెళ్ళి బెత్తము కొని యింటికి పట్టుకొనిరా.

పెద్దల—ఒక్కబెత్తము కాదు; మీకు కావలిస్తే వెయ్యి బెత్తాలుకొని తీసుకువస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

పెద్దవ—నిన్ను నమ్ముకొన్నవాఁడు చక్కఁగానేజాగుపడును. నేను నీకొఱకును చంద్రహారముకొఱకును నీమాటను నమ్ముకొని యెంతోసేపు కాచుకొనియున్నాను. ఎంతసేపు కనిపెట్టుకొనియున్నను నీజాడగాని చంద్రహారముజాడగాని కనపడలేదు. చంద్రహారము వేగిర మిచ్చినపక్షమున నీతో పని యుండదని మొగము చాటువేసి నానా యేమి!

విశ్వ—మీహాస్య మిప్పుడు మానివెయ్యండి. బంగారం యెంతయెత్తో యేవన్నో, కూలి యెంతో, అంతా పద్దుబాసి యిడుగో తెచ్చినాను. మీరు యివ్వవలసినమొత్త మంతా నేనీయన కివ్వవలసినదానికంటే మూడురూపాయలు యెక్కువగా వుంటుంది. ఈయన దూర దేశము వెళ్ళవలసి యీసామ్ముకోసమేనిలిచివున్నాడు. వేగిరం సొమ్మిచ్చి మమ్మల్ని పంపివెయ్యండి.

పెద్దవ—ఇప్పుడు నేను సొమ్మిక్కడకు తీసికొని రాలేదు; అంతేకాక నాకు గ్రామములోకొంచెముపని యున్నది. నీవీయనను మాయింటికి తీసికొనివెళ్ళి, చంద్రహారము నాభార్యచేతికిచ్చి నే నిమ్మన్నానని సొమ్మడిగి వుచ్చుకో. ఒక వేళ నేనును మీరక్కడ నుండఁగానే రావచ్చును.

విశ్వ—అలాగయిగే చంద్రహారము మీరే తీసుకు వస్తారా?

పెద్దవ—నేను తీసికొని వెళ్ళను. ఒక వేళ నేను వేగిరం రాక పోదునేమో నీవే తీసుకొని వెళ్ళు.

విశ్వ—మంచిది నేనే తీసికొని వెళ్ళుతాను. చంద్రహారం యిప్పుడు మీదగ్గిర వున్నదా?

పెద్దవ—నాదగ్గట లేకపోయిన నీదగ్గట నున్నది. ఇప్పుడునీవద్ద తేనిపక్షమున సొమ్ము లేకుండ నీవు మరల వచ్చినదారిని వెళ్ళవలసి వచ్చును.

విశ్వ—దయచేసి చంద్రహారం వేగిరం యియ్యండి. ఈయన సిద్ధంగా ప్రయాణం కట్టుకొనివచ్చినాడు. ఆలస్యంచేస్తేముహూర్తం మించిపోతుంది. వేగిరం పంపించనందుకుయీయననన్నుదూషిస్తాడు.

పెద్దవ—సరి! సరి! వ్యవహారము చక్కఁగానే కుదిరినది. అన్నప్రకారముగా చంద్రహారము నీవు తీసికొనిరానందునకయి నేను

కూకలు వేసిపోదు నని తప్పించుకొనుటకై నీవీపన్నుగడ పన్నినావు. నీవు ముండగానే యటచుట కారంభించనియెడల, వేళకు తీసుకొని రానందునకు నేను నిన్ను తిట్టుదు ననుకొన్నావా?

వర్త—కాలము వ్యర్థముగాపోవుచున్నది. శీఘ్రముగా నన్ను పంపివేయవలెను.

విశ్వ—ఆయన నన్నేలాగుతోందరి పెడుతున్నారో విన్నారా? చంద్రహారము—

పెద్దవ—కంతతోష యెందుకు! నాభార్యచేతి కిచ్చి సొమ్ము పుచ్చుకో.

విశ్వ—రండిరండి. ఇంతకుమునుపే మీచేతికి చంద్రహార మిచ్చినానుగదా! ఆచంద్రహారమయినా లేకపోతే నుటివకవస్తువు యేదైనా ఆనవాలిచ్చి పంపండి.

పెద్దవ—ఛీ పో. నీవు సరస మతివిస్తారము చేయుచున్నావు. చంద్రహార మెక్కడ నున్నది! ఏదీ నన్ను చూడనిమ్ము.

విశ్వ—నాకవలెల కావలసినంతపనివున్నది. యీప్రకారంగా మీతో పరాచకము లాడుతూ కూర్చోవడానికి నాకు తీరుబడిలేదు. నాకు మీరు సరియైనప్రత్యుత్తరం యిస్తారా యివ్వరా! లేకపోతే మిమ్మల్ని యీరాజపురుషుడికి వప్పగిస్తాను.

పెద్దవ—నీకు నేను ప్రత్యుత్తర మియ్యవలెనుగా! ఏమని ప్రత్యుత్తర మిమ్మన్నావు!

విశ్వ—చంద్రహారంనిమిత్త మీరు నాకివ్వవలసినసొమ్మిచ్చి వెళ్ళండి.

పెద్దవ— నీవు చంద్రహారమిచ్చినదాక నీకు నేనుసొమ్మియ్య నక్కఱలేదు.

విశ్వ—గడియ సేపటిక్రింద మీ కిచ్చి వేసినాను.

పెద్దవ—నీవు నాకియ్యలేదు; నీ వామాటయే మరల మరల ననుచుండుటవలన నా గౌరవమునకు లోపము తెచ్చుచున్నావు.

విశ్వ—లేదనడంవల్ల నాపరపతికే మీరు భంగం కలిగిస్తూ వున్నారు. మీమాట నిజమనితోస్తే నా కెక్కడయినా పరపతి వుడుతుందా?

వర్త—ఓయి రాజపురుషా! క్రమప్రకారముగా నీ నీ కం సాలిని పట్టుకో.

రాజ—దొరతనమువారి యుత్తరపుప్రకారముగా నీవు ధర్మ స్థానమునకు వచ్చు. తిరుగుబాటుచేస్తే నీకు శిక్ష అవుతుంది.

విశ్వ—యింనువల్ల నాకుమానభంగంవస్తుంది. నాబదులుగా సొమ్మివ్వడాని కయినా వప్పకోండి. లేకపోతే నాపరువు పోయే టప్పుడు మీపరుమాత్రం వుంచుతానా? భత్యంయిచ్చి మిమ్మల్ని కూడా యీరాజపురుషుడిచేత పట్టుకునేట్టు చేస్తాను.

పెద్దవ—రాకియ్యని వస్తువునకయి సొమ్మిచ్చుటకు నే నెన్నడయిన నొప్పుకుందునా? ఓ బుద్ధిహీనుడా! నీ చేతనైనపక్షమున వస్తుకూడ పట్టుకొనునట్లు చేయుము.

విశ్వ—ఓరాజపురుషా! నీ భత్యం యిదుగో నా ఫిర్యాదు ప్రకారంగా ఈయనను పట్టుకొని న్యాయస్థానమునకు తీసుకొసరా. ఇంత బహిరంగముగా నన్నవమానపరచినందుకు ఈయన మర్యాద మాత్రము నేను నిలుపుతానా!

రాజ—ఇతని అభియోగము మీరు విన్నారా? మీరు కూడ ధర్మస్థానమునకు నడవండి.

పెద్దవ—నేను జామీనిచ్చువటకును నీకు లోబడియెడను. —

ఓరీ! నీదుకాణములోనున్న బంగారమంతయు ఈవ్యవహారముతో పోయి నీకు ముష్టిచెఱుచు చేతికి వచ్చునులే.

విశ్వ—క నీలే. మీ బెడరింపు చూదాము. ఈపట్నం రాజు యేలుతూవున్నాఁడుగాని ముండ యేలడం లేదు. వ్యవహారంలో గెలిచి మీవద్ద వడ్డీతోకూడా సొమ్ము వుచ్చుకుంటానుగాని వదిలి పెట్టను.

[చిన్నలక్కఁలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

చిన్నల—మధుర వెళ్ళడానికి బండి సిద్ధంగా వున్నది; నేను మీకోసం మంచిబండి కుదిర్చి వచ్చినాను. మీరు రావడమేలవశిష్టం. సెలవయితే మనసామాను బండిలో వేయిస్తాను.

పెద్దవ—నీకు పిచ్చి యెత్తినదా యేమి? మధుర వెళ్ళుట కేబండి సిద్ధముగా నున్నది!

చిన్నల—మీరు నన్ను కుదుర్చుకుని రమ్మన్నబండి.

పెద్దవ—నీవు త్రాగుబోతువుగా కనఁబడు చున్నావు! నిన్ను బెత్తము తెమ్మని పంపి గాను.

చిన్నల—కాదండి. మీరు నన్ను బండికోసమే పంపినాఁడు.

పెద్దవ—ఇప్పుడు నీతో వివాదమాడుటకు నాకుతీరదు. నేను చెప్పినమాటలు తిన్నగా వినుచుండుటకై తరువాత నీకు బుద్ధి చెప్పెదను. మాటుమాటాడక తిన్నగా నీతయొద్దకు వెళ్ళి, ఈతాళవుచెవి దానిచేతికిచ్చి, నగలపెట్టెలో పట్టుగుడ్డతో కట్టినరూపాయలమాట వేగిరము నేనిమ్మన్నానని చెప్పి పట్టుకొనిరా రాజభటులు నన్ను పట్టుకొన్నారనియు, ప్రాతిభావ్య మియ్యనియెడల నన్ను కొట్టులో పెట్టుదురనియుఁ జెప్ప. మాటుమాట చెప్పక పరుగెత్తు—రాజ వురుషా! సొమ్ము వచ్చులోపల మనము మెల్లఁగా సడచుచుండము;

ర మ్ము. (వర్తకుడును, విశ్వకర్మయు, రాజపురుషుడును, పెద్దవసంతకుడును వెళ్ళుచున్నారు.)

చిన్నల—సీతయింటికా మళ్ళీ వెళ్ళడము! అక్కడికివెళితే గారి నన్ను మొగుణ్ణని మళ్ళీ పట్టుకుంటుంది. ఈమాట దాన్ని వదిలింతుకొని రాలేను. నాకు యిష్టం లేకపోయినా వెళ్ళుమన్నచోటికి వెళ్ళక తప్పదు. నేవకు లెప్పుడూ పరాధీనులు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

ద్వితీయః మ — పెద్దవసంతకుని గృహమండ.

[సీతయు, సుభద్రయు, ప్రివేశించు చున్నారు.]

సీత—సుభద్రా! ఆయన నిన్నాప్రకారంగా నీమీద మోహంకనపటిచేమాట లన్నారా? ఆయన మనస్ఫూర్తిగానే ఆలా గన్నారో, లేక హాస్యానికే అన్నారో చూపులవల్లనూ ముఖచేష్టల వల్లనూ నీవు బాగాకనిపెట్టినావా? ఆయన గంభీరంగా చూచినాడా? తెల్ల తెల్ల పోయి చూచినాడా? మొఖం విచారంగా వున్నదా? సంతోషంగా వున్నదా! అతనిమన స్సేమైనా ముఖలక్షణమునుబట్టి తెలుసుకో తగివున్నదో లేదో చెప్పు.

సుభ—అతడు మొట్టమొదట నీవు తనకు భార్యవే కావన్నాడు.

సీత—నన్ను వివాహమే చేసుకోలేదన్నాడుగా! ఏమిపాపము పండినదీ!

సుభ—అటుతరువాత తా నీవూరికి క్రొత్తవాణ్ణని ప్రమాణము చేసినాడు.

సీత—అంత ఆప్రమాణానికికూడా లోబడ్డాడుగా!

సుభ—అప్పుడు నేను నీపక్షంగా మాట్లాడినాను.

సీత—అతఁడేమిచెప్పినాఁడు?

సుభ—నీమీద ప్రేమ వుంచవలసిందని నను వేడుకుంటే తాను నామీద ప్రేమవుంచుతాననినన్ను వేడుకోమొదలుపెట్టినాఁడు

సీత—అతఁడు యేమిషమీద నిన్ను మోహిస్తా నన్నాడు?

సుభ—మోగ్యుఁ డయినవరుఁ డొకవధువు నాశ్రయించినట్టు గానే. నాకేమిషా కనఁపడలేదు. అతఁడు మొట్టమొదట నాసొంద ర్యము వర్ణించి, తరువాత నాసంభాషణ పొగడినాఁడు.

సీత—నీవు నాదగ్గర కపటంవిడిచే చెపుతూవున్నావా? నీ వేమైనా దురుద్దేశంతో—

సుభ—శాంతిం మ. నీ వలాగంటి కూట లనఁబోకు.

సీత—ఇంతవఱకు జరిగినతరువాత నేనేలాగు శాంతంవహించ గలను? నామనసు వూరుకుందామన్నా నానోరు వూరుకుండదు. అతఁడు నీతిమూలినవాఁడు: క్రూరుడు; ద్రోహి; పాతకుడు; చండా లుఁడు; అతని ముగం చూడరాదు.

సుభ—అటువంటివాడినియెత్తమము ఆశపడడం యెందుకు? ఎవత్తోఅతని కాశపడ్డదని అనుమానపడడం యెందుకు? అటువంటి దుర్మార్గుఁడు వదిలిపోవడమే నీకు క్షేమం.

సీత—నామనస్సు నావాక్కువలె లేదు. నోరు తిడుతూవున్నా మనస్సు అతనితోసమే ఆశపడుతూవున్నది.

[చిన్నలక్ష్మణుఁడు ప) వేళించుచున్నాఁడు.]

చిన్నల—(రోజుచు) ఇదుగో తాళంచెవి. నగలపెట్టెలో రూపాయలమూట—వేగిరం పట్టుకు రా!

సుభ—అలాగున వగడుస్తున్నా వేమి?

చిన్నల—వేగిరం పరుగుత్తుకొని రావడంవల్ల.

సీత—నీ యజమాను డెక్కడ? ఆయన నుఖంగా వున్నారా?

చిన్నల—లేదు. ఆయన చిక్కులో పడ్డాడు. యమకింకరుడి నంటివా డెవడో అతణ్ణి పట్టుకొని తీసుకుపోతూ వున్నాడు; మెల్లో బిళ్ళ వున్నది; అక్కడికి వెళ్ళి చుళ్ళినదిలి రాదు; నాకుభ కు వేస్తూ వున్నది.

సీత—భయంవదిలి తిన్నగా చెప్ప వీమిజరిగినది?

చిన్నల—వీమిజరిగిందో నాకు తెలియదు. నాయజమానుణ్ణి రాజపురుషుడు పట్టుకొని తీసుకుని వెళుతూ వున్నాడు.

సీత—ఏమీ! ఆయనను పట్టుకున్నారా? ఎవరి ఫిర్యాదుమీద?

చిన్నల—ఎవరి ఫిర్యాదుమీద పట్టుకున్నారో నాకు బాగా తెలియదు. ఆయనను రాజభటుడు తీసుకుని వెళుతూ వున్నాడు. నాకది బాగా తెలుసుదు. విడుదల కావడానికి నగలపెట్టెలో వున్న సొమ్ము నీవు యిస్తావా లేదా?

సీత—సుభద్రా! పెట్టె తాళం తీసి రూపాయలమూట పట్టుకొనిరా. (అని తాళము చెవి యిచ్చుచున్నది.)

సుభ—(పుచ్చుకొని) ఇప్పుడేవస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

సీత—అదృతంగావున్నది! నాకు తెలియకుండా ఆయన అప్పెక్కడ చేసినాడు! ఏదై నాపక్షం వ్రాసి యిచ్చినారా?

చిన్నల—పత్రం కాదు నగ-నగ.

సీత—యేమి నగ?

చిన్నల—గా కదంతా నీతో చెవుతూ కూర్చోనడానికి అవకాశం లేదు. వేగిరని వెళ్ళనలెను. నేను యిండాకా బయలుదేరేటప్పటికే రెండుఘంటలు అయింది; ఇప్పుడప్పుడే వంటిఘంట వేసినారు.

సీత—యేమి! నీకోసం కాలం వెనక్కు పోతూవున్నది.

కాబోలును! నేను యిదివర కెప్పుడూ రెండుఘంటలు వేసినతరువాత వంటిఘంట వెయ్యడం వినలేదు.

చిన్నల—రాజభటులు పట్టుకుంటే తప్పకుండా కాలమంతా మారిపోతుంది.

సీత—కాలానికి రాజభటులఅజ్ఞ యేమిటి!

చిన్నల—నీవు వినలేదా యేమిటి! రాజభటులను చూస్తే దొంగ వెనక్కు పాటిపోతాడు. కాలమూ దొంగవంటిదే. అది యెవ్వోకి తెలియకుండా మెల్లిగా వచ్చివున్నట్టేవుండి మనుష్యులనే యీలోకంలోనుంచి యెత్తుకుపోతుంది. అలాగొంగతనం చేసేటప్పుడు రాజభటులను చూస్తే కాలంమాత్రం వెనుకకు పోదా?

[రూపాయలమూటతో సుభద్ర ప్రవేశించుచున్నది.]

సీత—లక్ష్మణా! అదుగో రూపాయలమూట. జాగ్రతగా తీసుకునివెళ్ళి తక్షణం నీ యజమానుణ్ణివదిలించి యింటికితీసుకునిరా. సుభద్రా! నామనసులో యెలాగో వున్నది. లోపలకు వెళుదామూరా. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

చిన్నల—(తనలో) దేవుడా! వీళ్ళచేతులలో పడక యిప్పటికి బ్రతికి యివతల పడ్డాను. ఇక యిక్కడ నిలవకుండా పరుగెత్తుతాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

శృతీ శరంగము—ఓం శాంతి.

[చిన్నవసంతకుడు ప్రవేశించు చున్నాడు.]

చిన్నవసం—(తనలో) నన్నెప్పుడో యెఱిగినవారివలెనే యిక్కడివా రందఱును నాకు గుండము పెట్టుచున్నాడు; అందఱును నన్ను పేరుపెట్టి పిలిచి పలుకరించు చున్నాడు; కొందఱు నాకు సామ్యియ్య పుచ్చుచున్నాడు; కొందఱు భోజనమునకు పిలుచుచున్నాడు;

కొండలు తమకు నేను చేసిన యుపకారమున కని వందనములు చేయు చున్నాడు; కొండలు కొనుటకయి మంచిమంచివస్తువులను దెచ్చి చూపు చున్నాడు. ఇంతకుమునుపే యొకకుట్టుపనివాడు నన్ను తన యింటికి పిలుచుకొనిపోయి, నానిమిత్తమయి కొన్నవని కొన్నిపట్టు గుడ్డలనుచూపి, నాశరీరమునుబట్టి కొంత వుచ్చుకొన్నాడు. ఇదంతయు చూడగా నీపట్టణములో మళ.యాలమంత్రగాండ్రు తప్ప మఱి యెవ్వరును కాపుర ముండనట్లు కనబడు చున్నది.

[చిన్నలక్కలు.డు ప్రవేశించు చున్నాడు.]

చిన్నల—నన్ను తెమ్మనిపంపిన రూపాయ లివిగో; మీ రాయమదూతను వదల్చుకున్నారా?

చిన్నవ—ఇవి యెక్కడి రూపాయలు? నీయమదూత?

చిన్నల—యమలోకంలో వుండే యమదూత కాదు; భూలోకంలోవుండే యమదూత. నన్నుపాటివులిచర్మం మెడలో వేసుకుని పూళ్ళోవాళ్ళప్రాణాలన్నీ తీస్తాడూ—అతడు. ఇండాకా పిశాచం లాగున మిమ్ము పట్టుకొని తీసుకు వెళుతూ వున్నాడు.

చిన్నవ—నీమాట లేమియు నాకు తెలియలేదు.

చిన్నల—ఇదే తెలియలేవా? నాకు స్పష్టంగా తెలుస్తూ వున్నది. మళ్ళోతోలికి వెండిబిళ్ళ వేసుకొనితిరుగుతాడు; అప్పువుచ్చుకొని యెగబెట్టినవాళ్ళనూ, నేరాలు చేసినవాళ్ళనూ, తన కేమి యివ్వనివాళ్ళనూ పట్టుకుంటాడు. అతణ్ని మీరు యెరగరా?

చిన్నవ—రాజభటుడని నీ యభిప్రాయమా యేమి?

చిన్నల—అవు నలేదే.

చిన్నవ—నీపిచ్చిమాటలంతటితోకట్టిపెట్టు. ఈదినమునవెల్లడి యిండి యేదైనదొరకినదా? మనమీరాత్రిప్రయాణమైవెళ్ళనచ్చువా?

చిన్నల—బండికుదిరి సిద్ధంగా వున్నది. మీదేలలస్య మని రెండుగడియలక్రిందనే మీతోవచ్చి చెప్పలేదా? అప్పుడు బంట్లోతు మిమ్మల్ని తీసుకు వెళుతూవుండడంచేత తొందరలోవుండి తిన్నగా జవాబు చెప్పినారుకాదు. మిమ్మల్ని విడుదల చేయించుకోవడానికి తెమ్మన్నరూపాయ లివిగో.

చిన్నవ—వీని మతిపోయింది. నేనును మతిపోయిన వాని వలెనే కనపడుచున్నాను. మే మిక్కడ మాయలలోపడి తిరుగు చున్నాము. మాపాలిటి భాగ్యదేవతవచ్చి ను మ్మియాపత్యముద్ర ములోనుండి పయికి లేవఁదీసి గట్టిన పడవేయ వలెనుగాని మా యంతట మేము లేవలేము.

[ప్రభావతి ప్రవేశించుచున్నది.]

ప్రభా—వసంతకా! మంచిసమయానికి కనపడ్డావు. నీకు కంసాలి కనపడ్డట్టున్నాడు. అదేనా నాకిస్తానన్న చంద్రహారము?

చిన్నవ—పిళాచమా! నన్ను మోసముచెయ్యక వెళ్ళిపో.

చిన్నల—అయ్యా! ఈమె పిళాచమా?

చిన్నవ—ఈమె పెనుభూతము.

చిన్నల—ఈవిడ భూతాలకన్నిటికీ ముతవలెల్లలాగు కనపడు తూవున్నది.

ప్రభా—యివేళ యజమానుడున్నా సేవకుడున్నాకూడా మహా ఉల్లాసంగావున్నాడు! నాతోవస్తారా? సాయంకాలంకూడా మాయొంట్లోనే భోజనము చేస్తురుగాని.

చిన్నల—వెళ్ళవద్దు. వెళితే యీదయ్యం మనల్ని పట్టుకుని వదలదు; యెల్లకాలం వీల్చి పిప్పిచేస్తుంది.

చిన్నవ—ఓసి దయ్యమా! నన్ను భోజనమునకు రమ్మను

చున్నావా? నేను రాను వెళ్ళిపో. నీవు దయ్యాలపోతువు.

చిన్నల—అలాగయితే మనకేదో దయ్యాన్ని పంపుచేస్తాంది.
మంత్రం పాఠకుండా పళ్ళు పీకించి వెయ్యవలెను.

ప్రభా—మీరు మధ్యాహ్నం భోజనాలవేళ వుచ్చుకొన్న నా
పుంగరం నాకిచ్చివెయ్యండి. వెళ్ళిపోతాను; లేకపోతే నాపుంగరం
లోని వజ్రానికి బదులుగా మీ రిస్తానన్న చంద్రహార మయినా
యివ్వండి. నేను వక్కనిముషం యిక్కడవుండను.

చిన్నల—దయ్యా లెక్కడయినా కుంభం పోయ్యవలసినదనీ
దిగదుదువు పెట్టవలసినదనీ కోరుతవిగాని నగలు పెట్టమని కోరవు.
ఈచండి దురాశా పాతకురాలు గనుక చంద్రహారం తెచ్చుంటూ
వున్నది.

ప్రభా—మాటాడలేమి! మీరు మంచివాడు; మోసం
చెయ్యరు; నాపుంగరమైనా చంద్రహారమయినా యేదోవకటి
యియ్యండి.

చిన్నవ—ఓసి శిఖండి! నాదేహము మందుకొనిపోవుచున్నది.
మాటాడక వెళ్ళిపో—లక్ష్మణా! మనము వెళ్ళుదమురా.

చిన్నల—మంచివారికి మాటాడక పోవడమే మందని కాలికి
బుద్ధి చెప్పడం చూచినావా?

(అని యిద్దఱును పరుగెత్తుచున్నాడు.)

ప్రభా—(తనలో) సుందేహంలేకుండా వసుంధకుడికి పిచ్చి
యెత్తింది; లేకపోతే యీప్రకారంగా మాట్లాడడు? నలభయివర
హాలు చేసే నాపుంగరం వుచ్చుకొని వానికి బదులుగా చంద్రహారం
యిస్తా నన్నాడు. ఇప్పుడు రెండింట్లో యెదీ లేదంటూవున్నాడు.
ఇంతేకాకుండా మధ్యాహ్నం భోంచేసేటప్పుడు తన్ను లోపలికి రాని

య్యకుండా తనయింటితలుపులు వేసివారని పిచ్చికథవకటి చెప్పినాడు. యితనిపిచ్చు తెలుసుకొని పెళ్ళాము బుద్ధిపూర్వకంగానే తలుపులు వేయించి నుండును. నే నిప్పుడు తిన్నగా అతనియింటికి వెళ్ళి పిచ్చు చేత నాయొట్టో ప్రవేశించి బలవంతముగా నావుంగరం యెత్తుకొని పోయినాడని పెళ్ళాముతో చెప్పినస్తాను. యీసంగతి చెప్పితే నా వుంగరంపోయినా దానివెల నలభై వరహాలయినా వస్తవి.

(అని వెళ్ళు చున్నది.)

చతుర్థరంగము — నను తనుని గృహసమీక్షమున వీధి

[పెద్దవనఃతక్షణమును, ఒకరాజభటుడును ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పెద్దవ—నీ నేమియు భయపడనక్కఱలేదు; నేనుపాటిపోను; సాయంకాలంలోపల నే నియ్యవలసినసొమ్మిచ్చి నిన్ను పంపెదను. ఈదినమున నాభార్య నామీద కొంచెము కోపముగా నున్నది. అందుచేత నేను పంపినవర్తమానము వేగిరము నమ్మినది కాదు కాబోలును! ఈపట్టణములో రాజభటులు నన్ను ఋణమనిమిత్త మయి పట్టుకొన్నారన్నమాట యామెచెవులకు వింతగా వినబడి నమ్మనర్హము కానిదిగా నుండును.

బెత్తము పట్టుకొని యింతలో పెద్దలక్కణుడు
[ప్రవేశించుచున్నాడు.]

అడుగో నేను పంపినసేవకుడు వచ్చు చున్నాడు; అతడు సొమ్ము తీసికొని వచ్చియుండును—ఏమి? నేను తెచ్చున్నది తీసికొని వచ్చినావా?

పెద్దల—ఇదుగో బెత్తము తీసుకొని వచ్చినాను. (అనియియ్య బోవు చున్నాడు.)

పెద్దవ—ఇది కాదు. సొమ్మొక్కడ నున్నది.

పెద్దల—సొమ్ము నాదగ్గిర లేదు; బెత్తం కొన్నవాడి కిచ్చి వేసినాను.

పెద్దన—ఓరి భ్రష్టుఁడా! బెత్తము కొన్నవానికి నాలుగు వందలరూపాయలమూట యిచ్చినావా?

పెద్దల—నాలుగువందలరూపాయలమూట యేమిటి?

పెద్దవ—ని న్నెందుకు పంపినాను?

పెద్దల—నన్ను బెత్తమునిమిత్తం పంపినాడు; బెత్తం తెచ్చి నాను.

పెద్దన—పిన్నగా లడిగిన మాటకు సదుత్తరము చెప్పనందు కిప్పు డీబెత్తము నీవీపుమీఁద విలుగవలెను. (అనికొట్టచున్నాఁడు.)

రాజభటుఁడు—మీరు కోపంఁడుని శాంతం వహించవలెను.

పెద్దన—ఆపదలో నున్నవాఁడను నేనా శాంతము వహించ వలసినది?

పెద్దల—ఏమిటండీ? అలాగు—

రాజభ—వూఁడకో; నోరుముయ్యి.

పెద్దల—నామీద కోపపడకపోతే ఆయనను కొట్టకుండా చెయ్యరాదా?

పెద్దవ—మొండిశిఖండీ! పరమనిర్భాగ్యుఁడా! నీకు తెలివి లేదురా?

పెద్దల—నాకు తెలివి తప్పివుంటే యీదెబ్బలు తెలియక నైనాపోను.

పెద్దవ—నీకు దెబ్బలు తగిలినవని తెలిసికొనుటలో తప్పు మఱియెందులోను నీకు తెలివి లేదు. నీవు గాడిదవు.

పెద్దల—నేనుగాడిదనే; యెంతవోయ్య గలిగి పనిచేస్తూవున్నా నాకు దెబ్బలు తగులుతూ వుండడంచేత నేను గాడిదనే.

[సీతయు, సుభద్రయు, దుర్గాదాసునుమాంత్రికుఁడును
ప) వేళించుచున్నాడు.]

పెద్దవ—అదిగో నాభార్యవచ్చుచున్నది; ఎరుదుగా వెళ్లుడము రండి.

పెద్దల—అమ్మా! చేతిలో బెత్తంచూచి జాగ్రతగా వుండు; దగ్గిరకు వస్తేవా దెబ్బలు తగులుతవి. నాజ్యోతిషం నమ్మిదూరంగా వుండు;

పెద్దవ—నీవింకను నోరు మూసికొనవా?

(అని కొట్టుచున్నాడు.)

ప్రభా—నీవిప్పు డేమి చెవుతావు? నీ మొగుడు పిచ్చివా డవునా కాడా?

సీత—అయిన చేస్తూవున్నదుర్మార్గం చూస్తే మరిఎకలాగు వూహించడానికి వీలు లేకుండా వున్నది.—దుర్గాదాసుగారూ! మీరు మంత్రవేత్తలుగదా? నా పెనిమిటిని పట్టుకున్నభూతాన్ని వదిలించి యథాప్రకారంవుండేట్టుచేస్తేరా మీకునుంచిబహుమానంచేస్తాను.

సుభ—యెంతవికారంగా మనకేసి యెట్టబారి చూస్తూ వున్నాడో చూడు.

ప్రభా—అతికొపంచేత యెలావణకుఁడూవున్నాడో చూడు.

దుర్గా—నీచెయ్యి నాచేతికిచ్చి నాడి చూడనీ.

పెద్దవ—ఇదిగో చేయిచూడు. (అని చేయిచాపి) అవకతవక మాటలు ప్రేలినపక్షమున, ఈచెయ్యినీడాడశుద్ధిచేయును. జాగ్రత్త.

దుర్గా—చేతిలో భూతనాడి ఆడుతూవున్నది. ఈయన దేహ

న్నాశ్రయించి వున్నవోభూతమా! నీపేరు చెప్పి వేగిరం వదిలి పో.
వేగిరం వదిలి వెళ్ళని పక్షానికి నామంత్రశక్తిచేత నిన్ను నీసాలా
దింపి మారణహోయం చేస్తాను.

పెద్దవ—ఊరుకో దయ్యాలపోతా! వూరుకో నాకు పిచ్చ
యెత్తలేదు.

దుర్గా—నేనెరుగుచును; మీకు పిచ్చ కాదు; మీదేహాన్ని
గ్రహంసోకి యిలా బాధపెడుతూ వున్నది. త్రిపురసుందరినై నా,
భ్రమరాంబనై నా, జ్వాలాన్యసింహమునై నా, శరభసాశ్వమునై నా
ప్రయోగించి నిమిషంలో మీకు గ్రహబాధలేకుండా చేస్తాను.

పెద్దవ—ఓరి పరమచండాలుడా! వీరందఱును నీకీప్రకార
ముగా బోధించి నిన్నిక్కడకు తీసుకొని వచ్చినారా? ఈయేడుపు
మొగపు నిర్భాగ్యురాలు తలుపులు బిగించి వేసి నన్ను లోపలికి రాని
య్యక ఎవనినో లోపల పెట్టుకొని సిగ్గులేక నాయంట నేప్రకార
ముగా భోజనము చేసినది?

నీత—ఓప్రాణనాథా! ఈనాథ్యాహ్నం నీవు నాతో కలిసి
మనయింట్లో భోజనము చేసిన సంగతి భగవంతుడికి తెలుసును; నాకు
తెలుసును.

పెద్దవ—ఓసిగ్గుచూలినదానా! ఏమనుచున్నావు? నీయంట
భోజనము చేసినానా?

పెద్దల—స్వామీ! నేను నిజం చెప్తున్నాను. మీకు యీదినం
యింటికాడ భోజనం చెయ్యలేదు.

పెద్దవ—ఇంటితలుపులు వేసివెయ్యలేదా?

పెద్దల—అవును వేసివేశారు. నేను కళ్ళారా చూచినాను.

పెద్దవ—నువ్వ మొత్తం పిలిచినను తలుపు తియ్యలేదు కాదా?

పెద్దల—అవును, మనం యెంతపిలిచినా తలుపు తియ్యలేదు.

పెద్దవ—లోపలనుండికూడ నెవ్వరో తలుపు తీయవలదని కేక వేసినాడు కారా?

పెద్దల—అవును, లోపలనుంచికూడా యెవరో తలుపు తియ్య వద్దని కేక వేశాడు, నేను చెవులారా విన్నాను.

పెద్దవ—గుమ్మమువద్ద కావలి యున్నవాడు నన్ను తిరస్కరించి కానిమాట లాడలేదా?

పెద్దల—అవును గుమ్మంవద్ద కావలి వున్నవాడు మిమ్మల్ని తిరస్కారంచేసి మిగలమాట లాడినాడు.

పెద్దవ—నా కందుచేత కోపమువచ్చి గిరుక్కునమరలి నే నక్కడనుండి మఱియొకచోటికి పోలేదా?

పెద్దల—అవును అక్కడనుండి తక్షణం కోపంవచ్చి వెళ్ళిపో యినాడు. ఆ హంశానికి నావశ్యంతాసాక్ష్యంయిత్తావున్నది. భార్యా గారిమీదవచ్చిన మీకోపం నావంటిమీద యెక్కడిపడితే అక్కడల్లా కనపడుతూవున్నది.

సీత—ఈయబద్ధాలలో నీవుకూడా యేకంకావడం కూడానా

దుర్గా—వాడికి సిగ్గుభిషియమూ లేదు. యజమానుణ్ని పిచ్చు వాణ్నిచేసి మఱింత ఆడిస్తూవున్నాడు.

పెద్దవ—కంసాలివాడు నన్నుపట్టుకొనునట్లు చేయుటకు నీవు వానికి సహాయురాలవయినావా?

సీత—అయ్యో! నేనేపాపమూ యెరగను. ఇంకా మీరు నగల పెట్టెలోవున్న రూపాయలమాట యిప్పున్నారని లక్ష్యమిడు వగరుస్తూ పరుగెత్తుకొనివస్తే మిమ్మల్ని విడిపించడానికి వెంటనే సొమ్మిచ్చి పంపినాను.

పెద్దల—నాచేతికి సొమ్మా! నాచేతికి చిల్లిగవ్వ యివ్వ లేదు—యీవిడ అన్నీ అబద్ధాలే ఆడుతూవున్నది. అయ్యా! ఈవిడ మాటలేమీ నమ్మబోకండి.

పెద్దవ—నీవు సొమ్మునిమిత్తమయి యింటికి వెళ్ళనైన వెళ్ళిరావా?

సీత—వీడు నాదగ్గిరకువచ్చి అడిగినాడు; నేను సొమ్ము వీడి చేతిలో పెట్టినాను.

సుభ—నేనుచూస్తూవుండగా సొమ్మా వీడిచేతికిచ్చింది. నేనే పెట్టతాళంతీసి రూపాయలమూట తీసికొనివచ్చిరాను.

పెద్దల—ఓస్వామీ! నేను యేమీయెరుగను. నన్ను బెత్తం కొనడానికితప్ప మరెక్కడికీ మీరు పంపలేదు. గాకు దేవుడూ బెత్తం యిచ్చినవాడుతప్ప మరేయెవరూ సాక్షులులేరు ఆడవాళ్ళబద్ధాలాడ తాడు; వాళ్ళను నమ్మరాదు.

దుర్గా—అయ్యా! నీ కీపిచ్చయేమిటి? యజమానుడికీ నేవకు డికి యిద్దరికీకూడా దెయ్యంపట్టింది. వాళ్ల చూపులవల్లనే నాకంతా తెలిసింది. వీరిద్దరినీ పట్టుకొని ఇంతులూ కళ్ళూకట్టి చీకటిగదిలో పెట్టవలెను.

పెద్దవ—ఈదినము నీవు నన్నెందుకు తలుపువేసి లోపలకు రానిచ్చినావుకావు?—ఓరీ! నీచేతికిచ్చినసొమ్ము నీవెందుకు తీసికొని వచ్చి యిచ్చిరావుకావు?

సీత—ప్రణేష్యం! నిన్ను వెలపలపెట్టి నే నంతమాత్రము తలుపు వేయించలేదు.

పెద్దల—స్వామీ! నిజంగానే యీమె సొమ్ము నాచేతికియ్య లేదు. మనయింటికి వెళ్ళినప్పుడు తలుపు వేయించిందని నేను

నిజం వప్పుకోవడంలేదా?

సీత—ఓరి పంచమహాపాతకుడా! నీవు రెండుసంగతులలో నూకూడా ఘోరమయివ అబద్ధమాడుతూవున్నావు.

పెద్దవ—ఓసి మాయలమా టిలొత్తా! అన్నిసంగతులలోను నీ వబద్ధమాడుచున్నావు. నడివీధిలో నన్నవమానపఱచుటయేకాక మీఁదిమిక్కిలి వీండ్రనండఱిని కూడ్చుకొనివచ్చి, సిగ్గులేక నాకేసి తేటిపాటచూచుచున్నావా? ఈరెండుచేతులతోను నీగుడ్లు రెండును నూడదీసి క్రిందపెట్టెదను. (అని మీఁదికి వచ్చుచున్నాడు. అప్పు డిద్దఱుముగ్గు రతనిని పట్టుకొనుచున్నాడు.)

సీత—పట్టుకోండి; పట్టుకోండి; నాదగ్గరకు రానియ్యకండి; కట్టిపెట్టండి.

మర్గా—భూతా వేశంచేతమాయద్దరికీలొంగకుండావున్నాడు, మీఁదుకూడా సహాయంరండి.

సుభ—అయ్యో! పాపము! అతఁ డేప్రకారంగా, తెల్లపోయి వికారపుచూపు చూస్తూవున్నాడో!

పెద్దవ—ఏమి మీరండఱునుజేరి నన్ను హత్యచేసెదరా యేమి?—ఓ రాజభటుడా! నీకావలిలోనున్న నన్ను వీండ్రందఱును కొట్టి విడిపించి తీసికొనిపోవుచుండఁగా చూచుచు నూరకుండెదవేమి?

రాజభ—అయ్యో! మీరీయనను వదిలిపెట్టండి. నాకావు దలలో వుండఁగా మీరీయన నెవ్వరూ ముట్టుకోకూడదు.

మర్గా—ఇతనికికూడా వళ్ళు తెలియకుండావున్నది. యితణ్ని కూడా పట్టుకొని కట్టిపెట్టండి. (ఇద్దఱు లత్తుణుని కట్టుచున్నాడు.)

సీత—ఓయిరాజభటుడా! నీవెందుకడ్డంవస్తావు? పిచ్చివా డీప్రకారంగా బాధపడుతూ అందరినీ కొట్టబోతూవుంటే చూడ

డానికి నీకు సంతోషంగావున్నదా యేమిటి?

రాజభ—ఈయన నాకావలిలో వున్నాడు; ఈయనను వదిలిపెట్టితే యీయన బాకీవున్నసొమ్ము నేను యిచ్చుకో వలసి వస్తుంది.

సీత—బాకీమొత్తం యెంతో చెప్పినపక్షముకు నేను యిచ్చి వేస్తాను; ఆవిషయంలో నీవేమీ జడియనక్కరలేదు. నాతో యింటికిరా—ఓభూతవైద్యుడా! నీవుకూడా వెళ్ళియీయనను భద్రంగా లోపలిగదిలో పెట్టించు. ఈరోజు మాకు గొప్పదూర్దినము.

పెద్దవ—ఓసి పాపాత్మురాలా!

పెద్దల—నీమూలంగా నన్నుకూడా కట్టిపెట్టినాడు.

పెద్దవ—చండాలుడా! నీవేనాకు పిచ్చియెత్తించుచున్నావు.

పెద్దల—వృధాగా మిమ్మల్ని కట్టిపెట్టితీసుకుని వెళుతూవుంటే లోబడివూరుకుంటారా? ఇదివరకు పిచ్చిలేకపోయినా యిప్పుడు సిచ్చయై తింటున్నావని యీ దయ్యాలన్నీ హాడిలి పారిపోయేటట్టు కేకలు వెయ్యండి.

సుభ—పాపము! యెంత అసందర్భంగా మాట్లాడుతూ వున్నారా! వీరినిద్దరినీ దైవం రక్షించుగాక!

సీత—మీరీయిద్దరినీ యింటికి తీసుకువెళ్ళండి.—సుభద్రా నీవు నాతోవుండు. (దుర్గాదాసును; సహాయులును, పెద్దవసంతకుడును పెద్దలక్కణ్ణుడును వెళ్లుచున్నారు.)

సీత—ఓయీ! యెవరిబాకీనిమొత్తం యీయనను పట్టుకున్నాడు?

రాజభ—ఎవరో విశ్వకర్మ అనే కంసాలి బాకీనిమొత్తం నీ భానునిషిని యెరుగుదువా?

సీత—యెరుగుదును; బాకీమొత్తం యెంత ?

రాజభ—నూలువరహాలు.

సీత—అసామ్యు యెందుకోసం బాకీ వున్నాడు ?

రాజభ—నీపెనిమిటి చేయించిన చంద్రహారం నిమిత్తం.

సీత—అయిన నాకోసం చంద్రహారం చేయిస్తూ వున్నానని చెప్పినాడుగాని తీసుకుని రాలేదు.

[ప్రభా—నీమొగుడు మధ్యాహ్నం కోపంతో మాయంటికి వచ్చి నావుంగరం పట్టుకొని వెళ్ళినాడు. ఇప్పుడాయన వేలిని వున్నది అవుంగరమే. ఆయనను వీధిలో చూచినాను.

సీత—అయివుండును. నేనుమాత్రం చంద్రహారం చూడ లేదు—ఓభటుడా! కంసాలి యెక్కడ వున్నాడో నావద్దకు తీసు కునిరా. నిజం అతనివల్ల కనుక్కని సామ్యు యిచ్చివేస్తాను.

[చేతిలో కత్తితో చిన్నవసంతకుడును, చిన్నలక్ష్మణుడును ప్రవేశించు చున్నారు.]

సుభ—హా! దైవమా! రక్షించు. వాళ్ళు మళ్ళీ వదల్చు కొని వీధిని పడ్డారు.

సీత—ఈసారి కత్తులు దూసుకొని వచ్చినారు. వారిని మళ్ళీ పట్టుకొని కట్టిపెట్టడానికి సహాయం రమ్మని అందరినీ పిలవండి.

రాజభ—పారిపోండి. వాళ్ళిద్దరూ మనను చంపివేస్తారు.
(రాజభటుడును, సీతయు, సుభద్రయు, పాటిపోవుచున్నారు.)

చిన్నవసం—మనకత్తులు చూచి వారు బెదరినారు.

చిన్నవ—యిందాకా మిమ్మల్ని మొగుడని వెంబడించినది యిప్పుడు హడలి మీదగ్గిరనుంచి పాటిపోతూ వున్నది.

చిన్నవసం—ఇక మనకు భయము లేదు. సత్రమువద్దకు వెళ్ళి మనసామాను పట్టుకొనిరా. ఈరాత్రి బండియెక్కి వెళ్ళిపోవచ్చును.

చిన్నల—యీరాత్రికి మనం యిక్కడవున్నా వుండవచ్చును. వాళ్ళు మనకేమీ కీడు చెయ్యరు. వాళ్ళు మనతో అనుకూలంగా మాట్లాడుతూవున్నాడు; మనకు బంగారం యిస్తూవున్నాడు. ఈ పూల్లో వాళ్ళందరూ నాకు బహుమంచివాళ్లుగా కనపడుతూవున్నాడు. నన్ను మొగుడని పట్టుకొన్న ఆగ్రామ దేవతమూలంగా గాని లేకపోతే యెల్లకాలమూ నాకు యీపూల్లోనే వుండవలెనని వున్నది.

చిన్నవసం—మనకు లక్షవరహాలు వచ్చినను నేనీరాత్రి యీ గ్రామములో నుండను. మనసామాను పట్టించుకొని వత్తమురా.

(అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నాడు.)

ప ం చ మా క ం ము

[వధమరంగమ — మఠసమీపమున వీధి

[వత్తకుడును, విశ్వకర్మయు ప) వేళించుచున్నాడు.]

విశ్వ—నామూలంగా మీప్రయాణం నిలిచిపోయినందుకు బహువిచారంగా వున్నది. అతడు శుద్ధలన్యాయానికి వడిగట్టి యివ్వ లేదంటూవున్నా నే సతనిచేతికి చండ్రహారంయిచ్చినానని ప్రయాణం చేసి చెప్పగలను.

వర్త—అతనికి యీపట్నంలో అంత గౌరవం యెందుచేత వచ్చినది?

విశం—అందరున్నూ అతణ్ణి బహుగౌరవంగా చూస్తారు; అతను మహామంచివాడు; అబద్ధమన్నమాట అతనినోటినుంచి రాదు; అతనిపేరు ఔపితే యెంతపరపతి ఏనా పుడుతుంది. యీగ్రామంలో అతనితో సమానులు మరియెవరూ లేరు. యేరాత్రివేళ యేమనిషి చేత అతడు కాస్తవర్తమానం పంపినా తమధనంఅంతా అతణ్ణి నమ్మి పంపేటంత గురి అందరికీ అతనియందు వున్నది.

వర్త—మెల్లిగా మాట్లాడు; అడుగోఅతడు వస్తూవున్నాడు

[చిన్నవసంతకుడును, చిన్నలక్ష్మణుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

విశ్వ—అవును. అతడు తన కియ్యలేదని ప్రమాణముచేసిన దాచంద్రహారమే. అతడు దగ్గిరకు రానీ; అడుగుతాను—ఓవసంతకా! నాకీ అవమానమున్నూ శ్రమానున్నూ యెందుకు కలుగచేసి నావో నాకు అద్భుతంగా వున్నది; ఇప్పుడు మీరు యింత బహిరంగంగామెడలో వేసుకొని వీధిలో తిరుగుతూవున్న యీచంద్రహారము లేదనడము మీకుమాత్రం సిగ్గుచేటుకాదా? నన్ను పృథాగా నలుగురిలోనూ పరాభవపరచడమే కాకుండా యీపెద్దమనిషికికూడా లేనిపోనిఆయాసం కలుగచేసినారు. మనవివాదమూలంగా గాని లేక పోతే యీయన యీపాటి ప్రమాణమయి వెళ్ళివుండును. నావద్ద వుచ్చుకున్న చంద్రహారం యిది యిప్పుడు మీరు లేదనగలరా?

చిన్నవసం—అవునిది నీవే నాచేతి కిచ్చినావు కాబోలును! నీ వియ్యలేదని నే నీవతి కేప్పుడును అనలేదే.

వర్త—అవును మీరు లేదన్నాడు; లేదని అప్రమాణంకూడా చేసినాడు.

చిన్నవసం—నేను లేదను మడగా గాని ప్రమాణం చెయ్య గాఁగాని యెవడవిన్నాడు?

వర్త—నాయొక్క యీరెండుచెవులున్నూ విన్నవి. ఇక మాటాడక వూరుకో పెద్దమనుష్యులలో తిరగ నేర్చినవాడవు. యిటు వంటి అబద్ధమాడి సిగ్గులేకుండా తగుదునని యెలాగు వీధులోతలయె త్తుకుని తిరుగుతూవున్నావు?

చిన్నవసం—నామీఁద అటువంటి దోషారోపణయు చేయుట చేత నీవు పచ్చిదొంగవుగా కనబడుచున్నావు. మగవాడవయి నీవు నాతో దెప్పలాటకు వచ్చిన పక్షమున, నానుభూతయు మర్యాదయు నీకు నిమిషములో కనబడవలగును.

వర్త—తిరిగి తే మొగంమీదచెప్ప. నీవంతకంటెరు దొంగ వని నేను కనుపరుస్తాను. (వాడు దగ్గటకు వచ్చుచున్నాడు.)

[నీతయు, సుభద్రయు, ప్రభావతియు, మరళిందీయుకు
ప్రవేశించుచున్నారు.]

నీత—అగు—అతని కేమీ హానిచేయకు—అతడు పిచ్చు వాడు—కొందఱు ముందరికి వెళ్ళి చేతులొక తీలాగుతోడి—అత్తు గున్నికూడా పట్టుకొని కట్టిపెట్టి యిద్దరినీ మాయంటికి తీసుకునిరండి.

చిన్నల—అయ్యా! పరుగెత్తు పరుగెత్తు. అడుగోమరం; అం దులోదూరి తలుపులు లోపల వేసుకుందాము లేకపోతే వీళ్ళు మనని బ్రతకనియ్యరు.

(చిన్నలత్తుగుడును, చిన్నవసంతకుడును, మరములోనికి వెళ్లుచున్నారు)
[మరములోనుండివచ్చి యోగిని ప్రవేశించుచున్నది.]

యోగిని—జనులారా! అల్లరిచేయకండి మీరిక్కడ యెం దుకు గుంపుగా చేరరాదు?

సీత—నుతిచాంచల్యం గలిగి నాపెనిమిటిని యిక్కడనుంచి తీసుకు వెళ్ళడానికి మమ్మల్ని లోపలకు రానీ, మేమతణ్ణి గట్టిగాకట్టి పెట్టి వైద్యుచేయించడానికి యింటికి తీసుకుపోతాను.

విశ్వ—ఈయనకు మతి చలించినదనియిదివర కేలనుకున్నాను.

వర్త—ఈయనతో దెబ్బలాటకు సిద్ధమయినందుకునాకిప్పుడు విచారంగావున్నది.

యోగిని—యెంతకాలంనుంచి యితఁ డీస్థితిలో వున్నాఁడు?

సీత—నారం దినములనుంచి యీయన పరధ్యానంగానూ, విచారంగానూ, వ్యాకులంగానూవుండి వెనుకటికంటె యేమోభేదం గా కనిపిస్తూవచ్చినాడు. కాని యీరోజువరకూ యింతచేటులేదు. మరీ యీమధ్యాహ్నంనుంచీ నల్లతెలియకుండా లేచిపోయినాడు.

యోగిని—అవశాత్తుగా యితనిధన మేమయినా విస్తారంగా పోయిందా? ఎవరైనా ప్రాణమిత్రుడు కాలంచేసినాడా? ఇతనిదృష్టి యెవఁజేయిందికై నా పారి అక్రమంగా పరస్త్రితోసం పరితపిస్తూవున్నాఁడా? వయస్సులో వున్నవాళ్ళు అందగతైఅయిన కొత్తదాన్ని చూడడంతోనే దానిమీద కన్నువేసి సాధారణంగా పిచ్చియైతితిరుగుతూవుంటాడు. ఈమూడింట్లో నీమొగుడి పైత్యభ్రమకు యేది కారణమయి వుండవచ్చును?

సీత—నకవేళ అయితే నీవు కడపట చెప్పినదితప్ప మరియేదీ కారణమయి వుండదు. ఈయన తరుచుగా యింటికాలస్వంగా వస్తూవుండడంచేత యెవతెనలలోనో పడి యిల్లువాకలీ మరచితిరుగుతూవున్నాడని వూహిస్తాను.

యోగి—అపని చేసినందు కయి నీవతణ్ణి కూకలు వెయ్యవలసింది.

సీత—నేనుమాత్ర మూడుకున్నానా? కూకలు వేస్తూనే వున్నాను.

యోగి—నీవు తగినంతగట్టిగా కూకలు వేసినట్టు తోచదు.

సీత—భార్య మొగుణ్ని కూకలువెయ్యతగినంత గట్టిగా కూకలువేస్తూనే వచ్చినాను.

యోగి—వక వేళరహస్యంగా కూకలు వేసేదానవు కాబోలును.

సీత — రహస్యంగా మాత్రమే కాదు; బహిరంగంగా కూడాను.

యోగి—అయితే చాలినంత కాదు.

సీత—అలాగయితే నిజం చెబుతాను. ఇఖ ఆయనతో నాకు రెండో ప్రసంగమే లేదు. రాత్రి పరున్నప్పుడు నిద్రపట్టిందాకా చెవి దగ్గరచేరి యీసంగతినే గొణుకుతూ వుండేదాన్ని; భోజనమువద్ద కూడా యీసంగతి చెప్పుకుండా ముద్ద మింగనిచ్చేదాన్నిగాను; మే మిద్దరమూ వంటిగావుంటే యిదితప్ప మరిఒకసంగతి నూటాడేదాన్ని కాదు; అతడు పదిమందిలో వుండేటప్పు డయినా యీ ధోరణితెచ్చి యెత్తిపోడువుమాట లంటూనే వుండేదాన్ని. నేనుయెప్పుడూ యీ విషయమయ్యే చీవాట్లుపెనుతూ వుండేదాన్ని.

యోగి—నీవాడే నూటలమూలంగానే నీ మొగుడికి పిచ్చు యెత్తింది. లేనిపోనిఅనుమానం పెట్టుకొని అహోరాత్రములు చెవి దగ్గర చేరి విరామం లేకుండా సాధిస్తూవుండే భార్యమాటలు వెట్టి టుక్కకాటుకంటెనూ యొక్కువనిషంగా వూడి యెటువంటి పరమ కాంతుడికయినా సమీపంలో పిచ్చియెత్తిస్తవి; నీపోయితేత అతడు రాత్రిళ్ళు నిద్రకుకూడా మొగంవాచినట్టు తోస్తుంది; రోజూ కలత నిద్రపోయేవాడికి మరి చలించిపోవడం అంతఆశ్చర్యంకాదు; నీవాడే

మాటలతో తిన్న అన్నం కడుపునపట్టక నీరయిపోయి పుగడను. ఈ ప్రకారం నిద్రాహారాలు లేక యిల్లు అడివిగా నున్నప్పుడు యేకో గాలూ యెందుకు రాకుండావుంటవి? జారత్వశంకచేత యిదంతా నీవు చేసుకన్న నోవఫలమే. కాబట్టి స్వయంకృతాపరాధము నీతి నీవే అనుభవించవలెను.

నుభ—ఆతడు యెంత అక్రమంగా ప్రవర్తిస్తావచ్చినాగానీ మా అప్పమాత్రం అతణ్ణి మంచిమాటలతోనే బోధిస్తూ వచ్చినది; అంతేగాని తూలుమాట యెప్పుడూ నోటరానియ్యలేదు—(మెల్లగా) ఆమెతప్పిత మంతా నీమీదనేమోపి చివాట్లుపెడుతూవుంటేబదులు చెప్పకుండా పూరుకుంటావేమి?

నీత—(మెల్లగా) ఆమె అంతా నానోటనే పలికించి నన్ను నోరెత్తకుండా చేసింది. నేనేమి చెప్పగలను? (బిగ్గరగా)—మీరు లోపలికి వెళ్ళి అతణ్ణి పట్టుకోండి.

యోగి—మీరు యెవరూ లోపలికి వెళ్ళకూడదు.

నీత—ఆలాగయితే మీవాళ్ళ నెవళ్ళనయినా నాపెనిమిటిని యివతలకు తీసుకునివచ్చి నాకు వప్పగించుమను.

యోగి—అది వల్లగాను, ఇది పవిత్రమయినమఠం గనుక అతడు దీనిలో శరణొందినాడు; అందుచేత నేను అతణ్ణి మంచి మాటలతో స్వస్థచిత్తుణ్ణి చేసేవరకూనీకువప్పగించను. నాప్రయత్నం వ్యర్థమయితే అప్పటిమాట చూతాము; యీలోగా వదిలిపెట్టను.

నీత—నాపెనిమిటికి పరిచర్యచెయ్యడం నాకువిధిగనుక, నా పెనిమిటివద్ద నేనే కనిపెట్టుకునివుండి నేనే పథ్యపానాదులు పెట్టి పుష్కారం చేస్తాను; మరివకరిని నమ్మి నేను అతణ్ణి విడిచిపెట్టను; కాబట్టి నన్ను యింటికి తీసుకువెళ్ళనీ.

యోగి—కొంచెం శాంతించు. అతణ్ని మళ్ళీ యెప్పటిమనిషిని చెయ్యడానికి మందులూ మూలికలూ మంత్రాలూ అన్నీ ప్రయోగించి నాశాయశక్తులూ పనిచేసేవరకూ నేను అతణ్ని విడిచిపెట్టను. యోగినిని గనుక కష్టంలో వున్నవాళ్ళకు సహాయం చెయ్యడం నాకు ధర్మము. అతణ్ని యిక్కడ నావశంలో వుంచి నీవు వెళ్ళిపో.

సీత—నాపెనిమిటిని విడిచిపెట్టి నేను వెళ్ళను. మొగుణ్ణీ పెళ్ళాన్నీ యెడబాపడం నీనంటి పుణ్యవ్రతంలో ప్రవేశించినదానికి ధర్మం కాదు.

యోగి—నే నతణ్ని వదిలిపెట్టను; మాటాడక వెళ్ళిపో (అని లోపల తలుపు వేసికొనుచున్నది.)

సుభ—యీఅన్యాయం నీవురాజుతో వెళ్ళి మొఱపెట్టుకో.

సీత—వెళుదామురా, నేను ఆయన కాళ్ళమీద సాష్టాంగ పడి, నాప్రార్థనలవల్లనూ కన్నీళ్ళవల్లనూ ఆయన మనసు కరిగించి స్వయంగా యిక్కడకువచ్చి యీయోగినిచేతులలోనుంచి నాపెనిమిటిని విడిపించి యిచ్చేవరకూ కాళ్ళమీదనుంచి లేవను.

వర్త—యిప్పుడు దగ్గిరదగ్గిరగా అయిదుగంటలుకావచ్చింది. యింకా కొంచెంసేపటికి యీమఠంవెనకాల వున్నవధ్యభూమికి వెళ్లడానికి రాజుగారు స్వయంగానే యీదోవను వస్తారు.

విశ్వ—యెందుకోసము?

వర్త—యీపట్నంతాలూకు శాసనాలకు విశదంగా యీ పూరికి వచ్చినందునకయి వక మఘరావుగవువర్తకణ్ణిమీసలివాణ్ణి పూరి తీయించడాని కోసము.

విశ్వ—అరుగో పారు వస్తూవున్నాడు. అతణ్ని పురితీయ్యడం మీసరి చూతాము.

సుభ—రాజు యీమఠం చాటి వెళ్ళకముందే నీవు ఆయన పాదాలమీద పడు.

[ధర్మపాలచుహాగాజును, సేవకులును, వర్ధమానుడును, గారా గృహాధికారియు, రాజభటులును ప్రవేశించు చున్నారు.]

ధర్మ—‘ఏధర్మాత్ముఁ డయినను వచ్చి యీతనిప్రాణరక్షణార్థము ధనమిచ్చి పుణ్యము కట్టికొన్నిపక్షమున, ఈతనిని విడుదల చేయుదుము’ అని మాటయొకసారి గట్టిగా చాటిచు, మన మీతని కీసాటియపకారమును జేయుదము.

సీత—ఓ మాహాపభో! యీయోగిని నాకు చేసినఅన్యాయం నిచారించి నాకు న్యాయం దయచేయించవలెను.

ధర్మ—అను మిక్కిలి పుణ్యాత్ముగాలు, బహుపూజ్యుగాలు: నీవిషయములో నేమియు అక్రమము చేసియుండదు.

సీత—ఓనుహారాజా! అనుగ్రహించి నామొరాలకించండి. వసంతకుడుగాదు నాకు ధర్మ; యేలినవాడుచేసిన నన్మకములను బట్టి నేనాయనను వివాహం చేసుకున్నాను; నామరదృష్టంచేత ఆయనకు యీరోజున అతాత్తుగా పైత్యభ్రమకనిపించి మాకుటుంబానికంతా గొప్పవిపత్తు సంప్రాప్తమయింది. ఏమికాలకర్మదోషం చేతనోకాని తనలోపాటు యేక కాలముందేపిచ్చియై తినతన సేవకుణ్ణి వెంటనేనుకొని వూరిమీదపడి ఆయన కనపడ్డయిల్లెల్లామూరి వుంగరాలూ సగలూ చేతికి నోదిదొంగిలే అదెల్లాయెత్తుకునస్తూ అందరికి అప్రియంచేస్తూవున్నాడు. వశపర్యాయం నేను ఆయనను కట్టి పెట్టించి యింటికిపంపించి, అదినర కామన అక్కడక్కడ చేస్తూ వచ్చిన నష్టానికి సొమ్మునవరించి వారిని సమాధానపరుస్తున్నాను. ఆయన యెలాగోకాని తప్పించుకొని మళ్ళీవీధినిబడి తన సేవకుడునూ

తానున్న కత్తులు దూసుకొనివచ్చి మమ్ముతటిమినారు. తరువాత మేము చాలామందిని సహాయంచేసుకొనివచ్చి మళ్ళీ కట్టిపెట్టడానికి వెంబడించేవరకు వారు పరుగుత్తుకొనిపోయి యీమఠంలో వడ్డారు. మేమాయనను యింటికి తీసుకపోదామంటే యీయోగిని మాకడ్డం వచ్చి తలుపులు లోపలవేసి మమ్ము లోపలికి వెళ్ళనూ వెళ్ళనియ్యదు; తానాయనను యివతలకు పంపనూపంపను. దీనులమయిన మా మొట్టాలకించి దేవరవారేలాగయినా ఆమె వారిని యివతలికి పంపేటట్లు ఆజ్ఞ చేసి పతిభిక్ష పెట్టి రక్షించవలెను.

ధర్మ—విస్తార కాలముక్రింద నీభర్త మాయొద్ద నొక సేనా నాయకుడుగా నుండి మాకు మిక్కిలి యుపకారము చేసినాడు. అప్పుడు నిన్నతనికి వివాహము చేయించి మేముచేయదగినప్రత్యుపకారమంతయుచేసి మేమూతని బహువిధముల గౌరవించినారము.—మీలో కొండలువెళ్ళి మఠద్వారమువద్ద నిలుచుండి పిలిచి యోగినిని మాయొద్దకు తీసికొనిరండు; మేమూతగవుతీర్చి మఱియిక్కడనుండి వెళ్లెదము.

[ఒకపరిచారిక ప్రవేశించుచున్నది.]

పరి—అమ్మా! పరుగుత్తుకొనివెళ్ళి వేగిరం నీప్రాణాలు దక్కించుకో. అయ్యగారున్నా సేవకుడున్నాకూడా వదిలిపించుకొని ఇంట్లోవున్న పరిచారికల నందరినీ కొట్టి, భూతవైద్యుణ్ణి కట్టిపెట్టి గడ్డానికి సిప్పగించినారు; అతడు గడ్డంకాలి యేడుస్తూవుంటే ఆర్పుతామని మొగంబిండా బురద వేసికొట్టి నిప్పరిపినారు. మనయజమానుడు శాంతించుమని అతనికి బోధచేస్తూవుండగా, లక్ష్మణుడు కత్తితీసుకుకొని వచ్చి అతనితల రేవురేవులుగా గొరిగినాడు. వెంటనే

మీరు యెవరినైనా పంపితేనే తప్ప వారిద్దరూచేరి మంత్రగాణ్ని చదివేస్తారు.

సీత—ఓసిపిచ్చిదానా నోరుముయ్య నీయజమానుడున్నా నేవకుడున్నా యిక్కడనే వున్నాడు. నీవు చెప్పినదంతా అబద్ధం.

పరి—అమ్మా! మీతోడు నేను నిజం చెబుతూవున్నాను. నామాట నమ్మండి. అతణ్ని నేనుచూచి తిన్నగా నిమిషమయినా అయివుండదు. ఆయన నీపేరుపెట్టి పిలిచి యెక్కడవున్నావని కేకలు వేస్తూ, నీవు కనపడిన పక్షానికి నీమొఖంనిండా గొట్టుపెట్టి నిన్ను విరూపిని చెయ్యకపోతే తనపేరు మూఱుపేరు పెట్టుమని వొట్టుపెట్టు కుంటూవున్నాడు. (లోపల పెద్దవసంతకుడు కేక వేయచున్నాడు.) అమ్మా! ఆలకించు! ఆలకించు ఆయనమాటలు వినబడుతూవున్నవి. ఇక్కడ నిలువకు; పరుగెత్తు.

ధగ్గ—జడియకు. ఈలాగునవచ్చి నీవు నావెనుక నిలుచుండు—ఈటెలుపుచ్చుకొని కాచుకొండి.

సీత—అయ్యో! అతడు నాభరే. అతడు యెలా కనపడకుండా వచ్చినాడో చూడండి. ఇంతకు మునుపు యితఁ డీమఠంలో ప్రవేశించడం చూచినాము. ఇప్పు డప్పుడే అక్కడవున్నాడు! అతడు ఇప్పుడక్కడి కేలావచ్చినాడో వ్రాసించడాసక్తే నా విలులే కుండా మహాద్భుతంగా వున్నది.

[పెద్దవసంతకుడును పెద్దలక్ష్మణుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

పెద్దవ—న్యాయము దయచేయండి ఓనుహారాజా! న్యాయముదయచేయండి. చిర కాలముక్రిందట నాదేహ మన నెత్తురు వజ్రదలుగట్ట గొప్ప గాయములు తగిలినను సాహసముచేసి మీకడ్డపడి

యుద్ధములో మీసాణములు కాపాడి మీ కుపకారము చేసినందున కయినను నాకు న్యాయము దయచేయుడు.

వర్ధ—(తనలో) మరణభీతివలన నామతి పోయియుండిన నేమో కాని లేకున్న హృద్దిద్దలుకు తప్పుకుడ నావసంతకుడును లక్ష్యమును.

పెద్దవ—గుహప్రభూ! మీచాటున నిలుచున్న యిది నాకు చేసిన ద్రోహము విచారించి నాకు న్యాయము దయచేయుడు. దానిని మీరు నాకు భార్యనుగా నయజేయించి గాక; అది నా కపకారముచేసిన నన్నకౌవలపతిచినది; ఈది ముగిసాకెనుచేసిన యవమానమును నానియు నింతతయని చెప్పట కలవి కానివి.

ధర్మ—నీ కేము యన్యాయము సంభవించిననో చెప్పుకో, నీకతప్పక న్యాయముదొరకును.

పెద్దవ—ఓగుహప్రభూవా! ఈదినమున నేను లోపలికిరాకుండ తలుపులు వేసి లోపల జూయలను పెట్టుకొని నీకుగా విచారగించినది.

ధర్మ—అది గొప్పఁబ్బితమే సీతా! నివాప్రకారముగా చేసిరావా?

సీత—గుహప్రభూ! నే నటునంటి అపరాధమేమీ చేయలేదు. యీమధ్యాహ్నం నేనూ నాచెల్లెయూ తానూకలిసి భోజనం చేసినాము.

సుభ—గూఅప్ప దేవరవారిలో ముగిచేసిందా తా సత్యము విశ్వ—ఓసిసూకురాశీ! మీద్దహ అప్రమాణమే చేసినారు. ఈవిషయంలో యాపిగ్నవాడు చెప్పినదే వాస్తవం.

పెద్దవ—స్వామీ! నీకు చెప్పినదంతయు యన్యాయము. నీ

నిప్పుడు త్రాగి మత్తుగొనియుండలేక; కోపముచేత నొడలు తెలి
 యుకయు నుండలేదు; నాకు చిత్తోన్మాదమును గలిగి యుండలేదు
 ఈదినము నేను భోజనమునకురాకుండ ఇది తలుపులు లోపల గడియ
 వేసినది. ఈకంసాలికూడ కుట్రలో చేరియుండని పక్షమున, ఇతడు
 నాతో నున్నాడుగనుక నాపక్షమున సాక్ష్యమియ్యవచ్చును. ఇతడు
 మాతోఁగూడ కొంతదూరమువచ్చి ప్రభావతి యింటివద్దకు చంద్ర
 హారము తీసికొనివచ్చెదననిచెప్పి తనయింటికి వెళ్ళివాడు; కాంచన
 గుప్తుఁడును నేమను గలిసి ప్రభావతియింటివద్ద భోజనముచేసినాము.
 మాభోజన నాయినతరువాత నతఁడక్కడకు రానందున కొంతసేపు
 చూచి నేనితనికొఱకు వెళ్ళిగాను, నేనితనినివీధిలో కలిసికొన్నప్పుడు
 ఈపెద్దమనుష్యుఁడుకూడ నితనితో నున్నాడు. అప్పుడే అనత్యవాది
 యైన యీ స్వర్ణ కాదుఁడు నేనీదినమున తనవద్దనుండి చంద్రహార
 మును వుచ్చుకొన్నానని ప్రమాణముచేసివాడు. ఆచంద్రహారము
 నేనెఱుంగనిసంగతి భగవంతునికి తెలియును. దానినిమిత్తమయి
 యితఁడు నన్ను రాజభటున కొప్పగింపఁగా, నేనుకోఁబడి సొమ్ము
 నిమిత్తమై నాసేవకుడైన వీనిని మాయునికిఁబంపి గానుగాని వీఁడుసొ
 మ్ములేక వట్టిచేతులతో నే మరల వచ్చివాడు. నేనికివెళ్ళి సొమ్మా
 భటునివశమున నిచ్చిపంపెదనని రాజపురుషులను సమాధానపఱచి
 వచ్చుచుండఁగా త్రోవలో నాభార్యయు, దాని చెల్లెలును, మఱి
 కొంత అల్లరిమూఁకయు మాకెదురుపడిరి. వారు తమతో దుర్గాదా
 నును ఎముకలకూమవలెయిచ్చి యొక జీవచ్ఛవముయెక్కుడ తీసికొని
 వచ్చిరి. అందఱీయఁగు తాను భూతవైద్యుఁడనని వేషమువేసికొని
 నానాదియు చూపులును పరీక్షించి నాకు భూతము సోకినదని అఱ
 చినాడు. వెంటనే అందఱును నామీదపడి నన్నుకట్టిపెట్టి, తీసికొని

పెళ్ళి, నా నేవకునినిగూడ త్రాళ్ళు వేసికట్టిమాయద్దటివి మాయంటనే యొక చీకటిగదిలో పెట్టినాడు. నేను పండ్లతోకొటికి కట్టుత్రెంపు కొని యీగుంగరి మొలపెట్టుకొనుటకు తక్షణమే యేలినవారి దర్శనమునకు పరుగెత్తుకొనివచ్చినాను. ధర్మస్వరూపునియైన దేవరవాడు నాకీదినమున సంభవించిన మానభంగమునకును శ్రమకునుతగిన ప్రతిక్రియ చేయవలెను.

విశ్వ—మహాప్రభూ ! ఈయన యీరోజు యింటికాడ భోజనం చెయ్యలేదనిన్నీ యింటితలుపులు వేసి వేసినారనిన్నీ యింతవరకు మాత్రం నేను సాక్ష్యం యివ్వగలను.

ధర్మ—అతడు నీయొద్దనుండి చంద్రహారమును పుచ్చుకొన్నాడా లేదా?

విశ్వ—పుచ్చుకున్నాడు మహాప్రభూ! ఈయన యిక్కడికి పరుగెత్తుకొనివచ్చినప్పుడు యీయనమెడలో చంద్రహారంవీరందరూ కూడా చూచినాడు.

వర్త—అంగడివీధిలో నీవు మొదట చంద్రహారం యెరగనని ప్రమాణంచేసి తరువాత, నీవింతకుమునుపే యిక్కడపుచ్చుకొన్నట్టు మళ్ళీ నీనోటితో వప్పుకోవడం నేను చెవులారా విన్నాను. అందు మీద నాకు కోపంవచ్చి నీతో యుద్ధమునకు సిద్ధంకాగా, జనుల మండమజూచి నీ వీమతంలోదూరి యెలాగో గారిడిచేత నీవామూలమంచి ప్రత్యక్షమయినావు.

పెద్దవ—ఈమఠ సమీపమునకు నేవ్వును రానులేదు. నీవు నాతో యుద్ధమునకు సిద్ధముకానులేదు. దైవసాక్షిగా నేను చంద్రహారము పుచ్చుకోనులేదు; నీవు నిష్కారణముగా నామీద దోషారోపణము చేయుచున్నావు.

ధర్మ—మీరందఱును ఒకదానికొకటి సందర్శించకుండ మాటాడుచున్నాడు! మీరందఱును త్రాగియున్నారని నాకు సందేహముకలుగుచున్నది. ఇతఁడియింటఁ బ్రవేశింపఁగా మీరు చూచి యుండినపక్షమున; ఇతఁడిక్కడ నేయుండి యుండును. ఇతనికి మతి చలనము గలిగియుండినయెడల, ఇతఁడింత శాంతతతో సహేతుకముగా మాటాడియుండఁడు. ఇతఁ డింటికడ భోజనము చేసినని నీవు చెప్పుచున్నావు; ఇంటివద్ద భోజనము చేయలేదని యీకంసాలి చెప్పుచున్నాడు!—ఓరీ! నీవేమిచెప్పెదవు?

పెద్దలక్ష్మ—స్వామీ! యాయన యీదినం యీప్రభావతి యింటివద్దనే భోజనం చేసినాడు.

ప్రభా—ఈయన మాయఁటికాడనే భోజనం చేసినాడు; అప్పుడు నావేలిది యీవుంగరంకూడా వుచ్చుకున్నాడు.

పెద్దవనం—అవును. నీమాటనిజమే. ఈమెయొద్ద నే నీయుంగరమును వుచ్చుకున్నాను.

ధర్మ—ఇతఁ డీచురములోనికి వెళ్ళుచుండఁగా నీవు చూచినావా?

ప్రభా—నేను నిశ్చయంగా చూచినాను మహాప్రభో!

ధర్మ—ఇదంతయు నత్యద్భుతముగా నున్నది. నీవువెళ్ళి యోగినిని మాకడకు పిలుచుకొనిరా—నాకు చూడఁగా మీ కందఱికిని పిచ్చియైతిస్వత్వ తోచు చున్నది.

(ఒకసేవకుఁడు వెళ్ళుచున్నాడు.)

వర్ధ—మహాప్రభూ! నేనొక్కమాట వీరితో మాటాడుటకు నాకనుజ్ఞ యిచ్చెదరా? సామ్యిచ్చి నాప్రాణమును కాపాడఁగలవాఁ డిందులో నొకఁ డున్నట్లు కనఁబడు చున్నాడు.

ధర్మ—నీ వెవ్వడితో నేమి మాటాడవలెనో నిర్భయముగా మాటాడవచ్చును.

వర్ధ—అయ్యో! మీ పేరు వసంతకుడును, మీయీ సేవకుని పేరు లక్ష్మణుడును కాదా?

పెద్దల—ఈ ఘడియవఱకు నేనీయన సేవకుణ్ణయి నలక్ష్మణున్నే ఈయనయు వసంతకుఁడే.

వర్ధ—సిశ్చయముగా మీగద్దఱును నన్ను స్మరణకుఁ దెచ్చు కొని యుండుదు.

పెద్దల—మిమ్మల్ని మానే మాయిద్దరిసంగతీ మాకు స్మరణకు వస్తూవున్నది. మీవలెనే మేమున్ను కొంచెంసేపటికింద కట్టల్లో వున్నాము. మీరున్నూ మావలెనే దుర్గాదాసుగారిచేత వైద్యం చేయించుకున్నారా యేమి?

వర్ధ—నీవు నావంక వింతపడి చూచుచున్నావేమి? నీవు నన్ను చక్కఁగా నెఱుఁగుదువు.

పెద్దవసం—ఇప్పుడు తప్ప నేను నాజీవితకాలముగో నిన్నెప్పుడును జూచి యుండలేదు.

వర్ధ—దుఃఖముచేత నారూపముమాటిపోయి యుండవచ్చును నాకంతస్వరమునైన గుఱుతు పట్టినావా?

పెద్దవసం—లేదు.

వర్ధ—లక్ష్మణా! నీవో?

పెద్దల—లేదు. నేనూ ఆనవాలు పట్టలేదు.

వర్ధ—నాకంతధ్వనికూడ మీ రెఱుఁగరా? ఓకాలమా! ఈనాలుగుసంవత్సరములలో నే నాకన్నకొడుకుసహితము నామాట నానవాలు పట్టలేకుండునట్లుగా నాకంతస్వరమునుగూడ పూర్ణముగా

మార్చివేసినావా! వార్ధకముచేతను దుఃఖములచేతను నేనెంతమాటి పోయినను, నాదృష్టిమాత్రము నాకన్నులను విడిచిపెట్టక నీవు నా కొఱూరుడ వని చూపు చున్నది. నేనెట్లు మఱియొకలాగునననుకొంగలను?

పెద్దవసం—నాతండ్రిని నేనెప్పుడును చూచి యుండనేలేదు.

వర్ధ—ఈమారా! నాలుగుసంవత్సరములక్రిందట నీవు నన్ను మధురాపురములో విడిచిపెట్టి వచ్చినావు. ఒకవేళ నిట్టిదురవస్థల నున్న నన్ను తండ్రినని యొప్పుకొనుటకు సిగ్గుచేత నీ విట్లనుచున్నావేమో?

పెద్దవ—ఈమహారాజును నన్నెఱిగిన వీరందఱును చిర కాలమునుండి నేనిక్కడనే యున్నాననియు, నేనెప్పుడును మధురా పురమునకు వెళ్ళ లేదనియు సాక్ష్య మియ్యఁగలరు.

ధర్మ—ఓయివృద్ధుడా! పదియేను సంవత్సరములనుండి మే మీతనికి ప్రాపకులముగా నున్నాను. ఈ కాలములో నీతఁ డెప్పుడును మధురాపురమునకు వెళ్ళి యుండలేదు. వృద్ధత్వముచేతను కష్టముల చేతను నీమితిపోయి నీ వీలాగున భ్రమపడి యుండువని మే మనుకొనియెదము.

[చిన్నవసంతకునితోను, చిన్నలక్ష్మణునితోను, యోగిని ప్రవేశించు చున్నది.]

యోగిని—ఓమహారాజా! అన్యాయం సంభవించిన యీ మనుష్యుణ్ని రక్షింపుడు. (అందఱును జూచుటకు గుంపు కూడుచున్నారు.)

సీత—నాకిద్దఱుభర్తలు కనబడుతూ వున్నాడు! నాకళ్ళకు భ్రమగప్పినదా యేమి!

ధర్మ—వీ రొకరికొకడుప్రతిబింబములవలె నున్నాడు. వీరిలో నిజమయినవాఁ డెవఁడో యెవడు నిర్ణయింపగలరు!

చిన్నల—లక్ష్మణున్ని నేను. యీరెండోవాణ్ణి అవతలకు పంపివెయ్యండి.

పెద్దల—నేనులక్ష్మణున్ని నన్నిక్కడ వుండనియ్యండి.

చిన్నవ—మీరు వర్ధమానులా! లేక ఆయనప్రతిబింబమా!

చిన్నల — ఓహో! నాపెద్దయజమానుఁడు! ఆయనను ఈప్రకారంగా కట్టి యెవ రిక్కడకు తీసుకువచ్చినారు!

యోగిని—యెవరు తీసుకువస్తే నేమి! నే నీయనకట్టువిడిపించి మళ్ళీభర్తను సంపాదించుకొంటాను. ఓవుణ్యాత్మా! పూర్వము చాడుమతి అనేభార్యను వివాహం చేసుకుని ఆమెవల్ల యిద్దఱుకవల పిల్లవాళ్ళను కన్న వర్ధమానులు మీరేనా! ఈచాడుమతితో మాటాడండి.

వర్ధ—నే నిప్పుడు స్వప్నావస్థలో లేనిపక్షమున నీవు నిశ్చయముగా చాడుమతివే. నీవుచాడుమతివే యయినయెడల, అప్పుడునీతో గూడ సముద్రములో తేలిబ్రతికిన పుత్రుఁ డెక్కడనున్నాడో చెప్పు.

చాడుమ—నన్నూ నాకొడుకునూ సేవకుఁడయిన లక్ష్మణున్నీ తమపడవలలో యెక్కించుకొన్న చేపలవాళ్లు దుర్మార్గంచేసి పిల్లలిద్దరినీ బలాత్కారంగా నాదగ్గిరనుంచి తీసుకుపోయి యెవరికో అమ్ముకొన్నాడు. తరువాత వారిస్థితి యేమైనదో నాకు తెలియదు. నేను చిరకాలం అక్కడవుండి తరువాత యీపట్టణంచేరి నాలుగేళ్ళనుంచి యామథంలో యోగినినిగా వున్నాను.

భి.

ధర్మ—ఇతః డీప్రాతః కాలమునఁ జెప్పినకథ యిప్పుడు నిదర్శనముగా కనఁబడుచున్నది. ఈయిద్దఱు వసంతకులు నేకరీతిగా నున్నారు; అప్రకారముగానే యీయిద్దఱు లక్ష్మణులునుకూడ నచ్చునఁ బొడిచిన ట్లాకవిధముగా నున్నారు. దైవవశముచేత నకస్తాతుగా కలిసికొన్న వీరిద్దఱును వీరిజనకులు.—వసంతకా! నీవు మొట్టమొదట రామనాథపురమునుండియే కాదా కాళహస్తితీసికొని రాఁబడినావు?

చిన్నవ—నేనుకాను. నేను మధురాపురమునుండివచ్చినాను.

ధర్మ—నీవు దూరముగా నిలుచుండు. మీలో నెవరెవరో నాకేభేదము తెలియకుండ నున్నది.

పెద్దవ—రామనాథపురమునుండి వచ్చినవాఁడను నేను మహాప్రభూ!

పెద్దల—ఈయనతోకూడా వచ్చినది నేను.

పెద్దవ—మమ్మిక్కడకు తీసికొనివచ్చి దేవరవారి కొవ్వగించినది మీ మేనమామగార్తైన నుబలాఁడను మహావీరుఁడు. పల్లెవాండ్రవద్దనే మమ్మాయనకొని పెంచినారు.

సీత—మీయిద్దరిలో యెవరు యీమధ్యాన్నం నాతో భోజనంచేసినారు?

చిన్నవ—నేను.

సీత—మీరు నాభర్తగాడుకారా?

పెద్దవసం—అతఁడు నీభర్తకాఁడని నేను రూఢిగా చెప్పఁగలను.

చిన్నవసం—నేనును మధ్యాహ్న మీమాటయే యీమెతోఁ జెప్పినాను; ఈమె నామాట నమ్మినదికాదు.—ఓనుభద్రా! నేను

మధ్యాహ్నము నీకో నేమిచెప్పినానో స్మరణకఁ దెచ్చుకో; ఆ మాట నిజముచేయుటకు గమయమువచ్చుచున్నది.

విశ్వ—మీకు నావద్దవుచ్చుకున్న చంద్రహారమదే.

చిన్నవ—అవును. ఎవరుకాదన్నాడు?

పెద్దవ—ఈ చంద్రహారము నిమిత్తము నీవు నన్ను రాజ భటుల కొప్పగించిరావు.

విశ్వ—అవును కాబోలును.

నీత—నేను లక్ష్మణునిచేత మీకు ధనం పంపినాను. పాడు మీకిచ్చినాడుకాదు.

పెద్దల—లేదు. నాచేత నీవు సొమ్ము పంపలేదు.

చిన్నవ—ఈరూపాక్షలమూట నాసేవకుఁడుతెచ్చి నాచేతి కిచ్చినాడు. మన మొకరిసేవకుని నొకరిసేవకునిగా భ్రమింతుటవలన ఈచిత్రములన్నియు వుట్టినవి.

పెద్దవ—ఈధనము నేను నాతండ్రి ప్రాణరక్షణముకొఱ కిచ్చెదను.

ధర్మ—నీధనదాన మక్కఱలేకపో నీతండ్రికి మేము ప్రాణ దానము చేసినారము.

ప్రభా—ఆవజ్రవుఁనింగిరము మీవేలిది నాది.

పెద్దవ—అవును. నీయుంగరమిదిగో నీవుపుచ్చుకో.

(అని యిచ్చుచున్నాఁడు)

చాడు—ఓమహారాజా! దేవరవాకు మాతో యీమఠంలోకి విజయంచేసి, సావకాశంగా సూరభాషణిని, కొంచెంసేపు కూ గృహపావనం చెయ్యవలెనని వేడుకొంటూవున్నాను. యీరోజున యిక్కడ పోగయి మామూలుగా శ్రమపడ్డవారందరూ కూడా

లోపలకు దయచేయ్యవలెను; మేము మిమ్మల్నందరినీ సమాధానం చేసి పంపుతాను. ఓపుత్రులారా! మిమ్మల్ని యెడబాసి యిరవై సంవత్సరాలై వది; యింతకాలమునకు యెప్పుడూ యెదురునూడనిదే మనమందరమూ వక్కచోట కలుసుకున్నాము గనుక లోపలికివెళ్ళి కొంచెంసేపు సల్లాపసౌఖ్యం అనుభవంతాము రండి.

ధర్మ—మిక్కిలి సంతోషముతో లోపలకువచ్చి మీసంభాషణనిని వేడుకపొందెదము.

(గాజును, చాచమతియు, వర్ధమానుడును, ప్రభావతియు, వర్తకుడును, విశ్వకర్మయు, పరిజనమును వెళ్ళుచున్నారు.)

చిన్నల—అయ్యా! బండిమీద యెక్కించడానికి తీసుకొని వెళ్ళిన మీసామాను పట్టించుకురానా?

పెద్దవ—నాది యేసామాను బండిమీద నెక్కించినావు?

చిన్నల—సత్రమువద్దనున్న మీసరకులు.

చిన్నవ—వాఁడు నాతో చెప్పచున్నాడు. లక్ష్మణా! నీ యజమానుడను నేను. అవి తరువాత తీసికొని రావచ్చును. మాతో లోపలికి రా. ముందు నీసోదరుని కౌగిలించుకొని మీ రిద్దఱునుకలిసి లోపలికిరండి. (పెద్దవసంతకుడును, చిన్నవసంతకుడును, సీతయు, సుధద్రుయు, లోపలికి వెళ్ళుచున్నారు.)

చిన్నల—నీయజమానుడి యింటికాడ కొండంతమనిషివకతై కనపడ్డది. అది వన్నుచూచి నీ వనుకున్నది; నా వదినెగాదు కాబోలును!

పెద్దల—యెలాగు భ్రమపుట్టకుండా వుంటుంది? సరిగ్గా నీవు నా అద్దంలో నీడలాగు వున్నావు. నీరూపాన్నిచూస్తే నేనూ అంత గాఢే అని తోస్తుంది. మనంకూడా లోపలకు వెళుదామురా,

చిన్న—నీవు పెద్దవాడవు. ముందర నీవు నడువు.

పెద్దల—అభేదం మనకుతప్ప యెవరికీ తెలియదు. అందరికీ తెలియజానికి యేమిచేతాం !

చిన్నల—అందరికీ తెలియజానికి తరువాత మనంయేమైనా అనబాలు వేసుకుంటాము. అంతాకా నీవు ముందర నడువు.

(అని వెళ్లుచున్నాడు.)

సంపూర్ణము.

—: 0 :—

స్త్రీల కుపయోగించు కథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 కమత్కూరి రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 స.మిత్ర చరిత్రము
- 7 నిఘంటుదేవరాజీయము
- 8 కరంశేష్యరవంతకచరిత్రము
- 9 కళానాథి పరిణయము
- 10 గయ్యాళిని సాధుచేయుట
- 11 చిత్రాకేళి చరిత్రము
- 12 దాసకేళి విలాసము
- 13 నైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కల్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారస్వయ విలాసము
- 18 పద్మినీప్రభాకరము
- 19 సులతీసంధుకరము

స్త్రీలకు యోగించి పుస్తకములు

అయిదవ సంపుటము

- 1 శ్రీవిక్రమోదయమహారాజుచరిత్ర
- 2 సతీహరిబోధని
- 3 హస్తీహరితనూచిని
- 4 స్త్రీ నీతిదీపిక
- 5 సత్యప్రసాదీ సంగవాదము

6 నీతికథామంజరి ప్ర॥ భాగము

7 శిశువ్యక్తి నిర్మల భాగము

8 దేహవ్యభిచారబోధని

ఉ ప న్యా స ము లు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాశ్రయము
- 2 అనిగాల్యవివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్య జీవితములయొక్క పరమార్థము

10 నైరగాగ్యము

11 విద్యాధురీణులయర్హాకృత్యములు

12 వర్ణము

13 హిందూమతములు

14 స్వయంకృషి

15 సకాయకష్టకర్మములు

16 వేశ్యాకాగితాల యుప॥

17 వికమత్యాము

18 దాసములు

19 స్త్రీ పునర్వివాహచరిత్రం

20 స్త్రీ పునర్వివాహ విషయ

కోపన్యాసం

21 స్త్రీ పునర్వివాహ విషయక

అనుబంధములు

22 శ్రీ పునర్వివాహ వి॥ద్వి॥ వి॥
 23 శ్రీ పునర్వివాహ శాస్త్ర సం॥
 24 శ్రీ పునర్వివాహ భూతివర్త
 మానస్థితులు

ఉపన్యాసములు-కీర్తిచరిత్రలు
 ఎనిమిదవ సంపుటము

- 1 దేశీయ మహాసభ
 దానియన్వేశము
- 2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు
- 3 విగ్రహాంతరవిహర్షణము
- 4 ఉపన్యాస ముద్రా
- 5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము
- 6 ,, ,, రెండవభాగము
- 7 ,, ,, మూడవభాగము
- 8 శ కరాచార్యులు
- 9 జననరాసు గవత్రాంగారి
 కీర్తిచరిత్రము

సాహిత్య గ్రంథములు

- తోమ్మిదవ సంపుటము
- 1 సంగ్రహవ్యాకరణము
 - 2 కావ్యసంగ్రహము
 - 3 అలంకార సంగ్రహము
 - 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము
 - 5 నీతిచంద్రిక-సంధి
 - 6 తర్కసంగ్రహము
 - 7 సత్యవాదినీ
 - 8 ఉత్తమ శ్రీ చరిత్రములు
 - 9 శీనాన చరిత్రము

కావ్య ప్రకృతి పుల చ రి త్ర
 ఓడియన సంపుటము
 పుర్యకాలపు కవులు 1వ భా॥
 మధ్యకాలపు కవులు 2వ భా॥
 ఆధునిక కవులు 3వ భా॥
 క్షీయ చ రి త్ర లు
 పదకో డిన స పుటము
 1, 2 భాగములు కలసి

N. P. పై గ్రంథములన్నియు వాణిజ్యములుగాను, విడిగాను, కూడ
 కొరకగును.

వలయువాడు—కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము,
 రాజమహేంద్రవరము,
 అని వ్రాసిన బడయగలరు.

బాక్సు నెంబర్, కలెక్టరుగారి అండ్ బాక్సు నెంబర్, రాజమండ్రి.

స త్రి మ ణీ వి జ య ము

గృ ం థ క ర్త :

కిందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్ర కా శ కు లు:

హి త కా రి ణీ స మా జ ము

రా జ మ హే ం ద్ర వ ర ము

1950

[వెల డ. 0-4-0

కీర్తి శేఖరై న రా వు బ హ ద్దూ రు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్ర హ స న ము లు

మొదటి సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కౌతుకవర్ధని
- 14 వినోదజరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నా ట క ము లు

రెండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
- 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
- 4 మహారణ్య పురాణ పత్యము
- 5 ప్రహ్లాద నాటకము

7 దక్షిణ గోగ్రహణము

8 వివేకదీపిక

భాషాంతరీకృత నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధ ము లు
- ప ద్య కా వ్య ము లు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
- 2 ,, రెం॥భా॥
- 3 రాజశేఖర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధనిరోష్యనిర్వచన
నైషధము
- 5 రసికజనమనోరంజనము
- 6 శుద్ధాంధభారత సంగ్రహము
- 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 8 పథికవిలాసము
- 9 జాగిల్దార్

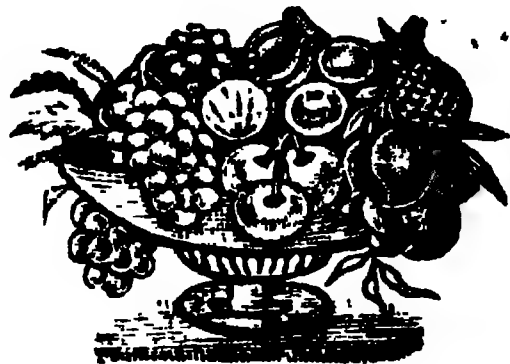
స తీ మ ణీ వి జ య ము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రొఫెసర్ ఆంధ్రప్రదేశ్ విశ్వవిద్యాలయము
హైదరాబాద్

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఇందువచ్చుపాత్రములు

—

చంద్రకేతుడు—కోసల దేశపురాజు.

వీరసేనుడు—చంద్రకేతునకుల్లోబడిన లక్ష్మణపురం సంస్థానాధీశుడు.

విక్రమసేనుడు—వీరసేనునికుమారుడు; సతీమణిభర్త.

సౌజన్యనిధి—చంద్రకేతుని మాంత్రికలలో నొకడు.

ధన్వంతరి—సతీమణితండ్రి: ఘననైద్యుడు.

సునంద—వీరసేనుని రాణి; విక్రమసేనునితల్లి.

సతీమణి—ధన్వంతరి కూతురు; విక్రమసేనునిభార్య.

గుణవతి—చందనావతి కూతురు.

చందనావతి—కాశీనివాసురాలయిన సుగుణవతితల్లి.

—

స తీ మ ణీ వి జ య ము

పూర్వకాలమునందు కోసలదేశమును తన కయోధ్యాపురము
 తాజధానిగా సూర్యవంశపురా జయిన చంద్రకేతుడు పాలించు
 చుండెను. అతనిపాలనమునకు లోబడి యనేకసంస్థానాధిపతు లాత
 నికి కప్పము కట్టుచు సేవిచుచుండిరి. ఆసామంతరాజులలో లక్ష్మణ
 పురసంస్థానాధీశ్వరు డయినవీరసేను డొకడు. అత డాకస్మిక
 ముగా మృతినొందినందున, తత్పుత్రు డయినవిక్రమసేనుడు చిన్న
 తనములోనే రాజ్యమునకు వచ్చెను. చంద్రకేతునకు వీరసేనుని
 యందు మిక్కిలి ప్రేమ గనుక, అతని మరణవార్తను విన్నప్పుడు
 దుఃఖించి యాతనిపుత్రుని విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి బాగుచేయ వలె
 ననెడియుద్దేశముతో వెంటనే రాజధానికి రమ్మని విక్రమసేనుని
 కాజ్ఞ పంపెను. విక్రమసేనుడు భర్తృమరణ దుఃఖితయైయున్న
 తల్లియొద్ద కుండుచుండి యుండిగా సౌజన్యనిధి యనునాతడు రాజా
 జ్ఞను పట్టుకొని యయోధ్యనగరమునుండి వచ్చెను. కోసలదేశపు
 రాజు లాకాలమున దు నిరింకుశప్రభువు లయినందున వారియాజ్ఞో
 ల్లంఘనము చేయుట ప్రాణాపాయకర మని యెఱిగిన దయి సాధ్వీ
 మణి యైనయాసున ద పుత్రునియం దెంతప్రేమగలదయినను రాజా
 జ్ఞను మీర సాహసిక పుత్రునియొగము సహింపలేక నాడిదినము
 తనభర్త మరల మృత్యు డయినట్లు దుఃఖించుచు వెంటనే కొమారు
 నాతనివెంట బొమ్మని యుత్తరువు చేసెను. అప్పుడు సౌజన్యనిధి
 మచిమాటలతో నామెకు కొంతదుఃఖిపశమనము చేసి, పుత్రునియొ
 గమునకు శోకంపకుండ బుద్ధిచెప్పి, చంద్రకేతుడు దయార్ద్రహృద
 యు డనియు, విక్రమసేనునకు తండ్రిలేనిలోపము లేకుండ నతడు

పితృప్రతినిధియై పితృవాత్సల్యముతో సర్వవిధముల కాపాడుననియు, రాజొకయసాధ్యవ్యాధిచేత బాధపడుచున్నందున తండ్రియెడలఁ గలిగియుండిన సౌభ్రాత్రమునుబట్టి యిప్పు డీవిక్రమసేనుని పిలిపింప వలసినచ్చె ననియు, చెప్పి యామె నోదార్చెను. అప్పు డామె రాజున కసాధ్యవ్యాధి కలిగినందునకయి వ్యసనపడి, తన చెంతనున్న సతీమణి యనుచిన్నదాని నాతనికి చేపెతోఁ జూపి, ఈచిన్నదాని తండ్రియై యిప్పుడు జీవించియుండిన పక్షమున రాజయొక్కవ్యాధిని తప్పక కుదుర్చు నని చెప్పి, ఈచిన్నది ఘననైద్యుఁ డని జగస్పతిసిద్ధి కెక్కిన ధన్వంతరికూతురనియు, అతఁడు తనయవసానకాలమునందు తల్లి లేని బిడ్డ యైనయీసతీమణిని తన కప్పగించినందున నాటినుండియు తా నీచిన్నదానిని పుత్రాకామ్రేమతో పెంచుచుంటి ననియు తల్లి దండ్రుల సుగుణములు పట్టపడుటచేత బహుబుద్ధిమంతురాలయి యీచిన్నది యెల్లవారిచేతను మంచి దనిపి మకొనుచున్న దనియు సతీమణియొక్క చరిత్రమును కొంత మాట ధోరణిని చెప్పెను. ఆమె యీమాటలు చెప్పుచున్నంతసేపును సతీమణి తల వంచుకొని నిలుచుండ కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచుండెను. అదిగూచి సునంద పోయిన వారినిమిత్తమయి యదేపనిగా ముఖమిటు ముందేదికా దని చెప్పి యీచిన్నదాని నూరడించెను.

అప్పుడు విక్రమసేనుఁడు తల్లిని పిలిచి తనప్రయాణమునకు సెలవు వేడఁగా ఆమె కుమారుని బహువిధముల దీవించి కన్నులనీరు కాలువలుకట్టి ప్రేమాన్వదించుచున్నవానిని సౌమన్యనిధి కొప్పుగొని “గాయనా! ఈచిన్నవాడీనా కెన్నఁడును తల్లిదండ్రులను విడిచి పరులయొద్ద నొంటిగా మెలగినవాఁడు కాఁడు. లోక వ్యవహార మెఱుంగనియీబాలకుని కెట్లు బుద్ధిచెప్పి మంచివానినిగా

దిద్దుకొందుగో మీ దేభారము.” అని చెప్పి వెళ్ళుటకు సెలవిచ్చెను. ఆచిన్నవాడు వెళ్ళునప్పుడు సతీమణినిజూచి, “నిన్ను పుత్రికాప్రేమతో జూచుచుండెడు మాతల్లిగారి సంతానము నెప్పుడును నీ వేమటక నేను దగ్గఱలేనిలోపము కనబడకుండ జేయుము” అని చెప్పి తల్లి నప్పగించెను.

సతీమణి చిర కాలమునూడి మనసులో విక్రమసేనుని కామించి యుండెను. ఇంతకుముం దాచిన్నది తలవంచుకొని యేడ్చినది విక్రమసేనుడు తన్ను విడిచిపోవుననినా కాని తండ్రినిమి త్తముకాదు. ఆమె తండ్రియగు మిక్కిలి ప్రేమకలదే యయినను, విక్రమసేనుని యం దామెకుఁ గలప్రేమ యంతకంటె నధికమయినది. తనకు ప్రేమాస్పదుడయి కన్నుల యెదుటఁ గానబడుచున్న అతఁడు తన్నుఁబాసి శీఘ్రముగానే వెడలిపోవ నున్నాడని తలచుకొనుట వలనఁ గలిగిన యీ పెద్దదుఃఖములో, ఎప్పుడో మరణమునొంది రూపాదులుసహితము తిన్నగాస్కరముకు రాక సగము మఱచి యున్న యా తండ్రివిషయ మయినదుఃఖము శోచక యడఁగిపోయెను.

సతీమణికి చిర కాలము నూడి విక్రమసేనునిమీఁద ననురాగము కలదుకాని యామె తాను బీదకుఁబంబమున పుట్టినదాన ననియు, అతఁడు మహావంశమునఁ బుట్టి కీర్త్యాధిపత్యమున కర్హమయినవాఁ డనియు, మాత్రము మనసులో నెప్పుడును మఱచియుండినదికాదు. ఆమె తనపూర్వులు సుప్రసిద్ధులు కాకుండుటయు నాతనిపూర్వు లందఱును రాజ్యభారపూర్వహులయ్యుండుటయుఁ దలపోసి, అతనికిని తనకును గలయంతరమును విచారించి నిరాశచేసికొని, ఆకాశమునం దున్న చంద్రునిఁ గామించుట యెంతప్రయోజనకరమో తా నాతని కామించుటయు నంతప్రయోజనకర మని భావించి నిట్టిపూర్వు

విడుచుచు, భార్యగాఁ గాకపోయినను సేవకురాలుగా నయిన నుండి యాతని సేవయందే తనదినములు గడపవలె నని నిశ్చయించుకొనెను. అతఁడును తనభర్త యగునన్నయాశ యమమనస్సులో లేకపోయినను, నవ్వుమొగముతోనును మౌనమునను మించిన కురులతోను తేనియలొలుకుమాటలతోను సదా యతఁడు కన్నులయెదుర మెలఁగుచుండుటచేత నామె కొకవిధ మయినయానందము కలుగుచుండెను. అందుచేత నిప్పు డానివిగ్రహ మామమనస్సున పొడకట్టి యామె హృదయమును ముఁగినముద్రములో ముంచివేయఁ జొచ్చెను.

భగవంతుని యమోఘము లైనకొన్నిదివ్యషధములను దప్ప మరణకాలమునందుఁ దనకొమాదితకు మఱిదియును పైచ్చిపోలేదు. ఆరాజౌషధములలో గొకటి కోసలదేశపురాజయినచంద్ర కేశుఁడు బాధపడుచున్నదీక్షరోగమున కమోఘ మయినమందు. సౌజన్యనిధి సునందతో రాజురోగమునుగూర్చి చెప్పినప్పుడు తనప్రియుఁడు పోఁబోవుచున్న యయోధ్యానగరమునకు తానుగూడ పోయి రాజునకు చికిత్సచేసి రోగనివారణము చేయుటవలన లాభము పొందవలయునన్న యూహ సతీమణియొక్కహృదయమున దగుకురించెను. అయినను రాజువైద్యుల దఱును రాజుయొక్కవ్యాధి యసాధ్య మయిన దని నిష్కర్షించినతరువాత లేకవయస్సులో నున్నయొక్కసుందరి పోయి తా గావ్యాధిని నిమ్మళింపఁ జేసెద నని చెప్పినపక్షమున, తనయొద్ద నున్న భగౌషధమహిమయెట్టిదయినను గాఢము దదాఢ్ధానైద్యులును నమ్మి పనిచేయనిర్తర యన్న సగళయముమాంచి మామమనస్సును బాధించుచుండెను. ఇది యామె యంతఃకర్మలో నిరుత్సాహురాలు కాలేదు. ఆమె కాభగౌషధమునందున్న దృఢవిశ్వాసమునుబట్టి తన్ను రాజునకు చికిత్సచేయ సంగీకరించినపక్షమున నతిశు తప్రక స్వస్థ

తను పొందు ననియు, అందువలనఁ దన యదృష్టము పండి తనకు విక్రమసేనుని రాణి కాఁగలభాగ్యము పట్టినను పట్టవచ్చు ననియు, నమ్మి తా నేలాగున నయిన నయోధ్యకుఁ బోవలె నని నిశ్చయము చేసికొని యుండెను.

ఇట్లుండఁగా విక్రమసేనుఁ డయోధ్యకుఁ బోయినకొంతకాల మునకు దాసియొక తె సునందయొక్కకు వచ్చి సతీమణి తనలో తాను మాటాడకొనుచుండఁగా పొందుచు వి టి ననియు, ఆమాటలవలన నాచిన్నది విక్రమసేనుని కామించియున్నట్టును తా నాతని నిమిత్త మయి యయోధ్యకు పోదలఁచి యున్నట్టును తన కర్థమయ్యెననియు ఆమెతోఁ జెప్పెను. ఆమాటలు విని యామె యప్పు డేమియు ననక సతీమణిని దనతో నొక్కసారి మాటాడిపోమ్మని చెప్పుమనిమాత్రము దాసితో చెప్పి దానిని పంపివేసెను.

ఇట్లు దాసిని పంపివేసి యొంటిగా నుండి సతీమణిసంగతినిదలఁచుకొన్నప్పు డామెకు తాను పడుచుతనములో వీరసేనుని కామించిన నాటిచర్యలు స్మరణకు వచ్చి యశావనదశలో తానునట్టియవస్థ నేపడితి ననియు, కేతకీకుసుమమును కంటకము లుటియుండునట్లుగా యశావన దశను కామపీడ యాశ్రయించి యుండుట నై సర్గిక మనియు, అది యప్పుడు దోషముగౌఁ దోచకపోయినను మానవ దేహమునుధరించిన వారి కెల్ల నీదోష ముండునదియే యనియు, తలపోయు చుండెను. ఈప్రకారముగానాలోచించుకొనుచున్నసమయములో సతీమణియామె వద్దకు వచ్చెను. ఆచిన్నది కనఁబడఁగానే సునంద “సతీమణీ! నేను నీకు తల్లినని నీ వెఱుఁగుదువుగదా” అనెను. అనఁగానే వెలవెలపోయి సతీమణి “అమ్మా! నీవు నాయజమానురాలవు” అని యూరకుండెను. ‘నీవు నాకూఁతురవు. నేను నీకు తల్లిని. నామాటల కులికిపడి ఆలా

గున నావంక టెల్లబోయి చూచుచున్నావేమి?" అని యామె 'తల్లి' యన్నమాట రెట్టించి పలికెను. అందుమీఁద సతీమణి తాను విక్రమ సేనుని కామించినమాట సునంద గ్రహించిన దేమోయని భయపడి, మనస్సు తొందరపడ చూపులు చంచలింప, "అమ్మా! నన్ను ఊమింపుము. మీరు నాకు తల్లియు కానేరరు; మీకు నేను కూతురను కానేరను. లక్ష్మణపురాధీశ్వరుఁడు నాకెట్లు సోదరుఁడగుట సంభవించును?" అని యాచిన్నది మాట తడఁబడ పలికెను. 'కూతురవు కాకపోయిన నీవు నాకోడలవు కావచ్చును. కూతురు, తల్లి, అన్న మాటలు నీమనస్సున కింపుగా నుండకపోవుటనుబట్టి చూడఁగాకోడల వనియో నీయభిప్రాయ మనుకొనెదను. ఓసతీమణీ! నాకుమారుని మీఁద నీకు ప్రేమ గలదా?" అని యామె యడిగెను. అడిగినమాట కు త్తరము చెప్పక సతీమణి "అమ్మా! నాతప్పు ఊమింపుఁడు" అని భయముతో పలికెను. సునందయు సంతతోనూరకుండక "ఓసతీమణీ! నాకుమారునిమీఁద నీకు ప్రేమ గలదా" అని యడిగిన ప్రశ్ననే మరల నడిగెను. "అతనిమీఁద మీకు ప్రేమ లేదా" అని ప్రశ్న వేసి యాచిన్నది యడిగినమాట కు త్తరము చెప్పక తప్పించుకొనుటకయి ప్రయత్నించెనుగాని సునంద యంతటితో విడిచిపెట్టిక "సతీమణీ! నాకుమారుని కిట్లు దాచుటకయి ప్రయత్నింపక నీ మనస్సులో నున్నది చెప్పవేయుము. నీనోరు చెప్పకపోయినను నీచేష్టలు నీకుఁ గలవలపును బట్టిబయలు చేయుచున్నవి" అని స్పష్టముగా చెప్పి వేసెను. అందుపయ్యిని సోమ కి యామెపాదములమీఁదఁబడి తనమన స్సాశనిని తగులుట యొప్పుకొని, ముఖమున లజ్జాభయములు తోఁప విషయపూర్వకముగా ఊమింప వేయకొని, ధనవ్యత్యాసమును బట్టి విక్రమసేనుని వదిలెనుటకు సానుకూలము గలయస్థితిను జెలుపుటయో కాక

తానుకాపించి యున్నసంగతి యాతనికి తెలియ దన్నమాటకూడ చెప్పివేసెను. అప్పుడు సునంద “నీ వీమధ్య నయోధ్యాపురమునకుఁ బోవ నుద్దేశించుకోలేదా?” అని యాచిన్నదాని నడిగెను. సౌజన్యనిధి రాజుయొక్కరుగ్గతను జెప్పినప్పుడు తనమనస్సులో నట్టియుద్దేశము పుట్టినమాట వాస్తవమే యని సతీమణి యొప్పుకొనెను. “అయోధ్యా పురమునకు నీవు పోదలఁచుకొన్న దందుకొఱకా? ఓ సతీమణీ! నీవు నాతో నిజము చెప్పుము.” అని యామె యాచిన్నదానినినిర్భంధముగా నడిగెను. అడుగఁగానే సతీమణి “అమ్మా! నాకయోధ్యాపుర యాత్రావిషయ మయినబుద్ధి పుట్టుటకయి మీకుమారుఁడే కారణము. అఱిఁడే నాహృదయపీఠమునందు నిలిచి యుండకపోయినపక్షమున, అయోధ్యపేరును మందుపేరును రాజుపేరును నేను తలపెట్టక పోయియే యుందును.” అని యున్నది యున్నట్లు ధారాళముగాఁ జెప్పివేసెను. తనయిష్టమునుగాని యనిష్టమునుగాని వెలుపక సునంద యాచిన్నది చెప్పిన దంతయు విని, కడిపట “నీ కామశాపధమహిమ యం దంతనమ్మక మున్నదా?, యనిమాత్ర మడిగెను. అప్పుడు సతీమణి యాదివ్యోషధము తనతండ్రియొద్ద నున్న మహాషధములలో నెల్ల నుత్తమోత్తమ మైన దనియు, అది యతఁడు చిరకాలము మహాత్ముల నాశ్రయించియు స్యానుభవము నుపయోగించియుకష్టపడి సంపాదించిన సిద్ధాషధ మగుటచేత దానియోగము నెవ్వరికిని జెప్పక మరణకాలమునందు ప్రాణాధికురా లయినతనకు రహస్యముగా నుపదేశించె ననియు, ఆమెకు నమ్మకము పుట్టినట్లుగాఁ జెప్పెను. ఆమాటలు విన్నపిమ్మట సునంద కొంచెముసే పాలోచించి ధన్వంతరియొక్క మరణసమయమునందు తా నాతనికొమారితయొక్కయోగక్షేమముల విషయ మయి సాధ్యమయినంతశ్రద్ధ వహించెద సని బాగ్దానము

చేసియుండుట తలఁచుకొని రాజుయొక్క ఠేమమునుగూడ ముఖ్యముగాఁ గోరియున్నదిగాన సతీమణియొక్క ప్రయత్నమునకు ప్రతిబంధములు కల్పింపక, అయోధ్యకు పోయి యథేచ్ఛముగా పనిచేయుట కయి యాచిన్నదానికి సెల విచ్చి ప్రయాణమునకు వలయుధనమును తగినపరివారమును గూడ సమకూర్చెను. అందుకు సతీమణి పరమానందభరితురా లయి యామెకు నమస్కారములుచేసి యామెచే ననేకాశీర్వాచనములను పొంది, రాజున కారోగ్యమును గలిగించి యభీష్టఫలసిద్ధిని పొందు మని యామెవలన కడపటిదినముననుబడసి, అయోధ్యకుఁ బోవుటకు బయలుదేఱెను.

సతీమణి కొన్నిదినములలో సుఖముగా నయోధ్యచేరి, సౌజన్య నిధియొక్క సాహాయ్యముచేత శీఘ్రకాలములో రాజసందర్శనము చేయఁ గలిగెను. కాని యాచిన్నదానిప్రయాణమునూత్ర మంతటితో సఫలము కాలేదు. ఆయువతివలన నౌషధము పుచ్చుకొనుటకు రాజాజ్ఞపట్టిన నొప్పుకొనలేదు. ఆమె తాను లోకప్రసిద్ధుఁ డైన ధన్వంతరియొక్క కూతుర ననియు, ఆమెకు తనతండ్రి యావజ్జీవమును ధారపోసి శ్రమపడి సంపాదించిన తిరుగులేని సౌజీవనౌషధమనియు, చెప్పి యాయమూత్యౌషధప్రయోగముచేత మూడుదినములలో వ్యాధి లొంగకపోయినపక్షమున తనప్రాణముల నిచ్చెద నని శపథము పలికినమీఁదట తుదకు రాజాయశాపధనేవచేయుట కంగీకరించెను. కాబట్టి మూడుదినములలో రాజువ్యాధియైనను పోవలెను సతీమణితల యైన పోవలెను. నిజముగా వ్యాధియు నిమ్మళించిన పక్షమున, కావలసిన నస్తువాహనముల నన్నిటి నిచ్చుటయే కాక యామె కోసలదేశములో నెవ్వనిఁ గోరునో యాపురుషుని భర్తగాను ననుగ్రహించిన్లుకూడ రాజు వాగ్దానము చేసెను. రాజును

స్వస్థునిగాఁ జేయుటవలన సతీమణి యపేక్షించినదియు వరలాభమే కాని ధనవస్తువాహన సమృద్ధి కాదు.

సతీమణి కాయశాషధమునందుఁ గలనమ్మకము వ్యర్థము కాలేదు. మూడుపూటలు సేవించునప్పటి కెల్లను రాజయొక్కశరీర స్థితిలో కొంతగుణ మగుపడెను ; మితి పెట్టినమూడుదినములును మందు పుచ్చుకొనునప్పటికి రోగము నిశ్శేషముగా కుదిరి రాజునకు సంపూర్ణారోగ్యము కలిగినది. అప్పుడు రాజు నిర్భరానందపరవశుఁ డయి తనయాస్థానమునందుఁ గలరూపయావనగుణసంపన్ను లయిన రాజపుత్రుల నందఱిని రావించి వారిని సతీమణికిఁ జూపి, ఇష్ట మున్న యెడల వీరిలో నొక్కరిని భర్తగా నరింపవచ్చు నని చెప్పెను. ఆమె మనోవల్లభుఁడయినవిక్రమసేనుఁ డాగుంపులోనే యున్నందున, భర్తృవరణమునం దామెకు కష్టములేకపోయెను. అందుచేత సతీమణి “యితఁడే నావల్లభు” డని విక్రమసేనునిజూపి అతనితో “ఓప్రాణ నాయకుఁడా ! నేను మిమ్ము బరిగ్రహించెద నని సాహసించి చెప్పఁ జాలను; నన్నే మీకు సమర్పించుకొనుచున్నాను. నాయావజ్జీవమును నన్ను సేవకురాలినిగాగ్రహించినాసేవనంగీకరింపుడు” అని చెప్పెను. అంతట రాజుతనిని జూచి “ఓ విక్రమసేనా! నీవీచిన్నదానిని భార్య నుగా స్వీకరింపుము. ఈమెయే నీకు ధర్మపత్ని” అని యాజ్ఞాపించెను. అప్పుడు విక్రమసేనుఁడు సందేహింపక చంద్రకేతునితో సతీమణి బీదయింటి వైద్యునికూతురనియు, తండ్రిపోయినప్పటినుండియు తమ యింటనే యుండి తనతల్లి సంక్షణలో పెరిగిన దనియు, అందుచేత తమ కాచిన్నది పరిచారికవలె నుండినదనియు, చెప్పి యామెను పాణి గ్రహణము చేసుకొనుటకు తన కిష్టములేదని తెలియఁజేసెను. అతఁడు చూచిన తిరస్కారభావమును పలికిన నిరాకరణవచనమును మనస్సున

నాటుకొనఁగా సతీమణి రాజువంకఁ జూచి “ఓ దేవా! ఏలినవారి నేహము స్వస్థపడినందుకు నాకు సంతోషముగా నున్నది. నాకంతే చాలును. తక్కినవిషయ మయి దేవర శ్రమపడవలసినపనిలేదు.” అని విన్నవించెను కాని రాజు తనయాజ్ఞోల్లంఘన మెవ్వరును చేయరా దని చెప్పి, ఆదినముననే పురోహితుని రప్పించి వారిరువురకును బలవంతముగా విధ్యుక్త మయినవివాహమును జేయించెను. ఆవివాహమువలన వధూవరులలో విక్రమసేనునకును మనస్సునకు సుఖము కలుగలేదు ; సంసారము చక్కఁబడు నన్నయాశ లేకపోవుటచేత సతీమణికిని సంతోషము కలుగలేదు. ఆమె ప్రాణత్యాగమున కయిన నొప్పుకొని యభీష్టసిద్ధిని పొంది కోరినభర్తను వరించినను, భర్తనిప్పించుటవలె భర్తయొక్కయనురాగము నిప్పించుట కోసలాధీశ్వరుని చేతిలో లేనందున ఫలానుభవము లే దనియు యదనిమానిపండు తన దనుకొనుదానివలె గ్రుక్కిళ్ళుమ్రొగుచు చూచి సంతోషింపవలసినదాయెను.

విక్రమసేనుఁడు వివాహముకాఁగానే భార్యను జూచి తా నయోధ్యను విడుచుట కయి రాజువద్ద సెలవు పొందు మని చెప్పెను. ఆమె రాజును ప్రార్థించి కోరినప్రకారముగా సెలవిప్పింపఁగానే విక్రమసేనుఁడు భార్యను జూచి, వివాహ మాకస్మికముగాఁ జరిగినందున తనమనస్స్వస్థ్యము చెడిపోయిన దనియు, అందుచేత తాను దూర దేశయాత్ర పోనుద్దేశించుకొన్నాఁడ ననియు, చెప్పి, ఆమెను తనతల్లి యొద్దకు పోయి యుండవలసిన దని యాజ్ఞాపించెను. అందుమీఁద నాయువతి మనస్సులో భేదపడి, దుఃఖముపయికి కనఁబడనీక భర్తను జూచి ధైర్యముతో “ఓప్రాణేశ్వరా ! నే నెప్పుడును తమయాజ్ఞకు బద్ధురాలనే. జన్మముచేత మీతో సమానురాల నయ్యెడు భాగ్యము

నా కీశ్వరుడు కలిగింపక పోయెనుగదా యని సదా పరితాప పడుచు మీ విధేయసేవకురాల నయి యీశరీరములో జీవమున్నంత వఱకు మీయనుగ్రహమును సేవను గోరి వేచియుండెదను” అని చెప్పి కన్నులనీగు నించెను. ఆమెయొక్క మాటలుగాని కన్నీరుగాని యాతని కఠినహృదయమును కరగింపలేకపోయినందున, అతడు కొంచెమయి నను జాలిపడనివాఁ డయి మాఱునూట చెప్పక తాను పోనుద్దేశించు కొన్న దేశముపే రయినను భార్యతోఁ జెప్పక యామెను విడిచి పోయెను.

భర్తయొక్క యాజ్ఞానుసారముగా సతీమణి లక్ష్మణపురమత్త వారియింటికి వచ్చెను. ఆమె రాజుప్రాణమును కాపాడి కోరినభర్తను పొందియే స్వగృహమునకు వచ్చినను, విచారగ్రస్తురాలయి నిరుత్సాహముతో దీనురాలయి యత్తగారిపాలఁ బడవలసినదాయెను. ఆమె భర్తగృహము చేరునప్పటి కక్కడకు హృదయభేదనము చేసెడు పిడుగువంటి యత్తర మొక్కటి విక్రమసేనునివద్దనుండివచ్చియుండెను.

ఉత్తమురా లయిన యాసునంద తనకుమారుడు కోరితెచ్చు కొన్న యుత్తమకులీనురా లయిన కోడలి నాదరించినట్టే సతీమణి నాదరించి మంచిమాటలు చెప్పి కొడుకు చేసిన యనాదరణ మఱచు నట్లుగా నాచిన్నదాని నోదార్చెను. కాని యామెచేసిన యాదరము వలన సతీమణి మనస్సులోసంతోషింపక, “అత్తా! నాప్రాణనాథుడు దేశములపా లయిపోయెను. ఇంక నే నాధన్యుని నవ్వుమొగమును జూడను గాఁబోలును!” అని కంట తడిపెట్టెను. అప్పుడామె కొమా రుడువ్రాసిన యుత్తరమును దీసి “నాచేతియుంగర మెప్పుడు నీచేతికి వచ్చునో న న్నప్పుడుమాత్రమే భర్తయని పిలువుము. ఆయప్పు డనే దుకాల మెప్పుడును రాకుండు నని నేను నమ్మెదను” అని దానిలో

భార్యనుగూర్చి యతఁడు వ్రాసినభాగమునుజదివెను. ఆమాటలువినఁ గానే గుండెలు పగిలి యాచిన్నది “ఇది వజ్రకఠిన మయినవాక్యము” అని పలుకుచు మొగలునఱికిన కదళీతరువువలె నేలఁ గూలఁబడెను. అప్పుడు సునంద కోడలిని కౌఁగిలించుకొని లేవనెత్తి శాంతత వహింపవలసిన దని ధైర్యము చెప్పుచు “నాకొడు కిప్పుడు దేశాంతరము పోయినందున నీవే నాబిడ్డ”వని యనునయ్యిచి దుఃఖోపశమ నము చేసెను. కాని మనస్సున కూటక కలుగక, సతీమణి నేల చూచుచు బొటబొట కన్నీరు కార, భర్తయు త్తరమును చేతఁబట్టు కొని చూచి “నాకు భార్య లేనంతవఱకు నాకు కోసలదేశములో నేదియు లేదు అన్న వాక్యమును జదివెను. ఆమాట లందున్నవాయని యత్తగారు ప్రశ్న వేసెను. ఉన్నవని చెప్పి కోడ లాపయిని నోట మాటరాక చిత్రపుప్రతినివలె నిశ్చేష్టరాలయి యూరకుండెను.

మఱునాటి ప్రాతఃకాలమున సతీమణి యెక్కడ వెదకినను కానఁబడలేదు. ఆచిన్నది యిల్లు విడిచి వెళ్ళునప్పు డొకయు త్తరము వ్రాసి యొకదానిచేతి కిచ్చి, అది తాను వెళ్ళినతరువాత సునందచేతి కిమ్మని చెప్పిపోయెను. ఈయు త్తరములో విక్రమసేనుఁడు తనయిల్లును దేశమును విడిచి దూరదేశములపా లగుటకు తాను కారకురా లయినందున కెంతయుఁ జింతించుచున్నా ననియు, తాను జేసినయీపాపమును పోగొట్టుకొని లోకనిందను తొలఁగించుకొనుటకయి విశ్వేశ్వర స్వామిసందర్శనార్థము తానిప్పుడు కాశీయాత్ర పోవుచున్నా ననియు, అతఁ డంతగా ద్వేషించుచున్నభార్య మరల రాకుండ దేశాంతరము పోయిన దని తెలిపి విక్రమసేనుని స్వగృహమునకు రప్పించి సుఖపడు నట్లు చేయవలసిన దనియు, అత్తగారిపేర వ్రాసెను.

అయోధ్యాపురమును విడిచినతరువాత విక్రమసేనుఁడును తిన్నగా కాశీపురమునకే పోయి, కాశీదేశపురాజువద్ద సేనలో కొలువు కుదిరి, ఆరాజునకును మగధదేశపురాజునకును జరిగిన యుద్ధములో తనశూరత్వమును గనఁబఱచి తనరాజునకు గెలుపు కలిగించి మహా ప్రసిద్ధుఁడయి యుండెను. ఇట్లుండఁగా సతీమణి దేశము విడిచిపోయిన దనియు, ఇంక నీవు స్వగృహమునకు వచ్చి సుఖముగా నుండవచ్చు ననియు, అతనికి తల్లివద్దనుండి యుత్తరము వచ్చెను. ఆయుత్తరమును జూచుకొని యతఁడు స్వదేశమునకుఁ బ్రయాణ మగుచున్నసమయ ములోనే సతీమణియు యోగినీనేషముతోఁ బోయి కాశీపురమున ప్రవేశించెను. సతీమణి కాశీపురము చేరి యాపట్టణములో యాత్రార్థము వచ్చినయితర దేశపుస్త్రీలకు బసలు మొదలయిన విచ్చి యాదరణచేసెడి పుణ్యాత్మకరా లయినయొకస్వజాతివితంతువు కల దని విని ఆమెయింటికిఁ బోయెను. ఆమెయు సహజసౌజన్యముతో పర దేశము నుండి వచ్చినయాసతీమణిని సత్కరించి, తనయింట భోజనవసతులు కల్పించి యాదరించెను. ఆమె భోజనము లయినతరువాతసతీమణితో నానావిషయములనుగూర్చి మాటాడుచు, నేటిసాయంకాలము రాజు యొక్కసేన లూరిబయలును రెండువ్యూహములుగాఁ జేరి కృత్రిమ యుద్ధమును జేయఁబోవుచున్నవి చూడవచ్చెదవా యని యడిగెను. ఆమె యాప్రసంగములో తమ రాజుసేనలో కోసలదేశపురాజపుత్రుఁ డొకఁడు సేనాధిపతిగా నున్నాడనియు, అతనిపేరు విక్రమసేనుఁ డనియు, అతఁ డీమధ్యను జరిగినయొకయుద్ధములో నసమానశౌర్య మును జూపి మహాపరాక్రమశాలియని పేరుపొందె ననియుకూడఁ జెప్పెను. ఆమాటలు విన్నపిమ్మట సతీమణికి రంగభూమికి రమ్మని వేటుగఁ బిలువవలసిన యావశ్యకమే లేకపోయెను. అప్పుడు వారిరువు

రును సేనావ్యూహమును జూచుటకు బయలుదేరిరి. వారు పోవు నప్పుడు త్రోవపొడుగునను విక్రమసేనునిగూర్చియే ప్రసంగించుకొను చుండిరి. రంగభూమి చేరినతరువాత విక్రమసేనునిమొగము చూచు నప్పటికి సతీమణి కొక్కసారిగా సంతోషమును దుఃఖమునుగూడ కలిగెను. అప్పు డారాజవితంతువు సతీమణిని జూచి 'ఇతఁడు చక్కని వాఁడు కాఁడా?' అని యడిగెను. "అవు నతఁడు మిక్కిలి చక్కని వాఁడే. ఇతనియందు నా కెంతో యిష్టముగా నున్నది." అని సతీమణి ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. అవితంతువు మరల వచ్చునప్పుడును సతీమణితో విక్రమసేనుని కథలనే చెప్పజొచ్చెను. అయోధ్యానగరములో నాతనికి బలవంతముగా విహహము చేయుటయు, అతఁడు నిర్దయుఁడయి చేసికొన్న భార్యను విడిచిపెట్టి వచ్చి యచ్చట సేనలో కొలువుకుదురుటయు, లోనుగాఁ గలతనదురదృష్టకథను జెప్పుచున్నప్పుడు సతీమణి శాంతభావమును వహించి శ్రద్ధతో వినుచుండెనుగాని యామె యాకథను మార్చి క్రొత్తకథను జెప్ప నారంభింపఁగానే యందలిప్రతిపదమును మనస్సులో శూలమువలె నాఁచుకొనఁగా సహనము వహించి వినలేకపోయెను.

ఇప్పు డామె యారంభించినకథ విక్రమసేనుఁడు శనకొమాతైన మోహినుని గుఱించినది. విక్రమసేనుఁడు సతీమణిని వివాహము చేసికొనుట కిష్టము లేనివాఁడయినను, బొత్తిగా వివాహ మాడుటకే యిష్టము లేనివాఁడు కాఁడు. అతఁడు కాశీనగరమునందు సతీమణి బస యిచ్చి చూడరించినచందనావలియొక్కయింటిసమీపమునందు వాసము చేయుచున్నందున, ఆమెపుత్రియైనగుణవతి యనుపేరు గల రూపవతి యైనయువతిని మోహించెను. అందుచేత నతఁడు గుణవతి యొక్కగుణరూపలావణ్యాదులనుగూర్చి పద్యములు చెప్పి చదువుచు,

చందనావతియింటి కప్పుడప్పుడు వచ్చి గుణవతి యసుసార్థకనామము గలయామెకుమారీరత్నమును తన్ను వివాహ మాడు మని ప్రార్థించు చుండును. అతనికి విధ్యుక్తముగా వివాహము చేయఁబడిన ధర్మపత్ని జీవించి యున్న దని యెఱిగిన దయినందున, గుణవతి యాతనిప్రార్థన సంగీకరింపక యాతని కెంతమాత్రమును ప్రోత్సాహము కలిగింప కుండెను. గుణవతి చిన్నప్పటినుండియు తల్లిదండ్రులయొక్కమంచి శిక్షలోఁ బెరిగినద్యర్థము నేర్చుకొన్నది. ఆమెతల్లి యైనచందనావతి యిప్పు డంత ధనికురాలుగా నుండక పోయినను గొప్పవంశమునఁబుట్టి పూర్వము విశేషభాగ్య మనుభవించి యుండినది. ఆమెతండ్రియు కాశీరాజుసేనలో నాయకుఁడుగా నుండి వీరమరణము నొందెను. చందనావతి యీసంగతు లన్నిటిని సతీమణితోఁ జెప్పి, తనకొమారిత యొక్కగుణసంపదను గొంత శ్లాఘించి, ఆమె కట్టిసుగుణములు కలు గుటకు తాను చిన్నప్పటినుండియుఁ జెప్పిన విద్యాబుద్ధులు కారణము లని చెప్పిఁ కట్టకడపట విక్రమసేనుఁడు మఱునాఁటియుదయకాలము సందే కాశికానగరమును విడిచి వెడలిపో నున్నందున నొక్కసారి యీరాత్రి దర్శన మయిననిచ్చి త్షణకాలముమాటాడ ననుగ్రహింప వలసినదని యతఁడు గుణవతికిఁ బలుమాటసందేశములు పంపు చున్నాఁడనికూడఁ జెప్పెను.

ఈకథను వినుటవలన సతీమణిమనస్సున కెంతో నొప్పి కలిగి నను, ఆమె యంతటితో నిరుత్సాహురాలుగాక యింనువలనఁ దన భర్తయొక్కపొందును గలిగించుకోవచ్చునని యొకయుపాయ మాలో చించుకొని, తానే భర్తచేత విడిచిపెట్టఁబడిన సతీమణిననియు తన్నే యాతని కయోధ్యరాజు బలాత్కారముగా వివాహము చేయించె ననియుఁ జందనావతితోఁ జెప్పి, “నాయం దనుగ్రహించి మీదును

మీపుక్కిలము నేటిరాత్రి విక్రమ సేనునిరాక కంగీకరించి, గుణవతీ స్థానమున న న్నుంచవలయును” అని యామెను దైన్యముతో వేడుకొనెను. తా నీమాటువేషము వేసికొని భర్తృసందర్శనము చేయఁ గోరుట యేలాగున నయినఁ దానాతనివ్రేలియుంగరమును కైకొనవలయు ననియు, ఆయుంగరమును దనఁబొద్దనుండి తీసికొని గలిగినపక్షమున త న్నాతఁడు భార్యనుగా నంగీకరించెదనని యుత్తరము వ్రాసెననియు, సతీమణి యామెతో వినరముగాఁ దెలిపెను.

కొంతవఱకు భాగ్యహీనురా లయిన సతీమణియొక్క దుర్దశను వినుటచేత జాలిపుట్టియు కొంతవఱకు భర్తృసమాగమమును సమకూర్చినపక్షమున నామె యిచ్చెద నన్నబహుమానమునఁ దాశ పుట్టియు చందనావళియు తత్పుష్పి యగుగుణవతియు సతీమణి కీవిషయమునఁ దమచేతనయిన సాహాయ్యమునంతను జేసెదమనియొప్పుకొనిరి. అందు చేతవెంటనే యామె వారిచేత విక్రమ సేనునకు సతీమణి స్వదేశములో మరణము నొందినట్లు చూచినవారు వచ్చి చెప్పిరని వర్తమానము పంపించి, ఆరాత్రివచ్చి గుణవతినిజూచి మంటాడిపోవచ్చునని తెలియఁ జేయించెను. ఇట్లు చేయుచుటలో సతీమణియొక్క ముఖ్యోద్దేశము భార్యయొక్క మరణవార్త నిశ్చయముగాఁ దెలిసినేని యతఁడు తప్పక గుణవతిని వివాహమాహుటకు సుశయింపక యంగీకరించు ననియు, ఆయంగీకారసమయమునగుదు గుణవతీవేషముతో నున్న తా నాతని వలన వాగ్దానముమాత్రమే కాక వాగ్దానముతోఁగూడ సుంగరమును సహితము పొందవచ్చు ననియు, తప్ప వేతేమియుఁ గాదు. ఆయుంగర మెట్లయినఁ దనచేతఁ జిక్కెనా యతఁడు తప్పక తనకు దక్కినవాడే యని యామెకు దృఢవిశ్వాసము గలదు.

పంపిన సందేశప్రకారముగా నతఁడు రాత్రి చీకటిపడిన తరువాత నొంటిగా గుణవతిని సందర్శించుటకయి చందనానతి యింటికి వచ్చెను. అతనితో సంభాషించుటకయి గుణవతి వేషమువేసికొని యావటకే సతీమణి గుణవతియొక్క గదిలో సిద్ధముగా దీపపుక్రీనీడను బల్లమీఁద గూరుచుండియుండెను. అవి యన్నియు గుణవతినుద్దేశించి పలికిన వని యామె యెఱిగిన దయినను, విక్రమసేనుఁ డప్పటిప్రసంగములోఁ బలికిన యనురాగసూచకము లయినవాక్యములును శ్లాఘనలును సతీమణికప్పుడు కర్వర సాయనములుగానుండెను. సతీమణియొక్క మృదుసరసవచనములును నాగరికతావిలాసమును సెగపొంతఁ జేర్చిన వెన్నవలె నాతనిహృదయమునపూర్ణముగా కరఁగించినందున, విక్రమసేనుఁ డనుమాత్రమును సంకోచింపక తనకట్టిరసికజనాగ్రగణ్యురాలి చెట్టఁబట్టఁగలిగినభాగ్యము సంభవించినయెడల లోకములోఁ దనయంతటిధన్యుఁ డింకొకఁ డుండబోఁ డని నిశ్చయముగా నమ్మి యామెను పాణిగ్రహణము చేసికొనుటకును యావజ్జీవమును ప్రాణతుల్యముగాఁ బ్రేమించుటకును ఏ న్నెన్నో బాసలు చేసెను. అదియంతయుభవిశుభ సూచకమని భావించుకొని సతీమణి యాతఁడన్నప్రకారముగా జరుగునుగాక యని కోరుచుండెను.

విక్రమసేనుఁడు తనభార్యయైన సతీమణి తెలివి తెలుగుల యంతటిసరస్వతాలని యెంతమాత్రమును గుర్తెఱిగినవాఁడు కాఁడు. ఆమెయోగ్యతలోఁ గొంతయైనను గనిపెట్టినవాఁడయియుండినయెడల ఈవట కామె నీప్రకారముగా ననాదరము చేసియుండఁడు. నిత్యమును జూచుచుండుటచేత నాతని కతిపరిచయమువలన నామెముఖసౌందర్యమునందు లక్ష్యము లేకపోయెను. తఱుచుగాఁ జూచుచుండుటచేత

సుందరవస్తువులయందుసహిత మనాదరమును తృణీక రభావమును
 గలుగుచుండుటలోకస్వభావమేకదా! భయభక్తులుగలభృత్యురాలయి
 యాతనియెదుట నెప్పుడును స్వేచ్ఛతో మాటాడియుండక పోవుటచేత
 విక్రమసేనున కామెరసికత్వమును కౌశలమును గనిపెట్టుట కీవలకెన్న
 డును నవకాశమేకలుగలేదు. తనభావిభాగ్యమంతయు నిప్పటిసంభాష
 ణముయొక్క పర్యవసానముమీదనే యాధారపడి యుండునని యెఱి
 గినదగుటచేత సతీమణి యిప్పుడు తన వాక్చమత్కారమును రసికత్వ
 మును పూర్ణముగాఁ గనఁబఱచి త్షణకలములో నాతనిని సమ్మోహ
 పఱచి వశ్యుని జేసికొనెను. అప్పుడు విక్రమసేనుఁడు కామపరవశుఁ
 డయి యామెనుదక్క లోకములో మఱియెవ్వరిని భార్యనుగాఁజేకొన
 నని ప్రమాణముచేసి తనమీఁద గలయవ్యాజానురాగమునకు గురు
 తుగా సతీమణి తనకిమ్మని కోరినముద్దుంగరము నామెవ్రేలికిఁబెట్టి
 ఆమెకుఁ గలప్రేమకు జ్ఞాపకచిహ్నముగా తనకు రాజు మెచ్చి బహు
 మానముచేసిన యమూల్యాంగుళీయకము నామె యియ్యఁగా దానిని
 గౌరవముతోఁబుచ్చుకొని తనవ్రేలినిధరించుకొనెను. ఇట్లు పరస్పరాను
 రాగసూచకములయినయాభరణములను స్వీకరించి వలపు తెలిపెను
 మాటలతో విడువలేక విడువలేక యావఘావరు లొండొరుల నెడఁ
 బాసినతరువాత విక్రమసేనుఁ డామెవద్ద సెలవుగైకొని మఱువాటి
 ప్రాంతఃకాలముననే స్వదేశమునకు ప్రయాణ మయిపోయెను. తానేర్ప
 టుచుకొన్న యుపాయము పూర్ణముగా నెఱవేఱుటకయి వారల
 సాహాయ్య మావశ్యకముగాఁ గావలసి యున్నందున సతీమణి గుణవ
 తిని తల్లియైన చందనావతిని దనవెంట నయోధ్యానగరమునకు వచ్చు
 నట్లు పార్థించి యొడఁబఱచెను. వా రాపట్టణము చేరునప్పటికి రా
 జంతకుముందే భర్తృవియోగము నొందియున్న సునందనుజూచి పరా
 మర్శించి వచ్చునిమిత్తము లక్ష్మణపురమునకుఁ బోయె నని తెలియ

వచ్చెను. ఆసంగతి విన్నతోడనే సతీమణి వారినివెంటఁగొని తత్క్షణమే బయలుదేలి నిత్యప్రయాణములతో లక్ష్మణపురము వచ్చిచేరెను.

చంద్రకేశుమహారాజిష్టమమంచియూరోగ్యదశయందుండెను. తన రోగనివారణమునకు హేతుభూతురా లయిన సతీమణియెడల నారాజున కింకను కృతజ్ఞత మిక్కిలిబలముగానే యున్నందున, అతఁడు సునందయొక్క పరామర్శ కాఁగానే మొట్టమొదట సతీమణియొక్క ప్రశంసనేతెచ్చి యామెయొక్కగుణసౌందర్యాదులను గొంతసే పభివర్ణించి యటువంటితరుణీరత్నమును విక్రమసేనుఁడు కేవలబుద్ధిహీనత చేతనే విడనాడుకొనెనని చెప్పెను. అందుమీఁద సునంద తనదుఃఖ మాగక తోడలిమీఁది ప్రేమచేతఁ గలిగినశోకము సముద్రతరంగము వలె హృదయముఁగొనుండి పొరలిపొరలిరాఁగాసతీమణియొక్కసుగుణ సముదాయమును దలఁచుకొని రోదనము చేయనారంభించెను. అప్పుడు రాజామె నోదార్చి తానదియంతయు ఆవటకేమటచి త్నమించితినని చెప్పి యామెకు దుఃఖపశమనముచేసెను. కాని దయార్ద్రహృదయుఁడయిన సౌజన్యనిధిమాత్రము దుఃఖమును సహింపలేక, వివేకహీనుఁడయిన విక్రమసేనుఁడు తనమందభాగ్యముచేత నారీరత్నమయిన సతీమణి కవజ్ఞచేసి భార్యయెడను తల్లియెడను ధాజునెడలను మహాపరాధియయ్యె ననియు, ఎవ్వఁడెనిరుపమానసౌందర్యము లోకమునంతను భ్రమగొల్పుఁజాలెనో, యెవ్వఁడెసరసవాక్యములెల్లవారినిచిత్రప్రతిమల వలెఁ జేయఁ జాలెనో యటువంటి కులాలంకారమయిన పతివ్రతాతిలకము వేయొండ్లు తలక్రిందుగా తపస్సుచేసినను లభింపదనియు, బహు విధముల విలపింపఁజొచ్చెను. అప్పుడు రాజాతనిని జూచి విచారపడవలదని బోధించి, చేయిజాతినవస్తువును దలఁచుకొనిదుఃఖపడుటవలన మనోవేదన పెరుగుటతప్ప వేఱుకార్యములేదని నీతికఱపి, విక్రమసేను

నుద్దేశించి యతఁ డెక్కడ నున్నాఁడని యడిగెను. వెంటనే విక్రమ సేనుఁడు రాజు సమక్షమునకు వచ్చి యాతనిపాదములమీఁదఁ బడి మ్రొక్కి, తానునిష్ఠారణముగా తనభార్యను పెట్టిన ధోభకయించితా క్రాంతుఁ డయి వ్యసనమును తెలుపఁగా, ఆతనితండ్రియెడలఁ గల సుహృద్భావమునుబట్టియు తల్లియెడలఁ గలకౌరవమునుబట్టియు రాజాతనినిక్షమించి పుత్రవాత్సల్యముతో మన్నించెను. కాని రాజుతాను సతీమణికి బహుమానముచేసినయుంగరము విక్రమసేనుని వ్రేలిని కానఁబడఁగానే రాజునకావట కాతనియం దున్నయనుగ్రహమంతయు పోయి క్షణకాలములో నాగ్రహముగా మారెను. ఆయుంగరమును రాజు సతీమణి కిచ్చినప్పు డామె తన కేదయిన ప్రాణాంతోపద్రవము వచ్చినప్పుడు విపదక్షణార్థమయి రాజువద్దకుఁ బరిపినఁదక్కఁ దన బొందెలో జీవ ముండఁగాఁ దానాయుంగరము నెప్పుడు నెడఁగాయనని యనేకప్రమాణములు చేసెను. ఆయుంగరము నీ కెక్కడనుండి వచ్చినదని రాజుడిగినప్పుడు వివాహదనముమొదలుకొని తా నెప్పుడును మరల సతీమణిని జూడలేదనియు, తన కీయుంగరము నొకరాత్రివేళ నొకసుందరి చీకటిలో నిచ్చినదనియు, నమ్మరానికథ నొకదానిని విక్రమసేనుఁడు చెప్పెను. విక్రమసేనునకు భార్యయం దిష్టము లేని సంగతి రా జెఱుఁగునుగాన, ఆమాటలచేత మఱింత యనుమానము గలవాఁడై “ఇతఁడు సతీమణిని జంపెనని నాకు సందేహము కలుగు చున్నది. ఈతనిని పట్టుకొనుఁడు” అని రాజు తనభక్తుల కాజ్ఞాపించెను. ఈసమయములోనే గుణవతి తనతల్లితోఁగూడఁ బ్రవేశించి విక్రమసేనుఁడు తన్ను వివాహమాడెదనని వాగ్దానముచేసియున్నాఁడు గావఁ ద న్నాతఁడు వివాహము చేసికొనునట్లు శాసింపనలసినదని రాజుతో విజ్ఞాపనము చేసికొనెను. అప్పుడు రాజుకోపమునకు భయ

పడి విక్రమసేనుడు తా నాచిన్నదానిని పెండ్లియాడెదననియెప్పుడును వాగ్దానము చేసియుండలే దని చెప్పెను. అందుమీఁద గుణవతి తన మాటలు సత్యమని చూపుటకయి యీతఁ డిచ్చినయుంగరమును జూడుడని సతీమణి తనచేతి కిచ్చినయుంగరమును జూపెను. అంతే కాక యామె తన్నాతఁడు వివాహము చేసికొనెద నని దైవసాక్షికముగా ప్రమాణము చేసినప్పు డిప్పుడాతనివ్రేలి నున్నయుంగరమును దా నాతని కిచ్చితినినికూడఁజెప్పెను. అందుమీఁద రాజయొక్కయనుమానము మఱింతబలపడి రాజభటులనుబిలిచి యామెనుగూడఁ బట్టికొనుఁ డని యాజ్ఞాపించి, “సతీమణియొక్క యుంగరము మీ కెట్లు వచ్చినదో మీరు నిజము చెప్పకపోయినపక్షమున మీయిద్దఱితలలును గూడఁ దీయించెదను.” అని గుణవతి విక్రమసేనుని జూచి కోపదృష్టితోఁ బలికెను. అప్పుడు తమ కాయుంగరము నమ్మినవారి నిచ్చటకుఁ దీసికొనివచ్చుటకయి తనతల్లికి సెలవిం డని గుణవతి రాజును వేఁడుకొనెను. రాజామెప్రార్థన నంగీకరింపఁగా చందనావతి వెలుపలికిఁ బోయి వెంటనే సతీమణిని దనవెంటఁ దీసికొనివచ్చెను.

అప్పుడు సాధ్వీమణి యైనసునంద తనకొడుకునకు సంభవించిన విపత్తునకయి చింతించుచు సతీమణి నతఁడు నిజముగానే చంపియుండునని భావించుకొన్నది గాన, చిన్నప్పటినుండియుఁ బుత్రికావాత్సల్యముతోఁ బెంచి పెద్దదానిని చేసిన ప్రేమాస్పదురా లయిన ముద్దులకోడలు వచ్చి యెదుట నిలువఁబడఁగానే పట్టరానిసంతోషము గలదాయెను. ఆకస్మికముగాఁ గలిగినసంతోషములో రాజును దాను జూచెడుదానియందే నమ్మకములేనివాఁడయి “నాయెదుట నిలుచున్నది విక్రమసేనుని భార్యయా?” అనియడిగెను. తనభర్తయొక్కను దన్ను భార్యనుగా నంగీకరించనందున సతీమణి రాజునుజూచి “మహాప్రభూ! ఈసేవకురాలు విక్రమసేనునియొక్క భార్యారూపధారిణి గాని నిజ

మయినభార్యకాదు,” అని ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. అప్పుడు విక్రమ సేనుడు “క్షమింపుము నాకు భార్యారూపధారిణివియు భార్యవును రెండునుగూడనీవే” అనిబిగ్గరగాఁజెప్పెను. ‘ఓప్రాణేశ్వరా ! నాఁటి రాత్రి నే నీచిన్నదానివేషము వేసికొని మీతో మాటాడినప్పుడు మీరు నన్నెంతో దయతో నాదరించితిరి. ఇదిగో మీరు వ్రాసిన యుత్తరమును జూడుఁడు” అని సతీమణిసంతోషముతోఁ జదువుచుఁ “మీరు ‘నాచేతియుంగర మెప్పుడు నీచేతికి వచ్చునో, నన్నప్పుడు మా త్రమే భర్త యని పిలువుము.’ అని వ్రాసితిరి. మీరన్నట్లు మీచేతి యుంగరము నాచేతికి వచ్చినది. ఆరాత్రి మీచేతినుండి యుంగరము వుచ్చుకొన్నదానను నేనేకాని యీగుణవతి గాదు. ఇప్పు డయిన మీరు నన్ను మీరు కోరుకొన్న భార్యనుగా నంగీకరించెదరా?” అని యడిగెను. “ఆరాత్రి నాతో మాటాడి వాక్యామృతముచేత నావీను లకు విందుచేసినది నీవే యని స్పష్టపఱచినయెడల, నిన్నెప్పుడును బ్రేమించుచు నీకు దాసుఁడ నయ్యెదను” అని యతఁ డుత్తరము చెప్పెను. గుణవతియు నామెతల్లియు ఈయంశమును స్థాపించుటకే యిక్కడకు వచ్చి యున్నారు గాన, ఆసత్యమును ఋజువుచేయుట యామె కఠినులభ మాయెను. అప్పుడు రాజు గుణవతి సతీమణికిఁ జేసినతోడ్పాటున కెంతయు సంతోషించి, ఆమెగుణసంపత్తిని బహు విధములఁ గొనియాడి, ఆమెకుఁగూడఁ దగినభర్తను సమకూర్చుట కయి వాగ్దానము చేసెను. పితృదత్త మయినసిద్ధాషధము ధన ధాన్యములకంటెను వస్తు వాహనములకంటెను సమూల్య మయినదని యిప్పుడు సతీమణి కనుభవ మయ్యెను. ఆయశాషధప్రభావముచేతనే యిప్పుడామెలక్ష్మణ సంస్థానాధీశ్వరునికి ప్రియభార్యయు, సునందకు ముద్దులకోడలును, అయి నిరంతరసుఖసంతోషముల కునికిపట్ట య్యెను.

సంపూర్ణము

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దాన కేశరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతి కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞి
చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీసీతిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహపదీసంవాదము
(మాత్మపూజ శిర్యపూజ)

6 నీతికథామండరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేశోగోగ్యధర్మబోధిని.

ఉపన్యాసములు -
ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరజత్తుపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మములు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హిత్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము
ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	7 సత్యవాదిని
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	9 జీసస్ చరిత్రము
4 ఉపన్యాసమంజరి	ఆంధ్ర కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదియవ సంపుటము
6 ,, రెండవ భాగము	1 పూర్వాంధ్ర కవులు
7 ,, మూడవ భాగము	2 మధ్యకాలపు కవులు
8 శంకరాచార్యులు	3 ఆధునికాంధ్ర కవులు
9 బసవరాజు గవరాజుగారిజీవ చరిత్రము	పదకొండవ సంపుటము నీయచరిత్ర

భుక్తికములు వలసివారి:-

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

సు మిత్ర చ రి త్ర ము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

[మొ. డ. 0-4-0]

కీర్తి శేషులైన రావు బహదూరు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

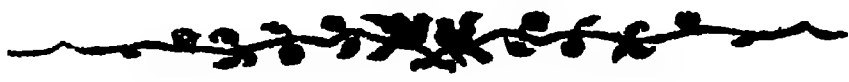
- ప్రహసనములు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహాపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కౌతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నాటకములు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము
 - 6 సత్వహరిశ్చంద్ర నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వచన ప్రబంధములు
- పద్యకావ్యములు

- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రసిక జనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభరత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాగిల్దార్
 - 10 నీతిదీపిక

సుమిత్రచరిత్రము.

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రొఫెసరు ఆఫ్
ఆంగ్ల భాషలు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

—*—

సుమిత్రుడు—సింహాశద్వీపపురాజు

చంద్రవర్మ—మలయాళ దేశపురాజు

మంజువాణి—సుమిత్రునిరాణి

బహుమానుడు—సుమిత్రునిసభికులలో నొకడు

కృష్ణుడు—సుమిత్రుని పుత్రుడు

సత్యసాదుడు—సుమిత్రుని పుత్రుడు

చతురాస్యుడు—సుమిత్రునిభృత్యులలో నొకడు

వక్రచిత్తుడు—సుమిత్రుని సభయందలి ప్రభువు

మిత్రవింద—వక్రచిత్తునిభార్య మంజువాణిసఖి

మాలిని—మంజువాణిదాసి

రామవర్మ—చంద్రవర్మకొమారుడు

ప్రేమతి—సుమిత్రుని కొమార్తె

పీరుగాక గొల్లవాడు మొదలయిన మఱికొందఱు వస్తురు.

—*—

సు మిత్ర చ రి త్ర ము

పూర్వకాలమున సింహాశద్వీపమును సుమిత్రుఁ డను రాజు పాలించుచుండెను. ఆయనకు రూపవతియు, గుణవతియు నగు మంజువాణి యనురాణిగలదు. వా రిరువురును పరస్పరానురాగము గలవారయి యపార మయిగనుభము ననుభవింపుచుండిరి. ఈయుత్తమ నాయకామణితోడి ప్రణయముచేత, ఆతనికి బాల్యసఖుఁడును సహపాతియు నయిన చంద్రవర్మ యను మలయాలదేశపురాజును మరలఁ జూచి యాతనికిఁ దన ప్రియభామినియొక్క సద్వర్తనమును జెప్పవలెనని యప్పుడప్పుడు పుట్టుకభిలాషతప్ప వేరుకోరిక యేమియు లేకయుండెను. సుమిత్రుఁడును చంద్రవర్మయు పిన్ననాఁటినుండియు నొకచోటనే యేకముగాఁ బెరిగిరి; కాని వారితంతుల మరణానంతరమునఁ దమతమ దేశముల నేలుట కయిఁ యెడఁబాయవలసి వచ్చినందున, వారు తఱుచుగా బహుమానములను, ఉత్తరప్రత్యుత్తరములను, ప్రియపూర్వకము లయిన క్షేమవార్తలను బంపుకొనుచుండినను బహుసంవత్సరములనుండి యన్యోన్య ముఖావలోకనములు మాత్రము లేకయుండిరి.

ఇట్లు కొంతకాలము జరిగఁగా సుమిత్రుఁడు తనొకసారివచ్చి చూచిపో మ్మని మిత్రునకు మాటిమాటికి వర్తమానములు పంపుచు వచ్చినందున, మళయాళమునుండి బయలుదేఱిచంద్రవర్మయఁబరిమిత పరివారముతో మిత్రసందర్శనార్థమయి సింహాశద్వీపమునకువచ్చెను. ఈసమావేశమువలనఁ జరకాల మెడఁబాసియుండి యాకస్మికముగాఁ గలిసినయామిత్రుల కిరువురకును గలిగినయానంద మింతింత యని

చెప్ప నలవి కాదు. రాకరాకవచ్చిన తన చిన్ననాటిమిత్రునకు సక
లోపచారములను జేయుచుఁ జక్కఁగాఁ బరామర్శింప వలయు నని
భార్యకు బోధించుటయే కాక, తన ప్రాణసమానుఁ డయిన బాల్య
మిత్రుఁడు సరసనుండి చూచుచుండఁబట్టి యిప్పుడుకదా నాసౌఖ్యము
పరిపూర్ణత గాంచె నని సుమిత్రుఁడు మనసుతోఁ బరమానందభరితుఁ
డయియుండెను. మిత్రు లిద్దఱును పూర్వకాలమును సూర్పి ముచ్చ
టించుచు, బాల్యవస్థయందుఁ దాము చదువుకొన్న సంగతులను,
చిన్ననాటి యాటపాటలను, తోడిబాలురతోడఁ గూడి విహారము
నకుఁ బోయినప్పుడు నడచినచర్యలను దలఁచుకొని యానందించుచు,
వారిసల్లాపములయం దెల్లప్పుడును నుల్లాసమును గనఁబఱచుచు సమీ
పమున నుండు మంజువాణితో వేడుకగాఁ జెప్పుచుండిరి. ఇట్లు కొంత
కాలము సుఖముగా జరిగినతరువాత చంద్రవర్మతన దేశమునకు వెళ్ళుట
కయి ప్రయాణము కాఁగా భర్తకోరికప్రకారము మఱికొంతకాల
ముండి వెళ్ళు మని యాతనిని మంజువాణి ప్రార్థించి చెప్పెను.

ఈయుత్తమకాంతయొక్క సంతాపదినములు నాటితోఁ
బ్రారంభ మాయెను. సుమిత్రుఁ డెంతప్రార్థించినను నిలువ నొడఁ
బడనివాఁడు మంజువాణియొక్క మృదుమధురవాక్యములచే మనసు
కరఁగినవాఁడై దీనత్వముతో వేడికొనునామెప్రార్థననుత్రోచిపుచ్చ
లేక చంద్రవర్మ మఱికొన్నివారములవఱకును తన ప్రయాణమును
మానుకొనెను. తన మిత్రునియొక్క సుగుణసంపదయును తన
యిల్లాలియొక్క సత్స్వభావమును జిరకాలానుభవమువలన తెస్సగాఁ
దెలిసియున్నవాఁ డయ్యును, వేళావిశేషముచేత సుమిత్రుఁడు భార్య
యందును మిత్రునియందును నిగ్రహింపరానియసూయ గలవాఁ
డయ్యెను. పెనిమిటియొక్క యాజ్ఞ చేత నాతనిప్రీతిని బడయుటకొఱకే

యాకాంత దినదినమును చంద్రవర్మ విషయ మయి చూపుచువచ్చిన శ్రద్ధయంతయు దురదృష్టవంతుఁ డైన యాన్యపాలునియొక్క మనో వేదనాభివృద్ధికే తోడుపడసాగెను. సుమిత్రుఁడు పూర్వము ప్రియ కాంతయెడ నెంతప్రేమ గలవాఁడును ప్రియమిత్రునియెడ నెంతదయ గలవాఁడు నయి యుండెనో యిప్పు డంతయీర్ష్యయు నిర్దయత్వ మును గలఘోర రాక్షసుడుగా మాటి, తనసభికులలో నొకఁడగు బహుమానుని బిలిపించి, రహస్యముగా నాతనితోఁ దనకుఁ గలిగిన యనమానమును జెప్పి, చంద్రవర్మను విషప్రయోగము చేసి చంపు మని యుత్తరువు చేసెను.

బహుమానుఁడు దూరాలోచనగలవాఁడును మిక్కిలియోగ్యుఁ డును కాఁబట్టి తనరాజు పెట్టుకొన్న సందేహమునకు లేశమయినను అవకాశము లేదని యెఱిగినవాఁడయి, విషముపెట్టుటకు మాటుగాఁ దనప్రభువుయొక్క యాజ్ఞను ఆయనకు నివేదించి, సింహాశద్వీపమునుండి తప్పించుకొని నూయనతోడఁగూడి వెడలిపోవుట కొప్పకొనెను. చంద్రవర్మయు బహుమానుని సాయముచేతఁ దనరాష్ట్రములో సుఖ ముగాఁ బ్రవేశించెను. అప్పటినుండియు నక్కడ రాజసభలోఁ బ్రధా నుఁడుగా నుండి, బహుమానుఁ డా రాజునకు ముఖ్యమిత్రుఁడును అత్యంతప్రియుఁడును నయి యుండెను.

బహుమానుఁడు పాటిపోవుటచేత మండిపడి, రాజు మఱింత కోపముతో రాణి యున్నయంతఃపురమునకు తత్త ణమే నడచి, అక్కడ తనముద్దులతనయుఁ డైన కృష్ణుఁడు తల్లితో వేడుకగా నేదోకథ చెప్పు చుండఁగా వినుచుఁ గూర్చున్న భార్యను జూచి, కుమారుని రెక్కపట్టు కొని యావలకీడ్చి, భార్యను చెఱసాలయందుఁ బెట్టఁ బంచెను. కృష్ణుడు మిక్కిలి పసివాఁ డయ్యును తల్లియందు మిగుల ప్రేమగలవాఁడయి

యుండెను. కాబట్టి తల్లిని ఆప్రకారముగా అవమానపఱచి కారాగృహమునకుఁ బంపుచుండఁగాఁ జూచినప్పుడు, గుండెలు పగిలిపోయి మనసులో దిగులు పెట్టుకొని, ఆహారనిద్రాదులు మాని దినదినక్రమమున క్షీణించి తుదకు మరణావస్థను బొందునంతటి స్థితిలోనికి వచ్చెను. రాజును తనరాణిని చెఱసాలకు పంపివేసి, చతురాస్యుడును సత్యసాధుడును అనునిర్దఱుభృత్యులను బిలిపించి, మీరు తిరువనందపురమున నున్నదుర్గగుడికిఁ బోయి మంజువాణికి నామీఁద మోహము కలదో లేదో, తెలిసికొని రుండుని పంపెను.

రాణి కొంచెముకాలము చెఱసాలలో నున్నప్పుడు, ఆమెకు కూతురు పుట్టెను. ముద్దులమూటగట్టు నాచిన్నకూతును జూచికొనుచుండుటవలనఁ గొంత యూరటచెంది ఆమె “నాకన్నతల్లీ ! నీ వెంత నిర్దోషురాలనో నేను నంత నిర్దోషురాలనేజూమి” యని యాచిన్నదానిని జూచి పలికెను. ఆపవిత్రతాతీలకమునకు రాజబంధుఁడైనవక్రచిత్తునిభార్య మిత్రవింద యనునామె ప్రియసఖిగా నుండెను. ఆవిడ రాణికి కూతురు గలిగిన దన్నవార్తను విన్నతోడనే యామె యున్న చెఱసాలకుఁ బోయి, అక్కడ నామె కుపచారమునిమిత్తముంచఁబడిన మాలిని యనుపరిచారికం గాంచి “మాలినీ! రాణిగారు నాయగడు నమ్మక ముంచి కొమాటైన నావశమున నిత్తురేని, ఆచిన్నదానిని తండ్రియైనరాజునన్నిధానమునకుఁ గొనిపోయి చూపెదనని నీవు వెళ్ళి యామెతోడ మనవి చేయుము. ఆచిన్నదానిని చూచుటవలన నైన నాతనికి మనసు కరఁగి రాణిమీఁద దయవచ్చు నేమో యెవ రెఱుఁగుదురు?” అని చెప్పెను. మాలినియు మిత్రవిందను జూచి “తల్లీ మీరు సెల విచ్చినదాని నిప్పుడేపోయి రాణిగారితో విన్నవించెదను. ఆమె నేటియదయకాలముననే యాపసిబిడ్డను గొనిపోయి రాజుసాద

ములమీఁదఁ బడవైవ సాహసించెడుపుణ్యాత్మురా లెవ్వరైనదొర
కునాయని విచారింపఁ జొచ్చినది,” అని పలికెను. ఆమాటలకు సంతో
షించి, “మాలినీ! రాజుగారిసమక్షమున నేన దనపక్షమున ధైర్య
ముతో వాదించెదనని రాణిగారితో జెప్పుము.” అని మిత్రవింద
చెప్పెను. నిరపరాధిని ధైనరాణిగారికి మహోపకారమును జేయఁ
బూనుకొన్న నీకు శాశ్వతసుఖము కలుగునుగాక యని మిత్రవిందను
దీవించి, రాణిగారితో సర్వమువిన్నపము చేసియా మెప్రీతిపూర్వకముగా
నిచ్చినయా బాలికను పొత్తులలోఁ గొనివచ్చి, మాలిని యాపుణ్యవతి
యొక్కచేతిలోఁ బెట్టెను.

అప్పుడు పుట్టినయా పిల్లను పొత్తులలోఁ బెట్టకొని నడచి,
రాజు కోపమునకు భయపడి పోవల దని నిర్బంధించు నిజనాథుని
వాక్యములనుసహితము లక్ష్యముచేయక, మూఁకలలోనుండి శ్రోవ
చేసికొని రాజుసన్నిధికిఁ బోయి, మిత్రవింద యా నెత్తురుగందును ఆయన
పాదములమీఁదఁ బడవైచి, మోమోటమి లేక యావఱకు రాజు
చేసిన క్రూరకృత్యమును గర్హించి, యేదోషము నెఱుంగని పిల్లను
తల్లిని దయతోఁ జూడుమని బహువిధముల వేడుకొని, జాలిపుట్టు
నట్టుగా రాణిపక్షముగాఁ గొంతతడవు ప్రసంగించెను. ఆమె న్యాయ
నిష్ఠురము లాడి హితము చెప్పినకొలఁదినిరాజున కంతకంత కాగ్రహము
బలిసి యామెను దన యెదురనుండి కొనిపో మ్మని యాపె పెనిమి
టితో నుత్తరువుచేసెను. మిత్రవింద వెళ్లనపుడు పిల్లది యొంటిగా
నున్నప్పుడు శిశువుయొక్కయసహాయతను జూచిన నైన నొకవేళ
జాలిపుట్టునేమో యని యాబిడ్డను తండ్రి కాళ్ళసమీపముననే దిగ
విడిచి పోయెను. ఆమెకొలువుఁ బాసి వెళ్ళినతోడనే దయాశూన్యుఁ

డయిన యాతండ్రి వక్రజిత్తుని బిలిచి 'నీ వీబిడ్డను గొనిపోయి సముద్రమునుదాటి నిర్జనవనములో దిగఁబెట్టి ర'"మ్మని యాజ్ఞాపించెను.

వక్రచిత్తుఁడు ఉత్తమాంగన యైనమిత్రవిందవంటివాఁడు కానందున తనస్వామియాజ్ఞను శిరసావహించి యానిమిషమున నేయొకపడవ నెక్కి, ముందుగా నెక్కడ నిర్మానుష్యమైన యడవి కనఁబడునో యక్కడనాచిన్నదానిని పాటవేయవలె ననునద్దేశముతో బయలుదేరినెను. రాజు రాణిమీఁద మహాకోపముతో నున్నవాఁడు కాఁబట్టి, దేవతావాక్యమును దెచ్చుట కయి వెళ్ళియుండినసత్యసారుఁడును చతురాస్యుఁడును వచ్చుటకై నఁ గనిపెట్టుకొనియుండక, యీలోపుగా నేకన్నకూతురుగతివిని మూర్ఛపోయి తేటి కన్నకడుపు దహించుకొనిపోవ రాణి విలపించుచుండఁగా తనసభలోని ప్రముఖుల యొక్కయు మంత్రులయొక్కయు సమక్షమున బహిరంగముగా భార్యనేరమును విచారణ చేయుటకయి యామెను రక్షి కీడ్చెను. ఆమె చేసిననేరమును విమర్శించుట కయి దేశములోఁ గలగొప్ప వారును, న్యాయాధికారులును, మంత్రులును రావించి బడిరి. అప్పుడు వారందఱి యెదుటను వీసమంతయు దోషములేనియామోషిద్రత్నము పోషాపరాధము చేసినదానివలె దీనశిక్షముతో నిలువఁబడి వారుచెప్పు టీర్పును వినుట కయి యెదురుచూచుచుండెను. ఇంతలో సత్యసారుఁడును చతురాస్యుఁడును సభామంటపము ప్రవేశించి, పదిలముగా ముద్రివేసి భద్రపఱిచి తెచ్చిన దేవతావాక్యములుగలయుత్తరమును సగౌరవముగా రాజునకు సమర్పించిరి. అప్పుడు రాజుయొక్క యాజ్ఞానుసారముగా సభికులలో నొకఁడు మంత్రుని విడఁగొట్టి, అందులోని వాక్యము లందఱకు వినఁబడునట్లుగా నీప్రకారము చదివెను—

“మంజువాణి కేవలము నిరపరాధిని; చంద్రవర్మ కళంకరహితుడు;

బహుమానుడే నిజమైన భృత్యుడు; సుమిత్రుడు నిష్కారణముగా జారత్వశంకను బెట్టుకొన్న క్రూరుడు; ఇప్పుడు చంపఁ బంపఁబడిన కూతురు దొరకకపోయినయెడల రాజు సంతలేనివాఁ డయి మృతి నొందును.”—రాజు అమాటలయందు దెంతమాత్రమును విశ్వాస ముచక, ఇదియంతయును రాణియొక్కమిత్రులచేత పన్నఁబడిన తంత్ర మని పలికి, న్యాయాధిపతి కభిముఖుఁ డయి నీవు రాణిని విమర్శించుట కారంభించు మని యాన తిచ్చెను. భూపతి యీమాటలు పలుకుచుండఁగానే, ఒక సేవకుడు కొలువుకూటమునకుఁ బరుగెత్తుకొనివచ్చి రాజుగారి పుత్రుడైనకృష్ణుడు తనతల్లిని ప్రాణాంత శిక్షను పొందించుట కయి విమర్శచేయుచున్నారని విని వ్యసనము చేతను సిగ్గుచేతను దేహమును మఱచి యాకస్మికముగ మృతినొందెనని చెప్పెను.

ప్రియనందనుడైనకృష్ణుడు తనకుసంభవించినదురవస్థ కయి కుంది ప్రాణములు విడిచినాడన్నవార్త చెవిసోకినతోడనే ఘంజువాణి మొదలునటికినయరఁటిచెట్టువలె నేలమీఁదఁబడిమూర్ఛపోయెను. పుత్ర మరణవార్త రాజహృదయమునకు శూలమువలె నాటినందున, అభాగ్యురాలైనయిల్లాలియందుఁ గొంతకనికారము జనించి, రాజు తత్క్షణమే మిత్రవిందను ఆమెపరిచారికలను బిలిచి రాణిని ఆవలకుఁ దీసికొనిపోయి శైత్యోపచారములు చేసి మూర్ఛ తేర్చు డని యాజ్ఞాపించెను. రాణినావలకుఁ గొనిపోయిన కొంతసేపటికి మిత్రవింద మరలఁ జనుదెంచి, ఆమె మరణము నొందెనని నెప్పెను.

సుమిత్రుడు భార్య మరణము నొందెనని విన్నప్పుడు, ఆమె విషయము తాను చేసినకూరకృత్యములను చింతించి పశ్చాత్తాప పడఁ జొచ్చెను. తానామెను పెట్టినబాధలవలననే యామెనుననువిక

లత్వము గొందెననియు, ఆనె నిరపరాధిని యనియు నిప్పుడు తలఁచెను; ఉన్నయొక్కమారుఁడును మరణము నొందిరాఁడు. కాఁబట్టి చంపఁ బడినకూఁతురు మరల దొరకనిపక్షమునఁ దాను సంతానము లేకుండ మృతిపొందవలసినది వాస్తవముగాఁ గనఁబడఁబట్టి యిప్పు డా దేవతావాక్యములయందును నన్మృకము తోఁచెను; కాఁబట్టి తనపోయినకూఁతురునిమిత్తమయి తనరాజ్యమునై నను విడిచిపెట్టవలెనని నిశ్చయించుకొని రాత్రిందివములు దుఃఖసముద్రములో మునిగియుండి, బహుసంవత్సరములు వ్యసనముతోను దీర్ఘవిచారము తోను రాజు కాలమును గడపుచుండెను.

వక్రచిత్తుఁడు రాజపుత్రక నెక్కించుకొనిపోయినపడవ గాలివాన వలనఁ గొట్టుకొనుపోయి, చంద్రవర్మ రాజ్యము చేయుచున్నమలయాళ దేశతీరమునే చేరెను. వక్రచిత్తుఁ డిక్కడదిగిరి కాపుకాపున నేప్పుచున్నయాపసిసిల్లను దయచూలి యొకచోట విడిచిపెట్టి తనపడవ నైపునకు వెళ్లెను. కాని 'నికూఁతు నచ్చట దిగవిడిచి వచ్చినా' నని సుమిత్రునితోఁ జెప్పుట కయి సింహాళదీప్తమునకుపూత్ర మాతఁడు మరల తాలేదు. ఆతఁడు వెనుకఁదిగిరి నపడవలోనికి వెళ్ళుటకయి పోవుచుండఁగా, చేరువయడవిలోనుండి యొకవ్యాఘ్రము వచ్చి యాతనిపయికి దూకి, మెడ పట్టుకొని చంపి తనప్రభువుయొక్క దుర్గార్గ మయినయాజును నెఱవేర్చినందునకై తగినశిక్షను చేసి పోయెను. రాజు యాచిన్నదానిని రాజుకడకొనినప్పుడు సాధ్యమయినంత యందముగాఁ గనఁబడునట్లు చేసి మఱి పంపినది. కాఁబట్టి, యిప్పు డాచిన్నది యమూల్యవస్త్రములతోను రత్నఖచితము లయిన స్వర్ణాభరణములతోను అలంకరింపఁబడి యుండెను. వక్రచిత్తుఁడును తాను బైలుదేశి వచ్చునప్పుడు ఒకకాగితముమీఁద 'ప్రమతి యని

వ్రాసి దాని నాచిన్నదానివస్త్రమున కంటించిపోయెను. ఆకాగితము మీఁదనే ఆమెది గొప్పవంశమనియు దైవవశమున దుర్దశప్రాప్తించినదనియు నూచించుపదములుకూడఁ గొన్ని వ్రాయఁబడి యుండెను గాని యవి స్పష్టముగాఁ దెలియఁదగినవిగా నుండలేదు.

మేకలను మేపుటకై యాయరణ్యమునకు వచ్చిన గొల్లవాఁ డొక్కఁడు ఆచిన్నదానియేడుపు విని దయార్ద్రహృదయుడై దాపు నకు వచ్చి చూచి, పిల్లదాని నెత్తకొని యింటికేబోయి పెంచుటకై తనభార్య కిచ్చెను. ఆగొల్లదియు పిల్లదానిని తనకుమార్తెలకన్నను ప్రేమతోఁ బెంచు చుండెను గాని, యాగోపకుటుంబమువారు తమ యొక్కనిరుపేదతనమునుబట్టి సర్వాభరణములతో నాచిన్నది తమకు దొరకినసంగతిని దాఁచవలసినవారైరి. కాబట్టి ఆగొల్లవాఁడు తన భాగ్య మెక్కడనుండి వచ్చెనో యెవ్వరికిని తెలియకుండుట కయి కుటుంబముతోఁగూడ తానుండుప్రదేశమును వదిలివేసి, ఆదేశము నకు రాజధాని యైనయనంతసేనమునకు సమీపమున నున్నపల్లె చేరి, ప్రమతియొక్కనగలలోఁ గొన్నిటినివిక్రయించి పశువులనుదలనుగొని యచ్చట విశేషధనవంతుఁడుగా నుండెను. వాఁడు ప్రమతిని తన కుంతునుగానేభావించుకొని పెంచు చుండెనేకాని, ఆమెరాచకూతురన్నచూటను లేశ మైననెఱిగినవాఁడు కాఁడు. ఆమెయు సంవత్సర క్రమమునఁ బెరిగి, యంతకంతకు సౌందర్యవతి యై యశావనదశను పొందెను. అమె గొల్లపిల్లలు సాధారణముగా నేర్చుకొనుదానికంటె విశేషవిద్యను నేర్చుకొన్నది కాకపోయినను, ఆమె స్వభావసిద్ధములైన తెలివితేటలను నడవడికను జూచినవా రందఱును చిన్ననాటి నుండియు నామె రాజమందిరములోఁ బెరిగినది కాదని యెంచుట కవకాశము లేనివారుగా నుండిరి.

మలయాళ దేశపురా జైనచంద్రవర్మకును రామవర్మ
యనుపేరు గల కొమారుఁ డొక్కఁడే యుండెను. అతఁ డొకనాఁడు
వేటకుఁ బోయి ఆగొల్లవాని యింటిసమీపముననుండి వచ్చుచు
గుమ్మములో నిలుచున్న ఆచిన్నదానిని జూచి ఆమెయొక్కరూప
లావణ్యాదుల కద్భుతపడి, మోహపరవశుఁ డయ్యెను. అతఁడు తత్క్ష
ణమే మాటువేషము వేసికొని కందర్పుఁ డనుపేరున నాగోపగృహ
మునకుఁబోయి నాఁడు మొదలుకొని తఱచుచుగా వానియింటికి రాక
పోకలు చేయుచుండెను. చంద్రవర్మయు దనకొమారుఁడు మునుపటి
వలె నిల్లుపట్టక తిరుగుచుండుట చూచి సందేహపడి, అతని జాడలను
కనిపెట్టెటకై దూతలను నియమించి, వారివలనఁ దనపుత్రుఁడు
గోపకామినిమీఁద మనసుతగిలియుండుటను దెలిసికొనెను. చంద్రవర్మ
వెంటనే తనప్రాణమిత్రుఁడైన బహుమానుని రప్పించి, ఆసంగతి
యంతయు నతనితోఁ జెప్పి, ప్రేమతితఁడై యైనగొల్లవానియింటికిఁ
దనతోఁగూడ రమ్మని కోరెను.

చంద్రవర్మయు బహుమానుఁడును ఇద్దరును మారువేషములు
వేసికొని గొల్లవాఁడు ఇంద్రోత్సవము జరిగించుచున్న సమయమున
నావృద్ధగోపకునిమందిరముదగ్గరకు వెళ్ళిరి. వారిరువురును క్రొత్త
వారేయైనను, ఇంద్రోత్సవసమయమున వచ్చినవారి నందఱిని ఆద
రింతురు కాఁబట్టి, గొల్లవాఁడు వారికతిథిసత్కారములు చేయుటయే
కాక యుత్సవములోఁ బ్రవేశించిన తనతోడఁగూడ నానంద మనుభ
వింపఁ బ్రార్థించెను. ఆనందభరితు లయి యెల్లవారును తృప్తుచు
కేరుచు నుండిరి. కులమువా రందఱును బంతులుసాగి కూరుచుండిరి ;
ఎక్కడఁ జూచినను ఉత్సవమునకు వలయుసంభారములు కూర్పఁబడు
చుండెను; చిన్నపిల్లలును పిల్లవాండ్లను గృహముముందట నున్న

పచ్చికబయలిమీఁద గంతులువేయుచు కేరుచుండిరి. వారికంటె పెద్ద వాండ్రు గుమ్మమువద్దకు వచ్చిన మన్నారవానియొద్ద బొమ్మసామానులను ఇత్తడి నగలను అద్దములను గొనుచుండిరి.

ఈప్రకార మందఱును సందడిగానుండఁగా రామవర్మయు ప్రమతియు అక్కడ నడుచుచున్న వేడుకలయందుఁ బ్రొద్దుపుచ్చుట కంటె నన్యోన్యమును సరససల్లాపములతో కాలక్షేపము చేయుటకయి మిక్కిలి కౌతూహలము కలవా రయి యాసమ్మర్దముపొంతకుఁ బోవక దూరముగా నొక రహస్యస్థలమునఁ గూరుచుండిరి. తన కొమారుడు తన్నెఁతమాత్రము నానవాలుప్పట్టుటకు వలనుగాకుండ, మాఱు వేషము వేసికొనియుండుటచే రాజును వారిరువురసంభాషణములు వినఁబడు నంత సమీపమునకు వెళ్ళియుండెను. ఆచిన్నది తనకొమారునితో మాటాడిన వాక్యములు ప్రోథములు కాకపోయినను మిక్కిలి మధురములుగా నున్నందున రాజునకుఁగలిగిన యద్భుతమునకుఁ బరిమితి లేదు. అప్పుడు రాజు బహుమానునివంకఁ జూచి “హీనజాతివారిలో నింత సౌందర్యవతిని వినియూ గనియు నుండలేదు; నేను కనిపెట్టినంత నటకు ఈచిన్నదాని మాటలలోను ప్రవర్తనలోను హీనజాతియని యూహించుటకుఁ దగినయాధార మేదియు గనఁబడలేదు.” అని చెప్పెను. “నిస్సంశయముగా నీకన్య గోపకులమునకెల్లను రాణియై యుండు” నని బహుమానుఁడు మాఱు పలికెను.

అప్పుడు రాజు ముసలిగొల్లవానికడకు వచ్చి “ఓయీ! నీ కొమార్తెతో మాట లాడుచున్నయాచిన్నవాఁడెవఁ”డని యడిగెను. “అతనిపేరు కందర్పుఁడు, తనకొమార్తెమీఁద ప్రేమగల దని చెప్పుచున్నాఁడు, అతనికి నాకూఁతును విహహము చేసికొనుయోగ ముండేనేని ఆతఁడెప్పుడును కలలోనైన నెదురుచూడని లాభముతోడఁ

గూడ నామెరాగలదు” అని, అమ్మగారి మిగిలిన ప్రమతియొక్క యాభరణముల లనిభావమునం దుంచుకొని వాడు పలికెను. ఆగొల్ల వాడు నాడట్లు నగలుకొన్ని విక్రయించి పశువులమందలను కొన్న తరువాత, శేషించిన నగలను వివాహకాలమునం దట్లున కరణముగా నిచ్చుటకయి పదిలపఱచి యుంచెను.

రాజు తరువాతఁ దనకొమారునివంక నురలి, “ఓచిన్నవాడా! ఇదిదేమి? ఎంతోవేడుకగా నడుచుచున్న యాయుత్సవమును నిరాకరించి నీమనసు మఱిదేనిమీఁదనో లగ్నమయినట్లు తోచుచున్నది. నేను యశావనదశలోనున్నప్పుడు, నామనసు తగిలినమగువల కెన్నెన్నియో సూడిదల నిచ్చుచుండెడివాడను. వినోదకరము లయిన వస్తువులనమ్మువాఁ డట్లు దగ్గజనుండియే పోవుచున్నను, నీనొక్క వస్తువునైనఁ గొనిపెట్టకపోవుట యెంతయు వింతగా నున్నది” అని మాటుగొంతుకతోఁ బలికెను. ఆరాచకొమారుడు తాను తండ్రితోనే మాటాడుచున్నమాటను లేశమైన నెఱుంగఁడు కాబట్టినిశ్చయముగా “ఓయివృద్ధుడా! అటువంటివస్తువుల నామె గౌరవింపదు; ఈప్రమతి నావలన నపేక్షించు పెద్దనూడిద నాహృదయాంతరాళము లోనే దాచిపెట్టఁబడి యున్నది” అని ప్రమతివంకఁ దిరిగి “నావలెనే పూర్వ మెప్పుడో నీవంటిమోహనాంగిని కామించి, తిరిగియున్న యీముసలివాడు వినుచుండఁగా నామనసు వెలిపెదను. ఓప్రమతి పరాకు లేక వినుము” అనిపలికెను. అంతలో నూరకుండక యతఁడు దయచేసి మావివాహనిర్ణయమును జూడు” మని పలుకుచు, తాను ప్రమతితోఁజేసిన వివాహవిషయమైన వాగ్దానమునకు సాక్షిగా నుండవలసినదని యావృద్ధుని నడిగెను. రాజుంతట మాటువేషమునుదీసివేసి నిదస్యరూపముతో కొడుకును గద్దించుచు “వివాహవిమోచనమును

జూచెద” నని పలుకుచుఁ వెట్టిగొల్లవానియింటఁ బుట్టినయీకులహీనుఁ
రాలిని వివాహము చేసికొన సాహసించినందునకయి పలువిధముల
నిందించి ప్రమతివంకఁ జూచి “యీకముం దెప్పుడైన నీవు నాకొమా
రుని మరల నిక్కడకువచ్చుట కంగీకరించితివేని నిన్నును నీతండ్రియైన
ముసలిగొల్లవానినిగూడ స్రూరముగాఁ జంపించెద” నని బెడరించెను.
తత్త ణమే బహుమానునితోఁ దనకొమారుని వెంటఁ బెట్టుకొనిరమ్మని
చెప్పి, మహాకోపముతో రాజు తాను ముందుగా మందిరమునకు
బోయెను.

రాచబిడ్డయొక్క స్వభావము దాఁగియుండదు కాఁబట్టి రాజు
వెళ్ళినతరువాత ఆతనిదూషణభాషణములవలనఁ గోపమువచ్చినదయి
ప్రమతి, “మన కందఱకును హాని పొందఁజూపముకానున్నను, నేనప్పు
డేమియు భయపడలేదు; ఒకటిరెండుమాటలు రాజును పలుకరించి
ఆయనతో మీరాజభవనముమీఁద ప్రకాశించుసూర్యుడే సంకోచ
పడక మాకుటీరనిలయముమీఁద సహితము ప్రకాశించుచు మిమ్మును
మమ్మును సమానదృష్టితో నేచూచుచున్నాఁడనిస్పష్టముగా మొగము
మీఁదనే యనవలె ననుకొంటి” ననిపలికి, పిమ్మటవిచారగ్రస్తురాలయి
“యీవఱకు నేనేమో కలగనుచున్నానుకాఁబోలు! ఇప్పుడు మేలు
కొన్నాను. యీవిషయమై యీక మనసున కేమియు భాధ కలుగఁ
జేయను. నన్ను విడిచి మీదారినిపోండి; నేను నామేకలపాలు పితకు
కొనుచు నాపాట్లు నేను పడుచుండెదను” అని నిస్పృహతోఁ బలికెను.

దయార్ద్రమానసుఁ డైనబహుమానుఁడుప్రమతియొక్క యను
వర్తనమునకు ధైర్యమునకును మెచ్చుపుట్టి, మోహంధకార నిమ
గ్నుడై యున్న రాజనందనుఁడు జనకుని యాజ్ఞామంత్రమునఁ బ్రాణ
సమానయైన యామానినిని విడువఁగలవాఁడుకాఁడని రూఢిగా నెఱిఁ

గినవాఁడు కాన, ఏలాగుననైన నాకాముకీకాముకుల నేకీభవింపఁజేయు మార్గమును వెదకి యందువలనఁ జిరకాలమునుండి తనమనసులోనున్న యొకయాలోచనను ఈడేరుచుకొనవలె నని నిశ్చయించెను. సింహాళ ద్వీపాధినాథుఁ డగుసుమిత్రుఁడు నిజముగాఁ బశ్చాత్తప్తుఁడయి యున్నాఁ డన్నసంగతి బహుమానుఁడు చిరకాలముక్రిందనే యెఱిగి యుండెను. ఇప్పుడు బహుమానుఁడు చంద్రనర్మకు ప్రియమిత్రుఁడుగా నుండినను, తన పూర్వప్రభువును జన్మభూమిని మఱియొకసారి పోయి చూడవలె ననునాశనుమాత్రము బొత్తిగా వదలిపెట్టిన వాఁడుకాఁడు. కాబట్టి రామవర్మను ప్రమతిని తనతోడ సింహాళద్వీపమునకు రావలసినదనియు, అచ్చట సుమిత్రుని మధ్యవర్తిత్వమునఁ జంద్రవర్మ వలన క్షమాపణమునువడసి వివాహమున కనుమతిని పొందువలయును మిమ్ముఁ గాపాడుట కారాజు నొడఁబఱిచెద ననియుఁజెప్పెను.

ఈయాలోచనకు వారిద్దఱును సంతోషముతో నంగీకరించి నందున బహుమానుఁడే ప్రయాణమునకుఁ గావలసిన సర్వసామగ్రిని సిద్ధముచేసి యావృద్ధగోపకునిగూడఁ దమతో వచ్చుట కొడఁబఱి చెను. ఆగోపవృద్ధు ప్రమతియొక్క మిగిలియున్న యాభరణములను, ఆమెచిన్ననాటి బట్టలను, ఆబట్టలకంటించియున్న కాగితమునుగూడఁ దనతోఁ గొనిపోయెను. కొన్నాళ్ళు సముద్రముమీఁద సుఖయాత్ర చేసినతరువాత, వారందఱును క్షేమముగా సుమిత్రుని రాజధానికివచ్చి చేరిరి. పోయినభార్యను కొమ్మార్తెను దలఁచుకొని మనోవ్యాధితోఁ బరితపించుచున్నసుమిత్రుఁడు బహుమానుని నత్యంతప్రేమతో నాదరించి, పరమప్రమోదముతో రామవర్మకును అతిథిసత్కారము నెఱపి గారవించెను. బహుమానుఁడు తీసికొనిపోయి రామవర్మయొక్క కాబోవురాణియని కనఁబఱచిన ప్రమతిమీఁదనే రాజు దృష్టియం

తయు నుండెను. ఆమెయందుఁ దనపోయినభార్యయొక్కపోలిక కనఁ బడినందున, ఆయన కప్పుడు క్రొత్తగా దుఃఖము లోపలినుండిబయలు దేటి “నే నట్లు కఠినచిత్తుడనై చంపింపకుంటినేని, నాకూతురు నిటు వంటి చక్కనికన్నియయే యగునుజుండీ” యని కంటఁ దడిపెట్టెను. ఆవెనుక రాజు రామవర్మవంకఁదిరిగి “ఉత్తముఁ డైన నీతండ్రియొక్క చెలిమిని నిష్కారముగాఁ బోఁగొట్టుకొంటిని; ప్రాణాధికుడైన యాతని నేలాగుననైన నొకసారిచూడవలె నని నాకెంతో యభిలాష మున్నది” అని పలికెను. ఆచిన్నదానిని రాజంతశ్రద్ధతోఁ జూచుటయు తనకూతురెప్పుడో చిన్నతనములోఁ దనయాజ్ఞచేతనే యడవులలో విడిచిపెట్టఁబడిన దని చెప్పటయు విచారించి యాగొల్లవాఁడు చిన్నదానిని విడిచిపెట్టిరన్న కాలమున విధమును ఆమెగొప్పవంశమందుఁ బుట్టినదాటకు సాక్ష్యమిచ్చు తనకుదొరకిన యమూల్యవస్త్రభరణములను దలఁచుకొని మనసులోఁ బరిపరివిధములఁ జింతింపసాగెను. ఆసంగతు లన్నిటిని బాగుగ విమర్శించి వాఁడు రాజుపోయినదనుకొనుచున్న కూతురే యీప్రమతియని నిశ్చయము చేసికొనెను.

అప్పుడురామవర్మయు, ప్రమతియు, బహుమానుఁడును, మిత్ర విందయు, అందఱును గూరుచుండియుండఁగా ఆముసలి గొల్లవాఁడు తనకుప్రమతి దొరకినవిధమును, ఆమెనుగొనివచ్చి విడిచినమనుష్యుని పెద్దపులిపట్టుకొనఁగాఁ దానుజూచుటయుఁ జెప్పి, ఆసమయమున బ్రమతికిఁ గట్టఁబడిన విలువవస్త్రమును మెడయందున్న కంఠాభరణమును బట్టకుఁగట్టియున్న కాగితమును గొనివచ్చి రాజముందఱఁ బెట్టెను. వానిని జూచినతోడినే మిత్రవింద యావస్త్రమును నగయు మంజువాణి తనకూతురన కలగకరించినవే యనియు ఆకాగితముమీఁదివ్రాత తన మగనియక్షరములే యనియు, ఆనవాలుపట్టెను. అప్పు డక్కడనున్న

వారి కందఱికిని సుదేహము నివర్తయి, ఆమె సుమిత్రనిపుత్రిక
యశాట విస్వప్తమాయెను. పోయినదనుకొనుచున్న కూతురు దొరకినరి
కాబట్టి దేవతావాక్యప్రకారము రాజయొక్కవంశము భూమిమీఁద
నిలిచినదన్నసంతోషమును, భర్తపోయినాడన్న దుఃఖమును, మిత్ర
విందను గొంతతడవు నిశ్చేష్టరాలినిగాఁ జేసెను. ప్రమతి తనకొమా
ర్తయే యయిననంగతి తెలిసినతోడనే తనబిడ్డను చూచుకొనుటకుఁ
దల్లికిఁబుణములేకపోయెఁగదాయని దుఃఖించి, యేమో చెప్పదలచుకొని
“నీతల్లి నీతల్లి—” అనుమాటలు దక్క మఱియేమియుఁ బలుక లేక
కొంతతడవు నివ్వెఱఁగొంది యుండెను.

రాజాప్రకారము సంతోషములోను దుఃఖములోనుమునిఁగి
యుండఁగా మిత్రవింద సమీపమునకువచ్చి సుప్రసిద్ధుడగు నొకశిల్ప
కారునిచేకొత్తగాచేయించిన మంజువాణియొక్క విగ్రహ మొక్కటి
తనయింట నున్నదనియు, దానిపని యేలినవారు మాగృహమునకువచ్చి
చిత్తగింతురేని నిజముగా మంజువాణియే యడ్కడనున్నదనుకొనునంత
విచిత్రముగానున్నదనియురాజుతోమనవిచేసెను. రాజుతనభార్యయొక్క
రూపమును జూడవలెనని యత్యాసక్తుడయి యున్నందునను, ప్రమతి
తానెప్పుడును జూచి యెఱుఁగని తల్లియాకార మేప్రకారముగా నుం
డునో కనవలెనని యతీకురూపాలయయి యున్నందునను, అందఱును
గలిసి యక్కడకు వెళ్ళిరి. ఆవింతయైన విగ్రహమున కడ్డముగానున్న
తెరనుదీసి మిశ్రివింద చూపఁగానే, అచ్చముగా విగ్రహము మంజు
వాణిని బోలియున్నందున రాజునకు దుఃఖ మాగక మనసులోనుండి
పొరలిపొరలి రాసాగెను. కాబట్టి కొంతనే పాతఁడు మాటాడుటకును
కడలుటకును శక్తుఁడుగాక చిత్రపుప్రతిమవలె నిలువఁబడి యుండెను.

మిత్రవింద యప్పుడు రాజున కభిముఖురాలయి “మహాప్రభూ! మీరు నిశ్చేష్టులయి యుండుట చూడఁ బనివానిశిల్పకలా కాశల్య మున కత్యద్భుత పడుచున్నట్టు కనుపట్టుచున్నారగాన, నేను మిక్కిలి ప్రమోదించుచున్నాను. ఈవిగ్రహము కేవలము శ్రీ రాజ్ఞి గారివలె నుండలేదా?” అని యడిగెను. రాజును తుదకు హృదయము పదిల పఱచుకొని, “నిస్సందేహముగా నేను మొట్టమొదట నామెను వరించినప్పు డేప్రకారముగా నున్నదో యిప్పుడు నదేప్రకారము గంభీరముగా నిలుచున్నది. కాని మంజువాణి నిజముగా నీవిగ్రహము కను పట్టునంతవయస్సు చెల్లినది కాదు” అని చెప్పెను. “అట్లయినచో మంజువాణి యిప్పుటివఱకును జీవించియుండిన నిప్పు డేరీతినుండునో యారీతినే విగ్రహమును సిద్ధముచేసిన పనివానియొక్క నేర్పును మనము మఱింత మెచ్చుకోవలసియున్నది. దేవరవారు చూడఁగాఁ జూడఁగా విగ్రహము కదలుచున్న దనికూడ భ్రమింతురేమో యని భయ మగుచున్నది. ఇక యెర వేయనిండు” అని మిత్రవింద మరల బలికెను. “యెర వేయఁబోకు బహుమానుఁడా! చూడు—నీకది శ్వాసము విడుచుచున్నట్టు కనఁబడలేదా? దాని కనురెప్పలయందు చలన మున్నట్టుకూడఁ గనుపట్టుచున్నది” అని రాజు బహుమాను నకుఁ జూపెను. ఇంతలో మిత్రవింద “దేవరవారి కిప్పుడు గలిగిన సంతోషమునుబట్టి విచారింపఁగా అది జీవించియున్నదని సహితము తలంతురు. ఇప్పుడు నేను యెర వేయవలెను” అనెను. రాజు “మిత్ర విందా! ఇరువది సంవత్సరము లయినను నన్నాలాగుననే తలఁచునట్లు చేయుము. ఇప్పుడును ఆదివ్యసుందర విగ్రహమునుండి యూపిరివచ్చు చున్నట్లే నాకుఁ గనఁబడుచున్నది. ఎంతవెంటయులియైనను విగ్రహ మున కూపిరివచ్చునట్లు చెక్కఁగలుగుదునా? దానిని పోయి యొక్క

సారి ముద్దుపెట్టుకొనెదను; మీరెవ్వరును బరిహసింపకుఁడు” అని మోహపరవశుఁ డయి పలికెను. “దేవా! తాళుఁడు. ఆమెపెదవికి వేసిన యెఱ్ఱరం గింకను పచ్చిగానే యున్నది; మీరు ముద్దుపెట్టు కొందురేని మీపెదవి కంటుకొనును. నేను తెర దిగవేయుదునా?” అని మిత్రవింద యడిగెను. “వద్దువద్దు” ఇరువదియేండ్లయినను ఆలాగుననే యుండనిమ్మ” ని రాజు వేడుకొనెను.

ఈసంభాషణము నడుచుచున్నంతతడవును మోకాలిమీఁద నిలువఁబడి నోరు కదలింపక సావధానముగా జననియొక్క నిరుపమానమైన విగ్రహమువంకనే చూచుచున్న ప్రమతి “నాప్రియమాత వంకఁ జూచుచు, ఎంతకాల మయిన నీప్రకారముగానిలుచుండఁగల” నని పలికెను. అంతట మిత్రవింద రాజువంకఁ జూడ్కి నిగిడించి, ‘యీయాలోకనసౌఖ్యమును గొంతసేపు మఱచి తెరయైనను వేయ ననుజ్ఞయిండు; లేదా యింతకంటె నద్భుతము నొకదానిని జేసెద నందుకై న సమ్మతింపుఁడు. నిశ్చయముగానే నేనీవిగ్రహమును కదలు నట్లు చేయఁగలను; అంతయేకాదు—దేవరవారి సెలవయ్యేనేని, పీఠమునుండి దిగివచ్చి మీహస్తము పట్టుకొనునట్లుసహితము చేయఁ గలను. కాని నేనాలాగునఁ జేసినపక్షమున, నేనేదో తుద్రదేవత యొక్క యుపాసనవలనఁ జేయుచున్నా నని మీరు తలంతురు.— కాదని నేను ప్రమాణము చేయఁగలను” అని చెప్పెను. ఆమాటలకు రాజు విస్మయపడి, “నీవామెచేత నేమిచేయింపఁగలవో దానినంతను జేయింపుము; కన్నులపండువుగాఁ జూచెదను. విగ్రహము చరించు నట్లు చేయుదానికి మాటాడునట్లుకూడఁ జేయుట కష్టముకాదు కాఁబట్టి ఆమెచేత నీవేమి పలికించిననుగూడఁ గర్ణరసాయనముగా వినఁగల” నని పలికెను.

ఈపనికొఱ కావటకే మిత్రవింద సిద్ధముచేసి యుంచినవాద్యములును సంగీతములును మంగళధ్వనులతో మ్రోగసాగెను. చూచువారందఱును అద్భుతరసాక్రాంతులగునట్లుగా విగ్రహమప్పుడు పీఠమునుండి దిగివచ్చి, చేతులతో సుమిత్రునికంఠమును కౌగిలిండుకొని, భర్తనకును కూతుకును శుభములు ప్రసాదించుటకయి భగవంతునిఁ బ్రార్థించుచు, మాటాడసాగెను. ఆవిగ్రహ మట్లు సుమిత్రుని నాలింగనము చేసికొని, వల్లభుని పుత్రికను దీవించినందున కంఠ యాశ్చర్యపడవలసినపని లేదు—నిజముగా ఆవిగ్రహము జీవించి యున్నరాణియే.

వెనుకటియాపత్సమయమున రాణిప్రాణములను గాపాడుటకు మఱియొకయుపాయము తోచినందున, మిత్రవింద యప్పుడు రాణి కాలము చేసిన దని రాజుతో గొప్పయసత్యమును జెప్పెను. నేడు ప్రతిమ దొరికిన దన్నశుభవార్తను వినువఱకును తాను జీవించి యున్నట్లు రాజునకుఁ దెలియుట యిష్టము లేనిదై, మంజువాణి యప్పటినుండియు యోగ్యురా లయినమిత్రవిందతోఁ గలిసి యన్యులెఱుఁగకుండ నామెయింటనె తలదాచుకొని యుండెను. ఆమె రాజు తనవిషయమునఁ జేసినయాపదలను నాడే మఱచి పోయినను, నోడు లేనిపసిపిల్లవిషయ మయి చేసినక్రూరకృత్యములనుమాత్రము మఱచి పోగలిగినది కాదు.

పోయిన దనుకొన్న భార్య జీవించుటయు, చిన్ననాడే యెడఁబాసినకూతురు గృహము చేరుటయు, విలొకించి దీర్ఘ కాలము విచారములపాలయి యున్నయారా జప్పుడు పొందినయానందమునకు మిత్రము లేదు. ఏమూలఁ భూచిసను సంతోషవాక్యములును మంగళ

తూర్యములును దప్ప మఱియేమియు వినఁబడలేదు. సంతృప్తాంతరంగులైనయాదంపతులు హీనజాతినాతిగా నెన్నఁబడినప్పుడుసహితము తమ కూతును వరించినందు కయి రానువర్మను ఆమెను వాత్సల్యముతో బెంచి పెద్దదానిని జేసినందున కయి గొల్లవానిని బహువిధముల గొనియాడిరి. తాము చేసినప్రయత్నము లన్నియుఁ దుద కనుకూలముగా ఫలించినందున బహుమానుఁడును మిత్రవిందయు నమందానందము నొందిరి. ఎవ్వరును ప్రతీక్షింపని యీసంతోషములో నేదియు లోపము లేకుండఁ జేయుటకోయనఁ జంద్రవర్మసహిత మప్పుడు వచ్చి రాజమందిరమును జొచ్చెను. ఆతఁడు మొట్టమొదటఁ గొడుగును బహుమానుఁడును గనఁబడక పోయినప్పుడు ఆవటకే బహుమానుఁడు స్వదేశమునకుఁ బోవఁగోరి యున్నసంగతి నెఱిగినవాఁడుగాన వారిరువురును సింహళద్వీపములో దొరకుదురని యాహుచేసి, సాధ్యమయినంతశీఘ్రముగాబయలుదేటి, సుమిత్రునిజీవితకాలములో నెల్లను మిక్కిలిసుదిన మయినయీసంతోషసమయముననే యచ్చట నుట్టి పడెను,

చంద్రవర్మ వారితోఁగూడ సంతోషము ననుభవించుటయే కాక, అక్రమముగాఁ దనమీఁద జారత్వశంకను మోపినసుమిత్రుని యపరాధమును మన్నించి బాల్యములో నాతనితో నెంతమైత్రి గలిగియుండెనో యిప్పుడును మరల నంతమైత్రి గలవాఁడాయెను; చంద్రవర్మ ప్రమతిని తనకొడుకునకుఁ జేసికొన నని నిరాకరించు చున్నభయమిప్పు డేమియులేదు. ఇప్పు డామె కులహీనురా లయినగొల్లపడుచు గాక, సింహళద్వీపరాజ్యమున కుత్తరాధికారిణి యైనరాజయువతి యాయెను, కాబట్టి ప్రమతికిని రామవర్మకును మహావైభవముతో

వివాహమహోత్సవము జరగెను. చిరకాలము కష్టపరంపర ననుభవించిన సుకృతాత్మురా లయినమంజువాణియొక్క శ్రమ యంతయు నాటితో నివారణ మయినందున ఆమె పుత్రికతోను బెనిమిటితోను గలిసి సకలసంపదలతోను దులదూగుచు బహుకాలము సమస్త సౌఖ్యముల ననుభవింపు చుండెను.

స ం పూ ర్ణ ము.

—

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దాన కేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞి చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాక్రాపదీసంవాదము
(మాతఁదూరము పితఁదూరము)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేహరోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రదమవిజాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదినీ 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము ఆంధ్ర కవులు పదియవ సంపుటము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	
4 ఉపన్యాసమంజరి	
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	
6 ,, రెండవ భాగము	
7 ,, మూడవ భాగము	
8 శంకారాచార్యులు	
9 బనవరాజు గవ్వరాజుగారిజీవ చరిత్రము	1 పూర్వాంధ్ర కవులు 2 మధ్యకాలపు కవులు 3 ఆధునికాంధ్ర కవులు పదకొండవ సంపుటము స్వీయచరిత్ర

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము
అని వ్రాసిన బడయగలరు.

రఘుచేవరాజీయము

షేక్స్పియరుయొక్క “పెరికిల్స్” అను నాటక కథ
ననుసరించి

~~చంద్రావతి~~

గ్రంథకర్త :

కిందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

మూడవ కూర్పు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. రూ. 0-5-0]

శ్రీ శ్రీ శ్రీ సతా శ్రీ పరమాత్మ
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్ర హ స న ము లు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్యప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కాతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నా ట క ము లు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాణ పత్యము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధ ము లు
- ప ద్య కా వ్య ము లు

- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధవ
 - 5 రసిక జనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభ రత సంగ్రహః
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాకాగిల్చిన్
 - 10 వివేకదీపిక

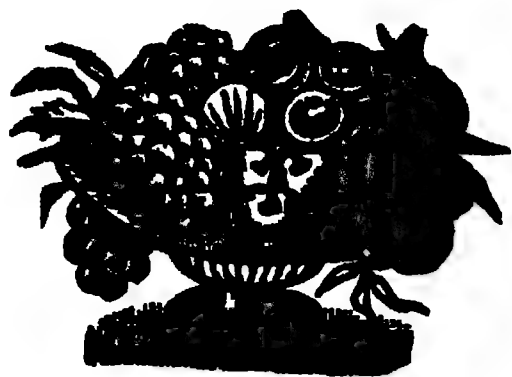
ర ఘు దే వ రా జీ య ము.

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

For favour of
Exhibition

ప్రకాశకులు :

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాఫీరెటు

ఈ కథ యందు వచ్చు పాత్రములు

- రఘు దేవరాజు—కళింగ దేశపురాజు; ప్రభావతియొక్క భర్త.
 కృష్ణగజపతిమహారాజు—ఓడ్ర దేశపురాజు.
 నరసింహరాజు—రఘు దేవరాజుయొక్క మంత్రి.
 ధనపాలుడు—కురంగేశ్వరపుర పరిపాలకుడు. కుటిలాలక భర్త.
 రాజవాహనుడు—కొండవీటిసీమరాజు; రఘు దేవరాజుమామ.
 మధుదాసుడు—రఘు దేవరాజుయొక్క భృత్యుడు.
 జలవేగుడు—రఘు దేవరాజుయొక్క యోడలోని సేవకుడు.
 ధన్వంతరి—ప్రభావతిని బ్రతికించిన ఘనవైద్యుడు.
 వక్రచిత్తుడు—కుటిలాలకయొక్క పరిచారకుడు.
 సుగుణప్రియుడు—బృందావనపురపరిపాలకుడు; సాగరిక భర్త.
 ప్రభావతి—రఘు దేవరాజుభార్య; రాజవాహనునికూతురు.
 మంజుభాషిణి—ప్రభావతి పరిచారిక, సాగరికయొక్క దాది.
 కుటిలాలక—ధనపాలునిభార్య.
 సాగరిక—రఘు దేవరాజుకూతురు; సుగుణప్రియుని భార్య.

రఘు దేవ రాత్రి యః పఠేత్

పూర్వకాలమందు రఘుదేవరాజును రాజోత్తముడు కళింగ దేశమును పాలించుచుండెను. ఆకాలమునందు కళింగదేశపు రాజులు గడపకు లనబడెడియోధాదేశపు రాజులకులోబడినవారయి వారికి కష్టము కట్టుచుండిరి. రఘుదేవరాజుయొక్క రాజ్యార్థదినములలో దుష్టుడయిన కృష్ణగజపతిమహారాజోధాదేశమునకు రాజుగా నుండెను. ఈకృష్ణగజపతిమహారాజు రహస్యముగాఁ జేసినయొక దుష్కృత్యమును రఘుదేవరాజు కనిపెట్టివెల్లడిచేసినందున, ఆమహారాజు రాజుమీదఁ బట్టరానియాగ్రహము గలవాఁడయి యాతనిని సుఖులయి యున్నయాతనిప్రజలను బాధించి నాశనము చేయవలెనని ప్రయత్నించుచుండెను. రఘుదేవరాజు జీవార్తను విని తాను మహా ధైర్యశాలి యయి తనప్రాణములను లక్ష్యముచేయనివాఁడయినను తనమూలమున నిష్కారణముగా తనప్రజలకు బలవంతుడయిన దుష్టమహారాజువలన బాధ కలుగఁబోవుచున్నదని పరితపించి వారి రక్షణమునకు తగినవెర వాలోచించి, అప్పటికి తాను దేశమును విడిచిపోయి యాతనియాగ్రహము తగ్గువఱకును మఱియొకరాజ్యములో ప్రచ్ఛన్నముగా నుండి వెనుక వచ్చుట పరమోపాయమని నిశ్చయించి, ప్రజలక్షేమమునిమిత్తము బుద్ధిపూర్వకముగా రాజ్యమును విడువఁదలఁచుకొనెను. ఇట్లు నిశ్చయముచేసికొని తన మనోనిశ్చయమును తనపినతండ్రి కుమారుడును మంత్రియు నయిన నరసింహరాజునకుఁ దెలిపి, తన ప్రవాససమయమునం దాతఁడురాజ్య పాలనము చేయుచుండునట్లు నియమించి యెంతో కష్టముమీఁద నాతని నొడఁబఱచి రాజ్యభార మంతయు సమర్థుడయిన మంత్రి

మీఁదఁబెట్టి, ఆకాలమునందు వేగిదేశములో కాటకము సంభవించి యుండుట యెఱిగినవాఁడు కావునఁదా నెక్కిన యోడనిండ ధాన్యము నెక్కించుకొని కళింగపట్టణమును విడిచి యోడలో సముద్రముమీఁద కురంగేశ్వరపురమునకు బయలు వెడలెను. ఇట్లు బయలు వెడలి కొన్ని దినములలో ఆపట్టణమునందు దిగి, ఆపురజనుల సాహాయ్యమునిమిత్తమయి యీశ్వరునిచేతఁబంపఁబడిన దేవదూతయోయన్నట్లుయొక్క సమయమునఁబోయి, తామపీడితులయి యున్న పురజనులకు ధాన్యాదులు పంచిపెట్టి వేలకొలఁది జనులప్రాణముల కాపాడెను. అందుచేత కురంగేశ్వరపుర పరిపాలకుఁ డయిన ధనపాలుఁ డాతనియెడల మిక్కిలి గౌరవమును కృతజ్ఞతయు కలవాఁ డయి యాతని నెంతో యాదరముతో జూచుచుండెను. రఘుదేవరా జాపట్టణమునందు చిరకాలముండకమునుపే యాతఁ డక్కడ నున్నవార్త కృష్ణగజపతిమహారాజు తనచారులవలనఁ గనిపెట్టె ననియు, చారు లావార్తను దెలుపఁగానే క్రూరాశ్రేయరుఁ డయినయామహారా జాతనిని జంపి వచ్చుట కయి విశ్వాసు లయిన తన భృత్యులను మాఱువేషముతో రహస్యముగా బంపియున్నందున నచ్చట నుండుట క్షేమకరము కాదనియు, తెలిపెడి యుత్తర మొక్కటి స్వదేశమునుండి వచ్చిచేరెను. ఆయుత్తర మాతఁడు చదావుకొని వెంటనే ప్రయాణ మయి తనదానమువలన లాభము పొందిన బీదజను లందఱును బహువిధముల దీవించుచు విలపించుచు వెంటఁబడి ప బయలుదేరి మరల నోడ నెక్కి దానిని దక్షిణపువైపునకు బట్టించి సముద్రయాత్ర చేయనారంభించెను. ఓడ సముద్రము మీఁద రెండుదినములు ప్రయాణముచేసినతరువాత దైవికముగా గొప్పగాలివానవచ్చి యోడ పగిలి యొక్క రఘుదేవరాజుతప్ప నందున్నవారందఱును దేహములను సముద్రమున కొప్పగించి పరమ

పదమును బొందిరి. ఈశ్వరానుగ్రహమువలనరఘుదేవరాజమాత్రము
ప్రాణాపాయమును బొందక పగిలి తేలుచున్న యొకబల్ల చెక్కను
బట్టుకొని యీది సముద్రతరంగములవలన దిగంబరుడై యొకయొడ్డు
చేరెను. ఇట్లు తీరముచేరి తెన్నుగానక యే దేశమో యెఱుంగకయినను
కలోబడితిరుగు చుండఁగా గొంతసేపునకు చేపలను బట్టుకొనుటకయి
నచ్చినబెత్తవాండ్రాతనిజూచి కనికరించి తమబట్టలలో గొకదాని నాత
నికి కట్టుకొనిచ్చి తమయిండ్లకుఁ దీసికొనిపోయి యాతనికన్నముపెట్టిరి.
భోజనమయి కూరుచున్నతరువాత చేపలవాండ్రాతనితో తమది
కొండవీటిసీమ యనియు, తమ దేశపురాజుపేగు రాజవాహనుడనియు,
జను లాతనిధర్మపరిపాలనమునుబట్టి యాతనిని కలియుగధర్మరాజని
పిలుతు రనియు, చెప్పిరి. ఈప్రకారముగా సంభాషణము జరుగు
చుండఁగా ప్రసంగవశమున వా రాతనితో తమరాజునకుగుణవతియు
సౌందర్యవతియు యశావనవతియు నయినప్రభావతియనియెడుకొమార్తె
యొక నె గలదనియు, రేపటిదిన మామెస్వయంవరమహోత్సవము
జరుగఁబోవుచున్న దనియు, అందునిమిత్తమయి నానా దేశములనుండి
రాజులును శూరు లయినరాజపుత్రులును వచ్చుచున్నారనియు
బాహుయుద్ధమునం దందఱి నెవ్వఁడు గెలుచునో యామహాశూరుని
నామె చెట్టపట్టు ననియుకూడఁ దెలిపిరి. ఈమాటలు వారు చెప్పు
నప్పుడు తనబాహువీర్యమును గనఁబఱుచుట కిది యొకమంచిసమ
యము తటస్థించినదిగదాయని సంతోషము కలిగెను. కానిదుర్భేద్య
మయిన తన కవచము సముద్రములో పడిపోయినందునకయి మన
స్సులోఁ గొంత వ్యధయుఁ గలిగెను. అయినను నతఁ డెట్లయిన రాజ
ధానికిఁ బోయి తనయుద్ధపాండిత్యమును నైపుణ్యమును జూపవలెనని
నిశ్చయించుకొని యందువిషయ మయి యాలోచించు చుండఁగా

మఱియొకచేపలవాడు వచ్చి తనవలలోఁ బడినదని యొకకవచము దెచ్చి యూతని కిచ్చెను. అతఁడు దానిని పరీక్షించి యోడ పగిలిపోయి నప్పుడు సముద్రము పా లయినతనయమూల్యకవచమే యది యగుట దెలిసికొని పరమానందభరితహృదయుండయి తనమేలుకొఱకు దైవమే మరల దానిని బంపె ననుకొని “ఓదైవమా ? నీకు వందనము చేయు చున్నాను. ఈకవచము నాతండ్రి ప్రియపూర్వకముగా నాకిచ్చినదగుట చేత దీని నెప్పుడును నేనెడఁబోయి కుండెడివాడను. ప్రాణపద మయినయీకవచమును కుప్పితుఁ డయి యున్నప్పుడు సముద్రుఁ డక్ర మముగా నపహరించియు, నిప్పుడు శాంతుఁడయి మరల నాకిట్లుపంపి వేసినందుకు నేనెంతయు కృతజ్ఞుఁడనయి యున్నాడను. నాతండ్రి నా కిచ్చిన యీయుత్తమధనము మరల నాకు లభించినందున నే నీయోడ పగులుట కొకయాపదనుగా భావింపను” అని తనలోఁదాను పలికెను.

ఇట్లుతఁ డాదిన మంతయు సంతోషముతో నుండి రాత్రి సుఖ నిద్రచేసి మఱునాఁడు శైల్లవాటినతరువాత లేచి సమయకృత్యములను దీర్చుకొని కవచమును ధరించుకొని తనభాగ్యమును పరీక్షించుట కయి రాజధాని యైనమోక్షుపల్లె యనుసముద్రతీరపట్టణమునకుఁ బోయెను. అవఱకే యక్కడ స్వయంవరమహోత్సవమునకు వలసిన సమస్తసన్నా హములును చేయఁబడెను; రాజపుత్రులు తమతమపౌరుషములను గనఁ బఱచుటకయి రంగస్థలమును సంసిద్ధము చేయఁబడెను. అప్పుడు నానాదేశములనుండి వచ్చియున్నరాజపుత్రు లందఱును రాజవాహ నుఁడు సభ తీర్చియుండఁగా రంగమధ్యమునందుఁ బ్రవేశించి ప్రభావతి సమక్షమున విలువిద్యయందుఁ గల తమతమనేర్పులను జూపసాగిరి. రూప గుణ శౌర్యాదులచేత నసమానుఁ డయినరఘుదేవరాజునువారి మధ్యను జొచ్చి తనభాణవిద్యాకౌశలమును సభవా రందఱును

నద్భుతపడునట్లుగాఁ జూపి యొక్కొక్కనినేతాఁకి యెల్లవారును మేలు
 మేలని మెచ్చ ద్వంద్వయుద్ధమునం దొకరితరువాత నొకరినిగా రాజ
 పుత్రుల నందఱి నోడించి నిరుపమానబలశాలి యయి రణరంగమున
 సింహమువలె నిలుచుండెను. అతనిశౌర్య ధైర్యసౌందర్యముల
 కాశ్చర్యపడి తండ్రియనుమతితో సభామధ్యమునుండి లేచి భద్రగః
 యానముతో నడిచివచ్చి ప్రభావశి ధవళపుష్పములతోఁ గూర్పబడిన
 విజయమాల నాశూరపురుషునిక తమునగు వై చెను. ఇట్లు కృత్రిమ
 యుద్ధమునందు రాజపుత్రుల నందఱిని మించినతరువాతమాత్రమేకాక
 రణరంగమునఁ బ్రవేశించి నవ్వుమొగమును శాంతరూపమును జూపి
 నప్పటినుండియుఁ బ్రభావతిమన సాతనియందే తగిలి యుండెను. ఆమె
 సుందరవిగ్రహసందర్శన మయినప్పటినుండి రఘుదేవరాజున కామె
 మీఁద నపరిమితానురాగము కలిగెను. పరస్పరముఖావలోకనము
 వలనను గుణగ్రహణము వలనను నొండొరులకుఁ దమలో గలిగిన
 యవ్యాజానురాగమును గనిపెట్టియు, అతని బలశౌర్యాదుల కానం
 దించియు, గుణసంపదను మెచ్చియు, అతనియొక్కకులగౌరవాదుల
 నెఱుఁగనివాడయినను రాజవాహనుఁడు తనకొమార్తెను శౌర్యా
 లంకారుఁ డయినయామహాపురుషున కిచ్చి వివాహము చేయుటకు
 నిశ్చయించెను. కృష్ణగజపతిమహారాజుయొక్క దౌష్ట్యమునకు వెఱచి
 రఘుదేవరాజు తనయున్నతపదమును జెప్పక మఱుఁగుపటిచి తా నొక
 సామాన్యరాజపుత్రుఁడ ననిమాత్రమే చెప్పినను, తనకూఁతునకాతని
 యందుఁ గలిగిన దృఢానురాగమును గనిపెట్టి యాతని నల్లునిగా
 గ్రహించుటకు రాజవాహనుఁ డనుమాత్రమును వెనుకతీయలేదు.

ఇట్లు వివాహ మయినకొన్నిమాసములకు తరువాత తనశత్రు
 వైనకృష్ణగజపతిమహారాజు చచ్చెననియు, తనచిరకాలప్రవాసముచేత

తనదేశములోనిప్రజ లత్యాతురులయి శీఘ్రకాలములో తమరాజు
స్వదేశమునకు మరల వచ్చి రాజ్యభారమును వహింపనిపక్షమున నర
సింహరాజును పట్టాభిషిక్తుని జేసి తమకు రాజునుగా గ్రహించెదమని
తొందర పడుచున్నారనియు, రఘుదేవరాజున కొకయుత్తరము
వచ్చెను. నరసింహరాజునే సింహాసన మెక్కింపవలయునని జనులు
సన్నాహపడుచున్నను, అతఁడు ప్రభుభక్తియు విశ్వాసమునుగలవాఁడు
గాన తాను వారిప్రార్థనల నంగీకరింపక జనులయుద్దేశమును తనప్రభు
వయిన రఘుదేవరాజునకుఁ దెలిపి వెంటనేస్వదేశమునకు బయలుదేరి
వచ్చి రాజ్యపరిపాలనము వహింపవలసిన దని యుత్తరము వ్రాసెను.
ఆయుత్తరములోనిసంగతులను విన్నతరువాత మామగా రయినరాజు
వాహనుఁడు తనయల్లుఁడు సామాన్యరాజపుత్రుఁడు గాక మూర్ధాభి
షిక్తుఁ డయినమహారా జయినందున కపరిమితానందమును పొందెను.
కాని తనయల్లుఁడు భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని స్వదేశమునకు ప్రయా
ణము కాఁగా నతఁడు మహారాజుగాక తానిగతవఱకును ననుకొను
చున్నట్టు సామాన్యరాజపుత్రుఁడే యయినపక్షమున నెంతో యను
కూలముగా నుండునుగదా యని యల్లునియొక్కయు కొమార్తె
యొక్కయు వియోగమును తలఁచుకొని విచారింపసాగెను. అంతేకాక
యప్పుడికి ప్రభావతి గవర్భవతియై యున్నందున చూలాలిని సము
ద్రముమీఁద పోవుట కిష్టము లేనివాఁడయి కూతును తనయొద్ద
నుంచి పోవలసినదని రాజవాహనుఁ డల్లుని ప్రార్థించెను. రఘుదేవ
రాజును కడుపుతో నున్నభార్యను ఓడమీఁద దీసికొనిపోవుట కిష్ట
ములేనివాఁ డయి ప్రసవమగువఱకును పుట్టినింటనే యుండవలసిన
దని భార్యతో బహువిధముల బ్రతిమాలి చెప్పెను. కాని యామె
తనకు భర్తయందుఁ గల ప్రేమాధిక్యమునుబట్టి యాతని నొక్కనిమిష

మయిన విడిచియుండుట కిష్టములేని దయి, తా నత్తింటనే నీళ్ళాడెదనని పట్టుపట్టి యెంతచెప్పినను వినక భర్త వెంట ప్రయాణ మయ్యెను. కొంతకాలహారణము చేసినపక్షమున భార్యమనసు తిరుగునేమోయని యాతఁడు మఱిరెండు మాసము లక్కడనుండియు భార్యయొక్క మనోనిశ్చయ మంతకంతకు మఱింత దృఢపడుచున్నందునను తనదేశ పుప్రజల నిర్బంధ మెక్కువగుచు వచ్చినందునను తుట్టతుదకు నిండు గర్భిణియైయున్న భార్యను వెంటఁగొని మామగారి సెలవును పొంది రఘుదేవరాజు సముద్రముమీఁద స్వదేశమునకుప్రయాణ మాయెను.

ఇట్లు బయలుదేటి యోడమీఁద కొంతదూరము పోయినతరువాత పెద్దగాలి యారంభమయి యంతకంతకు హెచ్చి సముద్రమును అల్లకల్లోలముగాఁ జేయఁజొచ్చెను; సముద్రతరంగములు పర్వతోపమానములుగా లేచి యూరంతయోడను కొబ్బరికొక్కవలె నల్లలలాడించుచుండెను ; ఆకాశము చిల్లిపడ్డట్లు సుతతధారగా వర్షము కురియ నారంభించెను. ఇటువంటి గాలివానలో దాదియైన మంజు భాషిణి గదిలోనుండి శిశువును చేతులతో నెత్తుకొనివచ్చి రాజును సమీపించి దీనముఖముతో “స్వామీ! రాణియైన ప్రభావతి యీ సముద్రోభమునకు భయపడి మూర్ఛపోయి యీశ్రీ శిశువును ప్రసవించి ప్రాణమును విడిచినది. పోయిన రాణికయి పరితాపపడక యామె తమప్రతిబింబమునుగా విడిచిపోయిన యీముద్దులకూతుమ జూచుకొని యూఱడిల్లుము” అని కన్నుల నీరు కార్చుచు పసిపాపను పాదములవద్ద పడవై చెను. భార్యయొక్కమరణవార్త చెవిసోకినప్పు డాతనికిఁ గలిగిన మనోవేదన యింతంత యని వర్ణించుటకు వేయినోళ్ళున్నవానికై నను శక్యము కాదు. అతఁడు కొంతసేపు నోట మాట రాక నివ్వెఱపడియుండి కొంచెము మాటాడుశక్తి రాఁగానే “ఓ

యీశ్వరుడా ! ఇటువంటియమూల్యవస్తువును నాకుదయచేసి ప్రాణ
తుల్యముగా ప్రేమించునట్లుచేసి యింతలోనే దేల యెడఁ బాపితివి?”
అని బిగ్గరగా నేడ్వఁజొచ్చెను. అప్పుడు మహాభాషిణి చల్లనిమాట
లతో నాతని హృదయతాపముకొంత శాంతియైనట్లుగా “ఓరాజేంద్రా!
ఊఱిడియు. చనిపోయిన ప్రియురాలిచిహ్నముగా నిలిచియున్న
యీచిన్నదానిముద్దు మొగమును జూచిఁదలచును దుఃఖశమనము
చేసికొమ్ము. నీప్రతిరూప మయినయీ బాలికకోసర మయినను
ధైర్యము నవలంబించి నీమగతనము గనఁబఱుపుము. ఆడుదానివలె
వావిడిచి విలపించుట నీవంటిపురుషరత్నమునకు తగునా? ” అని
దుఃఖశమనము చేయుచుండెను. అప్పుడు రాజాశిశువును చేతులలోఁ
బట్టుకొని “ఓపసిపాపా ! నీవిట్టిసంతోభ సమయమునందు పుట్టినను
నీబ్రతుకు శాంత మయినది గా నుడునుగాక ! జన్మసమయమునందు
రాజపుత్రక కెప్పుడును సంభవింపని యనాదరము నీకెప్పుడు సంభ
వించినను, ముదయునను నీస్థితి కష్టరహితమును సుఖప్రదమును
నగునుగాక ! నీవనుభవింపఁబోయెడుప్రపంచసుఖము లన్నిటిని అడఁచి
వేయఁదగిన యీమా తృప్తియోగదుఃఖము నిన్ను సుఖహీనురాలినిగాఁ
జేయకుండునుగాక ! ” అని యాశీర్వదించెను.

అతఁ డీప్రకారముగా పుత్రకను ముద్దింపకొనుచు పత్నీవియో
గమునకు దుఃఖించు చుండఁగా నావికులు రాజవద్దకు వచ్చి, గాలివాన
తగ్గక హెచ్చగుచుండుటను రాజునకు నివేదించి, ఓడలో శవ
మున్నంతవఱకును గాలివాన తగ్గదన్నమాధివిశ్వాసము మనసులో
నుంచుకొని యానగతిని దెప్ప నోరాడక ఓమహారాజా ! మీరు
ధైర్య మవలంబింపుడు. ఈశ్వరుడు మిమ్మురక్షించునుగాక ! ” అని
యూరకుండిరి. “నేను కావలసినంత ధైర్యమును పూని యున్నాను

ఈగాలివానకు నే నెంతమాత్రమును భయపడను. ఇది నాకుఁ జేయ వలసినహాని నంతను జేసినది. ఇంక మఱేమి చేయఁగలదు ? అయినను నేనీశిశువునిమిత్తమయి యీగాలివాన తగ్గవలె నని కోరుచున్నాను” అని యతఁడాపడవవాండ్ర కు త్తరము చెప్పెను. అందుమీఁద వాండ్రు “అయ్యో ! గాలి యంతకంతకు హెచ్చు చున్నది ? సముద్రతరంగము లాకాశము నంటుచు మేఘములలోనినీటితో వియ్య మందుచున్నట్లున్నవి. మనయోడలోశవ మున్నంతవఱకును మనల నీజలసంక్షోభము విడువదు. కాబట్టి దేలినవారు దయచేసి మృతురా లయిన రాణిదేహమును సముద్రములో విడిచిపెట్టుడు” అని ప్రార్థించిరి. వాండ్రుఁ గలమూఢవిశ్వాసము సహేతుక మయినది కా దని యెఱిఁగియు వాండ్రమనసు నొప్పి ప నిష్టము లేనివాడయి యాలాగుననే చేయుద మని చెప్పి “ఓరాణీ ! నీవెంత భాగ్యహీనురాలవు! అయ్యో! నీకు సముద్రముపాలు కావలసినయోగ మున్నదా?” అని తనలో పరి తపించుచు, ఇంక కడచూపు గూచి రావలెనని యామె యున్నగది లోనికి పోయి మొగమువంక తేఱిపాఱఁజూచుచు “ఓప్రియరాలా ! రాజపత్నికి నీ కెంత దుర్దశ సంభవించినది! ఈపురికింట్టిలో సామాన్య జనుల కుండెఱుకుంపటియు మంత్రసానియైనను నీకు లేకపోయెను గదా ? మనకు ప్రతికూలుఁడు గా నున్నయీవాయుదేవుఁడు దీపము లనుసహిత మార్చి వేసినాఁడు. దహనసంస్కారమయినను చేసి నీఋణ మును తీర్చుకోలేక నీసుకుమార మయినశరీరమును నేనిప్పుడు చేతులార సముద్రములో త్రోయవలసినవాడ నగుచున్నాను,” అని నిమిషకాల మూరకుండి పరిచారిక యైనమంజుభాషిణిని జూచి ఓ మంజుభాషిణీ ! ఈశిశువును పఱపుమీఁద నుంచుము; నేను-మాచు చుండెదను. నీవుపోయి మధుదాసునితో కలమును కాగితమును పరి

మశద్రవ్యములను నగలపెట్టెను దీసికొనిరమ్మని చెప్పు. ఓడపయిని గట్టియున్న దోనెలలో నొకదానిని దింపి సిద్ధముగా నుంచు మని జల వేగునితోఁ జెప్పిరమ్మ” అని యాజ్ఞాపించి దానిని పంపివేసెను. కొన్నినిమిషములలో సేవకు లాతఁడు చెప్పినప్రకారముగా చేయఁగా దోనెలో నొకపట్టుపలుపును వేసిప్రభావతి నందుమీఁద పరుండఁబెట్టి యామె దేహమునిండ పరిమశద్రవ్యములు వేసి యామెపయిని మంచి విలువగలపట్టుచీరను కప్పియొకప్రక్కనామె ధరించుకొనునగలపెట్టెను బెట్టి యొకకాగితముమీఁద నామెకులగోత్ర నామములను సముద్ర మధ్యమున సంభవించినయవస్థను తెలిపి యీదోనెనెవ్వరయిన చూడ తటస్థించిన పక్షమున వారీనగలను పుచ్చుకొని యీమెకు దహన సాస్కారము జరపవలయునని వ్రాసి యాకాగితమును పెట్టెలోఁబెట్టి యీదోనెను స్వహస్తములతో త్రాళ్ళమీఁద మెల్లగా సముద్రములో దింపెను. వారు చూచుచుండఁగానే యీదోనె నీటిమీఁద తేలి పడ మటిదిక్కునకు కొట్టుకొనిపోవ నారంభించెను. అంతరువాతకూడ గాలి విస్తారముగా నున్నందున కళింగపట్టణము చేరువఱకును గాలి దెబ్బకు సహించి యోడలో శిశు వ్రుడలేదని యెంచుకొని పాలిప్పించి సంరక్షించుటకయి కురంగేశ్వర పురమునందు తనమిత్రుఁడయిన ధన పాలునియొద్దఁ దనపుత్రికను విడిచిపోవ నిశ్చయించి యోడ నాపట్టణమునకుఁ జేర్చుడని నావికుల కాజ్ఞాపించెను. ఇంతలో గాలివానయు శాంతించినందున వారాయోడను శీఘ్రకాలముననేకురంగేశ్వరపురపు రేవునఁ జేర్చిరి. అప్పుడురఘుదేవరా జొకచిన్నపడవలో తనపుత్రికను దాదియైనమంజుభాషిణినిఎక్కించుకొనిపోయి పట్టణముచేరి, తానప్పుడు కలుపునయముముసందుఁ జేసినయుపకారమును దలచి ధనపాలుఁడు ధనపాలుని భార్యయైన కుటిలాలకయు తల్లిపోయిన యీశిశువునుతప్పక

సంరక్షింతు రన్ననమ్ముకముతో ధనపాలునియింటికిఁ బోయెను. ఆతనిరాకను విని ధనపాలుఁడెదురుగావచ్చి విశేషగౌరవముతో రఘు దేవరాజును పుత్రికాసహితముగా అంతఃపురములోనికిఁ గొనిపోయెను.

అప్పు డారాజు తనవివాహకథను సముద్రమధ్యమునఁ దనకు సంభవించిన మహావిపత్తును జెప్పఁగా, ధనపాలుఁడు మిక్కిలిభేదపడి “నీరాణియోఁగూడ కలిసివచ్చి మాగృహపావనము చేయఁగా ధన్యుల మయ్యెడు భాగ్యము దేవుఁడు మాకు కలుగఁజేయకపోయెనుగదా.” అని విచారింపఁ జొచ్చెను. అప్పుడు రఘుదేవరాజు ‘ఓమిత్రుఁడా ! దైవతంత్రమును తప్పించుట కెవ్వరికిని శక్యము కాదు. మనముమనసు నొచ్చునట్లుగా శోకించి దైవమును దూషించినందువలన నేమిప్రయోజనము కలుగును. మనము ముందుపరగవలసినకార్యమును చూచుకోవలెను. సముద్రముగో పుట్టినందున నేనీచిన్నదానికి సాగరిక యని నామకరణము చేయుచున్నాను. ఈచిన్నదానిని నేనిప్పుడు మీవశము చేయుచు దీసిని మీరు పుత్రికావాత్సల్యముతో సంరక్షణ చేసి దీనికి రాజపుత్రిక కర్తవ్యము లయినవిద్యాబుద్ధులను జెప్పింపవలయు ననిమిమ్ము వినయపూర్వకముగా ప్రార్థించుచున్నాను.” అని కొమార్తెను ధనపాలుని కొప్పగించి సమీపమున నున్నకుటిలాలకవంకఁ జూచి ‘అమ్మా ! ఈచిన్నదానిని మీపాలఁ బడవేయుచున్నానుగాన దీనిని మీరు పెంచి పెద్దదానిని జేసి నన్ను ధన్యుని జేయవలెను” అని ప్రార్థించెను. కుటిలాలక యామాటలకు సంతోషించి రాజుతో “ఓ మహారాజా ! నాకును నొకకొమార్తె యున్నది. నాకడుపునఁ బుట్టిన యాచిన్నది సహితము నీపుత్రికకంటె నాకు ప్రియతరు రాలుగా నుండదు. నావర్తనము ముందు మీకేవిశద మగును.” అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. ధనపాలుఁడును తనపత్నివలెనే మంచి

మాటలు చెన్నచు “ఓరాజా ! నీదాతృశ్వమువలన తామసమయము. నందు నాజనులకుఁ గలిగిన పోషణమును నే నెప్పటికిని మఱవను. ఈపట్టణపు ప్రజలు నాటనుండియు ప్రదిదినమును నీక్షేమము నిమిత్తము త్రికాలములయందును దేవుని ప్రార్థించుచున్నారు. నీ వప్పుడు చేసినపోషణ మంతయు ముందు నీవు నీబిడ్డయందుఁ జూచి సంతోషింపఁగలవు. ఒకవేళ నీవుత్తరవిషయమున నే ననాదరము చేసినను నీల్యాగమువలన దేహములు నిలుపుకొన్న యీప్రజలు నన్ను బ్రతుకనిత్తురా? అటువంటి కృతఘ్నునిజూచి దైవము సహించునా?” అని యనేకములయిన యుపచారవాక్యములు పలికెను. అంతట రాజు తనకొమార్తెయొక్క సంగర్షణము క్రమముగా జరుగునన్న ధైర్యముతో, ఆపసిబాలికను ధనపాలునకును కుటిలాల కకును నొప్పగించి వారియొద్ద దిగవిడిచి కొమార్తెయొక్క సంగర్షణము నిమిత్తము దాది యైనమంజునాషిణినిగూడ వారియొద్దనే యుంచి, తాను మరల ప్రయాణ మయి యోడలోనికి పోబోయెను. ఆతడు వారియొద్ద సెలవుపుచ్చుకొనునప్పుడు సిత్యవియోగదుఃఖము సాగరిక కేమియుఁ దెలియదు గాని మంజునాషిణిచూత్రము తనప్రభువు నెడ బాయుటకు దుఃఖింపఁజొచ్చెను. రాజాపరిచారిక నోదార్చి “ఓమంజు భాషిణీ ! ఇది యేడ్చుటకు సమయము గాదు. ఈచిన్నదానిసంగర్షణ మేమఱకుండుము. ఈచిన్నరాణి ముందు మీపెద్దరాణిపోయిన లోపము లేకుండ నిన్నాదరించును” అని యుత్సాహము కలిగించి పరివారసహితముగా కదలిపోయెను.

ప్రభానతి దేహమును దోనలో పెట్టివిడిచిపెట్టిన మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలమున ధన్వంతరి యనుపేరుగల వైద్యశిఖామణియొక్కఁడు బృందావనపట్టణసమీపమున. సముద్రతీరమునందు తనసేవకులతో

గూడ మందుల కక్కటకువచ్చెడి యొకవిధ మయినముత్యపుచిప్పల నిమిత్తమయి శిరుగుచుండెను. అప్పు డాతనిభృత్యులలో నొకఁ డొడ్డునకు సమీపమున నీటిలో నొకదోనె యుండఁగాఁ జూచి యజ మానునితోఁ జెప్పఁగా, అతఁడు తనశక్తి-నపరిజనులనుగూడఁ బిలి పించి వారిసాహాయ్యముచేత దోనెను దరికి లాగించెను. దోనెనొడ్డుకు లాగించి, దానిలో దిగి చూడఁగానకదులోనొకహంసశూలికాతల్పము మీఁద నున్న సౌందర్యవతి ధైర్యమొకయుఁ బియొక్క దేహమును ప్రక్క నొక్క పెట్టెయును గానవచ్చెను. అప్పుడతఁ డాపెట్టెకే తగి లించియున్న తాళపుచెవిని బుచ్చుకొని పెట్టెతాళము తీసి చూడఁగా దానిలో నమూల్యము లయినయారభణములును మడచియుంచిన యొకయుత్తరమును కానఁబడెను. అతఁ డాయుత్తరమును విప్పి చదివి యామె కళింగదేశాధీశ్వరుఁ డయినరఘుదేవరాజురాణి యగుటయు. సముద్రమధ్యమునం దాపత్తు సగభవించుటయుఁ దెలిసికొని యాశ్చ ర్యపడి, రఘుదేవరాజునెడల మిక్కిలి జాలిపడినవాఁ డయి “ఓ రాజా! నీవు ప్రాణముతో నున్నయెడల నీకువంటి దివ్యసుందరవిగ్రహము గలరాణిని బోఁగొట్టుకొన్నందునకయి గుండెలు పగిలి యెంతపరిత పించుచుందువోకదా! అని నిట్టూర్పు విడిచెను. ఇట్లాఘన వై ద్యుఁడు క్షణకాలము విచారించి యామెమొగమువంకనిపుణముగా జూచి ముఖమునందు కళ తప్పియుండకుండుట కనిపెట్టి దేహములో ప్రాణ మున్న దేమో యని సందేహపడి “అయ్యో! వారు తొందర పడి యీదేహమును సముద్రములో విడిచిరిగదా” యని వ్యాకుల పడుచు, భృత్యులచేత శవము నొడ్డునకు పట్టించి చితుకులు పోగుచే యించి సమీపమున మంటచేయించి దేహమును కాపించి శరీరము పయిని తనయొద్దనున్న యశాషధమును దేనినో రాచుచు, వేషక

చూచుటకయి చుట్టును మూగిన భృత్యజనుల నందఱిని చల్లగాలి
యామెదేహమున సోకునట్లు దూరముగా తొలగిపోవ నియమించి
తానుచెంతఁగూరుచుండి మృదుమధురస్వరముతో కర్ణరసాయనముగా
సంగీతమును పాడుచుండెను. ఇట్లు గడియసేపు చేయునప్పటి కామెకు
కనుతెప్పలు కొంచెము కదలి ముకుపుటములనుండి మెల్లగా శ్వాసము
రా నారంభించెను. ఆమె భయముచేతను ప్రసవించినబడలికచేతను,
మూర్ఛపోయినది గాని నిజముగా మృతినొందలేదు. ఆమె మూర్ఛను
చూచి చేరువనున్నవా రందఱును మరణ మని భ్రమించి రాజును
తొందరపెట్టఁగా నతఁడ మెశరీరమును మహాదుఃఖముతో సముద్ర
మునందు త్రోయవలసినవాఁ డయ్యెను. ఇట్లు ధన్వంతరిచేసిన శీత
లోపచారములు మొదలయినవానిచేత ప్రభావతి తేలుకొని మెల్లగా
కన్నులు విప్పి చూచి “ఇప్పుడునేనెక్కడనున్నాను? నాప్రాణనాథుఁ
డెక్కడ నున్నాఁడు? ఇది యేలోకము?” అనియడిగి మరల కన్నులు
మూసికొనెను. నిమిషకాలములో నామె మరల కన్నులు తెరిచి
ధన్వంతరివంకఁ జూడఁగా నతఁడు మెల్లమెల్లగా నామెకు సంభవించిన
దుర్దశ యంతయు తెలియునట్లుచేసి, మరల మూర్ఛమునుఁగకతాళఁ
గలదన్న ధైర్యముతోఁచినతరువాత రాజువ్రాసిన కాగితమును పెట్టె
లోనుంచిన నగలను జూపెను. ఆమె యాకాగితమును మరలమరలఁ
జూచి “ఇది నిశ్చయముగా నాప్రాణేశ్వరుఁడు వ్రాసినదే. ఓడలో
నెక్కినసంగతి చక్కగా జ్ఞప్తియందున్నది. కాని నేనెక్కడ ప్రసవ
మయినో నాబిడ్డగఱి గోమయ్యెనో నాకు లేశమయినను తెలియదు.
ఇక మరల నాప్రాణనాథుని ఈకన్నులతోఁ జూచెనుభగ్యము నాకు
సంభవింపనేరదుగనుక, ఈప్రపంచసుఖములను విడిచి నేను యోగిని
నయి యోదయిన నొకదేవతాసన్నిధానమునం దుండెదను.” అని

చెప్పెను. “అమ్మా ! నీ విప్పుడు చెప్పినట్లుచేయుటకే నీమనోనిశ్చయ మయినయెడల, ఇక్కడకు సమీపమున నున్న బెజవాడయందలి కనక దుర్గయాలయములో నీవుయోగినివిగా నుండవచ్చును. నామేనకోడ లొక తె నాయూజ్ఞచొప్పున నీకక్కడ నుపచారము చేయుచుండును,” అని ధన్వంతరి చెప్పెను. అతఁడు చెప్పినదాని కామె కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా సంగీకరింపఁగా, ఆమె దేహము తిన్నగా స్వస్థతపడిన తరువాత నతఁడు ప్రభావతిని బెజవాడికుఁ గొనిపోయి కనకదుర్గ యాలయములో విడిచెను. ఆమె యక్కడ యోగిని యయి సర్వభో గములను పరిత్యజించి మృత్యుఁ డయ్యె ననుకొనుచున్న భర్తనిమిత్త మయి దుఃఖించి కృశించుచు పారమార్థికచింతతో దినములు పుచ్చు చుండెను.

ఇక్కడ ప్రభావతి పతిభక్తితో కృశించి కాలము గడపు చుండఁగా, అక్కడ రఘుదేవరాజు సురక్షితముగా స్వదేశమును జేరి మరల రాజ్యభారమును వహించి మరణము నొందిన దనుకొనుచున్న రాణినిమిత్తమయి లోపల విచారపడుచు మరల వివాహముచేసికొనక ప్రజాపాలనము చేయుచుండెను. ఒక్కసారియైనను తల్లి కనులార చూచి సంతోషింప నోచుకోని యాతనికూతురు కురంగేశ్వరపుర మునందు ధనపాలునియింట రాజపుత్రిక కర్ణమయినరీతిగా పెరుగు చుండెను. ధనపాలుఁడు తనమిత్రునియందుఁ గలప్రేమాభిమానముల చేత మంచివిద్వాంసుల నియమించి మహాశ్రద్ధతో విద్య చెప్పించుచు వచ్చినందున, మేధావియైనసాగరిక పదుమూడు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చినప్పటి కామె కాకాలములో నున్న పండితు లెవ్వ రును నిద్యలో సమానులు కా రని జనులు చెప్పుకొనునంత పాండిత్య మును సంపాదించెను. నృత్తగానవిద్యలయం దప్సరస్త్రీ లామె వద్దనే

విద్య నభ్యసింపవలసినవా రని నను లనుకొందురు; వివిధవర్ణములు
 గల పట్టదారముతో నామె బట్టలమీఁద కుట్టిన తీగలను పువ్వు
 లను మృగపక్ష్యాదులను జూచి యవి నిజ మయిన లతాపుష్పాదులని
 చూచినవా రెల్లరు భ్రమించుచుందురు; ఆమెచేసిన పాకమును రుచి
 చూచినయెడల, అన్నహితముతప్పిన రోగులుసహిత మతిభోజనప్రియు
 లగుదురు. ఈప్రకారముగా నందఱు నద్భుతపడునట్లుగా నానావిద్యల
 యందును కళలయందును సుగుణసంపదయందును నిరుపమానురా
 లగుచువచ్చిన కొలఁదిని ధనపాలుని భార్యయైనకుటిలాలక యామెకుగర్భ
 శత్రురాలుకాసాగెను. కుటిలాలకయొక్కకొమార్తె సాగరికతోసమాన
 వయస్కురాలయినను సమానముగా నేవిద్యాభ్యాసముచేయుచున్నను,
 ఈచిన్నదంత ప్రతిభ వంతురాలు కాకపోవుటచేత శోభిల్లకుండుటయు
 నెల్లవాదునుసాగరిక నే శ్లాఘించుచుండుటయుఁజూచి కుటిలాలకయనూ
 యాగ్రస్తురాలయి సాగరిక తనయింట నున్నంతకాలమును తన
 కొమార్తె శోభ కెక్కదని తలచి నేలొగుననైనను సాగరికను వద
 లించుకొని తనకొమార్తెకు గౌరవమును ప్రసిద్ధిని హెచ్చింపవలెనని
 నిశ్చయించుకొని యందుకుఁ దగినయపాయము నాలోచించుచుండెను.
 ఈలోపలనే సాగరికను మిక్కిలి విశ్వాసముతోఁ బెంచుచున్నమంజు
 భాషిణి కాలము చేసినందున, కుటిలాలకకు మఱిత మంచియవ
 కాశము కలిగెను. మంజుభాషిణినిమిత్తము బెంగ పెట్టుకొని సాగరిక
 విచారించు చుండఁగా కుటిలాలక తనకు మిక్కిలివిశ్వాసి యైనవక్ర
 చిత్తుఁ డనుసేనకుని బిలిచి యేమిషమిఁద నయినను సాగరికనుదూర
 ముగాఁ బిలుచుకొనిపోయి చుప్పిరమ్మని యాజ్ఞాపించెను. వాఁ డెంతటి
 నిర్దయుఁ డైన కఠినచిత్తుఁడైనను గుణరాశి యైనసాగరికను నిష్కార
 ణముగా చుప్పుటకు మనసుకొలుపనివాఁ డయి అటువంటియుత్తమ

శ్లోకురాలి నెట్లు చంపగలనని యామెతోననెను. అటువంటియుత్తమ చరిత్రగల దునుగందుననే సాగరిక దేవలోకములో నుండఁదగినది గాని పాపభూయిష్ట మయినయీశూలోకములో నుండఁదగినది కాదని యామె వానిమాటకు త్తరము చెప్పి సమాధానపఱచి తనయాజ్ఞను వెంటనే చెల్లింపనిపక్షమున నేమోచేయుచెదనని బెదరించెను. వాఁడేమియు ప్రత్యుత్తరము చెప్పక యాలోచించుకొను చుండెను. అప్పుడు దాది యైనమంజుభాషిశిశికిఁగొఱకు శోకించుచు సాగరిక యక్కడకు వచ్చెను. ఆమెరూపము కనఁబడఁగానే కుటిలాలకకు మఱింత కోపము వచ్చి, వానివంకఁ జూచి “నేను చెప్పినపనిని చేసెదవా చేయవా యొక్కనూఁకతోఁ జెప్పు” మని యామె వానిమీఁదతీవ్రపడి యడిగెను. వాఁడును చేసెనని యుత్తరము చెప్పెను. ఇంతలో “పుట్టి నప్పుడే నడిసముద్రములో విడిచిపోయినతల్లివలెనే నీవును నన్నిప్పుడు దుఃఖసముద్రములో విడిచిపోతివా? ఓ మంజుభాషిశీ! నన్ను ప్రేమించువా రందఱు నొక్కొక్కరే యీలోకమును విడిచి పోవుచుండుటచే నా కీప్రపంచము దుఃఖసాగరమువలెనున్నది; అనుకొనుచు సాగరిక యామెసమీపమునకు వచ్చెను. అప్పుడు కుటిలాలక తా నామెమీఁద నెంతో ప్రేమగలదానివలె నటించుచు “ఓసాగరికా! ఇది యేమి నీవొంటిగా విలపించు చున్నావు. నీసోదరి యిప్పుడు నిన్నువిడిచి యొక్కడకుపోయినది? మంజుభాషిశినిమిత్రము విచారపడఁబోకు. నేను జీవించి యుండఁగా నీకు మంజుభాషిశి లేనిలోప మెన్నఁడై నఁ గలుగునా? నీదోడువుచేత చంద్రబింబమువంటి నీముఖము కంది రూపు చెడిపోయినది. ఈవక్రచిత్తునితోఁ బోయి నీవు కొంచెముసేపు సముద్రపుకొండ్లన చల్లగాలిలో తిరిగితివా నీమనోవ్యధ పోయి యుత్సాహము కలుగును. పోయిరమ్ము” అని పలికి వక్రచిత్తునివంకఁ దిరిగి

‘ఓరీ! నీవిప్పు డీసాగరికను చేయి పట్టుకొని సముద్రతీరమునకుఁ దీసి
కొనిపోయి కొంచెముసేపు త్రిప్పి రమ్ము” అని యాజ్ఞాపించెను.
“అమ్మా! సముద్రతీరమునకుఁ బోవుట కిప్పుడు నామన స్సుల్లాసముగా
లేదు” అని సాగరిక వానివెంట పోక నిలిచెను. అప్పు డేలాగుననైన
సాగరికను వక్రచిత్తునివెంటఁ బంప నిశ్చయించి కుటిలాలక యామె
చేయి పట్టుకొని “బిడ్డా! నీయందును నీతండ్రియందును మా కెంతో
శౌరవము కలదు. నీతండ్రి యిక్కడకు నేడు వచ్చునో రేపువచ్చునో
యని ప్రతిదినమును మేమెదురు చూచుచున్నాము. మే మివట
కాయనకు నీవు సౌందర్యరాశి వగుచున్నావని వ్రాయుచున్నందున
వచ్చునప్పటికి నీ వీలాగున వన్నెతటిగి యుందువేని తప్పక యతఁడు
నీసంరక్షణమును మేముతిన్నఁగా చేయుచుండ లే దనుకొనఁడా?
నామాట విని సముద్రపుటొడ్డునకు పోయి వన్నె తటిగి యున్ననీముఖ
వర్చస్సు మరల నెప్పటివలె కలుగునట్లు చేసికొమ్ము.” అని నొక్కి-
చెప్పెను. ఆమె యంత నొక్కి చెప్పుచున్నప్పు డామెమాటనుతీసి వేయ
లేక సాగరిక “నామనస్సున కిష్టములేకపోయినను పోయివచ్చెదను”
అనిచెప్పి వక్రచిత్తునివెంట బయలుదేఱెను. వారు కొన్ని యడుగులు
నడిచినతరువాత కుటిలాలక వెనుకఁ దిరిగిపోవుచు వక్రచిత్తుని బిలిచి
నేను చెప్పినమాట మఱచిపోకుమీ” అని హెచ్చరించెను. కాని
యామాటల కర్థము సాగరికను చంప మఱవకు మనుటయని యాచిన్న
దాని కనుమాత్రమును సం దేహము కలుగ లేదు.

సముద్రతీరమునకుఁ బోయి సముద్రమువంకఁ జూడఁగానే
సాగరికకు తనజన్మకథ స్మరణకు వచ్చినందున, తాను జన్మించినప్పుడు
గాలివానపట్టి సముద్రముల్లక్కల్లోలముగా నుండుటయు, తనతల్లిమర
ణమునొందుటయు, తనతండ్రి ధైర్యమును విషువక పడవవాఁడ్ర

నుత్సాహపలుచుటయు ఆమె తాను మంజుభాషిణివలన విన్నగీతిగా
వక్రచిత్తునితోఁ జెప్పుచుండెను. అప్పు డాకూరచిత్తుఁడామె చెప్పెడు
కథను విచక నశుమను నిలిపి యామెతోశీఘ్రముగా దేవునిప్రార్థించు
కొమ్మని చెప్పెను. ఆమాట వినఁగానే యామెకు లోపల భయము
కలిగెను గాని యామాటలయర్థమునుమాత్రము తిన్నగా గ్రహింప
లేక వానిని జూచి, “దేవుని నేల ప్రార్థింపుమనుచున్నావు?” అని
యడిగెను. “నీకు దేవుని ప్రార్థింపవలెనని యున్నపక్షమున కొంచె
మవకాశ మిచ్చెదను. దేవతలు నీప్రార్థనలనుశీఘ్రముగానే గ్రహిం
పఁగలరుగాన నీవుచేసెను ప్రార్థనలను నిమిషకాలములోముగింపుము.
నాపనిని నేను వేగముగా నెరవేర్చెద నని శపథముచేసియున్నాను”
అని యొకరినహృదయుఁ శుశ్చిరము నెప్పెను. అందుమీఁద నామె
మఱియ భయపడి “నన్ను చంపెదవాదేమి? నిష్కారణముగా
నన్నేలచంపెదవు?” అని యామె మాటలు తడఁబడి పలికెను.
“గాయకగూచురాలిని న శోషింపెట్టుదు” అని చెప్పి వాఁ డూరకుం
డెను. “అయ్యో! నన్నామె గేలచంపి పవలెను? ఆమెకు నే
నెప్పుడును రవ్వొకయు నపకారము చేసియెఱుఁగనే, ఎప్పుడును నే
నామెవిషయమయి యొక్క చెడ్డచూటనయినచు పలుకలేదు. ఆమెకే
కాదు లోకములోని సతీదేవ వజ్రాశువునకును గూడ బుద్ధిపూర్వక
ముగా నెప్పుడును నేననుమాత్రమును కీడు చేయలేదు. ఒక్కసారి
చూత్ర మెఱుగక యొక్కపురుగునుదొక్కి తరువాత దాని నిమిత్త
మయి యెంతో దుఃఖించినాను. అటువంటి నన్ను చంపించుట కయి
యామెయెడల నేనేమి యపరాధము చేసితిని?” అని యామెపలుకు
చుండెను. వాఁ డామాటలు చెవినిబెట్టక “ఇప్పుడు నాకృత్యము
నాకు నియమించినపనిని వెంటనే నెరవేర్చుటకాని దానివిషయమయి

నీతో వాదమాడుటకాదు'' అని యామెను జంపుటకయి యొరలో
 నుండి కత్తిని పయికిఁ దీయఁబోవుచుండెను. ఈసమయములో నావట
 కొక యోడలో వచ్చి యొడ్డున దిగి యున్నయోడదొంగ లొకస్మిక
 ముగా నక్కడకు వచ్చి తమ్ముఁజూచి భయపడి నిలుచున్నవక్రచిత్తుఁడు
 చూచు చుండఁగానే సాగరిక నెత్తుకొనిపోయి తమయోడలో నెక్కించు
 కొని నిమిషములో శైరచాప లెత్తి పాటిపోయిరి. సాగరిక నెత్తుకొని
 పోయిన యోడదొంగలు సముద్రములో మహా వేగమునఁ బోయి
 బృందావనపురసమీపమునఁ దలియొకపల్లెకు చేరువను దిగి యామెను
 బృందావనపురమునోని యొకక్షత్రియునకు విక్రయించిరి. ఆమెను
 కొన్నయతఁడు విశేషధనికుఁడు గాక సామాన్యస్థితిలో నున్నవాఁ
 డయినందున సాగరికయు తక్కువస్థితిలోనే యున్నను కొంతకాలము
 లోనే యామెగుణసంపదయు సౌందర్యమును శైలివియు పట్టణమునం
 దంతటనువెల్లడి కానారంభించెను. ఆమెయితర బాలికలకు సంగీతమును
 కుట్టుపనియు నేర్పి ధనమార్జించి తన్ను కొన్నయజమానునకును యజ
 మానుని భార్యకును ఇచ్చుచువచ్చినందున వారంతకంతకు ధనికులు
 కాసాగిరి. ఆమెప్రసిద్ధి యంతకంతకు విస్తారముగా వ్యాపించుచు వచ్చి
 నందున బృందావనపురపరిపాలకుఁ డయిన సుగుణప్రియుఁ డనురాజు
 కుమారుఁడు తా నామెను జూచుటకయి స్వయముగా వారి యింటికి
 బోయి పురజనులస్త్రాంతికి పాత్రమయియున్న యామెవిద్యాబుద్ధులను
 వినయమును సంతతోత్సాహశీలతను గనిపెట్టి సంతోషించి, ఆమె
 తోడి సంభాషణమువలన నపరిమితానందమును పొందినవాఁడయి,
 బీదవారిలో నంతవివేకమును విద్యాకౌశలమునుగల చిన్నది యుండుట
 కత్యాశ్చర్యపడి యామె యెవ్వరో యున్నతవంశసంభూతురలయి
 యుండవచ్చునని మనసులో ననుకొని, ఆమెతో "నీవింకముందుకూడ

నీయిప్పటిగుణసంపదను కర్మాభిరతిని విడువకుండెడుపక్షమున, నీ కిఁక మీఁదట నాయొద్దనుండి వచ్చెడుసందేశము నీమేలుకొఱకేయయి యుండును” అని చెప్పి వెడలిపోయెను. అతఁడా మెవంశకథ నెంతమాత్రమును తెలిసికోలేనివాఁడయినను రూపలావణ్యములయందు మాత్రమే కాక విద్యావివేకసౌజన్యాదులయందుఁ గూడ నామె నిరుపమానురాలుగా నుండుటకనిపెట్టి యామెను వివాహానూడి తనకురాణినిగాఁ జేసికొనుటకు మనస్సులో సంకల్పము చేసికొనెను. తనవంశవృత్తాంతమునుగూర్చి యడిగినప్పుడెల్లను మానము దాల్చి కన్నుల నీరుపెట్టి కొనుచు వచ్చెనేగాని సాగరిక యొక్కసాక్షియైనను తనతల్లిదండ్రులను గూర్చియు వంశమునుగూర్చియు నొక్కమాటయుఁ జెప్పినదికాదు.

ఇక్కడ కురంగేశ్వరపురములో వక్రచిత్తుఁడు తనరాణియైన కుటిలాలకయొక్క కోపమునకు భయపడి తానుసాగరికను చంపిపీనుఁగును సముద్రములో పాతిపెట్టివచ్చితి నని చెప్పి యొకకోడినిచంపి దాని రక్తమును రక్తముతో తడసినకత్తిని దెచ్చి కుటిలాలకకుఁ జూపెను. ఆదుష్టాత్మురాలాక్రూరునికిరాతకృత్యమునకెంతో సంతోషించి వానికి బహుమానమిచ్చిపంపివేసి, సాగరిక యాకస్మికముగానంతఃపురములో పాముకఱిచి చచ్చినట్లు ప్రవాదముకలుగఁజేసి తనభర్త నాటిమధ్యాహ్నము రాజకార్యముమీఁద గ్రామాంతరమునకుఁబోయి యప్పటికి రాకుండుట తనకు శుభసూచకముగా భావించుకొని మనస్సులో సంతోషించి, అదిమంచినమయమని యారాత్రియే సాగరిక శరీరమునకు దహనసంస్కారము చేయించినట్లు విశ్వాసులయినవారిచేత రహస్యస్థలమునందు తంతునడిపించి, తానుమహాశోకాక్రాంతురాలయి యున్నట్లుగా లేనిదుఃఖమును నటించుచు నంతఃపురమంతయు మాటుమోయునట్లుగా తెల్లవాటినదాఁక పెద్దగొంతుతో రోదనముచేయు

చుండెను. శెల్లవాటినతరువాత నామెభర్త యింటికి రాగా వారిద్దఱునుగలిసి యాచిన్నదానిగుణరూపాదులను దలఁచుకొని మరల క్రొత్తయేడుపున కారంభించిరి. సాగరిక కపరకర్మలు చేయించిదాన ధర్మములు చేయించినతరువాత నామెకు పుణ్యలోకములు కలుగుట కొఱకును తమ కామెయందుఁగల యనురాగమును లోకమున కెఱుక పఱుచుటకొఱకును వా రామెదేహమును దహనముచేసినస్థలమునం దొక దివ్యదేవాలయమును గట్టించిరి. ఇట్లుజరిగినకొన్నిమాసములకు రఘుదేవరాజు తనకొవూరైను జూచి వెంటఁబెట్టుకొనిపోవుటకయి తనకు పరమవిశ్వాసియు మంత్రియు నయిన నరసింహరాజుతోఁ గలిసి యోడమీద కళింగపట్టణమునుండి బయలుదేటి కురంగేశ్వరపురము నకు వచ్చెను. పుట్టినతరువాత ప్రథమమాసములోఁదక్క మఱియెప్పు డును జూడని ప్రాణాధికురా లయినజనితైకపుత్రి నెప్పుడు చూతునా యని యెంతో వేడుకపడుచు నతఁడు ధనపాలుని గృహముచొరఁగానే దంపతు లేడ్చుచు నెదురుగావచ్చి పిడుగువంటిసాగరికయొక్కమరణ వార్త నాతనిచెవులఁ బడవేసి తాము కట్టించినదేవాలయమును జూపిరి. చిరకాలమునుండి చూడకున్నపుత్రికను జూచి యామెతోడి స్నేహపసౌఖ్యము ననుభవించి యెంతో సంతోషపడవలె ననుకొన్న యాత్మనియాశకు భంగమురాఁగా నతఁడొక్కనిమిషమయినను దుఃఖా వహనుయిన యాపట్టణమునం దుండలేకభోజన మయిననుజేయకయే వెంటనే వెనుకమరలి దుస్సహదుఃఖముతో మరలనోడఁగోనెక్కి రామేశ్వరయాత్రనిమిత్తమయి దక్షిణమున కోడనడుపుఁ డని నావికులకాజ్ఞా పించెను. స్వభావముచేత నాతఁడెంతధైర్యశాలియైననుసముద్రతరంగ ములవలె లోపలినుండి పొరలిపొరలి వచ్చుచున్నదుఃఖమునాపుకొనుట కయి యతఁ డెంతప్రయత్నము చేసినను దుఃఖాక్రాంత మయియున్న

యాతని మనస్సుమాత్ర మాతనికధీనముగాక మతిచెడఁగొట్టి యాతని జడునివలెఁజేసెను. ఆయుత్తరక్షణము మొదలుకొని యతఁడు పరమా ప్తుల నఱునను కన్ను తెఱచి చూడలేదు; ప్రాణబంధులతో నైనను నోరువిప్పి మాటాడలేదు; తన దేశమున చీమ ప్రాకిననుగోఁకికొన నెఱుఁగక దుఃఖపరవశుఁ డయి యుండెను.

రామేశ్వరమునకుఁ బోవుదారిలో నావికు లోడను బృందావన పురసమీపమున రేవులో నిలిపి; ఆహారపదార్థములను మంచినీళ్ళను తెచ్చుకొనుట నిమిత్తము చిన్నపడవలో పట్టణమునకుఁ బోయిరి. అప్పుడాపురాధీశ్వరుఁ డయిన సుగుణప్రియుఁడు విచిత్రరూపముగల సుందరమయిన యోడయొక్కటి రేవులోనికి వచ్చిన దనియు దాని నిర్మాణ మత్యద్భుతముగా నున్న దనియు విని దానిని చూచుటకయి తానువిహారార్థ ముపయోగించెడుచిన్ననావ యెక్కి యోడవద్దకుఁ బోయెను. నరసింహరాజు బృందావనపురపరిపాలకునిరాక విని యాత నిని తమయోడలో నెక్కించి యాదరించి, చూడఁదగినవింతలనాతనికిఁ జూపి యీయోడ కళింగపట్టణమునుండి వచ్చు చున్నదనియు కళింగ దేశాధీశ్వరుఁ డయినరఘుదేవరా జ్లోడలోపల నున్నవాఁ డనియు, అతఁడు తనభార్యయొక్కయు పుత్రికయొక్కయు మరణముచేత శోక వివశుఁడయి యేడుదినములనుండి నిద్రాహారములులేక యెవ్వరితోను మాటాడక యున్నట్లునివలె నున్నాఁడనియు, చెప్పి రాజున్నగదిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి యాతనిని జూపెను. సుగుణప్రియుఁ డారాజుయొక్క దాతృత్వాదిసుగుణములను విన్నవాఁడు గాన మనస్సులో భేదపడి రాజుసమీపమునకుఁ బోయి యాతనిమీఁద చేయివైచి “దేవా ! ఈశ్వరుఁడు మీకిప్పుడు చిత్తస్వాస్థ్యమును దయచేయునుగాక! దేవర వారి సందర్శనార్థమయి బృందావనపురపరిపాలకుఁడువచ్చియున్నాఁడు.

దేవర యొక్కసారి మాటాడి యాతనిని ధన్యుని జేయఁదగును” అని పలుకరించెను. ఆరాజు కన్నులుతెరిచి చూచుచుండెనుగాని సుగుణ ప్రియునిమాటలు విన్నట్లుగాని యాతనిరాకను గ్రహించినట్లుగానికనఁ బడలేదు. అందుమీఁద నతఁడు సహజమృదుమధురస్వరముగల సాగరిక నచ్చి శిలలుకరగునట్లు గానముచేసియు తేనెలొలుకునట్లుగాసంభాషించియు తనప్రావీణ్యమును జూపినయెడలనితనికి మనస్వస్థతమరలఁ గలుగ వచ్చు ననుకొని, మంత్రీయనుమతితో నామెనుకొన్నిగడియల కాలములో నోడయొద్దకురప్పించెను. అక్కడనున్నవా రామయొక్క దివ్యసుందరవిగ్రహమును వినయవచనములను జూచి సంతోషించి యామెయిప్పుడు తక్కువస్థితిలో నున్ననురాణి నాదరించినట్లుదరించి గౌరవముచేసిరి. చూచినవారందఱు నామెయోగ్యతను ప్రశంసించు చుండఁగా సుగుణప్రియుఁడు మనస్సులో సంతోషించి యామెగుణ సంపదను తానుగూడఁ కొంతశ్లాఘించి, ఆమెయొక్కకులగౌరవము విశదమయి యుండినయెడల తా నీవఱకే యామె నిల్లాలినిగాఁ జేసి కొనికృతార్థత నొంది యుందునని చెప్పెను. అయినను సుగుణప్రియుఁ డామెకు గొప్పయింటఁ బుట్టినస్త్రీలకుఁ జేయఁదగినగౌరవమును చేయుచు, “ఓ సౌభాగ్యవతీ! ఈయోడలో నొకమహారాజు దుఃఖ సముద్రములో మునిగి చిత్తిస్వాస్థ్యము లేక యున్నాఁడు. నీనేర్పు నంతను గనఁబఱచి యాతని నిప్పుడు స్వస్థచిత్తుని జేసి మరలఁ బ్రజలలోఁ బడవేయవలె” అని ప్రార్థించెను.

అందుమీఁద నామె తనచేతనై నప్రయత్నము చేసిచూచెదనని యాతనితోఁ జెప్పి, రాజున్నగదిలోతానును తనపరిచారికయుఁదక్క మఱి యెవ్వరును లేకుండఁ జేయవలెనని వారిని ప్రార్థించెను. వారెరున కంగీకరించి తా మందఱును గదిలోనుండి యీవలికివచ్చి

యొక్కయామెనుమాత్రము పరిచారికాసహితముగా లోపలికి బంపిరి. దుఃఖములో నున్నవారి కంతకంటెను దుఃఖకర మయిన యితరులకష్ట వార్తను జెప్పినపక్షమున కొంతదుఃఖశాంతి కలుగు నని యెఱిగిన దయి, శోచనీయ మయినతనవిపద్ధావార్తను రాజుచెవుల వేయఁదలఁచు కొన్న దయి అందఱిముదఱను పూర్వ మంతటిగొప్పదశలో జన్మించి మహాగౌరవముతో పెరిగినతనయొక్క యిప్పటిహీనావస్థను జెప్పుటకు సిగ్గుపడిన దయి వారి నండఱ్ఱని వెలుపలనుండ వేఁడుకొనెనేగానివేఱు హేతువుచేతఁ గాదు. ఆమె రాజున కభిముఖు రాలయి నిలువఁబడి మెల్లగా శ్రావ్యనాదముతో తాను జన్మించినది మొదలుకొని నేటి వఱకును తనకు సంభవించినకష్టపరంపరను వరుసగా జాలిపుట్టి రాయి వంటిమనసయినను కరఁగి పాటునట్లుగా విన్నవింప నారంభించెను. ఆకష్టవార్తలు చెవిని బడినకొలఁదిని మనసు కరఁగుచువచ్చి యామె దుఃఖములో తనదుఃఖ మడఁగిపోవఁజొచ్చినందున రాజుపక్ష మూసిన కన్నులను దెఱచి యామెమొగ మొక్కసారి చూచెను. ఆమెముఖ మును జూడఁగానే యాతనిదృష్టి కామెముఖపద్మమునందు మృతురా లయినభౌర్యయొక్క ముఖలక్ష్మణము లన్నియు గానరాఁగా, అతఁడు “ఈకన్యాయందు నాప్రియ భౌర్యయొక్కరూపచిహ్నములన్నియునచ్చున పొడిచినట్లు కానవచ్చుచున్నవి. నేటివఱకును జీవించి యుండినయెడల నాప్రియపుత్రికయు నిగువంటిరూప రేఖావిలాసములు గలదియే యయి యుండును. విండ్లవంటి యీకనుబొమ్మలును, తామర రేకుల నపహా సింఁచెడుయీవాలుగన్నులును, సంపూర్ణచంద్రబింబమును సిగ్గుపటి చెడియీముద్దుమొగమును, అచ్చముగానారాశియొక్కయంగములను బోలి యున్నవి.” అనుకొని “ఓబిడ్డ! నీవాసస్థల మేది? నీతల్లిదండ్రు లెవ్వరు? నావలెనే నీవును కష్టముల ననుభవించినట్లుచు, నీకష్టములు

నాకష్టములకు తీసిపోవునవి కానట్లును, ఇప్పుడు చెప్పిన ట్టున్నావే ఇట్లు నిజముగా చెప్పితివా?" అని యడిగెను. "అయ్యా! దుఃఖ పూరిత మయి యున్న నాహృదయము చెప్పనిచ్చినంతవఱకు కలువంటికష్టవార్త లనే కొన్నిటిని దేవరముందర విన్నవించితిని" అని యామె మాటు పలికెను. అప్పుడు రా జామెనంకఁ దిరిగి "ఓ చిన్నదానా! నీకథను మరలఁ జెప్పుము. నాకున్న సహనములో వేయవఱకు నీ కున్నట్లు నాబుద్ధికి గోచర మయినయెడల, అబలవయ్యును నీదుఃఖములను నీవు పురుషునివలె ధైర్యముతో సహించితి వనియు నేనే యాడుదానివలె ధైర్యమును విడిచితి ననియు నొప్పుకొనెదను. నిన్నుఁ జూడఁగా నో ర్పంతయు రూపము వహించి నాయెదుట నిలుచున్నట్లు కానఁబడు చున్నది. ఓబిడ్డా! నీపే రెవరు? నిన్ను ప్రార్థించెదను నాచెంతఁ గూరు చుండి నీవృత్తాంతమును మరలఁ దెలుపుము" అని దీనముగా వేడఁ జొచ్చెను. ఆమె తన పేరు సాగరిక యని చెప్పఁగానే యతఁడత్యద్భుత పడి, ఆపేరు లోకసామాన్య మయినది కాకుండుటయు సముద్రములో పుట్టిన దని సూచించుటకయి తనకొమార్తెనిమిత్తము తాను కల్పించిన దగుటయు తలపోసి రేమియు తోచక "ఓ దేవతలారా? నా మీఁద కోపము మీకింకను దీఱక నన్ను పరిహాసించుట కయి యిప్పు డీకన్యకను మీరు పంపితిరా?" అని వెట్టిగా మాటాడసాగెను. "అయ్యా! మీరు శాంతత వహించి నేను చెప్పనది కడవఱకును విన వలెను. నడుమనడుమ మీరీలాగున తొందరపడెడుపక్షమున నాకథను జెప్పక నిలిపివేసెదను" అని యామె యూరకుండెను. "ఓబిడ్డా! నడుమను శ్రృంపివేయక నీకథ నాగనిమ్ము. నేను శాంతత వహించి వినెదను. నీపేరు సాగరిక యని చెప్పి నాకెంత యద్భుతమును కలిగించినావో నీవు తెలిసికోలేకున్నావు," అని యతఁ డామెవృత్తాంత

మును వినుట కతికుతూహాలుఁ డయి యుండెను. “నాకీపేరును రాజోత్తముఁ డయిననాజనకుఁ డనుగ్రహించి పెట్టెను.” అని యామెకథ చెప్ప మొదలుపెట్టెను. “ఓబిడ్డ! నీవు రాజపుత్రికవా? నీపేరు సాగరిక! నీవు నిజముగా మనుష్యకన్యకవా? లేక మానవరూపమును ధరించినదేవతవా? నీ వెక్కడ జన్మించితివో, సాగరిక యనుపేరేల వచ్చినదో; వేగిరము చెప్పుము” అని యతఁ డాత్రపడఁ జొచ్చెను. “సముద్రముమీఁద పుట్టుటచేత నాకు సాగరిక యనుపేరు వచ్చినది. నాతల్లి యొక్కకిరీటాధిపతి కూఁతురు; నన్ను కన్ననిమిషమునకెల్లను నాతల్లి లోకాంతరగతురా లయ్యెనని నాతో మంజుభాషిణి యెప్పు డును జెప్పి యేడ్చుచుండెడిది. నాతల్లి నన్ను కురంగేశ్వరపురమునం దుంచెను. ధనపాలునిభార్య నన్ను హత్యచేయ యత్నించువఱకును నే నక్కడనే యుంటిని. కాని కొందఁ డొడదొంగ లక్కడ కాకస్మికముగా వచ్చి నన్ను చంప యత్నించు చున్నఁగాఁరాత్మునిచేతిలోనుండి నన్ను విడిపించి నాప్రాణములుకాపాడి నన్నీబృందావనపురమునకుఁ దెచ్చిరి. అయ్యా! శాంతి వహించి వినుఁడు. మీరిట్లెల కన్నుల నీరుపెట్టుకొనె దరు? నేను మిమ్ము మోసము చేయుచున్నా ననుకొనుచున్నా రేమో! నేను నిశ్చయముగా రఘుదేవరాజుకూతురను. ఆరఘుదేవమహారాజే యిప్పుడు జీవించి యుండినపక్షమున—” అని యామెచెప్పుచుండఁగా రఘుదేవరా జంతట సంతోషమును పట్టజాలక, దేహమంతయుపుల కించి కంపమొంద నాకస్మికసంతోషముచేత భయపడి, సాగరికచెప్పిన కథ నిజ మగునా కాదా యన్నసంగేహముచేత చిత్తముఁలోలాందో శన మొంద బిగ్గరగా “ఓ భృత్యులారా! నన్ను రక్షింపుఁడు” అని కేక వేసెను. తమరాజమాటవినఁబడఁగానే పరమసంతోషమునుపొంది భృత్యు లందఱు నొక్కసారిగా రాజున్నగదిలోనికి పరుగెత్తుకొని

పోయిరి. రాజు వారిలో మంత్రివంకఁ జూచి “ఓనరసింహరాజా! నా వెన్ను చటువుము ; నా దేహము నొప్పింపుము ; న నొక్కదెబ్బ కొట్టుము. లోపలినుం? సంతోషసముద్రము పొంగివచ్చినాశరీరమును పగిల్చి వేయుచున్నట్లున్నది. సముద్రమున పుట్టి కురంగేశ్వరపురము నందు చచ్చి మరల సముద్రమునందు దొరకిన యోచిన్నదానా! ఇటు వచ్చి నన్ను కౌగిలించుకొమ్ము. ఓనరసింహరాజా! చేతులు జోడించి కృతజ్ఞ తాభివ్యంజకముగా దేవునికి నమస్కారములు చేయుము. ఇది మనసాగరిక. ఓబిడ్డ! ఓదీర్ఘాయుష్మంతురాలా ! నాదీవన లంగీకరింపుము. ఓనరసింహరాజా! ఘాతేకురా లయిన కుటీలాలకచేతిలో చచ్చి యుండవలసినదేకాని మనభాగ్యముచేత సాగరిక యక్కడ చావునకుతప్పి బ్రతికినది. ఇప్పుడు నీకు రాణియయి యున్న యీమెను చేతులు జోడించి సగౌరవముగా నీ వగెడుపక్షమున ఈమె తనకథ యంతయు పూసగ్రుచ్చినట్లు చెప్పును” అని ఆచేరువ నున్నసుగుణ ప్రియుని జూచి “ఇతఁ డెవరు?” అని యడిగెను. “ఇతఁడు బృందావన పురాధినాథు డయినసుగుణప్రియుఁడు. దేవరివారియొక్క మనోవ్యాకులతను విని దర్శనము చేయుటకయి యితఁ డిక్కడకు వచ్చినవాఁడు” అని నరసింహరాజు చెప్పెను. అప్పు డారాజు సుగుణప్రియుని జూచి “మిత్రుఁడా! నాయాలింగనముల నంగీకరింపుము” అని ప్రీతిపూర్వకముగా పలికెను. అతఁడును సముచితస్త్లాపము చేయు చుండఁగా రాజాకాశమువంకఁ జూచి చేతులు జోడించి “ఓ యీశ్వరుఁడా ! నా పుత్రికను దీర్ఘాయురారోగ్యవతినిగాఁ జేయుము” అని ప్రార్థించి నరసింహరాజును జూచి “ఈసంగీత మెక్కడిది?” అని యడిగెను. “నాకు వినఁబడలేదు.” అని నరసింహరాజు మాటపలికెను. “ఇదిగో ఈదిక్కున స్పష్టముగా వినఁబడు చున్నది. ఆలకింపు” అని యతఁడు

చేయిచాపి తూర్పుదిక్కును చూపఁగా నరసింహారా జాలకించి యా దిక్కున సంగీతము లేకుండుట కనిపెట్టి, అపరిమితసంతోషముచేత మనసు చెదరి యుండుటనుబట్టి రాజున కట్లు తోచుచున్న దని యెఱిగి, అట్టిసమయమునందు కా దని మాట కడ్డుమాట చెప్పట డేమకరము కా దని “అవును సంగీతము వినఁబడు చున్నది.” అనితల యూఁచెను. అంతట రాజు కన్నులు మూతలువడ కునుకుపట్లుపడుచు తనకు నిద్రవచ్చు చున్న దని చెప్పి దిండు లొలకందఁ బెట్టుకొని పరుపు మీఁద పరుండి గాఢనిద్రపోయెను. సాగరికయు తండ్రివద్దఁ గూరు చుండి పైటచెఱఁగుతో వినరుచు కనిపెట్టియుండెను. నిద్రపోవుచున్న కాలములో రాజున కొకవింతయైన స్వప్నమువచ్చెను. ఆకలలోనతఁడు తనకు బెజవాడ కనకదుర్గప్రత్యక్షమయితన్నా దేవాలయముగకురమ్మని యాజ్ఞాపించినట్టును, దేవాలయములో దేవతాసన్నిధానమున పీఠము ముందు నిలువఁబడి తనకష్టకథను భక్తిపూర్వకముగా విన్నవించిన పక్షమున గొప్పమేలు కలుగు నని యాదేవి యానతిచ్చినట్టును, తానట్లు చేసెద నని హస్తములు నుకుళించి మ్రొక్కుకొన్నతరువాత దేవి దీవించి యంతర్హితురా లయినట్టును, పొడగని మేలుకొనెను. ఆతఁడు మేలుకొని చూచునప్పటికి మనస్సులో నున్నపూర్వపువ్యసన మంతయు పోయి దేహము జవసత్వములుకలదగుటయేకాక మనస్సును మిక్కిలి యుత్సాహము కలదిగా నుండెను. అందుచేత నాతఁ డాయు త్సాహమున కంతకును కనకదుర్గయొక్క వరప్రసాదమే కారణ మని భావించుకొని యాస్వప్నవృత్తాంతము నంతను వారికిఁ దెలిపి తాను వెంటనే బెజవాడకు పోవ నుద్దేశించి యున్నా నని తనమనోనిశ్చయ మును వారితోఁ జెప్పెను.

అప్పుడు సుగుణప్రియుఁడు రెండుమూడు దినములు తనయింట నుండి యతిథిసత్కారమును పొంది గృహపావనము చేసి పోవలసిన దని రాజును శాస్త్రింపఁగా, రఘుదేవరా జాతనిప్రార్థన నంగీకరించి సపరివారముగా నొడ్డునకు పోయి బృందావనపురములోమూడుదినము లాతని గృహమునందు విందుగానుండెను. ఆమూడుదినములలోనుబీద దశలో నున్నప్పుడుసహితము తా నెంతో ప్రేమించి గౌరవించుచుండిన సాగరియొక్కతఁ డై నరాజశ్రేష్ఠుని సంతోషపెట్టుట కయి సుగుణప్రియుఁడు ప్రతిదినమును వింతలయినభక్త్యభోజ్యములను వివిధము లయిన వినోదములను బహువిధములయిన యుత్సవములను సమకూర్చెను. రా జాతనియభిప్రాయమును గ్రహించి చారిద్ర్య దశలోసహితము తనకొమార్తెను తిరస్కారభావముతోఁజూడకయాద రించిన యాసుగుణప్రియుని తన కల్లుచిగాఁ జేకొనుటకయి సంతోచ పడకుండెను; ఆతని భర్తనుగా గ్రహించుట కయి సాగరికయు విముఖురాలు కాకుండెను. కాని రఘుదేవరాజునూత్రిము వివాహనిశ్చయము చేయుటకుముందుగా తా మందఱును గలిసి బెజవాడ కనక దుర్గయాలయమునకు పోవలయు ననియు తరువాత నేసుమూహూర్తము నిశ్చయఁపఁబడు ననియుఁ జెప్పెను. అందుమీఁద వాఱందఱును మెట్టను ప్రయాణ మయి మూడుదినములో సురక్షితముగా బెజవాడ జేరిరి.

బెజవాడకు పోయి రఘుదేవరాజు పరివారసహితముగా కనక దుర్గయాలయములో ప్రవేశించినప్పుడు రాజభార్య యైనప్రభావతిని బ్రశంసించిన పృథ్వుఁ డయిన ధన్వంతరి పీఠమునకు సమీపమున నిలువఁబడియుండెను; యోగిని యయి యా దేవత కర్చకురాలుగానున్న ప్రభావతి పీఠమున కెదురుగా నిలుచుండెను; బహుసంవత్సరముల

నుండి భార్యనిమిత్తము వ్యాకులపడుచుండుటచేత రాజురూపము విస్తారముగా మాటిపోయినను, ప్రభావతి దూరముననుండి చూచియే భర్తనానవాలుపట్టి యాతఁడు పీఠమునమీఁపమునకు వచ్చి మాటాడ నారంభించినప్పుడు కంఠస్వరముచుకూడ గురుతుపట్టి యాతఁడు చెప్పుడుమాటల నద్భుతప్రమోదములతోను శ్రద్ధతోనువినుచుండెను, అతఁ డప్పుడు దేవతానమస్కారముచేసి చేతులు జోడించి ఫాలతల మునఁజేర్చి దేవత కెదురుగా నిలువఁబడి “ఓమహాదేవీ! నీయాజ్ఞను చెల్లించుట కయి నే నిక్కడకు వచ్చియున్నాను. నాచరిత్రమును నీ సెలవుప్రకారముగా నీకు విన్నవించెదను. ప్రసన్నురాల వగుము. నేను కళింగదేశాధిపతిని. శత్రుభీతిచేత స్వరాజ్యము విడిచి దేశసంచారము చేయుచు మోటుపల్లెలో ప్రభావతియను సుందరిని వివాహమాడినాను. ఆమె సాగరిక యనుస్మృతిశువును ప్రసవించి సముద్రమధ్యమున నోడలో స్వర్ణస్థూరా లయ్యెను. ఆతల్లిలేనిబిడ్డ కురంగేశ్వరపురములో కుటిలాలకయొద్ద పెరుగుచుండెను. ఆమెకు పదునాలుగు సంవత్సరముల ప్రాయము వచ్చునప్పటికి కుటిలాలక యాచిన్నదానిని చంపింపఁదలచెను. కాని యామెపాలిటి భాగ్యదేవత యామెను బృందావనపురమునకుఁ గొని తెచ్చి విడిచినది. నే నాపురమార్గమున నోడలో సముద్రముమీఁద పోవుచుండగా నాభాగ్యదేవతయే యీ కన్యను మరల నేనున్న యోడలోనికిఁ జేర్చినది. ఈమె యచ్చట తనవృత్తాంతమునుజెప్పి తాను నాకూతురగుట తెలియునట్లుచేసినది అని తన యావద్యవృత్తాంతమును సంగ్రహముగా నేకరువుపెట్టెను.

ఆమాటలను వినుచున్న ప్రభావతి హృదయములోనుండిమేరమీటి పొంగిపొంగివచ్చుచున్న సంతోషతరంగములలో మునిగిపోయి తిన్నఁగా మాటాడక క్తురాలుగాక గద్గదస్వరముతో “ఓరఘుదేవ

రాజా! నీవు నీవు—” అని మూర్ఛపోయెను.” ఈమె కేమియాపద
వచ్చినది.? అయ్యో! ఈకాంత చచ్చిపోవుచున్నది! అన్నలారా!
రక్షింపుడు” అని రఘ్నుదేవరాజు కేకవేసెను. “ఓరాజా! నీవిప్పు
డీ దేవతాసన్నిధానమున చెప్పినదంతయు నిజమయినపక్షమున, ఈమె
నీభార్య” అని ధన్వంతరి చెప్పెను. “ఓపూర్ణాండ! కాదుకాదు.
నాభార్యను నే నీరెండుచేతులతోనే యోడలోనుండి సముద్రములో
విడిచినాను” అని రాజు దృఢముగాఁ జెప్పెను. అప్పుడు ధన్వంతరి
తానొకదినమున మందువస్తువులనిమిత్త మయి ప్రాప్తికాలముననే
బృందావనపురసమీపమున సముద్రతీరమున తిరుగుచుండుటయు.
అప్పుడొడ్డున కొకదోనె కొట్టుకొనిరాఁగా దానిలోఁ జూచినప్పుడు
మూర్ఛితురా లయియున్న యువతిని నగలపెట్టెయు కానఁబడు
టయు, తానామెను సజీవితురాలిని జేసి తెచ్చి యీదేవాలయములో
నొప్పగించుటయు మొదటినుండియు జరిగినదంతయుఁజెప్పెను. ఇంతలో
ప్రభావతి మూర్ఛతేరి “ఓ దేవా! మీరు రఘ్నుదేవమహారాజులు
కారా? మీరూప మాయనరూపమువలెనే యున్నది; మీకంతస్వర
మాయనకంతస్వరమువలెనే యున్నది. గాలివాన, ప్రసవించుట, మృతి
నొందుట, అన్నసూటలను మీ రిప్పుడు సెల వియ్యలేదా;” అని
యడిగెను. “ఇది మృతినొందినప్రభావతికంతస్వరచూ, అని యతఁ
డద్భుతపడి చూచుచుండెను. “అవును ఆమృతినొందినప్రభావతిని
నేనే. నేను మృతినొందితినియు సముద్రములో మునిగితి ననియు
మీరు భ్రమ పొందినారు” అని యామె సందేహానివృత్తి చేసెను.
అప్పుడు రాజు మహాశ్చర్యమగ్నుడనగుట యవ్యాజభక్తితో
ఓకనకదుర్గా! నీ వెంత సత్యసంధురాలవు!” అని చేతులుకొడించెను.
“ఓ మహారాజా! మిమ్ము నేను ముందుగా గుఱుకుపట్టినాను.

మీప్రేమి నున్నయియుంగరము మనము మోటుపల్లెను విడుచునప్పుడు నాతండ్రి కన్నీరు విడుచుచు మీచేతిని పెట్టినది” అని యామెగుఱు తులు చెప్ప మొదలుపెట్టెను. “ఇక చాలును. ఓ దేవతలారా! మీ రిప్పు డనుగ్రహించినమహోపకారమువలన వెనుకటియాపద లన్నియు వినోదకథలయిపోయినవి. ఓప్రభావతీ ! ఇటువచ్చి నాగాఢాలింగ నములలోను సంతోషసముద్రములోను నీ వీసారి నిజముగా మునిగి పొమ్ము” అని భార్యమ కౌగిలించుకొనెను.

అప్పుడు సాగరిక “నాహృదయ మిప్పుడు తల్లికౌగిటఁ జేర నన్ను త్వరపెట్టు చున్నది. ఆహా! ఏమి నాభాగ్యము!” అని వారి దుర్గకు నమస్కారము చేయు చున్నది. “ఓహృదయేశ్వరీ! సముద్ర మధ్యమున నీవు వహించినభార మయి యుండి నీగర్భమునఁ బుట్టి నీ కండ యైనయీసాగరిక యెట్లు దేవతాప్రార్థనము చేయు చున్నదో చూడు” అని కొమార్తెను తల్లికిఁ జూపెను. “ఓపుత్రీ ! నీవుదీర్ఘా యుష్మంతురాల వ ము మనుము. ఇప్పుడు స్త్రీలలోనెల్ల నేను ధన్య తమురాల నయినాను” అని కొమార్తెను చేతులుచాచి యక్కునఁ జేర్చి కౌగిలించుకొని ముద్దాడుచుండెను. ఈప్రకారముగా జనని కొమార్తెను కౌగిలించుకొని యానందబాష్పములలో తేలియాడు చుండఁగా, రఘుదేవరాజు పీఠమునకు సాష్టాంగ నమస్కారముచేసి “ఓమహాదేవీ! మాయందు సంపూర్ణానుగ్రహ ముంచుము. నీవు చేసిన యీపరమోపకారమును నే నెప్పుడును మఱవక నిత్యమును నిన్నారాధించుచుండెదను” అని కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా మరల మరల వందనములు చేసెను. ప్రభావతియు సాగరికయు కూడ పీఠ మునకు సాగిలఁబడి తమకృతజ్ఞతను దెలిపిరి. దేవతా సమక్షమునందే యీసంతోషసమయములో రాజప్పుడు ప్రభావతియొక్క యనుమతిని

పొంది సాగరికను సార్థకనామధేయుఁ డయిన సుగుణప్రియున కిచ్చి
వివాహముచేయుటకు వాగ్దానము చేసెను.

ఇట్లు సర్వజనసంతోషకరముగా చిర కాలవియోగము నొంది
యున్న భార్య భర్తలును పుత్రికయు నొక్కచోట సమావేశ మయి
యనిర్వాచ్య మయిన సల్లాపసౌఖ్యము ననుభవింపఁ గలిగిరి. నీతియు
సద్వర్తనమును గలవారికి నడుమ నెన్నియాపదలు వచ్చినను ధైర్య
ముతో సహించి యీశ్వరానుగ్రహమునే నమ్ముకొని యున్న యెడల
తుదకు కొండలవలె వచ్చి మీఁద పడినయాపద లన్నియు మంచు
వలె విడిపోయి నిరుపమాన సుఖసంతోషములు కలుగునని చూపుచు
లోకమునకు సహనమును సద్వర్తనమును నేర్పుటకు వీరొకదృష్టాంత
భూతులుగా నున్నారు. నరసింహరాజు సత్యశీలతయు రాజభక్తియు
విశ్వాసమును గలవారిలో నగ్రగణ్యుఁడుగా నున్నాఁడు, అతఁడు ; తన
కప్రియత్వముగా రాజ్యమురానున్నను నిరూపమానరాజ్యవై భవమును
తృణప్రియముగా నిరాకరించి ప్రవాసముపా లయియున్న రాజును
వెదకి తెప్పించి సింహాసన మెక్కించుట యెంతిష్టాఘాపాత్ర మయిన
ఘనకార్యముగా నున్నది! ప్రభావతికి ప్రాణదానము చేసినధన్వం
తఁ యొక్క యద్భుతచర్యను విచారింపగా మనుష్యుఁడు ప్రపంచ
తత్వవిషయమున సత్య మయిన జ్ఞానము కలవాఁ డయియున్నపక్ష
మున లోకమున కెంతో యుపకారము చేయవచ్చునని తేలుచున్నది
కదా ! అటుతరువాత వారందఱును బృందావనపురమునకుఁ బోయి
సాగరికయొక్క వివాహమును మహావై భవముతో జరపిరి. అక్కడ
కొన్నిమాసము లున్నతరువాత సాగరికనుభర్తయొద్దవిడిచి యారాజ
దంపతులు స్వరాజ్యమును జేరి కళింగపట్టణమునందు చిర కాలము
రాజ్యసంపదల ననుభవింపుచుండిరి. ఈలోపల కురంగేశ్వరపురము

నందు కుటిలాలక చేసినదుష్కృత్యము వెల్లడికాఁగా తామసమయమునం దన్నదానముచేసి తమప్రాణములు కాపాడినమహాపకర్త యొక్కపుత్రికనునిష్ఠారణముగాఁ జంపించినందున కందలిప్రజలాగ్రహపరవశు లయి యొకనాఁటిరాత్రి రాజమందిరమునకు చిచ్చంటించిరి. ఆయన్నిసంక్షోభమునందు మహాపరాధిని యైనకుటిలాలకమాత్రమే కాక సహవాసదోషముచేత నిర్దోషు లయినయామెభర్తయు పుత్రికయుకూడ కాలి దేహములు విడిచిరి. కొంతకాలము పనికివచ్చినను దుష్ప్రవర్తనము చిరకాలము సుఖప్రద మయినదిగా నుండనేర దని చూపుటకు కుటిలాలకను నిదర్శనముగాఁ జెప్పవచ్చును. కాఁబట్టి యీకథను జదువతటస్థించినవా రసత్యమువలనను మోసమువలనను దౌర్జన్యమువలనను తమ కొకవేళ సంపదకాని యితరలాభముకాని కలిగినను తామట్టితఁచ్ఛలాభముల కాసపడక యిహపరసుఖదాయకమయిన సద్వర్తనమును విషవక న్యాయమార్గముననే సుఖపడుటకు సదా ప్రయత్నింతురుగాక !

స ం పూ ర్ణ ము.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

అయిదవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విష్ణోరియా మహారాజ్ఞి
చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాన్తాపదీసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేహరోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరచత్వస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రామలు	పదియవ సంపుటము
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	1 పూర్వాంధ్రకవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	2 మధ్యకాలపు కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
6 ,, రెండవభాగము	పదకొండవ సంపుటము
7 ,, మూడవభాగము	స్వీయచరిత్ర
8 శంకారాచార్యులు	
9 బసవరాజు గవర్రాజుగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.
అని వ్రాసిన బడయగలరు.

కురంగేశ్వర వర్తకచరిత్రము

ఇది

“షిక్స్టియర్” అను మహాశివరాత్రి

“మొర్రాంటు ఆఫ్ బెనీన్” అను నాటకకథ ప్రకారము

కందుకూరి-వీరేశలింగమచే

రచియింపఁబడినది.

ప్రచురములు:

హైదరాబాద్ నమాజీ ముఘ్

రాజమహేంద్రవరము

1919.

కీర్తి కేళి కై న రా త్రు ప మా ధ్యూ రు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు

ప్ర సా స శ్చ ము లు

మొదటి సంపుటము

1 అపూర్వభక్తిప్రసంగము

ప్రసంగము

2 వివిధభక్తిప్రసంగము

3 మహాభక్తిప్రసంగము

4 పుష్పరూపభక్తిప్రసంగము

5 వివిధభక్తిప్రసంగము

ప్రసంగము

6 కల్యాణియోదయము

7 మహాభక్తిప్రసంగము

ప్రసంగము

8 దీక్షాగ్రహణము

9 మహాభక్తిప్రసంగము

10 అపూర్వభక్తిప్రసంగము

11 కల్యాణియోదయము

12 కల్యాణియోదయము

13 కాళిదాసు

14 విద్యావంశము

15 హరిశ్చంద్రము

16 " " " " " "

17 " " " " " "

నామములు

రాజక సంపుటము

1 రాజక సంపుటము

2 విద్యావంశము

3 త్యాగియ్య ప్రసంగము

(మహాభక్తిప్రసంగము)

4 మహాభక్తిప్రసంగము

5 విద్యావంశము

6 సత్యభక్తిప్రసంగము

7 దక్షిణగోళము

8 విద్యావంశము

భాషాంతరీకృత నామములు

మహాభక్తి సంపుటము

1 చతుర్థాంశము

2 రాగములు

3 కల్యాణియోదయము

4 అభిజ్ఞానకామండలము

5 రత్నము

6 మహాభక్తిప్రసంగము

7 ప్రబోధచంద్రిక

8 విద్యావంశము

నామములు

పద్య కావ్యములు

నామ సంపుటము

1 సత్యభక్తిప్రసంగము

యోగములు

2 " " " " " "

3 కాళిదాసు

4 విద్యావంశము

నామములు

కు రం గే శ్వ ర వ ర్త క చ రి త్ర ము.

ఇ డి

“పే.క్లియర్” అను మహాకవియొక్క

“మెర్-చెంటు ఆఫ్ వెనీస్” అను నాటకకథ ననుసరించి

కం దు కూ రి-వీ రే శ లింగ ము చే

ర చి యిం పఁ బ డి యె.

For favour of
Exhibition
for Millikaruni Samadhi

5 వ కూర్పు 500

ప్ర కా శ కు లు:

హి త క్కా రి ణీ స మా జి ము,

రా జ మ హేంద్ర వ ర ము.

1949.

దీనివల 4 అణాలు.

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు.

దుష్టబుద్ధి—ఒకబౌద్ధవ ర్తకుడు.

సత్యకీర్తి—ఒకహిందూవ ర్తకుడు.

మానసారుడు—సత్యకీర్తిమిత్రుడు.

వసుమతి—మానసారునిభార్య.

దృఢచిత్తుడు—మానసారుని చెలికాడు.

చతురిక—దృఢచిత్తునిభార్య; వసుమతిచెలికత్తె.

వాచాలుడు—ఒకన్యాయవాది.

సమయజ్ఞుడు—న్యాయవాది వేషమువేసికొన్న వసుమతి.

సుబుద్ధి—దుష్టబుద్ధియల్లుడు.

ఈచెప్పినవారుగాక రాజును, సభికులును మఱికొందరును వత్తురు.

స్థలములు:—

కురంగేశ్వరము—ఒకపట్టణము; ఇందు దుష్టబుద్ధి మొదలగునా రుండిరి.

నీలపల్లె—వసుమతియు, చతురికయు, ఉన్నయూరు.

కురంగేశ్వరవర్తకచరిత్రము.

కురంగేశ్వర*మను పట్టణమున దుష్టబుద్ధియను బాధుఁ డొకఁడు కాపురముండెను. అతఁడు హిందూవర్తకుల కెక్కువవడ్డికి బదుల్పించి, దానివలన గణనాతీతమయిన యొక్కమును గడించెను. ఆదుష్టబుద్ధి మిక్కిలి కఠినచిత్తుఁడుగనుక తానప్పించిన వారియొద్ద నెల్ల కూరముగా ధనము రాబట్టుకొనుచుండెను. అందుచేత నాతనియందు సామాన్యముగా యోగ్యులయినవారికందఱికిని అనిష్టముగా నుండెను. వారిలోను ముఖ్యముగా సత్యకీర్తియను వర్తకున కాతనిపేరన్నఁ దలకంటగించును. బాలుఁడయిన యావర్తకుఁడు ఆపన్నలయియున్నవారికి ఋణములిచ్చి, వారియొద్ద నెప్పుడును వడ్డినిపుచ్చుకొనువాఁడు కాఁడుగనుక, దుష్టబుద్ధికిని సత్యకీర్తియందు మహాకోపముండెను కాబట్టి లుబ్ధశిరోమణి యైన యాబాధునకును దానశీలుఁడయిన యాహిందువునకును గర్భశత్రుత్వము కలిగియుండెను. అంగడివీధిని దుష్టబుద్ధియొక్కపొడ కనబడినప్పుడెల్లను, ఆతని నిర్ధాక్షిణ్యమును, ధనాకర్షణమునకై చేయు నిర్బంధములను పేర్కొని మొగముముందఱినే సత్యకీర్తి యాతనిని దూషింపుచుండును. అప్పు డాబాధుఁ డాదూషణభాషణముల కెల్ల నోర్చుకొని మాఱు మాటాడక పనికి శాంతాత్మునివలె నటించునుగాని, లోపల నేలాగున నైన పగఁదీర్చుకోవలెనని చింతించుచుండెను.

ఆకాలపువారిలో నెల్ల సత్యకీర్తి మిక్కిలిదయాళుఁడును, సంపన్నుఁడును, పరోపకారము చేయుటయందెప్పుడును విసుగు చెందనివాఁడును, అయియుండెను. వేయేల? పూర్వకాలపుహిందువులయందున్న సుగుణము లన్నియుమూర్తీభవించియాతనియందేనివాసముగానుండెను. ఆపట్టణము

నందుండువారందఱును నాతనిమీఁద ప్రిణముగానేయుండిరి; కాని యాతనికి ప్రిణాధికుఁడయిన మిత్రుఁడు మానసారుఁడనువాఁడు. అతనికి పితౄర్జితముయిన ధనము విశేషముగా లేకపోయినందున, తన స్వల్పమునయూదాయమునకు మించినవ్యయముచేయుచు కొలఁదికాలములో నించుమించుగా యావద్ధనమును వెచ్చ పెట్టెను. గొప్పవంశమునందు పుట్టి యావనవంతులయి యుండువారందఱును తక్కువరాఁబడిగలిగి యున్నప్పు డీప్రకారముగానే చేయుదురుగదా ? మానసారునకు ధనము కానలసినప్పుడెల్లను, సత్యకీర్తి సాయము చేయుచుండును. వారి యద్దటి మైత్రీయుఁ జూడ వారికి దేహములేవేఱుగాని ప్రిణములొక్కటియే యయియున్నట్లు కనఁబడుచుండెను.

ఒకనాఁడు మానసారుఁడు సత్యకీర్తియొద్దకువచ్చి, తనకు ప్రిణపదమయియున్న ధనవంతురాలగు కన్యనొక్కదానిని వివాహమగుట వలన మరల భాగ్యవంతుఁడను కావలెనన్న యిచ్చయున్నదనియు, కొంత కాలముక్రిందట కాలముచేసిన యామెతండి పోవునప్పుడు కూతునకు విశేషవిత్తమునిచ్చిపోయెననియు, ఆమెతండియొక్క జీవితకాలములోనే తానామెయింటికి వెళ్ళుచువచ్చినపుడు నోరుమెదల్పక చూపులచేతనే యామెతనమీఁదిమోహము బయలుపఱుచుచు వచ్చెననియు, చెప్పి అట్టి క్రిమంతురాలిని వివాహమగుట పెండ్లికూతువారితో సరితూగఁజాలి నంతస్థితి తనకిప్పుడు లేదుకాబట్టి మూడువేలరూపాయలను బదులిచ్చి యీవఱకుఁ జూపినయనుగ్రహములో దీనినిసహిత మొకదానినిగాఁ జేర్పవలెననియు, పార్థిం చెను. ఆసమయమున మిత్రమనోరథమును ఈడే ర్చుటకుఁ జాలిన సొమ్ము సత్యకీర్తిచేతిలో సిద్ధముగాలేకపోయెను; తన తుమూల్యవస్తువులతో నిండియున్న యోడలుకొన్ని శీఘ్రముగారావలసి యున్నందున, ఆపట్టణములో కోటిశ్వరుఁడుగా నుండి లోకులకు పొడుకగా ఋణములిచ్చుచున్న దుష్టబుద్ధియొద్దకుఁబోయి, ఓడలోని సర

కుల తాకట్టుమీఁద బదులుచేసి తెచ్చి కోరినసామ్మిచ్చెదనని చెప్పెను.

అప్పుడు సత్యకీర్తియు మానసారుఁడును గలిసి దుష్టబుద్ధియింటికిఁ బోయిరి. వారిలో సత్యకీర్తి దుష్టబుద్ధినిజూచి నీమనసువచ్చినంతవఱ్ఱి నిర్ణయించుకొని మూఁడువేల రూపాయలు బదు లీయవలసిన దనియు, ఇప్పుడు సముద్రముమీదనున్న యోడలువచ్చినయు త్రరక్షణముననేవాని లోని సరకులనువిక్రయించి వడ్డితోఁగూడ లెక్కచూచి ఋణమంతయుఁ దీర్చివేసెదననియు, అడిగెను. అందుమీఁద దుష్టబుద్ధి తనమనసులోఁ దానిట్లు చింతింపసాగెను. “ఈతనినొక్కసారి యేలాగునైనను నాచేతి లోఁ జిక్కించుకోఁ గలిగితినా, నాపూర్వ ద్వేషమంతయు నిస్సందే హముగా వడ్డితోఁడఁగూడఁ దీర్చుకొందును; మాబాద్ధులపేరన్న నీతఁ డసహ్యపడును; వడ్డినిపుచ్చుకొనకయే బదుల్లిచ్చి నాకు నష్టమును గలిగించును; నేను నాకష్టార్జితముమీఁద సంపాదించుకొన్న న్యాయమునున ధనమునకు అధర్మవృద్ధియని పేరుపెట్టి నాధనమును నన్నును వర్తకుల ముందఱ నిందించుచుండును. ఇటువంటివానిని నేనిప్పుడు వదలిపెట్టితినా, మాజాతివారికందఱకునునపకారముచేసినవాఁడనగుదును.” అని తనలోఁ దానేమోగొణుగుకొనుచు నడిగినమాటకాదుష్టబుద్ధి ప్రత్యుత్తరమియక పోవుటజూచి, సొమ్ముకొఱ కత్యాతురుఁడయి యున్నవాఁడు కాబట్టి సత్యకీర్తి “ఓదుష్టబుద్ధీ! నేను నిన్నేమడిగితినో విన్నావా? నీవు సొమ్ము బదులిచ్చెదవా? లేదా?” అని మరల హెచ్చరించెను. అందు మీఁద “ఓయీ! సత్యకీర్తీ! నీవు నాధనమునుగూర్చియు నాహ్యపార మునుగూర్చియు వర్తకశాలలలో బహిరంగముగా ననేకపర్యాయములు నన్ను దూషించి యున్నావు. మాజాతివారి కెల్లను శాంతత సహజ గుణము కాబట్టి, నీవెన్నియన్నను నేను పానికెల్లను సహించి యూర కుండుచు వచ్చినాను. అందుమీఁద నన్ను ‘నాస్తికుఁడా’ ‘గొంతకలు కోయుకుక్కా’ యని కానిమాటలాడి, నాబట్టలమీఁద నుమ్మి వేయుటయే

కాక, నన్ను కుక్కను తన్నినట్టు తన్ననుసహితము తన్నితివి. అంత చేసియు మరల నిప్పుడు నాసాహాయ్యమునే యపేక్షించి నాయొద్దకు వచ్చి 'దుష్టబుద్ధి? నాకు బదులిమ్ము'ని వేడుచున్నావు. కుక్కయొద్ద నెక్కడనైన ధనముండునా? కుక్క యెప్పుడయిన మూడువేల రూపాయ లిచ్చుట సాధ్యమగునా? నీకు నేనిప్పుడు వంగినమస్కారముచేసి, 'మహా ప్రభూ ! మీరు కడచిన బుధవారమునాడు నామీద నుమ్మివైచితిరి మఱియొకనాడు కుక్కయని సెలవిచ్చితిరి—మీరుచేసిన యీ మర్యాదలకొఱకా మీకునేను బదులీయవలసినది ? ' అనియడుగుచున్నాను."

అని మాటుచెప్పెను. " నేనిప్పుడుసహితము నిన్నాపేరుననేపిలిచి, మరల నీమొగముమీద నుమ్మివైచి తన్ననుసహితమును తన్నెదను. నేనడిగిన సొమ్మును బదులియ్యఁదలఁచుకొంటివేని, మిత్రునకిచ్చినట్టియ్యక శత్రువున కిచ్చినట్టిమ్ము. నేను మాట తప్పిపోయినయెడల, నిర్దాక్షిణ్యముతో నీ యిష్టమువచ్చిన దండుగను పుచ్చుకోవచ్చును." అని సత్యకీర్తి పలికెను.

దానిమీద దుష్టబుద్ధి "నీవెంత యాగ్రహవేశమునొందియున్నవాడవో చూడు. నీవెట్టివాడవైనను నీతో మైత్రి చేసికొని, నీదయను సహితము పడయవలయునని నేనాశపడియున్నాను. కాబట్టి నీవు నాకుఁజేసిన యవమానమంతయు నేటితో మఱిచిపోవుచున్నాను. నీయొద్ద గవ్వయైనను వడ్డిపుచ్చుకొనక నీకుఁగావలసిన ధనమిచ్చి నీయక్కఱతీర్చి పంపెదను. నిమిషమోపికపెట్టుము." అనిచెప్పెను. పయి కెంతో యనుగ్రహ పూర్వకములుగానున్న యెప్పుడు నెదురుచూడని యీవినయవచనములకు సత్యకీర్తి యద్భుతపడుచుండఁగా, దుష్టబుద్ధి మఱింతకుత్రమ వినయము నభినయించుచు, ఆయాదార్యమునంతను సత్యకీర్తియొక్క యనుగ్రహ సంపాదనముకొఱకే చూపుచున్నట్టు నటించుచు, 'నీవుకోరిన రూపాయలను బదులిచ్చి దానిమీద వడ్డిగైకొన' నని మరలఁ జెప్పెను; కాని సత్యకీర్తి తనతోఁగూడ నొక న్యాయవాదియొద్దకు వచ్చి, ఆతని

సమక్షమున 'గడువునాటికి సామిక్యలేకపోయినపక్షమున నాశరీరములో దుష్టబుద్ధి కోరినభాగమునుండి సేరుమాంసమును గోసి యియ్యగలవాఁడ'నని వేడుకకొఱకొక పత్రమునుమాత్రము వ్రాసి చేవ్రాలు చేసి యియ్యవలెనని కోరెను.

“సీవు కోరినది యింతేకదా? అంతటితో నీవిఁకఁ దృప్తి పొందియుండుము. నీ కోరికప్రకారము పత్రమునువ్రాసి చేవ్రాలు చేసియిచ్చి బౌద్ధునియందును గొంతభూతదయ కలదని యింతటినుండి యొప్పుకొనెదను” అని సత్యకీర్తిచెప్పెను. మానసార్కుఁడు తనకొఱకయి యిట్టిపత్రము మీఁద వ్రాలుచేయవలదని చెలికానిని బహువిధములఁ బ్రార్థించెను. గాని, సత్యకీర్తి యాతనిమాటలువినక ‘పత్రములోని గడువురాకముందే యియ్యవలసినదానికంటెఁ బెక్కు మడుంగుల ధనముతో నా యోడలు తప్పకవచ్చి చేరునుగాన చేవ్రాలుచేయక మాన'నని పట్టుపట్టెను. వారిప్రసంగమును వినుచున్న దుష్టబుద్ధి, “ఓహో! ఈహిందూమతస్థులెంతసంశయాత్ములు! తమ మనసులో కపటముండును గనుక, ఎదుటి వారిమనసులోను నదేప్రకారముగా నుండుననుకొందురు. మానసార్కుఁడా! దయచేసి నాకీయొక్కమాటకు ప్రత్యుత్తరముచెప్పు. ఒకవేళ నతఁడు గడువునాటికి సామ్యుఁడైరింప లేకపోవుననుకో— ఒడంబడిక ప్రకారము జరిగినయెడల నాకేమిలాభము కలుగును? ఒకమనుష్యుని దేహము నుండి నిర్బంధముగా తీసికొన్న సేరుమాంసము, సేరుమేకమాంసమంత వెలయైనను జేయదు. అంతప్రయోజనకరమును గాదు. అతని స్నేహమును సంపాదించుకోవలెనని నేనీయుపకారమును జేయఁబూనుకొన్నాను. అతనికిష్టముండి యంగీకరించినను మంచిది; అంగీకరింపకపోయిన నంతకంటెను మంచిది” అనిపలికెను.

ఆబౌద్ధునియొక్క దుస్స్వభావమును పూర్తిగా నెఱిగినవాఁడు గనుక, అతఁడెన్నితీయని నమ్మకపుమాటలు చెప్పినను లోపల నాతనిని

విశ్వసింపక మానసారుడు తననిమిత్తమయి యటువంటి ఘోరమయిన యొడంబడిక కొప్పుకొని లేనియుపద్రవమును దెచ్చిపెట్టుకోవలదని పలు దెఱఁగుల మిత్తునకుబోధించెను. కానియాతఁడెంతమారము చెప్పినను వినక, ఆబాద్ధుఁ డట్టిపత్రమునుగోరుట పరియాచకమునకుఁగాని మఱి యొకందుకుఁగాదనుకొని, తుదకు సత్యకీర్తి బాద్ధుఁడు కోరినప్రకార ముగా పత్రమువ్రాసియిచ్చి సొమ్ముపుచ్చుకొనెను.

మానసారుడు పెండ్లిచేసికొన యత్నించుచున్న ధనికురాలయిన యాకన్నియది కురంగేశ్వరమునకు సమీపముననుండు నీలపల్లెయను గ్రామము; ఆమె పేరు వసుమతి. ఆమెవిద్యాబుద్ధులయందును రూపగుణ సంపదలయందును నసమానురాలుగానుండెను. ముందు తనప్రాణముల మీఁదికి వచ్చుననియైన భయపడక సత్యకీర్తిమిత్రకార్యార్థమయి శత్రుని వేఁడుకొనితెచ్చి ధనసాహాయ్యము చేసికందున మానసారుడు సముచిత పరివార సహితుడయి మహావైభవముతో తరలివెళ్ళి, తన మిత్రుడైన దృఢచిత్తునితోడఁగూడ నీలపల్లెచేరెను. మానసారుఁ డెల్లవిధములఁ దన కుఁ దగినవరుఁడుగాఁ గనఁబడినందున, వసుమతి నిమిషమయిన నాలస్య ముచేయక యాతని భర్తగాఁ బరిగ్రహింప సమ్మతించెను.

మానసారుడు తనస్థితి నించుకయు వసుమతికడగాఁచక, తాను విశేషవిత్తవంతుడను గాననియు, తాను సత్కులమునందుఁ బుట్టినందు వలనను తనపెద్దలు సుప్రసిద్ధులయినందువలనను గలిగిన యాధిక్యము తప్ప మఱియొక్క యాధిక్యమేమియుఁ దనయొద్ద లేదనియు, ధారాశ ముగా నొప్పుకొనెను. మగని భాగ్యమునకయి లేశమయిన నాశపడవల నిన యక్కఱలేని యావసుమతి ఆతనియందుఁగల సుగుణసంపదను జూచియే కామించినదిగనుక, అందుమీఁదనామె శృంగారజ్జలు కాన్పింప నమృతతో 'నేనే మీధనమును కాబోవుచున్నాను. కాబట్టి మీకా ధనమునందుకంటె ఈప్రాణధనమునందే యెక్కువగౌరవముండునేని, నేనే

పదివేలయంతలు అమూల్యమున దానినిగాను సహస్ర గుణములఁ దద్ధనాధికురాలనుగాను, కాజాలుదునని తలచుచున్నాను' అని చెప్పి, ఆత్మప్రశంస యర్హము కాకపోవుట చింతించి చమత్కారముగా “నే నధికవిద్యానంతురాలను బుద్ధిమంతురాలను ప్రపంచానుభవమహితురాలను గాకపోయినను మీవలన నిత నేచ్ఛుకోదగినంత వయస్సు ముదిరినదానను గానుకాబట్టి నాముగ్ధహృదయమును మీయధీనము చేసి సమస్తకార్యములయందును దానిని మీయాజ్ఞానుసారముగా నడపింపఁగల” నని ఒలికి మరల మానసారునివంకఁజూచి “ప్రాణగాయకా! నన్ను నాసొత్తునుఁగూడమీకుసమర్పించి, అన్నిటినిమీవానినిగాఁజేయుచున్నాను. నిన్నటిఁజాతిను ఈదివ్యభవనమునకును ఈభృత్యవర్గమునకును నేనే సర్వస్వతంతురాలనైన యజమానురాలను; నేఁడు మొదలుకొని యిసుందరమందిరమునకును ఈనేవకలోకమునకును మీరే యధికారులు—ఈముంగరముతోడఁగూడ నావఁణిగ్రహణమును జేయుఁడు” అని, తనచేతి ముద్దుటుంగరమునుదీసి విభునిచేతికిచ్చెను. తనవంటి యల్పస్థితిమంతుని ధనాధ్యురాలయిన యావసుమతి యంత యనుగ్రహపూర్వకముగాఁ బరిగ్రహించిన రీతినిజూచి, అద్భుత ప్రమోదమగ్నమానసుఁడయి మానసారుఁడు తన్నట్లు గౌరవించిన యామానవతి విషయమున తనకృతజ్ఞతను సంతోషమును దెలుపఁజాలక మాటలు తడఁబడఁదనయనురాగమును కృతజ్ఞతను సూచించు మాటలేమో సగముసగము వచించి, ఉంగరమును చేతనందుకొని తాను దాని నెప్పుడు నెడఁబాయనని దృఢముగా వాగ్దానముచేసెను.

దృఢచిత్తుఁడును వసుమతియొక్క చెలికత్తెయైన చతురికయును దగ్గఱనుండి చూచుచుండఁగా, మానసారుడు వసుమతి భర్తనుగా స్వీకరింతునన్నప్పుడు వధూవరులనిద్దఱు నాశీర్వాదించి యా దృఢచిత్తుఁడు ఆసుముహూర్తమునందే తానుగూడ వివాహముచేసికొనుటకయి యుచుజ్జ

యిరిందని యడిగెను. ఇప్పుడు నీవు భార్యను సంపాదించుకొంగలుగుదువేని, నీవివాహమునుకూడ నేకకాలమునందే జరుగుట మాకుఁ బరమసంతోషకరమ'ని మానసారుఁడు నవ్వుచుఁ బలికెను.

అంతట దృఢచిత్తుఁడు తనకు వసుమతి చెలికత్తె యైన చతురికమీఁద మనసు తగిలియున్నదనియు, తనప్రియసఖి మానసారుని వల్లభునిగాఁ గైకొన్నయెడలఁ దానును నన్నుభర్తనుగానంగీకరించెదనని యామె వాగ్దానము చేసినదనియు, చెప్పెను. ఆచూటవాస్తవమేగదాయని వసుమతి చతురికనడిగెను. రూకనంగీకారము కాదేని వాస్తవమేయని చతురికమాటచెప్పెను. వసుమతి హృదయపూర్వకముగా నొప్పుకొన్నందున, 'మావివాహ మహోత్సవమునకు మీవివాహమువలన మఱియే శోభగలుగునుగదా' యని మానసారుఁడు మందహాసము చేసెను.

ఆకాముకీకాముకులట్లు నిరుపమానసౌఖ్యము ననుభవింపుచుండఁగా, సత్యకీర్తివద్దనుండివచ్చిన సందేశహరుఁడు తెచ్చిన జాబులోని పిడుగువంటి దుర్వార్తవలన వారి యానందమునకు నడుమ భంగము గలిగెను. మానసారుఁడు జాబును చేతఁబుచ్చుకొని విప్పిచదువఁబూనునపుడు తెల్లపోయి చేతులువడఁకించుచుండఁగా ప్రాణమిత్రుఁ డెవఁడైన లోకాంతర గతుఁడయినాడని యాలేఖయందు వ్రాయఁబడి యున్నదేమోయని వసుమతి భయపడఁజొచ్చెను. మీమనస్సునకంత నొప్పి కలిగించిన యాజాబులోని విషయములేవియని వసుమతి ప్రశ్నచేసినపుడు, 'జీవితేశ్వరీ! ఈవఱకు మనుష్యులు కాగితముమీఁద వ్రాయఁగలిగినవానిలో నెల్లమిక్కిలి యప్రియములుగానున్న వాక్యము లీజాబునంగున్నవి. మొట్టమొదట నీతోమాటాడినపుడు నాస్థితిగతులనెల్ల మఱుఁగువెట్టక నీతోఁజెప్పియున్నానుగదా? ఏమియులేనిదానికంటెను నధమమైనదొకటి నాకుగలిగియున్నదనికూడ నీకప్పుడే చెప్పవలసియుండెను. అది యేదంటివేని— 'ఋణము' అని, తాను సత్యకీర్తియొద్ద సొమ్ముబదులు పుచ్చుకొనుటయు

అసత్యకీర్తి తననిమిత్తము దుష్టబుద్ధియను బాధ్యునియొద్ద నప్పుచేసి గడువునాటికి సామ్రాజ్యలేనియెడల నాతనిశరీరములోనిమాంస మొక సేరు బాధ్యుడు కోరినచోటనుండి కోసియచ్చునట్లుపత్రమువ్రాసి సామ్రాజ్య తెచ్చి తనకిచ్చుటయు, గద్దదస్వరముతోఁజెప్పి జాబు క్రిందబడవైచెను. అప్పుడు వసుమతి యాజాబును చేతఁబుచ్చుకొని యీ ప్రకారముగాఁ జదివెను.—‘ప్రియమిత్రుడా ! నాయొడలన్నియుఁ బోయినవి; నేను బాధ్యునకు వ్రాసియచ్చినపత్రము గడువుమించినది; యుక్తకాలమున సామ్రాజ్యలేకపోతిని గనుక, నాచావు నిశ్చయము. మరణ సమయమున నిన్నుఁజూచుట నాయభిమతము. అయినను నీ సౌఖ్యమును పూర్ణముగా ననుభవింపుము. నీకు నాయొడఁగలప్రేమ త్వరపెట్టకపోయిన యెడల, నాజాబు నిన్నిచ్చుటకు వచ్చుటకు బలవంత పెట్టకపోవునుగాక!’—అని చదివి, వసుమతి ‘ఓప్రాణనాయకా! ఊణముననుఁబూరాలస్యము చేయక మిత్ర రక్షణార్థము పొగడి. నాప్రియవల్లభుని మూలమున తత్త్వాణ సమానుడయిన మిత్రున కొక్కయాపదరాకముందే, ఆతఁడు బాకి పడియున్న ధనముకంటె నిరువదిరెట్ల నువర్ణమునయినను గొనిపోయి విడిచించుకొనిరండి. ధనమునకెంతమాత్రము నాశపడక మిమ్మేరితిని వరించి తినో, అదేప్రకారముగామిత్రరక్షణతత్పరులయియున్న మీయభిమతము సిద్ధించుటకయి యెంతసామ్రాజ్యమైన వెనుకముంచులుచూడక చూచివిడిచెదను.’ అని, మరలనాతనివంకఁదిరిగి ‘సర్వస్వము మీమనసువచ్చునట్లు వినియోగింప మీ శ్రేయస్కమును గలిగించుటకయి, మీరు బైలుదేరికముందే మిమ్మువివాహమగుటనాయభీష్టము’ అనిపలికెను. ఆమెకోరికప్రకారమా దినముననే వారికిరువురకును వివాహకార్యము విధ్యుక్తముగా నడచెను. అనిమిషముననేదృఢచిత్తునకును చతురికకునుగూడ వివాహము జరిగెను. వివాహతంత్రము సమగ్రముగా నెఱవేఱిన మరచటి నిమిషముననే, మానసాదుఁడును దృఢచిత్తుఁడును బయలుదేలి, అతిత్వరితముగా కురంగే

శ్వరమును బ్రవేశించి, అందు మిత్తుఁడు చెఱసాలయందుఁ బెట్టబడి యున్నాఁడన్న దుర్వార్తను హృదయములు పగులునట్లుగా వినిరి. సొమ్మిచ్చుటకయి మితిపెట్టినకాలము దాఁటిపోయినందున, దయాశూన్యఁడయిన యాబాద్ధుఁడు మానసారుఁడు తీసికొనిపోయిన ధనమునంగీకరింపక, తనకు సత్యకీర్తియొక్క దేహమునుండి సేరుమాంసమే కావలయునని మూర్ఖముగా పట్టుపట్టెను. ఈఘోరవ్యవహారము కురంగేశ్వర పురాధీశ్వరుని యెదుట విమర్శింపఁబడుటకయి యొకదినము నిర్ణయింపఁబడెను. మానసారుఁడు మిన్ను విటిగి పయిబడ్డట్లు ఏమియుదోఁచక, మిత్తుని కేమివిపత్తు వచ్చునోయని భయపడుచు, విచారణచేయ నిర్ణయింపఁబడిన దినము నెదురుచూచుచుండెను.

వసుమతి పెనిమిటి నెడఁ బాయునప్పుడు, ధైర్యముచెప్పి మీరు తిరిగి వచ్చునపుడు మీ ప్రాణమిత్తుని విడిపించి తప్పక తీసికొని రావలయునుజాండీ' యని పయికిఁ జెప్పెనుగాని, లోపల మాత్రము సత్యకీర్తిగతి యేమగునోయని భయపడుచునే యుండెను. పెనిమిటిని బంపివేసి తానొక్కతెయు నొంటిగాఁగూర్చున్నప్పుడు, తానేవిధమున నైనను దనహృదయేశ్వరునియొక్క ప్రాణమిత్తుని ప్రాణమును రక్షించి విడిపించుటలో ముఖ్యకారకురాలుగానుండుటకు సాధనముకలదాయని యాలోచించు చుండెను. వెనుక మానసారుని దాను పరిణయము కాఁదలఁచినప్పుడు సర్వకార్యములయందును ఆతని బుద్ధి ననుసరించియే నడుచుకొనెదనని చెప్పినను, పెనిమిటియొక్క చెలికాఁడు విపద్దశనొంది యున్న యీ సమయములోఁ దన శక్తియం దెంతమాత్రమును నవిశ్వాస ముంచక, స్వబుద్ధిలోనే చక్కగా నాలోచించి తాను కురంగేశ్వరమునకుఁబోయి యచ్చట సత్యకీర్తిపక్షమున వాదించవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. వసుమతికి న్యాయసభలో న్యాయవాదిగా నున్న ఘోషాల్లుఁడను బంధువొకఁడు కలఁడు; ఆమె తనపతియొక్క స్నేహితుని

వ్యవహారపు స్వభావమును దెలుపుచు నాతనిపేర నొక జాబువ్రాసి, ఆవిషయము యాలోచన చెప్పమని యడుగుటయెకాక తాను బంపిన మనుష్యుని వశమున నిచ్చి సభలో న్యాయవాదులు వేసికొను వత్తములు మొదలయినవానిని కూడఁ బంపుమనికోరెను. వాచాలుని యొద్దకుఁ బంపఁబడిన మనుష్యుఁడు తిరిగివచ్చునపుడు తనతోఁ గూడ పూర్వోక్తవ్యవహారములో నడిపింపవలసిన చర్యలుగుఱించి యాలోచన గల యుత్తరములను, న్యాయవాదివేషము వేసికొనుటకుఁ గావలసిన వస్త్రాదికమును సమస్తమును గొనివచ్చెను.

తరువాత వసుమతి తానును చతురికయుఁ బురుష వేషములు వేసికొని, న్యాయవాదులుతోడుగుకొనెడి యంగీని తానుతోడుగుకొని, చతురికను దనయొద్దనుండు లేఖకునిగా నేర్పఱిచి వెంటఁ బెట్టుకొని, తత్క్షణమే ప్రయాణము విచారణ జరగఁబోవు దినముననే పోయి కురంగేశ్వరమును జేరెను. కురంగేశ్వరప్రభువును మంత్రిలునుగూర్చుండి యుండఁగా నిండుసభలో నా వ్యవహారముయొక్క విమర్శయారంభము కాఁగానే, వసుమతి న్యాయస్థానమునందుఁ బ్రవేశించి వాచాలుని యొద్దనుండివచ్చిన యుత్తరమునొకదానిని ప్రభువుచేతికిచ్చెను. దానిలోఁ బ్రసిద్ధుఁడయిన యాన్యాయవాది తానే సత్యకీర్తి పక్షమున వచ్చి వాదించవలసియుండెను గాని దైవికముగాఁ దనకు దేహములో రుగ్గత గలిగినందున వచ్చుటకు వలనుపడకపోయినందునకు మన్నించి తాను బంపిన సమర్థుఁడయిన యీసమయజ్ఞుఁడను చిన్నవానిని తనమాటుగా నంగీకరించి, యాతనివాదమును వినవలయునని ప్రభువును బ్రార్థించెను. న్యాయవాది వేషము వేసికొని యా వత్తములతోను విలువగలతలగుడ్డతోను అచ్చముగా న్యాయవాదివలెనే కనఁబడుచున్న వసుమతియొక్క దివ్యసుందర విగ్రహమునుజూచి యాశ్చర్యపడుచు, రాజు వాచాలుని ప్రార్థనమంగీకరించి సత్యకీర్తిపక్షమున వాదముచేయుట కుత్తరునిచ్చెను.

ఆపముని వ్యవహారముయొక్క ముఖ్యవిచారణ మారంభింపఁ బడినది. వసుమతి నలు వంకలు కలయఁ జూచి యొకదిక్కున కఠిన హృదయుఁడయిన బౌద్ధుని మొగమును పొడగనెను; ఆప్రజాసంఘములో మానసారునికూడఁ జూచెనుగాని యాతఁడు మాటువేషము వేసికొని యున్న యామెను బొత్తిగా నానవాలు పట్టలేక పోయెను. అతఁడు మిత్రునికి సంభవించిన యాపదను దలఁచుకొని భయపడుచు, వ్యవహార మేప్రకారముగా ముగియునోయని యల్లము డోలాందోళనము నొంద సత్యకీర్తి ప్రక్కనే నిలువఁబడియుండెను.

వసుమతి తాను నిర్వహింపసాహసించిన యీదుష్కరకార్యము యొక్కప్రాముఖ్యమునువిచారించి దానబలయయ్యును ప్రబలధైర్యమును బూని, దార్ధ్యముతో నీప్రకారముగా కార్య నిర్వహణమునకుఁ బూను కొనెను:—ఆమె ప్రప్రథమమున దుష్టబుద్ధిని సేర్కొని, పత్రములోని యొడంబడిక ప్రకారము సత్యకీర్తి యొక్క దేహమునుండి యొక్క సేరు మాంసమును బుచ్చుకొనుటకు కురంగేశ్వరపుర రాజశాసనమును బట్టి యాతనికి సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము కలిగియుండుట నొప్పుకొని, దుష్ట బుద్ధియొక్క రాతిగుండె యొక్కటితప్ప నెటువంటి కఠిన హృదయ మునను కరఁగునట్టుగా మృదు మధుర వాక్యములతో దయాగుణము యొక్క మహిమను వర్ణించి, తాపము నొందిన భూమిని జల్లపఱుచుట కయి పయినుండి పడెనువర్షధారలవలెనే దయయు భగవదనుగ్రహము వలన మనకు లభించినదనియు, దానికి దాతను ప్రతిగ్రహీతను గూడ కృతార్థులనుజేయు శక్తి కలదనియు, దానిని గలిగి యుండుట దైవ లక్షణముగాన రాజాధిరాజులు సహితము దయనే తమరాజ్యపీఠముల కంటెను గొప్పదానినిగాఁ బరిగణింతురనియు, ఈభూరాజ్యపరిపాలనమున న్యాయముయొక్క కాఠిన్యము దయారసముచేత మూర్ధవ పఱచఁబడిన కొలఁదిని అది దైవపరిపాలనముయొక్క సామీప్యమును బొందుచుండు

ననియు, చెప్పి, మన మందఱమును దయఁ జూడమని భగవంతునిఁ బ్రార్థించెదముకాన ఆప్రార్థననుబట్టియే మనముసహిత మితరులయెడ దయగలిగి యుండవలెనను నీతిని నేర్చుకొవలసినదన్న మాటను జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొమ్మని దుష్టబుద్ధికి బోధించెను. పత్రములోని నిబంధనప్రకారము జరిగింపవలసినదన్నమాట తప్ప మఱియొక్కమాట యా బాధ్యుని నోటి నుండి రాకుండెను. ‘పత్రమున వ్రాసియుచ్చినప్రకార మాతఁడిప్పుడు ధనము నియ్య లేడా ?’ యని వసుమతి ప్రశ్నవేసెను. తత్తఱమే మానసారుఁడు బదులుపుచ్చుకొన్న మూఁడువేలరూపాయలను మాత్రమేకాక బాధ్యుఁడు కోరినయెడల నెన్ని రెట్లధనమయినను దానిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాడని చెప్పెను. కాని దుష్టబుద్ధి తనకు సొమ్మక్కఱ లేవనియు, పత్రములో వ్రాసిన ప్రకారముగా సత్యకీర్తి యొక్క దేహము నుండి మాంసమునే యిప్పింప వలయుననియు పట్టుతోఁ బలికెను. అప్పుడు మానసారుఁడు బాలుఁడయిన యా న్యాయవాదినిజూచి సత్యకీర్తియొక్క ప్రాణమును గాపాడుటకయి కొంచెముధర్మశాస్త్రము మార్పించుటకయి ప్రయత్నము చేయమని వేడుకొనెను. ఒక్కసారి స్థాపింపఁబడిన ధర్మ శాస్త్రము లెప్పుడును మార్పఁబడఁగూడదని వసుమతి గాంభీర్యముతోఁ బలికెను. న్యాయశాస్త్రమును మార్పఁ గూడదని వసుమతి చెప్పటవిని, ఆన్యాయవాది తనపక్షముగామాటాడు చున్నాడనుకొని “ధర్మ దేవతయే వచ్చి వ్యవహారమును దీర్చుచున్నది ! ఓన్యాయవాదీ ! నిన్ను నే నెంతని గౌరవింతును ! ఏండ్లచే నీవెంతయుఁ జిన్నవాడవే యైనను బుద్ధిచేత నెంత పెద్దవాడవై యున్నావు !” అని దుష్టబుద్ధి సంతోషింప సాగెను.

అప్పుడు వసుమతి పత్రమును దన్నుజూడనిమ్మని దుష్టబుద్ధినడిగి పుచ్చుకొని, మొదటి నుండియుఁ గడవఱకును జదివిన తరువాత, “ఈ పత్రములోఁబెట్టిన గడువు మించినది. దీనినిబట్టి యీ బాధ్యునకు సత్య కీర్తియొక్క వక్షస్థలమునుండి నేగు మాంసమునుగోసి పుచ్చుకొనుటకు

న్యాయశాస్త్ర ప్రకారముగా నధికారముగలదు. ” అనిపలికి, దుష్టబుద్ధి వంక మరలి “దయచేసి సొమ్ముపుచ్చుకొని, పత్రమును జిప్పి వేయుటకు నాకు సెలవిమ్ము” అని యడిగెను. కూరకర్మఁడయిన యా దుష్టబుద్ధి కామాటలవలన వీసమంతయు దయపుట్టినదికాదు వాఁడు మోమోటమి లేకుండ “ఇక బ్రతికియున్నవారి జిహ్వయేదియు నామనోనిశ్చయమును మార్పఁజాలదని, ఆత్మసాక్షిగా ప్రమాణము చేసెద” నని తెలియఁ జెప్పెను. అంతట వసుమతి సత్యకీర్తినిజూచి “ఇకఁ జేయవలసినకార్యము లేదు; నీతోమ్మును కత్తిగొప్పగించుటకు సిద్ధముగా నుండవలె” ననిపలికి, దుష్టబుద్ధి సేగుమాంసమునుకోసికోవలెనని యత్యాతురతతోఁ దనకత్తిని నూచుచుండఁగా మరల సత్యకీర్తిని ‘నీవు చెప్పవలసినదేమయిననున్నదా’ యని యడిగెను. సత్యకీర్తి నిస్పృహతో మెల్లఁగా “నే నీవఱకే మనసుతోఁ జావు నిశ్చయముచేసికొని యున్నానుగాన, వేఱుగఁ జెప్ప వలసినదేమియు లేద” ని తెలిపి, మానసారునివంకఁదిరిగి “నీహస్త మొక పర్యాయము నాచేతి కిమ్ము. నీకు సమస్త శుభములు గలుగును గాక ! నీనిమిత్తమయి నే నీయాపదను బొందుచున్నానని లేశమయినను జిత హడఁబోకు. ఉత్తమురాలయిన నీభార్యకు నన్నువిన్నపముచేసి, నీయెడల గాకెట్టిన్నేహమున్నదో యామెకుఁదెలుపుము” అనిచెప్పెను ఆమాటల కతిదుఃఖముతో “సత్యకీర్తి! నేనువివాహముచేసికొన్నభార్య నిశ్చయముగా నాకుఁ బ్రాణతుల్యురాలగును; కాని నాప్రాణమును, భార్యయు, ఈ ప్రపంచమంతయుఁగూడ నీ ప్రాణముకంటె నా కెక్కువవి కావు; నిన్ను విడిపించుటకయి వానినన్నిటిని నిక్కడ నీఘోర రాక్షసునకు బలి పెట్ట వలసినను పెట్టుదును” అని మాటుచెప్పెను.

ఆవాక్యములను దగ్గఱనుండివినుచున్న దయార్ద్రహృదయుగాలైన యావసుమతి, సత్యకీర్తియంతటి యకృత్రిమానురాగముగల మిత్రుని యెడఁగల ప్రేమాతిశయమును దెలుపుటకయి తనపెనిమిటి యటువంటి

మాటల నుపయోగించినందునకు మనసులో నెంతమాత్రమును వేటువిధముగా భావింపక, చిటునవ్వునవ్వుచు మానసారుడా ! నీభార్యయే యిచటనుండెనేని, నీవిప్పుడు చేసినప్రతిజ్ఞ కనుమోదించి యూరకుండక పోవునుజుమీ” యనెను. తనమిత్రుడు చేసిననానినెల్లను దానును జేయఁగోరుచుండు దృఢచిత్తుడు, మానసారునివలెనే తానును జెప్పఁదలఁచుకొని, లేఖకుని వేషము వేసికొని వసుమతి ప్రక్కనుగూరుచుండి వ్రాయుచున్న చతురిక వినుచుండఁగా “నాభార్యయందును నాకత్యంత ప్రేమగలదు; పశుప్రాయుడైన యీబౌద్ధుని దుర్బుద్ధిని మరల్చుటకయి స్వర్గలోకములోనున్న యేదేవతనైనను నామెవెల్చి వేడుకోఁగలిగెనేని, ఆమెను బుణ్యలోకమునకైనఁ బంపుదు” నని పలికెను. ‘ఈమాటను నీ వామెమొగము వెనుక ననుచున్నావుగనుక సరిపోయినది గాని, లేక పోయినయెడల నీకును నీభార్యకును నెంతకలహముజరుగునో’ యని చతురిక నవ్వుచుఁ బలికెను. ఇంతలోదుష్టబుద్ధి ‘మనము కాలము వ్యర్థ పుచ్చుచున్నాము; నాయందనుగ్రహించి వేగిరము తీర్పుచెప్పఁడు’ అని యత్యాతురముగాఁ గేకవేసెను. అప్పుడు న్యాయసభలో నున్నవారందఱును నేమి జరగఁబోవునోయని విచారించుచు నిశ్శబ్దముగానుండిరి; ఆసమయమున అచ్చట నున్నవారిలో సత్యకీర్తి విషయమయి భేద పడనివా రొక్కరును లేరు.

అప్పుడువసుమతి ‘మాంసమునుతూచుకొనుటకు త్రాసుసిద్ధముగా నున్నదా?’ యని యాబౌద్ధునినడిగి, ‘దుష్టబుద్ధీ! నెత్తురువరదలుకట్టి సత్యకీర్తి మరణముపొందకుండ నీవువైద్యునొకని దగ్గఱనుంచుకోవలెనుజుమీ’ యనిచెప్పెను. దుష్టబుద్ధి చేసినప్రయత్నమంతయు సత్యకీర్తి చావవలె ననియే గనుక, ‘పత్రములో ఆసంగతి వ్రాయఁబడియుండ లేన’ని బౌద్ధుడు పలికెను. ‘అవును. ఆప్రకారముగాపత్రములో వ్రాయఁబడి యుండ లేదు. అయిననేమి? అంతమాత్రము ధర్మార్థముగాఁజేయుట నీకుమంచిదికాదా?’

అని నసుమతి మాటుపలికెను. అందుమీద 'ఆప్రకారముపత్రములో' లేదు; నాకు కనబడలేదు' అను మాటతప్ప, బాద్మడు మఱియొక మాటనుపలుకఁ గలిగినవాఁడుకాఁడు. అంతయుచూచి వసుమతి 'సత్యకీర్తి దేహములోని సేరుమాంసము నీది. రాజశాసనమందున కొప్పుచున్నది; సభవారును నంగీకరింతురు. ఆమాంసమును నీవితని తొమ్మిదిగ్గఱ నుండియే గోసికోవచ్చును. ధర్మశాస్త్రమందున కంగీకరించుచున్నది; సభ వారు నొప్పుకొందురు.' అని చెప్పెను. అందుమీద సంతోషించి దువ్వు బుద్ధి 'ఓ న్యాయవాతా ! నీవే నిష్పక్షపాతముగల బుద్ధిశాలివి. ధర్మ దేవతయే యీరూపమునవచ్చి తగవు దీర్చుచున్నది !' అని, తన పెద్ద కత్తినినూటి పదునుపెట్టుచు, అత్యాతురీతతో సత్యకీర్తి మొగముమీదఁ దృప్తిపఱపి 'రా; సిద్ధముగానుండు' అని పిలిచెను.

అట్లనుచుండఁగా వసుమతి 'బాద్మడా ! కొంచెముతాళు; మఱి యొకమాట చెప్పవలసియున్నది. ఈపత్రముప్రకారముగా నీకొక్క నెత్తు రుబొట్టునకయినను నధికాఁగములేదు; సేరుమాంసముని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఆసేరుమాంసమును నీవు గోసికొనుచున్నప్పుడు రక్తబిందు వొక్కటియైనను క్రిందఁబడినపక్షమున, రాజశాసనమునుబట్టి నీచర స్థిర రూపమున ద్విగ్యము సర్వమును కురంగేశ్వరప్రభుత్వమువారికిఁ బోవును' అని చెప్పెను. నెత్తురురాకుండ సత్యకీర్తియొక్క దేహమునుండి సేరుమాంసమును గోసికొనట మిక్కిలి యసాధ్యము గనుక, పత్ర ములో వ్రాయఁబడినది మాంసమేకాని నెత్తురుకాదని బుద్ధిమంతురాలయిన వసుమతిచేసిన యర్థమువలన సత్యకీర్తికి ప్రాణ రక్షణము కలిగెను. సర్వజన సంతోషజనకముగా నటువంటి యుపాయము నాలో చించిన పిన్నవయసుగల యాన్యాయవాదియొక్క బుద్ధికౌశలము నెల్ల వారును మెచ్చుకొని యద్భుతపడసాగిరి; సభామందిరముయొక్క- యన్ని దిక్కులనుండియు నొక్కసారిగా నభివందనవచనములు బయలు వెడలి

మిన్నుముట్టెను; తోడనే దృఢచిత్తుఁడు లేచి నిమిషముక్రిందటదుష్టబుద్ధి పలికిన మాటలతోనే 'న్యాయదాతా ! నీవే నిష్పక్షపాతముగల బుద్ధి శాలివి. బౌద్ధుఁడా ! చూడు. ధర్మదేవతయే యీరూపమునవచ్చి తగవు తీర్చుచున్నది.' అని కేకవేసెను.

దుష్టబుద్ధి తనదుర్వ్యవసాయము విఫలమయినదిగదాయని తెలిసి కొని నిస్సహాయము సూచించు చూపుతో 'సొమ్ము పుచ్చుకొనెద'నని చెప్పెను. తలచెన్ని తలంపుగా సత్యకీర్తికి రక్షణము కలిగినందున కపరిమితానందము నొంది 'యిదిగో సొమ్ము'ని మానసార్థుఁ డొక్క కేకవేసెను. కాని వసుమతి యాతని నివారించి, 'తొందరపడవలసిన పని లేదు. శాంతించు. ఈబౌద్ధుఁడు మాంసమును పుచ్చుకోవలసినవాఁడే కాని మఱియొకటి పుచ్చుకోవలసినవాఁడు కాఁడు—ఓనుష్టబుద్ధి మాంసము కోసికొనుటకు నీవునీప్రియత్నములొనఁడు. కాని గత్తబిందు వొక్కటియయినను పడకుండ బాగ్రత్తగానుండవలెను. నేనుమాంసము కంటె చిన్నమెత్తయినను తక్కువకాని యెక్కువకాని కోయఁగూడదు. వడ్లగింజయెత్తు తక్కువకాని యెక్కువకాని యున్నను, పెండ్రికవాసి త్రాసుమొగ్గినను, కురంగేశ్వరపుర రాజశాసనమునుబట్టి నీసాత్తంతయు దొరతనమువారి పాలగుటయేకాక నీవు మరణదండనమును సహితము పొందవలసివచ్చును. అనిచెప్పెను. దుష్టబుద్ధి యామాటలువినిపించుకోక 'నాసొమ్ముచ్చివేసి, నన్నుఁ బంపుఁడు' అని యడిగెను. 'ఇదిగో సొమ్ము నాదగ్గఱ సిద్ధముగానే యున్నద'ని మానసార్థుఁడు సొమ్మియ్యబోయెను.

దుష్టబుద్ధి సొమ్మును బుచ్చుకోబోవుచుండఁగా వసుమతి మరల వారించి, 'ఓయీ! బౌద్ధుఁడా! అగు. ఇప్పుడు నీజుట్టు నాచేతిలోనున్నది. కురంగేశ్వర ధర్మశాస్త్రమునుబట్టి తత్పురనివాసి నొకనినిష్కారణముగాఁ బ్రాణముగొనఁ బ్రయత్నము చేసినందునకయి నీ యానందనమును ప్రభుత్వమువారికిఁ జేరుటయేకాక నీప్రాణదానముచేయుట సహితము

రాజుగారి యనుగ్రహముమీఁద నిలిచియుండును. కాబట్టి యిప్పుడా రాజుగారి పాదములమీదఁబడి తమింపఁబ్రార్థింపుము' అని చెప్పెను. అతఁడు దానికేమియు బ్రత్యుత్తరము చెప్పకమునుపే ప్రభునందుకొని 'హిందువునకును బౌద్ధునకునుగల తారతమ్యము నీకుఁ దెలియుటకయి, మమ్ము నీవు తమింపుఁడని వేడకమునుపే నీకుఁ బ్రాణదానము చేసి నారము. నీధనములో సగము సత్యకీర్తికిని, తక్కినసగమును మాత్రము దివాణమునకును పోవుచు' అని దుష్టబుద్ధివంకఁజూచి పలికెను. అంతట నుచారుడైన యాసత్యకీర్తి లేచి 'యిప్పుడు దుష్టబుద్ధి తనమరణానంతరము తనకున్న ధనమును కూతునకును నల్లునకును నిచ్చెదనని వ్రాసియిచ్చినేని, నాభాగమును గుష్టబుద్ధికి వదిలివేసెద' నని చెప్పెను. దుష్టబుద్ధిక్కొక్కతెయే కూతురుండెను. ఆకూతురు తండ్రి సమ్మతి లేకయే సత్యకీర్తికి మిత్రుడైన సుబుద్ధియనువానిని వివాహముచేసి కొనెను. అందుమీఁద దుష్టబుద్ధికిఁ గోపమువచ్చి తన మరణానంతరము కూతునకును నల్లునకును దనసొత్తు చెందకుండ మఱియొకరికి వ్రాసి యిచ్చుటకయిశీర్ష్యించుకొని యుండెను. తాను పగ సాధించవలెనని చేసినప్రయత్నము వ్యర్థమగుటయుఁ దనసొత్తుకూడఁ బోవ సిద్ధముగా నుండుటయుఁజూచి, యాబౌద్ధుఁడు సత్యకీర్తి చెప్పినదాని కొప్పుకొని 'నేనిప్పుడు మనస్థిమితములేక యున్నాను. కాబట్టినన్నింటికిఁ బోనిండి. పత్రమును వెనుకనుండి పంపుఁడు; నాసొత్తులో సగము నామరణానంతరము నాకూతునకుఁ జెందునట్లువ్రాసి చేవ్రాలు చేసెదను' అని చెప్పెను. అట్లును నీవింటికిఁబోయి చేవ్రాలుచేసి పంపుము; నీవు చేసిన దుర్మార్గమునకు నీవునిజముగాఁ బశ్చాత్తాపపడి హిందువవుగా మూఱుదువేని, నీవు దివాణమునకు దండుగగా నియ్యవలసిన సగము ధనమునుకూడ దొరతనమువారు మన్నించి నీకే విడిచిపెట్టెదరు' అని రాజు సెలవిచ్చెను.

అంతట రాజు సత్యకీర్తిని విడిచిపెట్టి సభ చాలించునప్పుడు, చిటుతప్రాయముగల యాన్యాయవాదియొక్క బుద్ధిని నేర్పును మిక్కిలి శ్లాఘించి, ఆతనిని తనయింటికి విందునకు రమ్మని పిలిచెను. వసుమతి తన పెనిమిటికంటె ముందుగా నీలపల్లెవెళ్ళి చేరనుద్దేశించుకొన్నది గనుక, 'దేవరవారికి నాయెడఁ గలిగిన యనుగ్రహమునకయి యనేకాభి వందనము లొనర్చుచున్నాను; నాకు నిమిషములమీఁద వెళ్ళవలసిన పని యున్నదిగాన నామనవి చిత్తగించి నన్నీసారికి విడిచిపెట్టవలయు'నని రాజును ప్రార్థించెను. రాజును 'మీపంక్తిభోజనము దొరక నందునకు నాకు మహావిచారముగా నున్న'దని పలికి, సత్యకీర్తివైపునకుఁ దిరిగి 'ఓయీ! ఈ గృహస్థునకు నీవు గొప్ప బహుమానమిమ్ము; నామనసులో నీవెంత యిచ్చినను నీతని ఋణము తీర్చుకోలేవని తోచుచున్నది' అని పలికెను.

అప్పుడు రాజును సభికులును కొలువువిడిచి వెళ్ళిరి; తరువాత మానసారుఁడు వసుమతిని జూచి 'ఓమహాత్మా! నేనును నామిత్రుడైన సత్యకీర్తియు నీబుద్ధిసంపదవలన నేఁడు విపత్సముద్రమునుండి తప్పించు కొని యీవలఁ బడఁగలిగినారము. మేమీబాద్ధునకు బాకియున్నమూఁడు వేల రూపాయలను నాయం దనుగ్రహించి మీరంగీకరింతురని వేఁడు కొనుచున్నాను' అని చెప్పెను. 'మీరు చేసిన యుపకారమునకును పడిన కష్టమునకును మీకెంత యిచ్చినను, మీ ఋణము శేషమైనను తీరదు' అని సత్యకీర్తి పలికెను.

హారెన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను వసుమతి వారివలనఁ గాఢైనను గ్రహింప నొప్పుకొనలేదు; కాని, 'మావలన నేమియు గైకొనకపోవుట మాయెడఁగల వాత్సల్యమునకు లోపము కలిగించుట'యని వారిరువురును బహువిధములఁ బ్రార్థించి నిర్బంధపెట్టినందున, వారిమూటకు తీసివేయు

లేక తుదకు మానసారుని చేతియుంగరము నిమ్మని యడిగెను. అది వసుమతి పాణిగ్రహణసమయమున వరుసకిచ్చినయుంగరము. ముఖ్యముగా వసుమతి యాయుంగరమునే తనకిమ్మని కోరుటకుఁ గల కారణము, ఉంగరము తన చేతఁజిక్కినమీఁదట మానసారునిఁ గలిసికొన్నతోడనే నవ్వులాటలకై యేదోయొక వినోదమును జరపవలెననికాని మఱియొకం దునకుకాదు. ఆయుంగరము మానసారునిచేత నుండఁగాఁ జూచినప్పుడు వసుమతి 'ఈయుంగరమునిచ్చెనవేని, మీమీఁదిప్రేమచేత సంగీకరించెదను గాని మఱియేమియుఁ గైకొన' నని చెప్పెను. తానెప్పుడు నెడఁబాయఁ గూడని యాయొక్కవస్తువునే న్యాయవాదియడిగినందునకయి మనసులో నెంతయు వ్యాకులపడి, తొలుతపాటుతో అని తనభార్య యిచ్చిన బహుమతి యగుటచేతను తనజీవితకాలములో నెప్పుడును దాని నెడఁ బాయనని ప్రమాణము చేసియుండుటచేతను ఆయుంగరమును మాత్ర మియ్యఁజాలననియు దానికంటె మిక్కిలి వెలగల మఱియొక యుంగరము నిచ్చెదననియుఁ జెప్పెను. అందుమీఁద వసుమతి కోపమువచ్చినట్టభినయించుచు మొగము ముడుచుకొని 'బిచ్చగాఁ డడిగినప్పుడు చెప్పవలసిన ప్రత్యుత్తరమును జెప్పినా'వ'ని కొలువు వెడలిపోయెను. 'మిత్రుడా! నా మీఁదిప్రేమయును నావిషయమును యాతఁడు చేసిన మేలును నీభార్య కోపముతో సమానమైనవని యెంచుకొని నామాటవిని యుంగరము నాతనికిచ్చివేయు'మని సత్యకీర్తి మానసారునితోఁ జెప్పెను. మానసారుఁడు తానంతకృతఘ్నుఁడుగాఁ గనఁబడినందున కెంతయు సిగ్గుపడి, మాటుమాటాడక వెంటనే యుంగరమును దృఢచిత్తునిచేతికిచ్చి వసుమతి యొద్దకుఁ బంపెను; అప్పుడు లేఖకునివలె నటించుచున్న చతురిక తాను గూడ వివాహసమయమునఁ బెనిమిటి కొకయుంగరము నిచ్చినదియెకాన దానిని తనకిమ్మని దృఢచిత్తునినడిగెను. బౌదార్యమునందుఁ దనమిత్రుని కంటఁ దాను దక్కువవాఁ డలిపించుకొనుట కిష్టములేనివాడయి యతఁ

డడిగినతోడనే యుంగరము నిచ్చివేసెను. అతఁడు వెళ్ళినతోడనే యా సుందరులు తమలోఁదాము నవ్వుకొని, తామింటికి వెళ్ళినతరువాత నుంగరముల పోఁగొట్టుకొన్నందునకు నాథులమీఁద నేమియారోపింత మాయని యాలోచించి, మఱియొక స్త్రీ కెవ్వతెగో మోహముచేత నిచ్చివేసితిరని నెపపెట్టుటకు నిశ్చయించుకొనిరి.

ఒక ఘోషకార్యమును నిర్వహించినప్పుడు మనసులో నొకవిధమైన యానందము పుట్టుచుగాన, వసుమతి తనయూరికిఁ బోవునప్పుడు మిక్కిలి యుత్సాహము కలదియై యుండెను; అందుచేత నామెకుఁ బ్రతివస్తువును సంతోషజనకముగా నుండెను. ఆమెకంటికిఁ జూచుఁ దెచ్చుడును అంత కాంతితోఁ బ్రకాశించినట్టుకనఁబడ లేదు. ఆమనోహరమైనచంద్రబింబము మేఘములలోమఱుఁగుపడియున్నప్పుడు, తనగృహమునుండికనఁబడుచున్న దీపము మిక్కిలి రమణీయముగా నుండుటచూచి, చతురికవంకఁ దిరిగి 'మనగృహమున వెలుఁగుచున్న యాదీపముయొక్క కాంతినిజూచినావా? ఆచిన్న దీపముయొక్క వెలుతు రెంతమారము వ్యాపించు చున్నది ! అజ్ఞానాంధకార బంధురమై యున్న యింకోకములో నీలాగుననే సత్కార్యమును బ్రకాశించుచు' అనిచెప్పి, యింతలో నొకసంగీతము విన రాఁగా 'ఈగానముపగటిపూటకంటె మిక్కిలిమధురముగానున్నదినుమి' యని పలికెను. ఈప్రకారము సరససల్లాపములు చేయుచు వసుమతియు చతురికయు గృహమునఁబ్రవేశించి, పుగుష వేషముల దీసివేసితమయెప్పటి స్త్రీవేషములను ధరించుకొని, తమ పశులయొక్క రాకకయు ప్రతీక్షించు చుండిరి. వారును సత్యకీర్తిని వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చి శీఘ్రముగానే యిల్లు చొచ్చిరి. మానసారుఁడు తనప్రియమిత్రుని వసుమతికిఁజూపినందున, ఆమె కుశలప్రశ్నముచేసి యభిధిసత్కారములతో నాదరించుండెను. ఇంతలో గదిలోనొకమూలను చతురికయు భర్తయు జగడమాడుచున్న ధ్వని విన వచ్చెను. 'అప్పుడేకలహమా? కారణమేమి?' యని వసుమతి యడిగెను.

“పయిని ‘నన్నెప్పుడును విడవబోకు’ మని వ్రాసియున్న యొక చిన్న యుంగరమునకై యీపోట్లాటయంతయు సంభవమైన” దనిదృఢచిత్తుఁడు చెప్పెను. ‘ఆయుంగరముమీఁద్రవాసియున్న యక్షరములతోను దాని వెలతోను బ్రయోజనమేమి? నేనాయుంగరమును నీకిచ్చినప్పుడు దానిని ప్రాణముతోఁగాని యెడఁబాయనని బాసచేసినావు. ఇప్పుడు నీవెవ్వనికో యొక్క న్యాయవాదికిఁగిది లేఖకున కిచ్చినానని చెప్పుచున్నావు. నాకుఁ దెలియును. నీవెవ్వతెకో యొక స్త్రీకిచ్చినావు’ అని చతురిక పలికెను. ‘నీతోడు! నేనొక చిన్నవానికే యిచ్చినాను; అతఁడు నీయంతపొడుగున నీవలెనేయున్నాఁడు; తనప్రాధ వాదముచేత సత్యకీర్తియొక్క ప్రాణములను గాపాడిన న్యాయవాదియొద్ద నతఁడు లేఖకుఁడు. అతఁడు తాను పడిన కష్టమునకుఁ బ్రతిఫలముగా నుంగరమునిమ్మని యడిగినందున, నాజిహ్వతో లేదనలేకపోయినాను’ అని దృఢచిత్తుఁడు నూఱుచెప్పెను. ‘దృఢచిత్తుఁడా! నీభార్య మొట్టమొదటఁ బ్రియపూర్వకముగానిచ్చినబహుమాన వస్తువునే యిట్లు చేయుటచేఁ దప్పిదమంతయు నీయందే యున్నది. నాప్రియవల్లభుడైన మానసారుఁడు నేనొకయుంగరము నిచ్చినాను; ప్రపంచము మునిగిపోయినను దానినాతఁడు మఱియొకరికిచ్చునా?’ యని వసుమతి యేమియు నెఱుంగనిదానివలెబలికెను. దృఢచిత్తుఁడు తన తప్పిదముఁకు తుమార్పణగానుండునని యెంచుకొని ‘ముందుగానే మానసారుఁడు తనయుంగరము నా న్యాయవాదికిచ్చివేసినాఁడు. ఈ వ్యవహారములో నాతనికడనుండి కష్టపడి వ్రాసినచిన్నవానికి నేనుంగరమును దరువాతనే యిచ్చినాను’ అని నిజము చెప్పివేసెను.

ఆమాటలువిని వసుమతిమిక్కిలికోపముగలదానివలె నభినయించి, ఉంగరము నన్యల కిచ్చివేసినందునకు మానసారుని నిష్ఠురములాడుటయే కాక యుంగరముపోయినజాడకు చతురిక దొరుపుచున్నదిగానఁ దనదియు నొక స్త్రీసశముననే యున్నదనిపలికెను. తనప్రియభామిని కంతకోపము

తెప్పించినందునకుఁ జింతాకాగ్రతుఁ డయి మానసారుఁడు 'నాతోడు ! నేనాయుంగరము నేస్త్రీకిని నియ్యలేదు. మూఁడువేల రూపాయల నియ్యబోయినను పుచ్చుకోక యుంగరము నడిగిన ధర్మశాస్త్రజ్ఞుడైన యాన్యాయవాదికే యిచ్చినాను. మొట్టమొదట నేనాయుంగరము నియ్యుచున్నప్పుడాతడు మొగమింతచేసికొని చిటచిటలాడుచు లేచి పోయినాడు. ప్రాణనాయికా ! నేనేమిచేయుదును ? నేనప్పుడందఱికిని కృతఘ్నుడనుగా కనబడినందునకు సిగ్గుపడి, అతనివెనుక నుంగరమును బంపివేసితిని. ఈ యపరాధమును మన్నింపుము. నీవేయక్కడ నున్న పక్షమున, నన్నాయుంగరమును న్యాయవాదికిచ్చివేయుమని వేడుకొందునని భలఁచెదను' అని యత్యాతురుడయి పలికెను.

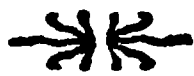
'అయ్యో! ఈకలహములకెల్లను గారణమునేనెకదా' యని సత్యకీర్తి చింత నొందసాగెను. అట్లయినను మీయెడ మాకెంతమాత్రమును గోపములేదు; ఊరీవిషయమున లేశమును జింతింపవలదు' అని వసుమతి యాతనినూత్రార్చెను. 'మానసారునినిమిత్తము నేనొకసారి నాశరీరము నిచ్చివేసినాను; నీపెనిమిటి యెవ్వరికుంగరమునిచ్చెనో యాతఁడు చేసిన సాయమువలననే మరలజీవములతో నుండఁగలిగితినికాని, లేనియెడల నేనీ పాటి మృతుడనయి యుండవలసినవాడను. నీభర్తయుఁడముం చెప్పుడును నీకిచ్చినబాసతప్పకుండ నాశరీరమును పూటపెట్టెదను' అని సత్యకీర్తి నమ్మకముచేసెను. 'అతనికినీవు పూటపడుదువేని, ఈయుంగరము నాతనికిచ్చి పూర్వపుదానికంటె దీనిని బదిలముగా నుంచుకొనునట్లు చేయుము' అని వసుమతి యుంగరము చేతికిచ్చెను.

మానసారుఁడాయుంగరమును జూచినప్పుడు, అదిముందు దానా న్యాయవాదికిచ్చినదే యయినందున నివ్వెఱబొందియుండెను. అప్పుడు తానే న్యాయవాదియగుటయుఁ జతురిక తనయొద్ద లేఖకుడగుటయు

వసుమతిచెప్పెను. తనభార్యయొక్క బుద్ధిసాహసములవలననే సత్యకీర్తి యొక్కప్రాణములు కాపాడబడెనని తెలిసికొన్నప్పుడు, మాననారుఁ డద్భుతప్రమోదమగ్నమానసుఁ డయ్యెను.

వసుమతి సత్యకీర్తిని మరల నాదరించి, దైవికమాగాఁ దన చేతఁ జిక్కిన యాతని జాబులను జేతికిచ్చెను; ఆజాబులను విప్పిచూచునప్పటికి, ఇతవఱకును బోయినవనుకొనుచున్న సత్యకీర్తియొక్క యోడలు సుఖముగావచ్చి రేవుచేరినవన్నశుభవార్త వానియందుఁగనఁబడెను. మొదట వ్యసనకరముగా నున్నవన్నియుఁ గడపట సంతోషకరముగా ముగిసి నందున నెల్లవారునుబరమానంద భరితులయిరి. అప్పుడు భార్యలను భర్త లానవాలు పట్టలేకపోయినందునకును, ఉంగరము విషయము వారు పన్నిన పన్నుగడకును, ఒండొరులమొగములనుజూచినవ్వుకొనిరి. అంతట దృఢచిత్తుఁడు తాను బ్రతికియున్నంత కాలము 'చతురిక యొక్క యుంగరమును గాపాడుటయందుఁ బుచ్చుకొనునంతశ్రద్ధను మఱియొక విషయమునందుఁ బుచ్చుకొన'ని చెప్పి యందఱను నన్వించెను.

సంపూర్ణము.

1 వ్యవసాయము

2 సకాయకవృక్షములు

3 వేద్యకాంతరి యుపన్యాసములు

4 ఐక్యము

5 దానములు

6 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్రము

7 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప

న్యాసము

8 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక

ప్రథమవిజ్ఞాపనము

9 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక

ద్వితీయవిజ్ఞాపనము

10 స్త్రీపునర్వివాహకాత్ర

సంగ్రహము

11 స్త్రీపునర్వివాహభూతవర్త

మానస్థితులు

12 పునర్వివాహములచేవచరిత్రలు

వినిమిదవ సంపుటము

1 దేశీయముహూసభ,

దానియుద్దేశము

2 శంకరాచార్యులు

3 భక్తరాజ గవ్యరాజగారి జీవచరిత్ర

4 శివరాజ చరిత్రము

5 వ్యవసాయము చరిత్రములు

6 విగ్రహారాధనవిషయము

7 ఉపన్యాసములు

8 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము

9 " రెండవభాగము

10 " మూడవభాగము

సాహిత్యగ్రంథములు

తొమ్మిదవ సంపుటము

1 సంగ్రహసాహిత్యము

2 కావ్యసంగ్రహము

3 అలంకారసంగ్రహము

4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము

5 నీతిచంద్రిక-సంధి

6 తర్కసంగ్రహము

7 సత్యవాదినీ

8 ఉత్తమస్త్రీచరిత్రములు

పూర్వాంధకవులు

పదియవ సంపుటము

అధునికాంధకవులు

పదకొండవ సంపుటము

స్వీయచరిత్ర

భక్తరాజ గవ్యరాజగారి

కార్యచరిత్ర, పోతరాజు సమాజము, రాజమహేంద్రవరము

వినిమిదవ సంపుటము

కళావత్తిపరిణయము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము .

1950

[వెల. 0-4-0]

కర్తవ్యశాస్త్ర సారాంశ బహుద్రా
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్రహసనములు**
- మొదటి సంపుటము**
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కౌతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నాటకములు**
- రెండవ సంపుటము**
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము
 - 6 సత్యహరిశ్చంద్ర నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు**
- మూడవ సంపుటము**
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వచన ప్రబంధములు**
- పద్యకావ్యములు**

- నాల్గవ సంపుటము**
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రసికజనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభారత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాగిర్మిన్
 - 10 నీతిదీపిక

కళావత్తిపరిణయము.

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

For favour of
Exhibition
and Seraj.

For Seraj

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈనాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు.

—•—•—•—

రాజవాహనుడు—ఘూర్జర దేశపు రాజు.

కళావతి—రాజవాహనుని కూతురు; విజయసారుని భార్య.

సౌజన్యనిధి—కళావతి పురుషవేషము వేసికొన్నప్పటిపేరు.

లీలావతి—రాజవాహనుని ప్రథమ భార్య.

మంజుభాషిణి—రాజవాహనుని ద్వితీయ భార్య; కళావతిసవతితల్లి

చంద్రవర్మ—మంజుభాషిణి యన్నకొడుకు.

విజయసారుడు—కళావతి వరియించినభర్త.

మిత్రదాసుడు — విజయసారుని మిత్రుడు; రాజవాహనుని పరిచారకుడు.

కుటిలాస్యుడు — మాళవ దేశస్థుడు; విక్రమసింహుని సేనాధిపతులలో నొకడు.

వంశవర్ధనుడు—రాజవాహనుని యాస్థానమునం దుండెడి యొకప్రభువు.

బలవర్ధనుడు — రాజవాహనుని పెద్దకొడుకునకు వంశవర్ధనుడు పెట్టిన పేరు.

వీరసేనుడు—రాజవాహనుని పెద్దకుమారుడు.

గుణవర్ధనుడు—రాజవాహనుని రెండవకొడుకునకు వంశవర్ధనుడు పెట్టిన పేరు.

విక్రమసేనుడు—రాజవాహనుని రెండవకుమారుడు.

విక్రమసింహుడు—మాళవ దేశపు రాజు.

దృఢసేనుడు—మాళవరాజుయొక్క ప్రధానసేనాధిపతి.

కళావతీపరిణయము

పూర్వకాలమునందు రాజవాహనుఁ డనురాజు ఘూర్జరదేశమును పాలించుచుండెను. ఆతనిజ్యేష్ఠభార్య యైనలీలావతి యొక పుత్రికను, ఇద్దఱుపుత్రులను, కని వారి శైశవదశయందేకాలధర్మము నొందెను. వారిలో కొమార్తెయైన కళావతి తండ్రియొద్దనే పెరుగుచుండెను గాని, పెద్దవానికి మూడుసంవత్సరములును చిన్నవానికి సంవత్సరమును ప్రాయ మున్నప్పడు పుత్రులనిద్దఱిని ఎవ్వరో యెత్తుకొనిపోయిరి. ఆపుత్రులగతియేమయినదోవారినిదొంగిలించినవారెవ్వరో రాజునకుమాత్ర మెంతప్రయత్నముచేసినను తెలియలేదు. అందుచేత రాజు తన కొమార్తెకే రాజ్యమునిచ్చి యల్లునిని కొమార్తెను తన యొద్దనే యుంచుకొనుటకు నిశ్చయించుకొనియుండెను.

అట్లుతరువాత కొంతకాలమునకు రాజు మంజుభాషిణి యను దానిని మరల వివాహము చేసికొనెను గాని యామె కుత్సితురాలై సవతికూతురై న కళావతియెడల మిక్కిలి క్రూరురాలయి ప్రవర్తింప మొదలుపెట్టెను. ఆమెమనసులోపల కళావతిని ద్వేషించుచున్నను తనమనోభావము బయలపడనియ్యక పై కాచిన్నదానియందు ప్రేమగలదానివలె నటించుచు తియ్యనిమాట లాడుచుండును. కళావతి నేలాగుననైన తన యన్నకొమారుఁ డైన చంద్రవర్మ కిచ్చి వివాహము చేయించి, రాజవాహనుని యనంతరమునందు రాజ్య మాతని పాలుచేయింపవలయు నని యామె మనసులో నొకయాహ కలదు. రాజునకు కొమార్తెయం దున్నప్రేమాతిశయమునుబట్టి తప్పిపోయిన కుమాళ్ళు మరలదొరకనిపక్షమున తనరాజ్యము నతఁడు తప్పక కొమార్తెకే యిచ్చునని యామె యీవఱకే తెలిసికొని యుండెను.

అయినను తండ్రియంగీకారమునుపొందకయే కళావతి తనతండ్రికిఁగాని, రాణియైన మంజుభాషిణికిఁగాని తెలియను సహితము తెలియకుండ విజయసారుఁ డనువానిని రహస్యముగా గాంధర్వవివాహమున భర్త నుగాఁ జేసికొనెను.

విజయసారుఁ డాకాలమునం దున్నరాజపుత్రులలో నెల్లను మిక్కిలి విద్యాధికుఁడు గాను, గుణాతిశయము గలవాఁడు గాను, ఉండెను. విజయసారునితండ్రి రాజవాహనునిసేనలో నొకనాయకుఁడుగా నుండి, రాజపక్షమున నిలిచి ధైర్యసాహసములతో పోరాడి యొకయుద్ధమునందు శత్రువీరులచేత చంపబడెను. ఆతఁడు పోవునప్పటికి భార్య గర్భవతియై యుండి, మగఁడుపోయినదుఃఖముచేత నానాటికి కృశించి మగశిశువును గని పురిటిదినములలోనే లోకాంతర గతురా లయ్యెను. ఆశిశువుయొక్క నిరాధారత్వమును జూచి జాలిపడి, ఆతనితండ్రి తనవిషయమున కనఁబఱచిన ప్రభుభక్తిని స్వామికార్యనిర్వాహకత్వమును విచారించి రాజవాహను డాశిశువును తన యంతఃపురమునకు రప్పించి, అక్కడనే తనబిడ్డలతో సమానముగా పెరుఁగునట్లు చేసి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించెను. అందుచేత కళావతియు విజయసారుఁడును పసితనమునుండియు నొక్కచోటనే పెరిగి, ఒక్క గురువువద్దనే విద్యాభ్యాసము చేయుచు వచ్చుటచేత, ఆటపాటలు మొదలుకొని సమస్తవిషయములయందును పరస్పరమైత్రి గలవారయి యుండిరి. బాల్యమునందు వారిలోఁగలిగిన యన్యోన్యమైత్రీయు ప్రేమమును వయసుతోఁగూడ వృద్ధియగుచు వచ్చినందున, పెద్దవారయిన తరువాత వా రెవ్వరితోను జెప్పక రహస్యముగా గాంధర్వ విధిప్రకారముగా వివాహము చేసికొనిరి.

మంజుభాషిణి తనసవతికొమా రైయొక్క చర్యలను కనిపెట్టుట కయి నదా వేగులవారిని నియమించి యుండుటచేత కళావతియొక్క రహస్యమేలాగుననో తెలిసికొనితిమెవివాహవార్తను వెంటనేతనభర్తకు తెలియఁబఱచెను. కొమార్తెస్వగౌరవమును విచారింపక సేవకపుత్రుని వివాహమాడిన దన్నమాట చెవిసోకఁగానే రాజు భగ్గున మండిపడి, తత్క్షణముననే విజయసారుఁడు దేశము విడిచిపోవునట్లుజ్ఞాపించి, ఇక ముందాతఁ డెప్పుడును స్వదేశమునకు రాకుండునట్లు ఖండితముగా నుత్తరువుచేసెను. రాజాజ్ఞ నొక్రమింపక విజయసారుఁ డాదినముననే యుజ్జయినీనగరమునకు పోవుటకయి ప్రయాణ మయి యుండెను. ఈలోపల రాణి తనకొమార్తెకు సంభవించిన భర్త్యవియోగమును గూర్చి దుఃఖపడుచున్నదానివలె నటించుచు, స్వకార్యలాభముకొఱ కామెయనుగ్రహమును పొంద నెంచి, విజయసారుఁడు స్వదేశమును విడిచి పోవుటకు ముందుగా రా జెఱుఁగకుండ దంపతుల కిద్దఱుకును యేకాంతస్థలమునందు సమావేశము కలుగఁజేసెద నని చెప్పి కళావతి నోదార్చెను. ఈసమావేశమును గలుగఁజేయుటవలన కొమార్తె యొక్క దయను సంపాదించి, మంచిదానివలె నటించుచు మాయ వేషము వేసి తండ్రియనుమతి పొందక చేసికొన్న దగుటచే మొదటి వివాహము శాస్త్రవిరుద్ధ మయినదనియు చెల్లఁగూడని దనియు సమయము చూచి యామెమనసున కెక్కునట్లుగా బోధించి యొప్పించి ఆమెబుద్ధిని మరలించి యెట్లయిన తనమేనల్లుని వివాహము చేసికొను నట్లు చేయవలెనని యుద్దేశించెను.

రాణి యేర్పఱచిన యేర్పాటు ప్రకారముగా కళావతియు విజయసారుఁడును రహస్యస్థలమున సమావేశమయి యన్యోన్యానురాగము తేటపడునట్లుగా మాటాడుకొన్న మాట లెన్నియైనను

గలవు. కడపట విడిచిపోవునప్పుడు కళావతి తనవ్రేలినున్న రత్నఖచిత మయిన యుగరమును దీసి యిది తనకు తల్లి ప్రేమతో నిచ్చినదని చెప్పుచు విజయసారుని వ్రేలికి తొడిగి దీనిని తన జ్ఞాపక చిహ్నముగా యావజ్జీవమును విడువక ధరింపవలసినదని వేడుకొనెను. విజయసారుడును తన దేహములో ప్రాణముండఁగా దాని నెప్పుడును విడువనని వాగ్దానముచేసి, తనమెడనున్న పచ్చలపదకమునుదీసి కళావతికంఠమునఁ దగిలించి దాని నెప్పుడును విడువక తనయెడఁగల ప్రేమకు సూచకము గా పదిలముగా కాపాడ వలసిన దని ప్రార్థించెను. అటుతరువాత వారు యావజ్జీవమును ఒండొరులమీఁది ప్రేమను విడువకుండునట్లును స్వప్నావస్థయందును పరస్పర ద్రోహమును తలఁచుకొనకుండునట్లును ప్రమాణములు చేసికొని మహాదుఃఖముతోఁబడకొండొరులను విడిచి పోయిరి. కళావతి వియోగదుఃఖమునకు తాళలేక భర్తనుతలచుకొని సదా పరితపించుచు రాజాంతఃపురమునం దొంటిగా దిన మొకకల్పముగా కాలము గడుపుచుండెను. విజయసారుడును కాళ్ళు ముందు కును మనస్సు వెనుకకును నడువ భార్యవియోగమునకు దుఖించుచు విధిలేక యెట్లో యుజ్జయిననగరమునకు వెడలిపోయెను.

ఉజ్జయిననగరమును చేరినతరువాత విజయసారుఁ డక్కడ నానాదేశములనుండి వచ్చియున్న రాజపుత్రులతో సహవాసము చేయుచు నొకవిధముగా దినములుపుచ్చుచుండెను. ఇట్లుండఁగా నొక నాఁ డారాజపుత్రులలో నాయాదేశముల స్త్రీలవిషయమున ప్రసంగముకలిగి, వారు వారు తమతమదేశపుస్త్రీలను భార్యలను పొగడ మొదలుపెట్టిరి. అప్పుడు విజయసారుడు తనహృదయమునుండి యెప్పుడును నెడఁబాయకున్న తనప్రియభార్యను దలఁచుకొని, లోకము నందలి సుందరులలో తనభార్యయంతటి పతివ్రతయు గుణవతియు

వేళొక్కతెయుండ దని వారితో దృఢముగా వాదించెను. ఆసనుయమునం దక్కడనున్న రాజపుత్రులలో నొక్కఁడైన కుటిలాస్యుఁ డను వాడామాటలకు సహింపలేక, తనజన్మస్థాన మయినమాళవదేశము లోని స్త్రీలకంటె నొకఘూర్జరాంగన యధికురా లన్నవాక్యమునకు రోషము కలవాఁడయి, విజయసారునివంకఁ దిరిగి “నీభార్యయొక్క పతిభక్తినిగూర్చి నాకు నమ్మకము కలుగకున్నది” అని పలికెను. ఆమాటలమీఁద ఘర్షణ పెరిగి కొంతసేపు వాదము జరిగినపిమ్మట విజయసారుఁడు తనభార్యయొక్క పాతివ్రత్యమును పరీక్షించుటకయి కుటిలాస్యుని ఘూర్జరదేశములోని తనవాసస్థాన మయినసౌరాష్ట్రపురము నకుఁ బంపుటకును, ఆతఁడు పోయి సర్వప్రయత్నములునుజేసి యేవిధముచేత నైనను కళావతియొక్క చిత్తమును లోఁగొని యామెను వశపఱచుకొని తానిచ్చివచ్చిన పచ్చలపదకమును తెచ్చినపక్షమున తన కామె ప్రేమపూర్వకముగా నిచ్చినముద్దుఁగుగరము నాతనికిచ్చి వేయుటకును, ఒప్పుకొనెను. కుటిలాస్యుఁడును తా నామెను వశపఱచుకొని పదకము దీసికొనిరా లేకపోయినపక్షమున తా నాతనికి పదివేలరూప్యము లిచ్చునట్లొడఁబడెను. ఈప్రకారముగా నొండొరులు పందెములు వేసికొని శపథములు పలుకుకొన్నతరువాత, కుటిలాస్యుఁడు వెంటనే యుజ్జయినీనగరమును విడిచి ఘూర్జరదేశమునకు ప్రయాణ మయిపోయెను. విజయసారుఁడు తనభార్యయొక్క నడ్డతయందత్యంత విశ్వాసము కలవాఁడు గనుక పందెమును తప్పక తానే గెలిచెదనని దృఢముగా నమ్మియుండెను. కుటిలాస్యుఁడు కొన్నిదినములలో సౌరాష్ట్రపురమును జేరి యామెభర్తవద్దనుండి వచ్చినట్లు కళావతికి వర్తమాన మంపఁగా, ఆమె యత్యంతాదరముతో నాతని రప్పించి షేమవార్త లడిగి భర్తృసఖుఁడని మిక్కిలియాదరించి గౌరవించెను.

కాని యాతఁ డామెమీఁద తనకు వలపుగలిగినట్లు తేటపఱుపఁగానే యామె యాతనిని గడ్డిపఱకవలెఁ జూచి నిరాకరింపసాగెను. ఆమెను వశ్యురాలినిగాఁ జేసికొనుట కయి ప్రయాసపడుటవలన ప్రయోజన మేమియు నుండ దని యాతఁడును శీఘ్రముగానే తెలిసికొనెను.

అయినను తానేలాగుననై నపదెమును గెలువవలెనన్నయాశ నూత్ర మాతనిహృదయమును విడువక బాధింపఁజొచ్చెను. అందుచేత కుటిలాన్యుఁడు న్యాయబుద్ధిని విడిచి, ఏనూయోపాయమో పన్ని విజయసాధని నంచించి పందె మేలాగుననైన గెలువవలె నని నిశ్చయము చేసికొని, కళావతియొక్క పరిచారికలకు కొందఱికి లంచమిచ్చి వారిని వశపఱుచుకొని వారిసాహాయ్యమున నొకనాటిరాత్రి సంజ కడ కళావతియొక్క పడకగదిలో ప్రవేశించి మంచముక్రింద దాఁగి యుండెను. యథాప్రకారముగా కళావతిభోజనముచేసివచ్చి మంచము మీఁద పరుండి నిద్రపోయినదాఁక మంచముక్రిందనే దాఁగియుండి, ఆమె గాఢముగా నిద్రపోయిన తరువాత చప్పుడుకాకుండ మెల్లఁగా లేచివచ్చి, గదిలో నున్నవస్తువులు మొదలైనవాని నన్నిటిని నిపుణముగా పరిశీలించిచూచి, తాను చూచినదాని నెల్లనుకాగితముమీఁద వ్రాసికొని, తరువాత కళావతి శరీరమును పరీక్షించి యామెమెడ మీఁద నొకపుట్టుమచ్చ యుండుట కనిపెట్టి, కడపట విజయసారుఁ డిచ్చిపోయిన యామెమెడలోని పచ్చలపదకమును మెల్లఁగా కొలికి వెడలించి తీసి బట్టకొంగున ముడివైచుకొని, రెండవవా రెఱుంగకుండ గది వెడలిపోయెను. ఆక్రూరుఁ డాతెల్లవాఱుజాముననే బయలుదేరి యుజ్జయినీనగరమునకుఁ బోయి, అక్కడ విజయసారుని జూచి కళావతిని లోబఱుచుకొని తానామెతో నొకరాత్రి శయన గృహమునఁ గడపితి ననియు తన కామె పచ్చలపదకము నిచ్చె

ననియు గొప్ప చెప్పకొనెను. విజయసారుఁ డామాటలు నమ్మక పోయెను.

కుటిలాస్యుఁడు—వివరముగా నే నానవాళ్ళు చెప్పినప్పుడయిన నీవు నామాటలు నమ్మెదవా? ఆమెగదిలో సరిగంచులత గలిగినయెఱ్ఱ పట్టుమేలుకట్టు కట్టఁబడి యున్నది. గోడలకు భారతయుద్ధమును వివరించుపటములు తగిలింపఁబడి యున్నవి.

విజయసారుఁడు—సత్యమే కాని యీసంగతులు నీవు కన్నులతో చూడకయే యితరులవలన విని తెలిసికొని యుండవచ్చును.

కుటి—ఆగదికి దక్షిణపువైపున రెండుగవాక్షము లున్నవి. వానితలుపులమీఁద విచిత్రవర్ణములతో మిక్కిలి మనోహరములయిన నెమళ్ళును హంసలును వేయఁబడి యున్నవి.

విజ—ఇదియు నీవు పరులవలన వినియే యుండవచ్చును. ఆచిత్రపఠిమలసౌందర్య మూరివారి కందఱికిని నిత్యప్రసంగముగా నుండును.

కుటి—(కొంగుముడి విప్పి పచ్చలపదకమును పయికఁ దీసి) ఈపదకము నయిన నీ వెఱుఁగుదువా? నాకారాత్రి యామె యిచ్చినదిదియే. ఆమె దీనిని తనన్మృదుహస్తములతో కంఠమునుండి తీసి నామెడను తగిలించినప్పటి యామె శృంగారచేష్ట యిప్పటికి నాకు కన్నులఁగట్టిన ట్టున్నది. పూర్వ మొకప్పుడు తనకు దీనియందత్యంతగౌరవ ముండె నని చెప్పుచు దీని నామె తనమెడనుండి తీయ నప్పుడు నే నామెమెడమీఁద నెడమవైపున చింతాకంఠపుట్టుమచ్చను గూడ ప్రత్యక్షముగాఁ జూచితిని నీ విక నయిన నామాటయందు విశ్వాస ముంచెదవా?

ఈకడపటివాక్యములను వినుచున్నంతసేపును విజయసారుని మనస్సు సందేహముతోను దుఃఖముతోను కొట్టుకొనుచుండెను. ఈప్రసంగము ముగిసినతరువాత నతండు కొంచెముసే పాలోచించి కళావతి తనయెడల ద్రోహము చేసినమాట సత్యమని నిశ్చయము చేసికొని, ఆమెమీఁద పట్టరానికోపము గలవాఁడయి యాగ్రహ వేశముచేత దేహము కంపమొంద, ఆమెను కొన్ని దూషణోక్తులు పలికి, ఆమెవద్దనుండి పచ్చలపదకమును దెచ్చినపక్షమున, దానిచ్చెదనన్న యారత్నఖచిత మయిన యుంగరమును కుటిలాస్యనకిచ్చి వేసెను. ఇంతవఱకును ప్రాణాధికముగాఁ జూచుకొనుచున్న యా యుంగరము నాతని కిచ్చి పంపివేసి, కళావతిమీఁదఁగలిగిన యాగ్రహమునకు శాంతిగానక కోపోన్మాదముతో వెంటనే తనప్రాణమిత్రుఁడును కళావతియొక్క పరిచారకులలో నొకఁడు నయిన మిత్రదాసుఁడనువానికి తనవిషయ మయి యామెచేసిన ద్రోహకార్యమునంతను వివరముగా వ్రాసి, ఆమెను సోమనాథపట్టణమునకు యాత్రీకయి వచ్చి భర్త తనవెంటఁ దీసికొనిపోవుచున్నమిషమీఁద నిల్లు వెడలించి తోవలోఁ జంపివేయుమని యుత్తరమువ్రాసెను. అప్పుడే కళావతి పేరకూడ నొకయుత్తరమునువ్రాసి దానిలో తా నామె ముద్దుమొగమును జూడక ప్రాణములు నిలుపఁజాల ననియు, తాను మరల స్వదేశములో నడుగు పెట్టినయెడల మరణదండనము విధింతు ననియు రాజాజ్ఞాపించినను ప్రియురాలి నిమిత్తమయి సోమనాథపురమునకు సాహసించి వచ్చెద ననియు, అక్కడకు మిత్రదాసునివెంటఁ దప్పక రావలయు ననియు, విజయసారుఁడామెకు నమ్మకము పుట్టునట్లుగా మోసపుమాట లనేకము లాయుత్తరములో వ్రాసెను. ఆమెమాయ యుమర్మము నెఱుఁగని నిష్కపటస్వభావురాలు గనుకను, లోకము

లోని సమస్తపదార్థములకంటె భర్తమీదనే యెక్కువ ప్రేమగలది గనుకను, భర్తసందర్శనము నిమిత్త మయి తనప్రాణములనయినను విడువ తెగించియున్నది గనుకను, అణుమాత్రము ననుమానపడక యాయుత్తరములోని మాట లన్నియు సత్యము లని నమ్మి, మిత్రదాసుని త్వరపెట్టి యారాత్రియే యామె సోమనాథపట్టణమున కాతని తోడ ప్రయాణమయి యిల్లు విడిచిపెట్టెను.

వా రారాత్రి యిల్లువిడిచి నిత్యప్రయాణములు చేయుచు దాదాపుగా సోమనాథపురమునకు సమీపమునకుఁ బోయినతరువాత మిత్రదాసుఁడు విజయసారున కెంతమనసు గలిసిన మిత్రుఁ డయినను క్రూర మయిన యాశనియూజ్ఞును నిర్వహింప నిష్టములేనివాఁ డయి దారిలో తనమిత్రుఁడు వ్రాసిన యుత్తరములోని సంగతుల నామెకుఁ జెప్పెను. ప్రాణాధికుఁడుగా నెంచుకొనుచున్న భర్తను గలిసికొనుట కయి పోవుచుండుటకు మాటుగా తానాభర్తయొక్క యాజ్ఞచేత నిష్కారణముగా చంపఁబడుట కయి పోవుచుండుట తెలిసికొన్నప్పు డామె మనస్సునకుఁ గలిగిన వ్యధ యింతంతని చెప్పుట కలవిగాదు. ఆమెనోవేదనకు సహింపలేక యాయె ప్రాణములు విడుచుటకు యత్నింపఁగా, మిత్రదాసుఁ డామె నోదార్చి ధైర్యముచెప్పి, అట్టిసాహస కార్యమును జేయక భర్త తనతప్పిదమును దెలిసికొని పశ్చాత్తాపపడు కాలము వచ్చువఱకు వేచియుండవలసిన దనియు, ఈలోపల మరల తండ్రిగారి గృహమునకు తనవెంబడిని రావలసిన దనియు, ఆమెను బహువిధముల బోధించి బతిమాలుకొనెను. ఎంతచెప్పినను తండ్రిగారిగృహమునకు వచ్చుట కామె యంగీకరింపక, తన్ను భర్తయెంత యనాదరము చేసి చంపింపఁ దలఁచుకొన్నను తానుమాత్ర మాతని

మీఁద ప్రేమను మానఁజాల ననియు, అందుచేత తా నుజ్జయినికి పోయి యాతనిపాదసందర్శనము చేసి యాతని సన్నిధానముననే ప్రాణములు విడిచెదననియు, తనమనోనిశ్చయమును మిత్రదాసునితో జెప్పెను. అతఁ డప్పుడు చేయునది యేమియు లేక యామె నిశ్చయమును త్రిప్పటకు సమర్థుఁడు గాక, యావనవతియైన సుందరి యొంటిగా ప్రయాణముచేయుట యపాయకర మని బోధించి పురుషవేషము వేసికొనునట్లు మె నొడఁబఱిచి తగినపరికరములనన్నిటి నొడఁగూర్చెను. ఆమె పురుషవేషము వేసికొన్నతరువాత సర్వరోగహర మని చెప్పి రాణి తనకిచ్చినయాషఢము నొకదాని నామెచేతికిచ్చి, పూర్ణాయాసముచేత దేహము స్వస్థత తప్పినపక్షమున దాని నుపయోగింపవలసిన దని చెప్పి, తాను శీఘ్రముగా నంతఃపురము చేరకపోయిన పక్షమున రాజు తనమీఁద ననుమానపడు నన్నభయముచేత నామెయొద్ద సెలవు గైకొని మిత్రదాసుఁడు మరల సౌరాష్ట్రమునకుఁ బోయెను. కొన్ని దుష్టజంతువులకు పెట్టుట కయి విషము కావలె నని యాస్థాన రాజు వైద్యుని నడిగి పుచ్చుకొని, రాణియైనమంజుభాషిణి యా యాషఢమును విజయసారునితోను కళావతితోను మిత్రత గలవాఁడయి తనప్రయత్నములకు విఫలము కలుగఁజేయుచున్నాఁ డన్న ద్వేషముచేత నాతని కిచ్చెను. కాని యారాజాస్థానవైద్యుఁడు రాణియొక్క దుస్స్వభావమును చక్కఁగా నెఱిఁగినవాఁ డగుటచేత నామెను నమ్మి నిజమయిన విషాషఢము నియ్యక పుచ్చుకోఁగానే విషమువలెఁ గానఁబడి మత్తు కలుగఁజేసి పుచ్చుకొన్నవారిని కొన్నిగంటలకాలమువఱకును మృతులవలె నగపడునట్లు చేసెడియొకవింతమందు నిచ్చెను. సర్వరోగహరమయిన దివ్యాషఢమని చెప్పి రాణి యనుగ్రహపూర్వకముగా నిచ్చినట్లు నటించిన యామందునే యిప్పుడు మిత్రదాసుఁడు సదాద్దేశముతో

కళావతికిచ్చి, ఆమెను బహువిధముల దీవించి, ఆమెను దారిపొడుగు నను రక్షించుట కయి బహుదేవతల ప్రార్థించి, వెనుకకు మరలెను.

కళావతి పురుషవేషముతో నరణ్యమార్గమునఁ బ్రయాణము చేయుచు నొకనాఁడు దైవవశముచేత చిన్నతనములో దొంగిలింపఁ బడిన తన తమ్ము లున్నస్థానమునకే వచ్చి చేరెను. ఆచిన్నవాండ్ర నపహరించిన వంశవర్థనుఁడనువాఁడు రాజవాహనునియూహనమునందు మన్ననగల ప్రభువుగానుండి, శత్రువుల కుతంత్రములు నమ్మి రాజు స్వామిద్రోహినిగా భావించి తన్ను నిష్కారణముగా రాష్ట్రమునుండి వెడలగొట్టించిన పగను సాధించుట కయి రాజపుత్రుల నిద్దఱి నెత్తుకొనివచ్చి తాను రహస్యముగా వాసముచేయుచున్న యరణ్యములోని యీగుహయందే వారినుంచి పెంచుచుండెను. అతఁ డాబాలురను మొట్టమొదట రాజమీఁదగలపగను తీర్చుకొను నిమిత్తమే దొంగిలించి తెచ్చినను, వారియం దత్యంతప్రేమ గలవాఁ డయి వారిని తనకడుపునఁబట్టిన బిడ్డలవలెనే పెంచుచు, మిక్కిలి శ్రద్ధతో వారికి విద్యాబుద్ధులు నేర్పుచు, పెద్దవారిని జేసెను. వారును రాజపుత్రులయినందున సహజముగా వచ్చిన ధైర్యసాహసములను గలవా రయి ఆహారార్థము నిత్యమును వేటాడమరిగినవా రగుటచేత శరీరదార్ఢ్యమును చుఱుకుఁదనమును గలవా రయి, తమ బలపరాక్రమాగులను జూపి ప్రసిద్ధిపొందఁ గలుగుటకయి తమ్ము యుద్ధములకు నడుపుమని నిత్యమును తమ పెంపుమతండ్రిని బలవంతపెట్ట మొదలుపెట్టిరి. భాగ్యవశముచేత వీరు నివసించెడి యీగుహకే కళావతివచ్చుట సుభవిం చెను. ఆమె సోమనాథపట్టణమునకుఁబోయి యక్కడనుండి భర్త సందర్శనార్థ ముజ్జయినికి. బోవలె నని బయలుదేరిదాటితప్పి, ఆఁకలితోను శ్రమతోను గొంతసే పరణ్యమధ్యమునఁ దిరిగి, అం దెక్క

డను నిలువ తావుగాని యాహారము గాని గానక తుడ కీగుహాను
 జూచి, దానిలోపల ధనము పుచ్చుకొని యన్నము పెట్టువా
 రెవ్వరై న దొరుకుదురేమో యన్నయాశతో లోపలఁ బ్రవేశిం
 చెను. ఆమె యెంత పురుషవేషము వేసికొని పయికి ధైర్యమును
 నటించు బ్రతుత్నించు చున్నను, స్వభావముచేత నబల యై
 మొదటినుండియు సుకుమారముగా పెరిగియున్నయామె కాయల్ప
 కాలపురుషవేష మాకస్మికముగా ధైర్యమును కష్టముల కోర్చుసామ
 ర్థ్యమును గలిగింప లేకపోయెను. ఆమె గుహ చొచ్చి చూచునప్పటికి
 లోపల నెవ్వరును లేరు. కాని యం దొకపాత్రలో పాకముచేసిన
 మాంసముమాత్రముండెను. దుస్సహ మయినక్షుద్బాధచేత నామె
 యడిగి పుచ్చుకొనుట కయి యితరులు వచ్చినదాక తాళలేక,
 ఆమాంసము నొకయాకులో వడ్డించుకొని తినుచు, ఇట్లు చింతించెను.
 “అయ్యో! మనుష్యునిజీవన మెంత ప్రయాసకర మయినది! నాకుఁ
 గలిగినమార్గాయాస మింతంతని చెప్పశక్యము కాదు. రెండుదినముల
 నుండి నాకు భూమియే పాన్పగుచున్నది. షర్వతాగ్రమునుండి మిత్ర
 దాసుఁడు చూచినప్పుడు మిక్కిలిసమీపముగాఁ గాన బడిన సోమనాథ
 పురదేవాలయ మిప్పు డంతకంతకు దూర మగుచున్నట్లు తోచుచు,
 ఎంత నడిచినను దూరము తఱుగకున్నది. నాశరీరపరివర్తము నన్ను
 విడిచినను భర్తృసందర్శనాభిలాషమాత్రము విడువక నాదేహములో
 ప్రాణములను నిలిపి నాకు ధైర్యమును గఱపి ప్రయాణమునకుఁ బురి
 కొల్పుచున్నది. ఓహో! నాప్రాణవల్లభా! విజయసారా! నీవు కఠిన
 హృదయుఁడవయి నా కెంత ద్రోహమును దలచినావు!”

ఈప్రకారముగా నామె తనలోతాను తలచుకొనుచున్నసమ
 యములో తమ పెంపుడుతండ్రితోఁగూడ వేటకుఁ బోయి యుండిన

ఆమెసోదరు లిద్దఱును వేటనుండి యింటికి వచ్చిరి. వారిలో నొకనికి బలవర్ధనుఁ డనియు రెండవవానికి గుణవర్ధనుఁ డనియు వంశవర్ధనుఁడనామములు పెట్టెను. గాని వారినిజమయిననామధేయములు పెద్దవానికి వీరసేనుఁడనియు చిన్నవానికి విక్రమసేనుఁడనియు చిన్నతనములో తండ్రి యుంచెను. కాని యీ బాలురుమాత్రము తమనిజమయినపేరు లేనో తమతండ్రి యెవ్వరో యెఱుఁగక వంశవర్ధనునే తండ్రినిగా భావించుకొను చుండిరి. వంశవర్ధనుఁడు ముందుగా గుహలోప్రవేశించి కళావతిని జూచి ఆచిన్నవాండ్రను లోపలికి రాకుండ నిలిపి “అన్న లారా ! మీరు లోపలికి రాకుండు. ఏదోవనదేవతమనయాహారమును తినుచున్నది” అనెను. రాజపుత్రు లిద్దఱు నొక్కసారిగా “లోపల నేమున్నది?” అని యడిగిరి. వంశవర్ధనుఁడు “గుహలోపల నెవ్వఁడో యొకదివ్యపురుషుఁడో సిద్ధపురుషుఁడో కూరుచుండి యున్నాఁడు” అని చెప్పెను. పురుషవేషమును ధరించి యున్నకళావతి నిజముగా నతని దృష్టి కంత చక్కఁగానే కానఁబడెను. వారికంతధ్వనులు వినియామె గుహలోనుండి లేచి వెలుపలికివచ్చి వారినిజూచి ‘ఓసహోదరులారా! నా కేమియు హానిచేయకుండు. నేను మీగుహలో ప్రవేశింపకముందు మీవద్ద ధనమిచ్చి కొనిగాని వేడుకొనిగాని యాహారము పుచ్చుకోవలె ననియే యుద్దేశించి యుంటిని. కాని తుదబాధ నన్ను మీరు వచ్చువఱకును తాళియుండకుండఁ జేసినది. తమింపుండు. నేను నట్టింట ధనము క్రమ్మరించి పోయినను ముట్టుకొనువాఁడను గాను. ఇదిగో నేను శిన్నయాహారమునిమిత్త మయి మీ కొకరూప్యము నిచ్చుచున్నాను. ఈసమయమున మీరిక్కడకు రాకయుండినను నేను భోజన మయినతరువాత మీనిమిత్తమయి యీరూప్యమును లోపల విడిచి యాయన్నదాతలను రక్షించుటకయియీశ్వరుని ప్రార్థించియే

యావల పోయి యుండును.” అని రూప్యమును వారిచేతిలో పెట్టెను. వారు దానిని పుచ్చుకొననొల్లక మరల నిచ్చివేసిరి. అది చూచి స్త్రీస్వభావముచేత పితికిడైన కళావతి వారివంకఁ దిరిగి ‘సోదరులారా! నామీఁద మీకు కోపమువచ్చినట్లున్నది. నేను జేసినయపరాధము నిమిత్తమయి మీరు నన్నిప్పుడు చంప దలఁచుకొన్నను నేనీనేరమును జేయకుండినయెడల నేనప్పుడే చచ్చి యుండును.”

వంశ—నీపే రేమి ? నీ వెక్కడకు పోవుచున్నావు ?

కళావతి—నాపేరు సౌజన్యనిధి. మాళవదేశమునందు నా కొకయాత్తబంధుఁ డున్నాఁడు. అతనిని జూచునిమిత్తమయి బయలుదేరి పోవుచు దారిలో క్షుశ్చరనశుఁడనై యాయపరాధమునకు లోఁబడవలసినవాడ నయినాను.

వంశ—ఓ సౌజన్యనిధీ ! మేము వసిించు చున్నయరణ్యమును బట్టి మేము మూఱుల మయినకొండవాండ్రమనియు మాహృదయములు కూరము లయిన వనయు తెలఁపఁబోకుము. నీవిక్కడకుమంచి వేళకు వచ్చితివి. ఇప్పుడు సాయంకాల మగుచున్నది. ఈరాత్రినీవు మాతోఁగూడ నుండి మావలన నశిధిసత్కారమును బొంది మేము ప్రీతిపూర్వకముగాఁ బెట్టెఁడుభోజనము నంగీకరించి సుఖనిద్రచేసి తెల్లవాటినతరువాతఁ బొమ్ము—ఓ బాలకులారా ! మీ రీయతిథి నాదరింపుఁడు.

అప్పు డామె సహోదరు లయినయూయిద్దఱుచిన్నవాండ్రును వినయపూర్వకము లయినమంచిమాటలు చెప్పుచు ఇంకముందామెను తమజ్యేష్ఠసోదరునిగా నెంచుకొనెద మని పలుకుచు, చేయిపట్టుకొని కళావతిని గుహలోనికిఁ దీసికొనిపోయి కూరుచుండఁబెట్టిరి. వారామె నట్లు కూరుచుండఁబెట్టి తాము వేటాడి తెచ్చినలేడిమాంసమును

ఫలములను, తేనెను, ఆమెముందుఁ బెట్టిరి. కొంతసేపు సుఖసర్వస్వము జరిగినమీఁదట ఆచిన్నవాండ్రు తాము తెచ్చిననూంసమును పాకము చేయుటకయి లేవఁగా కళావతి తానును వారికి సహాయురాలయి యద్భుతముగా పాకముచేసి పాకశాస్త్రమునందుఁ దనకుఁ గలనిపుణత్వము నంతను గనఁబఱచెను. సాధారణముగా గొప్పరాజులకడుపునఁ బుట్టినబిడ్డలు పాకశాస్త్రము నెఱిగి వంటచేయుటయందు సమర్థురాండ్రుగా నుండకపోయినను, కళావతిమాత్రము తక్కినవిద్యలతోడి పాటుగా పాకశాస్త్రమునుగూడ నభ్యసించి నానావిధములపాకములు చేయుటకు నేర్చుకొనెను. ఆమె వంటచేయుచు మనోహరముగాపాట పాడుచున్నప్పు డాచిన్నవాం డ్రాపాట విని “ఇతఁడు భూమికి దిగి వచ్చిననారదుఁడో. తుంబురుఁడో” యని యాశ్చర్యపడఁజొచ్చిరి. ఆమె నవ్వుమొగమును జూచునప్పుడు వారిలోవారు “ఈతఁ డెంత నవ్వుచు మాటాడు చున్నను ముఖచర్యనుబట్టి చూడఁగా నీతని మనస్సులో నేదో దీర్ఘవిచార మున్నట్లు తోచుచున్నది” అనుకొనిరి.

ఆమెయం దున్న సుగుణగౌరవముచేతనో పయికిఁ దెలియక పోయినను లోపల నున్నబంధుత్వసంబంధముచేతనో ప్రథమదర్శనక్షణము మొదలుకొని యాసోదరుల కామెయందు మేరమీఱినయనురాగము కలిగెను. ఆమెకు వారియెడఁ గలిగినప్రేమకును పరిమితి లేదు. ఆమెమనసంతయు ప్రాణవల్లభుఁ డయినవిజయసాధునిమీఁదికే పోకయుండినపక్షమున, వారిలోఁ గలిగినయన్యోన్యమైత్రికిని వాత్సల్యమునకును కళావతి తనజీవితశేషమునంతను వారితోఁ గలిసి యీ గుహాయందే గడపుటకు సంతోషపూర్వకముగా నభిలషించియుండును. తగినంతవిశ్రాంతినిపొంది బడలికతీటి ప్రయాణముచేయ శక్తురా లగువఱకును వారియొద్దనే యుండుటకయి యామె వారిప్రాశ్ననమీఁద

నంగీకరించెను. రాత్రి భోజనముచేసి సుఖనిద్ర పొందినతరువాత తెల్లవాటి లేచి యన్నదమ్ములు వేటకు పోబోవునప్పుడు వా రామెను గూడఁ బిలిచినను, దేహ మస్వస్థముగా నున్నందున నామె వారి వెంట పోలేకపోయెను. అడవిలో నడచినయాయాసమును పెనిమిటి త న్ననాదరణ చేసినందువలనఁ గలిగినదుఃఖమునుజేరి యామె యస్వస్థతకు కారణ మయ్యెను. అంతట వా రామెయొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని త్రోవపొడుగునను కళావతియొక్క రూపమును గుణములను ప్రశంసించుచు వేటనిమిత్తము పోయిరి.

పాదు వెళ్ళినకొంతసేపటికి మిత్రదాసు డిచ్చినయాశధము మాట స్మరణకు వచ్చి, కళావతి యాయాశధమును వేసికొని క్షణ కాలములో శవమువలె పడిపోయెను. ఆదినమున వెంటనేకొన్నిమృగములు పడినందున వానిని తీసికొని వంశవర్ధనుఁడు బలవర్ధనుఁడును గుణవర్ధనుఁడును మరలి శీఘ్రముగానేవచ్చి యిల్లుచేరిరి. వారిలో బలవర్ధనుఁడు ముందుగా గుహలోనికిఁ బోయి చూచి, ఆమె యలసి నిద్రించుచున్నదని యెంచి, వడిగా నడిచినయెడల నిద్రాభంగము కలుగునని మెల్లమెల్లఁగా నడుగులిడుచువచ్చి శమ్మునితోఁజెప్పెను. అతఁడును చప్పుడు కాకుండ నడచిపోయి చూచి యామె శ్వాసము విడుచుచున్నజాడ గానక సందేహపడి, అన్నగారిని తండ్రిని లోపలికిఁ బిలిచెను. వా రందఱును పోయి పరీక్షించిచూచి యామెమృతినొందెనని నిశ్చయము చేసికొనిరి. అప్పు డాసోదరు లిద్దఱును తామామెతో నొక్కనాటిమైత్రినే గలవా రయినను, ఆబాల్యస్నేహము గలవారి వలె నామెనిమిత్తము విలపింప మొదలుపెట్టిరి.

అప్పుడు వంశవర్ధనుఁడు వారి నూటడించి కొంతవఱకు దుఃఖ శాంతి చేసి శీఘ్రముగా శవము నిల్లు వెడలించుప్రయత్నము చేయ

వలె నని చెప్పెను. అప్పు డేడుపు చాలించి వారు ముగ్గురును శవమును మోచుకొనిపోయి, ఒకశమికవృక్షమునీడను పచ్చికమీఁద మెల్లఁగా శవమును దింపి, పయిని పుష్పములు పత్రములు మొదలయినవి కప్పి, ఆమె కాత్మరక్షణము కలిగిపవలె నని యీశ్వరుని ప్రార్థించి, చింతాక్రాంతులయి యాత్మబాధువును పోగొట్టుకొన్నట్లు విలపించుచు నింటికి వచ్చిరి.

వారు వెళ్ళిపోయిన కొంచెముసేపటి కామత్తుమందుయొక్క పతిమ తగ్గిపోయి ఖేలివివచ్చి, కళావతి తనమీఁద గప్పబడియున్న యాకులను పువ్వులను విదలించుకొని, మెల్లఁగా లేచి కూరుచుండి యది స్వప్నావస్థయని భ్రాంతి నొంది, తనలో దా నిట్లు తలపోయ మొదలుపెట్టెను. “అయ్యో! ఇంతవఱకును నే నొకగుహలో నున్నట్టును, అక్కడ దేవతలుబోలిన గుద్దలు చిన్నవాండ్రతోఁ గలిసి వంటచేసినట్టును, తలఁచియుంటిని. ఇంతలో నే నిక్కడ కెల్లువచ్చితిని? ఈపువ్వులు మొదలయినవివామీఁద కెల్లువచ్చినవి? ఇదియేమిభ్రాంతి” అని యూలోచించి, మరల గుహవద్దకు పోవుటకు మార్గమునుగాని, గుహలోనున్నవారియొక్క జాడనుగాని, ఎంతమాత్రమును దెలిసికోలేక యదియంతయు పగటికల యయి యుండునని నిశ్చయించుకొనెను. ఇట్లు కొంతసే పక్కడ దిగ్భ్రమనొందియుండి, ఆమెయూలోచన యంతయు తనపురుషవేషముతోఁ బోయి భర్తను జూడవలె నని యుండుటచేత దారి యేలాగుననైన కనుగొని సోమనాథపురమునకుఁ బోవలె నని ప్రయాణమయి లేచి మెల్లఁగా నడువసాగెను.

ఈలోపల నాకస్మికముగా నెవ్వరును ననుకోనివింతసంగతి యొకటి సంభవించెను. కొంతకాలమునుండి రాజవాహనునకును మాళవదేశపురా జయిన విక్రమసింహునకును పొలిమేరను కూర్చి

వివాదమున్నందున మాశవరా జెవ్వరికి దెలియకుండఁ దన ప్రధాన సేనానాయకుని సేనలతో ఘూర్జరదేశముమీఁదికి యుద్ధయాత్రకుఁ బంపెను. అట్లు దండెత్తివచ్చిన మాశవరాజుసేన యాసమయమునందు కళావతితిరుగుచున్న యరణ్యములోనే విడిసియుండెను. అచ్చటికాసేన తోఁగూడ విజయసారుడును వచ్చియుండెను. అతఁడు మాశవపై న్యముతోఁ గలిసివచ్చినను, ఘూర్జరసేనతోఁగూడి తన్ను దేశమునుండి వెడలఁగొట్టినరాజుపక్షమున నిలిచి స్వదేశరక్షణార్థ ము పోరాడవలె నన్న దేశాభిమానముతోనే యిచ్చటికి వచ్చెను గాని శత్రువులతోఁ గలిసి తనరాజుతో యుద్ధము చేయవలె నన్నయూహతో రా లేదు. విజయసారుఁ డిప్పటికిని కళావతి తనయెడల ద్రోహముతలఁచె ననియే నమ్మియుండెను. మిత్రదాసుఁడు తనయజ్ఞును చెల్లించినట్టును కళావతి మృతినొందినట్టును ఉత్తరము వ్రాసినందున తానంత ప్రేమతోఁజూచుచుండిన ప్రియురాలు మరణము నొందుటయు తన్మరణమునకు తానే కారకుఁ డగుటయు మనస్సునకు మిక్కిలిభారముగాఁ దోచి విజయసారునకు ప్రాణము దుర్భరముగా నుండెను. అందుచేత నతఁడు ప్రాణమునం దాశ లేక యుద్ధమునందు చంపఁబడికానిస్వదేశమునకు మరల వచ్చినందునకయి రాజుచేతవధింపఁబడికాని దేహము విడువవలె నన్ననిశ్చయముతోనే యీ దేశమునకు వచ్చెను. సోమనాథ పురమునకు పోకమునుపే కళావతి దారిలో మాశవసేనానాయకులలో నొకనిచేతఁ జిక్కి, అతనిచేతఁ దమ ప్రధానసేనానాయకుఁ డయిన దృఢసేనునకు కానుక చేయఁబడెను. దృఢసేనుఁడును పురుషరూప ధారిణియై యున్నయాకళావతియొక్కయాకారమును వర్తనమును మిక్కిలి హృద్యములుగా నున్నందున, సౌజన్యనిధి యన్నపేరుతో నున్నయామెను తనవద్ద ముఖ్యపరిచారకునిగా నుంచుకొని మిక్కిలి యాదరముతోఁ జూచుచుండెను.

మాశవరాజయొక్కసేన తనరాజధానిమీఁదికి వచ్చుచున్న దన్నవార్త విని రాజవాహనుఁడు సాధ్యమయినంతశీఘ్రముగా సేనా సన్నాహము చేసికొని ప్రయాణభేరి వేయించి యుద్ధసన్నద్ధుఁ డయి యాసేన నెరుక్కొనుటకు బయలుదేఱెను. ఇట్లు బయలువెడలిన కైండుసేనలును వచ్చి యాయరణ్యములోనే యొండొంటిని గలిసి కొనెను. అప్పుడు బలవర్ధనుఁడు గుణవర్ధనుఁడును వచ్చి శత్రుసేన లతో యుద్ధము చేయుట కయి తమరాజయొక్కసేనలోఁ జేరిరి. యశావనమధ్యస్థులయి యున్నయాచిన్న వాండ్రెల్లఁను, తమతండ్రిపక్ష మున యుద్ధము చేయఁబోవుచున్నామని లేశ మయిన నెఱుంగనివా రయినను యుద్ధరంగమునందు తమధైర్యశౌర్యములనుగనఁబఱుపవలె నని యతికుతూహలము గలవారయి యుండిరి. వారితోడఁగూడ వృద్ధుడైనవంశవర్ధనుఁడును బోయి రాజుసేనతోఁ గలిసెను. అతఁడు రాజునకు కొడుకులతోడివియోగమును గలిగించి తాను దుఃఖము కలుగఁజేసినందున కయి చిరకాలమునుండి మనస్సులో పశ్చాత్తాప పడుచుండి తాను వయఃకాలములో మహాశూరుఁ డయి యున్నందున రాజున కీయుద్ధరంగమున సహాయుఁ డయి యుపకారముచేసి తాను జేసినయుపకారమునకు ప్రతీకారము చేయవలె నన్న పరిశుద్ధచింతతో సంతోషపూర్వకముగా రాజవాహనునియొక్క దండుతోఁ జేరెను. అప్పు డుభయపై న్యములకును ఘోరయుద్ధ మారంభ మయ్యెను. ఆయుద్ధమునందు విజయసాధునియొక్కయు వంశవర్ధనునియొక్కయు బలవర్ధన గుణవర్ధనులయొక్కయు నిరుపమానమైనయసహాయశూరత్వ మువలనఁ గాని, లేకపోయినయెడల ఘూర్జరులకే యపజయముగలిగి రణరంగమునందు రాజవాహనుఁడు నిహతుఁడయియుండును. ఆ నలు గురుమహాశూరులును వీరత్వము రూపముదాల్చినట్లడరి పోరాడి

రాజున కడ్డపడి యతనిప్రాణములనుకాపాడి, శత్రువీరులనుపాఱఁదోలి
 ఘూర్జరులకు విజయముకలుగునట్లు చేసిరి. యుద్ధమునందు సహితము
 తానుకోరినమరణము దొరకనందున విజయసారుఁడు యుద్ధము ముగి
 సినతరువాత రాజవాహనుని యుద్యోగస్థులలో నొకనికి లోబడి,
 దేశమువెడలనడఁచినతరువాత మరల వచ్చిన యపరాధమునకయి
 విధించెడుమరణశిక్షను పొందుట కిష్టపడి సంసిద్ధుఁడ నయియున్నానని
 చెప్పెను. పురుషవేషముతోనున్న కళావతియుఆమె యజమానుఁడయిన
 దృఢసేనుఁడును, మాళవరాజుసేనలో నొకదళవాయిగానున్న యామె
 యొక్క పూర్వశత్రువైన కుఱిలాస్యుఁడును, సైనికులచేతపట్టుకోఁబడి
 కారాబద్ధులుగాఁ జేయఁబడుటకై రాజయినరాజవాహనుని యొద్దకు
 తీసికొనిరాఁబడిరి. ఈయుద్ధగృహీతులు రాజసమ్ముఖమున నున్నప్పుడే
 మరణదండనము విధింపఁబడుటకై విజయసారుఁడు రాజవద్దకుఁ గొని
 రాఁబడెను. వింత యైనయీసమయమునందే తమపరాక్రమమువలన
 రాజునకుఁ జేసినమహోపకారమున కర్హ మైనబహుమానమును
 పొందు నిమిత్తమయి బలవర్ధనగుణవర్ధనులతోఁగూడ వంశవర్ధనుఁ
 డక్కడకు రావింపఁబడెను. మిత్రదాసుఁడు రాజపరిచారకులలో
 నొకఁడైనందున, ఆసమయమునందతఁడుగూడ రాజసన్నిధానమునందే
 యుండెను. కాఁబట్టి యిప్పుడు విజయసారుఁడును, కళావతియు, ఆమె
 నూతనయజమానుఁ డయినదృఢసేనుఁడును, మిత్రకార్య తత్పరుఁడైన
 మిత్రదాసుఁడును, మిత్రద్రోహి యైనకుఱిలాస్యుఁడును, రాజయొక్క
 పుత్రులయినబలవర్ధనగుణవర్ధనులును, వారిని దొంగిలి కొనిపోయిన
 వంశవర్ధనుఁడును అందఱును రాజసమక్షముననే వేఱువేఱుకోరికల
 తోను భయములతోను నిలిచియుండిరి.

ఇట్లుండఱును గుండెలు తటతటకొట్టుకొన నిశ్శబ్దముగా నిలిచి యుండఁగా వారిలో మాళవసేనాధిపతి యైనదృఢసేనుఁడు నోరు విప్పి మాటాడుటకు మొదటివాఁడయ్యెను. కాపువేషమువేసికొనియున్నను విజయసారునిజూచి కళావతియానవాలుపట్టెనుకానిపురుషవేషముతో నున్నయామెనుమాత్ర మతఁడు గుఱుతుపట్టలేకపోయెను. ఆమె కుటిలాస్యుని గుఱుతుపట్టి తనయుంగరమాతని చేతివ్రేలి నుండుట కని పెట్టినను తనకష్టములకెల్ల సతఁడే మూల మన్నమాటమాత్రమెఱుగదు. ఆమెకు పురుషవేషము వేసినవాఁడు తానేగనుక,మిత్రదాసుడు కళావతి నానవాలుపట్టి తనలో “ఇదిగో నాయజమానురాలి నిప్పుడు చూడఁగలిగినందుకు సంతోష మగుచున్నది. ఆమె సజీవురాలయి యున్నదిగనుక, ఇంక నేనామెవిషయమై ప్రస్తావముచేయకయేమిజరుగునో చూచుచుండెదను” అని తలపోయుచుండెను. వంశవర్ధనుఁడు కూడ నామెను గుఱుతుపట్టి గుణవర్ధనునివంకజూచి మెల్లగా “ఈచిన్న వాఁడు చచ్చినవాఁడు మరల బ్రతికివచ్చినాఁడాయేమి?” అని చెవిలో గుసగుసలాడెను. గుణవర్ధనుఁ డామెవంక నిదానించిచూచి “ఈచిన్న వానికిని మనగుహలో మృతుఁ డయినసౌజన్యనిధికిని భేదము నాకనుల కేమియు గానఁబడదు.” అనెను. అప్పుడుబలవర్ధనుఁడామెనుపరీక్షతో జూచి “ఆచచ్చినచిన్నవాఁడే బ్రతికినాఁడా!” అని, మఱియేమో పలుకఁబోవుచుండఁగా వంశవర్ధనుఁడు ఊరుకొమ్ము. అతఁడే యితఁ డయి యున్నపక్షమున మనలను తప్పకపలుకరించియుండును”అనెను. “అతఁడుచచ్చుట మనము ప్రత్యక్షముగాఁ జూడలేదా?” అనిబలవర్ధ నుఁడు మరలఁ జెప్పుచుండఁగా వంశవర్ధనుఁడు వారించి “నిమిషమోపిక పట్టుము. సర్వమును స్పష్టమగును” అనెను. విజయసారుఁడు తాను రణరంగమున రాజప్రాణమును రక్షించినవార్త వెల్లడిచేసినపక్షమున

రాజుతన్నుక్షమించునేమోయన్న భయముచేత నోరుమెదల్పక, తన మరణదండనమును రాజుముఖమునుండి వినుటకయి సంతోషపూర్వకముగా వేచియుండెను. కళావతిని తనభృశ్యునిగాఁ జేసికొనియున్న దృఢసేనుడే మొదట మాటాడినవాఁడని వెనుకనే చెప్పియున్నాము గదా! అతఁడు ధైర్యమునం దెంతప్రసిద్ధి కెక్కినవాఁడో సౌజన్యము నందుఁగూడ నంతసుప్రసిద్ధుడే. అతఁడప్పుడు రాజువంకఁదిరిగి “ఓమహా రాజా! నీవు నీచేతజిక్కిన శత్రువులనందఱిని సంహరింతువుగాని ధనమును స్వీకరించి విడిచిపెట్టవనివినియున్నాను. నేనుశత్రుపక్షమువాఁడ నగుమాళవదేశస్థుడను; మాళవదేశస్థులకు సహజమైయున్న ధైర్యముతోనే నేనిప్పుడు నాప్రాణములువిడనాడెదను. కాని నేనొక్కరివిషయమయి యిప్పుడునిన్ను ప్రార్థింపవలసియున్నది” అనికళావతినిముందుకు రాజనెదురకుఁద్రోచి “ఈచిన్నవాఁడు మీఘూర్జరదేశముననే పుట్టి పెరిగినవాఁడు. ఇతఁడు నాసేవకుఁడు. యజమానులవద్ద కొలువు కుదిరినసేవకులలో నిటువంటిసదయహృదయుఁడును, విధేయత గలవాఁడును, ఎల్లప్పుడు చుఱుకుగానుండువాఁడును, సత్యసఖుఁడును, ఉపచారపరుఁడును, మఱియొకఁడుంటియుండఁడు. మాళవదేశస్థునియొద్ద సేవకుఁడుగా నుండుటతప్ప మీదేశమునకుఁగాని మీకుఁగాని యితఁడేయపరాధమును జేసియుండఁడు. కాబట్టి యితనిప్రాణసంరక్షణార్థమయి నావలన వలసినంతధనమును గొని మఱియెవ్వరిని రక్షింపక పోయినను నిరపరాధి యైనయీతనిని మాత్రము రక్షింపుము” అని వేడుకొనెను.

అప్పుడు రాజు తనకొఱార్తె యైన కళావతియొక్క మొగము వంక తేఱిపాటఁ జూచియు మాఱువేషముతో నున్నయామె నప్పుడానవాలు పట్టలేకపోయినను, లోపలినుండి సహజ మయినప్రేమ

యొకటి పుట్టుకొనిరాగా దృఢసేనునితో “ఈతనిని నే నెప్పుడో తప్పక చూచియున్నాను. ఇతనిమొగమునాకు మిక్కిలి పరిచితమయినదిగాఁ గానఁబడుచున్నది. ఎందుచేతనో చెప్పలేకపోయినను నా కీచిన్నవానిమీఁద నపరిమితదూరసము పుట్టుచున్నది” అని కళావతివంకఁ దిరిగి “ఓచిన్నవాడా! నీకు ప్రాణదానముచేయుచున్నాను. దీప్తాయుష్కృతుఁడ వయి బ్రతుకుము. నీవు నన్ను మఱియొకవరము కోరుము. యుద్ధగృహీతుఁ డయియున్నయీయై తమశాత్రువునిబ్రతుకు వేడినను తప్పక యిచ్చెదను” అని చెప్పెను. “ఈయనుగ్రహమునకు దేవరవారియెడల మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడనయి యున్నాను” అని కళావతి రాజున కుత్తరముచెప్పెను.

అప్పు డందఱును సౌజన్యనిధి గేమివేడునోవినవలెననియత్యా తురులయి యుండిరి. దృఢసేనుఁ డామెనుజూచి “ఓసౌజన్యనిధీ! నీవు వేడఁబోవునదియేదో నేనెఱుఁగుమనుగాని నీవు నాప్రాణముచు వేడ నక్కఱలేను” అనెను. “ఓదృఢసేనా! నేను నీప్రాణదానము నిప్పుడు వేడఁదలఁచుకోలేను. నే నమగఁదలఁచుకొన్నది మఱియొకకార్యమున్నది” అని కళావతి చెప్పెను. ఇట్లుచెప్పట పయికి కృతఘ్నతగాఁ గానఁబడినందున దృఢసేనుఁ డాశ్చర్యపడుచుండెను. ఇంతలో కళావతి కుటిలాస్యునిమీఁద దృష్టిపఱపి, అతఁడు తనవేలిని పెట్టుకొనియున్న యీయంగర మాతని కెల్లువచ్చినదో చెప్పిపుడని రాజునుకోరెను. రాజామె కావరము నిచ్చి, కుటిలాస్యునివంకఁ జూచి, నీవేలినున్న యీరత్నఖచితమయిన యంగరము నీకెల్లు వచ్చినదో నిజముచెప్పక పోయినయెడల పట్టుకాఱులు పట్టించి బాధించెద’ మని బెదరించెను. అందుమీఁద నతఁడు తానువిషయసాధునితో పందెమువేసినవిధమును, తరువాత తాను మోసముచేసి యాతని నమ్మించిన క్రిమమును,

ఈవఱకుఁ జెప్పినట్లుగా మొదటినుండి కడవఱకును పూసగుచ్చినట్లు
 చెప్పి, తన దుష్టత్వమునంతను ఒప్పుకొనెను. అప్పుడు తనభార్య
 స్దోమరాలని వినుటవలన విజయసారునికిఁ గలిగినమోదభేదముల
 పరిమాణ మింతంత యని చెప్ప సాధ్యము కాదు. విజయసారుడు
 వెంటనే ముందుకువచ్చి వికారముగానటచుచు, క్రూరుడయికళావతిని
 జంపుమని తాను మిత్రదాసున కిచ్చినమాజ్ఞను రాజముందర నొప్పు
 కొని 'ఓకళావతీ! నాప్రియురాలా! నాప్రాణేశ్వరీ! నాభాగ్య
 దేవతా!' అని యేడ్వమొదలుపెట్టెను. తనప్రియభర్త తననిమిత్త
 మయి యిట్లువిలపించు చుండఁగా చూచినహింపలేక, కళావతిపురుష
 వేషమును దీసివేసి నిజరూపమును గనఁబఱచెను. దయావిహీనుఁ
 డయి తాను ద్రోహము తలఁచినప్రియభార్యయొక్క సందర్శనము
 వలన మనస్సులో నున్నవ్యధయంతయుఁ బోయి విజయసారుగ కపార
 మయినయానందము కలిగెను. పోయిన దనుకొనుచున్న తన
 కూతురు వింతగా మరల లభించి కన్నులపడుపు చేయుచుండుటవలన
 రాజవాహనునకుఁ గలిగిన యద్భుతప్రమోదములును మేరమీఱి
 నవిగా నుండెను. అప్పుడు రాజు సంతోషమును పట్టఁజాలక కొమా
 ర్తెను జేరఁదీసి కౌగిలించుకొని, విజయసారున కభయదానముచేసి
 యాతని నల్లునిగా నంగీకరించెను. వంశవర్ధనుడకూడ తానుచేసిన
 నేరము నొప్పుకొనుట కిదే ముచినమయ మని యెంచి, ఆసంతోష
 సమయమునందే బలవర్ధనగుణవర్ధనులను రాజుసన్నిధినిపెట్టి, వా
 రాతనికొమా శృంగున వీరసేన విక్రమసేను లనియు, వారిని చిన్నతన
 మునందు తానే యపహరించి కొండగుహలోనుంచి పెంచితి ననియు
 సర్వమును రాజునకునివేదించెను. అయివంటి సంతోషసమయమునం
 దపరాధి నైనను దండించుట కెవ్వరికి బుద్ధిపుట్టును? తప్పిపోయినదను

కొన్నకూతుడు మరల నేత్రోత్సవముగా కంటఁబడెను; చిన్ననాఁడే మృతులయి రనుకొన్నకొడుకులు బ్రతికివచ్చి మహాయోధులయి తన నిమిత్తము ధైర్యముతో పోరాడి తనప్రాణరక్షకు లయిరి. రాజున కింతకంటె సంతోషము మఱి యేమి కావలెను ?

అప్పుడు కశావతి తనకు యజమానుఁడుగా నుండిన మాళవ సేనానాయకుఁ డైనదృఢసేనున కుపకారము చేయుట కవకాశము కలదయి యాతని ప్రాణము రక్షింపవలసిన దని తండ్రిని ప్రార్థింపఁ గా, రాజాతని కభయప్రదానముచేసి కొమార్తెకోరికను చెల్లించెను. అంతట దృఢసేనుని మధ్యవర్తిత్వముచేత మాళవరాజునకును రాజ వాహనునకును సంధి గలిసి, ఉభయరాజులకును యావజ్జీవమును మైత్రి సంభవించెను.

కుత్స్తితురా లయినమగజుభాషిణిమాత్రము తన కుతంత్ర ములు సాగనందునను, తన మేనల్లుఁ డయినచంద్రవర్మ యుద్ధములో చచ్చినందునను, బెంగపెట్టుకొని క్రమక్రమముగా కృశించి పరలోక గతురా లయ్యెను. తక్కినవా రందఱును పరమానందభరితు లయి చిరసౌఖ్యము ననుభవింపు చుండిరి.

సంపూర్ణము.

ప్రీతి కుపయోగించుకథలు

యదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దాన కేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మఘకరము

ప్రీతి కుపయోగించుపుస్తకములు

అయదవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విఘ్నేరియా మహారాజు
చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీసీతిదీపిక
- 5 సత్యానాపదీసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

8 సతీకథామంజరి ప్రథమ భాగము

7 చిట్టా ద్వితీయ భాగము

8 దేశాంతగృధ్రభాగము

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరచత్వరస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దాగములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	పదియవ సంపుటము
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	1 పూర్వాంధ్రకవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	2 మధ్యకాలపు కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
6 ,, రెండవభాగము	పదకొండవ సంపుటము
7 ,, మూడవభాగము	స్వీయచరిత్ర
8 శంకరాచార్యులు	
9 బసవరాజు గవత్రరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని ప్రాసిన బడయగలరు.

గయ్యాఖిని సాదుచేయుట

గృంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-4-0]

కీర్తి శేషులైన రావు బహద్దరు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్రహసనములు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కౌతుకవర్ధిని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నాటకములు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్వన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము
 - 6 గుణగూరితలద నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వచన ప్రబంధములు
- పద్య కావ్యములు

- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రసిక జనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభరత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాగిల్చిన్
 - 10 నీతిదీపిక

గ య్యా ళి ని సా దు చే యు ట

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

For favour of
Exhibition

... ..

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

మొదటి పేజీ

ఈ కథయందు వచ్చుపాత్రములు.

కాంచనవర్మ—కాంచీపురనివాసుఁ డగునొకక్షత్రియుఁడు.

రుద్రమూర్తి—కాంచనవర్మ పెద్దయల్లుఁడు; గౌరీదేవిభర్త.

దృఢసేనుఁడు—కాంచనవర్మ రెండవయల్లుఁడు; పద్మావతిభర్త.

చిత్రసేనుఁడు—దృఢసేనుని తండ్రి.

సత్యవర్ధనుఁడు—దృఢసేనుని మిత్రుఁడు.

గౌరీదేవి—కాంచనవర్మ జేష్ఠపుత్రి; రుద్రమూర్తిభార్య.

పద్మావతి—కాంచనవర్మ ద్వితీయపుత్రి; దృఢసేనునిభార్య.

గ య్యా శి ని సా దు చే యు ట

చోళమండలమునకు రాజధాని యైనకాంచీనగరమునందు కాంచనవర్మ యనుపేరుగల మహాధనికుఁ డయినక్షత్రియుఁ డొకఁడు గలడు. అతనిపెద్దకూతురు గౌరీదేవి; ఆమె మిక్కిలి కోపస్వభావము కలదయి తిట్టుబోతును నయినందున కాంచీపురమునందలివా రందఱును ఆమెకు గయ్యాళిగౌరీదేవి యని పేరుపెట్టిరి. ఆమెను వివాహ మాడుటకయి రాజపుత్రు లనేకులు కాంచీపురమునకు వచ్చియు, పురజనులవలన నామెగయ్యాళితనమును విని యామెను చేపట్ట సాహ సింపక తాము వచ్చినదారినే మరల తమతమపురములకుఁ బోవుచు వచ్చిరి. అందుచేత నామెను వివాహనూడు నంతతౌత్రము గల పురు షుఁడు ప్రపంచములో దొరకునా యని యెల్ల వారును సంశయపడు చుండిరి. అయినను కాంచనవర్మమాత్రము తనపెద్దకొమార్తెపెండ్లి చేయనిదే రెండవకొమార్తెపెండ్లి చేయ నని నియమము చేసికొని, పద్మావతియొక్కగుణసంపదను విని యామెను పాణిగ్రహణము చేసి కొనుట కయి యెటువంటి గొప్పయింటిరాచకొమాళ్ళు వచ్చినను వారి కెవ్వరికిని కూఁతు నియ్యక నిరాకరించుచుండెను. అందుచేత బంధువు లందఱును పెద్దకొమార్తెనిమిత్త మయి చిన్నకొమార్తెను చెడఁ గొట్టుచున్నాఁ డని యాతని నిందింప మొదలుపెట్టిరి.

ఇట్లు కొంతకాలము జరిగినపిమ్మట వివాహమునిమిత్త మయి దుద్రమూర్తి యనురాజకుమారుఁడు కాంచీపురమునకు వచ్చి, అక్కడ గౌరీదేవియొక్కగుణమహిమను పొరులవలన పూర్ణముగా వినియు నెంతమాత్రమును వెనుకతీయక యామెసౌందర్యమును ధనమును

ఆశించి యామెను వివాహమయి శాంతాత్మకాలును పరమసాధ్వయు నయిన భార్యను గా దిద్దుకొనుట కయి నిశ్చయించుకొనెను. అటువంటి యసాధ్యమయినపనిని నిర్వహింపఁ బూనుటకు సమర్థుఁ డాతనితో సమానుఁడు మఱియొకఁ డుండఁడు; అతఁడు మిక్కిలి ధైర్యస్థైర్యములు గలవాఁడు ; అనన్యసామాన్య మయినబుద్ధికౌశలమును వాక్చాతుర్యమును గలవాఁడు; నిజముగా మనస్సులో నానామాత్రమును కోపము లేనప్పుడు పయికి కొండ్రుతకోప మున్నట్లభియించుటకును మనస్సంతయు క్రోధమయ మయి యున్నప్పుడు పయికి మరమశాంత భావమును గనఁబఱుచుటకును లోకములో నాతనిని మించినవాఁడు మఱియొకఁ డుండఁడు. అతఁడు సహజముగా తిన్నఁగూర్చి యితరులెందఁ జేమనుకొన్నను తన కేమి కష్టములువచ్చినను లక్ష్యపెట్టని స్వభావము గలవాఁడు. అతఁడు గౌరీదేవిని వివాహ మాడినతరువాత తానామెను వశపఱుచుకొని సాదుచేయుట కయి వేఱుమార్గము లేదని కనిపెట్టి యాకారవికారములచేతను చేష్టలచేతను మాటలచేతను దుర్వాసుని మించినకోపశీలునివలె నడింపసాగెను.

రుద్రమూర్తి మొట్టమొదట కాంచనవర్మచెుడ్డకుపోయి తన కులగోత్రనామములు తెలుపుకొని, ఆతనితో “నీకొమార్తె యైనగౌరీదేవియొక్క శాంతస్వభావమును వినయవిధేయతలను విని యామెను వలించుతలంపుతో మఘరాపురమునుండి నచ్చితి” నని చెప్పెను. కాంచనవర్మ యాతనితండ్రి నెఱిగినవాఁడుగాన సత్కులప్రసూతుఁడయినయుత్తమక్షత్రియుఁడు తన కల్లుఁడు కాగోరినందునకును తన కొమార్తెకు మంచిసంబంధము వచ్చినందునకును మిక్కిలి సంతోషించినవాఁడయినను, ఆమెస్వభావమును తెలుపక దాచుట యుచితము కాదని భావించి రుద్రమూర్తివంకఁ దిరిగి “నాకొమార్తె

గుణములునీవు విన్న వానికంటె విరుద్ధములయిన”వని చెప్ప నారంభించెను. ఇట్లు చెప్పుచుండఁగానే లోపలినుండి సంగీతాచార్యుఁడు పరుగెత్తుకొనివచ్చి “అయ్యా! సంగీతము చెప్పనప్పుడు తోడిరాగములో స్వరము తప్పినదని చూపినతప్పిదమునకయి నీకొమార్తె వీణాదండముతో నానెత్తిమీఁద కొట్టినది” అని మొటపెట్టుకొనెను. ఆమాటలు విన్నమీఁదట దుద్రమూర్తిముఖమునందు మఱింతవికాసమును గనఁబడిచి. ‘ఈమాటలు విన్నవరువాత నా కామెమీఁదప్రేమ మఱింత యధిక మగుచున్నది. ఆమెశరీరములో పిటికికండ లేనిమహాక్షౌత్రము గలరాచకూఁతు రయినందునకు నా కపరిమితానందము కలుగుచున్నది. ఆమె నామనసువచ్చినజాణ’ అని యామెను మెచ్చి పొగడుచు, ఆమెతో నొక్కసారి సమావేశముకలుగఁజేయవలసినదని యాతనిని వేడుకొనెను. అతఁడందునకు సమ్మతించి, దుద్రమూర్తియొక్క తండ్రి మృత్యుఁడగుటయు తదనంతర మాతనిచరస్థిరరూపమయినసౌత్తంతయు దుద్రమూర్తివశ మగుటయు నడిగి తెలిసికొని ఒకపరిచారికను పిలిచి నీ వీరాసకుమారునికి గౌరీదేవిని చూపు మని చెప్పెను. అప్పు డాదుద్రమూర్తి కాంచనవర్మను జూచి, “అయ్యా! నేను నీకొమార్తెయొక్కసమ్మతిని పొంది యామెను వివాహమాడెడు పక్షమున నా కరణ మేమి యిచ్చెదనో యిప్పుడే చెప్పుము” అని యడిగెను. నీ వాచిన్నదానినునను వశపఱుచుకొని యామెనువివాహమాడఁగలిగెనుపక్షమున, వివాహసమయమునం దిరువదివేలరూపాయల నిచ్చి నాయనంతరమున నాసౌత్తులలో సగము వ్రాసియిచ్చెదనని కాంచనవర్మ చెప్పెను. అందున కాతఁడొడఁబడి మామయొద్ద సెలవుపొంది పరిచారికవెంట నడుచుచు తోవపొడుగుననుతనలోతానిట్లాలోచించుకొనసాగెను...“ఆమెతో నే నెట్లు మాటాడుదును?

ఆమెతో సంభాషణము చేయునప్పుడు నాశాంతస్వభావమునంతను గనఁబఱచెదను. ఆమె నన్నుఁజిట్ట మొదలుపెట్టినను, ఆమెవాక్యములు కోకిలస్వరమువలె మృదుమధురగంభీరములుగా నున్న వని పొగడెదను. ఆమె నావంక కన్నులెఱ్ఱచేసి చూచినను, ఆమెచూపులు దయారసమును వెదచల్లుచున్న వని శ్లాఘించెదను. ఆమెనాతో మాటాడక మానమును ధరించినను అటువంటిసరససల్లాప మెప్పుడును వినలే దని మెచ్చుకొనెదను. ఆమె నన్ను లేచిపో మృని చెప్పినను, తనయొద్దనే యెల్ల కాలము నుండుమని చెప్పినంత కృతజ్ఞతను గనఁబఱచెదను”

ఈప్రకారముగా నాలోచించుకొనుచుపోయి పరిచారికచూపిన గది చేరి యొకపీఠముమీఁదఁ గొంతసేపు కూరుచుండియున్నమీఁదట తండ్రి బలవంతపెట్టి ప్రార్థించి పంపఁగా శారీదేవి యాతనితోమాటాడుటకయి మెల్లఁగా గదిలోనికి వచ్చెను. అప్పు డాకన్యావరుల కీప్రకారముగా సంభాషణ మారంభ మయ్యెను.

రుద్ర—శారీ! నీకు క్షేమమా?

శారీ—(కోపము) న న్నందఱును శారీదేవియని పిలుతురు.

రుద్ర—కాదు. శారి యనియే పిలుతురు గయ్యాళిశారి యని కూడ పిలుతురు. దాని కేమిగాని నీవు సౌందర్యవతివనియు శాంత మూర్తివనియు విని నిన్ను భార్యనుగా వరింపవలె నని వచ్చినాను.

శారి—(కన్నులెఱ్ఱచేసి బిగ్గరగా నన్ను గయ్యాళిశారి యని పిలుచు చున్నారా? ఎవ్వరు పిలుచుచున్నారో వారి నిటు రమ్మను.

రుద్ర—ఓ ప్రియరాలా! నీకంతస్వర మెంత మధురముగా నున్నది! ఓహో! నీశాంతస్వభావము నెంతని కొనియాడఁగలను! మనహాస్యవచనము లింతటితో చాలును. నిన్నిచ్చి నాకు వివాహము చేయుటకు నీతండ్రి యొప్పుకొని యరణమునకుకూడ నిర్ధారణము చేసి

నాఁడు. ఇక నీవంగీకరించినను లేకపోయిననుగూడ నిన్ను నేనుతప్పక వివాహ మాడెదను.

ఈమాటలు జరగుచుండఁగానే తనకొమార్తె కంఠము బిగ్గరగా వినఁబడ్డందున వారులోపల నేమికలహమాడుచున్నారో యనికాంచన వర్మ చూడవచ్చెను. అంతట రుద్రమూర్తి యాతనిని జూచి, “నీ కూతురు నన్నెంతో ప్రేమతో నాదరించి పయిదశమినాఁడు పెండ్లి చేసికొనుట కంగీకరించినది” అని చెప్పెను. ‘ఇతనిని పెండ్లిచేసికొనుటకుఁగాదు దశమినాఁ డితనిపెండ్లిచేయుట కంగీకరించితి’ నని శారీదేవి తండ్రి తో ననెను.

రుద్ర—దశమినాఁడు నన్నీమె తప్పక కరగ్రహణము చేసి చేపట్టును.

శారీ—కరగ్రహణము చేసి యిరిప్పెట్టును.

రుద్ర—అయ్యా ! మీరీచిన్నదానిమాటలుపాటిగాఁబట్టకుఁడు. మే మిద్దఱమును రహస్యములో పాణిగ్రహణమున కొప్పుకొన్నాము. పయికిమాత్రము మీయొద్ద తా నీలాగున ననుచుండెద నని యీమె నాతోఁ జెప్పినది. మేము మాటాడిన యీనిమిషకాలములోను నా మీఁదనీమెకుఁగుదిరిన యనురాగ మింతింత యని చెప్పశక్యముగాడు. ఓ శారీ ! నాప్రాణేశ్వరీ! నాకొక్కముద్దిమ్ము. నేనుమధురాపురమునకుఁ బోయి నీవు కోరినయాభరణములును వస్త్రములును దీసికొని దశమి నాటికి వచ్చెదను—ఓమామా ! వివాహసన్నాహముచేయించిబందు వులకందఱకును శుభ లేఖలను బంపుము—ఓప్రియురాలా!క్రొత పెండ్లి కూతురువలెఁ గనఁబడుటకయి నాహృదయేశ్వరికిమనసువచ్చినమంచి బట్టలను నగలను దెచ్చెదను. సెలవిమ్ము పోయివచ్చెదను.దశమినాఁడే సుముహూర్తము నిశ్చయమయినది గదా?

అని యాతఁడు నడిచెను. కాంచనవర్మయు తనకొమార్తెకు వివాహ మెట్లయినఁ గావలెనని యొడఁబడి యాతనిసుముహూర్తము నకు ముందేరమ్మనిచ్చెప్పి పంపివేసి, కొమార్తెమనసు మెత్తపడునట్లుగా నాకొత్తయల్లుని శ్లాఘింపఁజొచ్చెను. గారీదేవియుపయి కెట్లనుచున్నను లోపలమాత్రము వరించవచ్చిన యాతనిని వివాహమాడవలె ననియే యభిలషించుచుండెను. అప్పుడే శుభలేఖ లందఱికిని బంపఁబడినవి. వివాహదినమున కొక్కొక్కరే బంధువులందఱును రాఁదొడఁగిరి కాని పెండ్లికొమారుఁడుమాత్రమురా లేదు. పెండ్లిపను లన్నియుఁజేయఁ బడినవి; వీధికి తోరణములు కట్టఁబడినవి; పురోహితుఁడువచ్చిసిద్ధముగా నుండెను ; వాద్యములు వాయిచువారు సహితము వచ్చి వాకిట నిలిచియుండిరి ; యెల్లవారును పెండ్లికొడుకునిమిత్త మెదురుచూచు చుండిరి. తన్ను పరిహసించుటకయి యాతఁ డిట్లు మాయచేసె నేమో యని పెండ్లికొమార్తెయు మనస్సులో వ్యధపడసాగెను. ఇట్లుండఁగా కట్టకడపట పెండ్లికుమారుఁ డక్కడకు వచ్చెను గాని యాతఁడు బ్రెచ్చెద నన్నబట్టలనుగాని నగలనుగాని తీసికొనిరా లేదు ; అతఁడు పెండ్లికొమారుని కర్హ మగునట్లుగా నలంకరించుకొనియైనను రాక మాసినప్రాతబట్టలతో వచ్చెను; అతఁడెక్కివచ్చిన గుఱ్ఱమును వెంట గొనివచ్చినసేవకుఁడును గూడ యజమానుని వేషమునకుఁ దగినట్లుగానే యుండిరి.

అంతట లగ్నసమయము సమీపింపఁగా మామగా రల్లుని బిలిచి కొత్తబట్టలు యెప్పించి కట్టుకొమ్మని చెప్పెను. అతఁడు పెండ్లి కొమార్తెను తనకు వివాహము చేసెదరుగాని తనబట్టలకు కాదని చెప్పుచు, ఎంతచెప్పినను వినక యాబట్టలను ధరించుట కంగీకరింపక పోయెను. ఇకఁ జెప్పిన కార్యము లే దనుకొని యప్పు డతనిని వివా

హవేదికవద్దకుఁ దెచ్చి పెండ్లిపీటమీఁదఁ గూరుచుండఁబెట్టిరి. అప్పుడు పురోహితుఁ డక్షింతలపల్లెమును చేతిలోఁ బట్టుకొని సంకల్పము చేయించుచు పెండ్లికొమారుని గోత్రనామము లడిగెను. తనదాత్రేయ గోత్ర మని యతఁ డి ల్లెగిరిపోవునట్లుగా పురోహితుని మొగముమీఁద మొగము పెట్టి పెద్దకేకవేసెను. ఆధ్వని కక్కడనున్నవా రందఱును నులికి పడిరి. పురోహితుఁడును జడిసికొని చేతిలోని పల్లెమును క్రింద వదలిపెట్టెను. అందుమీఁద నానుద్రముఁగ్గి పటపట పండ్లు కొఱు కుచు, నేనెంతో నేడుకపడి వివాహము చేసికొనుచుండఁగా నడుమ నమంగళముగా పశ్యేమును క్రింద పడవేసెదవా యని వంగి క్రింద పడ్డపశ్యేమును దీసికొనుచున్నయాపురోహితుని నెత్తిమీఁద నొక్క చటపు చటచెను. ఆదెబ్బతో పురోహితుఁడును పురోహితుని చేతి లోని పశ్యేమునుగూడ మరల క్రిందఁ బడెను. ఈప్రకారముగా వివాహము పొదుగునను జరిగిన యాతనిపిచ్చికోపమును విచిత్రచేష్టలును చూడఁగా మనస్సులో శారీదేవియంతటిదానికి సహితము భయము పుట్టి యామెదేహము కంపమెత్తసాగెను. పెండ్లి నాలుగుదినముల లోను పెండ్లికొమారుఁ డిటువంటివికారచేష్ట లెన్నెన్నో చేసెను. ఇది యంతయు గయ్యాళి యైనతనభార్యను సాదుచేసి వశపఱుచుకొనునని మిత్తమయి యతఁ డేర్పఱుచుకొన్నయుపాయమున కనుగుణముగా వేసిన వేషమేకాని రుద్రమూర్తియందు సహజముగా నిట్టివికార గుణము లేవియు లేవు.

వివాహ మయినమఱునాఁడే యతఁడు భార్య చేయిపట్టుకొని యిప్పుడే భార్యను తనయింటికిఁ దీసికొనిపోయెద నని ప్రయాణము చేసెను. అప్పుడు మామగారు చేసినప్రార్థనలుగాని భార్య యన్న కోపవాక్యములుగాని దృఢనిశ్చయుఁ డయి యున్నయాతనియొద్ద

నేమియు పనిచేయలేకపోయెను. ఆతఁ డెందఱెన్నివిధముల నయమున భయమునఁ జెప్పినను వినక తనపట్టును వదలక, వివాహముకాఁగానే భార్య తనసొత్తయినందున తనసొత్తును తనమనసువచ్చునట్లు చేసికొనెడ నని, చేయి పట్టుకొని గారీదేవిని బలవంతముగా వీధిలోని కీళ్ళుకొనిపోయెను. అట్టిమూఢునితో తగవులాడి వారింపఁబూనుట వలనఁ బ్రయోజనము లేదనుకొని తా మాజోలికి పోక యెల్లవారును మాటాడక చూచుచు నూరకుండిరి. ఇట్లమెను వీధిలోనికిఁ గొని పోయి యామెనిమిత్తమయి బుద్ధిపూర్వకముగా నేర్చితెచ్చినబక్క గుఱ్ఱముమీఁద నామె నెక్కించి, తానును తనసేవకుఁడును వేలువేలు గుఱ్ఱములమీఁద నెక్కి నడిపించుచు నడువలేక భార్యయెక్కిన గుఱ్ఱము నిలువఁబడినప్పు డెల్లను దానిమీఁద తీవ్రకోపమును జూపి యింటికిఁ బోయినతరువాత దానిమాంసమును గోసి కాకులకును గ్రద్దలకును నెగరవేసెడ నని కేకలువేయుచు, ప్రపంచములోని కోపులలోనెల్లను పరమకోపి యని యామెకుఁ దోచునట్లుగా నతఁడు ప్రవర్తింప సాగెను. కడపట నెంతోకష్టముమీఁద వారిల్లు చేరిరి. త్రోవపొడుగు నను గుఱ్ఱము మీఁదను సేవకునిమీఁద నతఁడు వేయుచువచ్చిన కేకలు తిప్ప నామెకు మఱియేమియు వినఁబడలేదు. అతఁడు మంచి మాటలు చెప్పుచు లోపలి కామెను గొనిపోయెను గాని యతఁ డారాత్రి యామెకు విశ్రాంతిగాని భోజనముగాని దొరకునట్లు చేయ దలఁచుకోలేదు. అందుచే భోజనసమయ మయినప్పుడు బోనకతై వంటచేసి తెచ్చి పదార్థములను కంచములో వడ్డించఁగానే యతఁడు భార్యయఁ దతిదయగలవానివలె నటించుచు దగ్గఱకు పోయి యన్నమును కూరలును ముట్టిచూచి, అంత సుకుమారముగా పెరిగిన యీకోమలి యిటువంటి పనికిమాలినయన్నమును కూరలు నెట్లు

తినఁగలుగు నని వంటచేసెడువారిమీఁద కోపపడుచు, ఆ అన్నమును కూరలును నట్టింట వెదఁజల్లి వాని నెత్తిపాటవేయవలసినదని పరిచారి కల కాజ్ఞాపించెను. వా రాప్రకారముగాఁ జేసిరి. తిన్నఁగా పక్వము కానిపదార్థము లామె తినుట కిష్టములేక యామెయందుఁగల ప్రేమ చేతను దయచేతను తా నిది యంతయుఁ జేయుచున్నట్లతఁడు నటించు చుండెను. ఇట్లారాత్రి భోజనములేకయు నలసియు నామె కొంత విశ్రాంతినిగోరి పరుండ నపేక్షింపఁగా, నతఁడు పడకగది లోనికిఁ బోయి దుప్పట్లను పలుపును తడవిచూచి పయినిజెప్పినవిధముగానే యటువంటి పుట్టుభోగికొమార్తె కిటువంటిపా న్నెట్లు పనికివచ్చునని భృత్యులమీఁద కోపపడుచు దుప్పట్లను దిండ్రును పలుపునుదీసిగదిలో తలయొక్కవై పున విసరివై చెను. అందుచేత నామె పరుండుటకు మంచ మయిననులేక గోడకుఁజేరగిలఁబడి కూరుచుండియే కన్నుమోడ్చి మొదలుపెట్టెను. ఆమెకు కొంచెము కునుకువచ్చినసమయము చూచి యతఁడు కొత్త పెండ్లికూతున కిటువంటిముతకపా న్నేల వేసితి రని సేవకులమీఁద నాగ్రహపడి కేకలు వేయుచు నామెకు నిద్రాభంగము కలుగఁజేయుచు వచ్చెను. ఆరాత్రియంతయునీప్రకారముగాఁగడచెను. పరిచారకులు మొదలయినవా రందఱు నావఱకే బోధింపఁబడినవారగుటచే నతఁడు పెట్టినపాల్గెలను పడుచు లోఁబడి మాటాడక యూర కుండిరి.

మఱునాఁడుకూడ కూర యుడుకలే దనియు, అన్నముచిమిడిన దనియు, పులుసుకాఁగ లేదనియు, పప్పు మాడిన దనియు వంకలుపెట్టి యతఁడు వెనుకటిదినమునవలెనే పాటవేయుచు భార్య కనుగ్రహము చూపి మంచిమాటలాడ మొదలుపెట్టెను. వేడుకొనుటయన్నమాట స్వప్నావస్థయందు సహిత మెఱుంగని గర్వభూయిష్ఠురా లయిన శారీ

దేవియంతటిమూనవగురాలునమింత మాకలికి తాళలేక మలమల
మాడుచు, భర్త యావలికి బోయినప్పుడు తన కేదియైనకొంచెమాహారము
రహస్యముగా తేచ్చి పెట్టవలసినదని పరిచారికలను వేడుకొనెను.
ఆవట కతినియుపదేశము తగిలినవారే యయినందున వారందఱును
భయపడినట్లు నటించుచు, యజమానునకు తెలియకుండ తా మేది
యైన పెట్టెడుపక్షమున త మ్మతఁడు చంపివేయు నని చెప్పి, ఏమియుఁ
బెట్టక దూరముగా తొలగిపోయిరి. అప్పు డామె యొంటిగానుండి
తనలో “అయ్యో! న న్నితఁడు పస్తుపెట్టి చంపవలెననియే వివాహ
మాడెనుకాబోలును! నాతండ్రి యొంటికివచ్చినబిచ్చగాండు సహితము
కావలసినంతయన్నము తిని పోయెడువారు. ఏవస్తువువిషయమునను
పరుల నెప్పుడును వేడుకొని యెఱుంగనట్టి నాయట్టిదానను తిండిలేక
మాడిపోవుచున్నాను; నిద్రలేక తలతిరిగి చచ్చిపోవుచున్నాను; ఈతని
యటపులే నా కాహారముగా నున్నవి; కేకలు వేసికన్నులుమూయనీయ
కుండుటయే నాకు నిద్రగానున్నది. సేవకులు తేచ్చినయన్నమును
తిన్నను, పరిచారికలు వేసినపాన్సుమీఁద పరున్నను, నే నెప్పుడేచచ్చి
పోదునన్నట్లు నటించుచు, నాప్రాణములు నిలుపుటనిమిత్తమే తాను
నా కీమహోపకారమును జేయుచున్నట్లభినయించుచుండుట చూడగా
నాకుమరింతవిచారముకలుగుచున్నది” అని తలపోయ మొదలు పెట్టెను.
ఇట్లొకను తలపోయుచుండఁగా నింతలోరుద్రమూర్తికొంచెముచిమిడిన
యన్నమును రెండుమూ డుప్పువేయనికూరలును పళ్ళెములో వేసి
పట్టుకొనివచ్చి, ‘ఓప్రియురాలా! నీ వెట్టున్నావు? ప్రాణాధకురాల
వయిననీనిమిత్తము నేనెల్లకష్టపడుచున్నానో చూచినావా? ఈయన్న
మును కూరలును నేను స్వహస్తములతో పాకముచేసినాను. నేనుపడ్డ
శ్రమకు నీవునాయెడల కృతజ్ఞురాలవయి యుండవలెను” అని మెల్లగా

ముందు పెట్టెను. ఆమె దానిని పుచ్చుకొని తినవలె నని యుద్దేశించి మాటాడక మెల్లగా ముందుకు జరుగుచుండెను. అదిచూచి యతడు నోటినుండి మాటరా దేమి? నీవశానమునుచూడగా నీకిప్పుడన్న మక్కటలేనట్లున్నది. ఇంతసేపును నీనిమిత్తమయిననుపడినప్రయాస మంతయు వ్యర్థమయిపోయినది” అని పలుకుచు సేవకులనుబిలిచి యాపశ్యేమును లోపలికిఁదీసికొనిపోకుండని చెప్పెను. ఆమెలోపలనున్న దుస్సహమయిన తుదబాధ చూమెగర్వమునంతను బోగొట్టి చూమె చేత ‘నా కన్నముకావలె’ ననిపించెను. కానియతఁడాచూటతోతృప్తి నొందక యామెను మఱింత దీనత్వముతో వేడుకొనునట్లు చేయ నుద్దేశించి, లోకములో నీచసేవకుఁడు కొంచె ముపచారము చేసిన స్వఃకూడ యజమానులయినను కృతజ్ఞతను జూపుదురు. ఇంతకష్టపడి పనిచేసినను భర్తనైన నే నింతమాత్రపుమాటకయినను నోచుకోక పోతిని’ అని సేవకులనొకఁ జూచెను. ఆ యన్నము కూడలేకుండ సేవకు లెక్కడ పశ్యేమునుదీసికొనిపోదురోయని భయపడి బగబగమండు చున్న కడుపుచిచ్చునకు సహింపలేక గర్వమునంతనువిడనాడి యిష్టము లేకయే “నేను మీమొడల కావలసినంతకృతజ్ఞత కలిగియున్నాను. మీకనేక వందనములు చేసెదను. నాకాయన్నము పెట్టి పుడు” అనెను. అందుమీఁద నతఁ డాసేవకులను పశ్యేమును తీసికొనిపోకుండ నాజ్ఞాపించి చూమె భోజనముచేయుచుండఁగా ‘ఓ మనోనాయికా ! నీవినయవచనములకు నాకెంతో సంతోషమగుచున్నది, నీవు కడుపు నిండ భోజనము చేయుము. మనుగుడుపునీనిమిత్తమయి రేపుచునవిద్రు మును నీపుట్టినింటికిఁబోయిహాయిగా సర్వసుఖములను అనుభవించుము. ఈలోపలనీకు నేను దెచ్చి పెట్టెదనన్నబట్టలను నగలను తెప్పించియిచ్చెదను’ అనితనచూటలయందామెకు నమృతమువృష్టుటకై మంచిపట్టుగుడ్డను

తెప్పించి కుట్టుపనివానినిబిలిపించి అవికలు కట్టి తెమ్మనియామెయెదు
టనే గుడ్డ వానిచేతి కిచ్చెను. వాడు కొంతసేపటి కొకఅవికను కుట్టి
తీసికొని వచ్చెను. అది చేతఁబుచ్చుకొని వానిమీఁద కోపపడి కేకలు
వేయుచు “ఇది పల్లెలయందుండుమోటుస్త్రీలకు తగియున్నదిగాని
నాభార్యవంటి నాగరికము గలవారికి తగినదిగా నుండలేదు. ఇది నీ
మొగమును వేసి కొట్టుకొమ్ము” అని యారవికను వానిమీఁద విసరి
వై చెను. ఆరవిక మిక్కిలి యందముగా నున్నందున దాని నేలాగున
నైన ధరింపవలె నన్నయాశతో నామె “హూపట్టణమునందలి మంచి
స్త్రీలందఱును తా మిటువంటిరవికలనే తొడుగుకొందురు. నా కీరవిక
కావలెను” అని యడిగెను. “అట్లయినపక్షమున వారివలెనే నీవును
మంచిదాన వగుము. మంచివారు తొడుగుకొనెడునట్టి యారవికను
నీకిప్పుడు తప్పక యిప్పించెదను” అని యతఁడు ప్రత్యుత్తరము
చెప్పెను. ఈప్రసంగ మారంభ మగునప్పటికి తిన్నయన్నము దేహ
మునఁబట్టి కొంతబలము కలిగినందున, ఆమెకుఁ గలభైర్యమును గర్వ
మును మరల పురికొనఁగా నామె యతనినంకఁ జూచి “మీరు నన్న
ట్లనెదరేమి? నాకు తోచినయ్యుత్తరమును నేను చెప్పవచ్చు ననుకొనె
దను. నామనస్సులో నున్న దేమో చెప్పెదను. నేను శిశువును గాను,
మీకంటె గొప్పవారిముందటకూడ నాకుఁ దోచిన దేమో నిర్భయ
ముగా చెప్పెడిదానను. వారు నాకడ్డమురాక నన్ను చెప్పనిచ్చెడు
వారు. మీకు నామాటలు వినుట కిష్టము లేక పోయినయెడల మీ
చెవులు మూసికొనుఁడు” అని యధికప్రసంగము చేయుట కారంభిం
చెను. దుద్రమూర్తియటువంటికోపపుమాటలు వినుటకిష్టములేనివాఁ
డయి, ఆమెతో వాదులాడుటకన్న నటువంటిసంభాషణచేసియామెను
వంచవలెనో చక్కఁగా కనిపెట్టినవాఁడు గనుక “నీవు చెప్పినది

సత్యము. ఆరవిక వట్టిపనికిమాలినది. అది నీ కక్కటలేదు. నీవది యక్కట లేదన్నందునకే నాకెంతో సంతోష మగుచున్నది.” అనెను. “మీకు సంతోషమయిననుకాకపోయిననుసరే. నాకారవికమాత్రము కావలెను. నాకిదితప్ప మఱియొకటి యక్కటలేను” అని యామె చెప్పెను. అతఁ డామెచూడటను గ్రహింపనట్లు నటించుచు “నీకు పట్టుచీర కావలె వనుచున్నావా? నీకదియుఁ గొనిపెట్టెదను.” అని చెప్పుచుండఁగా నింతలో వర్తకుఁడు వెనుక నియమించినప్రకారముగా నొకమగచిపట్టుచీరను దెచ్చి చేతి కిచ్చెను. అతఁ డాపట్టుచీరను చేతఁ బట్టుకొని చూచి, నిజముగా నతఁ డప్పుడు భార్యకు పట్టుచీరనుగాని పట్టురవికనుగాని కొని యియ్యఁ దలచుకోనందున దానియందు దోసాదోషణములు చేయుచు, అచు వెడల్పుగా నున్నదనియు, ఎఱ్ఱ రం గందముగా నుండలే దనియు, వెడల్పు తక్కువనియు, పొడ వెక్కువనియు, కేకలువేసి యగువంటిపాడుచీర తెచ్చినందున కయి యావర్తకునిమీఁద కోపపడి నిజముగా రుద్రమూర్తియై బట్ట నలిపి వానిమీఁద పాటవేసి వానిని కొట్టఁబోయెను. “దేశమునం దిప్పుడు గొప్పయిగిరిస్త్రీ లందఱు నిటువంటిచీరలనే ధరించుకొను చున్నారు” అని పలుకుచు బట్ట నెత్తుకొని వర్తకుఁడువీధిలోనికి పాటి పోయెను. అతఁ డాకుట్టుపసివానితోను వర్తకునితోను తా నావటకే మాటాడి వారి కియ్యవలసినసొమ్మునావటకే యిచ్చివేసినందున నతఁ డెంత కోపపడినను వారిలో నెవ్వరును మాటుమాట పలుకక పరమ విధేయతను గనఁబఱుచుచు నావలికిఁబోయిరి. ఈవట కెప్పుడును తా నంతకంటె మంచిచీరనుజూచి యుండలే దని గారీదేవి యాచీరను మెచ్చుకొనెను. అతఁ డప్పటికంతేచాలుననుకొని వారి నావలికి తఱిమి వేసినతరువాత కోపము చల్లార్చుకొని భార్యవంకఁదిరిగి, “ఓప్రాణేశ్వరీ!

మన మిప్పుడు కట్టుకొన్న యీసామాన్యమయిన బట్టలతోనే నీ పుట్టి నింటికిఁ బోదము రమ్ము” అని గుఱ్ఱములను సిద్ధముచేసి చెచ్చుటకు నియమించి “యిప్పుడే సూర్యోదయమయినందున భోజనసమయము నకే మనము మితండ్రిగారియింటికి పోదము” అని చెప్పెను. నిజముగా నది ప్రాతఃకాలము కాదు; అప్పటికిమిట్టమధ్యాహ్నమయినది. ఆతనియాకారవికారమునకును చేష్టలకును నిజముగాభయపడినదయి స్వభావగర్వమును విడిచి వినయముతో ‘ఓప్రాణనాథా! ఇప్పుడు మధ్యాహ్నము రెండుజాము లయినది. మన మక్కడకు వెళ్ళునప్పటికి రాత్రి నిద్రవేళ యగును” అని మెల్లగా సాహసముచేసి చెప్పెను. కాని యతఁడామెను పుట్టినింటికి దీసికొనిపోవులోపల నామెను పూర్ణముగా లోబఱుచుకొని తాను జెప్పినదానినెల్ల నామెయెదురుచెప్పక యొప్పుకొనుచుండనట్లు చేయవలె నని యుద్దేశించుకొని యుండెను. కాబట్టి యతఁడు తాను సూర్యునికిఁకుండ ప్రభు వయి యాతనిని తన యిచ్చవచ్చినట్లు నడపఁగలిగినట్లుగా “నేను బయలుదేలునప్పుడేవేళ కావలెనన్న నావేళయే యగును. నే నేమి చెప్పినను నీవు నామాట కెదురు చెప్పుచున్నావు. ఈదినమున నిన్ను నేనుపుట్టినింటికిఁ దీసికొని పోను. నేనుదీసికొనిపోవునప్పుడు నేనేకాలమనిచెప్పెదనో యాకాలమే కావలెను” అని యప్పుటికి ప్రయాణము నిలిపివేసెను. ఆమఱునాడు గౌరీదేవి యాతఁడు నేర్పమొదలుపెట్టిన విధేయతను నేర్చుకోవలసిన దయ్యెను. ఆమెతనవెనుకటి గర్వమునంతనువిడిచిపెట్టియెదురుచెప్పుట యన్నమాట మఱచిపోవువఱకును తా నామెను పుట్టినింటికిఁ దీసికొని పోనని యాతఁడు శపథముపట్టి కూర్చుండెను. అందుచేత నామెయతఁ డన్నదాని నెల్లనొనని యొప్పుకొన నారంభించినందున మఱునాఁ డతఁడు ప్రయాణము చేసికొంతదూరము ప్రయాణముసాగినతరువాత

తీక్షణముగా ప్రకాశించుచున్న సూర్యుని జూపి “ఈమిట్టమధ్యాహ్న వేళను చంద్రుఁ డెంతచక్కఁగా వెలుగుచున్నాఁడో చూచితివా?” అని భార్య నడిగెను. ఆవెలిఁగెడిది సూర్యబింబముకాని చంద్రబింబము కా దని యామె ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. అందుమీఁద నతఁడు కోప పడి “నీవుపుట్టినింటికివెళ్ళులోపల నే నది చంద్రబింబమున్నను నక్షత్ర మన్నను నే నన్నప్రకార మయి తీజనలెను. నీవింకను నామాటకెదు రాడుచున్నావుగాన నిన్ను నేను నీపుట్టినింటికిఁ దీసికొనిపోను” అని చెప్పి గుఱ్ఱమును వెనుకకు మరలింపఁబోయెను. గౌరీదేవి వెనుకటివలె గయ్యాళిగారిగాక సాధ్వీయై నందున భర్తవంకఁ జూచుచు ‘ఓ ప్రాణ వల్లభా! మన మిప్పటికి చాలదూరము వచ్చితిమిగాన గుఱ్ఱమును వెనుక త్రొప్పక ముందుకే నడిపింపుఁడు. అది సూర్యబింబమో చంద్రబింబమో నక్షత్రమో మీ గేదిచెప్పిన నచే కానిండు. మీరు దానినిప్పు డాము దవుదీపమని చెప్పినను నే నొనని యొప్పుకొనెదను” అని దీనత్యముతో జెప్పెను. అతఁ డామె వాక్యముల సత్యమునుపరీక్షింపదలఁచి అది చంద్రబింబము’ అని మరల చెప్పెను. “అది నిస్సందేహముగా చంద్ర బింబమే” అని గౌరీదేవియుఁ బలికెను. “నీ వబద్ధ మాడుచున్నావు. ఆవెలిఁగెడిది ప్రకాశమానమైన సూర్యబింబము” అని యతఁడు యన మాటను మార్చెను. “అట్లయిన పక్షమున నదితప్పక సూర్యబింబమే. మీ రది సూర్యబింబము కాదని చెప్పెడు పక్షమున సూర్యబింబము కాదు. మీరు దాని నేమనిపిలుతురో నాపాలిటికది యాపేరుకలదే యగును. ఇంకముందెప్పుడును మీగౌరీదేవి కేదియు మీకు తోఁచిన దానికంటె వేఱువిధముగా తోఁచదు” అని యామె బదులుచెప్పెను. ఆపయి నతఁడు కొంతదూరము ప్రయాణము సాగనిచ్చి యామెయొక్క విధేయత స్థిరముగా నుండునో లేదో మఱియొకసారి పరీక్షించిచూడఁ

దలచి, ఆదారిని బోవుచున్న యొకవృద్ధుని జూచి కన్యయైనట్టుగా
 ‘ఓనుందరీ! నీ వెందుఁ బోవుచున్నావు?’ అని పలికి భార్యవంకఁ దిరిగి
 “నాప్రాణేశ్వరీ! సౌందర్యరాశియైన యిటువంటి యువతిని నీ వెప్పు
 డయినఁ జూచియున్నావా? ఆమెముఖము చంద్రబింబమువలెనున్నది.
 ఆమె చెక్కులద్దములను మించియున్నవి. ఆమె కన్నులు కెందామర
 జేకులను తిరస్కరించు చున్నవి. అటువంటి లావణ్యవతి యైన
 యామెవద్దకుఁబోయి కుశలప్రశ్నమడిగి యామెకొక్కసారియాదఱించి
 రమ్ము” అని చెప్పెను. తనగర్వమంతయుఁ బోఁగొట్టుకొని
 పరమవిధేయురా లయి యున్న యామె భర్త యాజ్ఞాపించిన
 ట్లాముసలివానియొద్దకుఁ బోయి “ఓ చెల్లెలా! ఓసౌభాగ్యవతీ!
 నీకు టేమమా? నీ వెక్కడకుఁ బోవుచున్నావు? నీగృహ మెక్కడ
 నీయంతటి సౌందర్యవతిని గన్నతల్లిదండ్రులభాగ్యమే భాగ్యము” అని
 యావృద్ధుని నాదరించెను. అంతట దుద్రమూర్తి మరల భార్యవంకఁ
 జూచి “ఓ ప్రియులారా! నీకు మతిపోయినదా వేమి? ఇతఁడు పురు
 షుఁడుకాని నీ వనుకొనునట్లు స్త్రీ కాదు. ముసలితనముచేత నీతని
 చప్పిడికాడ లెండిపోయినవి; ముఖము ముడుతలు పడినది. నీవు కని
 పెట్టలేదా?” అని పలికెను. అందుమీఁద నామె వెంటనే తెలివితెచ్చు
 కొన్న ట్లభినయించుచు నావృద్ధునిజూచి “అయ్యా! నన్నుక్షమింపుము.
 ఈయెండలో నడుచుటచేత నాకన్నులు మిటుమిట్లుగొని నా కేవియు
 తిన్నఁగా కానరాకున్నవి. కన్నులు పచ్చపడి సర్వమును పచ్చఁగానే
 కానవచ్చుచున్నది. ఓ వృద్ధుడా! నీవు పూజార్హుఁడవుగాఁ గానఁబడు
 చున్నావు. నేను పొందినయీభ్రమకు నన్ను మన్నింపుము” అని
 వేడుకొనెను. “అయ్యా! ఈచిన్నది యెఱుఁగక చేసినయీతప్పిదము
 మన్నింపుము. నీవు మంచివాఁడవుగాఁ గానఁబడు చున్నావు. నీ

వెక్కడకుఁ బోవుచున్నావో మాయం దనుగ్రహించి చెప్పెదవా?
 మేము పోయెడియూరికే నీవును బోవుచున్నపక్షమున, మాకు మంచి
 సహవాసము దొరకినందుకు పరమానందభరితుల మగుచున్నాము”
 అనిద్రుద్రమూర్తి యావృద్ధుని సంతోషపెట్టెను. ఆవృద్ధుడు ‘అయ్యా!
 వింతయైన మీయిరువురవ ర్తనమును నాకదృభతమును సంతోషమును
 గలిగించు చున్నది. నాపేరు చిత్రసేనుఁడు కాంచీనగరమం దున్ననా
 కుమారుని జూచుటకయి నే నక్కడకుఁ బోవుచున్నాను” అనిచెప్పెను.
 ఆపేరు వినఁగానే యతఁ డావృద్ధుఁడు తనమఱిదలిని వివాహము
 చేసికొనఁ బోవుచున్నదృఢసేనునితండ్రి యగుట యెఱిగి “అయ్యా!
 నీకొమారుఁడు కాంచనవర్మయొక్కద్వితీయపుత్రిక యైనపద్మావతిని
 పెండ్లియాడఁ బోవుచున్నాఁడు కాఁడా” యని యడిగి తెలిసికొని తన
 బంధుత్వమునుకూడఁ దెలిపికొని యటువంటిభాగ్యవంతునితో సంబం
 ధము చేయఁబోవుచున్నందున కాతని నభినందిచెను. అటుతరువాత
 వారందఱును గలిసి సుఖముగా ప్రయాణముచేసి యుక్తసమయములో
 కాంచనవర్మ గృహమునకుఁబోయి చేరిరి. ఆవఱ కేర్పఱుచుకొన్న
 ప్రకారముగా విదియనాఁడు ముహూర్తనిశ్చయము చేయఁబడినందున
 ఆదినమున పద్మావతిని దృఢసేనున కిచ్చి వివాహము చేసిరి. ఆదినము
 ననే యాసుముహూర్తమునందే కాంచనవర్మ తనబంధువుల చిన్న
 దాని నొకదానిని సత్యవర్ధనుఁ డనువాని కిప్పించి యావివాహమును
 తనకొమార్తె వివాహముతోఁగూడ జరపించెను. ఆవివాహములనిమి
 త్తము బంధువర్గమంతయు వచ్చియుండెను. ఇట్లందఱును జేరి కూర్చు
 చుండి యుండఁగా పద్మావతిభర్తయైనదృఢసేనుఁడును రెండవపెండ్లి
 కొమారుఁ డయినసత్యవర్ధనుఁడును ద్రుద్రమూర్తినిజూచి యాతనికి
 గయ్యాళిభార్య దొరకినదనియుఁ దమకు చెప్పినట్లు వినినెడుమంచి

శ్రీ భక్తి నివాస చర్య

భార్యలు ముగ్ధులు భావి విగ్రహ నినిపరిహాసింప మొదలు పెట్టిరి. ఆమాటల కరణు సహింసక క్రొత్తగా వివాహ మయినయాముగ్గురు వధువులలోను తనభార్యయే మిక్కిలివిధేయతకలదని వారితోవాదింప దొడగెను. ఆవాదమును విని కాంచనవర్మసహిత మూరకుండ లేక తన పెద్దయల్లుని జూచి యాయున్న ముగ్గురిలోను నీ భార్యయే గదాగయ్యాళి యని చెప్పెను. అందుమీద నతడు గంభీరస్వరముతో మామగారిని కొత్త పెండ్లికొడుకులనుబిలిచి, అందఱిభార్యలలోను నిశ్చయముగాతన భార్యయే మిక్కిలియడకువయును సద్వర్తనమును గలదనియు, ఆమె యోగ్యత తక్కినవారికంటె తనకే దృఢముగా తెలియు ననియు, భర్త యాజ్ఞ యొనదని నూనబంధువుల నందఱిని పిలువనంపిన పక్షమున నెవ్వ రెక్కువవిధేయతను గనబట్టిచి ముందుగావస్తురో వారినడతెను బట్టి వారిసుగుణసంపద తెలియవచ్చుననియు, ఈపని కిష్టమయిన యెడల తాను పందెము వేయుటకు సిద్ధముగా నున్నాడననియు, దృఢ ముగాఁ జెప్పెను. తక్కినయిద్దఱును తలతిక్కదయిన గౌరీదేవికంటెఁ తమ భార్యలే యెక్కువ విధేయతగలవారని దృఢముగా గమ్మియుండిరి గాన వారు వెంటనే పందెమున కొప్పుకొని, గెలిచినవారి కోడినవారు నూతనేసిరూపాయ లిచ్చుట కొడంగడిరి. అప్పుడు దుద్రమూర్తి వారిని జూచి మీభార్యలు మీరు చెప్పినట్లు విందురో వినరో యన్నసంశ యముచేత తక్కువపందెము వేసితికాని నేను నాభార్యయందున్న నమ్మకముచేత నూఱురెట్లధికధనము పందెము వేయుటకయినను సిద్ధముగా నున్నానని వారిని మఱింతపురికొల్పెను. అందుపయిన వారు రోషమెక్కినవారయి తాము విషయము పొందకపోయినయెడల చెటి వేయేసి రూపాయలు నిచ్చెద నుని పందెపుసొమ్మును హెచ్చించిరి. పందెము నిశ్చయమయినతరువాత వారిలోముందుగా దృఢసేనుడు

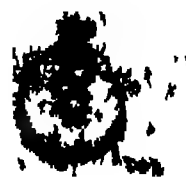
పరిచారిక నొకదానిని పిలిచి నీభర్త సెలవయినదని పద్మావతిని పిలుచు
కొనిరమ్మని పంపెను. కొంతసేపటి కాపరిచారిక మరలవచ్చి 'అయ్యా!
మీభార్య లోపల పనిగానున్నందున తా నిప్పుడువచ్చుటకు వీలులేదని
చెప్పుచున్నది" అనిచెప్పెను. అది చూచి రుద్రమూర్తి "దృఢసేనా!
నీభార్యయొక్కవిధేయత తేటపడినదా? లోపల పనిగా నున్నదట!
వచ్చుటకు వీలులేదట! ఇదేకదా నీభార్యయొద్దనుండి వచ్చినప్రత్యు
త్తరము!" అని తోడియల్లుని కేరడములాడ మొదలు పెట్టెను.
ఆమాటల కుడికి దృఢసేనుడు "అన్నా! తొందరపడఁబోకు. నీభార్య
యింతకంటెనవమానకరమయిన యుత్తరమును బంపకపోయినయెడల
నీవప్పుడు సంశోషింపుము" అని యూరకుండెను. అప్పుడు సత్యవర్ధనుడు
డాపరిచారికనుజూచి నీవీసారి నాభార్యవద్దకుపోయి యెంతపనియున్నను
విడిచి నీభర్తనిన్నొక్కసారి వచ్చి పొమ్మనుచున్నాడని వేడుమని
పంపెను. ఆమాటవినిరుద్రమూర్తి "సత్యవర్ధనా! నీభార్యనుభర్తవద్దకు
తోడి తెచ్చుటకయి వేడుకోవలెనుగా! అట్లయిన నీదిదొడ్డభార్యయే"
అని యాతనినిపూడ నెగతాళి చేసెను. ఆసరిహాసమునకు రోషించి
సత్యవర్ధనుడు "బావా! నీవంతవచ్చినదాక నిమిష మోపిక పెట్టుము.
నీభార్య ప్రార్థింపకుండ నీవద్దకు వచ్చినప్పుడు చూతములే" అనిపరిహాస
ముగా పలికెను. ఈమాటలనుచుండగానే లోపలికఁబోయినపరిచారిక
క్రొత్త పెండ్లికూతును దీసికొనిరాకయే తా నొంటిగావచ్చుచుండుట
కంటఁబడఁగానే సత్యవర్ధనుని మొగము వెలవెలపోవ నారంభించెను.
అంతట పరిచారిక ప్రవేశించి "అయ్యా! మీభార్య లోపలనేదో
వేడుకలోనున్నది. అందుచేతఁ దానువచ్చుట కవకాశములేక మిమ్మే
వచ్చి మాటాడిపో మ్మన్నది" అని చెప్పెను. ఆమాటలు పరిచారిక
ముగింపఁగానే రుద్రమూర్తి పకపకనవ్వి 'నీభార్య నిన్నే రమ్మని

యాజ్ఞాపించినదిగా! సరిసరి! ఇది యంతకంటెను మేలుగా నున్నది.
 మీభార్యలు విధేయతయం దొకరిని మించినవా రొకరయినారు”
 అని తల యూచసాగెను. కొంతసేపటి కాయుద్రేకము తగ్గినతరు
 వాత రుద్రమూర్తి పరిచారికను పిలిచి “నీవునాభార్యయొద్దకుఁబోయి
 నీభర్తగారు నిన్నిక్కడకు రమ్మని యాజ్ఞాపించినారు.” అనిచెప్పమని
 పంపెను. అప్పు డక్కడ నున్నవారందఱును గౌరీదేవి నిశ్చయముగా
 రాదని యొండొరులతో ననుకొనుచుండఁగానే యందఱును విస్మయ
 పడునట్లుగా కాంచనవర్మ అదిగో నాపెద్దకొమార్తె వచ్చుచున్నది.”
 యని యత్యాశ్చర్యముతో కేక వేసెను. ఇంతలో గౌరీదేవి పరిచారిక
 వెంటవచ్చి భర్తయెదుట నిలిచి “ప్రాణేశ్వరా! నన్ను పిలిపించిన
 పని యేమి?” అని వినయముతో నడిగెను. “నీ చెల్లెలునుసత్యవర్ధ
 నునిభార్యయు నేమి చేయుచున్నారు.” అని రుద్రమూర్తియడి
 గెను. “నడవలోఁ గూరుచుండి వినోదముగా కథలు చెప్పుకొను
 చున్నారు.” అని గౌరీదేవి యుత్తరము చెప్పెను. నీవు పోయి వా
 రిద్దఱిని గూడఁ దీసికొనిరమ్ము” అని యతఁడు మరలఁ జెప్పెను.
 ఆమె మాటుమా టాచక వారిని దెచ్చుటకయి వెంటనే కదలి
 పోయెను. అప్పుడు “ప్రపంచములో నే దయిన నద్భుత మున్న
 యెడల నిది మహాద్భుతముగా నున్నది” అని దృఢసేనుఁ
 డనెను. నాకు నిది మహాద్భుతముగానే తోచుచున్నది. ఈవైప
 రీత్యమువలన నేమి పుట్టునో నాకు తెలియకున్నది” అని సత్యవర్ధనుఁ
 డనెను. ‘మతేమియుపుట్టదు. దంపతులకు సుఖమును సంతోషమును
 పుట్టును’ అని రుద్రమూర్తి మాటుపలికెను. ఇదంతయు నాశ్చర్యపడి
 చూచుచున్న కాంచనవర్మ సంతోషమును పట్టజాలక పెద్దయల్లుని
 కౌగిలించుకొని “పుత్రకా! దీర్ఘాయుష్మంతుఁడవయి మందువుగాక!

నీవు పందెమును గెలిచితివి. ఆమె మఱియొక కొమ్మార్తె యనుకొని
యరణముగా నీకు నేను మఱి పదివేలరూపాయలనిచ్చెదను. నిజముగా
నిది గుణములచేత క్రొత్తకొమ్మార్తెగానే మాటినది.” అని సంతోష
ముతోఁ బలికెను. అతఁడు మామగారినిజూచి “నీకొమ్మార్తెక్రొత్తగా
నేర్చుకొన్నయోగ్యతను విధేయతను మీయొద్దఁ జూపించి ధనరూప
మయినదిగాక యంతకంటెమే లయినపందెమును గెలిచెదను.” అని
పలికి, గౌరీదేవి తక్కిన యిద్దఱువధువులతోను వచ్చుచుండుట దూర
మునుండి కనిపెట్టి వారిభర్తలవంకఁ దిరిగి “సోదరులారా! నా భార్య
మీభార్యల నెల్లు తీసికొని వచ్చుచున్నదో చూచినారా? వారు
భర్తలమాటలయందు లేనిగౌరవమును తమయక్కగారి ప్రియవచన
ములయందుఁ గనఁబఱచిరి” అనెను. అంతలో వారందఱును సమీప
మునకు వచ్చిరి. అప్పుడు రుద్రమూర్తి తనభార్యను జూచి “ఓప్రాణే
శ్వరీ! నీ కొప్పులోని యాపూలదండ సంసారికస్త్రీలకు తగినదిగానుండ
లేదు. దానిని తీసి యావల పాఱవేయుము” అని యాజ్ఞాపించెను.
ఆతనినోటినుండి యామాట రాఁగానే సంశయింపక యర్థనిమిషమయిన
నాలస్యముచేయక యామె పువ్వులదండను దీసి భర్తనియమించినట్లు
పాఱవేసెను. అదిచూచి పద్మావతి భర్తవంకఁ దిరిగి “ఇది యేమి
తెలివితక్కువ. ఆలోచనలేక భర్తయిచ్చినపిచ్చియాజ్ఞల నెల్ల చెల్లించు
చున్నది” అనెను. ఆమాటలు విని యొడలుమండ దృఢసేనుఁడు
భార్యవైపునకుఁ దిరిగి ఇట్టి తెలివితక్కువ నీకుఁగూడ కుదరవలె నని
నేను గోరెదను. భర్తమాటను మన్నింపని నీ తెలివియెక్కువయే యీ
మధ్యాహ్నము నాకు వేయిరూపాయలనష్టము దెచ్చిపెట్టినది” అని
విచారముతో మొగము వంచుకొని యూరకుండెను. అప్పుడు రుద్ర
మూర్తి భార్యను బిలిచి “ఈవధువులుకూడ సిగ్గుపడి తలవంచుకొను

నల్లుగా నీవు నేర్చుకొన్నవిధేయతను నీ విప్పుడు వీరి కుపదేశింపుము' అని యుత్తరవు చేసెను. అందుపయి నామె మృదుమధురస్వరముతో భార్యలు భర్తయెడఁ జూపవలసినవిధేయతను గూర్చియు పతివ్రతా ధర్మములను గూర్చియు కష్టోత్సవముగా నుపన్యసించెను. ఆవఱకు కాంచీనగరములో గౌరీదేవి గయ్యాళియని యెంత పేరుపడినదో యంతకంటె శతగుణము లధికముగా నాటనుండియామెపాతివ్రత్యము నగుదును కళ్యాణగుణములయందును ప్రసిద్ధికొంది కళ్యాణగౌరీదేవి యనుసార్థకనామముతో వ్యవహరింపఁబడుచుండెను.

సంపూర్ణము.

విద్య కేంద్ర పరిశ్రమ

ఆంధ్ర

శ్రీ సర్వజ్ఞానాశ్రమము, విజయవాడ

అను నామకము నిలిపివేసి

కందుకూరి వీరేశలింగమండ్రి
ప్రచురించును

1922

శ్రీ సర్వజ్ఞానాశ్రమము

చిత్ర కేతు చరిత్రము

ఇది,

పేక్స్వియరుయొక్క “కింగులియర్”

అను నాటకకథ ననుసరించి

చెన్నపూరి ప్రసిడెన్సీకాలేజిలో రిటైర్డు

తెనుగుపండితుడగు

కందుకూరి వీరేశలింగముచేత

వ్రాయబడినది. *For favour of
C. S. Subrahmanya
of the Government of India*

ఐదవకూర్పు 500.

రాజమహేంద్రవరము

నూ డ ర న్ ప్రెస్ నండు

ముద్రింపబడినది.

1949

దీని వెల రు. 0—1—2 లు.

ఈకథలోవచ్చు పాత్రములు.

చిత్ర కేతుడు—కురు దేశపురాజు.

శ్రుతకీర్తి—చిత్ర కేతుని మొదటియల్లుడు.

వీరవర్మ—చిత్ర కేతుని రెండవయల్లుడు.

గుణరత్నాకరుడు—చిత్ర కేతుని మూడవయల్లుడు.

విత్త కాముడు—లక్ష్మణపుర సంస్థాన ప్రభువు.

చిత్రాంగి—చిత్ర కేతుని పెద్దకొమార్తె; శ్రుతకీర్తి భార్య.

మధువాణి—చిత్ర కేతుని రెండవకొమార్తె; వీరవర్మ భార్య.

కళావతి—చిత్ర కేతుని మూడవకొమార్తె; గుణరత్నాకరుని భార్య.

సుమంత్రుడు—చిత్ర కేతుని మంత్రి; ఇతడు విశ్వాసియను మాఱు
పేరుతో రాజునకు సేవకుడుగా నుండెను.

మతిమంతుడు—చిత్ర కేతుని యాస్థానమునందలి పరిహాసకుడు.

సుందరాంగుడు—అన్నకు ద్రోహముచేసిన మగధరాజు.

సత్యవిక్రముడు—చుగధరాజు; సుందరాంగుని యన్న.

వీరుగాక భటులు, సేవకులు, మొదలయినవారనేకులు వత్తురు.

చిత్ర కేతు చరిత్రము

పూర్వకాలమునందు చిత్రకేతుఁ డనురాజు కురుదేశమును పాలించుచుండెను. అతనికి శ్రుతకీర్తియను రాజపుత్రునిభార్యయగు చిత్రాంగియు, వీరవర్మయను రాజపుత్రుని భార్యయగు మధువాణియు కన్యయైన కళావతియు, అనిముగ్గురు కొమార్తెలు గలరు. కన్యయైన యాముద్దులకూఁతును వివాహమాడవలెనన్న తలంపుతో కోసలదేశము నకు రాజయినగుణరత్నాకరుఁడును లక్ష్మణపురసంస్థానమునకు ప్రభు నయిన విత్తకాముఁడను సామంతరాజును వచ్చి చిత్రకేతుని రాజధాని యందప్పుడు వేచియుండిరి.

అఱువదినంవత్సరములు గాఁటి వార్ధకమువలనను రాజ్యభార నిర్వహణ క్లేశమువలనను కృశుఁడయియున్న యావృద్ధరాజు రాజ్యభార మును శక్తిసంపన్నులయి యల్పవయస్కులయి యున్న వారిఁగూడ పెట్టి తానిక పారమార్థికచింతతో తత్త్వవిచారమునుచేయుచు కాలముఁగడుపుట యుచితమనితలచి, తనముగ్గురుకొమార్తెలను దగ్గఱకు పిలిచి వారికి తనఁగూడ నెంతప్రేమ యున్నదో వారినోళ్ళనుండియే తెలిసికొని వారివారికిఁగల ప్రేమకు తగినట్లుగా రాజ్యమును వారికి పంచి యియ్యవలెనను నుద్దేశముతో, తనఁగూడ నెవరెవరికెంతెంత ప్రేమ యున్నదో చెప్పుడని యడిగెను.

వారిలో పెద్దకూఁతు రయిన చిత్రాంగి తనకు తండ్రిగారిఁగూడ గలప్రేమను మాటలతో చెప్పుటకు శక్యము కాదనియు, తనదేహము కంటెను ప్రాణముకంటెను ప్రాణాధికములయిన సమస్త పదార్థముల కంటెనుతండ్రియే యధికుఁ డనియు, తీయనిమాటలను కావలసినన్ని

పలికెను. మనసులో నిజమయినప్రేమ లేనప్పుడు పరులను నమ్మించి మోసపుచ్చుటకయి యిటునంటి యిచ్చకముల నెన్నిటిన్నైన పలుకుట సులభమేకదా? తండ్రి కొమార్తెనోటినుండివచ్చిన యీ తేనెమాటలకు పొంగి, అవియన్నియు తనమోదియవ్యాజప్రేమచేత హృదయ పూర్వకమయిన వాక్యములే యనుకొని, పితృవాత్సల్యముతో తన రాజ్యములో మూడవభాగ మామె కిచ్చెను.

తరువాత రెండవకొమార్తెను పిలిచి నీవేమిచెప్పెద వనియడుగఁగా, ఆమెయు తన యప్పగారివంటిస్వభావము కలదియే గనుక, స్తోత్రపాఠములయం దప్పగారి కెంతమాత్రమును తీసిపోక తనకున్న ప్రేమను తెలుపుటకయి యప్పగారు చెప్పినమాట లణునూత్రమును చాల వనియు, తండ్రిగారియెడలఁగల ప్రేమనలనఁ దనకుఁగలిగెడుసంతోషముతోపోల్చి చూడఁగా ప్రపంచమునందలి సమస్తసంతోషములును దానిలోఁజోడఁజాంశమునైనను పోల వనియు, చెప్పెను. చిత్రకేతుఁడు తనకంటెనంటి ప్రేమాధికురాండ్రయిన కొమార్తెలను గన్నభాగ్యము లభించినందునకు సరమాసందభరితుఁడయి తనపెద్దకొమార్తె కిచ్చిన దానితో సమానముగా తనరాజ్యములో మూడవవంతు రెండవ కొమార్తె కిచ్చెను.

అటుతరువాత తా నెప్పుడును తనపాలికి భాగ్యదేవతనుగా భావించుకొనుచున్న ముద్దుకూతును జూచి, ఆమెకూడ తనయప్పల వలెనే తేనెకొలుకుమృదుమధురవచనములతో చెవులకు విందుచేయుననియు, తాను కూతులందఱిలో కళావతినే మిక్కిలి గారాబముతో చూచుచు ప్రాణాధికురాలినిగా భావించి యుండుటచేత నామె తనయక్కలకంటె ప్రేమ సధికముగా కనఁబఱుచు ననియు, తలఁచుకొని నీవేమిచెప్పెద వని మూడవపుత్రిక నడిగెను. కాని కళావతి తనయప్పలస్వభావ మెఱిగినది గనుక వారు నోట పలికినది హృదయ

ములో లేనిదనియు తమతండ్రి రాజ్యము నపహరించి తామును భర్తలును యాచజ్జీవమును హాయిగా రాజ్యసుఖ మనుభవింపవలె నన్న దురుద్దేశముతోనే వారామాయవగాట లన్నియు పలికి రనియు, తెలిసికొన్న దయి తానట్టి నీచములయినస్తుతిపాఠములు చేయుట కిష్టము లేనిదయి, తండ్రియందు కొమార్తెల కెంతప్రేమ యుండవలెనో యంత ప్రేమయే తనకు తండ్రియం దున్నది గాని యంతకంటె హెచ్చుకాని తక్కువకాని లేదని యుత్తరము చెప్పెను.

తనప్రియపుత్రిక తనదృష్టికి కృతఘ్నురాలై యీ ప్రకారముగా పలికినందులకు మచస్సులో విస్మయపడి, రాజామెనుజూచి నీవు తిన్నగా నాలోచించుకొని మరల పలుకవలసిన దనియు, లేనియెడల నీభాగ్యమునకు భంగము కలుగు ననియు, చెప్పెను. అందుమీఁద కళావతి తండ్రినిజూచి “మీరు నాకు జనకులు; నన్ను పెంచి పెద్ద దానిని జేసి విద్యాబుద్ధులుచెప్పించి యెంతో ప్రేమతో చూచుచున్నారు; ఈవిషయమున మీకు నేనెంతో కృతజ్ఞురాలయినయియుండి మీయెడలభయ భక్తులు గలిగి, మీయాజ్ఞ యెన్నఁడును మీఱక, మిమ్మెప్పుడును ప్రేమించుచు గౌరవించుచు, అర్హమయిన విధమున నడుచుకొనుచున్నాను. అయినను నేను నాయక్కలనలె నంత పెద్దమాటలుచెప్పి మిమ్ముతప్ప ప్రపంచములో మఱిదేనిని ప్రేమింప నని చెప్పఁజాలను. వారికి తమతండ్రియందుతప్ప మఱి దేనిమీదను ప్రేమయే లేకపోయిన పక్షమున, తాము భర్తల నేల చేసికోవలెను? నే నే యెప్పుడయిన వివాహము చేసికొనుట తటస్థించినయెడల, నన్ను పాణిగ్రహణము చేసికొన్నప్రాణనాథునియెడలకూడ నాప్రేమలోనగము వినియోగపఱిచి యాయన కుపచారము చేయుచు కష్టసుఖముల కగుచుందునుగాని, నాయప్పలు చెప్పినట్లు తండ్రి నొక్కనినే ప్రేమించి నేను భర్తను విడిచి పెట్టఁజాలను” అనిచెప్పెను.

తనతోడఁబుట్టినపడుచులు నోటితో చెప్పినంతప్రేమ నిజముగానే కళావతిమనస్సులో నున్నను, ఆమె మఱియొక్కప్పుడయిన పక్షమున తండ్రి మనస్సున కసూయ తోచకుండ పులికాన్నేహముతో మనస్సులో నున్నది స్పష్టముగానే చెప్పివేసి యుండునుగాని, తన యప్పలు మనస్సులోలేని కల్లప్రేమను కనఁబఱచి ముఖస్తుతులుచేసి యటువంటిలాభమును పొందినతరువాత కళావతి వారివలె జేయుటకు తనకు మనసు కొలుపక మనస్సులో ప్రేమించి పైకి చెప్పకొనకుండుటయే సర్వోత్తమ మని తలంచుకొనెను. ఈకార్యమువలన స్వప్రయోజనము నిమిత్తమయి తండ్రినిప్రేమించినదని యితరులు సందేహపడుట కవకాశము కలుగకపోవుటయేకాక, ఆమెకు తండ్రియెడ సత్యంతప్రేమ కలిగియున్నను ధనమునిత్తముకాదని తేటపడెను ; ఆమె చెప్పినమాటలప్పలుచెప్పి నంత గొప్పగా లేకపోయినను చెప్పినదంతయు హృదయములోనుండి వచ్చినదియు సత్యమును నైయుండెను.

ఈప్రకారముగా మనస్సులోనున్నది స్పష్టముగా చెప్పివేయుట చేత రాజున కది గర్వముగా తోచి, సహజముగానే కోపస్వభావుఁడును తొందరపడువాఁడు నయినయాతని కిప్పుడు వార్ధకముకూడ తోడుపడి పండున మరాగ్రహవేశముచేత వివేకముచెడి ముఖస్తుతికిని సత్యము నకును, హృదయములోనుండి వచ్చినమాటలకును నాలుకచివరనుండి వచ్చినమాటలకును, భేదముకనిపెట్టలేక, వేగిరపాటుతో తనకడపటి కూతునకియ్యడలఁచుకొన్న తన రాజ్యములోని మూడవభాగమును కళావతికియ్యక తక్కిన యిద్దఱుకొమార్తెలకును దానిని సమానముగా పంచియిచ్చివేసెను. అప్పుడారాజు తనయల్లుర నిద్దఱును రప్పించి, మంత్రులు సభాసదులు మొదలయినవారియెదుట రాజ్యమును వారిద్దఱి పరముచేసి వారికి సర్వాధికారములు నిచ్చివేసి, తాను రాజునన్న పేరు మాత్రముంచుకొనెను. ఈప్రకారముగా రాజ్యభారమంతయు వారి

మీఁదమోపి, తనయొద్దనూఱుగురు పీఠభటులుమాత్రము సేవకులుగా నుండునట్లును వారిజీతములువంతువరుసను మానమున కొక్కొక్క కూతురిచ్చునట్లును నియమము చేసెను.

కొంచెమయినను వివేకములేక క్రోధమే ప్రధానము చేసికొని యీవిధముగా వేగిరపాటుతో రాజ్యమును పంచియిచ్చుటవలన సభా సదులకందఱకును విస్మయమును వ్యసనమునుకలిగెను. కాని యాతని సభాస్థాకులలో నొక్కఁడయినయొక్కసుమంత్రునకుతప్ప మఱి యెవ్వరి కిని ఆతఁడుచేసినకార్యము మంచిదికాదని చెప్పు నంతటిసాహసమును దైర్యమును లేకపోయెను; సుమంత్రుఁడు దైర్యముచేసి కళావతిపక్షమున నేమో చెప్పఁబోఁగా, దురాగ్రస్తుఁడయియున్నరా జాతనిని వారించి, యామెపక్షమున మఱియొకమాట చెప్పినపక్షమున తల తీయిం చెద ననియాజ్ఞ చేసెను; అయినను సుమంత్రుఁ డంతమాత్రము చేత భయపడి యూరకున్న వాఁడు కాఁడు. అతఁడు రాజునెడలసదాప్రభుభక్తి కలవాఁడయి, ఆతని దేవునివలె గౌరవించుచు, తండ్రినివలెప్రేమించుచు యజమానునివలె సేవించుచుండెను; అతఁడు తన ప్రాణమును రాజుయొక్క శత్రువులనిమిత్తమయి పూటపెట్టుచు వచ్చెనేకాని యొక ప్పుడును స్వామిరక్షణార్థమయి ప్రాణములను త్యజించుటకు వెనుకతీసిన వాఁడు కాఁడు. ఇప్పుడు రాజు తానే తనకు శత్రు వయినందున సుమంత్రుఁ డీశత్రువునెదిరించుటకును భయపడక రాజుయొక్కక్షేమము నిమిత్తమయి దైర్యముతో చెప్పవలసినది చెప్పెను. రాజుదినఱకు సమస్తవిషయములయందును తన యాలోచనప్రకారమే నడుచుచున్నందున, ఈవిషయమునందు సహితము కర్తవ్యము తనదృష్టితో చూచి తనయాలోచనను విని ప్రవర్తింపు మని యతఁడురాజును మిక్కిలి వేడు కొనెను. అంతేకాక వచ్చిన కోపమును మరలించుకొని మరల శాంత హృదయముతో నాలోచింపవలసిన దనియు, చిన్న కొమార్తె కందఱి

కంటెను తక్కువప్రేమ యున్నదని యూహించుట క్రమముకాదనియు, తక్కినకొమార్తెలు పలికినదంతయు యథార్థమని విశ్వసించుట సరికాదనియు, అతఁడుబోధించెను. ముఖస్తుతులచేత యుక్తాయుక్త వివేకము చెడియున్నప్పుడు, సమబుద్ధికలవాఁడు నిజమును స్పష్టముగా మొగము ముందు చెప్పవలసినదేకదా? ఇదివఱకే రాజుసేవనిమిత్తమయి ప్రాణము లర్పించియున్నవానికి రాజుబెదరింపు లిప్పు డేమిపని చేయఁగలవు? బెదరించునంతమాత్రముచేత జడిసి, యఁగఁడు తనకు ధర్మమని తోచినదానిని నిశ్చంకముగా నుపదేశింప వెనుకతీయలేదు.

సుమంత్రుఁడు నిర్భయముగా పలికినమాటలవలన రాజునకు మఱింతకోపమధికమయి, ప్రాణోపద్రవ కరమయినరోగమును ప్రేమించి వైద్యుని జంపఁదలఁచకొన్న దేహము తెలియనిరోగివలెనే రాజును, తనకు హితోపదేశము చేయనచ్చినసుమంత్రుని దేశమునుండి వెడల నడఁచుట కుత్తరువుచేసి, దేశమువిడుచుట కైదుదినములు మాత్రము గడువిచ్చి, ఆఱవదినమున తనదేశములో కనఁబడినపక్షమున తత్త ణమే శిరశ్చేదము చేయించెద నని యాజ్ఞచేసెను. దేశాంతరము పోవుటకన్న నిటువంటి విమర్శలేనిరాజును కొలిచియుండుటయే తనకుద్వీపాంతర వాసశిక్షగా నుండునని చెప్పి, చక్కగా విమర్శించి న్యాయముగా పలికినకళావతిని రక్షింపవలయునని దేవతలను ప్రార్థించి, తక్కినవారు చెప్పినమాటలు కార్యములవలన కనఁబడవలయునని కోరుచు, అతఁడు కొలువువిడిచి పోయెను.

అప్పుడు కోసలదేశాధీశ్వరుఁడును, విత్తకాముఁడును, కళావతి తనతండ్రియాగ్రహమునకు పాత్రురా లయినదనియు, అందుచేత నామె సౌందర్యముతప్ప మఱియేసొత్తును వెంట రాదనియు, తెలిసికొని వారి లోవిత్తకాముఁడు తనకాసంబంధ మక్కఱలేదని వెడలిపోయెను. గుణ రత్నాకరుఁ డాచిన్నది చేసినదోషముయొక్కసంభావమును తెలిసికొని,

తండ్రియొక్క యనుగ్రహము చెడఁగొట్టుకొని రాజ్యలాభమునుపోఁగొట్టుకొన్నందునకు కారణము తనయప్పలవలె ముఖస్తుతి చేయలేకపోవుటయే కదా యని యెంచి, రాజ్యలాభముకంటెను, ధనముకంటెను, తన కామెసుగుణసంపదయే గొప్పయరణమని చెప్పి తాను కళావతిని పాణిగ్రహము చేసికొని, మామవద్దను వదినెలవద్దను సెలవు ఘచ్చుకొని, 'నీవు కోసలదేశమునకురాణ్ణివై నీయప్పలకంటెను మంచిదేశమును పాలింపవచ్చు' నని భార్యతోచెప్పి, ఆమెను వెంటబెట్టుకొని మహానై భవముతో స్వదేశమునకు ప్రయాణమాయెను.

అప్పుడు కళావతి కనుల నీరుకాఱఁ దనయప్పలవద్ద సెలవు ఘచ్చుకొని తండ్రిని మిక్కిలియాదరముతో చూచుచు పలికినమాటలను చెల్లింపవలయును జుండీ! యని వారిని వేడుకొనెను. అందుమీఁద వారామెను కోపదృష్టితో చూచి నీవు మాకు ధర్మోపదేశము చేయవలసినపని లేదనియు, నీవు భాగ్యదేవతవు లభించితివి గనుక నీభర్తను నీవు తిన్నగా నాదరించుచుండినం జాలుననియు, పరిహాసము చేసిరి. అప్పలయొక్క దుస్స్వభావమును విచారించి, తండ్రి యింతకంటె మంచి వారిచేతులలో నున్న పక్షమున నెంతో యనుకూలముగా నుండునుగదా యని చింతించుచు, దుర్భరహృదయముతో వారిని విడిచిపోయెను.

కళావతి దేశమువిడిచి భర్తవెంట బయలుదేటి పోగానే, ఆదుష్టురౌండు తమకుటిలస్వభావములను కనఁబఱుప నారంభించిరి. మొదటిమాసమయినను పూర్తిగా గడవకమునుపే మొదట చేసికొన్న నియమప్రకారముగా పెద్దకూతురయిన చిత్రాంగియింటనున్న యా వృద్ధరాజు చెప్పటకును చేయుటకును గల తారతమ్యమును తెలిసికొన నారంభించెను. తనతండ్రివలన పొందవలసినదంతయు పొంది యీ దుర్మాంగురాలు, తానింకను రాజునని సంతోషించుటకయి వృద్ధజనకుఁ డుంచుకొన్న యల్పములయిన రాజచిహ్నములను జూచి యోర్వలేక

యసూయ కనబటుపసాగెను ; రాజును రాజువద్దనున్న నూలుగురువీర భటులను చూచినప్పు డెల్లను చిత్రాంగికి కన్ను మంటగా నుండుచు వచ్చెను. అప్పటినుండియు తండ్రిపొడ కనబడినప్పుడెల్లను మొగమింత చేసికొని చిరచిరలాడుచువచ్చెను; ఆవృద్ధుఁ డామెతో మాటాడఁదలఁచు కొన్నప్పు డెల్లను గోగమని బొంకియో మఱియేదో మాయవేషము వేసియో తప్పించుకొనుచుండెను. ఇందువలన వృద్ధుఁడయిన యశఁడు తనుకు వ్యర్థమయిన భాగముగా నున్నాఁడనియు, ఆశనియొద్దనున్న వీర భటులను పోషించుట వృథావ్యయమనియు, ఆమె శలచియుండుట స్పష్టమేకదా? నానాటి కామెకు తండ్రియెడఁగల యాదరమును గౌరవమును తగ్గిపోవుటయేకాని, ఆమె ప్రవర్తనమునుబట్టి యామె పరిచారకులు సహితము రాజునెడలననాదరణమును చూపుచు, ఆతని యాజ్ఞలను చేయకయు చెప్పినమాట విఁబడనట్లు నహించియు చులకచేయ నారంభించిరి. ఇట్లుచేయుటకయి చిత్రాంగి తనసేనకులను రహస్యముగా ప్రోత్సహపఱచినదనియు కొందఱు చెప్పుదురు. తనకొమార్తెయొక్క ప్రవర్తనమునం దీశ్వర్యాసము రాజు కనిపెట్టకపోవేను గాని సాధారణముగా జనులు స్వయంశ్చతాపరాధమువలనఁ గలిగిన యనర్థములను బయలుపెచ్చుట కిష్టములేనివారుగా నుందుగుగనక రాజు తనమనస్సెవరితోను జెప్పక తానాలాఘవమును సహింపఁగలిగినంతకాలము సహించియుండెను.

సదాదరణమువలన గుఱ్ఱులహృదయములయందు నిజమయిన భక్తివిశ్వాసాదు లెట్లుకలుగవో, అట్లే సాధుల హృదయములయందనాదరణచేత ప్రేమయు విశ్వాసమును తగ్గిపోవు. ఈసత్యము సుమంత్రుని చరిత్రమునందు సువ్యక్తమగుచున్నది. అతఁడు రాజుచేత దేశమునుండి వెడలనెడవఁబడినవాఁ డయినను, కరుదేశమునందు మరల

కనఁబడినపక్షమున ప్రాణము పోఁగొట్టుకోవలసినవాఁ డయినను, తన ప్రభునయినచిత్ర కేతున కేవిధముగానయిన తోడుపడఁ గలుగుటకు కించిదవకాశమయిన నున్నంతవఱకును దేశమును విడువకుండుటకు నిశ్చయించుకొని యేయపాయమునకయిన నొప్పుకొని యుండెను. ఆహా! స్వామిభక్తి యెటువంటి కష్టములకయినను సహించును గదా! ఈసుమంత్రుఁడు తన గొప్పతనమును వైభవమును దాఁచి, యొక బీద సేవకనివలె మాఱువేషము వేసికొని విశ్వాసియను పేరుతో రాజునద్ద కొలువుకునుగుటకయి నచ్చెను. ఆబీదవేషములో రాజాతని నానవాలు పట్టలేక, తన కశ్యపతామ్రుఁడును ప్రియమంత్రియు నయిన సుమంత్రుఁ డని లేశనూత్రమును సందేహింపక, ఆతనికిఁగల ఋజువర్తనము నకును నిష్కాపట్యమునకును సంకోషించి యాతనిని తన భృత్యునిగా స్వీకరించెను. ముఖస్తుతులవలన మోసపోయి ప్రియవాక్యములన్న కంటకించుచున్న యాతఁడెవ్వల కీక్రొత్త సేవకుని మొగమోటములేని ఖండితవచనము లమృతప్రాయములుగా నుండెను. ఈవిశ్వాసికి తన ప్రభుభక్తిని నమ్మకమును కనఁబఱుచుటకు శీఘ్రముగానే యనకాశ మును దొరకెను. చిత్రాంగియింట వెచ్చములు తీసికొనివచ్చు నుద్యోగస్థుఁ డొకనాఁడు తన యజమానురాలి బోధచేస రాజువిషయమున మిక్కిలి యగౌరవముతో నడుచుకొని కోపదృష్టితోఁచూచి కొన్ని తేలికమాటలాడఁగా, అతఁడుఁచూచి సహింపలేక వానిని తన్ని భూమి మీఁద పడఁగొట్టి బుద్ధివచ్చునట్లు చేసెను. అందుచేత రాజు కాతనియం దంతకంత కఠికానురాగము కలుగసాగెను.

రాజునెడల విశ్వాసము విడువకున్నవా, డొక్కసుమంత్రుఁడే కాఁడు. చిత్ర కేతుని యాస్థానమునందు పరిహాసకుఁడుగానున్న మతి మంత్రుఁ డనువాఁడుకూడ రాజును విడువక సేవచేయుచు యథాశక్తిని తోడుపడుచు, రాజు న్యసనముగానున్నప్పు డెల్లను హాస్యవచనములను

చెప్పి నవ్వించి యుత్సాహము పుట్టించుచు, కొలుచుచుండెను. అతఁ డప్పుడప్పుడు భావించితలేక రాజ్యమును కూతుల కిచ్చివేసిన యవివేక మునుగూర్చి రాజును మొగము ముందటనే పరిహాసము చేయుచు, చిత్రాంగియెదుటకూడ నామెకు తాఁకునట్లుగా నెగతాళి చేయుచు, వినోదకరమయినకథలు చెప్పుచు, కోయిలగుడ్లను పిల్లులుచేసి పెంచి పెద్దనయినతరువాత వానిచేత తన్నులుతిన్న కాకిబ్రతుకు సంభవించిన దని రాజునాక్షేపించుచు, సింహము ముసలిదయినందున కుక్కలు మీఁదికెక్కి స్నానచేయ సంభవించినదని కూతుఁ నెత్తిపొడుచుచు, పరిహాసకుఁడు గనుక స్వేచ్ఛగా విహరించుచుండెను.

మతిమాలిన యారాజున కయోగ్యురాలయిన కొమార్తెవలనఁ గలిగిన మనస్తాపము, గౌరవము నానాటికి తగ్గుచు వచ్చినందువలనను అనాదరము కలిగినందువలనను మాత్రమే కలిగినదికాదు. ఒకనాఁడు చిత్రాంగి తండ్రితో ప్రశ్నకముగనే యానూరుగురు వీరభటులను నిడిచిపెట్టకపోయినయెడల తన సగరునం దాత డుండుటయే పొసఁగ దనియు అంతమంది సేవకుల నుంచుకొనుట నృధావ్యయమునకు కారణమగుటయేకాక నిరుపయోగముకూడ ననియు, వారుండుట రాజ మందిరమునందు తిని త్రాగి యల్లరిచేయుటకు హేతువగుననియు వాని నందఱిని పనినుండి తొలగించి తనయూదుకు తగినట్లుగా ముసలివాం డ్రను కొందఱిని సేవకులనుగా నుంచుకొన్న చాలు ననియు, స్పష్ట ముగా చెప్పివేసెను. రాజునకు మొట్టమొదట తాను కన్నకూతుఁ గే యితక్రూరముగా చెప్పునని నమ్మకము తోచక తనకన్నులయం దును చెవులయందునే విశ్వాసము లేకపోయెను. తనయొద్దనుండి సింహాసనముపొందిన యామెయే కృతజ్ఞతలేక తనయొద్దనున్న యల్ప సంఖ్యాకులయిన భటులపోషణము భారముగానెంచుననియు, తన పెద్ద తనమునకు తగినగౌరవము నిుపుట కసూయపడుననియు, అతని

హృదయమునకు విశ్వాసముకలుగలేదు. కాని యామెతనపట్టును విడువక
మరలమరల తనమూర్ఖవాక్యములనే పలుమాఱు పలికి నిర్బంధించుచు
వచ్చుటవలన, అతఁ డత్యాగ్రహవ్యగుఁడయి దేహము తెలియక నోరికి
వచ్చినట్లెల్లను కొమార్తెను తిట్టి మోసకత్తెయనియు కల్లలకు పుట్టిని
ల్లనియు నామెను బహువిధముల దూషించెను. ఆమెకల్లలకు జన్మ
స్థాన మగుటయు వంచకురా లగుటయు సత్యమే. రాజనొద్దనున్న
నూఱుగురు సుభటులును యుక్తప్రవర్తనముగలవారును, పెద్దమను
ష్యులును, ప్రభుభక్తి గలవారును, సేవానిపుణులును గాని వారియం
దొక్కరును తిని, త్రాగి, యెల్లరిచేయువారులేరు. కొమార్తెయొక్క
చెడుసడతవలన పుట్టినయాగ్రహమునురాజు వారించుకోలేక, తననూఱు
గురు వీరభటులతోను తాను రెండవ కొమార్తెయింటికి పోవనిశ్చయిం
చుకొని, తత్క్షణమే తేరికి గుఱ్ఱములనుకట్టనియమించి, నోరి కసితీఱు
కొమార్తెను కృతఘ్నురాలనియు, రాతిగుండె రాకాసి యనియు,
ఘాతుకమృగ మనియు దూషించి, ఆమె కెప్పుడును సంతానము కలుగ
కుండునుగాక యనియు, ఒకవేళ కలిగినయెడల తనకుఁగలిగినపాళ్ల
బిడ్డలవలన నామెకును కలుగునుగాక యనియు, కృతజ్ఞతలేనిబిడ్డ విష
సర్పమునకన్న క్రూరమయినదని యనుభవ మగుఁగాక యనియు, కర్ణ
కఠోరముగా శపించెను. ఈసంగతి విని చిత్రాంగిభర్తయైనశ్రుతకీర్తి
వచ్చి తనకీసంగతి యేమియు తెలియ దనియు, తన్నుమన్నించియిందు
నిలువవలయు ననియు ప్రార్థించెను గాని రాజాతనిమాటలనువినక గుఱ్ఱ
ములుకట్టించి యప్పుడే తన నూఱుగురభటులతోను ద్వితీయపుత్రిక
యైన మధువాణియింటికి బయలుగేతెను. ఇప్పుడు జరిగినదానిని బట్టి
చూడఁగా కళావతిచేసినది యేమిత్పిత మని రాజప్పుడు తలఁచుకొని
దుఃఖపడెను.

మధువాణియు పెనిమిటియు మహావైభవముతో రాజ్యభోగము ననుభవించుచుండిరి. తానును తనభటులును వెళ్ళినప్పు డెదురుగా వచ్చి యర్హగౌరవముతో తీసికొనిపోవుట కవకాశము కలుగుటకయి జాబులువ్రాసియిచ్చి రాజు ముందుగా విశ్వాసిని మధువాణి యూరికీ బంపెను. చిత్రాంగి తానుకూడ ప్రయాణమయి ముందుగా జాబు వ్రాసి మనుష్యులకుబంపి, తండ్రియొక్క చిరాకును మతిమూలిన తనమును నిందించుచు, అంతమందిసేవకులతో వచ్చుట కంగీకరింపనలదని చెల్లెలికి తెలియజేసెను. ఈలేఖ తెచ్చినవాడును విశ్వాసి వచ్చినప్పుడే రాడటస్థించినందున వారిద్దఱును నొకచోటఁగలిసికొనిరి. ఆకమ్మనుతెచ్చినవాడు తనపూర్వశత్రువయిన వెచ్చములు తెచ్చెడి యువ్యోగస్థుడే యయినందున విశ్వాసి కోపముపట్టలేక వానిని దూషించి, పోట్లాటకు రమ్మని పిలిచి యాతఁడు రానందున దుర్వార్తలు తెచ్చి మనస్తాపము పెంచవచ్చినయాదుష్టాశ్శుని పట్టుకొని దిట్టముగా కొట్టెను. ఈసంగతి మధువాణికిని భర్తకును తెలిసి, అతఁడు రాజుచద్దనుండి వచ్చిన దూతయనియు అందుచేత గౌరవాహ్వఁడనియు విచారింపక వారావిశ్వాసిని బొండలో వేయించిరి. కాఁబట్టి రాజు కోటలో ప్రవేశింపఁగానే మొట్టమొదట తెలిసినసంగతి విశ్వాసపాత్రుఁడయిన తనప్రియభృత్యుఁడనమాసి కరచుయిచదురవస్థలో నుండుట.

ఆతఁ డెదురుచూచుచున్న యాగమనోత్సవమునకు మొట్టమొదటనే యిదియొక యశుభసూచక మయ్యెను; కాని తగువాత జరిగినది యింతకంటెను విరుద్ధముగాఁ గనఁబడెను. రాజు తనయల్లుఁడును కూతురునేమయినారని విచారింపఁగా వారు రాత్రియంతయు నిద్రలేక బడలియున్నారనియు, ఇప్పుడు వారిని చూచుటకు సమయము కాదనియు పరిచారకులు చెప్పిరి. అందుమీఁద రాజు మిక్కిలి కోపపడి వారిని తన ణముతనవద్దకు తీసికొనిరావలసిన దని కేకలు వేయఁగా

వారు తనకథను చెప్పి తండ్రిమీఁద చెల్లెలిమనస్సు విరసముచేయుటకయి
 వచ్చినచిత్రాంగితోఁ గూడ రాజును తోడుకొని పోవుటకయి యెదు
 రుగా వచ్చిరి. చిత్రాంగిమొగము చూడఁగానే రాజుమనస్సు నిప్పులే
 కయే దహించుకొనిపోవఁమొదలుపెట్టెను, పెద్దకొమార్తె ముఖావ
 లోకనమాత్రముననే కడుపుమంటగానున్న రాజున కప్పుడు మధునాణి
 యప్పుగారి నాదరముతో చెట్టఁబట్టుకొనివచ్చుట చూడఁగా కన్నులకు
 మఱింతవేధ కలిగి, 'నామొగముచూచుటకు నీ కింకను సిగ్గు కలుగ
 లేదా?' యని చిత్రాంగితోననెను. అప్పుడుమధువాణి తండ్రినిజూచి,
 చిత్రాంగితోఁగూడ మరలనింటికి పోయి యిప్పుడున్న సేవకులలోనగము
 మందిని తగ్గించి నెమ్మదిగా నుండవలసిన దనియు, తనమాటవిని యప్పు
 గారి క్షమను వేడుకొని పెద్దతనమగుటచేత మతిచెడియుండును. గనుక
 చిన్నలయి మతిమంతు లయియున్న వారియాలోచన విని వారు చెప్పిన
 ప్రకారముగా బుద్ధికలిగి నడుచుకోవలసిన దనియు, హితబోధ
 చేసెను. అతఁడుతనకొమార్తె కాశ్యపమీఁదఁబడి యన్నవస్త్రముల
 కొఱకు వేడుకొనుట మానవంతున కెంతసిగ్గుపాటుగానుండునో తెలిపి,
 తన నూలుగురుభటులతోను ఇక్కడనే యుండునుగాని మరలచిత్రాంగి
 యింటికి పోయి స్వభావవిరుద్ధమయినయటువంటి నైచ్యమున కెన్నఁ
 డును లోఁబడి యుండనని తనమనోనిశ్చయమును చెప్పెను. అంతేకాక
 యాతఁడు 'నాయర్థరాజ్యమును పుచ్చుకొన్నమాట నీవు మఱచి
 యుండ' వనియు; 'నీచూపు చిత్రాంగిదృష్టివలె క్రూరముగా నుండక
 శాంతముగాను కరుణార్ద్రముగాను కనఁడుచున్న' దనియు, అందుచేత
 నిక్కడనేయుండెదననియు చెప్పి, భృత్యవర్గములో నర్థభాగమును విడిచి
 చిత్రాంగియింటికి మరలపోవుటకంటె కోసలదేశమునకుపోయి యరణ
 ములేకుండ తనచిన్నకొమార్తెనువివాహముచేసికొన్న చిన్నయల్లుని జీవ

నార్థముగా మాసాశనమేర్పఱుపుమని వేడుకొనుటయైననుమ హోత్తమముగా తోచుచున్నదనియు, చెప్పెను.

కాని యతఁడు తన్ను చిత్రాంగికంటె మధుచాణి యధికాదరణ చేయునని తలఁచుకొనుటలో మాత్రము మిక్కిలి పొరపడినాఁడు. ఈమె పితృద్రోహమునం దప్పగారిని మించ ప్రయత్నించుచున్న దేమో యను నట్లుగా, తన యభిప్రాయమునం దేబదిభటులయినను అత్యధికమే యనియు, సేవ కిరువదియైదుగురే చాలుదురనియు, చెప్పెను. అప్పుడు రాజించుమించుగా మనసు విఱిగినవాఁడయి చిత్రాంగివంకతిరిగి యేబది మంది యిరువదియైదుగురుకంటె ద్విగుణముగుటనుబట్టి నీప్రేమ నీచెల్లెలి ప్రేమకంటె ద్విగుణముగా నుండునుగాన నేను నీవెంటనే వచ్చెద నని పలికెను. 'నీకుపచారము చేయుటకయి నాసేవకులుండఁగా ఇరువది యైదుగురుగాని పదుగురుగాని తుదకయిదుగురు గాని ప్రత్యేకముగా నేలకావలెను?' అని చిత్రాంగి యప్పుడు మాఱుపలికెను. ఈ యిద్దఱు దుష్టపుత్రికలునుతమకంతటిమహోపకారము చేసినతండ్రివిషయమున క్రూరత్వముచే నొకరినొకరు మించవలెనని పఠముపట్టినట్లుగా, తాను పూర్వము గొప్పదేశమును పరిపాలించినకిరీటాధిపతి యని సూచించుట కయి యుంచుకొన్న యాయత్యల్పపరివారమును, రాజచిహ్నములును కూడ వలదని యొకఁడతరువాత నొకరు క్రమముగా నిరాకరించిరి. ఆయనసుఖమున కావీరభటు లానశ్యకముకాదుకాని, రాజయినవాఁడొక్కసారిగా బిచ్చగాఁడగుటయు, లక్షలకొలదిజనులపయినధికారము చెల్లింప నలవాటుపడినవాఁడు పిలిచిన నోయను నొక్క సేవకునినైన లేకయుండుటయు, ఎంతకష్టముగానుండును ! అట్టిసేవకులు లేకపోవుట యందలి భేదముకంటెను తనముద్దుకూతులే యాచూటలు చెప్పుట వలనఁ గలిగినభేదము దుర్వారమయి యదృష్టహీనుడయిన యారాజు మనసున నాటుకొని శూలమువలె వేధింపఁసాగెను. ఈప్రకారముగా

నిద్దటివలనను అనాదరమును అగౌరవమును కలుగఁగా ముందు విచారించక రాజ్యమును తెలివితక్కువచేత నిచ్చివేసినందులకు పశ్చాత్తప్తుడయి యేమిచేయుటకును తోచక మతిపోయి కొమార్తెలమీఁద పగసాధించి లోకమునందలి దుష్టురాండ్ర కండటికిని బుద్ధివచ్చునట్లు చేసెదనని యతఁడప్పుడు శపథములు పలుకసాగెను.

ఈప్రకారముగా నానృద్ధరాజు తనశక్తిలోలేని ప్రయోజనము మాలినబెదరింపులను బెదరింపుచుండఁగా నింతలో రాత్రియయి యురుములతోను మెఱుములతోను గొప్పగాలివాన పట్టి కుంభవృష్టిగా వర్షము కురియనాగంభించెను. ఆతని కొమార్తెలింకను సేవకులను తీసివేయవలసినదన్న తమపట్టును విడువనందున, కృతఘ్నురాండ్రయిన కూతులతోకూడి వారియింటనుండుటకన్న నటువంటి గాలివానలో నిల్లువిడిచి లేచిపోవుటయే యుచితమని చెప్పి యతఁడు గుఱ్ఱములను కట్టించెను. కొమార్తెలును వారువారు బుద్ధిపూర్వకముగా తెచ్చిపెట్టి కొన్న దోషఫలమనుభవించినంగాని బుద్ధిరాదనిచెప్పి వారింపక యూరకుండిరి.

అప్పు డోరుగాలి యపరిమితముగా వీచుచుండెను. వర్షము నంత కంతకు హెచ్చుకాసాగెను. అటువంటి ఘోరమయిన గాలివానలో నతఁడు క్రూర్యమునందు తనకొమార్తెలతో సాటిరాజులని యాజల వాయుభూతములతో పోరాడుచు బయలుదేఱెను. అతఁడు కొన్ని కోసులు నడుచువఱకును నొక్కపోదయయినను కంటికగపడలేదు. అంధకారబంధురమయిన రాత్రియం దతఁడొంటిగా గాలిదెబ్బకును వానదెబ్బకును లక్ష్యముచేయక బట్టబయలున సంచరించుచు, కృతజ్ఞత లేని మనుష్యజాతిపురుగుయొక్క యానవాలు భూమిమీఁద లేకుండు నట్లుగా భూమిని సముద్రములో ముంచివేయవలసిన దనియు లేనియెడల సముద్రమునుతెచ్చి భూమిని జలమయముగా చేయవలసినదనియు గాలి

దేవునిస్థానము మొదలుపెట్టెను. ఈగాలివానలో సహితము పరిహాసకుఁ
డయిన మతిమంతుఁ డొక్కఁడుమాత్రము రాజువెంటడినుండి, చమ
త్కారవాక్యము లాడి రాజునకు ముఖశాంతి చేయుటకయి ప్రయ
త్నింపుచుండెను.

మహారాజుగానుండిన యాశఁడీప్రకారముగా దిక్కులేక తిరుగు
చుండఁగా రాజు తానెవరో తెలిసికోలేకపోయినను విశ్వాసిగా
చూటియున్న పరమవిశ్వాసియైన యాసుమంతుఁడు రాజునుచేరి,
“అయ్యో! చీకటిలో నీళ్ళిట్లు తిరుగనలసినగతి పట్టినదా? రాత్రుల
యందు తిరుగనలవాటుపడి చీకటిని ప్రేమించువారు సహితమిటువంటి
రాత్రి నెప్పుడునుగోరరు. భయంకరమయిన యీగాలివాన మృగము
లను సహితము మఱుఁగున దూరి దాఁగునట్లుచేసినది. అటువంటిస్థితిలో
మనుష్యుఁడిటువంటి కష్టములకు సహింపఁగలుగునా?” అనిచెప్పెను.
చిత్రకేతుఁడాతనిని దూషించి ‘ఓయి నెఱ్ఱినాఁడా! గొప్పకష్టములు
మనస్సును బాధించుచున్నప్పు డీయశ్యల్పకష్టములు దానికి తోచునా?
మనస్సు నెమ్మదిగానున్నప్పుడుగాదా దేహసౌఖ్యములనుగుఱించి యాలో
చించుట కవకాశముకలుగును. మనస్సులోనే గాలివానపట్టియున్నప్పు
డారొక్కబాధమాత్రమే కాక యీపయిగాలివానలన్నియు నిండ్రి
యగోచరములగునా?’ యని సలికి, అటుతరువాత కూతులకృతఘ్న
తను గుఱించి మాటాడి, “నోటికన్నము నందిచ్చినపాపమునకయి చేతిని
తెగఁగొఱుకవలసిందే; నేను కొనూర్తెలకన్నముపెట్టి పోషించినందున
కయి నాకీదుర్దశ పట్టనలసినదే” అని తన్ను తాను నిందించుకొనెను.

అప్పుడు విశ్వాసి బట్టబయలున గాలిలో తిరుగనలదని బహు
విధములఁ బ్రార్థించి, చిట్టచివర కాసమీపముననున్న యొక చిన్నసత్ర
ములోనికి వచ్చునట్లు రాజు నొడఁబఱచెను. మతిమంతుఁడు ముందుగా
సత్రములో ప్రవేశించి చూచి లోపల దయ్యమున్నదని యీవలికి

పరుగెత్తుకొనివచ్చెను. తరువాత వారందఱును లోపలికిపోయి పరీక్షించి చూడఁగా, ఆదయ్యమొక బిచ్చగాఁడయ్యెను. వాఁడర్థరాత్రమున గాలివాఁగఁగో తన తల దాచుకొనుటకయి యాసత్రములో దూరెను. ఇటువంటి బండవాండ్రు రోగమునుగాని పిచ్చితనముగాని నటించుచు, మేకులతోను ముండ్లతోను గీఱుకొని దేహము రక్తమువచ్చునట్లు చేయుచు మూఢులయినజనులను భయపెట్టియు ఒతిమాలియు శపించియు బలవంతముగా బిచ్చములుగొనుచు, ఇల్లువాఁకిలిలేక దేశమంతటను తిరుగుచుండును. కప్పకొనుటకు మంచిబట్టయయినను లేక గాలిలో వజవజవడఁకుచున్న యాభిక్షుకునిదుస్థితిని జూచి రాజు వాఁడును తనకున్న సొత్తంతయు కొమార్తెలపాలుచేసి జోగియయి యిటువంటి దురవస్థను తెచ్చిపెట్టుకొని యున్నవాఁడే యని తలఁచెను. కృషిఘ్నురాండ్రయిన కొమార్తెలు కలిగియుండినంగాని నుతియొక విధముగా మనుష్యుని కిటువంటి కష్టదశ యెన్నఁడును సంప్రాప్తము కానేరదని రాజుప్పుడభిప్రాయపడియుండెను.

ఇటువంటి నెఱ్ఱిమాటలనేకములు రాజు పలుకుచుండుటచూచి, పుత్రికలయనాదరమునలన నాతనికి మతిభ్రమణము కలిగినదనియు స్థిరచిత్తుఁడయి యుండలేదనియు తెలిసికొని, ప్రభుభక్తికలిగి తనయందు విశేషగౌరవముగల కొందఱు కాపులసాహాయ్యముచేత రాజును కోసల దేశపుసరిహద్దుననున్న రామపురమునకుఁజేర్చి తగినవారి నుపచారము నకు నియమించి రాజు సురక్షితుఁడుగానొన్న తరువాత సుమంత్రుఁడు తాను ఓయలుదేటి యీసంగతిని కళావతికి తెలుపుటకయి యయోధ్యా నగరమునకు పోయెను. అతఁడక్కడకుపోయి వృద్ధరాజునకు సంభవించిన దుర్దశను మనసు కరఁగునట్లు విన్నపముచేయఁగా, కళావతి మిక్కిలి దుఃఖించి భర్తను వేఁడుకొని తాను సేసలతోపోయి యప్పలను వారిభర్తలను జయించి తండ్రికి మరల సింహాసనము నిప్పించి

వచ్చునట్లు సమ్మతిపటిచి, కురుదేశమును జయించుటకు చాలినంత చతురంగబలముతో సుమంత్రునివెంట దండయాత్ర వెడలి యుక్త కాలములో రామపురమువచ్చి చేరెను. ఈలోపల రాజుతననంరక్షణార్థ మయి సుమంత్రుఁ డప్పగించిపోయిన కావలివారి నేలాగుననో తప్పించుకొనిపోయి, వెట్టిపాటలు పాడుచు, అడవిపువ్వులతో కిరీటము చేసికొని శిరస్సున ధరించి రాజునని చెప్పుకొనుచు, నరిపాలములలో తిరుగుచుండఁగాఁ జూచి కళావతియొక్క సైనికు లాతని తమ రాణిశి బిరమునకు తీసికొనినచ్చి సమర్పించిరి. కళావతి తండ్రిని దర్శింపవలెనని యెంతయభిలాష కలదయినను, అప్పుడు చూచుట శుభదాయకము కాదనియు నిద్రపోయి లేచి మందులబలముచేత కొంత మనస్థైర్యము పొందినతరువాత చూచుట యుచితమనియు వైద్యులు చెప్పుటచేత తండ్రినొకగదిలో పడుండఁ జెట్టించి వైద్యులచేత తగిన చికిత్సలుచేయించుచు, తండ్రినిమరల స్వస్థచిత్తునిగాఁ జేసినపక్షమున వారికి తనశరీర ముచున్న యాభరణముల నన్నిటి నిచ్చెద నని వాగ్దానము చేసెను. ఈప్రకారముగా కొంతసే పుపచారములు చేసినతరువాత రాజు కొంతవఱకు కొమాతైను చూడఁదగిన యవస్థకు వచ్చెను.

తండ్రిబిడ్డల సమావేశసమయమున జరిగిన సంభాషణము విన్న వారిహృదయములు నీరుగా కరుగకమానవు. అతనికితనప్రియపుత్రికను కన్నులు చల్లగా మరల చూడఁగలిగినందుకు సంతోషమును, చిన్న తప్పిదమునిమిత్తము ముందువెనుకలు విచారింపక నిష్కారణముగా తానన్యాయముచేసి వెడలనడచినకూతురే కష్టకాలమున నక్కఱకు వచ్చి పుత్రికాసేవాముచు కనబఱచుచున్నందుకు లజ్జయు, హృదయ ములో పిరిగొనఁజొచ్చెను. ఈలజ్జా పమోదము లిదివఱకున్న చిత్త చాంచల్యమునకు తోడుపడి కొంతసే పాతఁడు తా నప్పు డెక్కడ నున్నాఁడో, తన్నంతప్రేమతో కాగిలిించికొని యాదరించుచున్నవా

రెవ్వరో తెలిసికోలేని యవస్థలో నుండెను. అప్పు డతఁడు చెంత నున్నవారిని జూచి తా నామెను కళావతినిగా భ్రమించుచున్నందుకు నవ్వవలదనిచెప్పి, అమ్మా! నేనుచేసిన యపరాధమును తుమింపు మని కొమా రైపాదములమీఁద పడఁబోయెను. ఇంతసేపును మోకారించు కొని కూరుచుండి యుపచారములు చేయుచు తండ్రి యాశీర్వాద మునకయి నిరీక్షించియున్న కళావతి యప్పుడు తండ్రిని పట్టుకొని లేవ నెత్తి, ఆశీర్వాదమున కర్జురాలయిన తనకాశ్శమీఁద పడఁబోవుట పెద్దవారి కుచితము కాదనియు, తానుప్రేమాస్పదురాలయిన కళావ తియు ప్రియపుత్రికయు నగుటచేత మ్రొక్కుట తనకు ధర్మమనియు బహువిధములఁ జెప్పి తండ్రిని శాంతిపఱుపఁజూచెను. అంతేకాక తన్ను కఱువవచ్చిన శత్రువులకుక్కనై నను లోపలఁ జొచ్చినయెడల వెడలఁ గొట్టి మనసుకొలుపరానియటువంటికంటికి రాత్రియందు వృద్ధుఁడయిన కన్నతండ్రిని దయమాలి యిలువెడలఁగొట్టినందునకయి తనయప్పలు సిగ్గుపడవలసియుండు ననియు, అటువంటికఠినురాండ్ర గర్వసంహారము చేసి పితృఋణమును బాపుకొనుటకయి సేనలతో కోసలదేశమునుండి వచ్చిననియు, ఆమెతండ్రితో విన్నవించెను. అందుమీఁద నతఁడు తానువృద్ధుఁడును మతిపోయినవాఁడు నగుటవలన ఏమిచేయునదియు నెఱుఁగక చేసినయపకారమును మఱచిపోయి తుమింపవలయుననియు నీవునన్ను ద్వేషించినను ద్వేషించుటకు తగినహేతువున్నదికాని నీయ ప్పలకేదియు లేదనియు, చెప్పి దీనత్వముతో వేఁడుకొనెను. కళావతి తనయప్పలకు ద్వేషహేతు వెట్లులేదో యట్లే తనకును లేదనియు, తండ్రిని ప్రేమించుట పుత్రికాధర్మ మనియు, చెప్పి సర్వవిధములనాతనిని శాంతాత్ముని జేయుచుండెను.

ఇక్కడ నీవిధముగా మంచిమాటలచేతను, ఔషధసేవచేతను పథ్యపానములచేతను, ఇతరోపచారములచేతను కూతురుతండ్రికి సుఖా

భివృద్ధి చేయుచుండఁగాఁ అక్కడ కృతఘ్నతకు జన్మస్థానములయిన
యప్పల స్థితిగతులను కొంతవిచారించుము. కన్నతండ్రియెడలనే ద్రోహ
ముతలఁచినవారు చేసికొన్న భర్తలయెడలమాత్రము ద్రోహము తలఁప
రనియెట్లు తలఁపవచ్చును? వాడు పతిశుశ్రూషిను పతివ్రతాధర్మమును
మఱచిపోయి కొంతకాలములోనే భర్తలయందలియనురాగమును విడి
చినవారయి తమపాపిష్ట హృదయముల నన్యులమీఁద వ్యాపింపఁ
జేసిరి. దై వికముగా నక్కచెల్లెండ యిద్దఱి హృదయములును యావన
గర్వముచేతను సౌందర్యగర్వముచేతను కన్నుగానక తనయన్నయైనసత్య
విక్రముని మోసముచేసి రాజ్యము నాక్రమించుకొనియున్న మగధరాజ
యిన యొక్కసుందరాంగునియందే తగిలియుండెను. ఆకాలమునందు
మధువాణియొక్క భర్త వీరవర్మ యాకస్మికముగా మరణము నొంది
నందున, ఆమె తనయప్పగారియింటికి పోయియుండెను. ఇద్దఱిమనస్సులు
నొక్కరిమీఁదనే తగిలియుండుటనుబట్టి యసూయచేత చిత్రాంగి చెల్లె
లికి రహస్యముగా నన్నములో విషముపెట్టింపఁగా మధువాణి మృతి
నొందెను ఈసంగతి యేలాగుననో బయలఁబడఁగా భర్తయైన శ్రుతకీర్తి
యామెను చెఱసాలయందుఁ బెట్టించి, సుందరాంగునితోనా మెఱుంగలిగిన
చెడుసంబంధము తెలియఁగాఁగా భార్యను శిర శ్చేదము చేయించెను.

పాపాత్మురాండ్రయిన యాయురువురకును తగినట్టుగా దుర్మర
ణము సంభవించెనని యెల్లవాడును సంతోషించుచుండఁగా నింకలోనే
హారొకసాపపుమాటకూడ విని భేదపడవలసినవారయిరి. ఈలోకము
లోమంచితసమే యెల్లప్పుడును విజయము నొందదు. కొన్నిసమయముల
యందు శ్రమములును కష్టములను పొందుచుందురు. కళావతి సేనలతో
వచ్చినకన్నసంగతి చారులవలనఁ దెలియఁగానే చిత్రాంగియు మధువా
ణియుసుందరాంగుని సేనాసమేతముగా చెల్లెలిమీఁదికిఁ బంపిరి. అప్పు
డుభయపైన్యములకును ఘోరయుద్ధము జరుగఁగా కళావతి యబలయ

య్యను మహాపౌరుషము కనబడిచి శత్రువులు వెంటఁగుపడునట్లు పోరి
 శిశుకార్కార్థము ప్రాణముల నిచ్చి శత్రువులు సహితము వేయినోళ్ళ
 శ్లాఘింపఁ దుదకు వీరస్వర్గమును పొందవలసినదాయెను. ఆహా! ఎంతసఁ
 గ్గాంగనకిట్టియకాలమరణము సంప్రాప్తమయినది! జగత్తులో దేవుని
 చర్య లద్భుతములుగదా! కొనూరైమరణవార్త విన్నతరువాత ముసలి
 రాజును చిరకాలము జీవింపలేదు. అతనిమరణమునకు ముందు సుమం
 త్రుఁడు నచ్చి తనపేరు చెప్పి తానే విశ్వాసియనుపేర నింతకాల మాత
 నిని కొలిచియుండుట మొదలయిన సంగతులను జెప్పి యారార్పఁ
 జూచెను గాని యామాటలవలన నేమియుఁ గార్యములేక యతఁడు
 కళావతిని తలఁచుకొని విలపించుచు ప్రాణములు విడిచెను. అటుతరు
 వాత ప్రభుభక్తియుక్తుఁడయినసుమంత్రుఁడుచు నీర్థవిచారముచేత తన
 స్వామిలోకమునే పొందెను.

అంతట సుందరాంగునియొక్క దౌర్జన్యమంతయు ప్రజలకు తెలిసి
 వారు తిరుగఁబడి చెఱలోనున్న సత్యవిక్రముని నిడిపించి సాయము
 చేయఁగా వారిసాహాయ్యముచేత నతఁడు దండెత్తినచ్చి యుద్ధము చేసి
 సుందరాంగుని సంహరించెను. మామగారి విషయమయికాని కళావతి
 విషయమయికాని జరిగిన దౌర్జన్యములో నెంతమాత్రమునుచేరి యుండ
 నట్టియు; వారియవస్థను విని మిక్కిలి పరితపించినట్టియు శ్రుతకీర్తి కురు
 దేశమునకు రాజయి పాలనము చేయసాగెను.

సంపూర్ణము.

దాన కేసరి విలాసము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-4-0]

కీర్తి శేష తై న రా వు బ హ డ్దా ద
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్ర హ స న ము లు
- మూడవ సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కౌతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నా ట క ము లు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
 - 5 మహానాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధ ము లు
- ప ద్య కా వ్య ము లు

- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రసికజనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభారత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాగిల్గిన్

దాన కేసరి విలాసము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

For favour of
Exhibition
for Kithakurani Samaj.

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

ముద్రా

ఈ కథయందు వచ్చుపాత్రములు

— .

దాన కేశరి—హస్తినాపురమునం దున్న యొకక్షత్రియప్రభువు.

సింహ కేశుడు—దాన కేశరివలన నుపకారముగొందినమిత్రుడు.

మిత్రప్రియుడు—దాన కేశరికి ప్రియమిత్రుడు.

మతినుంతుడు—దాన కేశరికి మఱియొకమిత్రుడు.

ధనపతి—దాన కేశరి కింకొకని త్రుడు.

హిత కాముడు—దాన కేశరికి హిత సేవకుడు.

విక్రమసింహుడు—ఒక సేనాధిపతి.

దాన కేసరి విలాసము

హస్తినాపురమునందు దాన కేసరియను మహాధనికుడైన రాజు పుత్రుఁ డొకఁ డుండెను. తండ్రిమరణానంతరము గణనాతీత మయిన ధనమంతయు నాతనిచేతిలోఁ బడినందున, కీర్తికాముఁడయి నడివయస్సులో నున్నయాతనికి దానపరుఁడు కావలె నన్నబుద్ధి పుట్టెను. అపరిమిత మయినయాతనిధన మెంతదానము చేసినను తఱుగవలసి నది కాదుగాని, అతఁడు సాధ్యమయినంతశీఘ్రముగా సమస్తమయిన వారికిని నానావిధముల వ్యయపెట్టి నారంభించెను. ఆతని త్యాగశీలత వలన లాభము పొందినవా రొక్కబీదలుమాత్రమేకారు; ధనవంతులు సహిత మాతనికి భృత్యు లయి వెనువెంటఁ దిరుగుచు బహువిధముల నాతనిసంపద ననుభవించిరి. ఆతనియింట బీదలకు సంతర్పణములును భాగ్యవంతులకు విందులును ప్రతిదినమును జరుగుచునే యుండును. దివారాత్రములయం దెప్పు డేవేళకు వచ్చినను, అభ్యాగతులకుఁగాని యతిథిలకుఁగాని యాతనిగృహమునం దన్నమున కేవిధమయిన యాటంకములేదు. నిరుపమానమయిన యాతనియాదార్యమువలనను ధనాతిశయమువలనను ముఖస్తుతి వ్రతపరాయణు లయిన యాచక శిఖామణులు మొదలుకొని మహాగంభీరు లయిన ప్రభురత్నములవఱకును గలపట్టణములోనివా రందఱు నాతనికి వశ్యులయి ప్రేమాను బంధమును గనఁబఱుచుచు, అనుసరించి, తిరుగుచుందురు. ప్రాపంచిక సుఖముల నన్నిటిని విడిచిపెట్టి ధనాశ లేక విరాగు లయినట్లు సంచరించెడు సన్యాసులుసహిత మనాహూతులయివచ్చి యాతనియింట యధేచ్ఛముగా పొడినంటలతోడ భిక్ష లారగించి పోవుచుందురు.

ఏకవీశ్వరుడయినను తనగ్రంథము లోకములో వ్యాపనము
 చెందవలెనని కోరికగలవాఁ డయినపక్షమున, అతఁడు దాని నాదాన
 కేసరి కంకితము చేసి యాతనివలన బహుధనవస్తువాహనములను
 పొందుటయేకాక యందువలన ఆపుస్తకమును సర్వజనాదరణపాత్ర
 మునుగాఁ జేసికొనుచుండును. ఏచిత్రకారుఁ డయిన తాను వ్రాసిన
 పట మమ్ముడు పోనిపక్షమున, వాఁడు దానిని దానకేసరియొద్దకుఁ
 దెచ్చి పటముయొక్క యోగ్యతనుగ్రహించి యాదరింపఁగలిగినసరసు
 లు లోకములో మఱియొకరు లేరనికొంచెము స్తుతించినచో నిస్సందేహ
 ముగా దాని కెంతవెలయైననువచ్చును. ఏవర్తకుడయినను సామాన్య
 సంసారులు కొనలేనివస్త్రాభరణములుగాని వింతవస్తువులుగాని తన
 వద్దకు వచ్చినప్పుడు వాఁడు వానిని తిన్నగా దానకేసరినన్నిధికిఁ గొని
 వచ్చి యటువంటియపరూప మయినయమూల్యవస్తువును ముందుగా
 నతనికిఁ జూపక యితరులకు విక్రయింపలేనివానివలె నటించి యావస్తు
 వాతని కగటఁగట్టి యభీష్టలాభమును పొందుచుండును. ఇట్టివస్తువుల
 వలన ప్రయోజన మేమియు లేకపోయినను, తెచ్చినదానినెల్ల కొను
 చుండుటచేత నుపయుక్తములుకాని యిట్టివస్తువులతోగృహమంతయు
 మాత్రము నిండి కాలుపెట్టుట కెడము లేకుండెను. ఈప్రకారముగా
 ఇబ్బంది కలుగఁజేయుచుండిన విట్టియచేతనవస్తువులుమాత్రమే కావు.
 దర్శనార్థము నిత్యమును విజయముచేసెడుచేతను లయినసోమరిప్రభువు
 లును, నిరక్షరకుక్షు లయిన మహాకవీశ్వరులును, చిత్రవిద్యాకుశలులు
 గాని యపూర్వచిత్రకారులును, పనిపాటులు లేనియిటువంటి పలు
 శైగల యితరమహానుభావులును, ముఖస్తుతులయందుఁ దమకుఁగల
 నిరుపమాన పాండిత్యమును గనఁబఱుచుచు, స్తోత్రపాఠములతో
 నాతనిని స్వర్గలోకమున కెక్కించుచు, అమ్మెడువస్తువులలో సారము

తేనందున తమమాటలనే యెక్కువవెలకు విక్రయించుచు బెల్లము నీగలు ముసరినట్లు ముసరి యాతని బాధించు చుందురు. వీరిలో స్వేచ్ఛగా తమపూర్వు లార్జించినధనమును దుర్వినియోగము చేసి యప్పులపాలై చేసినయప్పులు తీర్చలేకపోవుటచేత ఋణప్రదాతలచే చెఱసాలయందు పెట్టింపఁబడి దానకేసరిచే విడిపింపఁబడిన గొప్ప యింటిబిడ్డలును పలువు రున్నారు. అందుచేత వా రాతనియందు బద్ధానురాగము గలవా రయి యాతని నెప్పుడును విడువక సదా యనుసరించి తిరుగుచు, ధనసంపదయం దాతనితో సమానులుకాలేక పోయినను, అతివ్యయమునందుమాత్రము సమాను లగుచు, కష్టపడి సంపాదించినది గాక తేరగా వచ్చినదగుటచేత మిత్రునిధనమును స్వేచ్ఛగా వెచ్చపెట్టుచుందురు. ఈప్రకారముగాతమయాదాయమున కంటె నెక్కువగా వ్యయమచేయుమిత్రులలో నొక్కఁ డయినసింహా కేతుఁడు ఋణములపా లయినందున, మొన్న నీనడుమనే యాతని ఋణవిముక్తుని జేయుట కయి దానకేసరి వేయిరూపాయల నప్పుల వారి కిచ్చెను.

ఇటువంటి మిత్రకోటిగో మఱియొక తెగవారుకూడఁ గలరు. వారు తమయొద్ద నున్నయొకకుక్కమీఁదఁగాని గుఱ్ఱముమీఁదఁగాని మఱియొక వస్తువుమీఁదఁగాని దానకేసరికి మనసుతగిలినట్టు కనఁబడఁ గానే యావస్తువుయొక్కయోగ్యతను సహస్రగుణములవర్ణించితత్త్వ ణ మాతఁడు మక్కువపడినవస్తువు నాతనికి కానుకగా పంపి తా మతని గొప్పతనమునకు తగినట్టుగా నంతకంటె మంచివస్తువును పంపలేక పోయినందున కయి తమకుఁ గలవ్యసనమును తెలుపుచు, కాలక్రమ మున తా మాతనికిచ్చినవస్తువువెలకంటె నూఱురెట్లుధనమాతనివలన లాగుచుందురు. ఇటువంటివారు తాము గౌరవముగలవా రయినట్టును

తా మిచ్చినవస్తువులకు వెలపుచ్చుకోనివారయినట్లును పయికినటించుచున్నను, లోపల ధనాశ గలవా రయి తా మొకచిన్నవస్తువు నాతని కిచ్చి యాతనివలన నమూల్యరత్నాభరణాదులను బహుమానము పొందుచుందురు. ఈవిధముగా నీనడుమనే మిత్రప్రియుఁ డనునతఁడు కామధేనుసంతతి యని పొగడుచు నాతని కొకకపిలగోవును బంపెను; మఱియొకమిత్రుఁ డయిన మతిమంతుఁ డనునాతఁడు సింహముల నయినను వేఁటాడు నని పొగడుచు రెండుజాగిలపుప్పిల్లలను బంపెను; నిష్కపటస్వభావుఁ డయినదానకేసరి వారిసుస్వభావము గనిపెట్టలేక వారు తనకు నిజమయినమిత్రులనియు తనమీఁది నిర్వాజప్రేమచేత తన కాజంతువులను బంపి రనియు విశ్వసించి వారుచేసిన బహుమానముల నంగీకరించి, ఏదోమిషమీఁద వారి కొకనాఁడు విందుచేసి వారిలో నొకనికి మంచివజ్రపు ఘంగరమును మఱియొకని కాణిముత్యాలహారమును బహుమతులుచేసెను.

ఈమిత్రోత్తము లాయనవలన ధనాకర్షణమునకయి యనేక మార్గములు కనిపెట్టి యున్నారు. అందుఁ గొందఱు ముందుగాఁ దా మేమియుఁ బంపకయే తాముకన్ను వేసిన వస్తువును సంపాదించుట కయి సమయము వేచి యది నుంచివస్తు వనియు, దానిని గలవాఁడు ధన్యాత్ముఁ డనియు పొగడుచు, తన కావస్తువు కావలె నని ప్రత్యక్షముగాఁ జెప్పక తమ కావస్తువునందు మక్కువయున్నట్లు దానకేసరి గ్రహించునట్లుమాత్రము చేయుచుందురు. మూయ లెఱుఁగనియా దానకేసరి వారి యభిప్రాయమును గనిపెట్టి కావలసినయెడల వారావస్తువును దీసికోవచ్చు నని చెప్పఁగా, తమకు దానిమీఁద నభిలాషము లేనట్లు నటించుచు తాము దానిని నిరాకరించినపక్షమున నాతని మనస్సు చిన్నపోవునేమోయని యాతనిమీఁదియనుగ్రహము

చేతనే తా మది నిర్బంధముమీఁద నంగీకరించి తాము కన్ను వేసిన వస్తువునుకడ తేర్చుచుందురు. ఇటువంటి మిత్రశిఖామణులవలన దానకేసరికి లభించెడుప్రతిఫల మంతయు వ్యయప్రయాసములేని స్తోత్రపాఠములేకాని యంతకంటె మఱి దోదియు లేదు.

ఈప్రకారముగా దానకేసరి సొ మ్మంతయు ముఖస్తుతిపరాయణులవిషయమున మాత్రమే వినియోగపడుచుండలేదు. అతఁడు శ్లాఘనీయములై నయు త్తమకార్యముల ననేకములను జేసియున్నాఁడు. అతఁడు యోగ్యులయినవారి వివాహకార్యములకును; అన్నసత్రిములకును, విద్యాశాలలకును, కూడ విశేషధనమును వినియోగించెను. కాని యాతనివ్యయములో విశేషభాగము ముఖస్తోత్రములుచేయు వంచకులకును, కృత్రిమమిత్రులకును దుర్వినియోగమేయగుచుండెను. వారు వంచకు లనిమాత్ర మాతనికి తెలియదు. వారెప్పుడును అనుసరించి వెంటతిరుగుచుండుటచేత తనమీఁద వారికి నిజమయిన యనురాగమే కలదనియు వారు సదా స్తుతులు చేయుచుండుటచేత తన సడత మంచివారికి ప్రశంసనీయముగా నున్నందుననే వారు శ్లాఘించుచున్నారనియు, నమ్ముచు వచ్చెను. ఈస్తోత్రపాఠకులును మిత్రవేషధారులును చుట్టునుజేరి ప్రతిదినమును సహపంక్తిని విందు లొరగించుచు శ్లాఘించుచుండఁగా జూచుచున్న సంతోషములో నతఁడు నిజ మయినమిత్రులకును ముఖస్తుతిపరాయణులకును గలవ్యత్యాసమును గనిపెట్టలేకపోయెను. అంతేకాక యింతమంది మనసుకీలిన సఖులు పౌభాత్రముతో త న్నెప్పుడును విడువక యనుసరించుచు తనసుఖదుఃఖములకు పాలివా రయి తన్ను ధన్యుని జేయుచుండఁగా కన్నులపండువుగాఁ జూచుచుండెడిభాగ్యమునకంటె లోకములో

మఱియేది కావలె నని భావించుకొని యతఁడు మనసులోపరమానంద భరితుఁ డగుచుండెను.

ధనలక్ష్మీ తనయింట కాపురమున్న ట్లుండుటచేత నతఁడీ ప్రకారముగా దానధర్మములు చేయుచుముందుసంగతి యెంతమాత్ర మును విచారింపక తనధనము తఱుగక యెంతకాలముండునో యన్న యూలోచనయైనను లేక నిత్యమును విందులకొఱకును సంతర్పణముల కొఱకును దానములకొఱకును బహుమానములకొఱకును మితము తప్పి వ్యయము చేయుచు రాగా అత్యయములు కానందున క్రమక్ర మముగా పర్వతోపమానములైన యాతని ధనరాసులు సహితము క్షీణించి నన్నగిల్లసాగెను. ఈసమయములో నాతని క్షేమమునుగోరి నిజమయినస్థితిని దెలిపి యాతని కన్నుదెఱపి, అతివ్యయమునుండి మరలింపఁ గలవా రెవ్వరును గానఁబడలేదు. అతని నంధునిగానే యుంచి యాతనిదానములవలననే తాము బాగుపడ నపేక్షించెడు స్వప్రయోజనపరు లయినస్తుతిపాఠకులు మొదలైనవాడు తమలాభ మునకు భంగము కలుగునట్లుగా నాతని కెప్పుడును హితము చెప్పరు. అయినను హితకాముఁడ నెడు విశ్వాసియైనయొకభృత్యుఁడుమాత్రము సాహసముచేసి యాతని ప్రస్తుతస్థితిని దెలిపి వ్యయము తగ్గింపవలసిన దని బహువిధములఁ బ్రార్థించిచెప్పి తనయజమానుని దుర్వ్యయముల నుండి మరలింపఁ జూచెనుగాని, దానకేసరి తనసేవకుని హితబోధ యుండు లక్ష్యముంచక యాతని మాటలను పెడచెవులఁ బెట్టెను. తుదకు హితకాముఁ డొంటిగానున్నప్పు డొకనాఁడు తనయజమానుని చెంతఁ జేరి యొక్కసారి యావ్యయములగూర్చినలెక్కల నైనను చూచుకోవలసిన దని బతిమాలి చెప్పెను. ఆహితోపదేశ మాతని చెవులకు రుచింపనందున ముం దెప్పు డయిన లెక్కలు చూచెద నని

యప్పటి కేదో చెప్పి యాప్రసంగమును చాలించెనే కాని యతడు నిజస్థితి విచారించుట కెంతమాత్రమును ప్రయత్నించినవాఁడు కాడు. ధనికుఁడు తాను నిర్ధనుఁ డగుచున్నా నని తెలిసికొనఁ గోరకుండుట లోకస్వభావ మయ్యియే యున్నది. అట్టివాఁడు నిజముగా తాను ధన హీనుఁ డగువఱకును పరులుచెప్పెడు మాటలను నమ్మఁడు. స్వామి హితార్థియైన యాహితకాముఁడు తనప్రభువు చెడిపోవుచున్నాఁ డన్న దుఃఖము మనస్సును బాధింపఁగా సహింపలేక, లోపల విందులఱును, సంగీతములును మహావైభవముతో జరుగుచున్నప్పుడు తానొక్క డును దూరముగా నొక్కరహస్యస్థలమునకుఁబోయి తనయజమానుని వెట్టియూచిని దలఁచుకొని కొంతసేపు దుఃఖించి వచ్చుచుండును. ధనమువలనను వెట్టిదానములవలనను వచ్చెడి మిన్నముట్టుచున్న యీముఖస్తుతు లన్నియు ధన ముడిగి దానములు కట్టుపడఁగానే యడుగంటి మూలపడు ననియు, ఇప్పుడీగలవలె ముసరుచున్న యా స్తోత్రపాఠకు లందఱును గాలి యెదురు తిరుగఁగానే నానాముఖముల చెదరిపోదు రనియు, అప్పుడు విందులతోఁ గూడిననిత్యోత్సవము లన్నియు నిత్యోపవాసములుగా మాటవలసి వచ్చు ననియు, పరిపరి విధముల చింతించి హితకాముఁడు తనయజమానునినిమిత్తము కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచుండును.

ఇట్లుండఁగా నత్యల్పకాలములోనే దాన కేసరికి హితకాముని మాటలను వినవలసినయవస్థయు సంభవించినది. ఇంట నున్నొక్క మంతయు కడతేఱినది; భూములమీఁద ముందు వచ్చెడుపంటలతో తీర్చుకొనెడిపద్ధతిని కావులవద్ద వుచ్చుకొన్న సొమ్మును వ్యయపడి పోయినది; అఱివు తెప్పించిన వస్తువులకయి యంగళ్ళవాండ్ర కియ్య వలసిన ధనము తనకున్న చరస్థిరరూప మయిన సొత్తును మించిపోయి

నది. ఇంట నున్న వెండిబంగారపువస్తువులును విక్రయించినవి పోగా మిగిలినవి. తాకట్టు పడినవి అట్టిస్థితిలో దానకేశరి హితకామునిఁ బిలిచి కొన్ని మాన్యములు విక్రయించి ధనము తేవలసినదని చెప్పగా అతఁ డీవఱకుచేసిన ఋణములమొత్తమే మాన్యముల నన్నిటిని విక్రయించివేసినను తీరదని చెప్పినప్పుడు దానకేశరి యత్యాశ్చర్యపడి మనకు నూలుపుట్ల పంటభూమియు లెక్కలేని తోటలును ఉన్నవి కావా యని పలికెను. “ప్రపంచమంతయు నున్నను, దానికి సహితము పరిమితియున్నది కాని లేకపోలేదు. వెనుకముందులు చూడక దానము చేయ మొదలుపెట్టినపక్షమున కొంతకాలములో ప్రపంచమంతయు తిరిగిపోవును. అట్టిస్థితిలో మీరుచేసెడు వ్యయములకు మీభూము లేమిలెక్క?” అని యతఁడు సమాధానము చెప్పెను.

అప్పుడును దానకేశరి విచారపడక తాను ధనమును దానధర్మములకొఱకును మిత్రసంతోషముకొఱకును వినియోగించితిని గాని తుచ్ఛములయిన యింద్రియసుఖములకొఱకును దుర్మార్గపుకార్యముల కొఱకును పాడుచేయలేదుగదా యని మనస్సులో నొకవిధమైన తృప్తిని గలుగఁజేసికొని ధైర్య మవలంబించి యుండెను అయినను హితకాముఁడుమాత్రము తనయజమానుని స్థితిని దలంచుకొని దుఃఖింపసాగెను. అది చూచి దానకేశరి తన కంతమంది మిత్రులుండఁగా విచారింపవలసినపని లేదనియు, తనవలన నుపకారమును పొందిన గణనాతీత మయిన మిత్రసంఘము తనస్థితిని తెలుపుటయే తడవుగా తనకు వలసిన సహాయమును బంపి తనగౌరవమును కాపాడుటకు సిద్ధముగా నుందురనియు, చెప్పి యాతని నోదార్చెను. ఇట్లు పయికిఁ జెప్పుటమాత్రమే కాక దానకేశరి మనస్సులోకూడఁ గలిగి యున్న కాలములో తనవలన లాభమును పొందినవా రందఱును

తప్పక తన కాపత్సమయములో నక్కఱకు వత్తు రని దృఢముగా నమ్మినవాఁ డయి వెనుకటికాలములో తనవలన విశేషలాభమును పొందినమిత్రప్రియుఁడు, మతిమంతుఁడు, ధనపతి మొదలయినవారి యొద్దకును, కొంచెముకాలముక్రిందటనే యాతని యప్పు లన్నియుతీర్చి యాతనిని చెఱసాలనుండి తప్పించినసింహాకేతునకును, వర్తమానములు పంపెను. తక్కినవారివలెనే యిప్పుడు సింహాకేతుఁడును తన పినతండ్రి మృతుఁడు కాఁగా నాతనిసొత్తంతయు తన్ను చేరినందున మహాధనికుఁ డయి యుండెను. అందుచేత దానకేసరి యిప్పు డాతనిని తాను వెనుక ఋణవిముక్తునిగాఁ జేయుటకై యిచ్చినవేయిరూపాయలను మరల నిచ్చివేయు మని యడుగఁబి, తక్కినవారినితనకు చెఱిరెండేసివందలరూపాయలును బదు లడిగెను. అతఁ డిప్పు డడిగినది రెండేసివందలరూపాయలఋణమే యయినను వా రొక్కొక్కరీతనివలన దానికి పదిరెల్లధనము ననుభవించి యున్నారు.

దానకేసరి పంపినమనుష్యుఁడు మొట్టమొదట మతిమంతుని యింటికి వెళ్ళెను. అతఁ డావఱకు దానకేసరి యింటనున్న యొక విచిత్రమయిన వెండిపల్లెముమీఁద కన్ను వేసి తుదకు దానియందు తనకు మక్కువ గలదనికూడ తెలిపియున్నందున, అది యెప్పుడువచ్చి తనయిల్లుచేరునాయన్నచిత్రతో నిద్రలోసహితము దానినే పలవరింపుచుండెను. ఇట్లుండఁగా దానకేసరి పంపినమనుష్యుఁ డక్కడకు పోయినందున వెండిపల్లెము వానిచేతకిచ్చి పంపినేమోయని యులికిపడిలేచి వచ్చియేమిసమాచారమనియడిగెను. వాఁడుతనయజమానునియొక్క స్థితినిజెప్పి కొంతసామ్మ బదు లడిగి తెచ్చుటకయి యాతఁడు పంపఁగా వచ్చితి నని చెప్పఁగానే యతనికి ముఖమునందు మునుపున్న కళపోయి వెలవెలపోయి యుత్సాహము తగ్గినవాఁ డయి యాప్రకారముగానీతి

భోధకారంభించెను—“నీయజమానుడును చేయుచుండినయతివ్యయమునుబట్టి యతఁడు చెడిపోవునని నేను చిరకాలముక్రిందటనే కనిపెట్టి, ఈసంగతి యాతనితో చెప్పవలె నని యుద్దేశించుకొని భోజనమున కనెడిమిషమీఁద తఱుచుగా నే నాతనియింటికి వెళ్ళుచుండెడివాఁడను. అయినను నీ విఁకముం దీయమితవ్యయమును గట్టిపెట్టి పొదుపుగా వాడుకోకపోయినపక్షమున శీఘ్రకాలములోనే చెడిపోదువని చెప్పటకు చూచినప్పుడెల్లను మాట నానాలుకచివరకు వచ్చుచుండెడిది కాని యామాటవల్ల నాతనిమనసు చిన్నపోవునేమోయని తలఁచి యాతనియందు నా కున్నగౌరవమునుబట్టి మరల మరలించుకొనుచుండెడివాఁడను. అంతేకాక నేను వృధాగా మాటచెఱుపుకొనుటయేకానీ నాహితోపదేశము నతఁడు చెవినిబెట్టఁ డని కూడ తోచి నేను విరక్తి చేసికొని యూర కుండెడివాఁడను.”—ఈమాటలలో మతిమంతుఁడు తఱుచుగా విందు లారగించుటకు విజయం చేయుచు వచ్చినమాట సత్యమేకానిదానకేసరికిహితోపదేశముచేయ నుద్యుక్తుఁడనయి వెళ్ళితి నన్నమాటమాత్రముసత్యముకాదు. అతనికి హితోపదేశమునుజేయుటకుమాటుగా నితఁడును, ఈతనివంటిమహానుభావులు మఱికొందఱును సదా యాతనిని ముఖస్తుతులు చేయుచు, ఆతనియాదార్యమును శ్లాఘించుచు, అతివ్యయము చేయుటకై యాతనిని మఱింత ప్రోత్సహపఱచుచుండెడివారు, మిత్రునిక్షేమమునం దింతయాసక్తిగల యీమహాపురుషుఁ డిప్పు డీవచ్చిన మనుష్యునిచేతిలో రెండురూపాయలుపెట్టి మతిమంతుఁ డింటలే డని చెప్పవలసిన దని చెప్పి వానిని బంపివేసెను.

ఈప్రకారముగానే మిత్రప్రియునియొద్దకు వెళ్ళినమనుష్యుఁడును తనయజమానునివద్దకు వట్టిచేతులతోనేవచ్చెను. దానకేసరిచేసిన

విందులతోనే పెరిగి యాతఁడు చేసినబహుమానములతోనే మహా
 ధనికుఁ డైనయీమిత్రప్రియుఁడు దానకేసరికి బదులుకావలసి వచ్చిన
 దన్నమాట మొట్టమొదట నమ్మలేదుగాని, ఆతనిస్థితి చెడిపోయిన
 మాట వచ్చినసేవకుఁడు నమ్మకము పుట్టునట్లు చెప్పినమీఁదట తన
 కెంతోవ్యసనము కలిగినట్లు నటించి యిట్టికష్టసమయములో తనప్రాణ
 మిత్రునకు సహాయపడలేని దురవస్థ తనకు సంభవించిన దని చెప్పి
 నొచ్చుకొనసాగెను. “ఓయీ! దానకేసరికిని నాకును దేహములేవేఱు
 కాని ప్రాణ మొక్కటిదే. సుమా! నాసుఖము నయినమానుకొని
 నాప్రాణమిత్రుఁ డయినదానకేసరియొక్క సుఖమునిమిత్త మయి
 నేను నాసర్వస్వమ్మును వినియోగింపవలసినవాఁడను. అయినను నా
 కటువంటిమిత్రోత్తమునికి సహాయము చేయలేక కృతఘ్నుఁడను
 కావలసినదుర్దశ యిప్పుడు పట్టినందుకు నాకెంతో దుఃఖ మగుచున్నది.
 ఒకభూమిని కొనుటకయి మొన్నటిదినముననే నేను నావద్ద నున్నసా
 మ్మంతయుఁ బంపివేయుటయేకాక కొంతఋణముకూడ చేయవలసి
 వచ్చినది. అయ్యో! మిత్రకార్యము నింతమాత్రము చేయలేకపోవు
 చున్నానుగదా యని నామనస్సులో నాకేలజ్జపుట్టి జీవచ్ఛవము నయి
 యున్నాను. ధన మున్నపక్షమున కష్టసమయములో ప్రాణాధికుఁ
 డయినమిత్రోత్తమునకు సహాయము చేయఁగలుగుటకంటె సంతో
 షకర మయినకార్యము నాకు మఱియొకటి లేదు” అని క్రియలేనిపొడి
 మాట లనేకములు చెప్పి యతఁడు తాను నిజముగా వ్యసనపడుచున్న
 వానివలె నటించసాగెను. అతఁడు కొత్తగా భూములు కొన్నందున
 కెంతమాత్రమును సందేహము లేదుగాని తనయొద్దఁ బ్రస్తుతము
 సొమ్ములే దన్నమాటమాత్ర మబద్ధము.

ఇటువంటివంచకుల నెవ్వరైన మిత్రులని చెప్పగలరా? ముఖస్తుతులుచేయువారందఱును సామాన్యముగానిట్టివారుగానేయుందురు. దానకేసరి మిత్రప్రియునియందు పుత్రప్రేమ కలిగియుండెడివాడనియు, మిత్రప్రియుని ఋణముల నన్నిటిని తీర్చె ననియు, మేడకట్టుకొనుటకు సహాయము చేసెననియు, ఇంచుమించుగా ప్రతిదినమును వస్త్రభూషణాదిరూపమున నేదో బహుమానము చేయుచుండెననియు ఎల్లవారును నెఱుఁగుదురు. ఇటువంటి మహోపకారములను పొందిన పరమనీచుడయిన మిత్రప్రియుఁడు కృతఘ్నుఁ డయి తా నాతనివలన నీవఱకు నూఱురె ట్లధికధనమును పొందినవాఁ డయ్యును తా నిప్పుడు శక్తుఁడయి యుండియు తనయుపకర్తకు కష్టకాలమందు ముష్టిరూపాయ లిన్నాఱు బదులీయలేకపోయెను. దానకేసరి మనుష్యులను పంపిన ధనపతి మొదలయిన తక్కినవారందఱునుగూడ సామ్మియ్యక తప్పించుకొనుట కయి యేవో యిటువంటి ప్రత్యుత్తరములనే పంపిరి. దానకేసరియొక్క యాదార్యమువలన కారాగృహమునుండి విముక్తుఁడయి యిప్పుడుమహా ధనికుఁ డయి యున్నసింహకేతుఁడు సహితము తన కతఁడు ధర్మార్థముగా నిచ్చిన రెండువేలరూపాయలను బదులుగా నిచ్చుట కయిన మనసురాక నిరాకరించెను.

ధనికుఁడుగా నున్నప్పు డాతనియింటిచుట్టును తిరుగుచుండెడి పెద్ద లందఱును బీదతనమురాగానే యిప్పుడు సాధ్యమయినంతవఱకాతనియింటిసమీపమునకుఁ బోవుటకే మానుకొన మొదలుపెట్టిరి. మహాదాత యనియు విశరణశాలి యనియు దయార్ద్రహృదయుఁడనియు పరోపకార శీలుఁడనియు నాకాశ మంటునట్లుగా నిన్నటి వఱకును దానకేసరిని స్తుతిచేయుచు వచ్చినపుణ్యపురుషులే యిప్పుడు సిగ్గుపడక నిన్నస్తుతిచేసిననోటితోనే నేడు దుర్వ్యయపరాయణుఁ

డనియు బుద్ధిహీనుఁ డనియు దూరాలోచన లేనివాఁ డనియు బహు విధముల నిందింపసాగిరి. ఆతనియం దొక్కలోపము మాత్రము నిజముగానే యున్నది. ఇటువంటివారిని తనమిత్రత్వమునకును దాతృత్వమునకును పాత్రభూతులనుగాఁ జేసికొనుటయే గొప్పబుద్ధి హీనత. ఇంతవఱకును నిరతాన్నప్రదానములతో నిండియుండిన దానకేసరిగృహ మిప్పుడు వేళకు వచ్చినయొక్కపర దేశికి పిలిచిపట్టె డన్నము పెట్టుటకు నోచుకొనినదయ్యెను. ఇప్పు డాగృహము మును పటివలె విందు లారగించెడివారితోను స్త్రోత్రపాఠములు చేయువారి తోను నిండియుండక మాఋణములు తీర్చవలయు ననియు మావడ్డి యియ్యవలయు ననియు కేకలువేసెడికఠినహృదయు లయినయప్పుల వారితోను వెచ్చము లిచ్చినవారితోను సందడిగా నుండెను. అందు చేత నాతని యిల్లిప్పుడు సుఖదాయకముగా నుండక యాతనిపాలికి కొకగొప్ప చెఱసాలవలె నుండెను. ఒకఁడు వచ్చి తన యేఁబదిరూపాయలను ఇచ్చినదాఁక కదల నని చెప్పెను; ఇంకొకఁడువచ్చి తననూఱు రూపాయలును చేతిలో పడువఱకును అభోజనము కూరుచుండెద నని గుమ్మమున కడ్డముగా ప్రాణాచారము పడును; మఱియొకఁడు వచ్చి నాయినూఱురూపాయలను ఇచ్చి మఱికదలు మని మొలలో చెయి వేసి నిలువఁ బెట్టును.

ఈప్రకారముగా నున్నస్థితిలో దానకేసరి మఱియొక్కగొప్ప విందు తలపెట్టి ఊర నున్న పెద్దమనుష్యుల కందఱికిని తనయింటఁగోజ నముచేసి త న్నాదరించి పోవలసిన దని యాహ్వానపత్రికలను బంపెను. అదిచూచి యెల్లవారును వింతపడి మరల నాతని కేదో రావలసినధనము వచ్చిన దని భావించి యుండిరి. ఆవిందునకు హస్తీ నాపురమునందుఁ గలప్రముఖు లందఱును విజయంచేసిరి. ఆవచ్చిన

వారిలో సింహకేతుఁడు మిత్రప్రియుఁడు, మతిమంతుఁడు, ధనపతి
 మొగలయినవా రందఱును నుండిరి. వారందఱును దానకేసరియొక్క
 బీదతనము నిజమయినది కా దనియు నెవ్వరెవ్వరికి తనమీఁద నె
 శెంతప్రేమ యున్నదో కష్టసమయమునం దెవ్వరెవ్వ రేయేవిధముల
 సహాయము చేయుదురో పరీక్షించుటకయి యాతఁ డీవేషము
 వేసె ననియు భావించుకొని, తాము మొట్టమొదటనే యీగుంగతిని
 దెలిసికొని కావలసినంతధనము నిచ్చెద మని బయలుదేరిపోతిమి
 కదా యని విచారపడసాగిరి. అయినను వా రీవఱ కెండిపోయినదను
 కొన్నయూట యెండిపోకప్రవహించుచు మరలఁ దమ కుపయోగపడు
 చున్నందునకయి మనస్సులో నెంతోసంతోషపడిరి. కాఁబట్టి వా
 రొక్క రొక్కరే దానకేసరియొద్దకు వెళ్ళి తమదురదృష్టవశముచేత
 నాతఁ డడుగబంపినప్పుడే తమయొద్ద సొమ్ములేకపోయినందునకును,
 అటువంటి ప్రాణమిత్రని యభీష్టమునుచెల్లింపలేక పోయినందునకును
 చింతాకాంతి లయియున్నవారివలెను సిగ్గుపడుచున్నవారివలెను
 నటించుచు క్షమార్పణముచేయ మొదలుపెట్టిరి. అప్పుడు దానకేసరి
 తా నావఱ కే యావిషయమును మఱచిపోతి ననియు, అటువంటి
 యల్పాంశములను మరల తలపెట్టవల దనియు, చెప్పి వారిని సమా
 ధానపఱిచెను. ముఖస్తుతులును, నక్కనైచ్యములును చేసెడియీ
 ప్రభువు లందఱును మిత్రీవంచకు లయి దారిద్ర్యదశలోసమయమున
 కొక్కరును అక్కఱకు రాకపోయినను భాగ్యదశలో భోజనమునకు
 మాత్రము తప్పక విజయంచేసిరి. ఇటువంటివాడు బెల్ల మున్నంతవఱ
 కును ముసరుకొని యది కాఁగానే లేచిపోయెడి యీగలవంటివారే
 కాని యీమనుష్యకీటకము లంతకంటె నధికులు గారు. ఒకమూల
 సంగీతములు జరగుచుండఁగా ప్రభువు లందఱును విస్తృతముందు

కూరుచుండి లోపల నేదో యెత్తుగానుండి పయినిమటియొక విస్తరి బోర్లించియుండుట చూచి విస్తరిలో నేనో యపూర్వపదార్థములు వడ్డింపఁబడి యున్న వని తలఁచి యింతమంది కిప్పు డట్టివిందుచేయుట కయి ద్రవ్య మెక్కడనుండి వచ్చెనా యని కొందఱును, తమ్ము పరాభవ పఱుచుటకయి యితఁ డేమయిన పన్నుగడ పన్నియుం దునాయని కొందఱును, సావకాశముగా బహువిధముల నాలోచించు కొనుచుండురి. అంతట దానకేసరి చేసినయేర్పాటుప్రకారముగా సేవకులు ముందుగా వేడినీళ్ళు దొన్నెలలోఁ బోసి దెచ్చి ప్రతిభోజన పాత్రముముందును బెట్టిరి. చేయవలసినయేర్పాటు లన్నియు ముగిసినతరువాత భోజనముల కారంభింపవచ్చు నని పరిచారకులు వచ్చి చెప్పిరి. అప్పుడు విస్తృతముందు కూరుచున్న పెద్దలు వింత లయినయపూర్వభక్త్యములను వేగముగా చవిచూడవలె ననెడి యభిలాషతో పై విస్తరి తీయఁగానే, వారి కందఱికిని దానకేసరిచేసిన కొత్తయేర్పాటు చక్కఁగా బోధపడెను. ఆభోజనపాత్రములలో పూర్వానుభవమునుబట్టి వా రెదురుచూచుచున్న భక్త్యములేవియు లేక దానకేసరియొక్క బీదతనమునకును విందులకు విజయంచేసిన వారి యోగ్యతకును తగినట్టుగా నొక్కొక్కవిస్తరిలో నొక్కొక్క వట్టిగడ్డియుండ కానఁబడెను. వారదిచూచి యేమియు తోచక యాశ్చర్యపడుచుండఁగా దానకేసరి “ఓపశువులారా! మీరు గడ్డి తినవలసినవారే తినుండి” అని కేకలు వేయుచు, పరిచారికలందిచ్చు చెంబులతో వారి మొగములమీఁద పేడనేళ్ళు చల్ల నారంభించెను. ఈయపూర్వమయినయాదరణకు వా రత్యద్భుతపడి విస్తృతముందు చెంబులు విడిచియు పైబట్టలు పాఱవైచియు నానాముఖముల తొందరపడి పరుగులెత్తుట కారంభింపఁగా, దానకేసరి వారివెంటఁ బడి

“ఓసిగ్గుమాలినపశువులారా ! ఓభోజనమిశ్రులారా ! ఓగోముఖ వ్యాఘ్రములారా ! ఓకప్పయెలుగుపాములారా ! ఓముఖస్తోత్ర విద్వాంసులారా ! ” అని నానావిధము లయినవారివారి యర్హనామ ములతోఁ బిలుచుచు తఱుమఁజొచ్చెను. అప్పు డాప్రభువు లందఱును వీధిలోఁ బడి మానములు దక్కించుకొని పరుగెత్తుచు, ఆపిచ్చిప్రభువు వచ్చి త మ్మొక్కడ కలిసికొనునో యని వెనుక తిరిగిచూడక తిన్నగా తమయిండ్లలో దూఱి లోపలతలుపులు వేసికొని, నాటిగండము గడచి తప్పించుకొని ప్రాణములతో నీవలఁ బడఁగలిగినందులకు సంతోష భరితు లయిరి.

దానకేసరి హస్తినాపురమువారికిఁ జేసినవిందులలో నెల్లనిదియే కడపటిది. ఈవిందుతో నే యతఁడు హస్తినాపురజనులవద్ద కడసారి సెలవు గైకొనెను. అపురూప మయినయీవిందు ముగిసినతరువాత గొప్పభూకంపము వచ్చి పట్టణ మంతయు భూమిలో మునిగిపో వలయు ననియు, మారి మొదలయినమహావ్యాధులు వచ్చి పురజను లందఱు నొక్కపెట్టిన చావవలయు ననియు, పురజనులను శపించుచు దేవతలను భార్గించుచు మిట్టమధ్యాహ్నసమయమునందతఁ డొంటిగా పట్టణమునువిడిచి యరణ్యమునకు లేచిపోయెను. ఆపుర జనులయొక్క కృతఘ్నతవలన దానకేసరి యొక్కహస్తినాపురనివాసులమీఁదమాత్రమే కాక మానవకోటిమీఁద నెల్లను ద్వేషముగలిగిన వాఁ డయి విశ్వాసఘాతుకు లయినమనుష్యమృగములలో గలిసి యుండుటకంటె వారికంటెఁ గొంతదయాదాక్షిణ్యములు గలిగిన యడవిమృగములలోనుండుట యుత్తమ మని భావించుకొనెను, అతఁ డరణ్యము చేరినతరువాత మానవకోటియందాతనికిఁ గలిగినపరిపూర్ణ ద్వేషమునుబట్టి మానవకోటి ధరించుచిహ్నుములు ధరించుటకూడ

తన కవమానకర మని భావించుకొని వస్త్రవిసర్జనముసహితము చేసి
దిగంబరుఁ డయి, అడవులలోనిదుంపలను ఫలములను తిని యేళ్ళలోని
నీళ్ళుత్రాగి దేహధారణము చేయుచు, రాత్రిలుగుహలలోశయనిం
చుచు, మనుష్యముఖము కనఁబడినప్పుడెల్లను పెద్దపులిని జూచినప్పటి
కంటె నెక్కువగా భయపడి సాటిపోయి దూరముగా తొలఁగుచు,
ఒక్కమనుష్యకోటితప్ప మఱియేజంతు వయినను తుదకు ఘాతుకమృ
గము లయినను సహవాసయోగ్యములే యని తలఁచి యతఁడు వన్య
మృగములతోఁ గలిసి స్వేచ్ఛావిహారము చేయుచు, కాలము గడపు
చుండెను.

అయ్యో! పాపము! ఎంతశీఘ్రముగా దానకేసరి క్షయింపఁటి
యవస్థనుండి యెటువంటి యవస్థ పట్టినదో! అటువంటి యమూల్యము
లయినదివ్యవస్త్రములను ధరించినవాఁ డిప్పుడు దిగంబరుఁ డయ్యెను.
నిత్యమును స్తోత్రపాఠములు వి నెడిచెవులకిప్పుడు సింహవ్యాఘ్రాదుల
భయంకరధ్వనులు వినుచుండవలసిన గతిపట్టెను. సదా నూలుల
కొలఁది పరిచారకులతో చుట్టఁబడియుండెడువాని కిప్పుడు వన్యమృగ
ములమధ్య నుండవలసివచ్చెను. అయినను పూర్వమువలె నాతనికి
ధనాశగల యిచ్చకాలమారులకొలుపు లేక యిప్పు డీశ్వరుఁడులోకోప
కారముగా ననుగ్రహించిననోరు లేనిపరిచారకులసేవ లభించెను.—
చముఱక్కఱలేకయే యిప్పుడాతనికి పెట్టనిదీపములయిసూర్యచంద్రులు
వెలుతురునిచ్చుచున్నారు. పీవనలక్కఱలేకయేవాయు దేవుఁడుచల్ల గాలి
విసరి శ్రమ మడఁచుచున్నాడు; వియవగలపాత్రము లక్కఱలేకయే
నదులు నిర్మల మైనమధురోదకము నిచ్చుచున్నవి; ప్రతిఫల మపేక్షిం
పకయే వృక్షములు స్వాదు ఫలములను కానుకపట్టుచున్నవి. ఆహా!

ఇప్పుడు విన మనసయినను హృదయపూర్వకములుగానిసీచములయిన
స్తుతిపాఠము లెక్కడను వినఁబడవుగదా!

ఇట్టిస్థితిలో నొకనాఁడు దానకేసరి యాహారమునిమిత్త మొక
చెట్టుమొదల దుంపలు త్రవ్వకొనుచుండఁగా ధననిక్షేపము కానఁ
బడెను. సువర్ణపూర్ణ మయినరూగొప్పకలశమును పూర్వ మెవ్వఁడో
లుబ్ధుఁడు చోరులో రాజులో యపహరింతురన్న భయముచేత కావలసి
నప్పుడు కొనిపోవ నుద్దేశించి యక్కడ పాతిపెట్టి, తాను మరలవచ్చి
పుచ్చుకొనులోపల నెవ్వరికిని జెప్పక మృతినొంది యుండును. అందు
చేత నాధనరాశి యెవ్వరికిని మేలునుగాని హానిని జేయక యిప్పుడు
దానకేసరి కాకస్మికముగా నేత్రగోచర మగువఱకును భూగర్భములో
దాఁగి యడఁగి యుండెను. దానకేసరి మునుపటి మనస్సుతోనేయుండి
యున్న పక్షమున, ఆధనము మరలముఖస్తుతిపరాయణులను కృత్రిమ
మిత్రులను కావలసి నందఱిని సంపాదించుటకు చాలియున్నదిగాని
యిప్పు డాతనికి ప్రపంచముమీఁద రోతపుట్టి ధనమన్న కాలకూట
విషమువలె నుండెను. మనుష్యులలో జరగుచుండెడు దొంగతనముల
కును, అన్యాయములకును, లంచములకును, నార్జనములకును, హత్య
లకును, అసత్యములకును, సమస్తపాపములకును ధనమే మూల మని
యెంచి యతఁడు దానిని మరల భూమిలో పాతిపెట్టఁ దలఁచుకొనెను
గాని యింతలోనాదారి నొకసేనాసమూహము పోవుచున్నందునను
వారిని చూడఁగానే వ్యర్థముగాపూడియున్నయాధనముతో కృతఘ్ను
లను పాపులను పరవంచకులను నాశనము చేసి లోకములో పుణ్యము
వెలయింపవచ్చు నన్నబుద్ధి పుట్టినందునను వారిని తనయొద్దకు పిలిచి
వారు దుర్మార్గులను శిక్షించుటకయి యుపయోగించెడుపక్షమున ధన
మును వారి కియ్యవలెనని యుద్దేశించి, “ఓశూదలారా! మీరెక్కడకు

పోవుచున్నాడు?” అని యడిగెను. ఆసైనికులు తమ ప్రభు వయిన విక్రమసింహుఁడు మహాశూరుఁ డయితనప్రాణముల కాశపడక యనేక పర్యాయములు శత్రువులతో ఘోరయుద్ధము చేసి హస్తినాపురమును కాపాడి పురజనులకు మహాపకారము చేసినను వారావగింజంతయైన నుపకారచింత లేక కృతఘ్నులయి యావిక్రమసింహుని నిష్కారణముగా సేనాధిపత్యమునుండి తొలఁగించి యవమానింపవలయు నని ప్రయత్నించినందున నతఁడు తమ్ము తోఁపచేసికొని హస్తినాపురము నాక్రమించుకొనుటకయి దండెత్తిపోవుచుండఁగా తా మాతనివెంటఁ బోవుచున్నా మని చెప్పిరి. వారిపని యాతనికిహృద్యముగా నున్నందున దానకేసరి యప్పుడే యాసేనాధిపతిని తనయొద్దకు రప్పించి, తనకు దొరకినధనమంతయు నాతని కిచ్చి “ఈధనముతో నీవు నీసైనికుల కాహారపదార్థములు తక్కువపడకుండ నిచ్చుచు, ఎంతకాలమయినను యుద్ధముచేసి హస్తినాపురమును నేలమట్టముచేసి యాబాలవృద్ధముగా నందలివారి నందఱిని జంపి భూభారమునుశగ్గింపుము. కృతఘ్నులయిన పాపాత్ము లుండుట భూమికి భారముగాన నీవాదుష్టులయెడ లేశమయినను దయచూపవలదు. నా కిదే మహాపకారము” అని ప్రార్థించి పంపివేసెను. ఎంతమంచివారికిని కృతఘ్నులయెడల నిట్టి ద్వేషమే పుట్టునుగదా!

అతఁ డీప్రకారముగా మృగమధ్యమున మనుష్యరూపమున నున్న వింతమృగమువలె కాలము గడపుచుండఁగా, ఒకనాఁ డొక మనుష్యుఁ డాకస్మికముగా వచ్చి యాతఁడు వసించియున్నగుహవాకిట నిలువఁబడెను. వానిని జూచి మనుష్యసంచారములేని యీగుహముఖమున కొక్కమనుష్యుఁ డొంటిగా నేలవచ్చెనాయని దానకేసరి యద్భుతపడసాగెను. అట్లొంటిగా మహారణ్యమునఁ బడివచ్చి గుహముందు

నిలిచినవాఁడు హితకాముఁడు. నిర్మలహృదయుఁడయిన యతఁడు తన
యజమానునియందు నిజమయినప్రేమయును విశ్వాసమును గలవాఁ
డయి యాతనికి సంభవించినదుర్దశకు చింతిల్లుచు తనచేతనైన సాహ
య్యమును జేయవలె నన్నయద్దేశముతో నాతనిని వెదకుకొనుచు
తుదకక్కడఁ గనుఁగొనెను. పూర్వమటువంటి యింద్రవైభవమనుభ
వించిన దానకేశరి జీగివలెనయి దేహమున బట్టయయిననులేక తల్లి
గర్భమునుండి వచ్చినప్పటివలె దిగ్బరుఁడయి మృగసముదాయము
లో తిరుగుచుఁడఁగానే హితకాముఁ డప్పుడు నీశ్చేష్టితుఁడై నోట
మాటరాక కన్నులనీరు కాలువలుగట్ట చిత్రపుపత్రిమవలె నిలువఁ
బడెను. అట్లు కొంతసేపుండి తుదకు ధైర్యము వచ్చుకొని దానకేశరి
కాళ్ళమీఁదపడి కన్నులనీరుకార గద్గదస్వరముతో నతఁడు తాను
యజమానునితోగూడ నరణ్యమునందే నివసించుచు పరిచర్య చేయ
వచ్చిననియు తనసేవ నంగీకరింపవలయుననియు బహువిధముల దీన
ముగా ప్రార్థించియడిగెను. కాని మనుష్యకోటియం దాతనికిఁ గలిగి
యున్న యాయపారద్వేషములో దానకేశరి కాతని నానవాలుపట్టు
టయే దుర్ఘటమయ్యెను. ఆనవాలు పట్టినతరువాతకూడ దానకేశరి
మనుష్యులలో కృతజ్ఞతగలవాఁ డుండునన్ననమ్మకము లేకపోవుట
చేత మనుష్యదేహమును ధరించిన తప్పిదమునుబట్టి హితకాముని
మాటలను నమ్మక యాతఁడును వంచకుఁడేయని తన్నేమోమోసము
చేయుటకే వచ్చెననియు నాతనిది దొంగయేషుపనియు భావించెను.
కాని హితకాముఁడు తన ప్రవర్తనవలనను మాటలవలనను తుద
కెంతోకష్టముమీఁద తాను తనయజమానునిమీఁదఁగల యవ్యాజ
మైన ప్రేమచేతనే యక్కడకు వచ్చినట్టు నమ్మకము గలిగింపఁగా
దానకేశరి యప్పుడు చేసినమేలు మఱివనివాఁడు ప్రపంచములోనొక్క

మనుష్యుఁ డున్నాఁడని యొప్పుకొనెను. అయినను మనుష్యసామాన్య ముమీఁద నెల్లను గలిగిన ద్వేషమునుబట్టి యతఁడు వానుష్యుఁ డయిన హితకామునిమొగము చూచుటకును మాటలువినుటకును కూడియుం డుటకును సమాధానపడనగచున, తుద కాహితకాముఁడు మహా దుఃఖముతో తనయజమానుని విడిచిపోవలసినవాఁ డయ్యెను.

హితకాముఁడు వెడలిపోయిన తరువాత దానకేసరిదర్శనార్థమై యాతనికంటె గొప్పవా రైన ప్రముఖు లనేకులు కలిసి వచ్చిరి. ఈలోపల విక్రమసింహుఁడు తనసేనలతో వెళ్ళి సైన్యమును కోట చుట్టునుజెట్టి హస్తినాపురమును ముట్టడించి, కొన్నిదినములలోపల పట్టణమునంతను మంటిలో కలుపునట్లు కానఁబడెను. అందుచేత పట్టణములోనివా రందఱును భయపడి విక్రమసింహునితో సమాన ముగా యుద్ధముచేసి గెలుపుగొనఁజాలిన ధైర్యసాహసములు గల రణశూరుఁడు బహుయుద్ధములయం దాఱితేఱిన దానకేసరితప్ప మఱియొకఁడు లేకపోవుట విచారించి, ఆతనియెడల తాము చూపిన కృతఘ్నతకై పశ్చాత్తాపపడి పురజనులు దానకేసరిని ప్రార్థించి తెచ్చుటకొఱకు తమలోనిముఖ్యుల నాతనికడకుఁ బంపిరి. కష్ట సమయమునం దాతనికి సహాయము చూపలేని పెద్దమనుష్యు లిప్పుడు తమకష్టసమయమునం దాతనిపాలికి పోయి, తాము బుద్ధి లోపముచేతఁ జేసిన యపరాధములను క్షమించి పురరక్షణభారమును వహించి యీ యాపత్సమయమునందు త మ్ముద్ధరింపవలసిన దని బహువిధముల వేడుకొనిరి. అతఁడు వారిప్రార్థనము నంగీకరింప నందున వా రాతనిపాదములమీఁద బడియు, కన్నుల నీరు పెట్టు కొని బతిమాలుకొనియు, తాము వెనుకచేసిన యపచారమునకు ప్రాయశ్చిత్తముగా తమసంపదలను గౌరవాధికారములను ధనప్రాణ

ములను సమస్తమును సమర్పించెద మని వేడుకొనియు, పురసంరక్షణార్థ మాతని నేలాగుననైన మరల హస్తినాపురమునకుఁ గొనిపోవ బ్రయత్నించిరికాని వారియత్నము లేవిధముచేతను సఫలము లయినవి కావు. దానకర్ణుఁ డయి పట్టణమునం దున్నప్పటివలె దానకేశరి యొక్క హృదయ మిప్పుడు మృదువయి దయార్ద్రమై కరఁగఁ దగినదిగా నుండక యాతఁడు వసించియున్న పర్వతమువలెనే కఠినమయి దయాశూన్యమయి యుండెను. అతఁ డిప్పుడు విక్రమసింహుఁడు నిర్దయత్వమును వహించి పురజనులనందఱిని సంహరించినను నిర్విచారముగా నుండెడుస్థితిలో నున్నవాఁడు విక్రమసింహుని సైనికులు హస్తినాపురమునంతను దహించి పాడుచేసినను దానకేశరి కిప్పుడు పరమసంతోషముగా నుండునే కాని యణుమాత్రమును సంతాపము కలుగదు. అట్టిస్థితిలో వారిమొట్ట లిప్పుడు చెవిటివానిముందఱి శంఖధ్వనులు గాక యెట్లు ప్రయోజనకారు లగును?

పా రప్పటికిని లేచిపోవక దానకేశరి రానిపక్షమున తా మక్కడనే ప్రాణములు విడిచెద మని కాశ్యమీఁదపడి లేవనందున వారినితప్పించుకొనుటకయి యతఁడు వారికి రెండుపాయములు చెప్పి పంపివేసెను. అందొకటి హస్తినాపురవాసు లందఱును జేరి దానకేశరిచేసిన విక్రమసింహునిదాసులమని చెప్పకొనుచు విక్రమసింహుని పాలికిపోయి గడ్డికఱచి యాతనిశరణుచొచ్చి పురపరిపాలనమునాతనికి సమర్పించి యాతనినే తమప్రభువునుగా నమ్మి సేవించి బ్రదుకుట. రెండవది యాపురజను లీవఱకు పలుపురయెడలనుజూపిన కృతఘ్నతా పాపపరిహారార్థముగా సంసారములనువిడిచి యాయరణ్యాశ్రమమును ప్రవేశించి యాశ్వరధ్యానము చేసికొనుచు నక్కడనే నిలిచి మరల సంతానరూపమున పావులసంఖ్య పృథ్విచేయక నశించి నుగతి పడ

యుట. ఈ రెండ్రాలో చనలును వారిమనస్సులకు రుచింపనందున, అతఁడు స్వపురరక్షణార్థము వచ్చుదారి గానక నిరాశు లయివారు తమవచ్చిన దారినే మరల స్వపురమును బ్రవేశించిరి.

అటుతరువాత దానకేశరి మరల నెప్పుడును మనుష్యునికంటఁ బడలేదు. హితకాముఁ డనేకపర్యాయములు తనయజమానునివెదకు కొనుచు సతఁడు వసియించి యుండినయరణ్యమును పర్వతమునుతిరిగి చూచెనుగాని యాతనిరూపముమాత్ర మెక్కడను కానరాలేదు. అతఁ డుండెడుగుహలోమాత్ర మొకమానిపలకమీఁద “దానకేశరిబ్రతికి యుండి కృతఘ్నుస్వభావు లయినమనుష్యులను ద్వేషించి యున్నాఁడు. ఇప్పుడు వచ్చుచున్న కృతఘ్నులునుపరవంచకులునయినమనుష్యులందఱును మహాప్రళయము వచ్చి యొక్కసారిగా నశింతురుగాక యని కోరుచున్నాఁడు” అని వ్రాయఁబడియుండెను. మనుష్యులకృతఘ్నుత వలన మతిపోయినయాదానకేశరి బలవన్మరణమునే పొందెనో స్వచ్ఛందమరణమునే పొందెనో యెవ్వరికిని దెలిసినది కాదు. ఎట్లయినను తనవలన నుపకారము పొందినమనుష్యుకోటి చూపినకృతఘ్నుత చేత మనస్సు వికల మయినందున తీరినిచింతచేత మృతి నొందె ననుటకు సందేహము లేదు. ఆపలకను జూచినవా రందఱును మహా దారపురుషుఁ డయి దానకేశరి యనుసార్థకనామమును వహించిన యావుణ్యపురుషుఁడు మనుష్యులదుర్మార్గమువలన నడవులపా లయి యేకాకిగా దిక్కుమాలి మృతినొందినందునకై దుఃఖించుచు వచ్చిరి.

సంపూర్ణము.

శ్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

శ్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞి చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 శ్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహదీపసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేశాలోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిభాగ్య విభాషాము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దాగములు
- 19 శ్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 శ్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము
- 21 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	పదియవ సంపుటము
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	1 పూర్వాంధ్రకవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	2 మధ్యకాలపు కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
6 ,, రెండవభాగము	పదకొండవ సంపుటము
7 ,, మూడవభాగము	నవీయచరిత్ర
8 శంకారాచార్యులు	
9 బనవరాజు గవ్వరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

వైదర్భీ విలాసము

గృంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-4-0]

కీర్తితేజురై సరాభులహద్దాద
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్రహసనములు

మొదటి సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహాపాధ్యాయ ప్ర॥
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపుయవశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కౌతుకవర్ధని
- 14 వినోదజరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నాటకములు

రెండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
- 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
- 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
- 5 ప్రహ్లాద నాటకము
- 6 కళ్యాణగిరి నాటకము

7 దక్షిణ గోగ్రహణము

8 వివేకదీపిక

భాషాంతరీకృత నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
- 2 రాగమంజరి
- 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
- 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
- 5 రత్నావళి
- 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
- 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
- 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము

వచన ప్రబంధములు

పద్యకావ్యములు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
- 2 ,, రెం॥భా॥
- 3 రాజశేఖర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
- 5 రసికజనమనోరంజనము
- 6 శుద్ధాంధభరత సంగ్రహము
- 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 8 పథికవిలాసము
- 9 జాగిల్గిన్
- 10 సీతిదీపిక

వైదర్భీ విలాసము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

*For favour of
C. S. Krishnamoorti
For Krishnamoorti's use.*

ప్రకాశక :

Prakashaka

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

ధర్మపాలుఁడు—విదర్భ దేశపురాజు; మనోహరిణితండ్రి.

దుర్జయుఁడు—ధర్మపాలుని తమ్ముఁడు; మిత్రరంజనితండ్రి.

మాధవ సేనుఁడు—విజయపురపురాజు; మిత్రరంజనిభర్త.

విజయ సేనుఁడు—మాధవ సేనుని తమ్ముఁడు; మనోహరిణిభర్త.

గోపాలదాసు—విజయ సేనుని భృత్యుఁడు.

భద్రుఁడు—మనోహరిణికి గోపికా వేషముతో నున్నప్పటిపేరు.

పార్వతి—మిత్రరంజనికి గోపికా వేషముతో నున్నప్పటిపేరు.

మనోహరిణి—ధర్మపాలుని కూతురు. విజయ సేనుని భార్య.

మిత్రరంజని—దుర్జయుని కూతురు; మాధవ సేనుని భార్య.

వైదర్భీ విలాసము

పూర్వకాలమునందు ధర్మపాలుఁ డనురాజు విదర్భదేశమును పాలించుచుండెను. అతఁడు మిక్కిలి సాధువయి, రాజ్యభారమునంతను తనతమ్ముఁడయిన దుర్జయునిమీఁద పెట్టినందున, అతఁడు రాజ్యకాంక్ష గలవాఁడై భ్రాతృద్రోహముచేసి రాజ్యమునంతనుతా నేయాక్రమించు కొని యన్నగారిని పురమువెడల నడఁచెను. సింహాసనవిహీనుఁడయిన యారాజు పరిమితపరివారముతో రాజధాని వెడలి, పరమవిశ్వాసు లయిన కొందఱుమిత్రులు వెంటరాఁగా దండకారణ్యమునకుఁ బోయి, అక్కడవానప్రస్థునివలె కాలముగడపుచుండెను. మిత్రానురాగముచేత గృహములను కుటుంబములను విడిచి రాజువెంట నడవులకు వచ్చిన యాయుత్తమపురుషులయొక్క భూములను ధనమునుకూడ కొల్లగొని ద్రోహియయిన దుర్జయుఁడు మఱింతధనవంతుఁడయ్యెను. అడవులలో నుండుట యలవాటుపడినకొలదిని దంభముతోనువంచనముతోనునిండి విశ్రాంతిలేని పురనివాసమునకంటె నిర్విచారమయిన వనవాసజీవనమే సుఖతరమయినదిగావారికిగనఁబడఁజొచ్చెను. అంతేకాక యప్పుడప్పుడు బంధుమిత్రాదులుకూడవచ్చివారినిచూచిపోపుచుండుటచేతను, అక్కడ మనస్సంతుష్టికి భంగము గలిగించెడు తొందరపాటులేవియులేకుండుట చేతను, వాదపట్టణమును విడిచితిమన్న విచారమించుకయులేనివారయి పూర్వకాలమునందలి ఋషులవలె నెమ్మదితో కాలక్షేపముచేయుచుం

డిరి. వేసవికాలమునందు వారు వనవృక్షములయొక్క చల్లని నీడలయందు విశ్రమించి, లేళ్ళయొక్క యాటలను స్వేచ్ఛావిహారమునుజూచి వినోదించుచుందురు. అందుచేత వన్యములయిన యామృగములమీఁదసహితము వారత్యంతవాత్సల్యము కలవారయి ఆహారమునిమిత్తము వాని ననివార్యముగా వేటాడవలసివచ్చెనుగదాయనిమనస్సలో భేదపడుచుండురు. అంతట మనోహరమైన వసంతకాలముపోయి వానలునుచలియు వచ్చి తన్ను బాధించుచున్నప్పుడు సహితము రాజు తనయప్పటిదురవస్థను గుత్తెఱిగిన వాడయ్యును విచారమునకు మనస్సలో చోటియ్యక కష్టములనన్నిటిని ధైర్యముతో సహించుచు, ఈశీతవాతములు రాజాస్థానములయందుండు కొలుపుడు కాండ్రవలె ముఖిస్తుతులు చేసి లేని పోనిభ్రమలు కలిగింపక నానిజమయిన స్థితిని తెలుపుచున్నవి; వీనివలని బాధయధికముగా నేయున్నను దయావిహీనులునుకృతఘ్నులునునయిన వారివలనఁ గలుగుచుండెడుబాధలో నిది సహస్రాంశమయినను లేదు; కష్టకాలమునుగూర్చి మనుష్యులెంతభయపెట్టుచున్నను, విపత్తులవలన సహితము నేర్చుకోవలసినప్రయోజనములు నాక నేకములుకానఁబడుచున్నవి; విషసర్పముయొక్క శిరస్సునందున్న మణి విషనివారణముచేసిసుఖమునుకలిగించునట్లేయీ కష్టములును జ్ఞానోపదేశముచేసి మనోవ్యాకులతనుతొలఁగించిసుఖదాయకములగుచున్నవి. అనియీవిధమయినతలంపులతోచిత్తశాంతిచేసికొనుచు సంతుష్టుడయ్యుండెను. అందుచేతనాతని మనస్సనకు రాజ్యమునుబాసినదుఃఖముతోఁచక, వృక్షపత్రములే పుస్తకములుగాను, సెలయేళ్ళమ్రోతలేయుపన్యాసములుగాను, వాయుశబ్దములేప్రసంగములుగాను, అయి యరణ్యములోనిప్రతివస్తువునుఘాతభోధచేయుచున్నట్లే కనఁబడుచుండెను,

రాజ్యపదభ్రష్టుడయినయీరాజునకుమనోహరిణియనుపేరుగల యొక్కకొమార్తెయుండెను. దురాశాపాశబద్ధుడయినదుర్జయుడన్న గారినిల్లువెడలనడచినను, తనకూతురయినమిత్రరంజని కీడుజోడుగా నుండి సహాయురాలుగానుండుటకయి మనోహరిణిని రాజాంతఃపురము నందే యుంచుకొనెను. తండ్రిల పైరమునుబట్టి యణుమాత్రమును వేటుపాటుకలుగక యీరాజపుత్రుల కిరువురకునుపరస్పరానురాగము ప్రబలి ప్రాణస్నేహముకలిగెను. తండ్రివిషయమున జరగినయన్యాయ మునుబట్టి పుట్టినమనోవ్యధయంతయు పోవునట్లుగా మనోహరిణిమీఁద నత్యంత ప్రేమను గనబఱుచుచుతనచేతనై నసమస్తసహాయములను జేయుచుమిత్రరంజనియాచిన్న దానినిఏకగర్భమునఁబుట్టినయప్పగారికం టెను నధికాదరముతోఁ జూచుచునుపచరించుచుండెను. మనోహరిణి కెప్పుడయినను తండ్రిమీఁద తలపుపాటి తనయసహాయతకై దుఃఖము కలిగినప్పుడు, మిత్రరంజనిసమస్తవిధములనుదుఃఖశాంతిచేసియామెనో దార్చుచుండును. ఈవిధముగా నొకనాఁడు మిత్రరంజని దుఃఖోపశమ నముచేసి యప్పగారి కుత్సాహముపుట్టించుచున్నసమయములోరాజసే వకుఁడొకఁడువచ్చి రాజుగారి వేడుకకొఱకు మల్లవినోదము జరగఁబోవు చున్నదనియు అట్టిపోరును జూచుటకయి రాజుగారు వారిని సభకుఁదీసి కొనిరమ్మనిసెలవిచ్చినారనియుఁజెప్పెను. ఆవేడుకవలనమనోహరిణిమన స్సనకుల్లాసము కలుగవచ్చునని యెంచి మిత్రరంజని యామెతోకొలుపు కూటమునకుఁ బోవ ననుమతించెను.

ఆకాలమునందు రాజసభలలో జెట్టిపోరుసాధారణముగాజరగు చుండును. బహుసంస్థానములయందు బాహుబలమున ప్రసిద్ధికెక్కిబిరు

దులను పొందినజెట్లు జీతముల కుండుచువచ్చిరి. ఇతర దేశములనుండి ప్రఖ్యాతికెక్కిన మల్లులెవ్వరైన వచ్చినప్పుడు జరగెడుపోరును జూచి యానందించుటకయి రాణివాసపుస్త్రీలుకూడవచ్చుచుందురు. ఆయా చారమును బట్టియోయిప్పుడుమనోహరిణియు మిత్రరంజనియు వేడుకచూచుటకయివెళ్ళిరి. వారక్కడకు వెళ్ళునప్పటికిఆవఱ క నేక యుద్ధములయందు జయమునొందిగడి దేరియ నేకమల్లులను చంపిబిరుదులుపొందియున్న బలి ఘృడైన యొక జెట్టికిని విశేషానుభవము లేకసుకుమారముగానున్న యొక పిన్నవయస్సువానికిని యుద్ధముసిద్ధమయి యుండెను. అప్పుడక్కడ నున్న వారందఱును జెట్టిపట్లలోపిన్నవయసువాఁడుపరాజయమునొందితప్పక చంపఁబడునని నమ్మియుండిరి. అంతట రాజుతనయన్నకొమార్తెను కొమార్తెనుజూచి “ఓకన్యలారా! ఇప్పుడొక్కబలవంతునకును బలహీనునకునుపోరాటము జరగఁబోవుచున్నది. ఈయసమానమయిన పోరాటమువలదని నేనెంతచెప్పినను, ఈబాలుఁడు వినకున్నాఁడు. ఈబాలుని చూచిన నాకుజాలివేయుచున్నది. స్త్రీస్వాభావికములై నమృదుమధుర వాక్యములతో మనసుకరఁగునట్లుగా బోధించినచో మీమాటవిని యితఁడు తనపూనికనువిడిచిమరలు నేమోప్రయత్నముచేసిచూడుఁడు” అని చెప్పెను.

ఆమాటలకు వారుసంతోషించి రాజుచెప్పినట్లుచేయుటకుపూనుకొనిరి. వారిలో మొట్టమొదట మిత్రరంజనియీడుజోడు కానివానితో పోరాటముతగదు మానుమని యాపిన్నవానికి బోధించిచెప్పెను; అటు తరువాత మనోహరిణియందుకొని తననేర్పంతయు నుపయోగించి రాతి గుండెనయినను కరఁగింపఁగల మృదువచనములతోదయారసముట్టిపడ

ప్రాణాపాయకరమైన యటువంటిపోరాటమును మానవలసినదని బహు విధములఁ జెప్పెనుగాని, ఆమాటలవలననాతనిపూనికి చెడుటకుమాటుగా మఱింతప్రోత్సాహము కలిగి యాతని మనస్సులోశౌర్యమును బాహు వీర్యమును కనఁబఱచి తానేలాగునయినను విజయమునొంది యామెను మెప్పింపవలయునన్నబుద్ధి వుట్టెను. అందుచేత నాతఁడు వారిప్రార్థన నంగీకరింపక మహావినయముతో “ఈదయనేమీరెప్పుడును నాయెడల కలిగియుండవలెనని మిమ్ము మిక్కిలివినయముతోప్రార్థించుచున్నాను. ఈవిషయములో మీకోరికను చెల్లింపకపోయినందుకు నాలోనేనేలజ్జ పడుచున్నాను. నన్ను మన్నింపుఁడు. ఈయుద్ధములో నేను చంపఁబడెడు పక్షమున, చావుకావలెనని కోరుకొనువాఁడేచచ్చెననుకొనుఁడు; ఈప్ర పంచసుఖములయందు నాకేమియు నపేక్షలేదు. నేననుభవించిన కష్టములచేత నేనిప్పుడువిరక్తుఁడనయియున్నాఁడను. నాప్రార్థననంగీకరించి యీపోరాటమునకునాకనుజ్ఞయిచ్చిమనఃపూర్తిగానన్నాశీర్వాదింపుడు” అని వేఁడుకొనెను.

అంతటజెట్టిపట్లారంభమయినవి మిత్రరంజనియాతనిక పాయము కలుగకుండునుగాకయనికోరుచుండెనుమనోహరిణియామెకంటె నెక్కువ పరితాపము కలదై యాతని యాపద తనదిగా భావించుకొనుచుండెను. అతఁడు తనకీప్రపంచముమీఁద రోతపుట్టినదనియుచావుపరమసమ్మతమే యనియు చెప్పటచేత మనోహరిణి తనవలెనే యతఁడును నదృష్ట హీనుఁడని తలపోసి జాలిపుట్టి యాతనిమీఁద నింతంతనరానిప్రేమగల దాయెను. ఈవిధముగాను త్తమకులీనురాండ్రయిన యాయువతులుచూ పిన దయచేత నాపిన్నవానికి క్రొత్తబలమును క్రొత్తధైర్యమును గలిగి

యతఁడు మల్లయుద్ధములో చూచువారికెల్ల నాశ్చర్యమును కలిగింపఁ జొచ్చెను; ఇట్లాయరువురును కొంతసేపు పెనఁగులాడినతరువాత క్రమ క్రమముగా మించి యాచిన్నవాఁ డాజెట్టిని క్రిందపడఁద్రోసి పరా జయము నొందించెను. అప్పుడు తగిలిన దెబ్బచేత మల్లుఁడు కొంతసేపు మాటాడుటకును కదలుటకును శక్తుఁడుగాక మూర్ఛ పోయినట్లుండి యెంతోసేపటికి తెప్పిరిలెను.

రాజాచిన్నవానిబలపరాక్రమములకును కౌశలమునకును సంతోషించి, ఆతని, దనయాస్థానమునం దుగచుకొనఁదలఁచి యాతనిపేరును జననీజనకుల నామధేయములను అడిగెను. అతఁడు తన పేరువిజయసేనుఁ డనియు దానుదృఢసేనునినాలవకుమారుఁడననియు చెప్పెను. విజయసేనునితండ్రియైన దృఢసేనుఁడు కొన్నిసంవత్సరములక్రిందటనే మృతుఁ డయినను, అతఁడు బ్రతికియున్న కాలములో ధర్మపాలుని ప్రాణమిత్రుఁ డునుప్రభుభక్తియుక్తుఁడునుఅయిన సామంతరాజుగానుండెను. అందు చేతరాజాచిన్నవాఁడుతనయన్నగారి మిత్రునిపుత్రుఁడన్నమాట చెవిని బడఁగానేమొగముచిట్టించుకొని, అతనియందావటకుగలిగినమాదరము నంతను విడనాడి అన్నగారి యెడలను తన్నిత్రులయెడలనుగల ద్వేషము చేత నాతని మొగమువంక నైనను తిన్నగాచూడనొల్లక పెడమొగము పెట్టుకొని, ఆతని యసమానపరాక్రమసందర్భమువలనఁగలిగినయను రాగబంధమును మొదలంట కోసివేయఁ జాలక “నీవు మఱియెవ్వరి పుత్రుఁడవైన నైనపక్షమున బాగుండును.” అనుచు వెడలిపోయెను.

అతఁడు తనతండ్రియొక్క ప్రియసఖునిపుత్రుఁ డయినట్లు వినఁ గానే మనోహరిణి యపరిమితానందమునుబొంది మిత్రరంజనిని జూచి “చెలియా! విజయపురరాజయిన దృఢసేనుని మాతండ్రిగాదు తమ

బహిఃప్రాణమువలెఁ జూచుకొనుచుండెడివారు; ఈతఁ డాతనిపుత్రుఁడన్నసంగతి నాకు మొట్టమొదటనే తెలిసియుండినపక్షమున, అటువంటిసాహసకార్యమునకు తెగింపవలదని నావాగ్ధారలతోఁగూడ నీతని పాదములమీఁద నాకన్నీటిధారలనుకూడ కురిపించియుందును.” అని చెప్పెను. అంతట నాయువతు లిరువురును విజయసేనునియొద్దకు పోయి రాజుగారి యనాదరమువలన నతఁడు చిన్నపోయియుండుట కనిపెట్టి, కొన్నిప్రియవచనములాడి యతని కుత్సాహము పుట్టించిరి. తరువాత వారిరువురును మరలునప్పుడు మనోహరిణి యాతనిని సమీపించి తనమెడలో నున్నహారమును దీసి యాతని కంఠమునవైచి “మిత్రుఁడా! నే నిప్పుడు మందభాగ్యురాలనయి దీనదశయం దున్నదానను; నేనే మంచిస్థితియందుండినపక్షమున నీ కింతకంటె మంచి బహుమానమును జేసియుందును. ఇప్పుడు దీని నంగీకరింపుము” అని వెడలిపోయెను.

ఆకస్య లిద్దరును రహస్యముగా మాటాడుకొనునప్పుడును మనోహరిణి విజయసేనునిగూర్చియే సంభాషింప నారంభించినందున, ఆమెమనస్సు రూపయావనవంతుఁడయిన యాతనిమీఁద తగిలి యున్నట్లుగ్రహించి, మిత్రుండని “అప్పా! ఆకస్మికముగా చూచిచూడఁగానే పరునిమీఁద నింతప్రేమపుట్టుట సాధ్యమగునా?” అనియడిగెను. “అమ్మాయీ! మాతండ్రిగా రీతనితండ్రియం దెంతో ప్రేమగలిగియుండెడివారు. అందుచేత నే నీతనిపయి నెట్లు ప్రేమచూపకుండఁగలుగుదును?” అని మనోహరిణి యుత్తరము చెప్పెను. “ఒకరితండ్రి మఱియొకరిని ప్రేమించినంతమాత్రముచేత నాతని కూతురుకూడ నాతనిపుత్రుని ప్రేమించుట సహజ మగునా? అట్లయిన పక్షమున మాతండ్రిగా రీతనితండ్రిని ద్వేషించిరి గనుక నేనుకూడ ఈతనిని

ద్వేషింపవలయును. అయినను నా కీవిజయసేనునియం దట్టిద్వేష
 మేమియుఁ గలుగలేదే?” అని మిత్రరంజని మరల నడిగెను. అక్కయు
 చెల్లెలును తమలో తా మీప్రకారముగా సంభాషించుకొనుచున్న
 సమయములో దుర్జయుఁ డక్కడకు వచ్చెను. విజయసేనునిజూచి
 యాతనితండ్రిపేరు విన్నంతమాత్రముచేత తన సామంతరాజులలో
 ననేకులు తనయన్నగారికి మిత్రులుగా నున్నారన్నమాట స్మరణకు
 వచ్చి పట్టరానికోపముగలవాడయి, అంతేకాక ప్రజ లందఱును
 కొంతకాలమునుండి మనోహరిణియొక్క గుణసంపదకు సంతోషించి
 యామె తండ్రికిఁ గలిగినదురవస్థకు చింతిల్లి యాచిన్నదాని విషయ
 మయి జాలిపడుచుండుటచేత లోలోపలనే రవులుచున్న కోపాగ్ని
 యిప్పు డాకస్మికముగా ప్రజ్వలిల్లిన వాడయి, దుర్జయుఁడు మనోహరి
 ణిని కన్నులనిప్పులొలుక నెట్టపాటి చూచుచు, ఈర్ష్యాగ్రహగ్రస్తుఁ
 డయి “మనోహరిణీ! నీవు తత్త్వణమే మారాచనగరు విడిచి నీతండ్రి
 యున్నచోటికి పొమ్ము” అని యుత్తరువుచేసి, మిత్రరంజనివంక
 తిరిగి “అమ్మయీ! ఈమె నింతకాలము నీనిమిత్తమయి యిక్కడ
 నుంచవలసినవాడ నయితిని” అని చెప్పెను. అప్పుడు మిత్రరంజని
 తండ్రితో “నాన్నగారూ! నే నప్పు డీమెను నాయొద్దనుంచుఁడని
 మిమ్ము ప్రార్థించి యుండలేదు. నే నాకాలమునందు మిక్కిలి పసిదాన
 నగుటచేత నాకప్పు డీమెయోగ్యత తెలియదు. ఈమె యోగ్యత
 నా కిప్పుడు పూర్ణముగా తెలిసినది కాబట్టి యీమె నిక్కడనుండి
 పంపివేయవలదని మి మ్మిప్పుడు వినయ పూర్వకముగా ప్రార్థించు
 చున్నాను. ఈమెయు నేనును చిన్నప్పటినుండియు కలిసి భోజనము
 చేయుచు, శయనించుచు, ఆడుకొనుచు, చదువుకొనుచు, ఒక్కచోట
 పెరిగినాము. ఈమె నెడఁబాసి నే నొక్కనిమిషమయినను వేఱుగా

నుండలేను,” అని బహువిధముల మనోహరిణివిషయమయి మాటాడఁ జొచ్చెను. కూతు రెంతచెప్పినను దుర్జయుఁ డామెమాట వినక “యుక్తాయుక్తము లెఱుఁగని బుద్ధిహీనురాలవు గనుక నీవీమెను పంపి వేయవలదని నన్ను వేడుచున్నావు. ఈమె తేనెమాటలుచూచి నీవు మోసపోవుచున్నావు గాని నిజ మెఱుఁగఁజాలకున్నావు. ఈమె వినయ మును, శాంతస్వభావమును, మంచిమాటలునుజూచి భ్రమించి ప్రజ లీమెవిషయమయి జాలిపడుచున్నారు. ఈమె యిక్కడనుండి వెడలినఁ గాని నీగుణసంపద బయలఁపడదు. ఈమె నిక్కడనుండి పంపివేయుట కయి నేను నిశ్చయించుకొన్నాఁడను గనుక నాతో నీ వీమెవిషయ మయి యేమిచెప్పినను వినఁగలవాఁడనుగాను. నీవిక మాటాడకుము” అని చెప్పి లోపలికిఁబోయెను.

తా నెంతచెప్పినను తండ్రి తనమాటలు వినక పెడచెవిని బెట్టి నందున, ఇక నాతనితో మాటాడినకార్యములేదని తెలిసికొని మిత్ర రంజని యప్పగారితో తానుకూడపోవుటకు నిశ్చయము చేసికొనెను. అందుచేత చెలికత్తె లిద్దఱును ఆలోచించుకొని యారాత్రియే బయలుదేలి ధర్మపాలుఁ డున్నదండకారణ్యమార్గమునఁ బోయిరి. వారు బయలుదేఱకముందు తా మట్టి రత్నాభరణములతోను విలువ వస్త్రములతోను వెళ్ళుట యపాయకర మని తెలిసికొని సామాన్య వేషములతోఁ బోవ నిశ్చయించుకొనిరి. వారిలో మిత్రరంజని తా మిద్దఱుమును కాపు కన్నెలవలె వేషమువేసికొన్నయెడల యుక్తముగా నుండు నని చెప్పెను గాని మనోహరిణి యిద్దఱును స్త్రీవేషములతో వెళ్ళుటకంటె నొక్కరు పురుషవేషమును ధరించుట యుక్తముగా నుండుననియు తాను మగవేషము వేసికొని యన్నగారివలె నుండెద ననియుఁజెప్పి యామె నొడఁబడిచెను. అప్పుడు వా రాప్రకారముగా

బీదవేషములు వేసికొని పేరుకూడ మార్చుకొని కొంతసామ్మను నగలును పట్టుకొని మనోహరిణి భద్రుడనునామముతో నన్నగారి వలెను, మిత్రరంజని పార్వతి యనునామముతో చెల్లెలివలెను బయలుదేరిరి.

అప్పుడు మనోహరిణికి పురుషవేషముతో పురుషధైర్యము కూడ వచ్చినట్లు కానబడెను. ఈమాటవేషముతో వారిరువురును సత్రములలో భోజనములుచేసి పల్లెలదారిని ప్రయాణములుచేయుచు కొన్నిదినములలో దండకారణ్యము ప్రవేశించిరి. అరణ్యములో ప్రవేశించినతరువాత వారికి మునుపటివలె భోజనములు చేయుటకు సత్రములుగాని పరుండుటకు చావళ్ళుగాని కనబడలేదు. నడుచుటకు మంచిమార్గము లయినను లేక యడవిలోఁ గలయిటుకుదారు లెల్లను కఱకురాళ్ళతోను ముండ్లతోను నిండియుండెను. అటువంటి దుర్గమారణ్యములో కొంతసేపు నడిచినతరువాత వారికలిగొన్నవారయి మార్గాయాసముచేత మిక్కిలి బడలిరి; ఇంతవఱకును కథలును నవ్వుమాటలునుచెప్పి చెల్లెలి కుత్సాహము కలిగించుచున్న భద్రుడు సహితము టుట్పీడచేతను మార్గశ్రమముచేతను ధైర్యముచెడ్డవాడయిన యాడుదానివలె నేడ్చుచు తా నప్పుడు ధరించియున్న పురుషవేషమున కవమానముతెచ్చితిని యొప్పుకోవలసినవాడయ్యెను. ఇక పార్వతియవధ చెప్పవలసిన పనియేలేదు. ఆమె యిక తనకు గెడు దూరమయినను నడవలేననిచెప్పి యొకరాతిబండమీఁద కూలబడెను. అప్పుడు స్త్రీలకు కష్టసమయములయందు ధైర్యముచెప్పి యుత్సాహముపుట్టించుట పురుషధర్మమని స్మరణకుఁదెచ్చుకొని పయికి మనస్సుఁగొని లేనిధైర్యము నవలంబించి చెల్లెలినిజూచి “చెల్లాయీ! అధైర్యపడఁబోకు, లేచి మెల్లగా ముందుకు రెండడుగులువేయుము.

మనము శీఘ్రముగానే గమ్యస్థానమును చేరుదుము” అని భద్రుడు త్సాహవాక్యములు పలుకజొచ్చెను. కాని కృత్రిమపౌరుషమును తెచ్చి పెట్టుకొన్న ధైర్యమును వారిమనస్సుల కుల్లాసమును కలిగింపఁ గలిగినవి కావు. వారిప్పుడు దండకారణ్యములోనే యున్నను రాజెక్కడ నున్నాఁడో వారికి తెలియదు; అడవిమృగములచేతఁగాని తున్నీపాసలచేతగాని యడవిలోఁబడి గారిగానక చావవలసివచ్చు నేమో యని వారిమనస్సులలో భీతిపుట్ట నారంభించెను. ఈసంగతులనే యాలోచించుకొనుచు వా రొకచెట్టునీడను కూరుచుండి యుండఁగా, ఆదారి నొకగొల్లపిల్లవాఁడు పోవుచుండుట తనిస్థించెను. వానినిజూచి భద్రుడు “ఓగోపకా! నాచెల్లె లయిన యీచిన్నది దారినడచుటచేత బడలిన దయి తిండిలేక సొమ్మసిల్లుచున్నది. ఈయరణ్యమునందు భూతదయచేతఁగాని ధనాశచేతఁగాని మా కన్న పానము లిచ్చి విశ్రాంతి కలుగఁజేయఁగల తా వున్నయెడల మమ్మ క్కడ జేర్చి మాప్రాణసంరక్షణము చేయుము” అని యడిగెను.

ఆగొల్లపిల్లవాఁడు తా నొకగొల్లవానిసేవకుఁడ ననియు, తన యజమానుఁడు తనయింటిని పశువులను అమ్ముకొని మఱియొక చోటికి లేచిపోఁబోవుచున్నాఁడనియు, అక్కడకు సమీపములోనున్న యాతనియింటికి తనతోఁగూడ వచ్చేడుపక్షమున కలకొలఁదని భోజనము లభించుననియు చెప్పెను. ఇట్లు సమీపములో నున్నదని వినుట చేత క్రొత్తబలమువచ్చినవారయి వానివెంట వారిద్దఱును నడిచిపోయి గొల్లవాని యిల్లుచేరి వానియింట భోజనముచేసి, వానియింటిని పశువులను కొని తమ్మచ్చటకు తీసికొనివచ్చిన యాపిన్నవానిని తమకు సేవకునిగా నేర్పఱుచుకొని, వారక్కడ నివాసముచేసిరి. ఇట్లు చేయుటవలన వారికి తలదాచుకొనుట కొకయిల్లును భోజనపదార్థ

ములునుకూడ లభించినందున, ధర్మపాలుఁ డాయరణ్యములో నెక్కడ నున్నాఁడో తెలుసుకొనువలకును తా మక్కడనుండుటకు వారు నిశ్చయించుకొనిరి. వా రక్కడ మార్గాయాసమును తీర్చుకొని విశ్రాంతిని పొంది దినదినక్రమమున వా రాస్థలమున కలవాటు పడినకొలఁదిని వా రప్పుడు ధరించుకొనియున్న కాపువేషముల కనుకూలముగా వారి కాయడవి యింట నున్నట్టే సుఖదాయకము కానారంభించెను. అయినను భద్రుఁడు తా నొకప్పుడు మనోహారిణి యయియుండి విజయసేనుని కామించుట మొదలయిన సంగతులను తలపోయుచు, తనప్రియుఁ డయినవిజయసేనుఁ డెంతోదూరములో నున్నాఁ డని భావించుకొనుచుండును. కాని యతఁ డిప్పు డాయరణ్యములోనే యున్నందున కొన్నిదినములలోనే యొకవింత తటస్థ మయ్యెను.

విజయపురసామంతరా జయినదృఢసేనుఁడు తనమరణకాలము నందు పెద్దకుమారుఁ డయిననూధవసేనుని తనయొద్దకు బిలిచి, మిక్కిలి పసివాఁడయి కడగొట్టుకొడు కయినవిజయసేను నాతని కొప్పగించి, తమవంశమునకును స్థితికిని తగినట్లుగా నాబాలునకు విద్యాబుద్ధులు చెప్పించి బాగుచేయవలసినదనిచెప్పెను. కాని పితృభక్తియు భ్రాతృవాత్సల్యమును లేనియామాధవసేనుఁడు తనతండ్రి యాజ్ఞయందు శౌరవ ముంచి తమ్ముని విద్యావిషయమయి శ్రద్ధవహింపక, విజయసేనునియం దనాదరముచూపి యాతనియన్నపానాదుల విషయముననైనను తిన్నగా విచారింప కుండెను. ఇట్లున్నను విజయసేనుఁడు స్వభావముచేతనే తండ్రియొక్క సుగుణసంపదను పొందినవాఁడయి విద్యాలాభము లేనివాఁ డయినను బుద్ధిమంతుఁ డయి విశేషవిద్యావంతునివలె వినయవిధేయత్వాది సమస్తసద్గుణములను గలిగి ప్రవర్తించుచుండెను. తమ్మునియొక్క యుత్తమగుణములను జూచి మన

స్సులో నసూయగలవాఁ డయి మాధవసేనుఁ డాతనిచావు వేఁడి, తన కోరిక సిద్ధించునిమి త్తమే వెనుక జెట్టితోడి పోరాటమునకు తనతమ్మునిఁ బంపెను. అంతేకాక మాధవసేనుఁ డాతనిక నేకవిధములయిన బాధలు కలిగించినందున విజయసేనుఁడు బ్రతుకుటకంటె మరణము నొందుటయే యుత్తమ మని యెంచుకొనియుండెను.

తా నొకటి తలఁచిన దై వ మొకటి తలఁచును. జెట్టితోపోరాడి చచ్చునన్న యుద్దేశముతో విజయసేనుని అన్నగారు మల్లయుద్ధమునకుఁ బంపినను, అతఁ డట్లు చావక విజయము నొందెను. అందుచేతవిఫల మనోరథుఁ డయినమాధవసేనునికి తమ్మునియెడల మఱింతయీర్ష్యయు ద్వేషమును ప్రబలి యేరాత్రియైనను విజయసేనుఁడు నిద్రించెడి యింటికి నిప్పుపెట్టించవలె నని యతఁ డొకయాత్తునితోనాలోచించెను. ఈసంగతి యేలాగుననో విజయసేనుని తండ్రినాటినుండియు విశ్వాస ముతో సేవించుచున్న యొకముసలిసేవకునికి తెలిసినందున, అతఁడు దృఢసేనునియం దుండిన విశ్వాసముచేతను తండ్రియొక్క సుగుణముల నన్నిటిని వహించుటనుబట్టి విజయసేనునియందుఁ గలిగినప్రేమచేతను విజయసేనుఁడు విదర్భనుండి రాఁగానే యూరిబయలి కెదురుగావెళ్ళి కన్నీరునించుచు “ఓవిజయసేనా ! నీవెందు కింతమంచివాఁడ వయినావు? నీ కింత బలధైర్యసాహసము లేలకలుగవలెను? నీవా జెట్టి నేల జయింపవలెను? ఇతరుల తేజోబలాదులనుజూచి లోకము సహింపదు గదా? నీకీర్తి నీకంటె ముందుగానే యీపట్టణమునకు వచ్చినది” అని ప్రలాపింప మొదలుపెట్టెను. వృద్ధసేవకుఁ డైనయాగోపాల దాసునిమాటలయర్థము తెలిసికోలేక విజయసేనుఁ డేమివిశేషము లని యడిగెను. దుష్టుఁ డయినదుర్జయుఁడు తమ్ముఁడు ప్రజాను రాగము కలవాఁ డగుట కోరఁలేనివాఁడయి యిప్పుడు మల్లయుద్ధము

నందలి విజయమువలనఁ గలిగిన నీర్తీర్తి కసూయసౌంది యీరాత్రియే శయనగృహమునకు నిప్పు ముట్టించి నిన్ను చంపింప నుద్దేశించు కొన్నాఁ డనియు, ఇప్పుడు పట్టణములోనికిఁబోవక తప్పించుకొని పాటి పోవుట శ్రేయస్కర మనియు, చెప్పి యావృద్ధుఁడు తనకొంగుననున్న రూపాయలమూటవిప్పి ముందు పెట్టి “ఓవిజయసేనా! నీయొద్ద ధనము లేదని యెఱిఁగి నీనిమిత్తమే యీనాలుగువందలరూపాయలును తెచ్చి నాఁడను. ఇవి నేను నీతండ్రియొద్ద కొలువున్న కాలములో సంపాదించిన యార్జనలోనుండి మిగుల్చుకొని ముసలితనములో శక్తియుడిగిపని చేయలేనికాలమున కక్కఱకువచ్చునని దాఁచుకొన్నాఁడను. ఈసొమ్ము నీ వంగీకంపుము. అడవిలోని పక్షుల కాహారము కల్పించినదయా మయుఁ డయినయీశ్వరుఁడు నా కాహారము లేకుండఁ జేయఁడు. వృద్ధుఁడ నని సంశయింపక నన్నుకుండ నీ సేవ కంగీకరింపుము. నేను ముసలివాఁడ నయినను పడుచువానివలెపనిచేసి సమస్తవిధములచేతను నీకు సహాయుఁడ నయ్యెదను.” అని సొమ్ము చేతి కిచ్చెను. అప్పుడు విజయసేనుఁడు సంతోషమును పట్టజాలక యద్భుతపడి కొంతతడవు నోటమాటరాక యూరకుండి తరువాత మెల్లఁగా “ఓగోపాలదాసా! నీ వెంతమంచివాఁడవు! నీ వీ కాలమునకు తగినవాఁడవుకావు. ఈకాల మునం దెక్కడఁజూచినను స్వప్రయోజనపరత్వముతప్ప మఱియొకటి కానఁబడదు. ఇకముం దెల్లకాలమును మన మిద్దఱమును గలిసి యుండము. నీవు వయస్కాలములో కష్టపడి సంపాదించుకొన్న యీధనము వ్యయపడకుండ మనజీవనము నిమిత్తమయి నేనేదో మార్గము నాలోచించెదను. పోదమురము.” అని చెప్పెను.

ఇట్లు విశ్వాసి యయినసేవకుఁడును ప్రేమాస్పదుఁ డయిన చిన్నయజమానుఁడును బయలుదేరి యెక్కడకుపోవలెనో తెలియక

నడిచినడిచి దండకారణ్యము ప్రవేశించి, అక్కడ భోజనము దొరకక
భద్రుడును పార్వతియును చిక్కులు పడ్డట్లే చిక్కులు పడుచుండిరి.
వా రక్కడ నెక్కడనైన మనుష్యసంచారముగల ప్రదేశముదొరుకు
నేమోయని యం దందు తిరుగుచు నెక్కడను నరునిపొడగానక
యాతలిచేత మిక్కిలి యలసిపోయిరి. అప్పుడు గోపాలదాసుడు తన
యజమానునిజూచి “ఓతండ్రీ నేనిప్పుడాతలిచేత చచ్చిపోవుచున్నాను.
ఇక నే నడుగుతీసి యడుగు పెట్టలేను. నామీద దయయుంచుము.
నే నీయడవిలో ప్రాణములు విడిచెదను” అని యొకచోట చతికిలఁ
బడెను. అతడు బలహీనుడుగా నుండుట తెలిసికొని విజయసేనుఁ
డాతనికి ధైర్యము చెప్పి, ఆముసలిసేవకునిని తనమూపులమీద
నెక్కించుకొని కొంతదూరము నడిచి యాతనిని సురక్షితమయిన యొక
చెట్టునీడను దింపి, “ఓయీ! నీ వధైర్యపడఁబోకు, కొంతసేపు నీ
వీచెట్టునీడను విశ్రాంతిపొందుచుండుము. నే నింతలో నెక్కడికై నను
వెళ్ళి నీ కాహారము సంపాదించుకొని వచ్చెదను” అని చెప్పి తా
నొక్కఁడును బయలుదేఱెను. అతఁ డప్రకారముగా కొంతదూరము
నడుచునప్పుటి కడవిలో ధర్మపాలుఁ డున్నచోటికివచ్చుట తటస్థించెను.
ఆసమయనందు రాజును మిత్రులునుగలిసి భోజనమునకుఁ గూరు
చుండిరి. వారిలో రాజు ముందువైపున మనోహరమయిన యొక
చెట్టునీడను గడ్డిమీద కూర్చుండి యుండెను.

అప్పుడాతలిగాధచేత నన్నిటికిని తెగించినవాడయి యాతని
యన్నమును బలాత్కారముగానైన తీసికొన నిశ్చయించుకొనివిజయ
సేనుడు కత్తినిదూసికొని రాజును సమీపించి “ఆగు నామాటవిని
యికతినుట మానివేయుము. నాకు నీయన్నము కావలెను” అని
గంభీరగంస్వరముతో కేకవేసెను. రాజాతనివంకఁజూచి “ఓయీ! నీ

వేయాపదమూలమున నైన నిట్లుచేయుటకు సాహసించినావా? లేక నీ వితరులగౌరవ మెఱుంగని మోటుతనమువలన నిట్లు తెగించినావా?” అని యడిగెను. అందుమీఁద విజయసేనుఁడు “అయ్యా! నే నాకలి చేత చచ్చిపోవుచున్నాను” అని బదులుచెప్పెను. అంతయాకలి బాధించుచున్నపక్షమున తమతోఁ గలిసి యధేచ్ఛముగా సుఖభోజనము చేయవచ్చునని రాజు చెప్పెను. అప్పుడు రాజుయొక్క శాంత వచనములచేత చేతనున్నకత్తిని క్రిందపడవైచి, తా నంతమోటు తనముగా అన్న మడిగినందునకు సిగ్గుపడినవాఁ డయి “అయ్యా! విమ్ము వేఁడుకొనుచున్నాను. నాయపరాధము క్షమింపుఁడు. ఈయడవిలోఁ గానఁబడుటచేత మీరును దయాశూన్యులైన యడవి మనుష్యులుగానే యుందు రని భావించి ముఖమున లేనికౌర్యమును తెచ్చుకొని యాజ్ఞాపించినట్లు పలికినాను. మీ రెవ్వ రయినను నాయిప్పటిమాటలను పాటిగాఁ బట్టఁబోకుఁడు. మీ రెన్నఁడయిన మంచిదశయం దున్నవారై యుండి, పాత్రదానము చేయుట కెఱిగిన వారయి, ఇతరులకష్టములనుతొలఁగింపనేర్చినవారయి, కరుణయెట్టిదో యెఱిగినవా రయి యుండినపక్షమున, నామాట లిప్పుడు మీమనస్సులో నామీఁద జాలిపుట్టింపవచ్చును” అని వినయపూర్వకముగా పలికెను. రా జామాటలు విని “ఓయీ! నీ వన్నట్టు మే మొకప్పుడు మంచిదశయం దుండినవారమే మే మనేకపాత్రదానములు చేసిన వారమును, పరులకష్టములను తొలఁగింపనేర్చినవారమును, అగుదుము: మే మిప్పుడు వనవాసముచేయుచున్నను కొంతకాలము పురములలోనుండి కరుణామహిమను కెలిసికొన్నవారమే. కాఁబట్టి యిప్పుడు నీవు మావలన నతిథిసత్కారమునుపొంది తృప్తిగా నిష్టభోజనము చేయుము” అనిచెప్పెను. ఆమాటలకు సంతోషించివిజయ

సేనుఁడు “అయ్యా! ఆకలిచేతను ముసలితనముచేతను బాధపడుచు నామీఁదఁ గలయవ్యాజప్రేమచేతనే కాళ్ళీడ్చుకొనుచు నావెంట నడిచివచ్చిన వృద్ధుఁ డొకఁడు వెనుక నిలిచియున్నాఁడు. అతనినితృప్తి పఱుచువఱకును నానోటి కొక్కమెఱు కయిననుపోదు.” అని మరల చెప్పెను. అ ల్లయినపక్షమున నీవు వెంటనేపోయి యాతని నిక్కడకుఁ దీసికొనిరమ్ము. మీరువచ్చువఱకును మేము భోజనములుమాని వేచి యుండెదము. పొమ్ము” అని రాజు వేగిరించెను. అప్పుడు విజయ సేనుఁడు మేఁతనిమిత్తము తనపిల్లను గొనివచ్చుటకై పరుగెత్తులేడివలె పరుగెత్తి, గోపాలదాసుని తనవీపుమీఁద నెక్కించుకొని క్షణకాల ములో మరలవచ్చెను. అంతట రాజు వారివంకఁజూచి “ఓయీ! నీ వీవృద్ధుని క్రిందదింపి మీ రిద్దఱును యధేష్టముగా భోజనములు చేయుఁడు” అని చెప్పి వారిద్దఱికిని కడుపునిండ భోజనముపెట్టించెను. ఆముసలివాఁ డన్నము తిని తేరుకొని మరల నెప్పటియూత్సాహమును బలమునుగలవాఁ డయ్యెను. భోజనము లయినతరువాత రాజువిజయ సేనుఁ డెవ్వఁడో యడిగి తెలిసికొని, అతఁడు తనబాల్యమిత్రుఁ డయిన దృఢసేనుని పుత్రుఁ డగుటకు సంకోషించి, బహువిధముల నాదరించి యప్పటినుండియు వృద్ధసేవకునితోఁగూడ విజయసేనుని తనయొద్దనే యుంచుకొనెను. భద్రుఁడును పార్వతియు దండకారణ్యమునకు వచ్చి గొల్లవాని యిల్లుకొని వాసము చేయనారంభించిన కాలములోనే విజయసేనుఁడు వచ్చి యిక్కడ ప్రవేశించెను.

అటుతరువాత భద్రుఁడును పార్వతియు వనములో సంచరించుచు నొకనాఁడు చెట్లయాకులమీఁదను లేతబెరళ్ళమీదను మనోహరిణి పేరును మనోహరిణిమీఁది పద్యములును వ్రాసియుండుట

చూచి మిక్కిలి యద్భుతపడిరి. ఇట్లెవ్వరు వ్రాసియుండురా యని యాశ్చర్యపడుచుండఁగా మనోహరిణి యిచ్చినహారము కంఠమున వేసికొని విజయసేనుఁ డాదారిని బోవుచు వారికంటఁబడెను. వారాతనిని జూచి సమీపమునకువెళ్ళి పలుకరించిరి. కాని యతఁ డాభద్రుఁడే ప్రేమాస్పదము లగుమృదుమధుర వచనములచేతను నిరుపమానాదార్యముచేతను తనహృదయము నాకర్షించి తన్నీవృక్షములమీఁదనెల్ల ప్రేమనుదెలుపు గీతములను పద్యములను వ్రాయు నట్లు చేసినమనోహరిణి యని తెలిసికోలేకపోయెను. అయిననుభద్రుని యొక్క సౌజన్యమునకును వాక్కౌశలమునకును సంతోషించి విజయ సేనుఁ డాగొల్లపిల్లవానితో సంభాషణ కారంభించెను. ఇట్లు సంభాషించుచున్నసమయములో భద్రునియందు తనహృదయేశ్వరి యైన మనోహరిణిపోలిక కొంతయున్నట్లును ఆమెకుఁగల స్వాభావికలజ్జా సౌకుమార్యాదులుమాత్రము లేకున్నట్టును, అతని మనస్సునకుఁ దోచెను. అప్పుడు భద్రుఁడు పురుషధర్మము లయిన ధైర్యవాచాల త్యాదులను నటించుచు విజయసేనునితో ప్రసంగధోరణిని చమత్కారముగా కాముకజనప్రశంసను దెచ్చి, “ఎవ్వఁడో కానియొక కాముకుఁడు కొన్నిదినములనుండి మావనమునందు తిరుగుచు, చూచినచెట్లమీఁద నెల్లను మనోహరిణియని గోళ్యతో చిత్రించుచు, లేతమొక్కల చక్కనియాకులమీఁద తనవలపు తేటపడునట్లు సుందరిసౌందర్యమునే వర్ణించి పద్యములను వ్రాయుచు, మనోహారము లయిన యీవనవృక్షముల స్వాభావికసౌందర్యమును చెడఁగొట్టుచున్నాఁడు. అతఁ డెవ్వఁడై యుండును? అతఁడు నాకు కనఁబడినపక్షమున, తగినహితమును జెప్పి కొంచెముకాలములోనే నే నాతనిని పట్టుకొన్న నలపుపిచ్చిని వదలఁగొట్టి వేయుదును” అని పలికెను.

అప్పుడు విజయసేనుఁ డాకాముకుఁడు తానే యనియు, చెప్పఁ దలఁచుకొన్న హిత మేదోచెప్పి వలపు వెట్టినికుదుర్చవలసిన దనియు భద్రుని నడిగెను. అందుమీఁద భద్రుఁడు ప్రతిదినమును నీ వొక్క సారి మాయింటికి వచ్చి చూచిపోవుచుండవలసిన దనియు, అప్పుడు తాను మనోహరిణివలె నటించెద ననియు, నేను నిజమయిన మనో హరిణినే యనుకొని యామె ననుసరించినట్లే నీవు న న్నుసరించు చుండవలసిన దనియు, నే నప్పుడు స్త్రీలు కాముకులయెడ నటించు నటనలన్నియు నీయెడల నటించి నీయంతట నీవు సిగ్గుపడి నీవలపు పిచ్చిని వదల్చుకొనునట్లు చేసెద ననియు, ఈకామోన్మాదమడఁగుట కింతకంటె మంచిమందు లేదనియు, చెప్పెను. విజయసేనున కీమందు నందు విశ్వాసము లేకపోయినను, అతఁడు ప్రతిదినమును భద్రుఁ డున్నయింటికి వచ్చి వినోదార్థముగా వలపునటించి యనుసరణము చేయుచుండెద నని యొప్పుకొనెను. అతఁ డాప్రకారముగా నిత్య మును భద్రుఁ డున్నయింటికి వచ్చి యాతనిని చెల్లెలిని చూచుచు భద్రుని మనోహరిణీ యని పిలుచుచు, తమప్రియురాండ్ర యను గ్రహ సంపాదనమునకయి, లేతవయస్సులో నున్నకాముకులు వారి యెడల చేయు ముఖస్తుతులు ప్రియవచనములు మొదలయినసమస్త నటనలను భద్రునియెడలఁ బ్రయోగించుచుండెను. కాని యిందు వలన విజయసేనునికి మనోహరిణిపయిని గలిగియున్న కామోన్మాద ముమాత్ర మణుమాత్రమును తగ్గలేదు. భద్రుఁడే నిజమయినమనో హరిణి యన్నమాట తెలియనందున విజయసేనుఁ డిదియంతయు వేడుకకొఱకు జరపుచున్న యాటగానే భావించుకొనుచున్నను, ఇందుమూలమున నతఁడు తనమనస్సులో నున్నదంతయుఁ జెప్పివేసి తృప్తిపొందఁగలుగుట కవకాశము కలిగెను. అయినను భద్రునికి

మాత్రము వలపు తేటపటిచెడి యామాట లన్నియు నిజముగా తన్నుద్దేశించియే పలుకఁబడినట్లు తోచి యావినోదమువలన నిజ మయిన యానందమే కలుగ సాగెను.

ఆబాలకాము లిద్దఱును కొన్నిదినము లీప్రకారముగా సంతోషముతోఁ గడపిరి. ఈవినోదమువలన భద్రునికి సంతోషము కలుగుచున్న దని తెలిసికొని మంచిస్వభావముగల యాపార్వతి యతని యానందమున కెంతమాత్రమును భంగము కలిగింపక యతనిని మనసువచ్చినట్లు వినోదింపనిచ్చుచు, తానుగూడ వారి కపటనాటకమువలన వినోదించుచు, రాజువసించెడుస్థలమును తా మావఱకే విజయసేనునివలన నెఱిగినవారయినను మనోహరిణి యింకను తన తండ్రి యయినరాజుగారిని సందర్శించి యతనికిఁ దన్ను తెలుపుకోలేదన్న సంగతినిగూడ భద్రునికి స్మరణకు లేకుండెను. కాని భద్రుఁడొకనాఁ డాయరణ్యములో రాజును కలిసికొని సంభాషించుట తటస్థించెను. అప్పుడు రాజాతనిని నీతల్లిదండ్రు లెవ్వరని యడిగెను. భద్రుఁడు తాను గొప్పవంశమునందు పుట్టినాఁడ నని మాత్రము చెప్పి యూరకుండెను. చక్కనివారిలోనెల్ల మిక్కిలి చక్కనివాఁడయిన యాగొల్లపిల్లవాఁడు రాజవంశపువాఁడని రాజున కప్పుడెంతమాత్రమును సందేహము కలుగనందున, రాజాతని మాటలకు నవ్వి మఱి యేమియు ప్రశ్నలు వేయకుండెను. రాజురోగ్యదశలోను సుఖస్థితిలోను ఉండుటకు సంతోషించి భద్రుఁడు తా నప్పుడు మఱేమియు ప్రసంగింపక యావత్సంగతులును కొన్నిదినములలోనే రాజునకు విన్నవింపఁ దలఁచుకొని యప్పటికి సెలవు గైకొని వెడలిపోయెను.

ఒకనాటిప్రాతఃకాలమున విజయసేనుఁడు భద్రునిఁ జూచుట కయి బయలుదేటి వెళ్ళుచుండఁగా త్రోవలో నొక నునుష్యుఁడు పరుండి నిద్రపోవుచుండఁగా త్రాచుపా మొకటి వానిమెడకు చుట్టుకొని యుండెను. విజయసేనుఁడు సమీపింపఁగానే యాతనియడుగులచప్పుడు విని పాము పట్టు విడిచి మెల్లఁగా చేరువపొదలోనికి ప్రాకి పోయెను. అతఁడు మఱింత దగ్గఱగా పోయి పొదవంకచూచునప్పటికి వ్యాఘ్రమొకటి కాళ్ళు చాచుకొని పిల్లివలె పొంచుండి యాపడుకొనియున్న మనష్యునిమీఁదికి నుముకుటకు సిద్ధముగా నుండెను. అప్పు డామనుష్యుని పులివాతఁ బడకుండ రక్షించుట కయి భగవంతుఁ డచ్చటికి విజయసేనుని బంపినా డేమోయని నట్లు కానఁబడెను. అప్పు డొడ లెఱుంగక నిద్రించుచున్న యామనుష్యుని మొగమువంక తేటిపాఱ చూచునప్పటి కతఁడు కూర్చుండి యింటికి నిప్పు పెట్టించి తన్ను చంపింపఁ దలఁచుకొన్న తనయన్నయైన మాధవసేనుఁ డయినట్లు తెలియవచ్చెను. అప్పు డతని మనస్సులో మొట్టమొదట కోపమువచ్చి మాధవసేనుని పులినోటఁ బడుట కయి విడిచిపెట్టవలెనన్న బుద్ధిపుట్టెనుగాని యింతలో నతఁడు తన సత్స్వభావముచేతను భౌత్యవాత్సల్యముచేతను కోపమును మరల్చుకొని వెంటనే కత్తిదూసికొని పులిమీఁది కుటికి దానిని నటికి యన్న గారిప్రాణములు కాపాడెను. కాని యావ్యాఘ్రము తన ప్రాణములు పోవులోపల విజయసేనునిమీఁద పడి యతనిని గాయపఱచి మఱిచచ్చెను. ఈప్రకారముగా విజయసేనుఁడు పులితో పోరాడుచున్న సమయములో మాధవసేనుఁడు మేలుకొని, తాను నిర్దయుఁడయి యనేకవిధముల హింస పెట్టినసహోదరుఁడే తనప్రాణసంరక్షణార్థమయి ప్రాణముల కాశపడక క్రూరమయిన యాఘాతుక

మృగముతో పోరాడుచుండుట చూచి సిగ్గుపడి, తానాతనియెడల చేసిన క్రూరకృత్యము లప్పుడు తలఁపునకు వచ్చి మనస్సునకు బాధింపఁగా పశ్చాత్తప్తఁడయి, కన్నులనీరు కాలువలుగట్ట నేడ్చుచు తమ్మునిపాదములమీఁద పడి తన వెనుకటి యయోగ్యతను మఱచి పోయి తన్ను ఊమింపుమని బహువిధముల దీనత్వముతో వేడుకొన మొదలుపెట్టెను. అన్నగారి కనుతాపము కలిగినందుకు సంతోషించి విజయసేనుఁ డాతని నప్పుడే ఊమించెను. అప్పుడు సోదరు లిద్దఱును అన్యోన్యప్రేమతో గాఢాలింగము చేసికొనిరి. మాధవసేనుఁడు తన తమ్మునిప్రాణములు గొనవలెనన్న యుద్దేశముతోనే యీయడవికి వచ్చినను, అతఁ డాక్షణమునుండియు నిజమైనభాతృస్నేహము గల వాఁ డయి తన తమ్ముని తన ప్రాణతుల్యునిగాఁజూచుకొన మొదలు పెట్టెను.

విజయసేనునిచేతికి పులివలన తగిలిన గాయమునుండి రక్తము విస్తారముగాప్రవహించినందున, బలహీనతచేతభద్రునియొద్దకు తాను స్వయముగా వెళ్ళుటకు శక్తిలేనివాఁ డయి, అన్నగారితో తాను నవ్వులాటలకయి మనోహరిణి యని భద్రుని పిలుచుచుండుట మొదలుగాఁగల వినోదకథనంతను జెప్పి యచ్చటికిఁబోయి యాతనితో తనకిప్పుడు సంభవించిన యవస్థను తెలిపిరమ్మని మాధవసేనునిప్రార్థించెను. మాధవసేనుఁ డక్కడనుండి తిన్నగా భద్రునియింటికి నడిచి విజయసేనుఁడు తనప్రాణరక్షణము చేసినవిధము నంతను భద్రుని తోను పార్వతితోను జెప్పి, ఆతని ధైర్యశౌర్యములను కొంతసేపు పొగడిన తరువాత తానాతని యన్నగా రయినమాధవసేనుఁ డగుటయు చిన్నప్పటినుండియు తానాతని ననేకవిధముల కష్టపెట్టుటయు

తా నిష్పాప పశ్చాత్తాపము కలవాడై తమ్ముని తనబహిఃప్రాణము నుగాఁ జూచుకొనుచుండుటయుకూడ జాలిపుట్టునట్లుగాఁ జెప్పెను.

తాను జేసినయపరాధములనిమిత్త మయి మాధవసేనుఁడు నిజ మయినపరితాపమునుపొంది తమ్మునియెడల తన కిష్టము గలిగిన ప్రేమను దెలుపునప్పు డాతనిముఖమునందును మాటలయందును గనఁబడిన దుస్వస్థమును సౌజన్యమును జూచిపార్వతి మనసు కరఁగిన దయి యాతనియెడల మోహవేశము కల దాయెను. భ్రాతృవిషయ మున తాను చేసిననేరమును గూర్చి తనకుఁ కలిగినసంతాపమును దెలుపునప్పుడు పార్వతి జాలిపడుచుండుట చూచి యామెమీఁద మాధవసేనునకును ప్రేమ కలిగెను. కాముఁ డిప్రకారముగా మాధవ సేనునియొక్కయు పార్వతియొక్కయు మనస్సుల నుత్పాత లూఁచు చుండఁగా, విజయసేనుఁడు పులిచేత గాయపడి కష్టదశయందుండుట తలఁచుకొని ప్రేమాతిశయముచేత మనస్సుతల్లడిల్ల భద్రుఁడు మూర్ఛ పోయెను. కొంతసేపటికి మూర్ఛ పాలినతరువాత భద్రుఁడు మాధవ సేనుని జూచి తాను మనోహరిణి ననుకొను చుండుటచేత ప్రియుల కాపత్తు వచ్చినప్పుడు ప్రియురాలు డ్రెస్సుమూర్చిల్లుదురో చూపుట కయి యిట్లు మూర్ఛ నటించితి ననియు, తా నెంతసరిగా మూర్ఛ నటించెనో యావివరమును విజయసేనునితోఁ జెప్పవలయు ననియు, చెప్పెను. వెలవెలపాటులు మొదలయిన ముఖలక్షణములనుబట్టి యది నిజమయినమూర్ఛయేకాని నటించుట కాదని తెలిసికొని, ఆచిన్న వాఁడు స్త్రీవలె నంత పిఱికివాఁ డగుట కాశ్చర్యపడుచు, మాధవ సేనుఁడు భద్రుని జూచి “నేనిష్టము మూర్ఛపోవుటను నటించినపక్ష మున నీవు ధైర్యము నవలంబించి మగవానివలె నుండుటకూడ చక్కగా నటించుము” అని పలికెను. “నేనిష్టము జాలాగుననే నటించు

చున్నాను కాని నేను స్వభావముచేత స్త్రీనిగానే యుండఁగి యున్నాను.” అని భద్రుఁడు నిజ మయినయుత్తరమునే చెప్పెను.

అక్కడ చాలసేపు సంభాషించినతరువాత మాధవసేనుఁడు తనతమ్ముఁ డయినవిజయసేనుఁడున్నచోటికి పోయి, అతనితో భద్రుని యింటివద్ద జరిగినదంతయుఁ జెప్పెను. విజయసేనునికి గాయముతగి లినదన్నమాట విన్నతోడనే భద్రుఁడు మూర్ఛపోవుటయు, అటుతరు వాత తనమనస్సు మహాసౌందర్యవతి యైనపార్వతి యనుగోపయువతి మీఁద తగులుటయు, తనయభిప్రాయమును తాను తెలిపినతోడనే మాటుమా టాడక యాగొల్లపడుచు తనపార్థన నంగీకరించుటయు తెలిపి తనశరీరము వేటుచోట నున్నను ప్రాణము లన్నియు పార్వతి మీఁదనే యున్నవనియు తా నాచిన్నదానిని వివాహము చేసికొని యామెతో నీయరణ్యములోనే గొల్లవానివలె నుండుటకును విజయ పురరాజ్యమును సర్వసంపదలును తమ్ముఁ డైనయతనికి విడిచిపెట్టుట కును నిశ్చయించుకొన్నాఁడ ననియు కూడఁ జెప్పెను. అందుమీఁద విజయసేనుఁడు “నీ వాచిన్నదానిని వివాహమాడుటకు నేనంగీకరించి నాను. వివాహమహోత్సవము రేపే జరగవచ్చును. మిత్రబృంద ముతోఁగూడ రాజును నీవివాహమునకు విందుకు పిలిచెదను. ఈకార్యము నంగీకరింపవలసినదని నీ విప్పుడే పోయి యాగొల్లచిన్నదానిని వేఁడుకొని యొప్పింపుము. ఇప్పు డాచిన్నది యొంటిగా నుండును. అదిగోఁనూడు ఆచిన్నదానియన్న యిక్కడకే వచ్చుచున్నాఁడు” అనిచెప్పెను. ఆప్రకారముగా మాధవసేనుఁడు పార్వతియొద్దకు వెళ్ళెను. అంతట భద్రుఁడు పులిచేత గాయముతిన్నతనమిత్రుని యొక్క డేమమును విచారించుటకయి యక్కడకు వచ్చెను.

అప్పుడాకస్మికముగా మాధవసేనునికిని పార్వతికిని గలిగినపర
స్పరమోహాతిశయమునుగూర్చి వారు కొంతసేపు సంభాషించినతరు
వాత విజయసేనుఁడు తా నన్నగారిని వెంటనే పార్వతియొద్దకి పోయి
రేపటిదినముననే వివాహమునకు సమ్మతించుట కామెను సమాధాన
పఱచిరావలసిన దని పంపితి ననిచెప్పి, ఈసంతోషసమయమునందే
తానుగూడ తనసమ్మోహనదేవతయయిన మనోహారిణిని వివాహము
చేసికొన్నచో నెంతోధన్యుఁడనయ్యెదననిచెప్పెను. భద్రుఁడామెర్పా
టున కంగీకరించి పయికి నటించుచున్నంత ప్రేమయే విజయసేనునికి
నిజముగా మనోహారిణిమీఁద నున్నపక్షమున నాతనికోరికయు
ఫలించు ననియు, తేపటిదినమున మనోహారిణిని నిజస్వరూపముతో
వచ్చునట్లుచేసి యామెను విజయసేనుని పెండ్లియాడుట కొప్పించెద
ననియు, చెప్పెను. పయి కద్భుతకార్యమువలె కనఁబడుచున్న యీ
పనిని నిర్వహించుట తానే మనోహారిణి యగుటచేత నాతనిచేతిలోనే
యున్నను, భద్రుఁ డప్పుడు మహామాంత్రికుఁ డయినతనపినతండ్రి
వలన నేర్చుకొన్నమంత్రశక్తిచేత సాధించెద నని నటింపనారంభిం
చెను. ఆమాటలకు సగము నమ్మకమును సగము సందేహమును
మనస్సునుబాధింపఁగా విజయసేనుఁడు భద్రునిజూచి “నీవు నిజము
గానే యీపని నిర్వహింపఁగలవా? న న్నూరక పరిహాసము చేయు
చున్నావా?” అనియడిగెను. “ఈశ్వరసాక్షికముగా చెప్పుచున్నాను
నే నాపనిని నిశ్చయముగా నిర్వహింపఁగలను. కాఁబట్టి నీవు రేపు
వస్త్రాలంకారభూషితుఁడవయి రాజును మిత్రులనునీపెండ్లికి పిలువుము.
నీవు మనోహారిణిని రేపు వివాహమాడఁదలఁచుకొన్నయెడల, ఆమె
సమయమున కక్కడప్రత్యక్షమగును” అని దృఢముగా భద్రుఁడు
చెప్పెను.

మఱుసటిదినము పాతఃకాలమున మాధవసేనుఁడు పార్వతి యొక్క సమ్మతి పడసినందున వారుభయులును రాజుసన్నిధికివచ్చిరి; అప్పుడు వారితోఁగూడ విజయసేనుఁడును వచ్చెను. ఏకముహూర్తము నందే రెండువివాహములను జరిగించుటకు హారందఱును సమావేశ మయినందునను, పెండ్లికూఁతురొక్కతె మాత్రమే యక్కడకువచ్చి నందునను, సభవారొండొరులమొగములు చూచుకొని తమలో తాము తలపోతకు మొదలు పెట్టిరి. వారిలో ననేకులు భద్రుఁడు విజయసేనుని పరిహాసించుటకయి యీవేషము వేసె నని తలఁచి యుండిరి.

ఈవింతమార్గమున తనకూఁతురే యచ్చటికి రప్పింపఁ బడునని విన్నమిఁదట రాజు విజయసేనునిజూచి, ఆగొల్లపిల్లవాఁడు తానుజెప్పినట్లు చేయఁగలఁ డని నీకునమ్మకమున్నదా?" అనియడిగెను. తనకేమి చెప్పుటకును తోఁచకున్నదని విజయసేనుఁడు చెప్పుచుండఁగా, భద్రుఁ డాస్థలమునకువచ్చి రాజునుజూచి “మీకొమార్తెను నేనిక్కడకు రప్పించెడుపక్షమున విజయసేనుని కామెనిచ్చి వివాహము చేయుటకు మీరంగీకరించెదరా?" అని యడిగెను. “ఆమె కరణముగా నిచ్చుటకు నాకు రాజ్యము లున్నను నేనంగీకరించెదను” అని రాజు ప్రత్యుత్తరము చెప్పెను. అటుతరువాత భద్రుఁడు విజయునివంక తిరిగి ‘ఇక్కడకు రప్పించినపక్షమున నీ వామెను వివాహమాడెదవా?’ అని ప్రశ్న వేసెను. “అనేకరాజ్యములకు నేను రాజు నయిననుతప్పక వివాహమాడెదను.” అని యతఁడు చెప్పెను. అంతట భద్రుఁడును పార్వతియుఁ గలిసి దూరముగా చెట్లమఱుఁగునకు వెళ్ళిరి. అక్కడ భద్రుఁడు తాను కట్టుకొన్నబట్టలను తీసివేసి, తాము వచ్చునప్పుడు తెచ్చుకొన్నవస్త్రాభరణములను ధరించుకొని, మంత్రబల

మక్కటలేకయే తుణకాలములో మనోహరిణిగా మాతెను. పార్వతియు గొల్ల వేషమును తీసివేసి తనయమూల్యాలంకారములను వస్త్రములను ధరించుకొని విశేషాయాస మక్కటలేకయే మిత్రరంజనిగా మాతెను.

వాడు చాటునకు వెళ్ళియున్న కాలములో రాజు విజయసేనుని జూచి యాగొల్లవానియందు తనకూతురు రయినమనోహరిణిపోలిక చాలవట కున్నదని చెప్పెను. ఆపోలికను తానును కనిపెట్టితి నని విజయసేనుడు చెప్పెను. ఇదియంతయు నెట్లు ముగియునో యని వారనుకొను చుండగా, ఎల్లవాడును నద్భుతపడునట్లుగా మనోహరిణియు మిత్రరంజనియు స్వాభావిక వేషములతో నక్కడకు వచ్చిరి. మిత్రప్రభావమువలన తా నచ్చటికి వచ్చితి నని నటింపక మనోహరిణితండ్రి పాదములమీఁద పడి మ్రొక్కి త న్నాశీర్వాదింపవలసిన దని ప్రార్థించెను. వారట్లాకస్మికముగా వచ్చుట యచ్చట నున్నవారికండఱికిని నిజ మయినయింద్రజాలమువలెనే కానఁబడెను. అప్పుడు మనోహరిణి తండ్రిసమక్షమున వ్యర్థాలాపములు పలుకక, పినతండ్రి పురము వెడలి పోవ తన కుత్తరువిచ్చుటయు, తనపినతండ్రికొమార్తె యయినమిత్రరంజని మిత్రవాత్సల్యముచేత తనవెంట ప్రయాణమయి వచ్చుటయు, తా మీయరణ్యములో గొల్ల వేషము వేసికొని యన్నయు చెల్లెలును వలె విహరించుటయు, లోనుగాఁగలకథ యంతయు నేకరువు పెట్టెను.

వారల వివాహమునకు రాజు షరల సమ్మతిని తెలుపఁగా, మనోహరిణి విజయసేనునికిని, మిత్రరంజని మాధవసేనునికిని, ఏకముహూర్తమునందేవివాహముచేయఁబడిరి. ఈయరణ్యములో సాధారణముగా వివాహాదినములయందు పట్టణములలోచేయఁబడెడి యుత్సవములును వేడుకలును లేకపోయినను, ఇంతకంటె సంతోషకరము

లయిన వివాహము లెక్కడను జరిగియుండవు. అక్కడివా రందఱును బాదులుతీరి చల్లనినీడలు గలచెట్లక్రిందఁ గూడుచుండి పెండ్లిభోజనములు చేయుచుండఁగా రాజయొక్కయు మిత్రులయొక్కయుపరిజనము యొక్కయు సంతోషమును పరిపూర్తిచేయుటకో యన్నట్లుగా నొకదూత యాకస్మికముగా పరుగెత్తుకొనివచ్చి రాజునకు పూర్వరాజ్యము మరలవచ్చిన దన్నశుభవార్తను జెప్పెను.

దుర్జయుఁడు తనకూఁతు రయినమిత్రరంజని పాటిపోవుటవలన పట్టరానియాగ్రహము కలవాఁ డయి, తా నన్నకొమార్తెను వెడలఁ గొట్టుటవలన తనరాష్ట్రములోనియోగ్యు లనేకులు తనయందలి యసూయచేత రాజ్యమును విడిచి తనయన్నగారివద్దకు దండకారణ్యమునకుఁ బోవుచున్నారని విని కష్టదశలో నున్నరాజున కంతప్రజానురాగము కలుగుట సహింపలేక, ఆతని నేలాగున నయిన సంహరింపవలెనని గొప్పసైన్యముతో దండకాటవికి వచ్చెను. అరణ్యమునందుఁ బ్రవేశింపఁగానే యతని కక్కడ నొకయోగి కనఁబడెను. ఆయోగితో కొంచెముసేపుదైవికముగాభగవద్విషయమునుగూర్చి సంభాషింపఁగా నాతనికి ప్రాపంచిక విషయములయందు విరక్తియు, తాను జేసిన దుష్కృత్యములవిషయమయి యనుతాపమును, గలిగి మంత్రించి నట్లుగా నిమిషకాలములో నతనిపూర్వపుహృదయము మాటి క్రొత్తదయ్యెను. అప్పటినుండియు నతఁడు పశ్చాత్తప్తుఁడయి వైరాగ్యమును పొంది, తానక్రమముగా నన్నగారివలన పొందినరాజ్యమును మరల నతనికి సమర్పించి, తాను సాధువయి యరణ్యములోని మఠములో నీశ్వరధ్యానము చేయుచు కాలము గడపవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. అందుచేత నతఁడు తనపరిజనులలో నొక్కనిఁ బిలిచి వెంటనేతనమనో నిశ్చయమును రాజున కెఱిగించిర మ్మని చెప్పెను. రాజుతో పోయిన

రాజ్యమును సంపదలును మరల వచ్చిన వని యిప్పుడు వచ్చి చెప్పిన దూత యితఁడే.

ఎవ్వరును ఎదురుచూడనియీసంతోషవార్త యుక్తసమయములో వచ్చినందున, ఆరాచకొమాతైలయొక్కయు రాచకొమాళ్ళయొక్కయు వివాహమహోత్సవము మఱింత సంతోషదాయకమాయెను. అప్పుడు మిత్రరంజని యాయేర్పాటువలన రాజ్యమునకు త్తరాధికారిణి యగుట తప్పిపోయినను మనస్సులో నావగించంతయు వ్యసనపడక మనోహారిణితండ్రికి రాజ్యమువచ్చినందునకయి యామెను హృదయపూర్వకముగా నభినందించెను. ఇకముందు మిత్రరంజనికి మాఱుగా రాజయొక్కయనంతరమునందు రాజ్యము మనోహారిణికి వచ్చును. ఒక్కకడుపునఁబుట్టినయక్కఱెల్లెండ్రకంటెనుసహస్రగుణము లధికానురాగముగలయారాజపుత్రికల కిరువురకును దానివలన వైషమ్యముగాని యచూయగాని యనుమాత్రమును గలుగలేదు. అంతే కాక వారిమైత్రియు పరస్పరప్రేమయు వయస్సుతోకూడ దినదినాభివృద్ధి పొందుచు వచ్చెను.

అప్పుడు రాజు సమస్తపరివారముతోను మిత్రవారముతోను రాజధానికిఁబోయి మరల రాజ్యభారమును వహించి, ప్రభుభక్తిగలవారయి కష్టములకోర్చి తనవెంట వనమునకు వచ్చినయు తమపురుషులకు రాష్ట్రములో తగినయధికారము లిచ్చి, చిరకాలము జనరంజకముగా రాజ్యపాలనము చేసెను. నూతనవధూవరులును పుత్రపౌత్రాభివృద్ధికలవారయి సంపదలతో తులఁదూఁగుచు చిరకాలము సుఖ మనుభవించిరి.

•

•

•

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భీ విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞి
చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాద్రాపదీసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

8 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేశభాగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరచత్వస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మములు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హిత్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము
ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని
1 దేశీయమహాసభ- దానియందేశము	8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు 3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	ఆంధ్ర కవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి 5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదియవ సంపుటము
6 ,, రెండవ భాగము 7 ,, మూడవ భాగము	1 పూర్వాంధ్ర కవులు 2 మధ్యకాలపు కవులు
8 శంకారాచార్యులు 9 బనవరాజు గవర్రాజుగారిజీవ చరిత్రము	3 ఆధునికాంధ్ర కవులు పదకొండవ సంపుటము స్వీయచరిత్ర

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగారు.

భానుమతీ కల్యాణము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[పెరి. 0-4-0]

— 222 —

10 ప్రతిదీక్షిక

భానుమతీ కల్యాణము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ కథలో వచ్చు పాత్ర ము లు

పురుషులు.

వజ్రసేనుడు—కళ్యాణపురపరిపాలకుడు.

విజయవర్మ—చోళమండల రాజు; వజ్రసేనునిచుట్టము.

విక్రమబాహుడు—ఉదయగిరిదుర్గాధీశుడు; విజయవర్మమిత్రుడు.

ప్రతాపరుద్రుడు—చంద్రగిరిదుర్గాధీశుడు; విక్రమబాహునిచెలికాడు.

అరిష్టవర్మ—విజయవర్మసవతితమ్ముడు.

వక్రబుద్ధి—నిపుణికకు ప్రియుడు.

స్త్రీలు.

ఇందుమతి—వజ్రసేనునికూతురు; విక్రమబాహుని ప్రియురాలు.

భానుమతి—వజ్రసేనునిమేనకోడలు; ప్రతాపరుద్రునిప్రియురాలు.

చతురిక—ఇందుమతియొక్కచేటిక.

నిపుణిక—ఇందుమతియొక్కచేటిక.

భానుమతీ కల్యాణము

కళ్యాణపురరాజ్యాంతఃపురములో ఇందుమతి యనియు, భానుమతియనియు, ఇద్దఱు చక్కని రాచకన్నియలు గలరు. వారిలో నిందుమతి కళ్యాణపురాధీశ్వరుఁ డయిన వజ్రసేనునికూతురు ; భానుమతి యాతని మేనకోడలు. ఆయిదువురిలో భానుమతి యానందశీలురాలు ; ఇందుమతి గంభీరస్వభావము గలది. భానుమతి నవ్వుకథలు చెప్పి తనమఱుదలికి సదా వినోదము కలిగించు చుండును. చుట్టుపట్ల నేది జరగుచున్నను మహోల్లాసశీలురా లయినభానుమతి మనస్సున కదియెల్లను వినోదకరముగా నుండి నవ్వులాట కాస్పదమగుచుండును.

ఆకాలమునందు పాండ్యమండలము వారితో జరిగిన మహాయుద్ధమునందు తనశౌర్యమును భాహువీర్యమును గనఁబఱచి విజయము నొంది ప్రసిద్ధికెక్కినవిజయవర్మ తనకు సహాయులైనయిద్దఱు రాజపుత్రులతో మరల స్వదేశమునకుఁ బోవుచుఁ దన యాప్తబంధుఁ డయినవజ్రసేనుని జూచిపోవుట కయివచ్చి కళ్యాణపురములోఁ గొంత కాలముండుట తటస్థించెను. అట్లువచ్చినయతిథులలో చోళమండలరాజయిన విజయవర్మ గాక యాతనిమిత్రుఁడయిన యుదయగిరి దుర్గాధీశుఁ డయిన విక్రమభాహువును, వారివెంట వచ్చినచంద్రగిరిదుర్గాధీశుఁ డయినవాక్చాతుర్యమును తీవ్రస్వభావమును గలప్రతాపరుద్రుఁ డును ముఖ్యులు. తనయింటికి విందు కయి వచ్చినయారాజపుత్రులను దనపుత్రికకును మేనకోడలికిని జూపి, అతిథిసత్కారము చూపి వారి నాదరించుటకయి వజ్రసేనుఁ డాకన్యలను నియమించెను.

వా రందఱు నొక్కచోటఁ జేరఁగానే ప్రతాపరుద్రుఁడు తన మిత్రులతోడ వినోదకరము లయిన సరససల్లాపముల కారంభించెను. తనవాక్చమత్కారము నితరులకు తెలుపక యడఁగియుండుట కిష్టము లేని దయి భానుమతి మధ్యను తానందుకొని యాతనిమాటల కడ్డము వచ్చి “అయ్యా! మీ రెంతో శ్రమపడి ప్రసంగము చేయు చున్నాడుకాని యిచ్చట మీమాట లెవ్వరును వినుచుండలేదు” అని యాతని మాటలలోఁ దనమాట మొకటి కలిపెను. భానుమతి యెంత వదరుబోతో ప్రతాపరుద్రుఁడు తా నంతవదరుబోతే యయినను తనయెడల నామె చూపినయాయశిఃసత్కారము రుచియింపనివాఁ డయి గొప్పవంశమునందుఁ బుట్టి మర్యాదతోఁ బెరిగినకన్య కిట్టి యధికప్రసంగము యుక్తము కాదని యతఁడు తలచెను. అంతేకాక వెనుకటిసారి తా నిచ్చటకు వచ్చినప్పుడుకూడ భానుమతి చతురవచన ములతో తన్నే యెగతాళి చేయుచువచ్చుట యాతని కప్పుడు స్మరణకు వచ్చెను. ఇతరులు తమ్ముఁ బరిహసించినప్పుడు తామితరులను బరిహాసము చేయుస్వభావము గలవారి కుండునంతకోపము మఱి యొకరి కుండదు. ఆలాగుననే యీభానుమతికిని ప్రతాపరుద్రునికిని కోప మెప్పుడును ముక్కుననే యుండును. కాబట్టి వాఙ్మిథులయిన యీయిద్దఱు నొక్కచోటఁ గూడినప్పు డెప్పుడును సరసత్వ మంతకంతకు ముదిరి వాక్కులహాముగాఁ బరిణమించి నవ్వులు పువ్వులయి యెండొరులను దూషించుకొనుచు కోపముతో లేచిపోకుండుట తటస్థింపలేదు. అందుచేతఁ దనమాట లెవ్వరును వినుచుండలేదని పలికి తనసంభాషణము సాగనీయక యామె నడుమ నడ్డము వచ్చినప్పుడు ప్రతాపరుద్రుఁ డామె యక్కడ నుండుటయే యెఱుఁగ నట్లు నటించుచు “నాపాలిటి తిరస్కార దేవతా! నీ వింకను

బ్రతికియున్నావా?' అని కుశలప్రశ్నము చేసెను. ఆమాటతో నప్పుడు వా రిద్దఱికిని క్రొత్తవాగ్యుద్ధ మారంభ మయినది. ఆపోరాటములో వాగ్రణశూరు లయినయాయుధపురుషును నర్హోక్తి బాణముల నొండొరులమీఁదఁ బ్రయోగించుకొను చున్నప్పుడు భానుమతి యతఁడు మహాపరాక్రమశాలి యని యెఱిగినదయ్యును సంగ్రామ భీరుఁ డని సూచించుచు నాతనిపిక్కబలమును శ్లాఘించి మనస్సు నొప్పించుటకుఁ బ్రయత్నించుటయే క. విజయవర్మ యాతనియొక్తి నైపుణి కానందించు చుండుట కనిపెట్టి యతఁడు విజయవర్మయొక్క యాస్థాన పరిహాసకుఁ డని బ్రహ్మాస్త్రమువలె మధ్య నొకవాక్యప్రయోగముచేసి యాతని నెత్తిపొడిచెను. ఈవఱకు భానుమతి యాడినమాట లన్నిటికంటెను కడపటఁ బ్రయోగించినయీపరిహాసోక్తియొక్కటియే ప్రతాపరుద్రునిహృదయమధ్యమునం దమోఘబాణమయి నాటుకొని యెక్కువనొప్పి కలిగించెను. ఆమె తనపిక్కబలమును మెచ్చిరణభీరుఁ డని సూచనచేసినను దాను రణశూరుఁడ నని యెఱిగినవాఁ డగుట చేత నామాట నాతఁ డెంతమాత్రమును లక్ష్యము చేయలేదు. కాని 'విజయవర్మయొక్కయాస్థానపరిహాసకుఁడు' అన్నయెత్తిపొడుపుమాట మాత్రము సత్యమునకు మిక్కిలిచేరువయిన దగుటచేత వజ్రసదృశ మయినయాతనిహృదయమున నాటుకొని మర్మచ్ఛేదము చేసి, ఉన్న మాట యన్న నులుకువచ్చు నన్నసామెతను సత్యము చేసెను. తామె మాటనేర్పరుల మని యితరుల నెగతాళి చేయుచుండువారికి లోకులు తమ్ము పరిహాసకు లని పిలిచినప్పుడు వచ్చునంతరోషము మఱి యెప్పుడును రాదుగదా !

అప్పుడు వినయవతి యైనయిందుమతి యారాజనందనుల ముందుఁ దా నేమియు మాటాడక యూరక కూరుచుండెను; విక్రమ

బాహువు కాలమహిమచేత నాసుందరియొక్క సౌందర్యమునంగుఁ
గలిగినయాధిక్యమును సావధానముగాఁ బరీక్షించుచు ఆమెసుందర
విగ్రహముయొక్కయద్భుతశృంగారమునుగూర్చి తలపోయు చుండెను.
ప్రతాపరుద్రునికిని భానుమతికిని జరగుచున్నవినోదకర మయిన సరస
స్థలాపమును విని వేడుక చూచుచు, విజయవర్మ వజ్రసేనునివంకఁదిరిగి
ఁచెవిలో మెల్లగా 'ఈచిన్నది మంచిపౌరుషము గలయువతి. ఈమె
ప్రతాపరుద్రునికి తగినభార్య యగును.' అనిపలికెను. 'ఓ మహారాజా!
ఒక్కవారముదినములు వీరిద్దఱును దంపఁగు లయినపక్షమున, కేకలతో
పిచ్చివాండ్రయిపోవుదురు.' అని వజ్రసేను డాతనిమాటకు ప్రత్యుత్తర
మిచ్చెను. వజ్రసేనుఁడు వారి దనుకూలదాంపత్యము కాఁజాల దని
తలఁచినను, విజయవర్మమాత్ర మీవాచానిపుణులనిద్దఱిని దంపతు
లనుగాఁ గూర్చవలె నన్నతలఁపును విడిచిపెట్టలేదు.

అటుతరువాత నొకనాఁడు విజయవర్మ విక్రమబాహునితో
మాటాడునప్పు డొక్కభానుమతీప్రతాపరుద్రులవివాహముమాత్రమే
కాక మఱియొకవివాహముకూడ నుద్దేశింపఁబడినట్లు స్పష్టపడినది.
మాటలస్కోరణిలో విక్రమబాహుఁ డిందునుతియొక్క గుణాతిశయ
మును శ్లాఘించుటనుబట్టి యాతనిమనస్సామెమీఁదఁదగిలినట్లు విజయ
వర్మ కనిపెట్టి, "మిత్రుఁడ ! ఇందుమతిమీఁద నీకనురాగముగలదా?"
అని యడిగెను. "క్రిందటిసారి యీకళ్యాణపురమునకు వచ్చినప్పుడు
నే నామెను వీరదృష్టితోఁ జూచితిని. అప్పుడుసహితము నాకన్నామెను
తగిలెనుగాని ప్రేమ నిలుపుట కప్పుడు నామనస్సులో నవకాశము లేక
పోయినది. యుద్ధ మంతమునొంది సంధి జరగిన యీకాలమునందు
యుద్ధచింత లన్నియు నామనస్సును విడిచిపెట్టుగా వానిస్థానమున
నిప్పుడు హృదయము లైనమృదుచింతలు గుంపులుగుంపులుగా ప్రవే

శించి యిందుమతి యెంతసౌందర్యవతియో చూపి యాద్ధమునకుఁ బోక పూర్వమునందుఁగూడ నే నామెను కామించినట్లు స్మరణకుఁదెచ్చి నామనస్సు నాయువతీమణిమీఁదికిఁ బురికొల్పుచున్నవి" అని విక్రమ బాహుఁడు తర మిచ్చెను. విక్రమబాహుఁ డిందుమతిమీఁదఁ దనకు గలవలపు దాచక యడుగఁగానే బయలుపలుచుటచేత విజయవర్మ మనస్సు కరఁగినవాఁ డయి యాక్షణముననే తనచుట్టమును మిత్రుఁడు నయినవజ్రసేనునియొద్దకుఁ బోయి విక్రమసేను నల్లునిగాఁ జేకొనుట కంగీకరింపవలసిన దని ప్రార్థించెను. వజ్రసేనుఁ డాసంబంధమును సమ్మతించెను. విక్రమబాహుఁడు విద్యావయోరూప గుణసంపత్తి గలవాఁ డగుటచేత నాతనిని భర్తనుగా గ్రహించుట కిందుమతిని ఒప్పించుట విజయవర్మ కంతకష్టము లేకపోయెను. విజయవర్మయొక్క ప్రోత్సాహమువలన నిందుమతీవిక్రమబాహుల వివాహమహోత్సవము నకు శుభముహూర్తమును వెంటనే నిశ్చయింపఁబడెను.

వివాహదినమప్పటికిఁగొన్నిదినములేయుండినను విక్రమబాహు నకు దినమొకయేడుగాఁ గానఁబడి కాలముగడపుట దుర్భరమయ్యెను. తమకిష్టమయిన కార్యముమీఁద దేనిమీఁదనైనను మనస్సు నిలిపి నప్పుడు పడుచువాండ్రు సామాన్యముగా నత్యాతురులయి యుందురు గాన, నిర్వ్యాపారముగా నున్నప్పుడు వారి కన్యచింత మనస్సులోఁ జొరక కాలవిలంబ మెంతయల్పమయినను దుస్సహమగును. కాఁబట్టి యీకాలములో శీఘ్రముగా నుబుసుపోవునిమిత్త మొకవిధమైనవేడు కగా ప్రతాపరుద్రుఁడును భానుమతియును నొండొరులను వలచునట్లు చేయుటకయి యేదోవింత యైనయిషాయ మొకటి యాలోచింప వలయునని విజయవర్మ విక్రమబాహునితోఁ బ్రస్తావించెను. అప్పుడు వారిలోవా రదిబాగున్నదని సంతోషించి, వెంటనేపోయి తమయోచ

నను వజ్రసేనునితోఁ జెప్పఁగా నతఁడఁమోదించి తానుగూడఁ దన చేతనైనసాహాయ్యమును చేసెద నని వాగ్దానముచేసెను. ఇందుమతి సహితము తనవదినగారికి మంచిభర్తను లభింపజేయుటకఁగి పన్నెడి యుపాయములో నేదైనఁ జిన్నపని తనమీఁద జెట్టినయెడల, తానును తోడుపడెదనని తనయభిమతమును దెలిపెను. పురుషులందఱును జేరి భానుమతి ప్రతాపరుద్రునివలచి కామించుచున్నదని యతనితోఁజెప్పి నమ్మించునట్లును, ఇందుమతి ప్రతాపరుద్రుఁడు భానుమతిని వలచి కామించుచున్నాడని యామెతోఁజెప్పి నమ్మించునట్లును జేయవలె నని విషయవర్మ యప్పు యొకయుపాయ మాలోచించెను.

విషయవర్మయు, వజ్రసేనుఁడును, విక్రమబాహుఁడును మొట్ట మొదట పని కుపక్రమించిరి. ఒకనాఁటిమధ్యాహ్నమునఁ బ్రతాప రుద్రుఁడొంటిగాఁబోయి తోటలోనియొకపొదరింటఁ గూరుచుండి చమ్రుకొనుచుండఁగా నమయము కనిపెట్టి, విషయవర్మయు సహాయులురు దోటలోనికిఁబోయి యాపొదరింటికిఁ జేరువ నున్నయొక చెట్టు నీడను గూరుచుండి ప్రతాపరుద్రునికి వినఁబడుచుట్లుగా మొట్టమొదటఁ గొంతసేపు తమలోఁ దామేవోమతియొకసంగతి ముచ్చటించి, తరువాతఁ గార్యాశమునకు దిగి వారిలో విషయవర్మ వజ్రసేనునిఁజూచి “ఓయీ! సఖుడా! చేరువగురమ్ము. మొన్ననాతో నీవేవో చెప్పవచ్చి సగము చెప్పి మానితివే. అదేమేది? నీమేరకోడలు భానుమతికి ప్రతాప రుద్రునిమీద మనసు తగిలినదా? ఆవిన్నదాని కేపురుషునిమీదను మనసు తగులునని యెన్నఁచును నే ననుకోలేదు.” అని మెల్లగాఁ బ్రసంగమున కారంభించెను. “నే నంతకుమునుపే యనుకోలేదు. అందువోను పముకెప్పుడును తాను ద్వేషించుచున్నట్లు తోఁపఁజేసెను ప్రతాపరుద్రునినే యది కామించి ప్రేమించుట మహాద్భుతముగా

నున్నది.” అని వజ్రసేనుడు పలికెను. అప్పుడు విక్రమబాహు డందుకొని భానుమతి ప్రతాపరుద్రునిపై వలపు నిలుపుట సత్యమే యనియు, భానుమతిని వరించునట్లైతనిని చేయలేకపోయినపక్షమున భానుమతి తప్పక మన్మథతాపముచేత ప్రాణములువిడుచునని యిందు మతియే తనతోఁజెప్పిన దనియు, వారిసంశయనివారణము చేసెను. ప్రతాపరుద్రుఁడెప్పుడును సాధారణముగా సుందరులందఱిని వారిలోను ముఖ్యముగా భానుమతిని దూషించుచుండువాఁడగుటచేత వీరిదాంపత్యము పొసఁగుట యసాధ్యమని వజ్రసేనుడును విక్రమబాహువును దమయభిప్రాయములను గనఁబఱచిరి.

ఈప్రసంగము విన్నంతసేపును విషయవర్మ తాను భానుమతి విషయమయి జాలిపడుచున్న వానివలె నటించి, “ఈసంగతియెవ్వరైనఁ బ్రతాపరుద్రునితోఁ జెప్పిన బాగుండును.” అని హెచ్చరించెను. “చెప్పటవలన నేమిప్రయోజనము? ఇది సందుచేసికొని పరిహాసమున కారంభించి యతఁడాచిన్నదానిని మఱియె బాధపెట్టును.” అని విక్రమబాహుఁడు పలికెను. “అట్లు బాధించెడుపక్షమున మనము ప్రతాపరుద్రుని నుడికొదిలెనవలెను. నిజముగా భానుమతి బహు యోగ్యురాలు. ఒక్క యీప్రతాపరుద్రుని మోహించుటలోనే కొంచెము తెలివితక్కువ కనఁబఱచినది కాని యామెతక్కిన సమస్త విషయములలోను మిక్కిలి తెలివి కలదిగాఁ బ్రవర్తించుచుండును.” అని పలుకుచు విషయవర్మ లేచిపోదము రుదని మిత్రులకు బిలిచి, పోదలోనుండి వినుచున్నయాసంభాషణముకు గూర్చి తనలోఁదా నాలోచించుకొనుట కయి ప్రతాపరుద్రుని పొరిగా విడిచిపెట్టి మిత్రబృందముతో నచ్చటినుండి వెడలిపోయెను.

ఈప్రసంగము జరుగుచున్నంతసేపును ప్రతాపరుద్రుడు లతా
 గృహములోనుండి యత్యాశురతతో చెవులొగ్గి వినుచు, భానుమతి
 తన్నుఁగామించినదన్నమాట చెవినిబడ్డప్పుడు “ఇంతటివింత పుట్టునా,
 ఈవైపరీత్యము సాధ్యమగునా?” అని తనలోఁ దలపోయుచుండెను.
 వారాస్థలము విడిచిపోయినతరువాత నతఁడు సావకాశముగాఁ గూరు
 చుండి తనకుఁదానే యాక్షేపసమాధానములు చెప్పకొనుచులోలోపల
 నిట్లాలోచించుకొన మొదలుపెట్టెను. “ఇది వారు నన్నువంచించుట
 కయి పన్నినమాయవేష మయి యుండదుగదా! ఉండదు. నవ్వులాట
 మాటలుగాక వా రీవిషయమయి మిక్కిలి గంభీరముగా మాటలాడి
 ఇందుమతివలన సత్యము నంతను దెలిసికొని యాయువతినిగూర్చి
 పరితాపపడినట్టు కనఁబడినారు. నన్ను మోహించినదా! నే నామెను
 బదులు మోహింపవలెనా! నేనీవటకెన్నఁడును వివాహమాడఁదలఁ
 చుకోలేదు. వెనుక నేనొకసారి యావజ్జీవమును బ్రహ్మచారినిగానుండి
 చావవలెనని చెప్పినప్పుడు, వివాహమగునంతవఱకును బ్రతుకుదునని
 నేననుకోలేదు. వా రాయువతి గుణవతియనియు రూపవతి యనియుఁ
 జెప్పుచున్నారు. ఆమె యట్టిదే యగును. ఒక్కనన్ను మోహించిన
 విషయములోఁదక్క మిగిలినసమస్తవిషయములలోను ఆమె యెంతో
 బుద్ధిమంతురాలట! ఆమెబుద్ధిహీనతను స్థాపించుట కిది యొకగొప్ప
 హేతువుకాఁజాలదు. అదిగో భానుమతియే యిక్కడకువచ్చుచున్నది.
 నేఁడామె నాకంటి కత్యంతసౌందర్యవంతురాలుగాఁ గనుపట్టుచున్నది.
 ఆమెముఖమునం దిప్పుడు కొన్ని మోహచిహ్నములు నాదృష్టికిపొడ
 కట్టుచున్నవి.” అనునంతలో భానుమతి యతనిని సమీపించిస్వభావ
 కటుమార్గమున “మనస్సులో నా కిష్టము లేకపోయినను వారు నిన్ను
 భోజనమునకు తోడుకొనిరమ్మని పంపఁగా వచ్చినాను” అని పలికెను.

ఆవటకెన్నఁడును ప్రతాపరుద్రుఁ డిటువంటి మృదువచనము లామెవిషయమయి తననోట రానిచ్చిన పాపమునఁ బోనివాఁ డయినను ఇప్పుడు మాత్రము “ఓసుందరీ! నావిషయమై నీవింతశ్రమపడినందుకు మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడ నయి యున్నాను” అని యామెమాటలకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చెను. భానుమతి మఱిరెండుమూడు మోటుమాట లని వెడలి పోయి తరువాత నప్పు డాడిన యామృదుత్వము తప్పినమాటలలో వలపును దెలిపెడు గూఢార్థ మేదో లోపల దాఁగియున్నట్లు తాము గ్రహించితి నని భావించుకొని “ఈ చిన్నదానియెడల నే నిప్పుడు దయచూపకపోయినయెడల నేను మహాక్రూరుఁడ నగుదును. ఈమెయెడల నేను ప్రేమవహింపనిపక్షమున నేను రాక్షసుఁడను. ఇప్పుడు పోయి నే నీమెసందర్శనము చేసికొనెదను.” అని యతఁడు మనసులోని యుద్రేక మాపుకోలేక బిగ్గరగా ననెను.

ఈప్రకారముగాఁ బ్రతాపరుద్రునినిమిత్తమై వారు పన్నిన వలలో నతఁడు పడినందునఁ ఇంక భానుమతివిషయమయి నిర్వహింప వలసిన యిందుమఱివంతమాత్రము మిగిలి యుండెను. అందుచేత నిందుమతి యీకపటనాటకప్రయోగమునకయి తనచేటిక లయినచతురికానిపుణికలను పిలిపించి వారిలో నిపుణికనుజూచి “ఓచెలీ! నీవిప్పుడే పరుగెత్తుకొనిపోయి సల్లాపచుందిరములో విజయవర్మతోను విక్రమ బాహునితోను సాభాషించుచున్న నావదినె భానుమతిని జేరి చెవిలో నేకాంతము నేనును చతురికయు తనవిషయమై యేదో చెప్పుకొనుచు శృంగారవనములో విహరించుచున్నామనియు, నీవిప్పుడు రహస్యముగాఁ బోయి సూర్యకిరణములతోఁబ్బడుచేతనే పరిపక్వఫలములను బొంది కృతఘ్నులవలె సూర్యకిరణములనే లోపలఁ జొరనీక వారింపుచున్నదాక్షతీగ ల్లిబిల్లిగానల్లుకొన్న లతాగృహమునందుఁబ్రవేశించి

మామాటలు వినవలసినదనియు, చెప్పము” అని యుపదేశించెను. ఇప్పుడామె భానుమతినాకర్షింప నుద్దేశించినతీగలయిల్లింతకుమునుపు ప్రతాపరుద్రుడు సావధానముగాఁ దనమిత్రుల సంభాషణ మాలకించుచుఁ గూరుచుండిన పొదరిల్లే. “ఇదెంతపని? ఇప్పుడొక్కనిమిషము లోనే నామె నిక్కడకు వచ్చినట్లు చేసెదను” అనిచెప్పి నిపుణిక యప్పుడే వెడలిపోయెను.

తత్క్షణమే యిందుమతి చతురికను దనమెంట నుద్యానవనము నకుఁ గొనిపోయి, “ఓచతురికా! భానుమతి యిక్కడకు వచ్చినప్పుడు మనమీపొదరింటిదగ్గఱనుండి ముందుకును వెనుకకును నడచుచు, ప్రతాపరుద్రునిగుఱించిమాత్రమే మాటాడవలెను. నే నాతని పేరెత్తి నప్పుడెల్లను నీ వాతనిని బట్టు పొగడినట్టు పొగడుచుండవలెను. నేను నీతోఁ బ్రతాపరుద్రుడు భానుమతిని వలచి యెట్లు కామపీడపాలగు చున్నాడో యావిషయమునుగూర్చి ముచ్చటించెదను. మనముశీఘ్రముగా పనికారంభించవలెను. అదిగో భానుమతి మనమాటలు వినవలెనని గబ్బిలమువలె చెట్లనంటిపట్టుకొని పొదలచాటుననుండి యెట్లు ప్రాణుచువచ్చుచున్నదోచూడు” అని చెప్పిచూపెను. వారు తోడనే తమకథ వినిపించుటకారంభించి ఇందుమతి తన్నేమో చతురికయడుగఁగా నుత్తరముచెప్పుచున్న దానివలె “కాదు నిశ్చయముగాకాదు. ఓచతురికా! ఆబిడ యితరులయెడ మిక్కిలి తిరస్కారభావముకలది. ఆబిడ యెదుటివారిని మాటలచేత గడ్డిపఱకగా తీసివేసినను, ఆబిడ మనసుమాత్ర మడవిమృగమువలె బెదరుస్వభావము కలదేసుమా” అనిపలికెను. “ఓయిందుమతీ! ప్రతాపరుద్రునికి భానుమతిమీఁద నంత యధికప్రేమ యుండుటనిశ్చయమేకదా! అని చతురిక మరల నడిగెను. “నిశ్చయమని విజయవర్మయు నాప్రాణనాయకుడయిన విక్రమ

బాహును నాతోఁజెప్పి యేలాగునైన భానుమతి కీసంగతి తెలుపు
మని నన్ను బతిమాలుకొన్నాడు; మీకుఁ బ్రతాపరుద్రునిపయి నిజమైన
ప్రేమ యున్నపక్షమున మీరీసంగతి నెప్పుడును భానుమతికిఁ దెలియ
నీయవలదని నేనువారికిఁహిఁబోధచేసినాను” అని యిందుమతి చెప్పెను.
“అవును. ఆతనివల పామెకు తెలియనిచ్చుట యెంతమాత్రమును
మంచిదికాదు. ఈవార్త కొంచె మామెచెవిని బడినపక్షమున, ఆతని
నెగతాళిచేసి బ్రతుకనియ్యదు” అని చతురిక మరలఁ బలికెను. “ఓ చెలీ!
నిజమునకు ప్రతాపరుద్రుని మించినబుద్ధిమంతుఁడును గుణవంతుఁడును
రూపవంతుఁడును పడుచువాండ్రలో నేనెఱిగినంతవఱకు నాదృష్టికి
మఱియెవ్వరును గానరాదు. అయినను భానుమతిమాత్ర మతనిని
దూషించును” అని యిందుమతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. “అట్లు నిష్కా
రణముగా దూషించుట యామెకు నిశ్చయముగా యోగ్యమయినపని
కాదు.” అని చతురిక పలికెను. “కాదు అయినను సాహసముచేసి
యీమాట యాబిడతో నెవ్వరు చెప్పఁగలరు? నేను చెప్పినపక్షమున
నన్ను పరిహాసముచేసి నిలువనియ్యదు” అని యిందుమతి మాటుపలి
కెను. “ఓసఖీ! నీవు నీవది నెగారి స్వభావమును తిన్నగాఁ గనిపెట్ట
లేదు. ప్రతాపరుద్రునివంటిధీమంతుని నిరాకరించుట కామె యంత
బుద్ధిలేనిదనుకొన్నావా? కాదు” అని చతురిక యనెను. “ప్రతాప
రుద్రుఁడు మంచిఖ్యాతి సంపాదించినాఁడు. ఒక్కనాప్రియభర్తను
విక్రమబాహుని విడిచిపెట్టినపక్షమున కర్ణాటక దేశములో నిఁజే
యగ్రిగణ్యుఁడు అని యిందుమతి యాతనిని మెచ్చుకొనెను. అంత
టితో నాప్రసంగమును మార్చవలెనని యిందుమతి సూచనచేయఁగాఁ
జతురిక “అమ్మా! నీవివాహమెన్నిదినములున్నది?” అని యడిగెను.
రేపటిదినమే వివాహమని చెప్పి, “నేను పెండ్లికిమంచి చీరయురవికయుఁ

దెప్పించుకొన్నాను. అవి నీవుచూచి యేలాగుననున్నవో చెప్పుదువు గాని నాతోరా'' అనియిందుమతి చతురికను దనవెంటఁ దీసికొని యింటికిఁబోయెను. భానుమతి వారిసంభాషణ మంతయు నత్యాదర ముతో వినుచుండి వారుదూరముగాఁ బోయినతరువాత తనలోదాను వారు నాచెవులలో నిప్పులుపోసి వెళ్ళినారు. ఇదియంతయు సత్యమే యగునా? ఓతిరస్కార భావమా! ఓగర్వమా! మిమ్ము నేటితో విడిచిపెట్టు చున్నాను. నాకు సెలవిండు. ఓప్రతాపరుద్రా! నన్ను కామించు చున్నావా! ప్రేమాస్పద మయిననీపాణిగ్రహణమునకయి నాదుష్ట హృదయమును సాదుచేసి నీవిషయమున నేఁజేసినయపరాధమునకిఁకఁ బ్రతిక్రియ చేసెదను'' అని తలపోయుచు మనస్సమాధానము చేసి కొనుచుండెను.

ప్రాతశత్రువు లిట్లాకస్మికముగా క్రొత్తమిత్రులయి యొం డొరులను వలచుటయు, సత్స్వభావము గలవిజయవర్మయొక్కవినోద కర మైనమామోపాయమువలన పరస్పర మిత్రులుగావంచింపఁబడిన కాముకీకాముకులు ప్రథమసమావేశము పొంది సల్లాపసౌఖ్య మనుభ వించుటయు, చూచువారిహృదయముల కెంతో వేడుకగా నుండక పోదు. కాని యీలోపల నిందుమతికి సంభవించిన శోచనీయమయిన దురదృష్టకథనుగూర్చి మన మిప్పుడు చింతిల్లవలసి యున్నది. వివాహ మహోత్సవము నడచి సంతోషకరము కావలసిన యామఱుచటిదిన మిందుమతికిని సౌజన్యనిధి యైనతజ్జనకునికిని తీఱనిమనోవ్యధను తెచ్చి పెట్టినది.

విజయవర్మ కరిష్టవర్మ యనుసవతితమ్ముఁ డొకఁడు కలఁడు. అతఁ డన్నతోఁగూడ యుద్ధభూమినుండి యిప్పుడుకల్యాణనగరమునకు వచ్చి యుండెను. ఇతఁ డసంతుష్టుఁడును దుస్స్వభావము గలవాఁడు

నయి సదా పాపకార్యములు చేయుటకై యుపాయము లాలోచించు చుండును. ఈఖలుఁ డన్నగారిని అన్నగారిమిత్రుఁ డయినందున విక్రమబాహునిని, మనస్సులో ద్వేషించు చుండును. కాబట్టి యీ దుష్టుఁ డిప్పు డన్నగారికిని విక్రమబాహునకును మనోవ్యాకులత కలుగఁచేసి యందువలన తాను హీనమైనయానందమును పొందుట కయి యిందుమతియొక్క యీవివాహము నెట్లయినచెడఁగొట్టవలెనని నిశ్చయించుకొనియుండెను. ఈవివాహకార్యమునందు విక్రమబాహున కెంత యుత్సాహము గలదో యంతయుత్సాహము విజయవర్మకును గలదని యరిష్టవర్మ దృఢముగా నెఱుఁగును. ఈదుష్టకార్యమును సాధించునిమిత్తము గొప్పబహుమాన మిచ్చెదనని యాశబెట్టి ప్రోత్సాహపఱచి తనవలెనే దుర్మార్గవర్తనుఁ డయినవక్రబుద్ధియను వాని నొకనిని నియమించెను. ఈవక్రబుద్ధి యిందుమతి సేవకురాలయిననిపుణికను వివాహమాడవలె నన్నతలంపుతో దాని ననుసరించుచుండెను. ఈసంగతి కనిపెట్టి యరిష్టవర్మ వక్రబుద్ధిని రహస్యముగా రప్పించి, ఇందుమతి నిద్రపోయినతరువాత నిపుణిక నేటిరాత్రి యిందుమతియొక్కబట్టలను ధరించుకొని విక్రమబాహుఁ డిందుమతియే యని నమ్మి మోసపోవునట్లుగాఁ దనయజమానురాలు శయనించు మేడగదిలోనిగపాక్షములోనుండి నీతో మాటాడునట్లు చేయవలె నని చెప్పి వాని నొప్పించెను. ఆదుష్టుఁడు కార్యవిఘాతముచేయ నుద్యోగించినది యీకుత్సితోపాయముచేతనే. ఈయేర్పాటు చేసి యరిష్టవర్మ శీఘ్రముగా విజయవర్మయొద్దకును విక్రమబాహునియొద్దకును బోయి యిందుమతి యవివేకురాలనియు, నిశీధవేశయందు తన గదికిటికీలోనుండి పరపురుషులతో మాటాడుచుండు ననియు, వారితో జెప్పెను. ఇదియంతయు నిక రేపు పెద్ది యనఁగా జరిగినది. అతఁ

ఙారాత్రియే వారినిద్దఱిని దీసికొనినోయి చూపెద సనియు, గవాక్షములోనుండి యిందుమతి యన్యపురుషునితో సంభవించు చుండఁగా వారే చెవులార విసవచ్చు ననియు చెప్పెను. అప్పు డరిష్టవర్మవెంట వారిద్దఱును వచ్చుటకు సమ్మతించిరి. అంతట విక్రమబాహుఁడు విజయవర్మను జూచి, 'ఇందుమతిని వివాహ మాడకుండుటకుఁ దగినంతదోష మేదియైన నేటిరాత్రి నా కిందుమతివద్ద కనఁబడినపక్షమున వివాహముహూర్తసమయమున బంధువు లందఱును జేరియున్నప్పుడు నేనామె నవమానపఱిచెదను' అని తనయుద్దేశము చెప్పెను. 'ఆమెను పెండ్లికూతులుగా కుదుర్చుటలో నీకు నేను సహాయుఁడ నయినందున ఆమె నవమానపఱిచి చిన్నపుచ్చుటలోఁగూడ నీకు నేను తోడు పడెదను.' అని విజయవర్మయుఁ జెప్పెను.

అరిష్టవర్మ నాటిరాత్రి యిందుమతియొక్కపడక గదిచేంతకు వారిని గొనిపోయినప్పుడు వక్రబుద్ధి వీధిలో మేడక్రిందగవాక్షమున కెదురుగా నిలుచుండి యుండుటయు నిపుణిక గవాక్షములోతలఁబెట్టి క్రిందనున్నవక్రబుద్ధితో మాటాడు చుండుటయు వారికంటఁ బడినవి. తా మావఱ కిందుమతి కట్టుకొని యుండఁగాఁ జూచినబట్టలనే యప్పుడు నిపుణిక ధరించుకొని యున్నందున, ఆమాటాడునది యిందుమతియే యని విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును నమ్మిరి.

నేరమును తాను ప్రత్యక్షముగాఁ గనిపెట్టినా ననుకొన్నప్పుడు విక్రమబాహునికి వచ్చినకోపమునకు పరిమితి లేదు. నిర్దోషురాలయిన యిందుమతిమీఁద నాతనికిఁ గలప్రేమ యంతయు క్షణకాలములో ద్వేషముగా మాఱిపోయినది. అతఁ డీవఱ కనుకొన్నప్రకారముగా బంధువు లందఱిముందును దేవాలయములో నాయబల యపరాధము బయలఁబెట్టవలె నని నిశ్చయించుకొనెను; ఉత్తముఁ

డయిన విక్రమబాహుని వివాహమాడబోవుచున్న దినమునకు ముందరిరాత్రియే మణియొకపురుషునితో తనగదికిటికిలోనుండి సంభాషణ చేసినదుర్మార్గురాలి కెంతశిక్ష చేసినను అధికము కాదని యెంచుకొని విజయవర్మయు నాతనినిశ్చయము నామోదించెను.

మఱునాడు లగ్నసమయమునందు వివాహవేదికకు సమీపమున నందఱును జేరి కూర్చుండఁగా, పెండ్లికొడుకును పెండ్లికూతురును వచ్చి పురోహితునియెదుట నిలువఁబడిరి. అప్పుడు పురోహితుడు వివాహమంత్రముల నుపక్రమింపఁ బోవుచుండఁగా, విక్రమబాహువు మహారోషముతో దూషణ శిక్షణము లాడుచు నందఱిముందఱును నిరపరాధిని యైనయిందుమతియొక్కదోషమును ఘోషించెను. అతఁడప్పు డొడినవితమాటల కద్భుతపడి నిశ్చేష్టురాలయి యిందుమతినప్రత్యో 'ఇటువంటిమాట లనుట కిప్పుడు నాప్రాణనాయకుడు మతిస్థిమితము కలిగియే యున్నాడా?' అని మెల్లగా ననెను.

అప్పుడు వజ్రసేనుఁ డతిభయోద్రేకముచేత వడఁకుచు విజయవర్మవంకఁజూచి 'ఓ మిత్రుడా! నీవు మాటాడవేమి?' అనెను. 'నే నేమని మాటాడను? నాప్రాణమిత్రుని నొకయయోగ్యురాలయిన కాంతతోఁ గూర్చుటకుఁ బ్రయత్నించుటచేత నేనుసహిత మవమానముపాలయినాను. ఓ వజ్రసేనా! ఈశ్వరసాక్షిగా చెప్పుచున్నాను. నేనును, నాతమ్ముడును, నొప్పినొందిన యీవిక్రమబాహుడును గతరాత్రి నట్టినడిరేయి యీమె తనగదికిటికిలోనుండి పరపురుషునితో మాటాడు చుండఁగాఁ గన్నులార చూచి చెవులార విన్నాము' అని విజయవర్మ పలికెను. ప్రతాపరుద్రుడు 'ఇది యంతయు చూడఁగా నాకిది పెండ్లికథలాగుననే కనఁబడు చుండలేదు' అని యద్భుతపడఁ జొచ్చెను.

‘ఓ యీశ్వరుడా! సత్యము నీ వెఱుఁగుదువు’ అని నోట మాట రాక మందభాగ్యురాలి యిందమతి గుండెలు పగిలి మూర్ఛిల్లి శవమువలె నేలఁ బడిపోయెను. ఇందుమతి మూర్ఛ తేఱునో లేదో చూచినదాఁక నిలువక వజ్రసేనునకుఁ దాము తెచ్చిపెట్టిన యాపదనైన లేశమును గణింపక విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును దామచ్చఱినుండి చివాలున లేచిపోయిరి. అప్పుడు వచ్చినకోపా లేశము వారి సంతటి కఠినహృదయులను గాఁ జేసినది. ప్రతాప రుద్రుఁడుమాత్ర మక్కడ నట్టి యుండి యిందుమతిని మూర్ఛ తేర్చుటలో భానుమతికి సాయము చేయుచు ‘ఆమె కెట్లున్నది’ అని యడిగెను. “ప్రాణము పోయినట్లున్నది” అని చెప్పి, భానుమతి తనకు మఱదలియందుఁ గల ప్రేమాతిశయమునుబట్టి యెంతో భేదపడెను. ఆచిన్నదానియొక్క సౌశీల్య నీతివర్తనములను చక్కగా నెఱిగినదగుట చేత భానుమతి తానప్పు డామెవిషయమైనమాటల నెంతమాత్రమును నమ్మలేదు. అదృష్టహీనుఁ డైనతండ్రిచర్య వేఱువిధముగా నుండెను. అతఁడు తనకొమార్తెయొక్కయపకీర్తికథను నమ్మినవాఁడయి, తన ముం దాచిన్నది మృతికొందనట్లు పడియుండఁగాఁ జూచి తెచ్చుకొన్న తలవంపు తొలఁగునట్లు మోడ్చినకన్నులు విప్పక యింతటితో మృతి నొందిన మేలుగా నుండునని కోరుచు నామెపయిని బడి విలపించు చుండుట యెంతయుఁ బరితాపకరముగా నుండెను.

వృద్ధుఁ డయినయాపురోహితుఁడు బుద్ధిశాలియు మానుష స్వభావమును చక్కగా గుర్తెఱిగినవాఁడు నయి యుండెను. తన మీఁద నితరులు దోషారోపణము చేయఁగా విన్నప్పుడు గలిగిన యిందుమతి ముఖలక్షణములను, అపరిమితలజ్జాభయము లామె మోమునఁ దోచుటయు, అంతలో వెలవెలపాటడరి యాచిహ్నము

లను కప్పివేయుటయు, తనకన్యాత్వదూషణమునుగూర్చి విజయవర్మ పలికినపలుకు లబద్ధము లని తెలుపుచుఁ గన్నులనుండి క్రోధాగ్ని బయలుపడలుటయు, అన్నియు నతఁడు జాగ్రత్తతోఁ గనిపెట్టి యిందుమతి యనపరాధిని యని నిశ్చయించి, చింతాక్రాంతుఁ డయి యున్న తండ్రినిఁ జూచి ‘అయ్యా! ఈమె తప్పక నిర్దోషురాలు. తనపై మిథ్యాదోష మారోపించుటచేతనే యీమె యిట్లు మూర్ఛిల్లినది. నామాట సత్యము కానియెడల నీవు నన్నిఁక బుద్ధిహీనుఁడని పిలువ వచ్చును. ఇంతమాత్రము నే నీసుందరియొక్క నిష్కళంకతయే కని పెట్టలేకపోతినేని, నేను చదివినచదువును, నాలోకానుభవమును, నా వయస్సును, నాగౌరవమును, అన్నియు వ్యర్థములు కావలెను’ అని దృఢముగాఁ జెప్పెను.

ఇంతలో నిందుమతి మూర్ఛ తేలియఁగాఁ బురోహితుఁడామెను జూచి ‘అమ్మాయి! వారు నీమీఁద నిందమోపినది నీ వేపురుషు నితో మాటాడు చుండఁగాఁ జూచితిమని?’ అని యడిగెను. “నే నేపురుషుని నెఱుఁగను. ఆపురుషుఁ డెవఁడో నాకు నిందకట్టినవారికే తెలియవలెను’ అని యుత్తరముచెప్పి తరువాతఁ దండ్రివంకఁ దిరిగి యిందుమతి ‘ఓ తండ్రి! అనర్హమైనవేళయందు నాతో నేపురుషుఁ డైన నెన్నఁడైన మాటాడినట్లుకాని నిన్నటిరాత్రి నే నెవ్వరితోనైన సంభాషించినట్లుగాని నీ కణమూత్ర మైననిదర్శనము కనఁబడినపక్ష మున నన్ను నీవిఁక నింటికి రానియ్యక ద్వేషించి చంపివేయుము’ అని పలికెను.

“ఇంతలో విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును తప్పక యేదో భ్రమపడినారు” అని పలికి పురోహితుఁడు వజ్రసేనునితో నీవీచిన్నది మృతినొందిన దని ప్రవాదము వేయవలసినదనియు, వారు వెడలి

పోయినప్పు డీమె మరణసదృశ మైనమూర్ఛలో నుండినందున సులభముగా నమ్ముదురనియు, అతఁడు మయిలపట్టి యథావిధిగా నపరక్రియలు జరపి స్మృతార్థ మయినట్లుగా సమాధిపయి నొకవేదిక నిర్మింపవలయుననియు, ఆలోచన చెప్పెను, “అట్లు చేయుటవలనఁ బ్రయోజనమేమి? ఎవరి కేమిలాభము కలుగును?” అని వజ్రసేనుఁ డడిగెను. “ఈమరణవార్తలవలన నెల్లవారిహృదయములలోనునిండా స్మృతి పోయి యీమెవిషయమయి జాలిపుట్టును. కలుగవలసిన ప్రయోజన మంతయు నింతేకాదు. తానాడినమాటలనుబట్టి యీమె మృతినొందినదని విక్రమభాహుఁడు విన్నప్పుడు ఆతనిధ్యానమంతయు నీమెమరణముమీఁదికిఁ బోవును. అప్పు డాతనిమనస్సులో నిజమయినయనురాగ లేశ మేమూలనయిననుండి యుండినపక్షమున, ఈమె యెడలఁ దాను జేసినదోషారోపణ మసత్యము కాదనియే యతఁడు భావించినను మనోవ్యాకులత నొంది యామాట లేల - యనిపోతినా యని పశ్చాత్తాపపడకమానఁడు” అని పురోహితుఁడు చెప్పెను. “ఓ వజ్రసేనా! నీవు పురోహితుఁడు చేసినహితబోధ ననుసరింపుము. విజయవర్మమీఁదను విక్రమభాహునిమీఁదను నాకెంతప్రేమ యున్నదో నీకే చెలిసినను నే నీరహస్యమును వారికి వెల్లడిచేయ నని యిదిగో ప్రమాణపూర్వకముగాఁ బెప్పుచున్నాను.” అని ప్రతాపరుద్రుఁడు చెప్పెను.

వజ్రసేనుఁ డప్పుడు వారు చేసినహితబోధ కొప్పుకొని, “నే నిప్పుడు దుఃఖిసముద్రములో మునిగి యున్నందున గడ్డిపటక చేతికి దొరకినను పట్టుకొనుచున్నాను.” అని విచారగ్రస్తుఁ డయి పలికెను. దయార్ద్రహృదయుఁ డయిన యాపురోహితుఁ డప్పుడు వారి నోదార్చి ధైర్యము చెప్పుటకయి లోపలికిఁ దీసికొనిపోయెను. అప్పుడు ప్రతాప

రుద్రుడును భానుమతియు నొంటిగా నుండిరి; వారిమిత్రు లటువంటి
వినోదకరతంత్రమును పన్ని తాము వేడుక ననుభవించఁ దలఁచు
కొన్నది యీసమావేశసమయమునందే. ఆమిత్రు లిప్పుడు చింతా
క్రాంతి లయి యున్నందున వేడుక యన్నతలఁపే మరల నెప్పటికిని
రాకుండ వారిహృదయములను పూర్ణముగా విడిచిపెట్టి పోయిన
ట్లున్నది.

వారిలో ప్రతాపరుద్రుడు ముందుగా మానముద్రను విడిచి
పలుకరించి, “ఓభానుమతీ ! నీ వింతతడవును దుఃఖపడుచునే
యున్నావా?” అని యడిగెను. “ఇంతటితో తీరిలేదు. నే నొకను
మఱికొంతసేపు దుఃఖపడియెదను” అని భానుమతి యుత్తర మిచ్చెను.
“పాపము! నీమఱదలియెడ వారపరాధము చేసినారని నేను నిశ్చ
యముగా నమ్ముచున్నాను” అని ప్రతాపరుద్రుడు పలికెను. “నా
మఱదలి విషయ మయి యిటువంటిన్యాయవచనము పలికినపురుషుఁ
డెంతయైన నాగౌరవమున కర్హుఁడు” అని భానుమతి మెచ్చెను.
“అటువంటిగౌరవమును జూపుట కేదై నమార్గ మున్నదా? ఈప్రపంచ
ములోని దేనిమీఁదను నాకు నీమీఁద నున్నదానికంటె నెక్కువ
ప్రేమ లేదుసుమా. ఇది నీకు వింతగా తోచవచ్చును” అని ప్రతాప
రుద్రుడనెను. “నీవునామాట నమ్ముదువో లేదోకాని యీప్రపంచ
ములోని దేనిమీఁదను నాకు నీమీఁద నున్నదానికంటె నెక్కువ
ప్రేమలేదని నేనునుజెప్పఁగలను. నేనుజెప్పినది యసత్యముకాదు.
నేనులేనిదియొప్పుకొనను; ఉన్నదిలేదనను నామఱదలినిగూర్చి నాకు
విచారముగానున్నది” అని భానుమతి బదులుచెప్పెను. “నేనుధరిం
చిన యీఖడ్గముతోడు! నామీఁద నీకనురాగముకలిగినట్లే నాకును
నీమీఁద గాఢానురాగము కలిగియున్నది. ఇక నీసేవకుని కేమిపని

నియమించెగవో నియమింపుము.” అనిప్రతాపరుద్రుడు వచించెను. “విక్రమబాహుని వధింపుము” అని భానుమతి విధించెను. ప్రతాపరుద్రుడు విక్రమ బాహునియెడల మిక్కిలి స్నేహము గలవాడగుటచేతను, అతడేదో భ్రాంతిచేత నట్లుచేసియుండునని నమ్మినవాడగుటచేతను, “ఈప్రపంచమంతయు నాకు లభించినను నేనాపని చేయను” అని చెప్పెను. “నామఱదలి కట్లుపాపముకట్టితిరస్కారము జూపి ద్రోహముచేసిన యీవిక్రమబాహుడు వధ్యుడు కాఁడా? ఓహో! నేనేపురుషుడనైతినా?” అని యూరకుండెను. “ఓభానుమతీ! నామాట విను” అని యతడేమో చెప్పవచ్చెను. భానుమతి యతనిమాట కడ్డమువచ్చి “విక్రమబాహునిపక్షమునఁ జెప్పెడుమాట యేదియు నేను వినను. నామఱదలు కిక్కిరింపునుండి పరపురుషునితో మాటాడిన దట! ఇది యెంతమాట! ఆ ఖలునిమూలమున నిష్కారణముగా నిరపరాధిని యైనసుశీల దుర్భాషలకు లోనయినది. అపభ్యాతిపా లైనది ; చెడిపోయినది. విక్రమబాహుని నిమిత్తమయినను నే నిప్పుడు పురుషుడ నైతినా? లేదా నానిమిత్తమయి పౌరుషము చూపఁగలమగవాడు నాకిచ్చట మిత్రుడయ్యెనా? కాఁడు. మగతన మంతయు వట్టితేనెమాటలలోను స్తుతిపాఠములలోను కరగిపోవుచున్నది. కోరికలవలన నే నిప్పుడు పురుషుడను కాఁజాలను. కాబట్టి నే నిక నాడుదాననై యుండి శోకములో మునిగి చావవలసినదే” అని భానుమతి తనమఱదలిపగ తీర్చుకొనుటకయి పౌరుషమెక్కించెడు మాటలతో నాతనిని పురికొల్పిచాగెను. “ఓభానుమతీ! నీవు దొడ్డదానవు. కొంచెము శాంతి పొందుము. ఇదిగో నీమీఁద నాకు ప్రేమగలదని నీచేతిలోచేయివేసెదను.” అని ప్రతాపరుద్రుడనెను. నిజముగానే నీకు నామీఁద ప్రేమయున్నపక్షమున ప్రమాణముచేయు

టకుఁగాక నీచేతిని వేలుపనికుపయోగింపుము” అని యామె మాటలు పలికెను. ‘నీమనఃపూర్తిగా నీవు విక్రమభాహుఁడిందుమతికపకారము చేసినాఁడనియే తలఁచుచున్నావా?’ అని ప్రతాపరుద్రుఁడడిగెను. ‘నామనఃపూర్తిగా ముమ్మాటికిని నేనాలాగుననే తలఁచుచున్నాను’ అని భానుమతి యుత్తరమిచ్చెను. ‘ఇక చాలును ఇదిగో నేను కృతప్రతిజ్ఞుఁడ నయినాను. ఇప్పుడే పోయి నేను విక్రమభాహుని పోరాటము నకుఁ బిలుచుచున్నాను. నీచేయి యొక్కసారి ముద్దుపెట్టుకొని వెడలి పోయి, కృపాణధారణప్రశస్త మయినయీహస్తముతో నాతనికి బుద్ధి కలుపెదను. నేను వెప్పినదందయుఁ జేసితీతెడువాఁడ నని భవింపుము. నీవిక హాయిగాఁబోయి నీమఱఁదలి నోదార్చుము’ అని ప్రతాపరుద్రుఁడు పీరాలాపములు పలికెను.

ఈప్రకారముగా నిచ్చట భానుమతి ప్రతాపరుద్రునితో బలముగా వాదించి తన రోషభాషణములతో నాతనికి శౌర్యావేశము పుట్టించి యిందుమతిపక్షమునఁ బోయి ప్రియమిత్రుఁడయిన విక్రమభాహునితోఁ బోరాడుట కాతనిని డీకొల్పుచుండఁగా, అచ్చట వజ్ర సేనుఁడు విజయవర్మవిక్రమభాహులయొద్దకుఁ బోయి పరాభవదుఃఖము చేత దనకూతురు ప్రాణములువిడిచినదని చెప్పి తనబిడ్డయెడలఁ జేసినఁ యపచారమునకుఁగాఁ దనఖడ్గమున కుత్తరము చెప్పవలసినదని వారిని యుద్ధమునకుఁ బిలుచుచుండెను. కాని, వారాతనిముసలితనమునుశోకమును విచారించి యాతనియందుగౌరవముచూపి ‘అయ్యా! ఈవార్ధక దశలో మీరు మాతో కయ్యము పెట్టుకొనకుఁడు’ అని వారించుచుండిరి. ఈసమయమునందే ప్రతాపరుద్రుఁడుకూడ నక్కడకుఁబోయి ఖడ్గముదూసికొని నీ విందుమతికిఁ జేసినమహాపరాధమునకై యీఖడ్గమునకుత్తరవాదము చెల్లింపవలసియున్నదని విక్రమభాహుని తనతో

ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ బిలిచెను. “భానుమతి వీరావేశము తన కెక్కించి యీతని నీపనికిఁ బంపినది” అని విక్రమబాహుఁడును విజయవర్మయు దమలోఁ దా మనుకొనిరి. ద్వంద్వయుద్ధమునఁ గలిగెడియసందిగ్ధమైన పరీక్షకంటె నామెనిద్దోషత్వమును స్థాపింపఁగల ప్రబలతరమైన నిదర్శనము నాక్షణమం దీశ్వరుఁ డనుగ్రహింపక యుండినయెడల, ప్రతాపరుద్రునియొక్క యుద్ధాహ్వానము నంగీకరించిన విక్రమబాహున కాతనితో ఘోరయుద్ధము జరిగియుండును.

విజయవర్మయు విక్రమబాహుఁడును ప్రతాపరుద్రునియొక్క యుద్ధాహ్వానమును గూర్చి చెప్పుకొనుట ముగింపకమునుపే దండవిధాయకుఁ డొకఁడు వక్రబుద్ధిని బంధించి తెచ్చి యపరాధినిగా రాజయిన విజయవర్మముందుఁ బెట్టెను. అరిష్టవర్మచేతఁ దా నాచారణకర్మము నందునియోగింపఁబడినవార్తను వక్రబుద్ధి తనమిత్రులతోఁ జెప్పుచుండఁగా దైవికముగా నొకరి చెవిని బడినందున నేరము బయలుఁ బడెను. విక్రమబాహుఁడు వినుచుండఁగా విజయవర్మయొక్కసన్నిధి యందు వక్రబుద్ధి తనలో నారాత్రికిటికలోనుండి మాటాడినది యిందు మతీవేషమును ధరించి వారికిందుమతి యను భ్రమపుట్టించిననిపుణిక కాని యిందుమతి కాదని చెప్పి తననేర మొప్పుకొని, ఉన్న సత్యమంతయుఁ జెప్పివేసెను. ఆమాటలతోనే వారికిందుమతియొక్కనిరపరాధత తేటపడి యావఱకువారిమనసులోనున్న యనుమానమంతయు నివారణమయ్యెను. ఇంకనుసంశయలేశ మేమూలనైనను వారిహృదయములలో నించుక దాఁగియున్నయెడల, అదియును తనగాప్త్యము వెల్లడియగుటచే నన్నగారికోపమునకు వెఱచి యాకస్మికముగా కళ్యాణనగరమును విడిచిపోయిన యరిష్టవర్మయొక్కపలాయనవార్త వలన నిర్మూలమయ్యెను.

ఇందుమతిమీఁద తాను నిర్హేతుకముగా నిందమోపితినని తెలిసి
 కొన్నప్పుడు విక్రమబాహుఁడు తన కూరవాక్యములవలననే యామె
 మృతికొందినదని యెఱుఁగకొని మనస్సులో నింతంతనరాని పరితాపము
 నొందెను. అప్పు డామెగుణవిశేషము లన్నియు తలఁపునకు వచ్చి
 మొట్టమొదట నాతఁడు మోహించినట్టిరూపముతో నాయబలయొక్క
 సుందరవిగ్రహ మాతనికన్నులకుఁ గట్టినట్లుగపడెను. 'నీవిప్పుడు విన్న
 మాటలు నీమనస్సునకు శూలములవలె నాఁడుకొనలేదా?' అని
 విజయవర్మయఁజుగఁగా, 'వక్రబుద్ధి నిజకథ చెప్పుచున్నప్పుడతనిమాట
 లొక్కొక్కటియే విషశరప్రయోగమువలె నాహృదయమునఁబ్రవే
 శించి ప్రత్యవచువమును నొప్పించి యంతకంతకు మర్మచ్ఛేదము
 చేయుచున్నవి' అని యాతఁ డెత్తరము చెప్పెను. పశ్చాత్తప్తుడయి
 వేఁగుచున్న విక్రమబాహుఁ డప్పుడు వజ్రసేనునిపాదముల మీఁదబడి
 'నిర్దోషురాలయిన నీకొమార్తెమీఁద నిష్కారణముగా దోషారోప
 ణముచేసిన తప్పుమన్నింపు' మని వేఁడుకొని, తననూతననధువుపై
 లేనిదోషమును నమ్మిన పాపమునకు శిక్షగాఁ దనకిప్పుడేమిప్రాయశ్చి
 త్తము విధించినను దనప్రియురాలినిమి త్తమెసఁపించి దానికిలోబడెద
 ననిచెప్పెను. రూపమునం దిందుమతీని బోలినట్టియునిప్పుడు తనకుత్త
 రాధికారిణిగా నేర్పడినట్టియుఁ దనస్వీకృతపుత్రిక నొకదానిని మఱు
 నాఁడియుదయముననే పెండ్లిఁగూడ వలయునని వజ్రసేనుఁడతనికిఁ బాప
 పరిహారార్థముగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమును విధించెను. తన్ను వివాహ
 మాడుమన్న కన్యయెట్టిదో యెఱుఁగనివాఁ డయినను విక్రమబాహుఁ
 డాడినమాట తప్పనివాఁడయినందునఁ దానాకన్య కుట్టయెనను దప్పక
 పాణిగ్రహణము చేసికొనెదనని వాగ్దానముచేసెను. ఆతనిస్వాంత
 మంతయు దురంతచింతాకాంతమయి వేఁగుచున్నందున నిప్పులలోఁ

భా ను మ తీ క ల్యా ణ ము

ఁరలించినట్లు బాధపడుచు నిద్రపట్టక లేచిపోయి యాతఁ డారాత్రి
 సంతయుఁ దనప్రియురాలికయి వజ్రసేనుఁడు కట్టించినసమాధియొద్దకు
 ఁయి కన్నీటితో దానినభిషేకించుచు విలపించుచు నిమిష మొక్క
 సహాయుగమువలె నక్కడఁ గడపెను.

మఱునాఁటి ప్రాతఃకాలమున నతఁడు తనమిత్రుఁడైన విజయ
 వర్మతోడఁగూడ దేవాలయమునకుఁ బోవునప్పటికే పురోహితుఁడును
 వజ్రసేనుఁడును మేనకోడలును రెండవవివాహమును నడపుటకై
 యచ్చటఁ గూడియుండిరి. అప్పుడు వజ్రసేనుఁడు వాగ్దత్తయైన కొత్త
 పెండ్లికూఁతును దెచ్చి విక్రమబాహునియెదుట నిలిపెను. విక్రమ
 బాహునకు మొగము కనబడకుండునట్లుగా నావధు వప్పుడు మేలి
 ముసుగు వేసికొనియుండెను. “ఓసుందరీ! పుణ్యాత్ముఁ డైనయీపురో
 హితునిసమ్ముఖమందు నీహస్తము నాచేతికిమ్ము; నీకు నన్నవరింప
 నిష్టఁబడున్నచో నీపాణిగ్రహణముచేసి యిదిగో నీభర్తనగుచున్నాను”
 అని ప్రారలోనున్నయువతినిగూర్చి విక్రమబాహుఁడుపలికెను. “వెనుక
 నేను బ్రతికియున్నప్పుడే నేను నీప్రథమభార్యను” అని ప్రచ్ఛన్న
 రుదై న యాయువతి పలికి, మొగమునుండి మేలిముసుగు తీసివేసి
 మూవఱకు భ్రమగొల్పినరీతిగా వజ్రసేనుని పెంపుడుకూఁతురుగాక
 కన్నకూఁతురైన వెనుకటియిందుమతియో మరలనయ్యెను. ఇందుమతి
 మృతినొందిన దనుకొనుచుండిన విక్రమబాహున కీయంద్రజాలమద్భుత
 ప్రమోదజనక మయినందునఁ గొంతసేపతఁడుసగతోషపరవశత్వములో
 తనకన్నులనేతాను నమ్మలేకపోయెను. విక్రమబాహునివలె నేయద్భుత
 రసాకాశ్రాంతుఁడయియున్న విజయవర్మ సంతోషమునుపట్టజాలక “ఇది
 మృతినొందిన యిందుమతిరూపము కాదా?” అని యాశ్చర్యపడ
 సాగెను. అప్పుడు వజ్రసేనుఁ డాతనినిజూచి ‘ఓరాజా! తనమీఁదియప

వాదము జీవించి యున్నంతవఱకును మృతురా లయియుండి, ఆయప
వాదము చావఁగానే యిందుమతి పునర్జీవితురాలైనది' అనెను.
ఈయద్భుతకథ యంతయు వివాహ మయినతరువాత సావకాశ
ముగా వారికి విప్పి చెప్పెద నని వాగ్దానముచేసి పురోహితుఁడువివాహ
తంత్రమును నడపుచుండఁగా, ప్రతాపరుద్రుఁడువచ్చి యీసమయము
నందే తనకును భానుమతికిని గూడ వివాహము చేయవలసిన దని
కోరెను. దాంపత్యమునకు భానుమతి కొంచెము సందేహించు
చున్నట్లు కనఁబడఁగా, బ్రతాపరుద్రుఁడు నీగుట్టంతయు నిందుమతి
వలన నెఱిగినాఁడనని యామెకుఁ దనమీఁదఁ గలమోహాతిశయ
మునుగూర్చి చెప్ప మొదలుపెట్టినపుడు వా రావిచిత్రనాటకప్రయో
గము నంతను బయటఁబెట్టిరి. ఒకఁడొరులమీఁద నెన్నఁడునులేనిప్రేమ
మున్నట్లు చెప్పఁగా నమ్మి యిద్దఱును మోసపోవుటయు, అసత్య
మయినవినోదకీర్తియొక్కప్రభావమువలననే తా మిరువురును సత్య
మయినయన్యోన్యనురాగము పొందినవా రగుటయు, వా రప్పుడు
కనిపెట్టిరి. మోసపుతంత్రముచేతఁ గూర్పఁబడిన వారిపరస్పరప్రణయ
పాశము వారిహృదయముల నినుపగొలుసువలె దృఢముగా బంధించి
యిప్పు డీస్వప్తీకరణశాతహేతికిని దుశ్చేద్య మయ్యెను. ప్రతాప
రుద్రుఁడు తా నామెను పరిణయ మయ్యెదనని చెప్పినందునఁ దన్ను
గూర్చి లోక మేనునుకొనునో యనుచింత యావంతయుఁ బొందక
యితరులపరిహాసమును లెక్కగొనకుండుటకు నిశ్చయించుకొనెను.
అందుచేత నతఁడు ముందు తమ్మితరులు చేయఁబోయెడుపరిహాసము
నకుఁ దానే యిప్పు డుపక్రమించి నప్పుచు “ఓ ప్రాణేశ్వరీ! నీవు
నామీఁదవలపుచేతఁ బ్రాణములు విడుచుచున్నా వని విని నీమీఁది
జాలిచేతనే నిశ్చయముగా నిన్నిప్పుడు వరించు చున్నాను సుమా!”

అని నవ్వెను. “ఓ ప్రాణేశ్వరా! నామీదిప్రేమచేత నీవు కృశించి ప్రాణత్యాగము చేసికొనఁబోవుచున్నా వన్నవార్త విని నీప్రాణములను కాపాడుటకొరకే నేనును లోబడినాను సుమా!” అని భానుమతి ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఈ ప్రకారముగా మనస్సమాధానముచేసికొని యీపిచ్చిదంపతు లితరేతరప్రియులయినందున నిందుమతీ విక్రమభాహులవివాహనంతరమున వారివివాహముకూడ యథావిధిగా జరపఁబడెను. ఈసంగీభమున కంతకును కారకుఁ డయిన యరిష్టవర్మ కల్యాణపురమును విడిచి పాతిపోవుచుండఁగాఁ ద్రోవలో బట్టుకోఁబడి యీసమయమునందే యిక్కడకుఁ దీసికొని రాఁబడెను. కుతంత్రమువలన తాను భంగము చేయఁదలఁచుకొన్న యీవివాహమహోత్సవము కన్నులలో నిసుక పోసినట్లుగాఁ దనకన్నులయెదుటనే మహావైభవముతో జరగినందున, అసూయాపరుడయి యాశాభంగమునొంది సగము చచ్చియున్నయరిష్టవర్మ కాపెండ్లి వేడుకలును విందులును సంతోషమునుజూచి పరితపించుటకంటె నెక్కువశిక్ష వేఱొక్కటి యప్పు డక్కఱలేకపోయెను.

సంపూర్ణము.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భీ విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విష్ణోరియా మహాగాజ్ఞా చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాక్రాపదీసంవాదము
(మాతామహాజ్ఞా సతామహాజ్ఞా)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేహరోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరచత్వరస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మములు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
(మహామహాజ్ఞా సతామహాజ్ఞా)

22	స్త్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23	స్త్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24	స్త్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమస్త్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1	దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు పదియవ సంపుటము
2	స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	1 పూర్వాంధ్రకవులు
3	విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	2 మధ్యకాలపు కవులు
4	ఉపన్యాసమంజరి	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
5	వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదకొండవ సంపుటము
6	,, రెండవభాగము	స్త్రీయచరిత్ర
7	,, మూడవభాగము	
8	శంకారాచార్యులు	
9	బనవరాజు గవరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

ప్రస్తావనలు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

సరసజన మనోభిరామము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-4-0]

కీర్తి శేషులై స రా వు బ హ ద్దూ రు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్ర హ స న ము లు

మొదటి సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కౌతుకవర్ధని
- 14 వినోదజరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నా ట క ము లు

రెండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
- 3 తిర్యగ్విద్వన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
- 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
- 5 ప్రహ్లాద నాటకము

7 దక్షిణ గోగ్రహణము

8 వివేకదీపిక

భాషాంతరీకృత నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
- 2 రాగమంజరి
- 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
- 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
- 5 రత్నావళి
- 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
- 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
- 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము

వ చ న ప్ర బంధ ము లు

ప ద్య కావ్య ము లు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
- 2 ,, రెం॥భా॥
- 3 రాజశేఖర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధ్రనిరోఢ్యనిర్వచన
నైషధము
- 5 రసికజనమనోరంజనము
- 6 శుద్ధాంధ్రభారత సంగ్రహము
- 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 8 పథికవిలాసము
- 9 జాగిల్గిన్
- 10 ఉదీక్షిక

సరసజనమనోభిరామము.

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రొఫెసరు
కేంద్ర ప్రభుత్వము
హైదరాబాదు

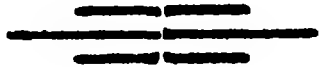
ప్రకాశకులు :

హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ క థ య ం దు వ చ్చు పా త్ర ము లు

పు రు షు లు

విక్రమసింహుడు—కళింగపట్టణనివాసుఁ డైనయొక రాజపుత్రుడు;
మోహినిభర్త.

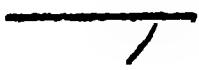
వీర సేనుడు—ఉత్కలదేశపురాజు ; చాతుర్యవతిభర్త.

జలధీశుడు—విక్రమసింహునిపాత్రము కాపాడిన యోడనాయకుడు
శూరవర్మ—చాతుర్యవతి పురుషవేషము వేసికొనియున్నప్పుడు పెట్టు
కొన్న పేరు.

స్త్రీ లు

చాతుర్యవతి—కళింగదేశపురాచకూతురు; విక్రమసింహునిచెల్లెలు,
వీరసేనుని రాణి.

మోహిని—ఉత్కలదేశపురాజపుత్రి ; వీరసేనుని నిరాకరించి విక్రమ
సింహుని వివాహము చేసికొన్నయువతి.

శ్రీ

స ర స జ న మ నో భి రా మ ము

కళింగదేశమునకు రాజధానియైనకళింగపట్టణమునందు విక్రమ
సింహుఁ డనుయావనపురుషుఁ డొకఁడును చాతుర్యవతియనుయావన
స్త్రీయొకతెయును తోఁబుట్టువులుగలరు. క్షత్రియవంశమున కలంకా
రముగా జన్మించిన యాయిద్దఱును కవలవా రగుటచేత యాపమునం
దఱుమాత్రమును భేదములేనివారయి యెఱిగినవారుసహిత మొకరిని
జూచి యొకరిని భ్రమపడునంత యాకారసామ్యము గలవారయి స్త్రీ
పురుషులగుటచేత వస్త్రధారణమునందుఁ గలిగినభేదమే లేక
పోయినయెడల గృహమునఁ గలవారుసహితము వారిని వేఱువేఱు
నానవాలుపట్టుట దుస్సాధ్యముగా నుండెను. వారిరువురును నిరుప
మానసౌందర్యము గలవా రయి చూచువారికన్నుల కుశ్వము
చేయుచుండిరి. వారు గంగాయాత్ర చేయవలెనని యొకయోడమీఁద
వంగదేశమునకు సముద్రయానముచేయుచుండఁగా వారెక్కినయోడ
పగిలిపోయి యేకకాలమునందు జననమొందినయూయిరువురు మరల
నేకకాలమునందే మరణమునొందవలసినగతిపట్టినట్టు కనఁబడెను. వా
రెక్కినయోడ గాలివానచేత నొకపర్వతమునకుఁ దగిలి పగిలిపోఁగా
నందున్నవారిలోఁ గొందఱుమాత్రమే ప్రాణములు దక్కించుకొఁ
గలిగిరి. ఆసమయమునం దానౌకాధికారి చావఁగా మిగిలినతనపడవ
వాండ్ర నొక్కచిన్నపడవలో నెక్కించుకొని వారితో చాతుర్యవతిని
గూడఁ దీసికొనిపోయి యుత్కలదేశమున కప్పుడు రాజధానిగా నున్న
పురుషోత్తమపురమునందు వారి నుదటిని సురక్షితముగ దింపెను.

అప్పుడు చాతుర్యవతి తానుబ్రహ్మనందుకు సంతోషపడుటకుమాటుగాఁ దనసహోదరునికి సంభవించినవిపత్తును దలఁచుకొని దుఃఖపడసాగెను. ఆమెదుఃఖమును జూచి జూలిపడి యానాకాధిపతి యోడ పగిలినప్పు డామెసోదరుఁ డొక శైరచాపకొయ్యను పట్టుకొని యీదమచు నీటి పయిని తేలి యొడ్డువంకఁ బోవుచుండఁగాఁ దాను జూచితి ననియు నాతనికిఁ బ్రాణభయము లే దనియుఁ జెప్పి ధైర్యము చెప్పి యామె నోదార్చెను. ఆతఁడు చెప్పినధైర్యపుచూటలవలన. చాతుర్యవతి కొంత యూటట పొంది, ఈక్రొత్తదేశములో నాకస్మికముగా నేకా కిని యగుపోయిన తనగతి యింకముం దేమి కావలయునా యని యాలోచించుచు, ఆనాకాధికారిని జూచి “అన్నా! ఈదేశమును గుఱించి నీకేమైనఁ దెలియునా?” అని యడిగెను. ‘ఈరాజధానికిఁ గొన్నిదినముల ప్రయాణములోనే నేను పుట్టిపెరిగినవాఁడ నగుటచేత నాకీ దేశమునంగతి చక్కఁగాఁ దెలియును’ అని యతఁ డుత్తరము చెప్పెను. ‘ఈదేశము పాలించుప్రభు వెవ్వరు?’ అని యామె మరల నడిగెను. ఉత్కలదేశమును వీరసేనుఁ డనురాజు పాలించు ననియు, అతఁడు మహాగుణపరాక్రమసంపన్నుఁడనియు, ఆనాకాధిపతిచెప్పెను. ‘అవును, వీరసేనునిపేరు నే నీవఱకేవి గ్గాను. అతఁడవివాహితుఁడనియు నసమానరూపగుణసంపన్నుఁ డనియు మాతండ్రిగారు చెప్పుచుండెడి వారు’ అని చాతుర్యవతి పలికెను. “ఆతని కిప్పటికిని వివాహముకానే లేదు. నెలదినములక్రిందట నేనీపట్టణమునకు వచ్చినప్పు డతఁ డొక సామంతప్రభువుసూతు రయిన మోహిని యనుయువతీరత్నమును గామించియున్నాఁడనియు, సంవత్సరముక్రిందట నామెతండ్రియు దద సంతర మల్పకాలములోనే యామెప్రియసోదరుఁడును లోకాంతరగతు లయినందున నాసుందరి చింతాక్రాంత యగు పరులమొగముగూడక

పురుషులతో సంభాషింపకున్నదనియు, జనులప్పుడు చెప్పకొనుచుండిరి' అని యతడు తా నెఱిగినది చెప్పెను. తనవలెనే భ్రాతృనుపోగొట్టుకొని ప్రేమాతిశయముచేత నాతనినిమిత్తియు శోకించుచున్న యాయుత్తము రాలినిజూచి సేవింపవలె నన్నయభిలాష తనకుఁ గలిగినదని చెప్పి, తిన్నామెయొద్దకుఁ గొనిపోయి యొప్పగింత పెట్టఁగలవాయని యాతని నడిగెను. సహోదరమరణదినము మొదలుకొని మోహిని యితరుల నెవ్వరిని జూచి మాటాడకుండుటచేతను, అప్పటినుండియు నామె రాజునకు సహితము దర్శన మీయకుండుట చేతను, ఆపని యసాధ్య మని యతడుచెప్పెను. అంతట చాతుర్యవతి యాప్రయత్నమునుమాని వేసి పురుషవేషము వేసికొని రాజునద్దనే యొక సేవకుఁడుగా కొలువుకుదరవలె నని మనస్సులో నొకయాలోచన చేసెను. యశావనవతియైన యొక చిన్నదానికి పురుషవేషమును ధరించి పురుషునివలె సేవింపవలె నన్నబుద్ధి పుట్టుట వింతయే యయినను, వింతదేశములో నేకాకినియు రూపవతియు యశావనవతియునయియున్న తనయసహాయత్వముచుదలచుకొని చాతుర్యవతి మాపనికినిశ్చయించుకొనెను. ఈయాలోచనను దన ప్రాణదాతయైననౌకాధికారితోఁ జెప్పుటకు మొట్టమొదట కొంచెము సంకోచపడినను, ఆతని సత్స్వభావముచుననయెడలఁగలవాత్సల్యముచు విచారించి తనయభిమతము నాతనికిఁ దెలుపఁగా నతఁడామెకు సాయము చేయుటకుఁ బూనుకొనెను. అప్పు డామె యాతనిచేతికిఁ గొంతసామిచ్చి పరిచూఁచునందును వర్ణమునందును సరిగాఁ దనసోదరుఁడు ధరించుకొనురీతిబట్టలకు తెచ్చిపెట్టుచుని వేషుకొనెను. ఆమె నియమించినరీతిగా నతఁడు వస్త్రములనుసిద్ధముచేయించి తీసికొని రాగా, ఆనూతనవస్త్రములను ధరించి యచ్చునఁబొడిచినట్లై మె తనసోదరుని వలె నయ్యెను. దైవికముగా నామెసోదరుఁ డయినవిక్రమసింహుఁడు

కూడ జలగండమును తప్పించుకొని బ్రతికి యీపట్టణమున కొకసారి వచ్చుట తటస్థించినందున, ఈనూతనవస్త్రధారణమునుబట్టి యప్పుడు కలిగినభ్రనులనుగూర్చి ముందు యుక్తసమయమున ముచ్చటకొపఁ బడును.

చాతుర్యవతికి హితకాముఁడగునయానౌ కాధికారి రాజాస్థానమునందుఁ గొందఱాత్ములను గలవాఁడగుటచేత స్త్రీని పురుషునిగా మార్చివేసినతరువాత శూరవర్మ యని నూతననామకరణము చేసి యామెనుగొనిపోయి రాజసందర్శనము చేయించెను. ఆ యపూర్వ సుందర పురుషునియొక్క వాక్యనైపుణికిని వినయ వర్తనమునకును సంతోషించి రాజాతని తనయంతరంగభృత్యునిగాఁ జేకొనుట కంగీకరించెను. చాతుర్యవతియొక్కమనోరథ మంతయు నింతేయైనందున నామె కృతార్థురాలయి నాడు మొదలుకొని వినయభక్తులతోస్వకృత్యములను రాజుమనస్సున కెక్కునట్లుగా నిర్వహించుచు శీఘ్రకాలములోనే సమస్తభృత్యవర్గములోను దానొక్కతయే రాజునకు నమ్మినబంటయ్యెను. అందుచేత రాజు మనసు గలిసినపరిజనునియొద్దఁ దన రహస్యము నేమియు దాపురముచేయక తాను మోహినిని మోహించుటను గూర్చినచరిత్రమునంతను శూరవర్మతోఁ జెప్పెను. చిరకాలము నుండి తాను మోహినిని కామించి యామె యనుగ్రహసంపాదనమునకయి ప్రయత్నముచేయుచుండుటయు, సౌందర్య గర్వముకలదయి యామె తనప్రార్థనలను పెడచెవులనుబెట్టి తనకు దర్శనసుఖమయిన నియ్యకొల్లక నిరాకరించుచుండుటయు, ఏకాంతమున దొకనాడు తనవలపుకథ యాద్యంతమును వీరసేనుఁడు శూరవర్మతో నేకరువు పెట్టెను. అవ్యాజానురాగము గలతనప్రార్థనలయందనాదరముచూపి పసన్నురాలు కాకున్న యాసుందరిమీఁదివలపు మరలించుకోలేక

యతఁడు కామావేశవివశుఁ డయి ప్రపంచమంతయు మఱచి, తన కావఱకుఁ బ్రాణశూల్యము లయి యుండినమృగయావినోదము మొదలయినవ్యాయామముల నెల్లవిడిచి యాఁడుదానివలె నింటఁగూరుచుండి శృంగారశీతములను వినుచు ప్రొద్దులుపుచ్చుచుండెను. అంతేకాక యతఁడు కొలుపుచేయుటసహితము చాలించి, బుద్ధిమదగ్రగణ్యులును విద్యద్వరేణ్యులు నయినతనమంత్రులతో రాజకార్య తంత్రములను గూర్చియైన నూటాడనొల్లక యిష్టకథాగోష్ఠిని సర్వదాశూరవర్మతో నుబుసుపుచ్చుచుండెను. లోకోత్తరుఁ డయి యుండిన తమప్రభురత్నమున కిప్పుడు శూరసర్మ యనునొగనిమిత్రుఁ డొకఁడు దొరకెనని సభాసదులు విచారించుచుండిరి.

వయస్సులో నున్నకన్యలకు వయోరూపసంపన్ను లయినప్రభువులవద్ద చనవరులుగానుండుట శ్లేమకర మయినపనికాదు. ఈసంగతి కిప్పుడు చాతుర్యవశియే నిదర్శనభూతిమైనది. ఇంతకుమును పాతఁడు మోహినిమీఁదివలపుచేతఁ దా నెట్టియవస్థపా లైతి నని చెప్పెనో యాయవస్థయే యిప్పుడు వీరసేనునిమీఁదివలపుచేత చాతుర్యవతికి సంప్రాప్త మయ్యెను. అసమానసౌందర్యనిధి యైనయాతనిరూపము నొక్కసారి కన్నులఁ గాంచనోచినయేసుందరియు కామబాణముల పాలు కాకుండు సంభవింపనేరదని భావించుకొని యింతటిరూపవంతుఁడైన భూకాంతని మోహిని యేలనిరాకరించెనాయనియద్భుతపడుచు, సౌందర్యగర్వముచేతఁ గన్నుగానక యటువంటి యోగ్యగుణములను గనిపెట్టఁజాలని చెలువపై వలపునిలుపుట శోచనీయమనిసూచించుచు 'ఓమహాప్రభూ! దేవరవా రిప్పుడు మోహినిని కామించినట్లే దేవరవారిని వేఱొకసుందరి కామించినదనుకొను. దేవరయామెను బదులు కామింపఁజాలరేని, దేవర తా మామెను గామింపఁజాలమనిసెలవిచ్చి

నప్పుడామెయాప్రత్యక్షతరముతో సంతృప్తిపొంది యూరకుండవలసినది కాదా?' అని యామె వినయముతో వీరసేనునిజూచి పలికెను. తా నిప్పుడు మోహినిని కామించినంతగాఢానురాగముతో లోకములోని జన్మనియెవ్వరేయు నేపురుషునిని గామించుట యసాధ్యమగుటచేత నిప్పుడు చెప్పినయుక్తి సహేతుకముగా నుండలే దనియు, ఇదివంటి యపారప్రేమ పట్టఁగలిగినంతగొప్పమనస్సు భూలోకములో నేకాంతకు నుండఁజాలదుగాన మోహినిమీదఁ దనకుఁగలవలపును దనమీఁద నొకకాంతకుఁ గలుగఁగలవలపుతో నుపమించుట తగవుకా దనియు, రాజు త్తరిమిచ్చెను. అతని మాటలయందుఁ జాతుర్యవతి కెంతగౌరవ మున్నను, రాజు మనస్సులో నున్నదానికంటె నెక్కువయనురాగరస ముతో తనమనస్సు నిండియున్నదని నమ్మియున్నందున రాజప్పుడు పలికినపలుకులు సత్యములని యామె విశ్వసింపలేక, “ఓమహారాజా! నేను నిశ్చయముగా నెఱుఁగుదును—” అని సగముచెప్పి చాతుర్య వతి యూరకుండెను. ‘ఓశూరవర్మా! నీవేమెఱుఁగుదువు?’ అని రాజుడి గెను. ‘పురుషులయెడ స్త్రీల కెంతప్రేమ యుండవచ్చునో నేనెఱుఁగుదును. అనురాగవిషయమున మనమనస్సు లెంతయుదారములోస్త్రీల మనస్సులునంతయుదారములయినవే. నాతండ్రికొక్కకూతురుగలదు. నేనే స్త్రీ నయినపక్షమున దేవరవారియందు నాకెంతప్రేమ యుండవలెనో యామె కొకపురుషునిమీఁద నంతప్రేమగలదు.’ అనిచాతుర్య వతి యుత్తరము చెప్పెను. ‘ఆమెవలపుకథ వేమి?’ అనివీరసేనుఁడు మరల నడిగెను. “ఏమియు లేదు. ఆమెవలపంతయు నడవినిగాచిన వెన్నెలవలె నున్నది. ఆమె తనవలపును బరులతోఁ జెప్పక లోపలనే దిగమ్రొంగుటచేత, తామరమొగ్గలోఁ జేరిన చీడపురుగువలె హృదయాంతరాళమునందే యుండి బాధించుచునామెవలపు లవలీడళముల

వంటిలేజెక్కులను వాడగొట్టునట్లు చేయుచున్నది. ఆమె మనస్తాపమును బొందుచుండియు లోపలిశోకమును వెలిగొనకనీయకలోని వ్యధను ముఖమునందలిమందహాసముచే నడచుచు బయికి దాలిమియంతయు జేరి మూర్తీభవించినట్లు కనబడుచున్నది” అనిచాతుర్యవతి పలికెను. ఆసుందరి మేరమీఁగినవలపుచేత గ్రాణములు విడువక నిలుపుకోగలిగినదా యని రాజుగఁగా, ఆప్రశ్నకుసదుత్తరమియ్యక మనసులో రాజుపయిని దనకు గలవలపును కామాగ్నిచేత దాను బొందుచున్నదురంతతాపమును జెలుపుటకొఱకే యీకథనుగల్పించిన దగుటచేత నీళ్ళునములుచు నేవేవో దూరసంబంధము గలకథలు చెప్పసాగెను.

ఈసంభాషణము జరగు చుండఁగా రాజు మోహినికడకుఁ బంపినదూత యొకఁడు వచ్చి, “ఓమహారాజా! ఆమె నాకు దర్శనమే యనుగ్రహించినదికాదు. అయినను ‘ఏడుసంవత్సరములవఱకునునేను బయలికి వచ్చి యెండమొగమయినను జూడఁగలదానను గాను. అకాలమరణము నొందినప్రాణాధికుఁ డయిననాయన్నగారినిమిత్తమయి నిరంతధారఁగాఁ గాఱుచున్నకన్నీటివెల్లువతో నట్టిల్లుతడుపుచు మూల ముసుగువేసికొనియీగదిలోనే కూరుచుండెదను.’ అని యామె దేవరవారితో మనవిచేయవలసిన దని తనచెలికత్తెచేత సందేశము పంపినది” అని విన్నపము చేసెను. ఆమాటలు విని రాజు ‘అహా! తనసోదరు నీలోకమునుండి యొడ్చుకొనిపోయిన కాలపాశముచేతనే యింతగా నాకర్షింపఁబడి వగలపా లగుచున్నయామెమృదుహృదయము కామునిగ్రాణములే నాటుకొన్నపక్షమున వీడనికూరిమిచే నిక నెంతటి సంతాపముపాలు కాఁగలుగునో!’ అని యాశ్చర్యపడుచు జాతుర్యవతిని జూచి ‘ఓశూరవర్మా! నామనస్సులోని గుట్టంతయు

నీకుఁ జెప్పి యున్నానుగదా ! నీ వొక్కసారి యిప్పుడు నాపాలిటి మోహినీదేవత యైనయామోహినియాలయమునకుఁ బోయి, ఆమె సుందరవిగ్రహమును దర్శించువఱకును గృహమున నాటినస్తంభము వలె ముంగిట పాతకొని యుండి, దర్శనము ప్రసాదించినదాఁక నీకా లక్కడనుండి కదల దని నీమనోనిశ్చయము నామెకుఁ దెలుపుము' అని వేడఁకొనెను. 'ఆమె దర్శనమిచ్చి మాటాడ ననుగ్రహించినపక్షమున నే నప్పుడు చేయవలసినపని యేమి?' అని చాతుర్యవతి యడిగెను. 'ఓ మిత్రుడా ! తక్షణమే నాకామోద్రేకకథ యంతయు విప్పి చెప్పుము. నాకామెయెడఁ గలయనురాగాతిశయమునుగూర్చి సావ కాశముగా దీర్ఘసంభాషణముచేసి సర్వము సవిస్తరముగా విన్న వింపుము. గంభీరస్వభావము గలమఱియొకదూత చేసెడుబోధకంఠె నితరులదుఃఖకథను బ్రత్యక్షముగా ననుభవించు చున్నట్లు నటించుచు వినిపింపఁగల నీదయనీయవాక్యము లామెచేవుల కధికరుచికరములయి నీయం దత్యాదరమును బుట్టించు ననుటకు సగదేహ ముండదు' అని యతఁడు మాటుపలికెను.

తాను భర్తనుగా వరింపఁ దలఁచుకొన్నపురుషునికే భార్యపు కమ్మని మఱియొక కాంతను వేడఁబోవుట కయినగుదునలోపలనీసందే శము చాతుర్యవతి కెంత రుచింపనిదయినను, మాటుమాటాడక యామె యప్పుడే వెడలిపోయెను. ఈదౌత్యము మనస్సున కింపయిన దయినను కాకపోయినను ప్రభునియోగమును శిరసావహించి బయలు దేసినందునఁ దాను బూనినకార్యమును జాతుర్యవతి శక్తివంచనలేక మహాచాతుర్యముతో నిర్వహించెను. అప్పుడు మోహినిచెలికత్తె యొక తె లోపలికిఁబోయి తనయేలికసానితో "అమ్మా ! ఎవ్వఁడో చక్కనిపడుచుచిన్నవాఁ డొక్కఁడు నీదర్శనమునిమిత్తమయి వచ్చి

యిప్పుడు సమయము కాదని మేమెన్ని చెప్పినను మామాటలకన్నిటికి నన్నిసమాధానములు చెప్పి నీముఖదర్శనము చేయువఱకును గదలి పోనట్లు పట్టుపట్టి వాకిటఁ గూరుచుండి యున్నాఁడు. నేను నీదేహ చుస్వస్థముగా నున్నదని చెప్పఁగాఁ దానాసంగతి యెఱిగియే నీతోడ మాటాడ వచ్చినని చెప్పినాఁడు. నేను నీవు నిద్రపోవుచున్నావని చెప్పఁగాఁ దానాసంగతి సహిత మెఱిగిన ట్లభినయించి యందు చేతనే తాను మాటాడవలసి యున్నదని చెప్పినాఁడు. అతని వదలించుకొనుమార్గము నాబుద్ధికే తోచలేదు. నీ వాతనితో మాటాడఁ దలఁచుకొన్నను దలఁచుకోక పోయినను నీతోడ మాటాడి మఱిపోవుటకుఁ గంకణము కట్టుకొని వచ్చినవానివలె గనుపట్టుచున్నాఁడు. అమ్మా! అట్టివానితో నేనేమని చెప్పను?” అని యడిగెను. అటువంటిదిట్ట యెవ్వఁడో చూడవలె నన్నబుద్ధి పుట్టఁగా మోహిని యాతనిని లోపలికిఁ దీసికొనిరమ్మని చెలికత్తెను బంపి, అతఁడు వీరసేనునిచేఁ బంపఁబడినదూతయే యయి యుండు నని యూహించియు మేలిముసుగు తీసివేసి యాతనితో ముచ్చటించుటకు సిశ్చయించుకొని యుండెను. అంతటఁ జాతుర్యవతి యామెసన్నిధికి వచ్చి సాధ్యమయినంతవఱకు పురుషవర్తన మభినయించుచు, మేలిముసుగు వేసికొని యున్నయామెవంకఁ జూచి రాజసన్నిధానవర్తులు పలుక నలవాటుపడిన స్తుతివచనములతో “ఓ త్రిలోక సుందరీ! నీసౌందర్యము నిరుపమానమైనది. నీలావణ్యమశ్రుత దృష్టపూర్వము. గృహయజమానురాలవు నీవవుదువోకానో యానతిమ్ము. నామధుర ప్రసంగమును మఱియొకరివిషయమున నుపయోగించి వ్యర్థపుచ్చుటకు నామన సొప్పదు. అంతేకాక నేనీప్రసంగము నెంతోశ్రమచేసినకకగా వ్రాసికట్టపడి వల్లించుకొన్నాను” అనిపలికెను. “నీ ---

నావు” అని మోహిని యడిగెను. “నేనువల్లించుకొని వచ్చినదాని కంటె నక్రమముగాఁ జెప్పలేను. ఈప్రశ్నకు త్తరము నేను పఠించినచోగ ములోలేదు.” అని చాతుర్యవతి యుత్తరము చెప్పెను. “నీవు పరిహాస కుడవా?” అని మోహిని యడిగెను. “నేను పరిహాసకుడనుగాను గాని నేనిప్పుడుధరించిన వేషముమాత్రము చాస్వాభావిక వేషముకాదు” అని చాతుర్యవతి తాను స్త్రీయయ్యును పురుషునివలె నటించుచున్నా నన్నభావమును మనస్సులో నుంచుకొని చమత్కారముగాఁ బలికి “గృహయజమానురాలవు నీవేకదా?” అనిమరల మోహినినడిగెను. తానే గృహపత్నినని యామెయు త్తరమిచ్చెను. అప్పుడు చాతుర్యవతి తనప్రభువుయొక్క సందేశమును జెప్పుటకంటె ముందుగాఁ దనకు నపత్ని కా నుద్దేశింపఁబడినయువతియొక్క ముఖలక్షణములను జూడ వేషకగలదయి అమ్మా! దయచేసి నీముఖ మొక్కసారి నన్నుజూడ నిమ్ము” అని వేడెను. ఆవింతపురుషునిముఖము చూడవలెనన్న కౌతూహలము లోపల మోహినికిని గలిగినందున, ఆమె తన మేలి ముసుగు తొలగించి మొగమును జూపుటకు సంశయపలేదు. అట్లయిరువురు నొండొరులముఖావలోకనము చేయఁదలస్థింప గానే యావఱ కెంతకాలమునుండియో వీర సేనుఁడుకామించి వేడుచున్నను మెత్తపడని యాసౌందర్యగర్వితురాలిమనస్సు క్షణకాలములోఁగామా గ్నిచేత వెన్నవలెఁ గరఁగి రాజదూత యైనశూరవర్మమీఁదతగిలెను.

చాతుర్యవతి మొట్టమొదట మొగముఃపూవుమని యడిగి నప్పుడు మోహిని “నీయజమానుఁ డేదైన సందేశమును నామొగ ముతోనే నడుపుమని పంపెనా!” అని యడిగి, యేడుసంవత్సరముల వఱకును మేలిముసుగు తీయనని తాను పట్టిన ప్రతిజ్ఞను మఱచి మొగము తెరదీసి “ఇదిగో నాప్రతిమను జూపుచున్నాను. ఇదిచక్కఁ

గానే చేయబడినదికదా?” అని పలికెను. నీచెక్కులమీఁదఁగానవచ్చుచున్న యెఱుపును దెలుపునుబెట్టియీశ్వరచిత్రికారుఁ డీవిగ్రహమును బహుకౌశలముతో నిర్మించినాఁడు. ఇటువంటి సుందరవిగ్రహము యొక్క ప్రతిబింబము నొకదాని నీభూమిమీఁద నిలుపక యీసౌందర్యమునంతను నీతోనే పరలోకమునకుఁ గొనిపోదలచితివేని, లోకములో నీయంతటి క్రూరురా లుండదు.” అని చాతుర్యవతి బదులు చెప్పెను. “నే నంతటిక్రూరురాలను గాను. పలుకఁబోతిన యెఱ్ఱని రెండుపెదవులును, తెప్పలమధ్యను వెళిదలుకుఁజూపులు గల రెండు కన్నులును, ఒక్కముక్కును, రెండు చెక్కులును, మొదలయిన యవయములతోఁ గూడిననాప్రతిబింబములుకొఱతలేక యీప్రపంచమునిండఁ గావలసినన్నియున్నవి. ఓయీ! నన్నుముఖస్తుతిచేయుట కొఱకా నీవిక్కడకుఁ బంపబడినది?” అని మోహిని యుత్తరము చెప్పెను. “నీరూపమును నేను గన్నులార చూచినాను. నీ కౌతగర్వమున్ననుసీచక్కదనమునకు కొఱతలేదు. నాప్రభువు నిన్నుకామించుచున్నాఁడు. సౌందర్యముచేత నీవీవటకే రాణివయినను నీవు మా రాజునకు రాణి వయ్యెడుపక్షమున, నీచక్కదనమునకుఁ దగినప్రతిఫలము లభించి వ న్నెవచ్చుననుటకు సందేహములేదు. వీరసేనుఁడు నిన్నుఁ దనపాలితి భాగ్యదేవతనుగా భావించి కన్నీటితో నభిషేకించుచు, నీగుణవర్ణన మనుమదనమంత్రములను బఠించుచు, నిట్టూర్పులతో విసరుచు సదామానసికముగా నీసేవచేయుచున్నాఁడు.” అనిచాతుర్యవతి పలికెను. “నామనస్సు నీవటకే మీరా జెఱుఁగును. నే నాతనిని కామింపఁజాలను. అయినను నేనాతఁడుయోగ్యుఁడుకాఁడనిమాత్రము తలఁచను. అతఁడు గుణసంపన్నుఁడనియు, సువిశాలరాజరమాధురంధరుఁ డనియు, నిష్కలంకచరితుఁ డనియు, నే నెఱుఁగనిదాననుగాను,

అతఁడు విద్యానిధియనియు, వినయశౌరేయుఁ డనియు పరాక్రమశాలి
యనియు, ఎల్లవారు నేకవాక్యతతో ఘోషించుచున్నాడు. అయినను
నే నాతనిని గామింపఁజాలను. నామొద్దనుండి యతఁ డీయు తరమును
చిరకాలము క్రిందటనే పొందియున్నాఁడు.” అని మోహినిచెప్పెను.
“మాప్రభువున కుండినంతవలపు నీమీఁద నాకే యుండినపక్షమున
నేను నీవాకిట సదా కదలనికంబమునై నిలిచి నీనామమును సంతత
స్మరణము చేయుచుండి యుండును. నీనిర్దాక్షిణ్యమును నిందించుచు
నీమీఁద పద్యములును పదములునుగట్టి, అర్థరాత్రమునందుసహితము
వానిని పాడుచుండును. పర్వతములలో సహితమునీపేరు మ్రోసునట్లు
చేసి, ‘మోహిని’ యనుశబ్ద ముంకాశము మాటుపలుకునట్లు చేయు
దును. నిన్ను భూమిమీఁదను గాలిలోను నిలువనీయక, నామీఁద
జాలిపడునట్లు చేయుదును” అని చాతుర్యవతిపలుకసాగెను. “నీవెంత
పనియైనను జేయవచ్చును. నీవంశమెట్టిది?” అని మోహినియడిగెను.
“నావంశము నాయిప్పటి భాగ్యదశకు మించినది. నాప్రస్తుతస్థితియు
సుఖప్రదముగానే యున్నది. నేను మహాకులీనుఁడను” అనిచాతుర్య
వతి చెప్పెను. “నీ విప్పుడె నీప్రభువువద్దకుఁ బోయి నే నాతనిని
మోహింపఁజాలనని చెప్పుము. నాప్రత్యుత్తరము నాతఁడెట్లుగకొనెనో
చెప్పుటకయి నీవు వచ్చినందక్క మతియొకదూతను నాకడకిఁకఁబంప
వలదని యాతనితో నావాక్యములుగాఁ బలుకుము” అని చెప్పి
మోహిని యిష్టములేకయే చాతుర్యవతిని బంపివేసెను. “ఓచక్కని
నిష్కారుణ్యదేవతా! సెలవుగైకొనెదను” అని చాతుర్యవతి వెడలి
పోయెను. ఆమె వెడలిపోయినతరువాత మోహిని “నావంశము నా
యిప్పటిభాగ్యదశకు మించినది. నాప్రస్తుతస్థితియు సుఖప్రదముగానే
యున్నది. నేనుమహాకులీనుఁడను” అనుమాటలుమరలమరలస్మరించు

కొనుచు “నిశ్చయముగా నితఁడు మహాకులీనుఁడే. ఇతనిమాటలు, ముఖము, అవయవములు, చేష్టలు, మనస్సు, అన్నియు, నితనిమహా కులీనతను స్పష్టముగాఁ దెలుపుచున్నవి.” అని విగ్రహగాననెను. అటు తరువాతనామె యీశూరవర్మయే రాజయియుండిన నెంతోబాగుండు ననికోరుచు, ఇంతలోఁ దనమనస్సు ప్రేమపాశాకృష్ట మయి యాక స్మికముగా నాతనిమీఁదికి బోయినదోషమున కయి తనచంచల హృదయమును కొంత దూషించెను. స్వాపరాధముల నెంచి జనులు తమ్ముఁ దాము చేసికొనెడునింద యెప్పుడును మనస్సులో వేరూని దృఢముగా నాటుకొనదు. అందుచేత నామె యాత్మదోషమును వెంటనేమఱచి, మహేశ్వర్య సంపన్నురా లైనతనస్థితికినిరాజసేవకుఁ డయియున్నయాతనిస్థితికిని గల తారతమ్యమును గణింపక, లజ్జా ప్రధాన లయినకన్యలకు ముఖ్యాలంకార మయినభావగోపనమునైన విచారింపక, రూపయాశావనసంపన్నుఁడయినయాశూరవర్మనువరియింప వలెనని నిశ్చయముచేసికొని, వీర సేనుఁడు బహుమానముగాఁ బంపిన యాభరణము నతఁడిచ్చటఁదిగఁ బెట్టిపోయెనన్నమిషకల్పించిరత్నఖచిత మైన యుంగరము నొకదానిని దనభృత్యునిచేతి కిచ్చి యతనివెంటడినే పంపెను. ఉపాయముచేసి యీయుంగరము నాతనికి బహుమాన ముగాఁ బంపుటనుబట్టి యాతనికిఁ దనమనోభావమును సూచన చేయవలెనని యామె యుద్దేశించుకొనెను. ఆమెయూలోచన వ్యర్థము కాలేదు. ఆయమూల్యాభరణమును బంపుటవలనఁ జాతుర్యవతిమన స్సునకు సందేహము తోఁచినది. రాజు తనచేత నంగుళీయకమును బంపకపోవుటయుఁ దాను మోహినిసమక్షమున నున్నప్పుడామెకుఁ గలిగినభావ వికారములును చూపులును దలపోసి, తనయజమానుని మనోవల్లభ తన్నుఁ గామించిన దని చాతుర్యవతి తత్క్షణమే యూహ

చేసెను. “పాపము ! ఆచిన్నదాని కొకస్వప్నగతుని మోహించుట వలన నెంతప్రయోజనమో నన్ను మోహించుటవలన నంతే ప్రయోజనము. లేనివేషము వేయుట యెప్పుడును శుభవహము కాదు. ఈవేషమువలన వీరసేనునివిషయ మయి నా కెట్లువ్యధకలిగెనోయట్లే నామూలమున మోహినికిని లేనిపోనివ్యధ సంప్రాప్త మయినది” అని చాతుర్యవతి తనలోఁదాను నొచ్చుకొనఁజొచ్చెను.

చాతుర్యవతి వీరసేనుని నగరునకు మరలవచ్చినతరువాత తన దౌత్యముయొక్కవై ఫల్యము సర్వమును దనప్రభువునకు నివేదించి, ప్రభువువారికి సందేశములచేతఁ దనకు శ్రమ యియ్యవల దని మోహిని స్పష్టముగా విధించినసంగతికూడ మనవి చేసెను. అయినను బ్రియాలాపచతురుఁ డయినశూరవర్మ యింకొకసారి పోయి మాటాడినయెడల మోహినిని దనమీఁద గొంతదయ చూపునట్లు బోధింప గలుగు నని విశ్వసించి రాజాతఁడు మఱునాఁడు మరల నామెవద్దకుఁ బోవలె నని నియమించెను. ఈమధ్యకాలములో విషాదదీర్ఘతరమైన ప్రౌద్ధును గడపుట కయి తనకుఁ బ్రియ మయినయొకగీతమును పాడు మని నియమించి, “ఓ చెలికాఁడా! శూరవర్మా! ఆగీతమును నిన్న రాత్రి నేను విన్నప్పుడు నామనస్సులోనితాపము కొంతశాంతి పొందినట్లు కానఁబడినది. ఈపురాతనగీతమును సాలెపడుచులు తమప్రియులతోడ నెండలోఁ గూరుచుండి నూలు వడఁకుచు కర్ణరసాయనముగా గానము చేయుదురు. ఈశృంగారగీతము ప్రౌఢ మయినది కాకపోయినను పూర్వకాలమునందలికాముకజనులయొక్క నిర్వాజానురాగమున్నదియున్నట్లు వర్ణింపఁబడుటచేత నాకింపుగా నున్నది.” అని దానిని ప్రశంసించెను. ఆగీతమునందలి విరహతాపముయొక్కస్పష్టమైనస్వాభావికవర్ణనను దలఁచుకోఁగానే చాతుర్యవతిహృదయములో

వివిధరసానుభావము లుత్పన్నము లయి పదనమునందుఁ బొడకట్టెను. విచారమును దెలిపెడి యామెచూపును గనిపెట్టి “ఓ శూరవర్మా ! నీవు వయస్సునఁ బిన్నవయ్యును నీచూ పిప్పుడు ప్రియతము లయిన వారిమీఁద నెవ్వరిమీఁదనో వ్రాలుచున్నట్లు నాకు గోచర మగు చున్నది. నాయూహం సత్యముకాదా” అని వీరసేనుఁ డడిగెను. “ఒకరి మీఁద నాదృష్టి కొంచెము ప్రసరించినమాట సత్యమే” అని చాతుర్య వతి యొప్పుకొనెను. “ఎటువంటి సుందరిమీఁద? ఆమెప్రాయ మెంత?” అని వీరసేనుఁ డడిగెను. “మీప్రాయమీ. రూపముచు సరిగా మిమ్ముఁ బోలినదే” అని యామె బదులు చెప్పెను. ఆమాటలకు రాజు చిఱు నవ్వు నవ్వి యాచిన్నవాఁడు తనకంటె నధికవయస్సు గలిగినట్టియు చామనచాయ గలిగినట్టియు సుందరిని మోహించెనని భావించెను. కాని చాతుర్యవతిమాత్రము మనస్సులో రాజునే యుద్దేశించెనుగాని యాతనిఁబోలినజవ్వని నెవ్వఁడెను దా నుద్దేశింపలేదు.

చాతుర్యవతి రెండవసారి మోహినియింటికి వెళ్ళినప్పు డామె దర్శన మగుట దుర్లభము కాకపోయెను. తనయజమానురాలి కా కౌమారసుందరసందేశహరునితో ముచ్చటించుట యానందకర మని పరిచారికలు శీఘ్రముగానే కనిపెట్టినందున, వారనుకొన్నయారాజసేవ కునికి వచ్చినతోడనే తలుపులు తీసి మహాగౌరవముతో మోహినీ సన్నిధానమునకుఁ దీసికొనిపోయిరి. తనప్రభువుపక్షమునబ్రార్థించుటకై తాను మరల వచ్చితి నని చాతుర్యవతి చెప్పినప్పుడు మోహిని ‘ఇక నీవు నాతో నీరాజుప్రశంస యెప్పుడును చేయవల దని నిన్ను వేడుకొను చున్నాను. నీవాతనిపక్షమునఁగాక మఱియొకరిపక్షమునఁ బ్రార్థించెడు పక్షమున నే నప్పుడు నీశ్రావ్యసంభాషణమును సంగీతముకంటె నెక్కువ యాసక్తితో వినియెదను’ అని చెప్పెను. ఈమాటలయర్థ

మించుమించుగా స్పష్టమే యయినను, మోహిని యింతకంటెనుస్పష్టముగా మాటలాడి యాతనిమీఁదఁగల తనవలపును బయటఁబెట్టెను. ఆమాటలకు ససంభ్రమ యయి చాతుర్యవతి తనముఖమునందు కోప చిహ్నములు చూపి యనిష్టమును సూచింపఁగా, 'ఓశూరవర్మా! కంపము నొందుచున్న నీయధరోష్ఠమునందాను చూపులయందును కానఁబడుకోపమును దిరస్కారమునుగూడ నాదృష్టి కొకవింతసౌందర్యము కలవిగా తోచు చున్నవి. నిన్నుఁజూచి నేను నిశ్చయముగా కూరము లైనకామశరములపా లయి నీపయిఁ దగిలినమనస్సును ద్రిష్ఠకొనఁజాలకున్నాను. నీవిప్పు డెంత సౌందర్యగర్వితుఁడ వయి యున్నను, నీమీఁదివలపును మఱుఁగుపఱుచుట కయి నాకు శక్తిగాని యుక్తిగాని లేకయున్నది.' అని మోహిని పలికెను. మోహినియీ మోహ మంతయు దప్పితీర్చుకొనుటకయి యెండమావుల కాశపడుట వంటి దయ్యెను. అప్పుడు చాతుర్యవతి తా నిఁకముం దెప్పుడును వీర సేనుని సందేశమును గొని యిక్కడకు రా నని కోపదృష్టితోఁ బలికి, మోహినినిమాత్రమేకాక తాను ముం దెప్పుడును లోకములోని యేఁద్రీనిగూడ వరింప నని ఖండితముగా శపథము చేసి యక్కడనుండి వెడలిపోయెను. మోహిని మందిరమును విడిచి వీధిలోనికి రాఁగానే శూరవర్మకుఁ దనపౌరుషమును బరీక్షకుఁ జూపవలసిన యవసరమొకటి తటస్థ మయ్యెను. ఈవఱకు మోహినిని కామించి యామెచే నిరాకరింపఁబడిన యొకరాజకుమారుఁడు వీర సేనుని పరిజనుఁ డొకఁ డామె ప్రేమ కాస్పదుఁ డయినాఁ డని విని మహారోషముతో వచ్చి తనతో ద్వంద్వయుద్ధము చేయవలసిన దని శూరవర్మను నడివీధిలో నిలిపెను. పాపము ! చాతుర్యవతి తా నప్పు డేమిచేయఁగలుగును? ఆమె పై కెంత పురుషవేషమును ధరించినను లోపల స్త్రీస్వభావమువిడువనిది

గానే యుండెను. కాబట్టి యాచిన్న దప్పుడుతనచేతిలో నున్న ఖడ్గము వంకఁ జూచుటకే భయపడ మొదలు పెట్టెను.

అట్లు బలిష్ఠుఁ డైనయాప్రతియోధుడు కత్తిదూసికొని తన మీఁదికి వచ్చి తారసించినప్పుడు శూరవర్మ తా నాడుదాన నని యొప్పుకోవలె నని యాలోచించు చుండెను. చాతుర్యవతి యిట్టియవస్థలో నుండఁగా, అప్పు డాదారిని బోవుచున్నక్రొత్తవాఁ డొకఁడు వారిచేరువకు వచ్చి యావఱకు దన కామెతోచిరపరిచయమును కలిగియున్నట్టును దానామెకుఁ బ్రాణమిత్రుఁ డయినట్టును కనఁబడి ఆమె ప్రతిపక్షునితో 'ఈచిన్నవాఁడు నీ కేమైననపరాధమును జేసిన యెడల నేనాతప్పిదమును నాపైని వేసికొనెదను. ఈతఁడు నీతోఁ బోరాడనలసి యుండినపక్షమున, నేనీతనిపక్షమున నీతోఁ బోరాడెదను.' అని యదలించి పలికి, ఆమెను భయమునుండియు రహస్యప్రకటనమువలనియవమానమునుండియు తప్పించెను. అయాచితముగాఁ దనరక్షణభారమును వహించినందున కయి యాతనికి వందనము లర్పించుటకుఁగాని తనమీఁద నట్టినిర్దేశకజాయమానకటాక్ష మేల రావలెనో విచారించుటకుఁగాని చాతుర్యవతి కవకాశము చిక్కక ముందే యాక్రొత్తమిత్రునికి స్వీయ ధైర్యసాహసము లేమియుఁబ్రయోజనపడఁజాలనిమఱియొకరీతిశత్రువులు దాపించిరి. ఆనిమిషమునందే కొందఱు రాజభటులు రాజముద్ర వహించిపరుగెత్తుకొనివచ్చి యాతఁ డెప్పుడో కొన్నిసంవత్సరములక్రిందటఁ జేసినయొక నేరమునిమిత్తమయి యాతనిని పట్టుకొనిరి. అప్పు డావింతపురుషుఁడు చాతుర్యవతిని జూచి, 'నిన్ను వెదకుకొనుచు వచ్చుటచేత నాకిప్పు డీగతిసంప్రాప్తమయినది. ఇప్పుడు నాకుఁ దటస్థించిన యావశ్యకమునుబట్టి నీయొద్ద నిచ్చినధనము నడుగవలసి వచ్చినది. నాకు సంభవించినయాపదను తప్పించుకోలేక

పోయినదానికంటె నీయాపదను దప్పింపలేకపోయినందుకు నా కెక్కువ దుఃఖము కలుగు చున్నది. నీ పూరక వ్యాకులపడి యేల నిలిచెదవు? ధైర్యము తెచ్చుకొమ్ము' అని తానుదాచనిచ్చినరొక్కమునడిగెను. ఆమాటల కామె యద్భుతరసావేశపరవశురాలయి యింతలోఁ దెలివి తెచ్చుకొని తా నాతని నావట కెన్నఁడు నెఱుంగ ననియు, దాపటిక మున కయి తా నాతనియొద్దనుండి ధన మెన్నఁడును పుచ్చుకొనలే దనియు, చెప్పి యాతఁ డింతకుమున్ను చూపినయుపకారమున కయి తనయొద్ద నున్నయల్పధన మంతయు నిచ్చెద ననియు తనవద్ద నంత కంటె నెక్కువరొక్కము లేకపోయినందుకుఁ జింతిల్లుచున్నాననియు, పలికి తన చెంతనున్న చిన్న మొత్తము నియ్యఁబోయెను. అప్పుడాక్రొత్త మనుష్యుఁ డామెయందు నిర్దయత్వమును కృతఘ్నతను ఆరోపించి యనేకపరుషభాషణము లాడి, మీకన్నులయెదుట నున్న యీచిన్న వానిని నేను మృశ్యముఖమునుండి రక్షించి, యీతనినిమిత్తమే నే నీపురుషోత్తమపురమునకు వచ్చి యీవిపత్తును దెచ్చుకొన్నాను.' అని మఱియు నేమేమో చదువఁ దొడఁగెను. రాజభటులు తమ యభి యుక్తుఁ డితరులమీఁద మోపిన నేరములను వినుచుఁ గాలహరణము సహింపవలసినయక్కఱ లేనివారయి 'ఈసోదెతో మా కేమిపని ?' అని యీతని నక్కడనుండి యీడ్చుకొనిపోయిరి. వా రాతనిని దీసి కొనిపోవు చున్నప్పుడు వాఁ డామెను 'విక్రమసింహా!' అని పిలిచి కష్ట సమయమునందు మిత్రుని నొప్పుకొనక విడనాడినందులకై మాట వినఁబడినంతవఱకును దాను విక్రమసింహుఁ డని భ్రమగొన్నయామెను దూషించుచుఁ బోయెను. తన్నాతఁడు 'విక్రమసింహా!' అని పిలువఁగా విన్నప్పుడు రాజభటులాతనినిశీఘ్రముగాలాగుగొనిపోవుటచేతవిక్రమసిం హానివార్తనాతనినడిగి తెలిసికొలేకపోయిననుతన్నాతడుతనయన్నగా

రని భ్రమపడనందున నీ యమృతము పుట్టి యుండు నని చాతుర్యవతి
 యూహించి, అతడు కాపాడితి నన్నది తనయన్నగారిప్రాణమే యని
 మరల సోదరునివిషయమయి యాశపెట్టుకొన నారంభించెను. ఆమె
 చేసినయూహ యసత్యముకాదు. ఆక్రోత్తవాఁడు జలధీశుఁ డనుపేరు
 గలయోడనాయకుఁడు. ఆగాలివానలోఁ దాను పట్టుకొన్నచాప
 కొయ్య యాధారముగా నీటిపయిని దేలి బడలి ప్రాణావశిష్టుఁడుగా
 సముద్రమునఁ బడి కొట్టుకొని పోవుచుండఁగాఁ జూచి కరుణార్ద్ర
 హృదయుఁ డయి జలధీశుఁడు తనయోడను దాపునకుఁ బట్టించి
 విక్రమసింహుని నందెక్కుచుకొని ప్రాణములు నిలిపెను. అప్పటి
 నుండియు వారిరువురకు నపరిమితమైత్రి కలిసినందున, విక్రమసింహుఁడు
 పోదలఁచినచోటికెల్లను దానుబోవలె నని జలధీశుఁడు నిశ్చయించు
 కొనెను. విక్రమసింహుఁడు పురుషోత్తమక్షేత్రమును జూచి జగన్నాథ
 స్వామిని దర్శింపఁ గోరినప్పుడు పూర్వ మొకసముద్రయుద్ధమునందు
 దాను వీరసేనునిమేనల్లుని నొక్కని గాయపఱిచి యుండుటచేత నా
 పట్టణమునకుఁ బోవుట తన కపాయకరమని యెఱిగినవాఁడయ్యును
 దనమిత్రుని నెడఁబాసి యుండలేక యాతనితోడఁగూడ నతఁ డిప్పు
 డీపురుషోత్తమక్షేత్రమునకు వచ్చెను. ఇప్పుడు రాజభటు లాతనిని
 బట్టుకొనిపోయిన దీనేరమునిమిత్తమే.

చాతుర్యవతిని జలధీశుఁడు కలిసికొనకపూర్వము రెండుమూడు
 గంటలముందే జలధీశుఁడును విక్రమసింహుఁడును గలిసి యోడ దిగి
 యాపట్టణమునందుఁ బ్రవేశించిరి. జలధీశుఁడుతనసొమ్మువిక్రమసింహుని
 చేతి కిచ్చి దానితోఁ గావలసినవస్తువులను కొనితెచ్చుకొమ్మని చెప్పి,
 అతడు పట్టణము చూచి వచ్చువఱకును తాను సత్రమువద్ద నుండెద
 నని యట్లే యుండెను. కాని విక్రమసింహుఁడు మితిపెట్టినవేళకు

రానందున జలధీశుఁ డాతనిని వెదకుట కయి బయలుదేటి, చాతుర్య వతి యన్నగారివలెనే బట్టలుధరించి ముఖలక్షణములయం దాతనినే పోలి యున్నందునఁ దాను సముద్రమునుండి కాపాడితి ననుకొన్న యాచిన్నవానిప్రాణసంరక్షణార్థ మయి యారాజపుత్రునితోఁ బోరా డుటకు సంసిద్ధుఁ డయి, తాననుకొన్నవిక్రమసింహుఁడు తన్నెఱిగి నట్టే యొప్పుకొనక తాను పుచ్చుకొన్నసొమ్మే లే దనుటచేతఁ గోపా వేశము గలవాఁడయి యాతని నట్లు కృతఘ్నుఁడ వని నిందించెను. జలధీశుఁడు వెడలిపోయినతరువాత ముష్టియుద్ధము తనకు మరల నెక్కడ సంభవించునో యని భయపడుచు చాతుర్యవతి తనకాళ్ళకు బుద్ధిచెప్పి భయదేవత వెడలనిచ్చినంతవేగముగా జాటి యిల్లుచేరెను. ఆమె చాలదూరము నడవకమునుపే యామెసోదరుఁ డచ్చటకువచ్చుట తటస్థించెను. ఆమెప్రతిపక్షుఁ డావచ్చినవాఁడు శూరవర్మయే యని భ్రమపడి “ఇదిగో నీవు నాకు మరల దొరకినావు. ఇప్పుడు కాచు కొమ్ము” అని పలికి యాతని నొకగుద్దు గుద్దెను. విక్రమసింహుఁడు పిటికివాఁడు కానందునఁ దనమీఁదఁ బడినదెబ్బయప్పు వడ్డితోఁగూడఁ దీలునట్లుగా వీసెగుద్దుకు మూఁగుగుద్దు గుద్ది, యుద్ధమున కయి యొరలోనుండి తనకత్తిని దూసెను.

ఇంతలో మోహిని లోపలినుండి వచ్చి వారిమల్లయుద్ధమును మాన్పి, ఆమెకూడ నాతనిని శూరవర్మనుగా భ్రమించి గృహము లోనికిఁ దీసికొనిపోయి, ఆమూర్ఖునివలన నాతనికిఁ గలిగినశ్రమకు చింత నొంది యాతని నూఱడించెను. మొగ మెఱుంగనియామూఢశిరో మణియొక్కమోటుతనమున కెంతయద్భుతపడెనో యాసుందరియొక్క యాదరణ కంత యద్భుతపడినను, విక్రమసింహుఁడు మాటుమా టాడక పిలువఁగానే లోపలికిఁబోయెను. మోహినియు శూరవర్మ తన

యుపచారములయెడ నధికాదరము గలవాడయి యభిజ్ఞుడయినాఁ
డని సంతోషించెను. ముఖలక్షణము వెనుకటివిధముగానే యున్నను
మొట్టమొదట శూరవర్మతో తనకుఁ గలకూరిమిని ప్రకటించినప్పుడు
కానఁబడినతిరస్కృతియుఁ గోపమును మోహినియొక్కదృష్టి కిప్పు
డీముఖమునం దేనియుఁ గానఁబడలేదు.

ఆమె చూపినయత్యాదరమునకయి విక్రమసింహుఁ డనిష్టము
నెంతమాత్రమును గనఁబఱుపలేదు. అతఁ డామెయం దనురాగముగల
వాడై యామెచేసిన సత్కారమునకు సంతోషించెనుగాని యింతలోఁ
దనయం దామె కింతప్రేమ యేలకలుగవలెనో కారణ మూహింపలేక
యామెకు మతిస్థిరతలేదేమోయని సంశయింప మొదలుపెట్టెను. అయి
నను మోహిని గొప్పయిల్లును వాకిలియుఁ బరిజనమును సమస్తసంప
దలును గలిగియుండుటయు, ఆమె సర్వవిషయములలోను కైలివిగల
దయి దాసదాసీజనములచేత చక్కగా పనులుగొనుచుండుటయు,
చూచి యామె మతిస్థైర్యముకలదిగాయని నిశ్చయించి, ఆమెసద్వర్తన
మునకును తనమీఁది యవ్యాజానురాగమునకు పరమాహ్లాదము
నొంది యామెను వరియించుట కొప్పుకొనెను. శూరవర్మ యప్పుడు
మంచిమనస్సులో నున్నాఁడని కనిపెట్టి యిక గొంతసేపుండిన నాతని
మతి మాటునేమో యనుభయముచేత మోహిని తనయింటఁ బురో
హితం డున్నందునఁ దన్ను తత్క్షణమే వివాహ మాడవలసిన దని
ప్రార్థించెను. అతఁడామెప్రార్థననంగీకరింపఁగా నప్పుడే పాణిగ్రహణము
జరగెను. పుస్తైముడిపడి పెండ్లితంతు నడచినతరువాత నతఁ డీసంతోష
వార్తను దనమిత్రునితోఁ జెప్పుటకయి కొంచెముసే పిల్లువిడిచి బయటఁ
బోయెను. ఈలోపల వీరసేనుఁడు తాను మోహినిని వేడకొనుట

కయి స్వయముగానే బయలుదేలి వచ్చెను. రాజు మోహినియొక్క యింటిముంగిటికి వచ్చునప్పటికి రాజభటులు జలధీశుని నాతనియొద్దకు గొనివచ్చిరి. అప్పుడు శూరవర్మకూడ తనప్రభు నైనరాజుతోనే యుండెను. జలధీశుఁ డాశూరవర్మను విక్రమసింహుఁడని భ్రమపడి, అతనిని దాను సుముద్రమరణమునుండి రక్షించినక్రమమును తా నాతనివిషయమయి చూపుచుండినయోదరమును సమస్తమును రాజుతోనివేదించి మూడ మాసములనుండి రాత్రియుఁ బగలును తీణ కాలమయినఁ దన్నెడఁబాయకుండిన చిన్నవాఁడీపట్టణమునకు రాఁగానే నిమిషములోఁ గృతఘ్నుఁడయినాఁడని మొట్టపెట్టఁజొచ్చెను. ఈమాట లనుచుఁడఁగానే 'లోపలినుండి మోహినివచ్చుట తటస్థించినందున రాజాతనికథ వినుటమీఁద మనస్సు లేనివాఁడయి మోములు త్రిప్పి 'ఇదిగో నాపాలిటిభాగ్యదేవత ప్రత్యక్షమయినది! నాపుణ్యఫలము నేఁడు మూర్తీభవించి వచ్చినది—ఓరీ! మూర్ఖా! నీవి పిచ్చిమాటలు ఈచిన్నవాఁడు మూడుమాసములనుండి నాయొద్దనే యున్నాఁడు' అని జలధీశు నచ్చటనుండి తీసికొనిపోఁడని భటుల కాజ్ఞయిచ్చెను. మఱి నిమిషమున కెల్లను వీరసేనునిపాలిటియాభాగ్యదేవత కృతఘ్నుఁడని శూరవర్మను జలధీశుఁ డెంతదూషించెనో యంతకంటె నినుషుడిగా దూషించుటకు తన చర్యలవలన రాజునకు కారణమును గలుగఁ జేసెను. అమె మాటాడినంతసేపును శూరవర్మను 'ప్రాణనాథా' యని పిలుచుచు, మాటలవలనను చేష్టలవలనను దనకాతని మీఁదఁగల కూరిమి తేటపఱుపసాగెను. అందుమీఁద రాజు తనకుబదులుగాఁ దనపరిజనుఁడే తనప్రియురాలిహృదయమును లోఁగొని యామెవలపును దక్కించుకొన్నాఁడని తెలిసికొని మండిపడి యింటికి పోయినతరువాత పగ తీర్చుకొనెదనని బెదరించుచు, 'ఓప్రబుద్ధుఁడా! ఇంక నావెంట

దయచేయుము. నీవుచేసిన యీద్రోహమునకై నీకుతగిన ప్రాయశ్చి
త్తము చేయవలసినదని నామనస్సు నన్ను త్వర పెట్టుచున్నది' అని
చాతుర్యవతినిబిలిచెను. దురాగ్రహాగ్రహ వేశముచేత దేహము తెలియ
కున్నయారాజు తనప్రాణములు గొనఁదలఁచుకొని యున్నను, చాతుర్య
వతి తనకాలనిషయినఁ గలమోహాశయముచేత స్త్రీస్వభావసామాన్య
మయిన భీరుత్వమును మఱచి సాహసమునువహించి, ప్రాణాధికుఁ
డయిన తనప్రభువుయొక్క సుఖమునిమిత్తమయి యత్యంతసంతోష
పుర్యకముగాఁ దనప్రాణముల నర్పింపఁగోరి యున్నానని చెప్పెను.
అప్పుడు మోహిని వెక్కివెక్కియేడ్చుచు వారి కడ్డమువచ్చి శూరవర్మ
తనభర్తయని ఘోషించి, తత్క్షణమే పురోహితుని బిలిపించి యాతని
చేత నీతఁడు మోహినిని వివాహమాడి తిన్నగా రెండు గడియలయి
నను కాలేదనిచెప్పించి, వారికాలు సాగనీయక రాలిగుండె యయినను
కరఁగునట్లుగా విలపింపఁజొచ్చెను. తానావివాహకథయే యెఱుఁగనని
చాతుర్యవతి మెఱ్ఱయిడెను గాని యామాట లెవ్వరును నమ్మలేదు.
సుశీల యైనమోహినియు సత్యసంధుఁ డయినపురోహితుఁడును చెప్పిన
సాక్ష్యమువలనఁ దనప్రాణాధికయైన యమూల్యలక్ష్మిని తనసేవకుఁడు
తన్నువంచించి యపహరించెనని రాజునకు విశ్వాసముకలిగెను. అప్పుడు
వీరసేనుఁడు మించినకార్య మేమిచేసినను కూడిరా దని తలఁచుకొని,
తనచేయి జాతి యన్యునిపా లయినసొమ్మువిషయమయి యాశవదలు
కొని, విశ్వాసహీనురా లయినమోహినిని, వంచకాగ్రేసరచక్రవర్తి
యని తాను నూతనబిరుదాంక మనుగ్రహించినయామెభర్తను ముం
దెప్పుడును దనకంటఁబడవల దని యనుశాసించి వారినివిడిచి పోబోవు
చుండఁగా, ఎల్లవారును నద్భుతపరవశు లగునట్లుగా మఱియొక్క
శూరవర్మ యక్కడకు వచ్చి మోహినిని 'ప్రాణేశ్వరీ?' యనిపిలిచెను.

అప్పుడుట్టిపడినయాకొత్తశూరవర్మ మోహినియొక్క నిజమయిన భర్తయైన విక్రమసింహుడు. ఏకరీతిముఖమును, ఏకరీతికంఠ స్వరమును, ఏకరీతివేషమును గల యిద్దఱుపురుషులను జూచుటవలనఁ గలిగిన యచ్చటివారియాశ్చర్యము కొంత శాంతిపొందిన పిమ్మట అన్నయచెల్లెలును ఒండొరులను ప్రశ్నలువేసికొనుట కారంభించిరి. తనసోదరుడు సజీవుడయియున్నాడని చాతుర్యవతికి నిశ్చయముగా దెలియదు. సముద్రములో మునిగి పోయిన దనుకొన్నతనచెల్లెలు మరల బ్రతికివచ్చి పురుషుడుగా నెట్లుమాటెనో విక్రమసింహుడును దానూహింపఁజాలకుండెను. అంతట చాతుర్యవతి తా నాతని చెల్లెల ననియు మగవేషము వేసికొని యుంటి ననియు తత్క్షణమే యందటి ముందట నొప్పుకొనెను.

సోదరిసోదరు లిద్దఱు నేకరూపము గలవారగుటచేసంభవించిన భ్రమలు నివారణ మయినతరువాత స్త్రీని కామించిన భ్రాంతికయి యచ్చటివారు మోహినినిజూచి నవ్విరి. చెల్లెలికి బదులుగాఁ దానన్న గారిని వివాహమాడితినని తెలిసికొన్నప్పు డామూర్పువలన మోహిని కెంతమాత్రమునుచింతగలుగలేదు. మోహినియొక్కయీవివాహము చేతఁ దనయాశ లన్నియు పూర్ణముగా భంగమునొందఁగా నిష్ఫలము లయినతనయాశలతోడఁగూడ మోహినిమీఁది పట్టరానివలపును సహితమువిడిచి, రాజు తనచిత్తమునంతను దన కత్యంతప్రియుఁడుగా నింతవఱకు నుండి యిప్పు డత్యంతరూపవంతురా లగుప్రియురాలుగా మాటిన చాతుర్యవతిమీఁదికి త్రిప్పుకొనెను. అందుచేత రా జామెను ప్రసాదదృష్టితో వీక్షించి, శూరవర్మ మిక్కిలి చక్కనివాడని పలు మాఱు తనలోఁ దా ననుకొనుచుండుట స్మరణకుఁ దెచ్చుకొని, ఆమె స్వభావసిద్ధమయిన స్త్రీవేషములోనే యున్నయెడల మఱింత చక్క

నిదిగా నగపడునని భావించుకొనెను. తనపయి నకృత్రిమానురాగము గలదని పలుమాతామె తనతోఁ బలుకుచుండుటయు, అప్పుడామాటల యర్థమును పూర్ణముగా గ్రహింపలేక విశ్వాసి యైనభృత్యునియొక్క సంతోషవాక్యము లని తా ననుకొనుచుండుటయు, తలపునఁబాటఁగా వెనుక గూఢార్థములుగా నుండిన యామెసుందరవాక్యములకుఁ దా నప్పుడు గ్రహింపఁగలిగినదానికంటె నధికార్థమున్న ట్లిప్పుడు తెలిసి కొని చాతుర్యవతిని తనధర్మపత్నిగాఁ జేసికొనవలె నని నిశ్చయించు కొనెను. అట్లు నిశ్చయము చేసికొని రాజు ‘ఓశూరవర్మా! నీకు నామీఁదఁ గలిగినంతప్రేమ మఱి యేస్త్రీమీఁదను లేదని నీవు నాతో వేమాటచెప్పియుంటివి. నీవు నానిమిత్తము మృదుస్వభావముగల స్త్రీశక్తికిమించిన కార్యభారమును పైనివేసికొని శక్తివంచన లేక నిర్వహింపఁ బాటుపడితివి. కాఁబట్టి నీవింతవఱకు నన్ను నీప్రభువునుగా భావించుకొనుచుంటివిగాన, నీవిక నీప్రభువునకు ప్రభివయి వీర సేనునిరాణివి కమ్ము” అని తనమనోరథమును దెలిపెను.

మోహిని తాను నిష్కరుణురాలై నిరాకరించిన హస్తమును రాజు చాతుర్యవతివశము చేయఁదలఁకొనుట యెఱిగి, లోపలికి వచ్చి తనగృహపావనము చేసి నాఁటిప్రాతఃకాలమునఁ దనకును విక్రమసింహునికిని వివాహము చేయించిన పురోహితునిచేతనే మధ్యాహ్నమున వివాహము చేయించుకొండని చాతుర్యవతి వీరసేనులను ప్రార్థించెను. వా రాప్రార్థన నంగీకరించినందున యమళ లైన యాసోదరీసోదరుల కిద్దఱికిని వివాహమహోత్సవము కూడ నేకదినముననే జరగెను. సముద్రమధ్యమున నోడ పగులునట్లు చేసి వారి నెడఁబాపి మొదటఁ గట్టపెట్టిన గాలివానయే తుదకు వారికి గొప్ప

సంబంధములను సమకూర్చి వారిని సుఖపెట్టుటకు సేతు వయినది.
 నజిసముద్రమున నోడపగులుటవలననే చాతుర్యవతి యుత్కలదేశపురా
 జయిన వీరసేనునికి భార్య యగుటయు, విక్రమసింహుడు మహా
 ధనసంపన్నురా లయిన మోహినికి భర్తయగుటయు, సంభవించినవి.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేశరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞ చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాద్రౌపదీసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేశరోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరచత్వస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క

పరమార్థము

10 వైరాగ్యము

11 విద్యాధురీణుల యర్హత్యములు

12 వర్ణము

13 హిందూమతములు

14 స్వయంకృషి

15 సకాయకష్టకర్మలు

16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు

17 ఐకమత్యము

18 దానములు

19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర

20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోపన్యాసము

21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము 3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	ఆంధ్రకవులు పదియవ సంపుటము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	1 పూర్వాంధ్రకవులు 2 మధ్యకాలపు కవులు 3 ఆధునికాంధ్రకవులు
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	పదకొండవ సంపుటము
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	స్వీయచరిత్ర
4 ఉపన్యాసమంజరి	
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	
6 ,, రెండవభాగము	
7 ,, మూడవభాగము	
8 శంకారాచార్యులు	
9 బనవరాజు గవర్రాజుగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

ధర్మకవచో పాఖ్యానము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[పెరి. 0-4-0]

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్ర హ స న ము లు

మొదటి సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కౌతుకవర్ధని
- 14 వినోదజరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నాటకములు

రెండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
- 3 తిర్యగ్విద్వన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
- 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
- 5 ప్రహ్లాద నాటకము
- 6 సత్యహరిశ్చంద్ర నాటకము

7 దక్షిణ గోగ్రహణము

8 వివేకదీపిక

భాషాంతరీకృత నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధములు
- పద్యకావ్యములు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
- 2 యాత్రలు మొ॥భా
- 3 ,, రెం॥భా
- 4 రాజశేఖర చరిత్రము
- 5 శుద్ధాంధ్రనిరోప్తనిర్వచన
నైషధవ
- 6 రసికజనమనోరంజనము
- 7 శుద్ధాంధ్రభారత సంగ్రహవ
- 8 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 9 పథికవిలాసము
- 9 జాగిల్గిన్
- 10 నీతిదీపిక

ధర్మ కవచోపాఖ్యానము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకుడు :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు
విజయవాడ

ప్రకాశకులు :

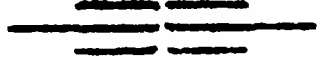
హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ నాటకమునందు వచ్చు వాత్రములు

పురుషులు

జనకుడు—మిథిలానగరపురాజు.

ధర్మకవచుడు— జనకమహారాజు కొంతకాలము రాజప్రతితిధిగా
నేర్పఱచిన ప్రభువు.

యుగంధరుడు—మిథిలానగరములోని యొక రాజపుత్రుడు.

సుమిత్రుడు—మదనదాసుని చెలికాడు.

వీరవర్మ—పద్మావతియొక్క తోడబుట్టినవాడు.

బ్రహ్మనందస్వామి—యతివేషముతో నున్న పుటిరాజు పేరు.

స్త్రీలు

దయామతి—మదనదాసునితోడబుట్టినపడుచు.

మనోరంజని—మదనదాసుని ప్రియురాలు.

పద్మావతి—ధర్మకవచుని భార్య.

ధర్మ కవచోపాధ్యాయము

మిథిలానగరమును పూర్వకాలమునందు జనకుఁ డనుమహా రాజు పాలించు చుండెను. అతఁ డతిశాంతాత్ముఁ డయినందునఁ దన ప్రజలు రాజశాసనములను మీఱి నడిచినప్పుడుసహితము వారిని శిక్షింపనొల్లకుండెను. తనభార్యకానిస్త్రీతో సంసారము చేయువురు యుని శిరశ్చేదము చేయవలయు నని యాదేశమునఁ దొకరాజశాసనము కలదుగాని రాజు దాని ననాదరము చేసి యట్టినేరము చేసిన వారిని శిక్షింపక యుపేక్షించుచు వచ్చుటచేత జనులట్టిశాసన మున్న మాటనే మఱచి యధేష్టముగా విహరింపఁ జొచ్చిరి. అందుచేత జనులనేకులు తమకూఁతు లిల్లువిడిచి బ్రహ్మచారులవెంట లేచిపోయి నిర్భయముగా వారితో స్వైరవృత్తిని విహరించుచున్నారని రాజుతో మొఱ్ఱపెట్టకొనిరి. తనయతిదయాళుత్వమువలన నైనయుపేక్షచేత జనుల కిట్టియనర్థము మూడుచున్నదని తెలిసికొని రాజు మనస్సులో భేదపడి ఇంతవఱకును తనకరుణాళుత్వముచేత జనరంజకుఁ డయి దొడ్డవాఁ డనిపించుకొనుచున్నతా నిప్పు డాకస్మికముగా నిర్దయత్వమును బూని యవివేకు లయినకాముకులను మరణశిక్షల పాలుచేసి గ్రూరుఁ డనిపించుకొన నిష్టములేనివాఁ డయి, కొంతకాలము తాను రాజధానిని విడిచి దేశాంతరసంచారము చేయుచుఁ దాను లేనికాలములో రాజకార్యములను నిర్వహించుటకు మంత్రులలో నొకనిని దనకుఁ బ్రతినిధిగా నేర్పఱిచి యాతనిచేత నిర్దాక్షిణ్యముతో కామచోదితులయి పూర్వోక్తశాసనమును మీఱిన పడుచుకాముకులను శిక్షింపఁ జేయవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. కాబట్టి రాజాకాల

ములో ధర్మవర్తనముచేతను కర్మనిష్ఠతచేతను మిథిలానగరమునందు మహర్షి యని ప్రసిద్ధిగన్న ధర్మకవచునిఁ దనకు మాటుగా ధర్మాధికారమునందు నియోగింపఁ దలఁచుకొని తనయుద్దేశమును ప్రధానమునఁగి యైన యుగంధరునికిఁ దెలుపఁగా నతఁడు “ఇట్టిరాజానుగ్రహమునకు గౌరవమునకును నర్హుఁడైనవాఁ డీమిథిలానగరములో నెవ్వఁడైననున్నపక్షమున ధర్మకవచుఁడొక్కఁడే యనుటకు సందేహము లేదు” అని పలికెను. అంతట రాజు తనయాత్రాకాలములో రాజ్యపాలనము చేయుట కయి ధర్మకవచుని నియమించి తానొంటిగా పాదచారియై కాశియాత్ర పోయెద నని బయలుదేరి మిథిలానగరమును విడిచిపోయెను. అయినచు రాజు కాశియాత్ర మిషపెట్టిబయలుదేరినను నిజముగాఁ బోవక తరువాత రహస్యముగా మరల మిథిలానగరమునందుఁ బ్రవేశించి పయికి మహర్షి వలెఁ గనఁబడుచున్న ధర్మకవచునివర్తనమును గొంతకాలము పరీక్షించవలె నని సన్యాసివేషముతోఁ బ్రచ్ఛన్నుఁ డయి తిరుగు చుండెను.

ధర్మకవచుఁ డిట్లు క్రొత్త రాజ్యాధికారమును బూనిన కొన్నిదినములలోనే మదనదా సనెడియావనసంపన్నుఁ డొక్క సుందరయువతిని జననీజనకుల ముగిసినుండి లేవఁదీసి తనయింటఁ బెట్టుకొనుట తటస్థించెను. ఈనేరమున కయి రాజభటులు మదనదాసుని బట్టుకొని నూతనరాజప్రతినిధిగారి సమక్షమునకుఁ దీసికొనిరాఁగాఁ జిరకాలమునుండి యనాదరణ చేయఁబడి యున్న యాపురాతనశాసనమునుబట్టి యతఁ డాచుందభాగ్యుని చెఱసాలలోఁ బెట్టించి తలతీయించివేయుటకు తర్తవు చేసెను. ఇప్పుడీయపూర్వ దండనమువలనఁ పట్టణమునం దంతటను గొప్పసంతోభముకలిగెను. ఎల్లవారును మదనదాసుని యీప్రథమదోషమును తీమించుట యుక్తమని తలఁచి

యుండిరి. అప్పుడు ప్రధానమంత్రి యైనవృద్ధయుగంధరుడుసహితము జాలిపడినవాడయి మదనదాసునిప్రాణరక్షణార్థమయి చెప్పడలఁచు కొని ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బోయి “అయ్యా! పడుచునేరము చేసిన యీ భాగ్యహీనునికి సజ్జనాగ్రగణ్యుడయినముసలితండ్రి యొక్క డున్నాఁడు. పుత్రశోకమునఁ బరితపించు చున్నయీవృద్ధుని జూచి యైనను మదనదాసుని యీమొదటితస్పిదమును మన్నింపుడు’ అని దీనముగా వేడుకొనెను. “ఒక్కరివిషయమున మనము ధర్మశాస్త్రమును మీఠినపక్షమున జనులు ధర్మమునఁ దాదరము లేనివాగై నిర్భయముగా యధేచ్ఛావిహారమును మఱిగి చెడుదురు. కాఁబట్టి మన మపరాధులయెడల దయ తలఁచగూడదు. ఇతఁడు తప్పక చావ వలసినవాడే” అనిధర్మకవచుఁడు ఖండితముగాఁబలికి యాతనిప్రార్థన నంగీకరింప నిరాకరించెను.

మదనదాసుఁడు కారాగృహమునం దుంచఁబడినప్పుడు సుమిత్రుఁ డనుమిత్రుఁడాతనిజూచుటకయి యచ్చటికిఁబోగా నతఁడు “ఓ మిత్రరత్నమా! నాయం దనుగ్రహించి నీవునాకొక్క యుపకారము చేయవలెను. ఈదినముననే యొకవిహారమునందు యోగినిగాఁ జేరఁ దలఁచుకొన్న నాచెల్లె లయినదయామతి యొద్దకుఁబోయి, ఆమెతో నిప్పటి నాదుర్దశనుజెప్పి నానిమిత్తమయి యొకసారి శ్రమపడి ధర్మకవచుని సన్నిధికిఁబోయి సోదరుని ప్రాణదానముచేయ నాతనినివేడు కొమ్మని చెప్పుము. ఆమెపోయి వేడుకొన్నయెడల ప్రాణరక్షణము గలుగునని నన్నొకయాశ బాధించుచున్నది. ఇతరులమనసున కెక్కు నట్లుగా నేర్పుమాటలతో బోధించియెటువంటి వారినైన లోబఱుచు కొనఁగలసామర్థ్య మామెయందున్నది. అంతేకాక యశావనవతియైన కన్య పోయి కాళ్యమీఁదఁబడి కన్నీరు కాలువలుగట్ట దీనముగా వేడు

కొన్నప్పుడెటువంటి రాతిగుండె గల కఠినపురుషునిహృదయ మైనను నిమిషములో నీరుగా కరగకమానదు” అనివేడుకొనెను.

మదనదాసునిచెల్లె లయినదయామతి యోదినమునందే మిథి లాసగరమునందలి యొకవిహారముతో శిష్యురాలుగాఁ బ్రవేశించి, శిశూప్రాకార మయినతరువాత గురూపదేశమును బొంది యోగిని యయి యాశ్రమస్వీకారము చేయవలె నన్నతలంపుతో నొకసన్యాసిని మఠముయొక్క విధులనుగూర్చి యడుగుచుండెను. ఇట్లుడుగుచున్న సమయములో సుమిత్రుఁ డామఠద్వారము చేరి బిగ్గరగా “ఈమఠములో నున్నవారికి తపోవిఘ్నము కలుగకుండునుగాక!” అని కేక వేసెను. “ఎవరిదో మాట వినఁబడు చున్నది” అనిదయామతిమఠము లోనియోగినితోఁ జెప్పెను. “అది యెవ్వనిదో పురుషునిగొంతుక నీవావలికి పోయి యతఁ డేపనిమీఁద వచ్చెనో తెలిసికొని రా. పురుషునితో నీ విప్పుడు మాటాడవచ్చునుగాని నేను మాటాడరాదు. నావలెనే నీవును యోగినివిగా నభిషిక్తురాల వయినపిమ్మట మన మథాధిపతిసమ్ముఖమునందుఁ దప్ప నీ వేపురుషునితోను మాటాడ గూడదు. ఆయనసన్నిధియందుసహితము మన మొకపురుషునితో మాటాడఁపడుమున మన మొగ మాతనికి కనఁబడనియ్యఁగూడదు. మొగము కనఁబడనిచ్చినపక్షమున మాటాడఁగూడదు” అని యోగిని పలికెను. “యోగిను లయినమీ కింతకంటె నెక్కువ స్వాతంత్ర్యములు లేవా?” అని దయామతి యడిగెను. “ఇక చాలవా?” అని యోగిని యుత్తరమిచ్చెను. “చాలును. ఇంతకంటె నెక్కువస్వాతంత్ర్యములు కావలెనని నాకోరిక కాదు. ఇక్కడియోగినుల పవిత్రతను కాపాడుట కయి తగినన్నినిబంధన లుండుటయే నాయభిమతము; ” అని దయా

మఱి పలుకు చుండఁగా నింతలో మరల వెలుపలినుండి పిలుపు వినఁ బడెను. అప్పు డాయోగిని దయామతినిజూచి “సోదరీ! అతఁడు మరల పిలుచు చున్నాఁడు. నీవు పోయి పలుకుము” అని చెప్పెను. అతట దయామతి గుమ్మమువద్దకుఁ బోయి తన్నుఁజూచి నమస్కరించిన సుమిత్ర నాశీర్వాదించి, యిప్పుడు పిలిచినవా రెవ్వరని యడిగెను. అప్పుడు సుమిత్రఁడామెను గౌరవముతో సమీపించి” ఓకన్యామణీ! నీకు మేలగునుగాక ! ఇక్కడకు క్రొత్తగా నాశ్రమస్వీకారమునిమిత్తము వచ్చినట్టియు మందభాగ్యుఁ డయినమదనదాసుని తోఁబుట్టు వయినట్టియు దయామతి నొక్కసారి నాకంటికిఁ గనఁబడిచి పుణ్యము కట్టుకొనఁగలవా?” అని వేఁడెను. “మదనదాసుఁడు మందభాగ్యుఁడా! అతని కేమితటస్థించినది ? నేనే దయామతిని , అతనిచెల్లెలను.” అని యామె విచారముతోఁబలికెను. “దయార్ద్రహృదయ వై నయోసుందరాంగీ ? నీసోదరుఁడు నీకు తనయాశీర్వాచనములు చెప్పు మన్నాఁడు. అతఁ డిప్పుడు జెఱసాలలో నున్నాఁడు.” అని యతఁడు చెప్పెను. “హా ! నాగుండెలు పగులుచున్నవి ! అతని కాగతి యేలపట్టినది ?” అని యామె యడిగెను. అతఁ డొకకన్య నింటినుండి లేవదీసినందునఁ జెఱసాలలోఁ బెట్టఁబడినాఁ డని సుమిత్రఁడు చెప్పెను. “ఆకన్య నా ప్రాణ మయినమనోరంజని కాదుగదా!” అని దయామతి వెచ్చ నూర్చెను. మనోరంజనియు దయామతియు దగ్గఱబంధువులు కాక పోయినను చిరకాల మొక్కపాఠశాలలోఁ బదువుకొన్నచిన్ననాటి చెలికత్తె లగుటచేత వారొండొరులను ప్రాణతుల్యులనుగా భావించు కొనుచుండిరి. మనోరంజనిమనస్సు తనయన్న గారిమీఁదతగిలియుండుట దయామతి యెఱిగిన దయినందున తనచెలికత్తెయొక్కప్రార్థనచేత నాతఁ డాయవివేక కార్యమున కొడఁబడి యుండు నని యామెయూహ

చేసెను. “మనోరంజనియే” అని సుమిత్రుడు చెప్పెను. “అయినపక్షముననాయన్నగా రాచిన్నదానినివివాహమాడవచ్చును.” అనిదయామతి పలికెను. “నీయన్నగా రాకన్నెను సంతోషపూర్వకముగా వివాహము చేసికొనుటకు సిద్ధముగానే యున్నాడు. కాని క్రొత్తరాజప్రతినిధి యంగీకరింపక యాయపరాధమున కయి నీసహోదరునికి మరణదండనమును విధించినాడు. నీవుపోయి నీదయనీయవాక్యముల చేతను ప్రార్థనలచేతను ధర్మకవచునిమనసు కరగించి మెత్తపఱచినంగాని లేనియెడల నీసోదరుడు ప్రాణములు విడువవలసినవాడే. ఈకార్యమునందు నీవు నీసామర్థ్యమును జూపవలెను. ఈపనినిమిత్తమే నేను భాగ్యహీనుడయిననీయన్నగారియొద్దనుండి నీయొద్దకు సందేశమును గొనివచ్చినాను.” అని సుమిత్రుడు జాలిపుట్టునట్లుగా జెప్పెను. “అయ్యా! ఇటువంటియాపత్సమయములో దోడబుట్టిన వాని ప్రాణము నిలుపగలుగుటకు దగినసామర్థ్యము నాయొద్ద నేదియు లేకున్నదిగదా? ధర్మకవచునిమనసు కరగింపగలశక్తి నాకు గలదని నే ననుకోను.” అని దయామతి నిట్టూర్పు విడిచెను. “నీశక్తినిగూర్చి నీవు సందేహపడగూడదు. లేనిపోనియధైర్యమువలన మనముప్రయత్నము చేయుటకు భయపడి మనము సొదగలిగిన మేలునే పోగొట్టుకొందుము. అయ్యా! నీవు తప్పక ధర్మకవచునియొద్దకు బొమ్ముకన్యకలు పాదములమీదబడి దుఃఖపడి దీనత్వముతో ప్రార్థించినప్పుడు దేవతలవలెనే మనుష్యులును వరప్రసాదు లగుదురు.” అని సుమిత్రుడు ప్రోత్సాహవాక్యములు పలికెను. “నేనిప్పుడే పోయి యీవార్త మహాధికారులకు విన్నవించి సెలవుగైకొని తిన్నగాధర్మకవచునియొద్దకు బోయెదను. నీవుపోయి నాయందు దయ యుచు మిని నాయన్నగారితో జెప్పుము. కార్యసాఫల్య మునకపక్షమున

నావిషయవార్త నీరాత్రియే యాతనికిఁ జెప్పి పంపెదను.” అని పలికి దయామతి సుమిత్రుని బంపివేసెను.

తరువాత వెంటనే బయలుదేలి దయామతి రాజమందిరము నకుఁబోయి ధర్మకవచునియొక్క పాదములమీఁదఁ బడి ‘ఓమహా ప్రభూ! నేను దుఃఖార్తునై దేవరవారితో మొట్టపెట్టుకొనుటకయి వచ్చినాను. దేవర యీదీనురాలిమొట్ట యాలకించి కటాక్షింపవలయును.’ అనివిన్నపము చేసికొనెను. ‘నీవుచేయఁదలఁచుకొన్న విన్నప మేమి?’ అని ధర్మకవచుఁ డడిగెను. ఆమె తాను నచ్చినకార్యమును మహావినయముతో విన్నపముచేసి, యెటువంటి కఠినచిత్తునిహృదయ మయినను కరఁగునట్లు దీనాలాపములతోఁ దనసోదరునికి ప్రాణదానము చేయు మని యాశనిని వేడుకొనెను. “ఓ కన్యామణి! నీవు వచ్చినకార్యమునకు ప్రతిక్రియ లేదు. నీసోదరుని కీవఱకే శిక్షవిధింపఁ బడినది. ఇంక నతఁడు తప్పక చావవలసినవాఁడే.” అనిధర్మకవచుడు చెప్పెను. “అయ్యో! న్యాయమయిన దయినను నాపట్ల రాజశాసన మొత్తక్రూరముగా నున్నది! ఇంక నేను నాయన్నగారు మృతుఁడయినట్లుఁచుకోవలసినదే. అయ్యా! మీకు దేవుఁడు మేలుచేయునుగాక!”, అని యక్కడనుండి వెడలఁబోయెను. అప్పు డామెవెంట నచ్చిన సుమిత్రుఁడు “అమ్మా! ఇంతవేగముగా నిస్సృహతో మరలుట నీతి గాదు. ఇంకొకసారి పోయి యాయనకాళ్ళమీఁదఁ బడి బ్రతిమాలు కొమ్ము” అని యామెను మరలఁ బురికొల్పెను. అంతట దయామతి మరలఁ బోయి ధర్మకవచునిపాదములఁ బడి లేవక దయఁపూపవలసినదని ప్రార్థించెను. “ఓకాంతా! తెమ్ము. కాళ్ళమీఁదినుండి తెమ్ము. శిక్ష యీవఱకే విధింపఁబడినందున కార్యము మించిపోయినది.” అని ధర్మకవచుఁడు మరలఁ బలికెను. “నాసోదరుని దేహములో ప్రాణము

లున్నంతవఱకును కార్యము మించిన దనరాదు. దేవరయనుగ్రహమున్నపక్షమున నాప్రార్థనవలన చెడినకార్యమే మరల చక్కపడవచ్చును. రాజులకుఁగాని రాజప్రతినిధులకుఁగాని ధర్మాధికారులకుఁగాని దయను బోలఁదగినయలంకార మింకొకటి లేదు.” అని యింకను జెప్ప మొదలు పెట్టెను. “నన్ను పీడింపక యిక్కడనుండి శీఘ్రముగా వెడలిపోమ్ము” అని ధర్మకవచుఁడు తెగనాడెను. అయినను దయామతి మాత్ర మంతటితో విషువక మఱింత బ్రతిమాలుకొనుచు “అయ్యా! నీస్థితిలో నాయన్నగారును నాయన్నగారిస్థితిలో నీవును నుండినపక్షమున, ఆతనివలె నీవును నింద్రియకార్యల్యముచేతఁ గామవికారమునకు లోబడి యుందువుగాని నీవలె నతఁడుమాత్ర మింతకఠినచిత్తతను వహించి యుండఁడు. ఇప్పుడు నీయధికారమును నాకిచ్చి నిన్ను దయామతినిగాఁ జేయవలె నని యీశ్వరుని ప్రార్థించు చున్నాను. అట్టిభాగ్య మెన్నఁడైన దటస్థించునా? తటస్థింపదు. అపరాధికిని ధర్మాధికారికిని గలభేదము నీకు బోధపడునట్లు చేయుటకై నేనీ నిదరనము నూరక చెప్పినాను.” అని నానావిధముల ప్రలపించు చుండెను. “ఓసుందరీ! నీ వింతటితోఁ దృప్తికొందుము. నీసోదరుని దండించునది రాజశాసముకాని నేను కాను. అతఁడు నాబంధువైనను సోదరుడైనను కుమారుడైనను, ఈప్రకారముగా జరగితీరవలసినదే. అతఁడతేపటినదిము చావక తప్పదు.” అని యతఁడు ఖండితముగాఁబలికెను. ‘తేపటినదా? ఇంతయాకస్మికముగా ప్రాణముతీయింపక యాతనిఁ రక్షింపుడు. ఇంత శీఘ్రముగా మృతినొందుట కతఁడు సంసిద్ధుడకాలేదు. వంటయింట కోడిపిట్టను జంపవలసి వచ్చినప్పుడు సహితము కొంతకాలము పెరుఁగనిచ్చి మఱి చంపుదురు. అటువంటిస్థితిలో తోమానవునిప్రాణములు కొనుటకై యింతవేగిరపడుట ధర్మమగునా

నీలోనీవు చక్కగా నాలోచించుకొమ్ము. నాయన్నగారు చేసిననేరమునే చేసియున్నవారు లోకములో ననేకు లున్నను వారిలో నొక్కరికిని మరణదండనము కలుగలేదు. కాబట్టి యిప్పు డిటువంటిక్రూరశిక్షను విధించుటకు నీవే మొదటివాఁడ వగుచున్నావు; అనుభవించుట కతఁడు మొదటివాఁ డగుచున్నాఁడు. నాసోదరుఁడుచేసినయపరాధమునకు లోనగుట పడుచుతనములో నున్నవారికందటికిని సామాన్యగుణ మగునో కాదో నీహృదయము నడిగి తెలిసికొమ్ము. సర్వసామాన్యమయిన స్వాభావికగుణమని నీహృదయముచెప్పిన పక్షమున నాసోదరునిప్రాణము రక్షింపుము.” అని యామె యాతని హృదయమును మధ్యవర్తినిగాఁ గోరిప్రార్థించెను. ఇప్పుడాతనిమనస్సు కూడ దయామతియొక్క యసమానసౌందర్యమునకు భ్రమించి మదనదాసుఁడు చేసినయపరాధమునే యామెవిషయమునఁ జేయఁ గోరుచున్నందున, దయామతిచేసిన సంభ షణములో నెల్లను కడపటి వాక్యములు గాణములవలె ధర్మకవచునిమనస్సులో దృఢముగా నాటుకొనెను. అప్పు డాతనిమనస్సులో ధర్మకామములకు రెంటికిని పోరాట మారంభముకాఁగా నతఁడు దయామతినుండి తనముఖమును త్రిప్పుకొనెను. “ఓసౌజన్యనిధీ! నన్నుఁజూచి మొగ మేలత్రిప్పుకొనెదవు? నీకొక్కలంచమును సమర్పించుచున్నాను. నాయెడ ప్రసన్నుడవయి యిటుచూడుము.” అని యామె పలికెను. లంచమన్నమాటకద్భుతపడి యతఁడు “ఏమీ! నాకే లంచమిచ్చెదవా?” అని యడిగెను. “ఓసుజనాగ్రగణ్యా! వేఱువిధముగా భావింపఁబోకు నేను నీకిచ్చెద నన్నలంచము భగవంతునికిఁగూడ ప్రీతికరమయినదే. అది ధనకనక రత్నమయ మయినలంచముకాదు. ఇప్పుడునీకు సమర్పింపఁబోవునది దయాభూఁ డయినప్రాణదాతయొక్క మేలు గోరి రక్షితుఁ డయినతన

జీవనము నీశ్వర సేవకయి ధారపోసిన విశుద్ధకన్యయు నీశ్వరుఁడు మెచ్చు నట్లుగా కృతజ్ఞతతోఁజేయుప్రార్థనారూప మయిన లంచము” అని యామె తనభావమును వివరించెను. ఆమాటలువిని యాతఁడు మఱి మియు పలుకక ‘ఓకాంత! ఇప్పుడు పొమ్ము తేపు రమ్మ, అని చెప్పెను. తేపు రమ్మన్న చిన్ననూట కామె పరమానందభరితురాలయి యొక్కదినము గడు విచ్చుటచేతఁ దనభ్రాతృవరుని ప్రాణరక్షణార్థము మరల వేఁడుకొనుట కవకాశము కలిగినదని కొంతయాశ పెట్టుకొని యామె యక్కడనుండి కదలి ‘ఈశ్వరుఁడు నీగౌరవమును కాపాడునుగాక!’ అనిపలుకుచు వెడలిపోయెను. ధర్మకవచుఁ డామాటలు విన్నప్పుడు తనహృదయములో “తథాస్తు! నేను నీసురూపసుగుణములనుండి కాపాడఁబడుదునుగాక!” అనుకొనుచుండఁగా నితలో దుర్వాధలు మరలవచ్చి యతనిమనస్సును బాధింపఁ జొచ్చినందున నతఁడు తనమనస్సులో “ఏమి యివిత! నేనామెను కామించుచున్నాను; ఆమె మృదుమధురవాక్యములుమరల వినఁగోరుచున్నాను. ఆమె ముఖదర్శనమువలన నేత్రోత్సవము చేసికొనఁ గోరుచున్నాను; ఇది స్వప్నమయియుండునా దేమి? మనుష్యకోటికి ప్రియశత్రుఁడయిన మాయలమారి కాముఁడు మహాతపస్విని వలలోఁ బడవేయుటకయి తపస్వినినే మచ్చు పెట్టుచున్నాఁడు! ఎంతసౌందర్యముగల జాకాంగ నయు నణుమాత్రమును నాహృదయమును నేటివఱకును చలింపఁ జేయఁగలిగినది కాదు. ఇప్పుడేమోకాని విశుద్ధచరితయైన యీకాంత నాహృదయము సంచలింపఁజేసి నన్ను పరిపూర్ణదాసునిగాఁ జేయుచున్నది. ఇంతవఱకు నేను పురుషులుసుందరులనుగామించిరనివిన్నప్పుడెల్లను జిఱునవ్వునవ్వి యాశ్చర్యపడుచుంటిని. ఆహా! ఏమి యీయాశ్చర్యము!” అని తలపోయుచుండెను.

పాపముతోడి పోరాటములో ధర్మకవచుఁ డారాత్రి తనచేఁ గూరశిక్షపొంది జీవితాశ విడిచి చెఱసాలలో పరితాపపడుచున్న మదనదాసునికంటెను నధికగాఢను బొందెను. ఆరాత్రి యతివేష ముతోనున్నరాజు కారాగృహమునకుఁ బోయి పశ్చాత్తాపమును వైరాగ్యమును బోధించి యీశ్వరభక్తి యుదఘోషజేసి మనశ్శాంతిని కలిగించినందున చెఱసాలలో మదనదాసుఁడు నిర్విచారముగానే యుండెను. కాని ధర్మకవచుని సునస్సుమాత్ర ముయ్యెలవలె నిలువట నూఁగులాడుచు చంచలము లయినపాపచింతనలచే బాధపడు చుండెను—ఆతనిమన స్సొకసారి నిష్కళంకురా లయినదయామతిని సన్మార్గమునుండి తొలగించి మౌనధనము నపహరించి యామెను చెఱుపవలెనని యభిలషించుచుండెను; ఇంకొకసారి తాను బుద్ధిపూర్వకముగా చేయఁదలచుకొన్న పాపకృత్యమునకు భయపడి పరితాప పడుచుండెను. అయినను కట్టకడపట పుణ్యపాపముల కీప్రకారముగా నయిన పోరాటములో పాపచింతలకే గెలుపుకలిగెను. అందుచేత నిమిషకాలముక్రిందట లంచమన్నపేరు విన్నమాత్రముననే యలికి పడినయాతఁ డిప్పుడు సందేహింప యాకన్యను స్రీయసోదరుని యమూల్యప్రాణదాన మనుదుర్నిరోధన మయినపెద్దలంచముతో తప్పుతోవ కీడ్చుటకు నిశ్చయము చేసికొనెను.

మఱునాఁటియుదయమున దయామతి తన దర్శనమునకు వచ్చినప్పుడు ధర్మకవచుఁ డామె నొంటిగాఁ దనయొద్దకుఁ రప్పించుకొని ఆమెమీఁద తనకుఁ గలిగినవలపును తేటపఱిచి, “ఓదయామతీ! మనోరంజని మదనదాసునివిషయములో చేసినట్లుగా నీవు నీకన్యాత్వ మును నాపాలుచేసినయెడల, నేను నీసహోదరునికి ప్రాణదానము చేసెదను” అని చెప్పెను. “అయ్యా! ఇటువలెనే నాసోదరుడు మనో

జీవనము నీశ్వరసేవకయి ధారపోసిన విశుద్ధకన్యయు నీశ్వరుడు మెచ్చునట్లుగా కృతజ్ఞతతో జేయుప్రార్థనారూప మయిన లంచము” అని యామె తనభావమును వివరించెను. ఆమాటలువిని యాతడు మతేమియు పలుకక ‘ఓకాంతా! ఇప్పుడు పొమ్ము తేపు రమ్ము, అని చెప్పెను. తేపు రమ్మన్న చిన్నచూట కామె పరమానందభరితురాలయి యొక్కదినము గడు విచ్చుటచేత దనభ్రాతృవరుని ప్రాణరక్షణార్థము మరల వేడుకొనుట కవకాశము కలిగినదని కొంతయాశపెట్టికొని యామె యక్కడనుండి కదలి ‘ఈశ్వరుడు నీగౌరవమును కాపాడునుగాక!’ అనిపలుకుచు వెడలిపోయెను. ధర్మకవచు డామాటలు విన్నప్పుడు తనహృదయములో “తథాస్తు! నేను నీసురూపసుగుణములనుండి కాపాడబడుదునుగాక!” అనుకొనుచుండగా నింతలో దుర్వాధలు మరలవచ్చి యశనిమనస్సును బాధింప జొచ్చినందున నతడు తనమనస్సులో “ఏమి యివంత! నేనామెను కామించుచున్నాను; ఆమె మృదుమధురవాక్యములుమరల వినగోరుచున్నాను. ఆమె ముఖదర్శనమువలన నేత్రోత్సవము చేసికొనఁ గోరుచున్నాను; ఇది స్వప్నమయియుండునా దేమి? మనుష్యకోటికి ప్రియశత్రుడయిన మాయలమారి కాముడు మహాతపస్విని వలలోఁ బడవేయుటకయి తపస్వినినే మచ్చు పెట్టుచున్నాడు! ఎంతసౌందర్యముగల జాకాంగనయు నణుమాత్రమును నాహృదయమును నేటివఱకును చలింపఁజేయఁగలిగినది కాదు. ఇప్పుడేమోకాని విశుద్ధచరితయైన యీకాంతనాహృదయము సంచలింపఁజేసి నన్ను పరిపూర్ణదాసునిగాఁ జేయుచున్నది. ఇంతవఱకు నేను పురుషులుసుందరులనుగామించిరనివిన్నప్పుడెల్లను నిజునవ్యవస్థి యాశ్చర్యపడుచుంటిని. ఆహా! ఏమి యీచూశ్చర్యము!” అని తలపోయుచుండెను.

పాపముతోడి పోరాటములో ధర్మకవచుఁ డారాత్రి తనచేఁ గూరశిక్షపొంది జీవితాశ విడిచి చెఱసాలలో పరితాపపడుచున్న మదనదాసునికంటెను నధికగాఢను బొందెను. ఆరాత్రి యతివేష ముతోనున్నరాజు కారాగృహమునకుఁ బోయి పశ్చాత్తాపమును వైరాగ్యమును బోధించి యీశ్వరభక్తి యుదయుంపఁజేసి మనశ్శాంతిని కలిగించినందున చెఱసాలలో మదనదాసుఁడు నిర్విచారముగానే యుండెను. కాని ధర్మకవచుని హస్తస్సమూత్ర ముయ్యెలవలె నిటునటు నూఁగులాడుచు చంచలము లయినపాపచింతనలచే బాధపడు చుండెను—ఆతనిమన స్సొకసారి నిష్కళంకురా లయినదయామతిని సన్మార్గమునుండి తొలఁగించి మనధనము నపహరించి యామెను చెఱుపవలెనని యభిలషించుచుండెను; ఇంకొకసారి తాను బుద్ధిపూర్వకముగా చేయఁదలచుకొన్న పాపకృత్యమునకు భయపడి పరితాప పడుచుండెను. అయినను కట్టకడపట పుణ్యపాపముల కీప్రకారముగా నయిన పోరాటములో పాపచింతలకే గెలుపుకలిగెను. అందుచేత నిమిషకాలముక్రిందట లంచమన్నపేరు విన్నమాత్రముననే యలికి పడినయాతఁ డిప్పుడు సందేహింప యాకన్యను ప్రియసోదరుని యమూల్యప్రాణదాన మనుదుర్నిరోధన మయిన పెద్దలంచముతో తప్పుతోవ కీడ్చుటకు నిశ్చయము చేసికొనెను.

మఱునాఁటియుదయమున దయామతి తన దర్శనమునకు వచ్చినప్పుడు ధర్మకవచుఁ డామె నొంటిగాఁ దనయొద్దకు రప్పించుకొని ఆమెమీఁద తనకుఁ గలిగినవలపును తేటపఱిచి, “ఓదయామతీ! మనోరంజని మదనదాసునివిషయములో చేసినట్లుగా నీవు నీకన్యాత్వమును నాపాలుచేసినయెడల, నేను నీసహోదరునికి ప్రాణదానము చేసెదను” అని చెప్పెను. “అయ్యా! ఇటువలెనే నాసోదరుడు మనో

రంజనిని కామించినాడు. ఇంతటితప్పిదమునకే మీరాతనిప్రాణములు తీసెదమని చెప్పుచున్నారు” అని దయామతిపలికెను. “ఓకాంతా మణీ! మదనదాసునికొఱకై మనోరంజని రాత్రివేళ తనతండ్రిగృహము విడిచివచ్చినట్లుగా నీవును రహస్యముగా రాత్రివేళ నాయొద్దకువచ్చినట్లుగా పుష్పకొన్నపక్షమున, నీసోదరునిప్రాణము రక్షించెదను.” అని యతఁడు స్పష్టముగాఁ చెప్పెను. తనసహోదరుని కేనేరముచేసినందున కయి మరణదండనమును విధించెనోయా నేరమునేతానును జేయ నెంచి యతఁ డిప్పుడు కన్యాత్వము దూష్యమగునట్లుగా తన్ను ప్రేరేపించుచుండుటవలన దయామతి మనస్సులో కళవళపడి క్షణకాల మూరకుండి “నాసోదరవిషయమునఁగూడ నేనెప్పుడును నామానరక్షణమునకు భంగమువచ్చెడుసాయమును జేయఁజాలను. న న్నొరులు మెడ మీఁద కత్తిపెట్టి బాధించి చంపఁబూనినను నేనామరణవేదననైన పుష్పహారమువలె వహించి సహించియుండఁగలుగుదునుగాని మానభంగమునకు సహింపను.” అని తెగనాడి మరల “మీరు నాగుణమును పరీక్షింపవలెనని యిట్లనుచున్నారుకాఁబోలును!” అని పలికెను. “పరీక్షినిమిత్తముగాదు. ఈశ్వరునితోడ! నాహృదయపూర్వకముగానే నే నీప్రార్థన చేయుచున్నాను.” అని యతఁడు చెప్పెను. అటువంటి యవమానకర మయినదుష్కార్యవిషయమై యతఁ డీశ్వర నామమునుచ్చరించినందునకయి కోపపరవశురాలయి “ఓకిరాతుఁడా! నీయీదుర్వృత్తమును నేను లోకమునకు వెల్లడించెదను. కాచుకో. తత్క్షణము నీవు నాసోదరుని క్షమించి విడిచిపెట్టితివా విడిచిపెట్టు లేదా నే నిప్పుడే పోయి నీవెట్టివాఁడనోలోకమునకంతకుఁ జాతెదను” అని దయామతి పలికెను. ‘ఓసుందరీ! తొందరపడఁబోకు. నీమాటలు లోకములో నెవ్వరు నమ్ముదురు? లోకములో పేరుమోసిననానంటి

గొప్పవానిమాటముందట నీమాట గవ్వకుకొఱగాదు. నీతోఁ బుట్టువు ప్రాణము రక్షింపఁ దలంపుగొంటివా, నాప్రార్థన చెల్లింపుము. లేదా రే పతనిచావు నిశ్చయము. నీవితరులతో నీ యిచ్చవచ్చినట్లు వదర వచ్చును. అయినను లోకమునకు మాత్రము నీనోటినుండివచ్చిన సత్యకథయందుకంటె నానోటినుండి వెడలినయసత్యవాక్యమునందే యెక్కువగౌరవముండును. కాబట్టి నీలోనీవు చక్కఁగా నాలోచించు కొని రేపు వచ్చి యుత్తరము చెప్పు” అని యతఁడు నిశ్చంకముగా మరలఁ బలికెను. “నే నీసంగతి యెవ్వరితో మొట్టపెట్టుకోను? నేను జెప్పినను నామాట యెవ్వరు నమ్ముదురు?” అని తనలో దా నను కొనుచు, ఆతనితో మాఱుమాట పలుకక దయామతి యక్కడనుండి గిరుక్కున మరలి తిన్నఁగా తనసోదరుఁ డున్నచెఱసాలవంక నడిచెను. ఆమె చెఱసాల చేరునప్పటికి యతివేషముతోవచ్చి రాజక్కడ మదన దాసునకు హితబోధచేసి యీశ్వరభక్తి నుపదేశించుచుండెను. అతఁ డాసన్యాసివేషముతోనే మనోరంజనియొద్దకు సహితము పోయి యామెతో సంభాషింపఁగా, ఆమె కన్నుల నీరుపెట్టుకొని తనతప్పి దము నొప్పుకొని నిజమయినపశ్చాత్తాపముతో కామవికారమునకు మనఃపూర్వకముగా లోఁబడుటలో మదనదాసునికంటె దానేయధిక దోషము చేసితి నని చెప్పెను.

దయామతి చెఱసాలలోఁ బ్రవేశించి సోదరుఁడు కంట బడ గానే కన్నీరునించుచు “అన్నా! నీ కాత్మరక్షణము కలుగునుగాక నీవు సత్సంగమమునఁ బ్రొద్దుపుచ్చుచున్నావు” అని పలికెను. ఆమాటవిని “ఎవరువారు?” అని రాజామెవంకఁజూచి “లోపలికిరమ్మ ఇటువంటిచల్లనిమాట పలికినవారి నాదరింపకుండరాదు.” అని పిలిచెను. “అయ్యా! నేనీమదనదాసునితో లెక్కరెండుమాటలు

మాటాడి వెడలిపోయెదను. మీరు క్షణకాలము దూరముగా నుండవలెను” అని దయామతి యతనిని తొలగ వేడుకొనెను. రాజు వెంటనే యాచోరు విడిచి, కావలివానిని బిలిచి తన్ను వారిసంభాషణము వినఁబడుస్థలమునందుఁ గూరుచుండఁ బెట్టమని యడిగి వాఁడుమాపిన రహస్యస్థలమునందుఁ గూరుచుండెను. అప్పుడు మదనదాసుఁడు తన చెల్లెలినిజూచి “సోదరీ! ఏమిశుభవార్త?” అని యడిగెను. “నీవు రేపటిదినము దేహము విడుచుటకు సంసిద్ధుడవయి యుండవలెను” అని యామె యుత్తరము చెప్పెను. “ఓదయామతీ! దీనికేదియు ప్రతిక్రియలేదా?” అని యతఁ డత్యాశురముతో మరల నడిగెను. “ఉన్నది దానికి నీచొప్పుకున్నయెడల, గౌరవము పోగొట్టుకొని నీవు మానహీనుడ వగుదువు” అని యామె గంభీరస్వరముతో బలికెను. “ఓసహోదరీ! అదమేదోనన్నొక సారివిన్ననైననువిసనిమ్ము.” అని నిస్పృహతో బలికెను. “మదనదాసా! నీవదివిన్నచోస్థిరమయిన కీర్తికాయమును బోగొట్టుకొని యస్థిర మయినయీహేయకాయమును న్యర్థముగాఁ గొంతకాలము నిలుపుకొనుట కాశపడుదువేమోయని నాకు భయ మగుచున్నది. నీవు మృతికి సంసిద్ధుడవయి యున్నావా? మరణమన్న భయపడుట యెట్టివారికిని సహజముగా నున్నది. మరణవేదన మనము నిత్యమును కాలిక్రింద నలగద్రొక్కుచీమ కెంతయుఁబునో మనకు నంతేయుఁబును.” అని దయామతి చెప్పమొదలుపెట్టెను. “ఇట్టి పిఱికిమందు వేసి నన్నేల వృధాగా చంపెదవు? నేను చావవలసి యున్నయెడల, చేతులు చాచుకొని యెదురుగాఁబోయిమృత్యుదేవతనుకొఁగిలిచుకొందునుగానిమష్కర్తికాంతను నేను వర్తితునా?” అని మదనదాసుఁడు విచారముతో బలికెను. “ఓమదనదాసా! నీవిప్పు డన్నూర్చు మనచనిపోయిన

పెద్దలు విన్నను మెచ్చుకోదగినదిగా నున్నది. నీవు చావవలసిన దే పయికి మేకవన్నెపులివలె సాధువర్తనుఁడుగాఁ గనఁబడుచున్న యాధర్మకవచుఁడు నేను నాకన్యాశ్వమూఱుఁజేసి తనపాలు చేసినపక్ష మున నీకుప్రాణదానముచేయునట ! అతఁడు నామానమును గోరక ప్రాణమును గోరియుండినయెడల నీనిమిత్తమయి నాప్రాణమునుగడ్డి పరకవలె విడిచి పెట్టియుందును”, అనియామె చెప్పెను. “ఓదయామతీ”, నామీఁద నీకుఁగల దయయొక్క ఋణమును నేను తీర్చుకోఁజాలను., అని యతఁడు పలుకుచుండెను. “బహుభౌషలెందుకు? రేపటియుదయ కాలమున నీవు చావు సిద్ధముచేసికొని యుండుము” అని చెల్లెలనెను. “చావు భయంకరమైనదికదా!” అని యన్నయనెను. “అవమానము చావుకంటెను నధికభయంకరమయినదిసుమా!” అని చెల్లెలు మరలఁ పలికెను. ఇప్పుడు మరణవిచారము బలపడి యాతనిహృదయమునాక్ర మించి వివేకము నందుఁజి పోఁగొట్టినందున, పాపము చేసినవారి కొక్కరికిఁదక్క నితరుల కూహింపనలవిగాని యనుభవైకవేద్యము లయిన మరణవేదనలను మనస్సులో ననుభవింపుదు మదనదాసుఁడు “నాస్త్రియసోదరీ! నాప్రాణములెట్లయినను నిలుపుము. ప్రాణములెవ్వ రికిని దీపికదా! సోదరప్రాణరక్షణార్థమై నీవు చేసెడి యాయల్ప పాపము దేవున కసమ్మతముగాక పుణ్యకార్యమే యగును.” అని దీనముగాఁ బలికెను. “ఓరిపిఱికిపదా! ఓరి నీతి హాలినపాపీ! నీచెల్లెలి యవమానమువలన నీప్రాణములు కాపాడుకొనఁ జూచుచున్నావురా? చీ! చీ! చీ! ఒక్కటిగాక నీకు నూతిరస్సు లున్నను వానినెల్ల నీచెల్లెలి సిగ్గుపామమాడనోద్బుటకంటె ముందుగా నొక్కొక్కదానినే కోయుటకొగ్గఁగలమానవంతున కుండవలసిననీతిగుణలేశము నీయం దున్నదనుకొన్నాను.” అని యామె యన్నగారిని దూఱనాఁడు

చుండఁగా నతఁడు 'నాప్రాణశుల్యవై న యోప్రియసోదరీ! నామాట విను——" అని తన కార్యల్యమునుగూర్చి యేమోక్షమార్పణచేయఁ బోవుచున్న సనుయములో రాజక్కడకువచ్చి "ఓమదనదాసా! నీకును నీచెల్లెలికిఁ బరగినసంభాషణమును నేను గోడచూటుననుండివిన్నాను. ధర్మకవచుఁ డీచిన్నదానిని చెఱుపవలెనని యంతమాత్రమునుద్దేశించి యుండఁడు. ఈమెమనశ్శుద్ధిని పరిశోధించవలెననియే యతఁడీమాట యనియుండును. ఈమె నిష్కళంక మయినమనఃపరిశుద్ధత కలదయి యాతనిప్రార్థనను నిరాకరించుచు జ్ఞాఘ్య మయినయుత్తరము చెప్పి నందునకయి యతఁడు మనస్సులో నపారప్రమోదము నొందియుండును. అతఁడునిన్ను ఊమించునన్నయాశ కవకాశము లేశమునులేదు. కాబట్టి నీవీశ్వరప్రార్థనములో గడియలు గడుపుచు, దేహవియోగ మునకు సంసిద్ధుఁడ వయి యుండుము." అని యుపదేశించెను. అతని మాటలవలన మదనదాసుఁడు తెలివి తెచ్చుకొని పశ్చాత్తప్తుఁ డయి "ఓప్రియసోదరీ! నాయపరాధమును ఊమిపుము. నేను ప్రాణముల మీఁద నత్యాశనుబెట్టుకొని యున్నాఁడనుగాన, ఆయాశను దెగఁ గోయుటకయినేను పనిచేసికోవలెను." అని తాను చేసినయపచారము నకు సిగ్గును వ్యసనమును పొందినవాఁ డయి తనమొగము చెల్లెలికిఁ జూపఁజాలక లోపలికి లేచిపోయెను.

అప్పుడు రాజు దయామతితో నొంటిగా నున్నందున, "నిన్ను సౌందర్యవతినిగాఁ జేసినయీశ్వరుఁడు నిన్ను మహాగుణవతినిగాఁగూడ జేసి యున్నాఁడు" అని పలిక యామె నీతివర్తనమును మనోరథ్యమును గొంత జ్ఞాఘించెను. "అయ్యా ! పాపము ! పరమదయాళుఁ డయినరాజు ధర్మకవచుఁ దేమోమంచివాఁడని గ్రాంతిపడి మోస పోయినాఁడుగదా ! ఆయన యెన్నటికైన మరలవచ్చి తనరాజ్యమును

వహించి నాకు దర్శనమిచ్చి మాటాడుట తటస్థించినపక్షమున, నే నీరాజప్రతినిధియొక్క గుట్టంతయు బయలుఁ బెట్టెదను.” అని దయామతి పలికెను. తాను బయలుఁబెట్టెద నని బెదరించుచున్నగుట్టు నిప్పుడే బయలుఁబెట్టుచున్నా నని దయామతి యెంతమాత్రము నెఱుఁగదు. “నీవు చెప్పిన దంతయనాదరణీయము కాదుగాన యిప్పు డున్నస్థితిని బట్టి చూడఁగా ధర్మకవచుఁడు నీవు తనమీఁద మోపిన నేరమును తప్పించుకోవచ్చును. కాఁబట్టి నీకు నే నొక్కహితబోధ చేసెదను ; నీవు దాని నాదరించి వినవలెను. నీ విప్పు డొక్కపుణ్యకార్యమును జేసి నిష్కారణముగా బాధితురాలయి యున్ననిరపరాధిని యగు నొకసుందరికి మహాపకారమును నీసహోదరునికి కూరశిక్షావిమోచనమును నీవిశుద్ధచరిత్రమున కనుమాత్రమును కళింకమును కలుగకుండఁ జేయవచ్చును. ఈసంగతి విన్నపక్షమున రాజుపరమానందభరితుఁ డగును.” అని రాజుత్తరము చెప్పెను. పాపకార్య మొక్కటి కాకపోయినపక్షమున, ఎటువంటిసాహసకృత్యమును జేయు మన్నను జేయుటకు తాను సంసిద్ధురాలనై యున్నానని దయామతి మాఱు పలికెను. సుకృతము సదా ధీరత్వము కలదిగానే యుండును గాని యెప్పుడును భీరుత్వమును గలిగి యుండదని పలికి, కొంతకాలము క్రిందట సముద్రములో నోడ మునిగినప్పుడు మృతుఁడైనమహావీరుఁ డయినవీరవర్మయొక్క చెల్లెలు పద్మావతిపేరు నీ వెప్పుడైన విన్నవా యని రా జడిగెను. “విన్నాను. ఆమె మిక్కిలి దొడ్డయిల్లాలనియెల్ల వారును జెప్పుకొందురు” అని దయామతి చెప్పెను. “ఆసాధ్వీమణి ధర్మకవచునిభార్య. ఆమె కన్నగారు మహాదార్యముతో నిచ్చిన యమూల్య మయినయరణ మంతయు నతఁడు పోయినపడవతోనే మునిగిపోయినది. పాపము ! ఆమె కందువలన నెంతవిపత్తు వచ్చినదో

విన్నావా? ఆపతివ్రతాతిలకము ప్రాణశుక్లుఁ డయినయన్నగారిని
 పోగొట్టుకొనుటయేకాక యాధననాశమువలనఁ బయి కెంతో మంచి
 వాడుగాఁ గనఁబడుచుండెను తనభర్తయొక్కయనుగ్రహమునుగూడ
 బోగొట్టుకొన్నది. నిర్మలచరిత్ర యైనయామెయం దేదో తాను
 దుష్ప్రవర్తనమును గనిపెట్టినట్లు నటించుచుచు సోదరమరణదుఃఖము
 చేత విలపించు చున్నయామెను విడిచిపెట్టి, ధర్మకవచుడు ధనము
 పోయిన దన్నవిచారముచేత భార్య నొల్లక మఱింత దుఃఖముపాలు
 చేసెను. ఇటువంటియన్యాయప్రవర్తనమువలన మఱియొకసుందరి
 కయినపక్షమున తనమనస్సులోఁ గలయనురాగరస మింకిపోవలసినదే
 కాని యీసాధ్వీమతల్లికిమాత్రము ప్రవాహమధ్యమున నేదై ననడ్డు
 పడినపక్షమున నది మఱింత యరువడితో పొరలి పారునట్లుగా మన
 సులోనివలపువెల్లువ తొంగికింగెను నధికోద్రేకముతో తన్ను నిరో
 ధించుకూర్చుఁ డయినభర్తమీఁదికి పరుగువాలుచున్నది.” అని చెప్పి
 దయామతి ధర్మకవచునియొద్దకుఁ బోయి పయి కాతఁడు కోరినపని
 కంగీకరించినట్లు నటించి నాటియర్ధరాత్రమున వచ్చెద నని చెప్పు
 నట్లును తన్ములమున మదనదాసునియొక్కప్రాణము రక్షించి తరు
 వాత పద్మావతికి దయామతివేషము వేసి చీకటిలోధర్మకవచునిగలిసి
 కొనుటకయి సుకేతస్థలమునకు దయామతికి మాటుగా పద్మావతిని
 బంపునట్లును తానాలోచించిన యుపాయమును దెలిపి యాకపట
 సన్యాసి “ఓకుమారీ! పుణ్యశీలురాల వయిననీ వీపని చేయుట కెంత
 మాత్రమును సంశయింపవలసినపని లేదు. ధర్మకవచుఁ డామెభర్త
 భార్యాభర్తల నిద్దఱి నొకటిగాఁ గూర్చుటవలనఁ బుణ్యమేకాని
 సాపము రాదు” అని బోధించెను. దయామతి యీయుపాయమున
 కైంతయు సంగోషించి రాజుపదేశించినప్రకారముగా చేయుట కయి

యప్పుడే వెడలిపోగా, రాజును పద్మావతి కీసంగతిని దెలుపుట కయి
 యూమెయొద్దకు పోయెను. ఇంతకు పూర్వమే యతఁడు సన్యాసివేష
 ముతో భాగ్యహీనురా లయినయూయిల్లాలియొద్దకుఁ బోయి పర
 మార్థోపదేశము చేసి దుఃఖోపశమనము చేయుటకయి రాకపోకలు
 చేయుచు, అట్టిసమయములయం దామెనోటినుండియే పలుసంగతి
 నంతను దెలిసికొనెను; అతఁడు పరిశుష్ఠు డయినపుణ్యపురుషుఁడని
 యూమెమనస్సులో దృఢముగా నమ్మియున్నందున అతఁడు తానేర్ప
 టిచిన యుపాయమునుగూర్చి చెప్పఁగానే యతఁ డాజ్ఞాపించినట్లు
 చేయుట కయి వెంటనే యొప్పుకొనెను.

రాజేర్పఱిచినప్రకారముగా ధర్మకవచునితో మాటాడిదయా
 మతి పద్మావతియింటికి వచ్చునప్పటి కామెనిమిత్తము రాజక్కడనే
 వేచియుండి “నీవు మంచిసమయమునకు వచ్చినావు. ఆమహానుభావుని
 వద్ద విశేషము లేమి” అని యడిగెను. దయామతి తాను కార్యసాధ
 ల్యము చేసికొని వచ్చినక్రమము సర్వమును నివేదించి, ధర్మకవచుని
 గృహముతోఁ జేరి చుట్టును మంచియిటుకగోడ గలయుద్యానవన
 ములో పడమటివైపున నొకద్రాక్షతోట గల దనియు, అతోట
 లోనికిఁ బోవుట కొకగుమ్మ మున్నదనియు చెప్పి యతఁడు తనచేతి
 కిచ్చిన రెండుతాళముచెవులను రాజునకును పద్మావతికినిజూపి యందు
 పెద్దచెవితో తాళముతీసి ద్రాక్షతోటలోనికిఁ బోవచ్చు ననియు
 చిన్నచెవితోతాళముతీసి తోటలోనిదొడ్డితోవ్రనుండి గృహరామము
 నకుఁ బోవచ్చుననియు, నిశీధసమయమునం దతని నక్కడఁ గలసి
 కొనునట్లు తానుసంకేతముచేసి తనసోదరునికి ప్రాణదానము చేయున
 ట్లతనిచేత వాగ్దానముఁ బడసివచ్చిననియు ఎవ్వరైన వెనుక వచ్చు
 చున్నారేమో యని యడుగడుగున తిరిగితిరిగి చూచుచు తనకంత

స్వర మెవరికైనఁ దెలియునేమో యన్నభయముచేత గుండెలు
తటతటఁగొట్టుకొనఁ హీనస్వరముతో గుసగుసలాడుచు నతఁడు రెండు
సారులు తనకు దారిచూపఁగఁ దాను పరిశీలనతో స్థలమునంతనుఁ
జూచివచ్చిననియు, అక్కడ నడచినకథ యాద్యంతము పూసఁగొచ్చి
నట్లు క్రమముగా వినిపించెను. “మీయుభయులకును జరగిన సంకే
తము పద్మావతి తెలిసికొని యాచరింపవలసినవి మఱియే వయిన
నున్నవా? అని రాజుడిగెను. “మఱివియు లేవు. ఇంతే ఈమె
చీకటి పడినతరువాత వెళ్ళవలెను. అక్కడ నేనల్పకాలముమాత్రమే
యతనితో నుండెద ననిచెప్పి, నావెంట నొకసేవకుఁడు తోడువచ్చు
ననియు నాసేవకుఁడు నాయన్నగారిపనిమీఁదనే నే నక్కడకుఁ బోవు
చున్నట్లనుకొను ననియు నతనికి బోధపడునట్లు చేసినాను.” అని
దయామతి చెప్పెను. ఆమె నిర్వహించుకొనివచ్చిన కార్యరీతియొక్క
నిపుణతకు రా జామెను మెచ్చుకొనెను. అంతట దయామతి పద్మా
వతివంకఁ దిరిగి “ఓసోదరీ! నీవాతనియొద్ద సెలవుగైకొని మరలివచ్చు
నప్పుడు నీవుచేయవలసినపని కొంచె మున్నది. నీవప్పుడు సూక్ష్మ
స్వరముతో “నాసోదరునిమాట మఱవకుండవలెను అని మాత్రము
చెప్పిరావలెను.” అని చెప్పెను.

ఆరాత్రి పద్మావతిని సంకేతస్థలమునకు దయామతివెంటఁబెట్టు
కొనిపోయి తా నీయుపాయముచేత తనమానమును కాపాడుకొను
టయే కాక యన్నగారిప్రాణములనుగూడఁ గాపాడఁగలిగితి ననుకొని
యపరిమితసంతోషము నొందెను. అయినను రాజుమాత్రము ఘదన
దాసునిప్రాణరక్షణవిషయ మయి తృప్తినిొందక యానడిరేయి
తాను కారాగృహమునకుఁ బోయెను; అర్థరాత్రిమప్పు డతఁ డక్క-
డకుఁ బోవుటయే క్షేమకరమయ్యెను; అతఁ డారాత్రి చెఱసాలకుఁ

బోయియుండని పక్షమున ఆరేయియే మదనదాసుని శిరశ్చేదము చేసియుందురు. రాజు కారాగృహమునకుఁ బోయిన కొంతసేపటికి క్రూరకర్ముఁ డైనరాజప్రినిధియొద్దనుండి యారాత్రియే మదనదాసుని శిరస్సునుఖండించి సూర్యోదయము కాకమునుపే తనకు తెచ్చి చూపవలసినదని యుత్తరువు వచ్చెను. కాని రాజు కారాగృహాధికారితో మాటాడి మదనదాసుని తలదీయుట నిలుపునట్లుచేసి నాటి ప్రాతఃకాలమున చెఱసాలలోమృతినొందిన యొక కారాబద్ధునియొక్క శిరస్సును గొనిపోయి చూపి ధర్మకవచుని వంచిచునట్లు వాని నొడఁ బఱచెను. కారాగృహాధికారి యెంతమాత్రము ననుమానపడక రాజును నిడమయిన సన్యాసియనియే విశ్వసించినను, వాఁడు మదనదాసుని శిరశ్చేదము నాపుట కొకపట్టున నొప్పుకొననప్పుడు రాజావలికిఁబోయి మరలవచ్చి రాజుచేవ్రాల్తుతోను ముద్రితోను నున్న యొకయుత్తరమునుదెచ్చి వానికిఁ జూపెను. ఆయుత్తరము రాజు స్వహస్తముతో లిఖించినదగుటయు మదనదాసుని ప్రాణరక్షణము చేయుట రాజాభిమత మగుటయు నావ్రాతవలనఁ గనిపెట్టి, రాజు తన కాత్తుఁడుగా నున్నయీసన్యాసిచేత రహస్యముగా నీయాజ్ఞను పంపి యుండునని నిశ్చయించుకొని, రాజాజ్ఞను మన్నించి మదనదాసుని ప్రాణత్రాణము చేయుట కొప్పుకొని, మఱునాటియుదయమున వాఁడొమ్మతునియొక్కతలను సఱికి ధర్మకవచునియొద్దకుఁ గొనిపోయి చూపెను.

అంతట రాజు కొన్ని హేతువులచేత యాత్ర మాని తాను మరల రాజ్యభారము వహింపనలసి వచ్చినదని తనపేరుతోనే ధర్మకవచుని కొకయుత్తరము వ్రాసి, దానిలో నాతఁడు ప్రాతఃకాలము ననే తన్ను పురబహిర్ద్వారమువద్దనే కలిసికొని యక్కడనే యధి

కారము గొప్పగించవలసినదని యాజ్ఞాపించెను. ఆయుత్తరములోనే తనప్రజలెవ్వరైనఁ దనుకు జరిగినయన్యాయములనుగూర్చి మొట్ట ప్ట్టుకొనఁ దలఁచినపక్షమున పురముగోఁ దాను ప్రథమప్రవేశము చేయునప్పుడే వీధిలోఁ దన్ను సందర్శించి విన్నపము చేసికొనవచ్చు నని పురవీధులలో నెల్లఁ జాటింపవలసిన దని యుత్తరువు చేసెను.

తనసోదరుని గలిసికొనుట కయి దయామతి యక్కడకువచ్చు నని యెఱిఁగి రాజు సన్యాసివేషముతోనే శైల్లవాఱుజామున చెఱు సాలకుఁ బోయి యామెరాకకయి ప్రతీక్షించుచు, ఆమెవచ్చి తన్నడిగి నప్పుడుకొన్ని రహస్య కారణములను బట్టిమదనదాసునిశిరస్సు ఖండింపఁ బడినట్లు చెప్పుటయే యుచితమని తలఁచుకొని యట్లు చేయుటకు నిశ్చయించుకొనియుండెను. ఇంతట దయామతి యచ్చటికివచ్చి తన యన్నగారిని విడుదలచేయుటకయి ధర్మకవచుఁడు పంపినప్రాణప్రదాన పత్రిక వచ్చిచేరినదా యని విచారింపఁగా అతఁడు “నీయన్నగారిని ధర్మకవచుఁ డీలోకమునుండి పంపి వేసినాఁడు. మొదము నెడఁబాసిన మదనదాసుని శిరస్సు రాజప్రతినిధియొద్దకుఁ బంపఁబడినది.” అని చెప్పెను. పిడుగువంటి యావార్త చెవినిబడఁగానే శోకసంతప్తురాలయి యాకాంత దేహముమఱచి “ఓదిక్కుమాలిన మదనదాసా! ఓదయా మతీ! నీవెంత నిర్భాగ్యురాలనైతివే! ఓక్రూరచిత్తుడా! ధర్మకవచా! నీవెంత పాపాత్ముడవురా! ఓలోకమా! న్యాయమెక్కడనున్నది?” అని బహువిధముల ప్రలపింప మొదలుపెట్టెను. ఆమాయసన్యాసి యామె నూటడిగి ధైర్యము చెప్పి, ఆమె కొంతదుఃఖశాంతి పొంది స్వస్థులై తమైన పిమ్మట రాజనాటియుదయముననే రాజధానికి రాఁబో వుచున్నాడని చెప్పి ఆమె ధర్మకవచుఁడు చేసినయన్యాయమునుగూర్చి రాజుతో మొట్టపట్టుకోవలసిన క్రిమమంతయు నామె కుపదేశించి

విచారణలో మొట్టమొదట నిమిత్తము లామెకు వ్యతిరిక్తముగా నున్నట్లు కొంతవఱకు కనబడెను భయపడినదని దిట్టపుచెప్పెను. రాజిట్లు దయామనికి జేయవలసినబోధను జేసి యామెను విడిచిపోయి తిన్నగా ప్రభావవిగ్రహమునకు నడిచి యామె గోప్రకారముగా వర్తింపవలయునో యావినరహితము నామెకు నవిస్తరముగా బోధ పఱచెను.

అందుకువాత రాజగవ్యాసివేషముతో నున్నప్రతినిధి కాషాయ వస్త్రములను విడిచి రాజయోగ్యము లైనయమూల్యవస్త్రములను ధరించి యిదిరాజచిహ్నములగుదాల్చి, తనమీగమమునభినందించుటకయి వేచియున్న వేలకొలదిప్రజలు అవ్యాపభక్తి కలవారయి మంగళవాద్యములతో నెక్కువగా కయకయధ్వనులు బోరు కలుగ నానందించుచుండెగా, మిథిలానగరములో బ్రవేశించెను. అప్పుడు ధర్మకవచుడు పురబహుత్వరమువద్దకు రాజున చెమరుగాఁ బోయి, రాజాధికారసూచకములయినముద్రలు మొదలయినవానిని రాజునకు విధ్యుక్తముగా నొప్పగించెను. ఆసమయమునందు గుంపులోనుండి తన విన్నప మొలిపవలసినదని మొట్టమొదట ముచుకువచ్చి దయామతి యిట్లు మనవిచేసికొన నారంభించెను — 'వ్యాచకర్తవయినయోమహా ప్రభూ! ఒకకన్య నింకినుండి లేవదీసినందునకయి మరణదండనము నొందిన మదనదాసనువానితోఁబుట్టువును నేను. నాసోదరుని తీసికొని ప్రాణదానము చేయవలసినదని నేను దీనురాలనయి ప్రభువయిన ధర్మకవచునిపాదములమీఁదఁ బడినాను. నేనాతని నెఱిగిసముగా ప్రార్థించిననో, మొదట నాప్రార్థన నానడఁజ్ఞునిరాకరించెనో, మగల నేనెట్లు వేడికొంటినో, దీర్ఘమయిన మాకళయంతయు నేనేలినవారికిని వేదింపవలసిన మావశ్యకము లేను. అవ్వాద్యమయిన దానిపర్యవసానము

నూత్రము దుస్సహచుఃఖముతోను లజ్జతోను దేవరవారికి మనవిచేసి
 కొనెదను. నేనెన్నివిధములఁ బ్రార్థించినను ధర్మకవచుఁడు దయార్ద్ర
 చిత్తుఁడుగాక, తన్నుకఁ ముఁడు ప్రేరేపించి పాపకార్యమునకు నేనంగీ
 కరించి తనకు నామానమును సమర్పించినంగాని గాప్రార్థన చెల్లించి
 గాసోదరుని విడుదలచేయనని చెప్పెను. కొంతసేపు గాలోనేనుత్తొక్కట
 పడి పాపభీతిచేత పరితపించి, సోదర స్నేహము గామనోదార్థ్యము
 నడఁగఁద్రొక్కఁగా, తుట్టుతుదకు నేనుమానభంగమునకుసహించిధర్మ
 కవచుని ప్రార్థన నంగీకరించి లోబడినాను. అయినను ధర్మకవచుఁడు
 తానుచేసిన వాగ్దానముతప్పి, మఱునాఁటివేకువను గాసోదరునితల
 తఱుగుట కుత్తరపుపంపెను.” అనిచెప్పచుండఁగా రాజుతానామాటలు
 నమ్మునట్లుగానడించెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు రాజశాసనమునుబట్టి
 మరణదండనము నొందిన సోదరునిమరణదుఃఖావేశమువలన మతిచెడిన
 దయి యాచిన్నదల్లు వదరుచున్నదని మనవిచేసెను. ఇంతలోతనగొడ
 వను మొఱి పెట్టుకొనుటకయి పద్మావతీగూడ రాజసన్నిధికి వచ్చెను.
 పద్మావతీ యీప్రకారముగా రాజునుసమీపించి “ఓమహాప్రభూ! సత్య
 మున కెప్పుడును జయముకలుగవలెను. ఇప్పుడు దయామతి చెప్పిన
 మాటలు సత్యములుకావు. నే నీతఁడు విధ్యుక్తముగా వివాహమాడిన
 భార్యను. తాను ధర్మకవచునితోఁ గడపితి నన్నరాత్రి నే నీతనితో
 తోటలోఁగడిపినాను. ఇదిసత్యము. ఇనువిషయమయి నే నేమిభాస
 చేయుమన్ననుచేసెదను.” అనిపలికెను. అంతట తనమాటల యొక్క
 సత్యమునుగూర్చిబ్రహ్మసంపత్సామి నడిగి పలికికొనవలసినదని దయామతి
 చెప్పెను. రాజు తాను సన్యాసి వేషముతో ప్రచ్ఛన్నుఁడయి యున్న
 పుడు బ్రహ్మసంపత్సామియనుపేరు పెట్టుకొని పట్టణములో గూఢముగా
 తిరుగుచుండెను. దయామతియుపద్మావతియు నిద్దఱునుగూడ రాజుతమ

కుపదేశించినరీతిగా నొక్కయక్షరము నైనను మీఱక నడుచు
కొనిరి. మిథిలానగరమునందు సర్వజనసమక్షమున దయామతియొక్క
నిర్దోషిత్వమును స్థాపింపఁదలంచి రాజీయంత్రము పన్నెను. అటువంటి
హేతువుచేతనే వారిద్దఱును తమకథలో కొంత వ్యత్యాసము కలుగు
నట్లుగా చెప్పిరన్నమాటను లేశమునునను చింతింపక ధర్మకవచుఁడు
పరస్పరవిరుద్ధముగా నున్నవారిసాక్ష్యమువలననే దయామతి తన
మీఁదమోపిన నేరమునుండి తప్పించుకొని తాను పరిశుద్ధుఁడయినట్లు
లోకమునకుఁ గనఁబఱుపఁదలంచుకొని, అకారణముగా నిరపరాధుని
పరులుదూషించునప్పుడుకలిగెడుకోపమునునభినయించి క్రూరదృష్టితోఁ
జూచుచు “నీమహారాజా! ఇహవఱకు నేను నవ్వుచు నూరకున్నాను.
ఇప్పుడు నాకు శాంతత పోవుచున్నది. ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి చూడఁగా
నెవ్వఁడో ఘనుఁడొకఁడు తానుచూచిన నాయకుఁడుగానుండి ప్రేరేపించి
యీయిద్దఱు చెడుపడుచులచేతను పయికిఁగూట యాడించుచున్నట్లు
కనఁబడుచున్నది. ఈదుర్నయమును బయికిఁ దీయుటకు దేవరవారు
నాకనుజ్ఞయియ్యవలెను.” అని వేఁజెను. “నీమాటలు నాకామోదకర
ముగానున్నవి. నీ వన్నట్లేదుర్నయమును తప్పక పయికిఁదీసి దోషిని
నీ మనస్సునకు తృప్తికలుగునట్లు కఠినముగా శిక్షింపవలసినదే.
మంత్రియుగంధరా! కొంచెము శ్రమచేసి యీధర్మకవచునితోఁ గూరు
చుండి యిందలిదోషమును వెలికిఁదీయుటకయి నీవిశనికి తోడుపడుము;
వీరిని ప్రేరేపించినసన్యాసిని నే నిప్పుడే పిలిపిచెదను; అతఁడు వచ్చిన
తరువాత విచారణచేసి సత్యమును కనుగొని చేసిననేరమునకు తగి
నట్లుగా నీమనసు వచ్చినశిక్ష చేయుము. నేను కొంచెముసేపు మిమ్ము
విడిచి యావలికిఁ బోయిరావలెను. ఓధర్మకవచా! ఈయప్రతిష్ఠ వ్యవ
హారములో దోషనిర్ధారణము చేయువఱకును నీవిక్కడనుండి కదలఁ

బోకు” మని చెప్పి, రాజక్కడనుండి వెడలిపోయెను. తనవ్యవహారములలో తన్నేమధ్యవర్తినిగాను ధర్మకర్తగాను నిర్ణయించినందునకయి ధర్మకవచుఁ జెంతో సంతోషించెను. రాజు తనవేషమునుమార్చి క్రొత్తవేషము వేసికొనుటకొఱకే యావలికిఁ బోవలసినవాఁడయినందున, వెంటనేకాషాయవస్త్రధారణముచేసి నెత్తినిండ ముసుగు వేసికొని సన్యాసివేషముతో మరల వచ్చి యుగంధరు ధర్మకవచుల యెదుట నిలువఁబడెను. వృద్ధుఁడయినయాయుగంధరుఁడు తనయుత్తమస్వభావమునుబట్టి ధర్మకవచునిమీఁద నిష్కారణముగా మిథ్యాదోషారోపణము చేసిగారని సమ్మి యాకడకుసన్యాసినిజూచి “ఓయతీంద్రా! నీవీశ్రీశ్రీలను ధర్మకవచునిమీఁద మిథ్యాపవాదము వేయుఁడని బోధించి పంపినావా?” అని యడిగెను. ఆమాయసన్యాసి తనకారముమార్చి మాఱుగొంతకతో “రాజక్కడనున్నాడు?” నేనుచెప్పెడిది వినవలసిన వాడు జనకమహారాజు” అని యుత్తరముచెప్పెను. “ఆరాజిప్పుడు మాలోనేయున్నాడు. నీవు చెప్పఁబోవుదానిని మేమే యాతనికి బదులుగా వినియెదము. చెప్పెడిదేమో న్యాయముగా జెప్పు” అని యుగంధరుఁ డడిగెను. ఆయతీ యప్పుడు దయామళియొక్క వ్యవహారమును తీర్ప వలసిన భారము నామె యెవ్వరిమీఁద నిండమోపెనో వారి మీఁదనే పెట్టినందునకయి నిర్భయముగా రాజును దూషించి, తాను మిథలానగరము నందె ప్రచ్ఛన్నుఁడుగా నుండి యనేకకార్యస్థములను కన్నులారఁ జూచుచు సహించి యూరకున్నందునకయి రాజు సనేకవిధముల యధేచ్ఛముగా నిందింపఁజేసెను. యుగంధరుఁడదూషణోక్తులకు సహింపలేక ప్రభుభక్తికొంచెమయినను లేక రాజునిందచేసినందునకయి యామాయయతిమీఁద కోపపడి, రాజద్రోహము చేసిన యపరాధముక్రింద నతినిని దండించుటకయి

చెరసాలకుఁ గొనిపోవునట్లు రాజభటుల కాజ్ఞాపించెను. అప్పు డక్కడ నున్నవారందఱు నదృశ్యపడునట్లుగా ముసుగుఁగ్రీసివేసి యాకపటయతి తనముఖము చూపి, ధర్మకవచుఁడు తత్త్వజపఁడి భయభ్రాంతుఁ డయి నిశ్చేష్టుఁడయి నిలువఁబడఁగా. ప్రత్యక్షముగా జనకమహారాజయ్యెను.

అప్పుడు రాజు మొట్టిమొదట దయామహిని పేరు పెట్టి పిలిచి “ఓసాధ్వీమణీ! నీవెనుకటి సన్యాసియే యిప్పుడు రాజు యనాఁడు. అయినను నేనిప్పుడు రాజచిహ్నములను దాల్చినమాత్రమున నాహృదయమును మార్చుకోలేదు. ఈ క్రిందివలెనే నేనిప్పుడును నీసేవకు సంసిద్ధుఁడనయి యున్నాను” అని పలికెను. “ఓమహారాజా! పలినవారియొక్క ఘనత నెఱుఁగక శ్రమ పెట్టి దేవరవారిచే పనిచేయుచుకొన్నయీ సేవకు రాలియపరాధమును తమిదచవలెను” అని దయామహి మాటపలికెను. అంతట రాజు మెమఁచితినమును మఱికొంత శోధింపవలెనని యెంచి మదనదాసుఁడు బ్రతికియున్నవార్తను బెప్పకదాచి “నీయన్నగారి ప్రాణరక్షణముచేయనగుదుకు నీకు నేనేక్షమార్పణము చేయవలసియున్నది” అని చెప్పెను. అప్పుడు ధర్మకవచుఁడు ప్రచ్ఛన్నవేషముతో నుండి రాజే తనదుష్టచేష్టలను కనిపెట్టినాఁడని తెలిసికొని, “ఓమహారాజా! ఈశ్వరునివలె దేవరవారే సాక్షులయియుండి నాయక్యములనుప్రత్యక్షముగా చిత్తగించిరనియెఱిగినప్పుడుకూడనాదోషమును నేరొప్పుకోని పక్షముననాపాపముశతగుణితమగును. కాబట్టి దయామయా! నాయవమానమును పొడిగింప వేఱుగ విమర్శపెట్టక నాయొప్పుదల మీఁదనే సన్నుదండింపుఁడు. దేవరవారిని నే నిప్పుడు జేసెనుప్రార్థన యంతయు శీఘ్రముగా మరణదండనమును విధించి యనుగ్రహింప వలయుననుట యొక్కటిదక్క వేఱేదియైతేదు.” అని మ్రొక్కెను. “ధర్మకవచా! నీయపరాధములుప్రత్యక్షదృష్టములు. కాబట్టి యింతకుముందునుదన

దాసుఁడు తలయొగ్గినవధ్యశిలమీఁదనే నీ శిరస్సును ఖండించుటకు మే
 మిప్పు డుత్తరువుచేయుచున్నాము. నీవును వెంటనే యాతని గలిసికొను
 టకయి ప్రయాణము కట్టియుండుము.’ అనిపలికి రాజు పద్మావతివంకఁ
 దిరిగి “ఓపతివ్రతామణీ! నీవింక వై ధవ్యమునుబొందకతీరదు. మేమిప్పు
 డీతని సొత్తంతయు నీపాలు చేయుచున్నాము గాన దానితో నీవు మఱి
 యొక మంచిభర్తను పునఃపరిణయముకమ్ము.” అనిచెప్పెను. “ఓమహా
 ప్రభూ! యోగ్యతముఁడైనను నాకు వేఱొక భర్తయక్కఱలేదు. ఓకరు
 గానిధీ! ఈదీనురాలిని కరుణించి పతిభిక్ష పెట్టి రక్షింపుము.” అని రాజు
 పాదములమీఁదబడి సుశీలయైన యాపద్మావతి మదనదానుని ప్రాణరక్ష
 కార్థమయి దయామతి వేడుకొన్నట్లుగానే కృతఘ్నుఁడయిన తనభర్త
 యొక్క ప్రాణదానము నిమిత్తము వేడుకొని దయామతివంక మరలి
 “ఓదయామతీ! నీమధురవాక్కులను గొంతసేపు నా కెరువిచ్చి నీవు నా
 పక్షముపూని నాకు మాఱుగా రాజుపాదముల మీఁదవ్రాలి ప్రార్థించి
 యాతని రాజీమనస్సును కరఁగింపుము. నీయుపకారము నాకిప్పుడుచేసి
 పుణ్యము కట్టకొంటివా నేను కృతజ్ఞురాలనయి యావజ్జీవమును నీసేవ
 చేయుచు నీఋణముతీర్చుకొనెదను.” అని ప్రార్థించెను. ఓపద్మావతీ!
 శాలివిహారినదానవయియూరక యాచిన్నదానినిపీడించెదవేమి?దయా
 మతి యిప్పుడునీపక్షమున నిలిచి తన భ్రాతృభూతికునిప్రాణమునిలుపు
 మని ప్రార్థించిన పక్షమున చచ్చిపోయిన యన్నగారియొక్క యాత్మ
 భూతమయివచ్చి యీమెను పట్టుకొని బాధింపదా?” అని రాజునెను.
 “ఓదయామతీ! ఇంక జాగుచేయక శీఘ్రముగా రాజుగారి పాదముల
 మీఁదబడుము; చేతులెత్తి మ్రొక్కిప్రార్థింపుము. మానమువహించి
 యూరకున్నావేమి? నామనవి వినుము. లోకములోను తత్తమోత్తముల
 వద్ద సహితము లోపములుండక మానవు. ఆప్రకారముగానే నాభర్త

యొద్దను కొన్నితప్పులున్నవి. అయినను మొట్టమొదట తప్పిదములు చేసినవారేపిమ్మటపశ్చాత్తప్తులయి మఱింత యోగ్యులగుదురనిపెద్దలు చెప్పుదురు. ఓదయామతీ! ఇంకను చెల్లెలిమీఁదనీకుదయపుట్టలేదా?” అని పద్మావతి దీనముగా నడిగెను. “మదనదాసునియొక్కప్రాణమును గొన్నందునకే నీభర్తయిప్పుడు తనప్రాణము లిచ్చుచున్నాఁడు.” అని రాజుపలికెను. ఇట్లు పలుకుచుండఁగానే సుగుణరాసియైన దయామతి ముందుకువచ్చి రాజద్యుతప్రమోదవివశుఁడగునట్లుగా నడుగులమీఁద వ్రాలి, తన సహజదయాదాక్షిణ్యబుద్ధి వ్యక్తమగునట్లుగా “ఓమహా ప్రభూ! ఏలినవారనుగ్రహించి నాసోదరుఁడు మృతినొందనట్లేభావించి యీయపరాధియెడఁ గటాక్షింపుఁడు. నాముఖసందర్శనము చేయు వఱకును ధర్మకవచుఁడుపరిశుద్ధహృదయముతోనే స్వకృత్యమునునిర్వహించెనని నేనిప్పుడు దృఢముగా నమ్ముచున్నాను. ఈతనిమృతికినేనే కారణభూత నగుటచేత నాయందనుగ్రహించి యాతనిని రక్షింపుఁడు. తా నెందు నిమిత్తమయి మరణదండనమును బొందెనోయానేరమును నిజముగాఁ జేసినవాఁడగుటచేత నాసోదరుని విషయములో న్యాయ విదుద్ధమేదియు జరగలేదు” అని విన్నవించెను.

తనశత్రువుయొక్క ప్రాణము రక్షింపవలసిన దని వేడుచున్న యాయుత్తి మాంగనయొక్క యోగ్యతకు ప్రతిఫలము రాజుపడు చెఱసాలలో ప్రాణసంశయ స్థితిలోఁబడియున్న మదనదాసుని రప్పించి చచ్చినాడనుకొనుచున్నయాసోదరునిఁ బ్రాణముతోనేయామెకర్పించి, “ఓదయామతీ! నీచేయినాచేతికిమ్ము. నీనిమిత్తమయియామదనదాసుని తీమించినాను. ఇట్టమున్నయెడల నీవు నాయర్థాంగివి కావచ్చును. అప్పుడు నీసోదరుడును నాకాత్తుబంధుఁడగును.” అని సెలవిచ్చెను. ఇంత లోపల ధర్మకవచుఁడు తనకుప్రాణభయములేదని ధైర్యము వైపుకొని

కొంత తేట మొగముతో అంగల చూపులతో నిలువబడిగా, రాజాతని వశమై “ఓధర్మకవచా! నీవిక నీభార్యను ప్రేమతో నేలుకొమ్ము” అమె యోగ్యవలననే నీకీష్టును ప్రాణరక్షణము కలిగినది కాబట్టి యిక్కడ నీవామె గుహాత్కర్మము నెఱిగి యుచితాదరముతో, ప్రవర్తింపుము,” అని బుద్ధిచెప్పి పద్మావతిని ‘ఓసాధ్వీ! నీవు నీభర్తతో, గూడి చిరకాలము సౌఖ్యమనుభవింపుము.” అనియాశీర్వాదించెను. ధర్మకవచుడు తనగతవర్తనమునకు స్మిపడి, అల్పకాలమధికారము వచ్చినప్పుడుదయనుపటచికతనచిత్తానువహించినందున కనుతాపపడి, దయాగుణముతో సమానమైన యుత్తమగుణము మఱేదియు లేదని తెలిసికొని, భార్యను కృతజ్ఞతతో స్వీకరించెను.

అప్పుడు రాజు మనోరంజనిని విధ్యుక్తముగా వివాహము చేసి కోవలసినదని మదనదాసుని కౌఞ్జిపించి, దయామతియొక్కయుత్తమగుణములును యోగ్యవర్తనమును సహృదయము నాకర్షించినందున నామెను పాణిగ్రహణము చేసికొనవలె ననియున్నతనయభిమతియును మరలఁ బలిపెను. అమె గుహాపదేశమునుబొందియొకనుమరములో యోగినిగాఁ జీరక వివాహమాపటకు యోగ్యమయిన స్వతంత్రస్థితిలోనే యున్నదను, యనివేషముతో సకలసద్గుణ సంపన్నుడగున మారాఁ తనకు. జేసిన మహోపకారములవలనఁ గలిగిన కృతజ్ఞతాబుద్ధితన్ను తనపూర్వపుపూనికనుండు మరలింపఁగా యోగిని కావలె నన్నయుద్యమమును మానుకొని రాజు తన కనుగ్రహింపఁడలఁచుకొన్న గౌరవమును సంతోషపూర్వకముగా సంగీకరించి యాతని సహధర్మచారిణియగుట కొప్పుకొనెను. దయామతి యిట్లు మిథిలానగరమునకు రాణియగునది మొదలుకొని యా సద్వర్తనమునుబట్టియు దృష్టాశమునుబట్టియు మిథిలానగరములోని

కన్యబంధును యోగ్యవర్తనమును నేర్చుకొని యూమె మార్గము నవలంబించి మరల నొక్కరును మనోరంజని మదనదాసునిఁ దీసికొని యిల్లు విడిచినట్లు ప్రియునితో పితృగృహమును విడిచివెడలక జననీజన కులకును బంధువర్గమునకును సంతోషమును గలిగించుచుండిరి. దయా గుణగణనీయుఁ డయిన యారాజును సకల సద్గుణమణిని యగు దయామతి తనకు ప్రాణాధికమై ధర్మపత్నిగా లోకములోని యెల్ల భర్తలలోను ధన్యతముఁడయి చిరకాలము సుఖ మనుభవించుచు రాజ్యము చేసెను.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భీ విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞా చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహపదీసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేశాలోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐక్యమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హిత్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్ర కవులు పదియవ సంపుటము
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	1 పూర్వాంధ్ర కవులు
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	2 మధ్యకాలపు కవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	3 ఆధునికాంధ్ర కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదకొండవ సంపుటము
6 ,, రెండవభాగము	స్వీయచరిత్ర
7 ,, మూడవభాగము	
8 శంకారాచార్యులు	
9 బనవరాజు గవర్రాజుగారిజీవ చరిత్రము	

ప్రస్తావనలు

వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని ప్రాసిన బడయగలరు.

కుమారద్వయ విలాసము

గృంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-4-0]

కీర్తి శేషులైన రావు బహద్దూరు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్రహసనములు
మొదటి సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కౌతుకవర్ధని
- 14 వినోదజరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నాటకములు
గండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
- 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
- 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
- 5 ప్రహ్లాద నాటకము
- 6 శంకరాచార్య పాదసేవ

7 దక్షిణ గోగ్రహణము
8 వివేకదీపిక

భాషాంతరీకృత నాటకములు
మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వచన ప్రబంధములు
పద్యకావ్యములు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
- 2 ,, రెం॥భా॥
- 3 రాజశేఖర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధ్రనిరోధ్యనిర్వచన
నైషధము
- 5 రసికజనమనోరంజనము
- 6 శుద్ధాంధ్రభారత సంగ్రహము
- 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
- 8 పథికవిలాసము
- 9 జాగిల్గిన్
- 10 కుశికించ

కు మా ర ద్వ య వి లా స ము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ కథ యందు వచ్చు పాత్రములు

—

పురుషులు

సింహవిక్రముడు—అయోధ్యాపురవాసి యైన యొక రాజపుత్రుడు;

కామోద్ధతుని మిత్రుడు; చారుమతిభర్త.

కామోద్ధతుడు—అయోధ్యాపురవాసి యైన రాజపుత్రుడు; సింహ

విక్రముని మిత్రుడు ; మనోరంజనిభర్త.

సుయోధనుడు—చారుమతిని వరింపఁ దలఁచుకొన్న రాజపుత్రుడు.

దీనవత్సలుడు—చారుమతివెంట నడవికిఁబోయిన సేవకుడు.

కామదాసు—పురుష వేషముతో నున్నప్పటి మనోరంజని పేరు.

హస్తినాపురాధీశ్వరుడు మొదలయినవారు.

స్త్రీలు

మనోరంజని—అయోధ్యాపురవాసి యైన యొక రాజపుత్రి; కామో

ద్ధతుని ప్రియురాలు.

చారుమతి—హస్తినాపురాధీశ్వరుని కూతురు ; సింహవిక్రముని

ప్రియురాలు.

కలభాషిణి—మనోరంజని చేతిక.

—

(శ్రీ)

కు మార ద్వ య వి లా స ము

అయోధ్యాపురమునందు సింహవిక్రముడును, కామోద్ధతుడును, అనురాజపుత్రు లిద్దఱు పరమమిత్రులు గలరు. ఆ బాలసఖులయినవారిదువురును గలిసి నే కన్యలమున దే చదువుకొనుచు, ఏకస్థలముననే శయనించుచు, కామోద్ధతుడు తానుమోహించిన మనోరంజని యింటికిఁ బోయినప్పుడు లెప్పు సర్వకాలసర్వావస్థలయందును దా మొక్కచోటనే కాలము గడపుచుండిరి. కామోద్ధతుడు తఱచుచుగా మనోరంజనిగృహమునకుఁ బోయి యామెతో సంభాషించు చుండెడి యీయొక్కవిషయములోనుదక్క మఱి యేవిషయములోను నభిప్రాయభేద మెఱుంగనివారయి యామిత్రు లత్యంతైకమత్యమును పరస్పరానురాగమును గలవారుగా నుండిరి. వారిలో సింహవిక్రముడు కాముకుడు కానందున, అతఁడు తనమిత్రుడు సదా మనోరంజనివిషయ మయియే మాటలాడుచుండుటచేత విసుగు చెంది తనమిత్రుని నెగతాళిచేసి, మనోహరములైన పలుకులతో కామోద్రేకమును పరిహసించుచు, పనికిమాలినకామచింత లెప్పుడును తన మనస్సునందుఁ జొరఁజాలవని తనమనస్థైర్యమును బ్రశంసించి కామోద్ధతునిదానివంటి చింతాభయసహితమైన కాముకజీవనముకంటెఁ దనదానివంటి భయవిచారరహితమైనవైరాగ్యజీవన మధికసుఖప్రస మని శ్లాఘించు చుండెను.

ఒకనాఁటిప్రాతఃకాలమున సింహవిక్రముడు కామోద్ధతుని యొద్దకుఁ బోయి తాను హస్తినాపురమునకుఁ బోదలఁచుకొన్నందున

మిత్రుని గొంతకాల మెడఁబాయవలసివచ్చిన దని విచారముతో జెప్పెను. కామోద్ధతుఁడు తనమిత్రుని విడిచియుండుట కోర్వలేనివాడయి యాతఁడు తన్ను విడిచిపోకుండుటకయి యనేకయుక్తులు చెప్పెను. కాని యతఁడు “ఓమిత్రుఁడా! నాప్రయాణమును మాన్పుట కయి ప్రయత్నింపకుము. అలసునివలె నే నింటికడ నుండి నాబాల్య మంతయు సోమరితనములో వ్యర్థపుచ్చఁజాలను. నీమనోరంజనిమీఁద ప్రేమానుబంధము నిన్నిల్లు కదలకుండ బంధించి యుండనిపక్షమున, నామాట విని నీవుకూడ నాతోడ రమ్ము. మనమిద్దరమును గలిసి పోయి యచ్చటివింతలెల్లను జూచి శీఘ్రకాలములోనే యింటికి మరల రావచ్చును. అయినను నీ వతికాముఁడ వయి యున్నందున నీమనోరథ భంగము కలిగింప నాకిష్టము లేదు. కామదేవుఁడు నీ కభిమతార్థసిద్ధిని కలిగించునుగాక!” అని పలికెను.

అనోన్యసౌహార్దసూచకము లయినప్రియవచనము లనేకములు పలికి వారొండొరుల నెడఁబాయనప్పుడు కామోద్ధతుఁడు సింహ విక్రముని జూచి “ఓమిత్రరత్నమా! నీయాశ్రయందు నీ వేదైన విచిత్రవస్తివును జూచినప్పుడు నన్నుమఱచిపోక తలఁచుకొని నన్నును నీసత్యోపగమోగమోగ్యునిగా సంభావింపుము.” అని వేడుకొని వీడు కొనెను. సింహవిక్రముఁ డాదినముననే ప్రయాణమయి హస్తినాపురమునకుఁ బోవ బయలుదేఱెను. తనమిత్రుఁడు తన్ను విడిచి పోయినతిరువాత కామోద్ధతుఁ డొంటిగాఁ గూరుచుండి తనప్రియరా లయినమనోరంజని కొకయుక్తరము వ్రాసి, దాని నామెచేటికయైన కలభాషిణిచేతి కిచ్చి పంపెను. కామోద్ధతునికి మనోరంజనిమీఁద నెంతయనురాగము గలదో మనస్సులో నాతనిమీఁదను మనోరంజని కంతయనురాగ మున్నను, ఆమె యుదారహృదయము గల ధయి

నందున సనాయాసముగా మనసిచ్చినయెడలఁ దనకన్యాత్వకౌరవము
చులకనగునని యెంచి యాతనిప్రార్థనలయఁ దాదరము లేనిదానివలె
నటించి స్వయంవరప్రయత్నమునం దాతని కమిత మయినశ్రమ
కలుగఁజేయఁజొచ్చెను. ఆయుత్తరమును దెచ్చి కలభాషిణిచేతి కిచ్చి
నప్పుడామె యాలేఖను గైకొననొల్లక, కామోద్ధతునివద్దనుండి
రహస్యలేఖలను దెచ్చుచున్నందునకయి తనచేతికను కసరి తత్త ణమే
గది విడిచిపోయిని మందలించెను. కాని యాయుత్తరమును జూడ
వలెనని మనస్సులో నెంతోయభిలాషయున్నందున, నాలుగడుగులు
నడవఁగానే కలభాషిణిని మరలలోపలికిఁబిలిచి మనోరంజని “ఇప్పు
డెంత ప్రొద్దక్కినది” అని యడిగెను. కాలమును దెలిసికొనుటకంటె
నుత్తరమును జూడవలెనని తనయజమానురాలి కెక్కువ యభిలాష
యున్నదని కనిపెట్టి యాచేతిక యడిగినప్రశ్న కుత్తరము చెప్పక
యుత్తరమును జేతికియ్యఁబోయెను. భయభక్తులులేక ముందుగానే
తాను యజమానురాలిమనస్సులోని యభిప్రాయమునుగనిపెట్టినట్లుగా
నడుగనిదే యుత్తరమును జేతిలోఁబెట్ట సాహసించినందునకయి చేతిక
మీఁద కోపపడి, ఉత్తరమును చించి నట్టింట పాటనైచి, దానిని తన
యెదుటనుండి లేచిపోయిని యదలించెను. కలభాషిణి వెడలిపోవుచు
నట్టింటఁ జెదరియున్న ముక్కలనేటి తీయఁబోగా, అది చించినముక్క
లను దీసికొనిపోవుట యిష్టములేనిదయి హృదయములో లేనియాగ్ర
హమును మోమునఁదెచ్చుకొని మండిపడి మనోరంజని “నీమొగము
చూచిన నాయొడలు మండుచున్నది. నీవాముక్కలనేఱుచు మఱింత
కోపమును దెప్పింపక యాముక్కల నక్కడనే విడిచితిమి”
అని దానిని సాగనంపి, నానాముఖములఁ జెదరియున్న ముక్కలనేటి
యేకముక్కచేసి వానిలోనిమాటలను జదువఁదొడఁగెను. “కామశర

బాధితుడగుకామోద్ధతుడు” లోనుగాఁగల కొన్నిమాటలను చూచి జాలిపడి, “అయ్యో! కామశరములవలన నంతబాధ కలుగుచున్నదా! నాయనాదరమువలనఁ గలిగిన గాయములుమాని బాధపోవునట్లుగా మిమ్ము నాఁఁగొమ్మున నొత్తి హృదయగఁగానురాగరసౌషధమును బూసెదను” అని యాముక్కులను వక్షముల జేర్చుకొనెను. అటు తరువాత నాప్రియలేఖ నంతిను జదువుకొననెంచి వరుసగా నాచీలికల నొంఁకొంటితోఁ గలయఁజేర్చి యతికించి యభిమతిమును బడయఁ జాలక యమువంటి మధురములయిన ప్రియవచనములుగల యుత్తరమును గన్నులపండువుగాఁజదువుకోక యవివేకిని యయి చించివేసినందునకయి పరితాపపడి, తన ప్రియునియెడ నావతి కెన్నఁడునుపయోగింపని వలపుదెలిపెను మధురప్రియవాక్యములతోఁ గామోద్ధతుని పేర నొక యుత్తరము వ్రాసెను.

తన యుత్తరమున కనుకూలమయిన ప్రత్యుత్తరము వచ్చినందునకయి యానందించుచు, కామోద్ధతుఁ డాయుత్తరమును జదువునప్పుడు మధ్యమధ్య “ఏమి నాజన్మసాఫల్యము! ఏమి యీతేనె మాటలు! ఏమి యీభాగ్యాక్షరములు!” అని తనలోఁదాననుకొనుచుండెను. ఈమానందపారవశ్యములోనుండఁగా నాతనితండ్రి యచ్చటికివచ్చి “ఏమి చదువుచున్నావు? ఆయుత్తర మెవరువ్రాసినది?” అని యడిగెను. “ఇది హస్తినాపురమునండి నామిత్రుఁ డయినసింహవిక్రముఁడు వ్రాసినలేఖ” యని యతఁ డుత్తరముచెప్పెను. “ఏదీ? ఆతఁడేమివిశేషములువ్రాసెనో చూచదను. ఉత్తరము నాచేతికిమ్ము.” అని తండ్రి మరలనడిగెను. ఆమాటలకు దేహము కంపింపఁగా నతఁడు గద్గదస్వరముతో “ఇందులో విశేషములేవియు లేవు; హస్తినాపురాధీశ్వరుఁడు తన్నెంత ప్రేమతో గావరించుచున్నాఁడో తెలిసి తనలోఁ

కు మార ద్వ య వి లా స ము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము
రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ కథ యందు వచ్చు పాత్రములు

—

పురుషులు

సింహవిక్రముడు—అయోధ్యాపురవాసి యైన యొక రాజపుత్రుడు;

కామోద్ధతుని మిత్రుడు; చారుమతిభర్త.

కామోద్ధతుడు—అయోధ్యాపురనివాసి యైన రాజపుత్రుడు; సింహ

విక్రముని మిత్రుడు ; మనోరంజనిభర్త.

సుయోధనుడు—చారుమతిని వరింపఁ దలఁచుకొన్న రాజపుత్రుడు.

దీనవత్సలుడు—చారుమతివెంట నడవకఁబోయిన సేవకుడు.

కామదాసు—పురుషవేషముతో నున్నప్పటి మనోరంజని పేరు.

హస్తినాపురాధీశ్వరుడు మొదలయినవారు.

స్త్రీలు

మనోరంజని—అయోధ్యాపురనివాసి యైన యొక రాజపుత్రి; కామో

ద్ధతుని ప్రియురాలు.

చారుమతి—హస్తినాపురాధీశ్వరుని కూతురు ; సింహవిక్రముని

ప్రియురాలు.

కలభాషిణి—మనోరంజని చేతుక.

—

శ్రీ

కు మార ద్వ య వి లా స ము

అయోధ్యాపురమునందు సింహవిక్రముడును, కామోద్ధతుడును, అనురాజపుత్రు లిద్దఱు పరమమిత్రులు గలరు. ఆ బాలసఖులయినవారిదువుడును గలిసి గో క్షలమున దే చదువుకొనుచు, ఏకస్థలమునగనే శయనించుచు, కామోద్ధతుడు తానుమోహించిన మనోరంజని యింటికిఁ బోయినప్పుడు తప్ప సర్వకాలసర్వావస్థలయందును దా మొక్కచోటనే కాలము గడపుచుండిరి. కామోద్ధతుడు తఱచుచుగా మనోరంజనిగృహమునకుఁ బోయి యామెతో సంభాషించు చుండెడి యాయొక్కవిషయములోనుదక్క మఱి యేవిషయములోను నభిప్రాయభేద మెఱుంగనివారయి యామిత్రు లత్యంతైకమత్యమును పరస్పరానురాగమును గలవారుగా నుండిరి. వారిలో సింహవిక్రముడు కాముకుడు కానందున, అతడు తనమిత్రుఁడు సదా మనోరంజనివిషయ మయియే మాటలాడుచుండుటచేత విసుగుచెంది తనమిత్రుని నెగతాళిచేసి, మనోహరములైన పలుకులతోకా మోదేకమును పరిహసించుచు, పనికిమాలినకామచింత లెప్పుడును తన మనస్సునందుఁ జొరఁజాలవని తనమనస్థైర్యమును బ్రశంసించి కామోద్ధతునిదానివంటి చింతాభయసహితమైన కాముకజీవనముకంటఁ దనదానివంటి భయవిచారరహితమైనవైరాగ్యజీవన మధికసుఖప్రస మని శ్లాఘించు చుండెను.

ఒకనాఁటిప్రాతఃకాలమున సింహవిక్రముడు కామోద్ధతుని యొద్దకుఁ బోయి తాను హస్తినాపురమునకుఁ బోఁదలఁచుకొన్నందున

మిత్రుని గొంతకాల మెడఁబాయవలసివచ్చిన దని విచారముతో జెప్పెను. కామోద్ధతుఁడు తనమిత్రుని విడిచియుండుట కోర్వలేనివాడయి యాతఁడు తన్ను విడిచిపోకుండుటకయి యనేకయుక్తులు చెప్పెను. కాని యతఁడు “ఓమిత్రుఁడా! నాప్రయాణమును మాన్పుట కయి ప్రయత్నింపకుము. అలసునివలె నే నింటికడ నుండి నాబాల్య మంశయు సోమరితనములో వ్యర్థపుచ్చజాలను. నీమనోరంజనిమీఁద ప్రేమానుబంధము నిన్నిల్లు కదలకుండ బంధించి యుండనిపక్షమున, నామాట విని నీవుకూడ నాతోడ రమ్ము. మనమిద్దరమును గలిసి పోయి యచ్చటివింతలెల్లను జూచి శీఘ్రకాలములోనే యింటికి మరల రావచ్చును. అయినను నీ వతికాముఁడ వయి యున్నందున నీమనోరథ భంగము కలిగింప నాకిష్టము లేదు. కామదేవుఁడు నీ కభిమతార్థసిద్ధిని కలిగించునుగాక!” అని పలికెను.

అనోన్యసౌహార్దసూచకము లయినప్రియవచనము లనేకములు పలికి వారొండొరుల నెడఁబాయునప్పుడు కామోద్ధతుఁడు సింహ విక్రముని జూచి “ఓమిత్రరత్నమా! నీయాత్రిలయందు నీ వేదైన విచిత్రవస్తువును జూచినప్పుడు నన్నుఁబఱచిపోక తలఁచుకొని నన్నును నీసంతోషభాగయోగ్యునిఁగా సంభావింపుము.” అని వేడుకొని వీడు కొనెను. సింహవిక్రముఁ డాదినముననే ప్రయాణమయి హస్తినాపురమునకుఁ బోవ బయలుదేరిెను. తనమిత్రుఁడు తన్ను విడిచి పోయినతరువాత కామోద్ధతుఁ డొంటిగాఁ గూరుచుండి తనప్రియురాలయినమనోరంజనిని కొకయుత్తరము వ్రాసి, దాని నామెచేటికయైన కలభాషిణిచేతి కిచ్చి పంపెను. కామోద్ధతునికి మనోరంజనిమీఁద నెంతయనురాగము గలదో మనస్సులో నాతనిమీఁదను మనోరంజని కంతయనురాగ మున్నను, ఆమె యుదారహృదయము గల దయి

సందున ననాయాసముగా మనసిచ్చినయెడలఁ దనకన్యాత్వగౌరవము
 చులకనగునని యెంచి యాతనిప్రార్థనలయఁ దాదరము లేనిదానివలె
 నటించి స్వయంవరప్రయత్నమునం దాతని కమిత మయినశ్రమ
 కలుగఁ జేయఁజొచ్చెను. ఆయుత్తరమును దెచ్చి కలభాషిణిచేతి కిచ్చి
 నప్పుడామె యాలేఖను గైకొననొల్లక, కామోద్ధతునివద్దనుండి
 రహస్యలేఖలను దెచ్చుచున్నందునకయి తనచేతికను కసరి తత్త ణమే
 గది విడిచిపొచ్చుని మందలించెను. కాని యాయుత్తరమును జూడ
 వలెనని మనస్సులో నెంతోయభిలాషయున్నందున, నాలుగడుగులు
 నడవఁగానే కలభాషిణిని మరలలోపలికిఁబిలిచి మనోరంజని “ఇప్పు
 డెంత ప్రొద్దెక్కినది” అని యడిగెను. కాలమును దెలిసికొనుటకంటె
 నుత్తరమును జూడవలెనని తనయజమానురాలి కెక్కువ యభిలాష
 యున్నదని కనిపెట్టి యాచేతిక యడిగినప్రశ్న కుత్తరము చెప్పక
 యుత్తరమును జేతికియ్యఁబోయెను. భయభక్తులులేక ముందుగానే
 తాను యజమానురాలిమనస్సులోని యభిప్రాయమునుగని పెట్టినట్టుగా
 నడుగనిదే యుత్తరమును జేతిలోఁబెట్టి సాహసించినందునకయి చేతిక
 మీఁద కోపపడి, ఉత్తరమును చించి నట్టింట పాటవైచి, దానిని తన
 యెదుటనుండి లేచిపొమ్మని యదలించెను. కలభాషిణి వెడలిపోవుచు
 నట్టింటఁ జెదరియున్న ముక్కలనేటి తీయఁబోగా, అది చించినముక్క
 లను దీసికొనిపోవుట యిష్టములేనిదగు హృదయములో లేనిమాగ్ర
 హమును మోమునఁదెచ్చుకొని మండిపడి మనోరంజని “నీమొగము
 చూచిన నాయొడిలు మండుచున్నది. నీవాముక్కలనేఱుదు మఱింత
 కోపమును దెప్పింపక యాముక్కల నక్కడనే విడిచితొలఁగిపొమ్ము”
 అని దానిని సాగనంపి, నానాముఖములఁ జెదరియున్న ముక్కలనేటి
 యేకముక్కచేసి వానిలోనిమాటలను జదువఁదొడఁగెను. “కామశర

బాధలొడగుకామోద్ధతుడను” అనుగాఁగల కొన్నిమాటలను చూచి జాలిపడి, “అయ్యో! కామశరములవలన నంతబాధ కలుగుచున్నదా! నాయనాదరమువలనఁ గలిగిన గాయములుమాని బాధపోవునట్లుగా మిమ్ము నాఁకొమ్మున నొత్తి హృదయగఱానురాగరసౌషధమును బూసెదను” అని యాముక్త్యలను వక్షముల జేర్చుకొనెను. అటు తరువాత నాప్రియలేఖ నంశను జదువుకొననెంచి వరుసగా నాచీలికల నొంకొంటితోఁ గలయఁ జేర్చి యతికించి యభిమతిమును బడయఁ జాలక యుంవఱి మధురములమున ప్రియవచనములుగల యుత్తరమును గన్నులపాడువుగాఁ జదువుకోక యవివేకిని యయి చించివేసినందునకయి పరితాపపడి, తన ప్రియునియెడ నావల కెన్నఁడు నుపయోగింపని వలపుదెలిపెను మధురప్రియవాక్యములతోఁ గామోద్ధతుని పేర నొక యుత్తరము వ్రాసెను.

తన యుత్తరమున కనుకూలములైన ప్రీతిస్వత్తరము వచ్చిసందునకయి యానందించుచు, కామోద్ధతుఁ డాయుత్తరమును జదువునప్పుడు మధ్యమధ్య “ఏమి నాజన్మనాఫల్యము! ఏమి యీతేనె మాటలు! ఏమి యీభాగ్యాక్షరములు!” అని తనలోఁదాననుకొనుచుండెను. ఈయానందపారవశ్యములోనుండఁగా నాతనితండ్రి యచ్చటికివచ్చి “ఏమి చదువుచున్నావు? ఆయుత్తర మెవరువ్రాసినది?” అని యడిగెను. “ఇది హస్తినాపురమునండి నామిత్రుఁ డయినసింహవిక్రముఁడు వ్రాసినలేఖ” యని యతఁ డుత్తరముచెప్పెను. “ఏదీ? ఆతఁ డేమివిశేషములువ్రాసెనో చూపెదను. ఉత్తరము నావేతికమ్ము.” అని తండ్రి మరలనడిగెను. ఆమాటలకు దేహము కంపింపఁగా నతఁడు గద్గదస్వరముతో “ఇందులో విశేషములేవియు లేవు; హస్తినాపురాధీశ్వరుఁడు తన్నెంత ప్రేమతో గావించుచున్నాఁడో తెలిసి తనలోఁ

గలిసి సౌఖ్య మనుభవించుటకు నే నక్కడ నున్నచో దనకుఁ మఱిత
సంతోషకరముగా నుండునని వ్రాసిరాఁడు” అని బొంకెను. ఆవిషయ
ములో నీకోరికయేమి?” అని తండ్రి కుమారుని యడిగెను. “నాకు
వేతేకోరికలేదు. తమయిష్ట మేదో యదే నాకోరిక. నేను దమ
చిత్తానుసారముగా నడచుకోవలసినవాఁడను” అని కొడు కుత్త
రము చెప్పెను.

ఈవిషయమయి యింతకుముందే కామోద్ధతుని తండ్రికిని ఒక
మిత్రునికిని కొంతసంతాప పడెనని గెను. అమిత్రుని డాసంభాషణలో
ధనికులయినవార నేకులు తమపుత్రులను దేశాంతరమునకుఁ బంపి
లోకానుభవజ్ఞులఁగాను నాగరికులఁగాను జీయుచుండగా నతఁడు
మాత్ర మెదిగినకుమారు నింటనుంచి యట్టిలాభ మేల కలుగఁజేయ
లేదో యని యాశ్చర్యపడి “కొంద కాయుధవిద్యాభ్యాసముచేసి
యుద్ధనైపుణ్యము గలవారయి వత్తురని తమపుత్రులను పరదేశము
నకుఁ బంపుదురు; కొందఱు కొంతభూములను గనిపెట్టుటకయి తమ
పుత్రులను సముద్రమాత్రులకుఁ బంపుదురు; కొందఱు శాస్త్రాభ్యా
సము చేసివచ్చుటకయి తమపుత్రులను దూరదేశములకుఁ బంపు
దురు. మీవానిమిత్రుఁడు సింహవిక్రముఁడు హస్తినాపురమునకుఁ
బోయియుండుట మీరు వినలేదా? మీకుమారుఁడు పయినిజెప్పిన
పనులలో దేనికయిన నర్హుఁడగును. యుక్తసవయములో దేశాటన
లాభము కలుగఁజేయక మీరిప్పు డుపేక్షచేసినపక్షమున మీయశ్రద్ధ
కయి మీకుమారుఁడు ముందు పశ్చాత్తాపపడవలసినప్పును” అని
చెప్పెను. తనమిత్రుఁడు చెప్పినవాక్యములు కామోద్ధతునితండ్రికి
సహేతుకములుగాఁ దోచినందున తనకుమారుఁడు మిత్రుఁడయిన
సింహవిక్రముఁడుతనతోగలిసిసౌఖ్యమనుభవించుటకయి హస్తినాపుర

మునకు రమ్మని వ్రాసినాడని చెప్పినతోడనే యానిని తత్క్షణమే హస్తినాపురమునకుఁ బంపవలెనని నిశ్చయించుకొనెను. కాఁబట్టితన కుమారునిచేఁ జేయింపనుద్దేశించిన కార్యములకు నేనువులనుజెప్పక యాజ్ఞాపింప నలవాటుపడిన యావృద్ధుఁడు “ఇప్పుడు నిమిశ్రోని యభిష్టమును నాయభిమతమును నొక్కటియేయైనది.” అని చెప్పియామాటలకు కుమారుని ముఖము వెలవెలపాటుట కనిపెట్టి “నీ విప్పుడు వెల్లపోయిచూడకు. హస్తినాపురాధీశ్వరుని నగరమందు నిన్నుఁ గొంతకాల ముంచుటకు నిశ్చయించుకొన్నాను. నామాట జరిగితీరవలెను. నానిశ్చయమున కెప్పుడును పిరుగులేదు. నీవేమియు నడ్డంకులుచెప్పక రేపటిదినముననే ప్రయాణమునకు సంసిద్ధుడవయి యుండుము.” అని యాజ్ఞాపించెను.

తనమాటయే కాని యితరులమాటను తనతండ్రి సాగనిచ్చు వాఁడుకాడని యెఱిగినవాఁడయినందున కామోద్ధఃకుఁ డాతనియాజ్ఞాకెదురు చెప్పుటవలనఁ గార్యములేదని తలచుకొని, మనోరంజనివ్రాసిన యుత్తరము విషయమయి తండ్రితో నసత్యమాడుటవలన నీయనర్థముంతయుఁ బొసఁగియామెనువిడిచిపెట్టిపోవలసినగతి పట్టినదిగదాయని తన్ను తానే నిగదించుకొననాగెను. తన మనోవల్లభుఁడు తన్నువిడిచి పోయి మరలఁ జిరకాలమునకుఁగాని రాఁడని జెలిసికొని మనోరంజని మఱిత యాతరురాలు కాఁచొచ్చెను. అందుచేత నాకాముకీ కాముకులొక్కచోట రహస్యముగాఁ గూడియనోన్యవియోగము సంభవించిన దుస్మకై భేదపడి, తమకేప్పుడుగల పరస్పరానురాగము నెప్పుడును విడువకుండునట్లు పెక్కుబాసలు చేసికొని, ఒకరినొకరు మఱవకుండుటకయి తమ దేహములలోఁ బ్రాణములున్నంతవఱ కెడఁబాయకుండునట్లు శపథములుచేసి యెంతోరులయుంగరములను మార్చుకొని

చిత్రాకాంతహృదయములతో నెడఁబాయవలసినవారయిరి. అప్పుడు కామోద్ధతుఁడు తన ప్రియురాలిసెలవు గైకొని వెడలి తనమిత్రుఁడు నివసించియున్న హస్తినాపురమునకుఁ బ్రయాణ మయ్యెను. కామోద్ధతుఁడు తనతండ్రిమాట కుత్సరముగా హస్తినాపురాధీశ్వరునిచేత సింహవిక్రముఁ డెంతో ప్రేమతో నాదరింపఁబడుచున్నాడని చెప్పిన మాట గొంకేయయినను, నిజముగానే సింహవిక్రముఁడు హస్తినాపురాధీశ్వరునివద్ద మిక్కిలి చనవరియై యాతనిప్రేమాదరముల కాస్పదుఁడై యుండెను. అంతేకాక కామోద్ధతుఁడు స్వప్నావస్థయందును నూహింపఁజాలని మఱియొకవిశేషముఁడ దటస్థించినది. సింహవిక్రముఁడు తా నావఱకు భూషించుకొనుచు వచ్చిన స్వాతంత్ర్యమును గీతంత్ర్యమును విడిచిపెట్టి యిప్పుడు తానును గామోద్ధతునివలెఁ గాముకుండయ్యెను. అతనియొద్దయన్భూత మయినమార్పును గలిగించినజాణ హస్తినాపురాధీశ్వరునికుఁగల రయినచారుమతి. చారుమతికిఁ గూడ సింహవిక్రమునియొద్ద గవ్యాజానురాగము కలిగెను. అయినను వారు తమ పరస్పరానురాగమునుమాత్రము రాజునకుఁ దెలియనీక దాఁచిరి. రాజు ప్రణీదినమును సింహవిక్రముని దనయిగటికిఁ బిలిచి యాతనియొద్దెంతో దయచూపువాఁ డయినను, తనకొమార్తెను సుయోధుఁ డనురాజకుమారుని కిచ్చి వివాహముచేయ నుద్దేశించుకొని యుండెను. ఆచిన్నవానియందు సింహ విక్రమునియందున్న సుగుణ రసికత్వాదులు లేకపోవుటచే చారుమతి సుయోధనునియందుఁ దరస్కారభావము కలదిగా నుండెను.

ఒకనాఁడు కాముకుఁడయినయీప్రతిపక్షు లిద్దఱును చారుమతి యొద్ద కేకకాలమునందేపోయినరససల్లాపము లాడుచుండఁగా, సుయోధనుఁ డన్నదానికెల్ల నన్యార్థము తీసి పరిహాసించుచు సింహవిక్రముఁ

డామెకు వినోదము కలిగించు చుండెను. ఆసమయమునందేరాజుకుండ నక్కడకుఁబోయి సింహవిక్రమునితో నతనిమిత్రుడైన కామోద్ధ తుఁడు తదాస్థానమునకు శీఘ్రముగానే రాఁబోవుచున్నాడన్న శుభ వార్తను చెప్పెను. “ఓమహారాజా ! నాకిప్పు డేమైనలోప మున్న యెడల, నామిత్రుని నెడఁబాసి యుండుట మొక్కటియే లోపము అని పలికి “నేను చొరవలేనివాఁడ నయి నాకాలమును సద్వినియోగ మునకుఁ దెచ్చుకోలేనివాఁడ నయినను, నామిత్రుఁ డాలోపము లేకుండ దాను సాహసికుఁడయి తనకాలమును జక్కఁగా నుపయోగించుకొని రూపములోను మనస్సులోను రసికపురుషుని కుండవలసిన సమస్త లక్షణములలోను పూర్ణుడయినాడు.” అని యాతనిని శ్లాఘించెను. “ఆతనియోగ్యతకుఁ దగినట్లు మన మాతని నాదరింపము. ఓచారుమఠీ! ఓసుయోధనా! మీమిద్దఱిలోను నేనీమాటలు చెప్పుచున్నాను. ఈవిషయ మయి సింహవిక్రమునితోఁజెప్పవలసినయాశ్చర్యము లేదు.” అని రాజు పలికెను. ఈమాటలు వారనుకొనుచుండఁగానే కామోద్ధతుఁ డక్కడకు వచ్చెను. అప్పుడు సింహవిక్రముఁడు తనమిత్రునిని చారుమతికిఁజూపి “ఓసుందరీమణీ! ఈనామిత్రుని నీసేవకు నాసహపరి చారకునిగా నంగీకరించి గౌరవింపుము” అని చెప్పి యాతని కామె దర్శనము చేయించెను.

ఆమెయెద్ద సెలవు గైకొని యింటికిఁ బోయి మిత్రు లిద్దఱు నొంటిగా నున్నప్పుడు సింహవిక్రముఁడు “ఓమిత్రుఁడా! నీవిప్పుడెక్క డనుండి వచ్చినావు? ఇంటికడ నందఱును సుఖి లయి యున్నారా ? నీప్రియురా లెట్లున్నది ? మీయిరువురవివాహప్రయత్న మెంతవఱకు సఫలము కావచ్చినది?” అని యడిగెను. “వెనుక నాకామకథను నేను విప్పినప్పుడెల్ల ను నీకు తల కంటగించుచు వచ్చెను. శృంగారసంభాష

ణము నీకు రుచింపదని నే నెఱుఁగుదును” అని కామోద్ధతుఁ డుత్తరము చెప్పెను. “ఓమిత్రుడా! అది నావెనుకటివార్త. ఇప్పుడు నాయవస్థయంతయు మాఱిపోయినది. కాముని దూషించినపాపమునకు పరిహారము కలుగునట్లుగా నా కిప్పుడు ప్రాయశ్చిత్తము జరిగినది. నేనప్పుడు ముందు తెలియక కాముని దిరస్కరించినపగ సాధించుటకయి కామదేవుఁడు నన్నిప్పుడు తనశరములకు గుఱిచేసి నాకన్నులనుండి నిద్రనుతఱిమి వేసినాఁడు. ఓమిత్రుడా! కామదేవునంతటిబలవంతుఁడు లోకములో నెవ్వఁడును లేడు. అతఁడు నన్ను దనబాణములచే నొప్పించి తనకు బరమవిధేయునిగాఁ జేసికొన్నందున, అతనినిగ్రహమువలనఁ గలుగుభేదముతో సమానమైనభేదమును నాతనియనుగ్రహమువలనఁ గలుగుమోదముతో సమానమైనమోదమును మఱితే వని యొప్పుకొనుచున్నాను. శృంగారప్రసంగము తప్ప మఱియొక ప్రసంగ మిప్పుడు నాకు రుచింపదు. ఇప్పుడు నాకు కామగోష్ఠి కలిగినచో భోజనముమీఁదగాని నిద్రమీఁదగాని యేయితరసుఖముల మీఁదగాని యపేక్ష యుండదు” అని సింహవిక్రముఁడు తెలియఁబలికెను.

తనమిత్రునియందు కాముఁ డటువంటిమార్పును గలుగఁజేసిన సంగతి విన్నప్పుడు కామోద్ధతుని కెంతో సంతోషము కలిగెను. కాని యొకముందుమాత్రము కామోద్ధతుని సింహవిక్రమునిమిత్రుఁ డని పిలువఁ గూడదు. ఈవఱకు సింహవిక్రమునిహృదయమునందు బ్రవేశించి యాశ్చర్యకరమయినమార్పును గలుగఁజేసినయద్భుతశక్తుడైన కాముఁడే యిప్పుడు కామోద్ధతునిహృదయమునందును బ్రవేశించి యొకవింతమార్పును గలిగింప నారంభించెను. నేటివఱకును నిర్వాజమైతిగిని సుస్థిరానురాగమునకును నునికిపట్టయి యుండినకామోద్ధ

తఁడు చారుమతి కంటఁబడిననిమిషమునుండియుఁ గామదేవునిసమ్మోహనవిద్యామహిమచేత మాటిపోయి యిప్పు డాకస్మికముగా కపటమిత్రుఁడును కృతిమానురాగుఁడు నయ్యెను. చారుమతియొక్క ముఖదర్శన మాత్రముననే యాతనిమనస్సులోని మనోరంజనిమీఁది దృఢానురాగ మంతయు స్వప్నములోని పదార్థమువలె నదృశ్యమయ్యెను; సింహవిక్రమునియెడఁగలచిరకాలస్నేహముసహితమాతనిని దనమిత్రునివంచించి త్రాణవిత్తము నపహరింపవలె నన్నప్రయత్నమునుండి మరలింపఁగలిగినది కాదు. స్వభావముచేత మంచివైన హృదయములు క్రొత్తగా దుర్వృత్తియందుఁ బ్రవేశింపఁబూనినప్పుడు సాధారణముగా పరితాపపడునట్లుగానే మొట్టమొదటఁ గామోద్ధతుని హృదయమునకుఁ గ్రాణపదమయియుండిన మనోరంజనిని విడనాడుటకును దనమిత్రునకుఁ బ్రతిపక్షుఁ డగుటకును గొంతసంశయము గలిగెనుగాని తుట్టతుదకుఁ దొంటిసద్వృత్తియంతయు నడుగంటి యను తాపలేశ మయినను లేక యాతనిమనస్సు కామపరాధీన మయ్యెను.

సింహవిక్రముఁడు తనకును చారుమతికినిగల పరస్పరానురాగాశయమును దామాసంగతి రాజునకునుఁ దెలియనీయక దాచినవిధమును సర్వమును మిత్రునితోఁజెప్పి, తమవివాహమునకు రాజునుమరించు నన్నయాశనదలుకొని యంద్రప్రస్థపురమునకుఁ బోవుటకై యారాత్రితనతోఁగూడ రాజాంతఃపురమును విడిచి వచ్చునట్లుగా చారుమతి నొడఁబటిచితి ననియు చీకటిపడినతరువాత నెవ్వరికిని దెలియకుండ సంతఃపురసౌధముయొక్క గవాక్షమునుండి దారపు నిచ్చెనయొక్క తోడ్పాటుచేత చారుమతిని వెలుపలికి దింపఁ దలఁచితి ననియుఁ దనగుట్టంతయుఁ దిలిపి తాళ్యతోఁ గట్టిననిచ్చెన నాతనిఁ జూపెను. పాణమిత్రుఁడని నమ్మి యేమియు దాచక తనరహస్య

మంతయుఁ జెప్పి వేసినతరువాతఁ దాను వెంటనే పోయి యీరహస్యమును రాజునకు వెల్లడిచేయవలెనని కామోద్ధతుఁడు తనమనస్సులో నిశ్చయించుకొనెను. కాబట్టి యామిత్రద్రోహి రాజవద్దకుఁబోయి యెన్నోమాంయనటనలు నటించుచుఁ దాను మిత్రధర్మమునుబట్టి తనకుఁ దెలిసినరహస్యమును గోప్యముగా నుంచుటకు బద్ధుఁడయి యున్నను రాజునెడలఁ దనకుఁగల ప్రేమాతిశయమును బట్టియు రాజు తనయెడఁ జూపిన యాదరవిశేషమును బట్టియు మిత్రరహస్యము నైన నివేదించుట యుత్కృష్టధర్మముగా భావించుచున్నాఁడ నని కొన్ని యిచ్చకపుమాటలాడి తరువాత త్రాళ్ళనిచ్చెన మూలమునఁ జారుమతి నంతఃపురమునుండి కొనిపోదలఁచుట లోనుగా మిత్రుఁడు తనతోఁ జెప్పినదంతయు రాజునకు విన్నవించి, యానిచ్చెనను చుట్టచుట్టి సింహవిక్రముఁడు తన బట్టలలోఁ బెట్టి తెచ్చునని యాతని గుట్టంతయు బయటఁబెట్టెను.

అకార్యకరణమును దాఁచుటకంటె మిత్రునిగుట్టు బయలఁ బెట్టుటయే యుత్తమధర్మ మని భావించినయే యతఁ డట్లుచేసియున్నట్టించి రాజు కామోద్ధతుని ధర్మపరాయణత్వమునకు సంతోషించి యాతనిని శ్లాఘించి, ఈరహస్య మెవ్వరివలనఁబయలుకుబ్బినదోసింహవిక్రమునకుఁ జెప్పక తానే యేదో మామోపాయముచేత నాతని చేతనే చెప్పించెదనని వాగ్దానముచేసెను. తనపూనికను నిర్వహించుట కయి రా జాసాయంకాలమున సింహవిక్రముఁడుపోవుమార్గమున వేచి యుండి, అతఁడు బట్టలలో నేదో దాఁచుకొని రాచనగరు కేసి తొందరగా నడుచుచుండఁగాఁ జూచి బట్టలనెత్తుగాఁ గనఁబడునది త్రాటి నిచ్చెనయని నిశ్చయముచేసికొనెను. అతఁడు తలవంచుకొని తిన్నగాఁ బోవుచుండఁగా రాజాతనిఁ బిలిచి 'ఓసింహవిక్రమా! ఎక్కడ కింత

తొందరగాఁ బోవుచున్నావు?' అని యడిగెను. 'నీయింకరాజా! మా
 దేశమున కుత్తరములు తీసికొని పోవుచున్న యొక న దేశహోదము
 నానిమిత్తమయి కానుకొని యున్నాఁడు. అతనిచే నామిత్తర కుత్త
 రములు పంపుటకయి పోవుచున్నాను' అని సింహవిక్రముఁ డుత్తరము
 చెప్పెను. సింహవిక్రముఁ డిప్పుడం దెప్పినయశ్యము వెనుకఁ గామో
 ధతుఁడతఁడైతోడెప్పినయశ్యముచకంఁట నెక్కువలాభ కారితఁ లేడు
 'ఆయిత్తరము లంతయావశ్యకములైనవా?' అని యాడడిగెను. 'కావు.
 ఏలినవారియ్యూహమునందు నేను సునిగిడినై యున్నవార్తను మా
 తండ్రిగారికిఁ దెప్పిపంపుటకంఁట నందేమియు విశేషములులేవు' అని
 సింహవిక్రముఁడు బదులుచెప్పెను. 'అంతక శు విశేష మేమియు లేక
 పోయినపక్షమున, నీవువావచ్చి గొంతెముసే పుండుము. నాతోసంబం
 ధించిన కొన్ని విషయములలో నీయూహవన కావలెను' అని రాజు
 పలికి, అతని గుట్టు బయటికిఁ దీయుటకయి యొక యుపాయము పన్ని
 దాని కుపోద్ఘాతముగా 'నేను చారుమరిని సుయోధనున కచ్చి వివా
 హము చేయనుదేశించినది నీ సలహాగుదువుకదా! నాకుండురునాయాజ్ఞ
 వినక యవిధేయురాలగు మూర్ఖపుష్టు పట్టుచున్నది. ఆచిన్నదాని
 యిప్పుటి ప్రవర్తనను బట్టి చూడఁగాఁ దాను నాకొఁమాఁగై కాన్బట్టును
 నేను తనతండ్రిని కాన్బట్టును భావించుకొన్నట్లు తోచుచున్నది.
 నామనస్సులో నున్నసంగతి నీతోఁ దెప్పుచున్నాను. గర్వితురాలయి
 యున్నదానియవిధేయవర్తననుబట్టి చారుమరిమీఁద నామనస్సు
 విక్రీణి పోయినది. నాకనుపుచుబుట్టిన చూచిన్నది నాకు బరవగుపేష్
 యురాలయి వార్ధకదశలో నాముప్పు కనుపుచుకొన్నాను. ౧ ఆయాశ
 చెడిపోయినందున నేనిప్పుడు దానిని దానియిష్టము నన్నిచపురుగున
 కిచ్చి పాపివేసి మరల వివాహ గావవలెనని నిశ్చయించుకొన్నాను.

నాయకును నాథనమునందును దానికి శౌరవము లేనందున దాని
 సౌందర్యమొక్కటియే యింక దానివరున కరణము కానిమ్ము' అని
 చెప్పెను. సింహవిక్రముఁ జానంభాషణకు నివ్వెనుపడి దాని పర్యవ
 సానమెట్లుగునో తెలిసికోలేక "ఈవిషయమున దేవరవారికి నావలనఁ
 గావలసినపని యేమి?" అని యడిగెను. "నేను వివాహమాడఁదలఁచు
 కొన్న చిన్నది మిక్కిలి చక్కనిది. ఆచిన్నదానికి నాతోమాటాడుటకే
 తగనిస్సిగ్గు. అంతేకాక యిప్పుడు నేను పెద్దవాఁడ నయి యుండుటచేత
 యశావనస్త్రీలను లోబఱచుకొనువిధమే నాచేతఁ గాకున్నది.
 ఈవిషయములో నీవు నాకు గురువ వయి కర్తవ్యము నుపదేశింప
 వలెను." అని రాజు కోరెను. ఆకాలపు యశావనపురుషులు తమ
 ప్రియురాండ్రును వశపఱచుకొని గోరినప్పుడు ప్రియవచనములు పలి
 కియు బహుమానములు బంపియు నిరంతరదర్శనములచే నాశ్రయిం
 చుట మొదలుగాఁగల కామతంత్రప్రయోగములు చేయుక్రమమును
 సమర్థకముగాఁ దెలిపి, సింహవిక్రముఁడు తనకుఁ దెలిసిన కాముక
 జనైక వేద్యము లయినరహస్యములనెల్ల రాజునకుపదేశించెను. ఆనూ
 టలువిని రాజు తాను బంపెను బహుమానముల నాసుందరి నిరాక
 రించుచున్నదనియు, ఆమెను తెండ్రి బహు జాగరూకతతోఁ గాచు
 చున్నందున పగటిపూట దూత కామేదర్శనము లభించుటయే దుర్ఘ
 టముగానున్నదనియు, పలికెను. 'అట్లయిన పక్షమున రాత్రివేళ
 దేవరవారామెను సందర్శింపవచ్చును' అని సింహవిక్రముఁడుచెప్పెను.
 ఇప్పుడు వక్తవ్యాసమునకు నచ్చుచున్నామని యెఱింగి రాజు
 "రాత్రులయం దామెయింటివీధితిలుపులు వేసియుండును. ఏమి
 చేయుదును?" అని నేర్పుతో పలికెను. మందభాగ్యుఁ డయినసింహ
 విక్రముఁ డప్పుడు "చేయవలసినదేమున్నది? మీరొక త్రాటినిచ్చెనను

సంపాదించి రెండవకంటివా రెఱుంగకుండ రాత్రివేళ దానితోఁజ్ఞులు
 చేత శయన గృహముయొక్క గవాక్షమున కెగఁబ్రాక పడకగదిలో
 బ్రవేశింపవచ్చును” అని యాలోచన చెప్పి, ‘కావలసినయెడల
 దారపు నిచ్చెనను దేవరవారికి నేరొకటి సంపాదించి యిచ్చెదను.
 దానిని మీరిటువంటి దుప్పటిలో దాచుకొని పోవచ్చును” అని
 తా నప్పుడు కప్పుకొన్నదుప్పటమును రాజునకుఁ జూపెను. ఏదో
 మిషకల్పించి పయిబట్టఁదీసి లోపల దాచుకొన్న నిచ్చెనను జూడ
 వలె నన్నతలంపుతోనే యీకథ నుతను నడుపుచున్నరా జప్పుడు సమ
 యము దొరకఁగానే ‘నీదుప్పటి నాకెరు విమ్ము’ అని పలికి యాతని
 పయిబట్టను లాగెను. ఆతనిపయిబట్ట లాగఁగానే యాదుప్పటిలో
 నుండి తాటినిచ్చెనమూత్రమే కాక చారుమతి యాతనిపేర వ్రాసిన
 యుత్తర మొకటిగూడ క్రిందబడెను. రాజు వెంటనే యాయుత్తర
 మును బుచ్చుకొని విప్పి చదివెను. ఆయుత్తరములో నాటిరాత్రి
 ముహూర్తముపెట్టి వారుద్దేశించుకొన్న కామయాత్రానిర్గమనవిధాన
 మంతయు వ్రాయఁబడి యుండెను. అప్పుడు రాజు తానాతనికిఁ జేసిన
 యుపకారమునకుఁ బ్రతీఫలముగా నతఁడు కృతఘ్నుఁడయి తన
 కొమార్తెను రహస్యముగా లేవదీసి యెత్తుకొని పోదలఁచుకొన్న
 దునకయి దూషించి, ఆతఁడు తత్త్వణమే తనమందిరమును విడిచి
 పోవునట్లుత్తరువుచేసెను. కాబట్టి సింహవిక్రముఁడు తనహృదయ
 వల్లభయైన చారుమతి నొక్కసారిచూచి సెలవుపుచ్చుకొనుటకై న
 నోచుకోక యారాత్రియే పురమువిడిచి వెడలవలసినవాడయ్యెను.

ఈప్రకారముగా నిక్కడ హస్తినాపురములోఁగామోద్ధతుఁడు
 సింహవిక్రమునిఁ జెఱుపుటకయి ప్రయత్నించు చుండఁగా, అక్కడ
 సయోధ్యలో మనోరంజని కమోద్ధతునివిరహమున కోర్కెజాలక

పరితపించుచుండెను. అందుచేత నామె కామోన్మత్తయ్యి కృత్యా
 కృత్య పరిజ్ఞానమును స్వగౌరవమును మఱచి యయోధ్యానగరమును
 విడిచి తన హృదయవల్లభుని జేరుటకయి హస్తినాపురమునకుఁబోవ
 నిశ్చయించుకొని, త్రోవలో నేమియు నపాయము రాకుండఁ దానును
 దనపరిచారిక యైనకలభాపిణియుఁ బురుషవేషములు వేసికొని
 బయలుదేరి కామోద్ధతుని మిత్రద్రోహమువలన సింహవిక్రముఁడు
 దేశమునుండి వెడలఁగొట్టబడిన తరువాత నల్పకాలములోనే హస్తినా
 పురమును జేరిరి. మనోరంజని మధ్యాహ్నవేళకు హస్తినాపురము
 చేరి యొకసత్రములోఁ బ్రవేశించి, తనచునస్సంతయు ప్రాణనాయకుఁ
 డైన కామోద్ధతునిమీఁదనే యున్నందున వివిధాంశములనుగూర్చి
 మాటాడినయెడల నడుమఁ దనప్రియునివార్తయేమైనఁ దెలియునేమో
 యనుభ్రమచేత సత్కాంక్షకారితోఁ బురమునందలి నానావిషయ
 ములను గూర్చి సంకల్పింప నారంభించెను. స్వభావముచేత దయా
 ర్ధ్రహృదయుఁడైన యాసత్కాంక్షకారి బాహ్యవేషమునుజూచి సుందర
 పురుషుఁడిని భ్రమించిన యామెయొక్క మనోరంజకములయినమృదు
 భాషణములకు సంతోషించి, అతఁడు మహావంశజాతుఁ డనియూహించి
 ముఖచిహ్నములవలన నాతనిమనస్సు విచారాయుత్తమయి యున్నట్లు
 కనిపెట్టి యారాత్రి యాపట్టణములో జరగఁబోయెడి యొక సంగీత
 వినోదమున కాతనిని దనవెంట రమ్మని వేడుకొనెను. నాటిదినము
 మనోరంజని విచారముతో నున్నందుకు హేతువు తానవివేకినియై
 చేసిన యీశాహసకార్యమును గుఱించి కామోద్ధతుఁ డేమనుకొనునో
 యన్నచింతయేకాని వేఱ కటికాదు. తానెప్పుడును స్వగౌరవమును
 నిలుపుకొను మానవంతురాలుగా నుండుటచేతఁ దనయం దతఁ డధి
 కానురాగము గలవాఁ డయి యుండుటనుబట్టి యిప్పుడు చూపిన

తొందరపాటువలనఁ దా నాతనిదృష్టియందు చులుకనగునని భయ
పడఁ జొచ్చెను. ఆమెముఖ మిప్పుడు విచారగ్రస్తమయి కనఁబడుట
కిదిగో కారణము. గానవినోదమునకుఁ బోయినయెడలఁ దన
ప్రియుఁ డక్కడ, గనఁబడునేమో యనునాశచేత మనోరంజని
సత్రాధికారి పిలువఁగానే పాటవినుటకయి యాతనివెంటఁ బోవుట
కొప్పుకొనెను.

అయినను సత్రాధికారితో నామె పాటవినుటకయి రాజగృహ
మునకుఁ బోయినప్పుడు దయాఘోషమున యాసత్రాధికారి యుద్దేశిం
చిన దానికంటె విరుద్ధఫలము కలుగుట సంభవించెను. ఆమె యక్క
డకుఁ బోయి చూచునప్పటి కస్థిరుఁ డయిన తన హృదయవల్లభుఁడే
యచ్చట చాదుమతియొక్క వేడుకకొఱకు శృంగారసీతములను బాడు
చుఁ దనవలపును దెలిపెడువూట లామెనుగూర్చి పలుకుచుండుట
కంటఁ బడి యామెకు దుస్సహ మయినమనోవేదనను గలిగించెను.
ఆసమయమునందు చాదుమతి తలుపు తెరిచిఁగూచి తన్ను నమ్మిన
ప్రియురాలిని పరిచాపము పాలుచేసి విడిచిపెట్టినందునకుమిత్రుఁడయిన
సింహవిక్రమునియెడల ద్రోహము చేసినందునకు కామోద్ధతుని
దూషించి, అతని సత్సత్త్వములను విననొల్లక తలుపు మూసికొని
సంగీతశాల విడిచి లేచిపోయెను. చాదుమతి సింహవిక్రమునిమీఁద
బద్ధానురాగము గలదయినందున, మిత్రవంచకుఁ డయిన కామోద్ధతుని
మాట యన్న నామెకు తల కంటఁగించుచుండెను. అప్పుడు తనకంటఁ
బడినదానినిబట్టి మనోరంజని కామోద్ధతునిప్రేమకు నీళ్లు వదలు
కొన్నను, ఆతనిమీఁద దనకుంగల ప్రేమపాశమును మాత్రము తేగఁ
గోయలేదు. తనప్రియునియొక్క సేవకుఁ డొక్కఁడు క్రొత్తగా నతని
కొలుపు విడిచినాఁడని తెలిసికొని, మిత్రుఁడయినసత్రాధికారి తోడ్పా

ఓచేతఁ గామోద్ధతుని వద్ద భృత్యపదమునందుఁ గుదిరెను. కామోద్ధతుఁ డానూతనభృత్యుఁడు మనోరంజని యని ఖేలిసికోలేక, పురుషవేషములో నున్నయామెనే యుత్తరములును సూడిదలు నిచ్చి చారుమతియొద్దకుఁ బంపుచుఁ దుద కయోధ్యానగరమును విడుచునప్పుడామె తన సంస్కరణార్థముగా నిచ్చినయుంగరమును సహిత మామెచేతనే పంపెను.

ఆయుంగరమును బట్టకొని మనోరంజని కామదా సనుపేరుతో చారుమతియొద్దకు వెళ్ళినప్పు డాయువతీరత్న మాతనిసందేశమును నిరాకరించుటచేత మనోరంజని కపరిమితానందము కలిగెను. అప్పుడు మనోరంజని చారుమతితోఁ గామోద్ధతునిగూర్చియుఁ నతఁడు విడిచిపెట్టిన ప్రియురాలయినమనోరంజనినిగూర్చియు ముచ్చటించుటకారంభించెను. సమయముచూచి యామెయాత్మస్తుతియం దిష్టములేనిదయినను మనోరంజని గుణసంపదను గొంచెము జ్ఞాపించి యామెను దానెఱుఁగుదు ననియు, ఆమెకుఁ గామోద్ధతునిమీఁద నపరిమితానురాగము కల దనియు, దయమాలిన యాతనియనాదర మామెకు మనోవధ్యను గలిగించుననియుఁ జెప్పి, ఆమెయేతానయినట్లు సూచనగా “మనోరంజని నాయంతపోషుగుండును; ఆమె ముఖమును నామొగమువలెనే యుండును; ఆమె కన్నులతీఱును కురులయొప్పిదమును నావానివలె నుండును. వేదోల? ఆమెనుజూచినన్నఁజూచినవారు నేనేయామెనని తలంచవచ్చును” అని దానాపురుషవేషములో సహితము మనోహరముగా నున్నందునఁ జారుమతియొక్క మనస్సున కెక్కునట్లుగాఁ దెలిపెను. మనోవల్లభుఁ డన్యాయముగా విడనాడినందునమనోరంజనినిగూర్చి జూలిపడినదయి చారుమతి యాయుంగర మామె తనచేతి కియ్యఁబోయినప్పుడుపుచ్చుకొనక “ప్రాణముబొందిలో నున్నంతవఱకు

విడువవలదని ప్రియురాలు తనచేతికిఁ బెట్టినప్రాణపదమయిన ముద్దు టుంగరమును నాకుఁబంపుట కామోద్ధతుని కెంతయు నవమానకరము. ఈయుంగరమును మనోరంజన తనకిచ్చిన దని యతఁడే నాతోఁ జెప్పి నాడు. కాఁబట్టి యీయుంగరమును నేను నాచేతితో ముట్టుట కయిన కొడఁబడను. పాపము ! నీ వాచిన్నదానిని గూర్చి జాలిపసు చుండుటచేత నీమీఁద నాకుదయపుట్టుచున్నది. ఇదిగో వరాలమూట మనోరంజనిపేర దీనిని నీకిచ్చుచున్నాను. ఓబాలుఁడా! దీని నంగీకరింపుము.” అని సువర్ణములతో నిండినయొకమూటను గామదాసున కిచ్చెను. ఈమంచిమూటలు తనకు సపత్నిగా భావింపఁబడిన సుందరి నోటినుండి వచ్చుటచేత, విరాళ చెందుచున్న యామనోరంజని మనస్సు నకుఁ గొంత ధైర్యోత్సాహములు కలిగెను.

ఇక్కడ సింహవిక్రముఁ డెక్కడకుఁ బోవుటకును తోచనివాఁ డయి దేశమునుండి వెడలఁగొట్టఁబడి యిటువంటి యవమానముతోఁ దనతండ్రిగృహమునకుఁబోవుటకీష్టములేక, తనప్రాణధనమయిన చారు మణిని విడిచివచ్చిన హస్తినాపురమునకు సమీపమున నున్నయరణ్య ములో సంచరించుచుండఁగా నాశనిని దొంగలు చుట్టుకొని యాతని వద్ద నున్నధన మిమ్మని పట్టుకొనిరి. అప్పుడు సింహవిక్రముఁడు తాను కీష్టములపా లయి యూరు విడిచి యడవులఁ బడి తిరుగుచున్న భాగ్య హీనుఁడ ననియు, తాను గట్టుకొన్నవస్త్రములు దక్కఁ దనవద్ద నితర ధన మేదియు లేదనియు, వారితోఁజెప్పెను. ఆదారిదోపుడుకాండ్రతఁ డాపదలో నున్నవాఁడనిఁ బలికికొని, ఆతని సాహసవర్తనమునకును గండ్లిరాకారమునకును సంతోషించి, అతఁడు తమలోఁ గలిసినయెడలఁ దమ కాతని నాయకునిగా నేర్పఱుకొని యాతనియాజ్ఞకు లోబడి యుండెద మనియు, అతఁ డెందు కొప్పుకొననిపక్షమునఁ దా ముతనిసి

జంపెదమసియుఁ జెప్పిరి. అప్పుడు సింహవిక్రముఁడు మహావిరక్తుడయి
తనస్థితి గోమయినను లక్ష్మముచేయనిస్థితిలో నున్నందున, స్త్రీలను
బీదవాండ్రను వారు వధింపకుండెడుపద్ధతిమీఁద వారికి నాయకుఁడుగా
నుండుట కొప్పుకొనెను. విధివశముచేత నీప్రకారముగా దొంగలకు
నాయకుఁడుగా నున్న కాలములో సింహవిక్రముని చారుమతి కలిసి
కొనుట తటస్థించెను. సుయోధనుని వివాహము చేసికోవలసినదని
తండ్రి నిర్బంధపఱుపఁజొచ్చినందునఁ దనప్రియుఁ డింద్రప్రస్థపురమును
గూర్చి పోయినాఁడనివిని చారుమతి చూసింహవిక్రము నచ్చటఁగలిసి
కోవలెనని నిశ్చయముచేసికొనెను. అతఁడు మొట్టమొదట నింద్రప్రస్థ
మునకుఁబోవ నుద్దేశించుకొన్నను పోక దైవికముగా దొంగలకు
నాయకుఁడయి వారి కర్జస్యములలోఁ దానుచేరక వారు తనకిచ్చిన
యధికారమునుబట్టి వారుదోచుకొన్న పాంఘులవిషయ మయి దయ
చూపునట్లు వారిని నియమించుచు నీయరణ్యములోనే యుండెను.
అప్పుడు చారుమతి తనతండ్రిగృహమునుండి యెట్లొ తప్పించుకొని
పాటిపోయివచ్చి, తోవలోనాత్మసంరక్షణార్థముగా నుపయోగపడుట
కయి దీనవత్సలుఁడను పేరుగల ముసలిసేవకుని దనకుసహాయునిగా
జేసికొని, సింహవిక్రముఁడును దొంగలును నివసించుచున్న యీయర
ణ్యమార్గమునఁ బ్రయాణమయి పోవుచుండఁగా దొంగలలో నొకఁడు
చారుమతిని పట్టుకొనెను. ఆ తస్కరుఁడు దీనవత్సలుని గూడఁ బట్టు
కొనియుండ నుగాని యతఁడు వానికందక తప్పించుకొనిపాటిపోయెను.

చారుమతిని పట్టుకొన్నదొంగవాఁ డామె భయముచేత వడ
వడ వడకుచుండుటచూచి కొంచెము జాలిపడినవాఁడయి తా నామె
కేమియు హనిచేయక తన యజమానుఁడున్న గుహయొద్దకుఁ దీసికొని
పోయెద ననియు, తమనాయకుఁ డుదారహృదయుఁ డయి స్త్రీలయెడ

దయఁగూపు స్వభావముగలవాఁడగుటచేత భయపడవలసిన పని లేదనియుఁజెప్పి యామె నూజిడించెను. దొంగలగురువు రక్షించు నని చెప్పినమాటలయందు విశ్వాసము లేనిదయి చారుమణి వానివెంటఁ బోవుచు “ఓసి హావిక్రమా ! నీనిమిత్తమయి నే నీశ్రమకంతయు సహించుచున్నాను” అని దోడువ మొదలుపెట్టెను. చారుమణితప్పించు కొని పాటిపోయినవార్త విని కామోద్ధతుఁడు పురుషవేషముతోఁ దన్ను సేవించుచున్న మనోరంజని తనవెంటరాఁగా బయలుదేలి చారుమణిని పట్టుకొనుటకయి యప్పుడే యీ యరణ్యమునకు వచ్చెను. ఆమె యాతస్కరునిచేతఁ దననాయకుని నివాసమునకుఁ దీసికొనిపోఁబడు చుండఁగా కామోద్ధతుఁడెడ్డమువచ్చి చారుమణిని దొంగలయుపద్రవమునుండి విడిపించి, ఆమె జడుపుతీట్ల దొంగలనుండి తన్నురక్షించిన యుపకారమునకయి కృతజ్ఞతాసూచకము లయినమాట లాడుటకయి యవకాశము కలుగకమునుపే తన్ను వివాహమాడుమని నిర్బంధించి యామె నునస్సునకు వేదనకలిగి పనారంభించెను. ఈప్రకారముగా నతఁ డామెను బలవంత పెట్టుచున్నప్పుడు మనోరంజని యాతనిసరసనే నిలుచుండి, అతఁ డామెవిషయమయి యంతకు ముందుచేసినమహోపకారమువలనచామెమనసుకరగి మెత్తపడనేమోయని సంశయగ్రస్తురాలయి గుండెలుకెబిడఁబొట్టుకొనఁగా నామెప్రత్యుత్తరమునెదురుచూచుచుండెను. వారందఱు నల్లుడఁగా దొంగలెవ్వరో యొక స్త్రీని పట్టుకొన్నవార్తవిని యామెను విడిపించి యోదార్చవలెనన్న వేగిర పాసుతోసింహవిక్రముఁడొకస్మికముగానక్కడకుఁబరుగెత్తుకొనివచ్చెను. ఆతఁడు వచ్చునప్పుడికి తన్నేయిమ్మని కామోద్ధతుఁడు చారుమణిని దీనముగా వేడుకొనుచుండెను. తాను జేయుచున్న ద్రోహము ప్రత్యక్షముగా మిశ్రునికంటఁ బడినందున, కామోద్ధతుఁడు లజ్జలో

మునిగిపోయి తలయెత్తుకోలేక తనయంతరాత్మ తన్ను బాధింప
 నారంభింపఁగాఁ బశ్చాత్తప్తుడఁగు యప్పుడే తన యుద్యమమును వద
 లుకొని కన్నులనీరు కాలువలుగట్టి నేప్పుచు సింహవిక్రముని పాద
 ములమీఁదఁ బడి తనయపరాధమును తుమింపుమని వేడుకొనెను.
 సింహవిక్రమునిది దయాపూరిత మయిననిర్మలహృదయ మగుటచేతఁ
 దన కాయము చేసినయపకారమును మన్నించుటయేకాక యతనిని
 గొంగిరియట్లు మరల తనమిస్రనిగానంగీకరించి, ‘ఓమిస్రఁడా? ప్రమా
 దముచేత నీవు నాయెడల జేసినద్రోహమును పూర్ణముగా మఱచి
 పోవుటయే కాక నీవు పశ్చాత్తప్తుడవయి దుఃఖించుచుండుటచేత
 నీదుఃఖోపశమనార్థముగా చారుమతిని నీకు వదలివేయుటకు సహితము
 నిశ్చయించుకొన్నాడను’ అని మిత్రవాత్సల్యముయొక్క యుద్రేక
 ములో సింహవిక్రముఁడుపలికెను. అనఁగాఁట చెవినిబట్టినతోడనే మిత్ర
 వాక్యము నూతిచేసికొని కామోద్ధుఁడు చారుమతిని స్వీకరించు
 నన్నభయముచేత నిలువెల్లను జెమర్చి దేశముకంపింపఁగా సేవక
 వేషముతోఁ బూర్వమున నిలువ బడి యున్నమనోరంజని మూర్ఛిల్లి
 మొదలునొకకినకదళీశగువునలె నేలఁ గూలెను. అప్పుడొక్కడనున్నవా
 రందఱును శైత్యోపచారములు చేసి మనోరంజనిని మూర్ఛ
 తేర్చుచుండిరి. అనఁచుచుచున కామూర్ఛయేరాకయుండిన పక్షమున
 తన మనోవల్లభుఁడు తన్ను మనఃపూర్వకముగా నొరులపాలు చేయు
 నని విశ్వసించుట దుర్బుటమేయనునను చిరకాలము చిలుకను గాపాడి
 కడపట మూర్ఖులమువాత వేయఁబోచినట్లు తన్నుఁ దన హృదయేశ్వ
 రుఁడు కామోద్ధుఁని కిచ్చిన సన్నవాక్యమునకు చారుమతి మన
 స్సేఁగో భేదపడి యుండును. మనోరంజని యింతలో మూర్ఛతేటి
 “నాయకమూనుఁడు చారుమతి కిమ్మన్నయుంగరము నియ్యమఱచి

పోయినాను” అని తనచేతియుంగరమును జూపెను. అప్పుడు కామోద్ధతుడు వెనుక మనోరంజని తనకిచ్చినట్టియు, దా నిప్పుడు చారుమతి కంపినట్టియు నుంగరమును మాత్రమే కాక తాను మనోరంజని కిచ్చి వచ్చినయుంగరమును గూడఁ దనభృగ్యునివేలియందుఁజూచి శోక సంతప్తుడయి గ్రుడ్లనీరు గ్రుక్కుకొనుచు “ఓ కామదాసా! ఇది నేను మనోరంజని కిచ్చినయుంగరము. ఇది నీకెల్లు వచ్చినది?” అని యడిగెను. “అది నాకు మనోరంజనియే యిచ్చినది. ఈయుంగరము పట్టుకొని మనోరంజనియే యిక్కడకు వచ్చినది” అనియూ కామదాసుఁడు తిరమిచ్చెను. అప్పుడు కామోద్ధతుడు తెప్పవల్పక కామదాసు మొగమువంకఁ గొంతసేపు తేజోపాటఁజూచి తనయీసేవకుఁడే మనోరంజని యగుట కనిపెట్టెను. అందుమీఁద నతఁడు తాను జేసిన యకృత్యమునకు సిగ్గును దననిమిత్తమయి యన్నిశ్రమల కోర్చి యితదూరము మనోరంజని తన్ను వెదకుకొనుచువచ్చినందుకుసంతోషమును బొందినవాడయి తన కామమీఁద నుండిన వెనుకటిప్రేమ యంతయు నిప్పుడు ద్విగుణమయి మనస్సునందు మరలఁ బ్రవేశింపఁగా, చారుమతిని సింహవిక్రమునకు విడిచిపెట్టి తాను మనోరంజనిని గ్రహించుటకు సంతోషపూర్వకముగా నంగీకరించెను. ఈప్రకారముగా సింహవిక్రముఁడును కామోద్ధతుఁడును తమ పునర్మైత్రీకి సంతోషించి తనుప్రియురాండ్రకుఁ దమమీఁదఁగల నిర్భరానురాగమును మెచ్చి యానంది చు చుండఁగా నింతలో నాకస్మికముగా సచ్చక్షికి చారుమతిని వెదకుకొనుచు రాజును సుయోధనుఁడునువచ్చి వారికి మఱియొక యదృష్టమును బుట్టించిరి. అయిదుపురిలో సుయోధనుఁడు ముందుగా సచ్చక్షికి వచ్చి “ఈమె నాప్రాణధనము” అని పలుకుచు చారుమతిహస్తమును గ్రహింపఁబోయెను. అప్పుడు సింహవిక్ర

ముఁడు ముందుకు వచ్చి గంభీరస్వరముతో “ఓయీసుయోధనా !
దూరముగా నుండు. చారుమతి నీసా మ్మని యింకొకసారి పలికి నీ
వీమెమీఁదఁ జెయివేసితివా, నీప్రాణములు నీవి కావు. కాలసర్పము
వలె నీప్రాణవాయువులను పానముచేయుటకై తమకపడుచున్న
నాచేతిలోనియీఖడ్గమును నూచి మఱి యీమెను దాఁకుటకు సాహ
సించు” మని యదలించెను. సుయోధనుఁడు పిఱికిగుండె కలవాఁ
డగుటచేత నాతనిశూరవాక్యములకు జడిసి వెనుకకు తొలఁగి “నా
కీకాంత యక్కఱలేదు. తనమీఁద వలపులేనికాంత నెవ్వఁడో బుద్ధి
హీనుఁడుగాని యాసింపఁడ.” అని పలుకుచు దూరముగాఁ బోయి
నిలుచుండెను.

అదిగూచి ధైర్యశాలియైనరాజు మహాకోపముతో “నీవెంత
వఱకును చారుమతివిషయమయి యంతకృషిచేసి యిప్పుడు స్వల్ప
కారణముపయిని భయపడి విడుచుట సిగ్గులచేయు” అని సుయోధను
నితోఁ బలికి, తరువాత సింహవిక్రమునివంకఁదిరిగి “ఓసింహవిక్రమా!
నీ ధైర్యసాహసములకు సంతోషించినాను. నీవు చక్రవర్తిని నైనను
వరించుటకుఁ దగినవాఁడవు. నీవే చారుమతిని జేపట్టుట కర్హుఁడవయి
నందున నేనిప్పుడు నీకు దీనిని కన్యాదానము చేయుచున్నాను” అని
దయారస మొలుకఁ బలికెను. అప్పుడు సింహవిక్రముడు మహావినయ
ముతో రాజుపాదములకు మ్రొక్కి, ప్రీతిపూర్వకముగా నతఁ డిచ్చిన
యమూల్యకన్యాదానమును మిక్కిలికృతజ్ఞతతోఁ బ్రతిగ్రహించెను.
అంతరువాత మగచినమయము చూచి సంతోషరసాక్రాంతస్వాంతుఁ
డై యున్నభూకాంతునితో సింహవిక్రముఁ డరణ్యమునందుఁ దగ
సహవాసులుగా నున్నతస్కరులను క్షమించి మరలఁ బురమునందు
వసింప ననుజ్ఞ యియ్యవలసిన దని చెప్పి వేడుకొనెను. వారందఱును

ఘోరపాతకములు చేసినవారుగాక సింహవిక్రమునివలెనే రాజాగ్రహమునకుఁ బాత్రుడగుటచేసే పురము వెడలఁగొట్టబడిన వారగుటచేత రాజులునిష్కర్షణ నంగీకరించి వారిని మన్నించి మరల యధాప్రకారముగాఁ బురమునందు వసించుట కుత్తరు విచ్చెను. కామప్రేరితుఁడయి మిత్రదోహమున కొడఁబడిన కామోద్ధతునిపాపమునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తిముగా నతఁ డాడినయసత్యములను కామప్రేరణచేతఁ బ్రియురాలివిషయ మయి చేసినయకృత్యమును సర్వమును రాజుముందఱ నేకదపుపెట్టునట్లుగా శిక్షవిధించి, అతఁ డాప్రకారముగాఁ జేసి మనస్తాపమును లజ్జయుఁ బొందఁగా నతని క'శిక్ష చాలునని భావించి యందఱును గలిసి పురమునకుఁబోయిరి. అట్లుతరువాత హస్తినాపురమునందు సింహవిక్రమునికిని చారుమంత్రినిమాత్రమేకాక కామోద్ధతునికిని మనోరంజనికిని మహావైభవముతో వివాహమహోత్సవములు జరగెను.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు

అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతీ చరిత్ర
- 2 చంద్రమతీ చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజ్యము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భీ విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విష్ణోరియా మహారాజు
చరిత్రము
- 2 సతీహితజోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 శ్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాక్రాపదీసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేహరోగ్యధర్మజోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క

పరమార్థము

10 వైరాగ్యము

11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు

12 వర్ణము

13 హిందూమతములు

14 స్వయంకృషి

15 సకాయకష్టకర్మలు

16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు

17 ఐకమత్యము

18 దానములు

19 శ్రీపునర్వివాహచరిత్ర

20 శ్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము

21 శ్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానస్థితులు ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము 5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదినీ 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు పదియవ సంపుటము
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	1 పూర్వాంధ్రకవులు
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	2 మధ్యకాలపు కవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	పదకొండవ సంపుటము
6 ,, రెండవభాగము	స్వీయచరిత్ర
7 ,, మూడవభాగము	
8 శంకారాచార్యులు	
9 బనవరాజు గవరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

ప్రక్షకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని ప్రాసిన బడయగలరు.

పద్ధి నీ ప్రభా కరము

గృంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-4-0]

కీర్తి శేషులైన రావు బహద్దూరు
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్రహసనములు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహోపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కౌతుకవర్ధిని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నాటకములు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాణి పత్యము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వచన ప్రబంధములు
- పద్య కావ్యములు
- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 2 ,, రెం॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రసికజనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధభారత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాగిల్పిన్

పద్మినీ ప్రభాకరము

గ్రంథకర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు

౧. వసుదేవుడు—పాండ్యదేశపురాజు మంత్రులలో నొకడు; పద్మిని తండ్రి.
౨. ప్రభాకరుడు—పాండ్యదేశ సేనాధిపతి; పద్మిని భర్త.
౩. మిత్రపాలుడు—ప్రభాకరుని మిత్రుడు.
౪. దుష్టబుద్ధి—పాండ్యదేశపుసేనలో నొకనాయకుడు.
౫. శూరవర్మ—పాండ్యదేశపు సేనానాయకులలో నొకడు.

స్త్రీలు

౬. పద్మిని—వసుదేవుని కూతురు; ప్రభాకరునిభార్య.
౭. రాధిక—దుష్టబుద్ధిభార్య.

పద్మినీ ప్రభాకరము

మధురాపురమునందలి మహాధనసంపన్నుఁ డయినవసుదేవుఁ డనుమంత్రిశిఖామణికి గుణవతియు రూపవతియు నై నయేకపుత్రి పద్మిని యను కన్యామణి కలదు. ఆచిన్నదానియొక్క సుగుణసంపదనుబట్టియు ధనసంపదనుబట్టియు రాజకుమారు లనేకు లాచిన్నదానిని పాణిగ్రహణముచేసికోవలె నని యాశవహించి వేచి యుండిరి. అయినను తన్నాశించియున్నరూపలావణ్య సంపన్నులయిన స్వదేశస్థులగు రాజపుత్రులెవ్వరును పద్మినికి దుచింప లేదు. శరీరసౌందర్యమునకంటె మనస్సౌందర్యము నధికముగా గారవించెడి యాచిన్నది చిన్నప్పటి నుండియు తనతండ్రియింటికి వచ్చుచు బీదదశనుండి స్వశక్తిచేత క్రమక్రమముగా గొప్పస్థితికి వచ్చి యున్నపరదేశస్థుఁ డగునొక నల్లని క్షత్రియవీరునిమీఁద తనమనసు నిలిపెను. అతనిపేరు ప్రభాకరుఁడు. అతఁడు తనసద్వర్తనముచేత వసుదేవుని యనుగ్రహమునకు పాత్రుఁ డయి యాతనిదయవలననే తా నిప్పు డున్న యున్నతస్థితికి వచ్చినవాఁ డగుటచేత పలుమా తాతనిగృహమునకు వచ్చుచుఁ బోవుచుండెను.

హీనదశనుండి వచ్చిన యటువంటిపురుషుని భర్తనుగా వరింప నపేక్షించినందున కయి పద్మినిని మనమంత నిందింపవలసినపని లేదు. ఒక్కనల్లరూపును దూరముగా నుంచినపక్షమున, లోకములోని యుత్తమోత్తమకన్యను చెట్టపట్టుటకుసహిత మర్హత నిచ్చెనుగుణ సంపదలో నాప్రభాకరునివద్ద లోప మనుమాత్రమును లేదు. అతఁడు మహాధైర్యశాలియైనవీరభటుఁడు; బౌద్ధులతో జరిగినఘోరయుద్ధము లలో నతఁడు పాండ్యదేశపుసేనలోఁ గొలుపుండి తనధైర్యశౌర్యము

లను జూపి, నిరుపమానపౌరుషముచేత రాజానుగ్రహమునకుఁ బ్రాప్తుఁడయి సేనాధిపత్యమును బొందుటచేఁకాక జనులవిశ్వాసగౌరవములకును స్థాన మయ్యెను.

అతఁడు గౌర్యమున బహుదేశములు పరిగిసవాఁడగుటచేత పద్మిని యాతని దేశాటనవృత్తాంతములను వినుట కత్యంతాభిలాష కలదయి యాతని నడుగు చుండును. అతఁడు చిన్నతనములో తాను పడిన కష్టములను, తా నప్పుడప్పుడు చేయుచువచ్చిన యుద్ధములను మొట్టను సముద్రముమీఁదను తాను బొందినయాపదలను, తా నాయాపదలను తప్పించుకొన్న సాక్షాత్కారములను, శత్రువులు తన్ను చెఱఁబెట్టిగాఁగించిన విధమును, తాను పరిగిస దేశములయందు మేఘ మండలము నగుపర్వతములలోను మహారణ్యములలోను దాను జూచినవంతలను, ఆయా దేశ జనులవిచిత్రవర్తనములను, మృదుమధుర వాక్యములతో హృదయాకర్షకముగాఁ జెప్పుచుండఁగా నాచిన్నది యత్యాసక్తితో వినుచు నహహ నెవ్వనైనఁ బిలిచినచో వేగిరపాఁతుతోఁబోయి లోపలగృహకృత్యములను నిర్వహించి యప్పుడే మహావేగమున మరల వచ్చి యతనిని వాఁకై నృపాసముచేత తన చెవులను దరువుకొను చుండును. ఆచిన్నది చెఱకనాఁడు నావకాశముగాఁ గూరుచుండి యాతనిని బిలిచి తా నావల కప్పుడప్పుడు భాగభాగములుగా వినుచు వచ్చిన యాతనిచరిత్రమునంతను మొదటినుండియు నొక్కసారిగా పూర్ణముగా వినిపింపుమని యడిగెను. అతఁ డది సందుచేసి కొని తనకథను చెప్ప మొదలు పెట్టి జాలిపూర్ణముగా తనచిన్ననాటి కష్టకథలను సమమనమున వర్ణించు పలుమాఁదా మెకన్నులనుండి నీరు వచ్చునట్లు చేసెను. అతఁడు తనకథను ముగించునప్పటి కాయాతని శ్రమకు జాలిపడినట్లుగాఁ గొన్నినిట్టూర్పులుపుచ్చి యాచిన్నది కథ

సంతాపకరముగాను వినోదకరముగానుగూడ నున్నదని పలికి. తన
యం దనుగ్రహించి యావించిమును శ్రమపడి చెప్పినందునకయి తన
కృతజ్ఞతను దెలిపి, ఆకథ దయారసలేశముగల రసికురా లయినకస్య
విన్నపతమున తత్క్షణము వలచి వరింపఁగోరునంతయింపుగాఁ జెప్పఁ
బడిన దని యాతనినేర్పును జ్ఞాఘోషించెను. ఇట్లాచిన్నది లజ్జావినయ
శృంగారచేష్టలతో తనవలపును సూచింపఁగా నతఁడు గూఢమయిన
యూమె మనోభావమును గ్రహించి, తన కామెమీఁదఁ గలిగిన
గాఢానురాగమును తేటపఱచి తంత్రీయైఁబడి లేకుండ రహస్యముగా
గాంధర్వవివాహమునఁ దన్ను వరించుట కాకన్యారత్నముయొక్క
యంగీకారమును బొందెను.

తనరూపవిశేషముగాని ధనవిశేషముగాని తన్ను వసుదేవుఁ
డెల్లునిగా నంగీకరించునని యాశ పెట్టుకొనుటకు తగినంత గొప్పవి
కావని యతఁడు దృఢముగా నెఱుఁగును. అయినను వసుదేవుఁడు
తనకొమాఁక్కి తనయిచ్చవచ్చిన రాజపుత్ర నివరించుటకు స్వాతంత్ర్య
మిచ్చి యుండెను; అన్వాతంత్ర్యమునుబట్టి యాచిన్నది ముత్రిపదమున
కర్ణుఁ డయిన తనబుధునర్థములోని యొక రాజకుమారుని భర్తనుగాఁ
గోరుకొనునని తలఁచియుండెనేకాని విదేశస్థుడైన యాకులముతక్కువ
వానిని వరించునని యతఁడు స్వప్నావస్థయందు యినను దలఁచియుండ
లేదు. ప్రభాకరుఁడు రూపమునందు నల్లనివాఁడే యయినను పద్మిని
యాతనిచర్మమును జూచి మోహింపక శూరత్వాదిగుణములను
కామించి తన హృదయము నానానికర్పించి తన భవప్రాణముల నాతని
పాలుచేసెను. అనేకములైన యాతనియొద్దముగిణములనుబట్టియే
పద్మిని యాతనియందు బద్ధానురాగము గలదయినందున, తనతోడి
రాచకన్న లందఱును సామాన్యముగా విరసభావముతోఁ జూడఁదగిన

యాశనిశరీర నైర్మల్యమునుసహితము లఘుదృష్టితోఁ జూడక యా
కాంతాతిలకము తన్నువరించి ధన్యులు కాదలఁచుకొనియున్న రూప
లావణ్యసంపన్న లయిసస్వజాతిరాజకుమారులయెల్లశరీరముల కంటెను
తనప్రియునికృష్ణదేహమునే శ్రేష్ఠమయినదానినిగా భావించుకొనెను.

వారివివాహ మొత్త రిహస్యముగా జరిపఁబడినను చిర కాలము
దాఁగియుండిక యావృత్తాంత మిల్పకాలములోనే వృద్ధుఁ డయిన
యావసుదేవునిచేవిని బడెను. పిమ్మిగువారియూవార్తి చెవినిబడిగానే
యతఁడు దురాగ్రహవేషముచేత దేహము కంపింప, ఇంటఁ గాలు
నిలువక వెంటనే రాజస్థానమునకు పరుగెత్తి కృతఘ్నుఁ డయినప్రభా
కరుఁడు మాయలచేతను మంత్రములచేతను తన ప్రియపుత్రుకయైన
పద్మినిని వశ్యురాలిని కీసికొని తనయనుమతి పొందకుండు వివాహ
మాడుట కిఁచినను డి లేవఁదీసెనని సభవారితో మొనిప్పెట్టకొనెను.

ఈసమయమున దే జాగృతులకును పాండ్యమండిలప్రభుత్వము
వారికిని యుద్ధము పొనఁగినందున, తామావఱకుఁ గోలుపోయిన
సింహశిర్షిపమును మరల తయిచి స్వాధీనపఱుచుకొనవలెనని యొడి
సేనలు సముద్రముమీఁద బావుచున్నబౌద్ధయోధులతో యుద్ధము
చేయుటకఁగి మహావీరుఁడయినప్రభాకరునికొలు వప్ప డివశ్యముగా
రాజునకు నంటునే కావలసి యుండెను. బౌద్ధులతో ఘోరయుద్ధము
చేసి యమోఘవిజయము నొందఁగలిగిన మహాకరుఁడు షొక్కప్రభా
కరుడే యని యెల్లవారును దృఢముగా నమ్మియున్నందున, ఎల్లవారి
దృష్టియు గాతనిమీఁదనే యుండెను. ఈతనిశక్తియుక్తులను రాజెఱ్ఱ
గనవఁ దగఁగటచేసి స్వదేశగౌరవమును నిలుపుట కతిఁడదక్క వే
ఱొక్కఁడు సమర్థుఁడు లే డని నిశ్చయించి యాతని సభకు పలిపించి
సేనాధిపత్వ మిచ్చి పాప సిద్ధముగా నున్నకాలములోనే వసుదేవుఁ

జాతనిని విమర్శించి దోషనిర్ధారణముచేసి శిక్షింపవలసినదని యభి
యోగము జెచ్చెను. ఆకాలమునం దాదేశపు రాజశాసనమునుబట్టి
యట్టి నేరము చేసినవాడు మరణశిక్షపాలు కావలసియుండెను.

ఇట్టిస్థితిలో నభియోగము వచ్చినప్పుడు సభికులు వసుదేవుడు
వృద్ధుడును సత్యసంధుడు నగుటచేత నాతనిమాటలను సావధాన
ముగావిని, కోపావేశముచేత నతడు పొసిననిదర్శనములులేనిదే లేనిపోని
దోషారోపణములు చేసినను సహించి విమర్శించి, సమిసమాధానము
జెప్పెదవని ప్రభాకరునడుగఁగా నతడు తానాకస్యను లోఁగొనుట
కయి యవలగించిన మార్గమును తాను తనకథను జెప్పినవిధమును
నేమియుఁ దాఁచక యున్నది యున్నట్లుగా సర్వమునునిష్కపటముగా
సభవారిముందేకరువుపెట్టెను. మధురగంధీరస్వరముతో హృదయ
రంజకముగా వినిపించిన కథ మూద్యంతము విని రాజు తలయూచి
యీకథ నీతనినోట వినుట పట్టస్థి చేసిన సత్తమున వసుదేవునికూతురే
కాక తన కూతురు సహించు వలచి పైబడిక మాన దనిపలికెను.
పద్మినియొక్క చిత్రాకర్ణణమునకయి యతడుప్రయోగించిన మాయ
లును మంత్రములును మాయయు మర్మమునులేని యతని ఋజు
వర్తనయొక్కోకి దక్క వేతేవియు లేవనియు, అతడు ప్రయోగించిన
సమ్మోహనమంత్రముగతయు తన మృదుకథను తేనె లొలుకుమాట
లతో మనసుకరఁగునట్లు కర్ణరసాయనముగా వచించుట యొక్కటియే
యనియు సభికులందఱకుగూడవిస్పష్టపడెను. అంతట పద్మినినిగూడ
సభకుఁ బిలిపించి యడిగినప్పు డాచిన్నదిగూడ తన ప్రేమానుబంధ
మునకుఁ గలకారణ మాతఁడు వినిపించిన విచిత్రచరిత్ర మొక్కటియే.
యగుట జెలిపి, తన్ను చిన్నప్పటినుండియు విద్యాబుద్ధులుచెప్పి పెంచి
పెద్దదానిని జేసినందుకయిన తండ్రియెడల తాను వినయగౌరవములు

చూపి కృతజ్ఞతతో నడుచుకోవలసినధర్మముగొప్పకొని యుత్తమాంగ నలకు భర్తలయెడలఁ జూపవలసిన యధికతరమైన యుత్కృష్టధర్మమునుబట్టి తాను తండ్రికంటె భర్త నెక్కువ గౌరవించవలసి వచ్చినదని చెప్పెను.

అప్పుడు వసుదేవుఁడు తాను ప్రభాకరునిమీఁదఁ జేసిన దోషా రోపణములు నిరాధారములయినవని తెలిసికొని, అతనిని దాపునకుఁ బిలిచి నిష్కారణముగా తా నతనిమీఁద మిథ్యాదోషము మోపినందు నకువిచారపడి, నిజముగాతనకొమా నైకతఁడుభర్తయగుట మనస్సులో నిష్టములేకపోయినను చేయవలసినకార్యము వేయఁ కటికానరానందాన తానతనికిఁ గన్య నిచ్చిననిచెప్పి, “ప్రభాకరా! అజ్ఞమితీకన్నతండ్రికి మనోవ్యధ వృద్ధిపొందించుటకయి నాకెతరపుత్రికలు లేక యీపుత్రిక యొక్క శైయేయైనందుకు కొంత సంతోషించుచున్నాను” అని పలికెను. ఈకష్టమివిధముగా తీరినందున, ప్రభాకరుఁ డెతరప్రితిబంధము లేవియు లేనివాఁడయి చిన్నప్పటినుండియు నలవాటుపడుటనుబట్టి కష్టములన్న నాహారనిద్రలవగటి సహజధర్మములని భావించు స్వభావముగలవాఁడగుటచేత సేనాధిపత్యమును వహించి సింహాశద్వీపమునందు యుద్ధము నడపి నూతనకష్టములను మీఁదవేసికొనుటకుత్సాహ పూర్వకముగా నంగీకరించెను. పద్మిని గూడ తానింటివద్దనుండి యొంటిగా సుఖమనుభవించుటకంటె భర్తతోడనుండి కష్టము లనుభవించుటయే యోగ్యతరనునిభావించి మహోత్సవముతో నాతని వెంటఁ బ్రయాణమయ్యెను.

ఇట్లు భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని సేనాసమేతుడయి యోడ నెక్కి సముద్రయాత్రచేసి యతఁడు సింహాశద్వీపమునందు దిగఁగానే యొక గొప్పఝంఝామారుతమువలన శత్రువులయోడలుపగిలి చెద

పద్మినీ ప్రభాకరము

రినవనియు యుద్ధముచేయవలసిన యావశ్యక మునుమాత్రమునులేక
 లంక సురక్షితముగానున్నదనియు శుభవార్త తెలియవచ్చెను. అయి
 నను ప్రభాకరుడు శ్రమపడవలసిన ఘోరతరమయినయుద్ధ మొకటి
 యిప్పుడు క్రొత్తగా నారంభమయ్యెను. నిరపరాధిని యైనయాతని
 భార్యయెడఁగల యసూయా ద్వేషములవలన బైలుదేరిన శత్రువులిప్పు
 డాతనిపాలికి గర్భశత్రువు లయిన బౌద్ధులకంగటెను నధికభయంకరు
 లయిరి. సేనానాయకుఁడయిన ప్రభాకరుని మిత్రులలో మిత్రపాలుని
 కంగటె నెక్కువచనవరియు నెక్కువసమ్మకమునకు పాత్రుఁ డయిన
 వాఁడును మఱియొకఁడు లేడు. మిత్రపాలుఁడు నిడుయావనమున
 నున్నవాఁడు; మహాసౌందర్యవంతుఁడు; నిరుపమానవాక్పాశుర్యము
 గలవాఁడు; ఎప్పుడును నవ్వుమొగము పూని యల్లాసముతో నుండు
 వాఁడు; మహావీరుఁడు; సరససల్లాపములచేత కామినులయుల్లములు
 రంజిల్లఁజేయు రసికత్వముగలవాఁడు. ఇటువంటివానిని జూచినప్పుడు
 వయసు ముదరినతరువాత చక్కదనము గల చిన్నకన్నెలను పెండ్లి
 చేసికొన్న ప్రభాకరునివంటివారి మనస్సులో ననుమానమును భయ
 మును గలుగవలసినవేకాని ప్రభాకరుఁడు పరులమీఁద ననుమాన
 పడుట యెట్టిదో యెఱుఁగని దొడ్డస్వభావము గలవాఁ డగుటచేత
 పరుఁడు తనయెడల ద్రోహము తలఁచు నన్నయనుమానమే యతని
 మనస్సున కెప్పుడును తట్టలేదు. ప్రభాకరుఁడు పద్మినితోడితనవివాహ
 వ్యవహారమునం దీమిత్రపాలునినే నియమించి, ఉభయులమధ్యను
 సందేశములు నడుపుట కీతనినే దూతనుగా నుపయోగించెను. సుంద
 రులవద్ద హృదయరంజకముగా చమత్కృతితో సంభాషించుటలోఁ
 దనమిత్రునివద్ద నున్నంతసామర్థ్యము తనవద్ద లే దని తెలిసికొని, తన
 ప్రతినిధిగాఁ బోయి కన్యావరణముచేసి రావలసినదని సర్వగర్భముగాఁ

బలుకుచు ప్రభాకరుడు పలుమాట మిత్రపాలుని పద్మినీయొద్దకుఁ బంపుచు వచ్చెను. కపట మెఱుంగని యటువంటి యమాయకత్వ మాతనికిఁ గలగుణాలంకారములలో నొక్కటి యని చెప్పవలసినదే కాని దాని నొకదోషమునుగా పరిగణింపరాదు. అందుచేతపతివ్రతా శిరోమణియైన పద్మినికి తన ప్రాణేశ్వరుఁ డయిన ప్రభాకరునికి తరువాత నామిత్రపాలునియందే యధికవిశ్వాసమును ప్రేమయునుండుట వింతగాదు. ఆదంపతులకు వివాహానంతరమునఁగూడ మిత్రపాలుని తోడి తమవ్రత నమునందేమియు వ్యత్యాసము కలుగలేదు. అతఁడు మునుపటివలెనే తఱుచుగా వారి యింటికిఁబోవుచు, ఆదంపతులతో యధేచ్ఛముగా సంభాషించుచుండెను. ప్రభాకరుడు గంభీరస్వభావముగల మిత్రభాషియైనను, మనసువచ్చిన ట్లమితముగామాటాడు తన మిత్రునియొక్క సంభాషణను విని యానందించుచుండెను. పెండ్లికాక పూర్వము తాను సందేశము గొనివచ్చినప్పటి కాలమునందువలెనే యిప్పుడును మిత్రపాలుఁడును పద్మినియు నరమరక లేక కలిసి మాటాడుచు నానందించుచుందురు.

కొంతకాలముక్రిందట ప్రభాకరుడు మిత్రపాలునికి దండులో గొప్పయుద్యోగమిచ్చి విశ్వాసార్థునిగానెంచి తనకు సహాయునిగా జేకొని యాతనిని సదా తనయొద్దనే యుంచుకొనియుండెను. అతని కట్లు గొప్పయుద్యోగమిచ్చుట సేనలో చిరకాలమునుండి కొలువు చేయుచుండుటచేత తానాయుద్యోగమున కెక్కవయర్హుఁడ నని భావించుకొనుచున్న దుష్టబుద్ధికి కడుపుమంటగానుండి కనఁబడినచోట నెల్ల నాక్షేపించుచు, స్త్రీలవద్దఁ గూరుచుండి తియ్యనికథలు చెప్పుటకుఁదక్క యుద్ధకార్యములకువేనికిని బనికిరా వని యతఁడు మిత్రపాలుని పరిహాసించుచుండెను అందుచేత దుష్టబుద్ధి మిత్రపాలుని

మాత్రమేకాక ప్రభాకరునిగూడ మనసులో ద్వేషించుచుండెను. ప్రభాకరుని ద్వేషించుట కతఁడుమిత్రపాలునియెడ దయగలిగియుండు నన్న యొక్క కారణమేకాక ప్రభాకరుఁడు తనభార్యయైనరాధికయం దనురాగము గలవాఁడయి యున్నాఁడని నిష్కారణముగా దుష్టబుద్ధి తనమనస్సులో పెట్టుకొన్న లేనిపోని యనుమానమొక్కటికూడ కారణముగానుండెను. ఇట్లకారణవైరము వహించి దుష్టబుద్ధి పగ సాధింపవలెనని నిశ్చయించి యొక్కసారిగా మిత్రపాలుని ప్రభాకరుని పద్మినిని నాశనముచేయుటకయి యొకయుపాయ మాలోచించెను.

దుష్టబుద్ధి మాయలమారియు మనుష్యస్వభావమును జక్కగా నెఱిగినవాఁడు నగుటచేత లోకములో పురుషుఁడు పొందఁదగిన వేదనలలో నెల్ల భార్యయెడల జారత్వశంకవలనఁ గలిగెడుమనోవేదనయత్యధికమయిన దనియు దుర్భరమయిన దనియు తెలిసికొన్నవాఁడయి, తాను ప్రభాకరునిమనస్సులో మిత్రపాలుఁడు పద్మినివిషయ మయి దోహదవర్తనము కలవాఁడయినట్లు శంక కలిగింపఁగలిగినపక్షమున ప్రభాకరుఁడు గాని మిత్రపాలుఁడు గాని యుభయులు గాని ప్రాణములు పోగొట్టుకొందు రని తలచి, ఆమాయోపాయముచేత పగ తీర్చుకోవలెనని నిశ్చయము చేసికొనెను. జయశాలియైన తమసేనాధిపతి క్రొత్తగా వివాహమాడినభార్యతోడఁగూడ వచ్చుటయు, శత్రుసేన గాలివానచేత సముద్రములో చెల్లాచెద రయిపోయినదన్నశుభవార్త తెలియుటయు, సేనలో నెల్లవారికిని మహోల్లాసజనకముగా నుండుటచేత సింహశద్వీపములో నున్నసైనికులెల్లరు జేరి నాటిదిన మొక్కగొప్పయుత్సవము చేసిరి. ఆయుత్సవములో నెల్లవారును సంతోషాతిశయముచేత మితముతప్పిత్రాగి యెక్కువగా భుజించిరి. సైనికు లతివిస్తారముగాత్రాగి యల్లరిచేసి జనుల కొత్తుడు కలిగింప

కుండఁ జూచుటకును, క్రొత్తగా వచ్చిదిగిన సేనలవలనఁ దద్వీపవాసుల కేవిధమయినయాయాసమును కలుగకుండఁ గాచుటకును అధికార మిచ్చి యారాత్రి ప్రభాకరుఁడు మిత్రపాలుని నియమించెను. ఆరాత్రియే దుష్టబుద్ధియు తాను వారినిజెలుపుట కయి పన్నినకూర్మోపాయమును ప్రయోగించుట కారంభించెను. కావలిగా నున్నయుద్యోగస్థుఁడు త్రాగుట గొప్పతప్పిదమేయయినను, దుష్టబుద్ధి తియ్యని మాటలు చెప్పి తనకు సేనాధిపతియందున్నట్లు కల్లప్రేమను భక్తిని గనఁబఱచి భ్రమింపఁజేసి మిత్రపాలు నధికముగా త్రాగునట్లుచేసెను. మిత్రపాలుఁడు మొట్టమొదట త్రాగుటకు సందేహించి కొంతసేపటి వఱకును మద్యమును నిరాకరించినను, కడపట దుష్టబుద్ధియొక్క యుత్సాహవచనములకును భ్రాంతిగొలుపుపాటలకును లోనయి సురను సేవించుట కారంభించి యొకపాత్రము తరువాత నొకపాత్రముగా మెల్లమెల్లఁగా సురతో గర్భమును పూరించెను. అతని ముఖ ద్వారమునుండి గర్భకుహరములోఁ బ్రవేశించిన గర్భశత్రువయిన యామద్యభూత మించుక సేపటిలో నాతనిబుద్ధిని మ్రొగివేసినందున, మత్తెక్కి వివేకహీనుఁడయి యున్నయామిత్రపాలుఁడు దురాత్ముఁడయినదుష్టబుద్ధియొక్క ప్రేరణముచేత నొకసేనానాయకునితో కలహము పెట్టుకొని గత్తిదూసికొని లేచి, నడుమ కలహము వారించుట కయి యడ్డము వచ్చినశూరవర్మ యనునుద్యోగిని గాయపఱచెను. అప్పు డాకలహముగో పలువురుచేరి పోల్లొక కారంభించిరి. ఈకలహమున కంతకును కారకుఁడయినదుష్టబుద్ధియే త్రాగుబోకుమిందలు చేరి పెట్టుకొన్న యీ విఘాతయ్యము భయకరమయిన మహాయుద్ధమయినట్లుగా కంటఁబడినవారితో నెల్లఁజెప్పుట కారంభించి, దేశోపద్రవ కరమయిన జనసంక్షోభము పుట్టినప్పుడు వారుచేకుభేరిని వాయించు

నట్లు చేసెను. ఆభేరీధ్వని విని నిద్రపోవుచున్న ప్రభాకరుఁడు చులికిపడి లేచి, వేగిరపాటుతో వస్త్రాదికము ధరించి తిన్నఁగా సేనాని వేశమునకు నడిచివచ్చి యాసంక్తోభమునకుఁ గారణ మేనుని మిత్రపాలుని నడిగెను. అప్పటికి సురాపానమువలన తలకెక్కినమత్తు కొంత దిగినందున మిత్రపాలుఁడు తన యవివేకతను ప్రభాకరునిముందఁ జెప్పుటకు సిగ్గుపడి నదు త్తరము చెప్పక యూరకుండెను. అంతట దుష్టబుద్ధి తనమిత్రుఁడయినమిత్రపాలుని నేరమును బయలఁబెట్టుట కిష్టము లేనివానివలె నటించుచు, సత్యము చెప్పవలసినదని ప్రభాకరుఁడు తొందర పెట్టఁగా విఫలతేక చెప్పుచున్న వానివలె జరిగినకథ యంతయు నేకరువుపెట్టి, అందు తాను ప్రోత్సాహపఱచి చేసినపనిమాత్రము మఱుఁగుపఱచి మిత్రపాలుని తప్పిదమును దాచుచున్నట్లగపడుచు నుపాయముతో సేనాపతిదృష్టియం దాతని నేరము మఱింతహీనముగాఁ గనఁబడునట్లు చేసెను. తనస్సైనికులలో నెంతటి చనవరియైనను తనయాజ్ఞ నతిక్రమించి నడిచినప్పుడు దయాదాక్షిణ్యములు తలఁచి తమించి యూరకుండుస్వభావము కలవాఁడు కాకపోవుటచేత నతఁడు వెంటనే మిత్రపాలుని తానిచ్చినపనినుండి తొలగించెను. ఈప్రకారముగా దుష్టబుద్ధి నాటినయుపాయబీజము మొలకయెత్తి ప్రథమదినముననే ఫలింప నారంభించినందున, ఆతఁడు లోపల సంతోషించి తాను మనస్సులో ద్వేషించెడుశత్రువును తన నూయావాగురలోఁ బడవేసి జీవనము తీసివేయించుటలో తృప్తి నొంది యుండక యారాత్రి నడచినపనిని బట్టియే తనపగవానిని పూర్ణముగా చెఱుపవలె నని నిశ్చయించుకొనెను.

తనయజమానునియాగ్రహమువలనగర్వభంగముగలవాఁడయి మిత్రపాలుఁడు తనకు పరమాప్తునివలె నభినయించుచున్న దుష్టబుద్ధి

వద్దకుపోయి, నాటిరాత్రి తానాప్రకారముగా తప్పత్రాగి మృగము
వలెబ్రవర్తించి తన యజమానుని యనుగ్రహమును పోగొట్టు
కొన్నందుకు భేదపడి, తన దుర్వర్తనమువలనఁ దాను పూర్ణముగా
పాడయితి ననియు, అట్టియపరాధము చేసినతరువాత మరల నేమొగ
ముతోఁ బోయి త్రాగుబోతునని యొప్పుకొని తనపని తన కిమ్మని
వేడుకోఁగలుగుదుననియు, చెప్పుకొని తనబ్రతుకును రోయజొచ్చెను.
అతని దీనాలాపములు విని బాలిపడువానివలె నటించి దుష్టబుద్ధి లోక
ములో లోపములేనివాఁ డెవ్వఁ డుండు ననియు నెంతటి వివేకకై నను
ప్రమాదముచేత నొకానొకప్పుడు త్రాగుట సంభవింపవచ్చుననియు
నపాయము తప్పించుకొనుట కుపాయములోఁగింపవలెనుగాని యాపద
వచ్చినప్పుడు దిగులుపడి కూరుచుండుట బుద్ధిమంతుని లక్షణము
కాదనియుఁ జెప్పి యోదార్చి, ఇప్పుడు ప్రభాకరుఁడు భార్య యెంత
చెప్పిన నంతచేయుచున్నవాఁడగుటచేత పోయి యామెకాళ్ళమీఁదఁ
బడి భర్తతోఁజెప్పి తీమించునట్లు చేయవలసినదని వేడుకొమ్మనియుఁ
ఆమె దయార్ద్రహృదయముగల యుత్తమురాలగుటచేత నీమాట తీసి
వేయక తన భర్తతోఁజెప్పి నిన్నాతనిదయకు మరలఁ బాత్రుని
జేయుననియు, హితోపదేశముచేసెను. ఇది తనపగను సాధించుకొను
టకయి దురుద్దేశముతో చేయకపోయినయెడల మంచి యుపదేశమే
కాని దుష్టబుద్ధిమాత్రమే మాతనిని పాడుచేయుటకు మార్గముగానుండు
ననియే యీయాలోచనను జెప్పెను.

దుష్టబుద్ధియొక్కమాట విని మిత్రపాలుఁడు పద్మినీయొద్దకుఁ
బోయి యామెనునస్సు కరఁగునట్లుగా తనకు సంభవించినకష్ట
మామెతోఁజెప్పుకొని, భర్తతోఁజెప్పి పోయినజీవనమును మరల నిలిపి
దీనునిరక్షించిన పుణ్యము కట్టుకొమ్మని బహువిధములఁ బ్రార్థించెను.

దీనదయాళురా లయినయాకాంతామణి యాతని కభయహస్తమిచ్చి పంపివేసి, ప్రతిదినమును మిత్రపాలుఁడుచేసిన యల్పదోషము ఊమించి యాతనిపని యాతనికియ్య వలసినదని భర్తను వేడుకొన మొదలు పెట్టెను. అటువంటి నేరముచేసినవాని నంతశీఘ్రముగా ఊమించుట యుక్తముకాదనిచెప్పి యతఁడు భార్యమాటను తీసివేయలేక కాల హరణము చేయుచురాఁగా, ఆయిల్లా లంతటితో నూరకుండక మాపు చేసెదరా రేపుచేసెదరా యని భర్తను పలుమాఱు తొందర పెట్టుచు మిత్రపాలునియొక్క పక్షమవలంబించి యాతఁడు తనదోషమునకుఁ బశ్చాత్తాపపడి యెంత కుంగిపోయినాఁడో చెప్పి, అతఁడు చేసిన యాయల్పదోషమున కతనికంత క్రూరదండనము విధించిన ధర్మము కాదని న్యాయనిష్ఠురములాడి, అతనిని శీఘ్రముగాదయ చూడవలసిన దని నిర్బంధపెట్టుచుండెను. పృథాకరుఁడప్పటికిని దయచూపక యుపేక్షింపఁగా పద్మినీభర్తనుసూచి “ఓప్రాణనాథా ! మీపాదసేవకురాలి యందు మీరింత దయ తప్పవచ్చునా? మీకు ప్రాణమిత్రుఁడయి నేను మీచెట్టబట్టుటలో సర్వవిధముల సహాయుఁ డయినమిత్రపాలుని విషయములోనే నేను మీతో నింతదూరము మనవిచేయవలసివచ్చు చున్నదిగదా? ఇంతదీనముగా ప్రార్థించుచున్నను మిత్రవిషయములో నింతమాత్రపు చిన్న యుపకారమునుజేయ ననుగ్రహింపనివారు గొప్పవిషయములో నేమియుపకారము చేయఁగలరు?” అని బహు విధముల నొక్కిచెప్పెను. దయారసముట్టిపడునట్లుగా నంతమృదువుగా నడిగిన యామెప్రార్థనను నిరాకరింప నోరురాక ప్రభాకరుఁడు మిత్రపాలుని తప్పక ఊమియించెద నని భార్యచేతిలోఁ జేయివేసి వాగ్దానముచేసి కొంత కాలముమాత్ర మొర్చియుండవలసిన దని బ్రతిమాలుకొనెను.

ఒకనాఁడు మిత్రపాలుఁడు తనపనినిమిత్తమయి పద్మినిని సందర్శించి వేఁడుకొని యొకదారిని వెడలిపోవుచుండఁగా నానిమిషమునందే మఱియొకదారినిప్రభాకరుఁడును దుష్టబుద్ధియుఁగలిసి లోపలికివచ్చుట తటస్థించెను. అప్పుడుమామోపాయములయందు మహానిపుణుఁడయిన దుష్టబుద్ధి తనలోఁదా ననుకొన్నట్లు “ఇటువంటిచేష్టలు నాకుసరిపడవు” అని హీనస్వరముతో పలికి తలపంకించెను. ప్రభాకరు డామాటను వినినవాఁడయ్యును దాని నంతగాపాటింపక లోపలికిఁబోయి భార్యతోమాటాడి యాసందడిలో నప్పుడొమాటనే మఱచిపోయెను గాని తరువాత నాతని కాసంగతిని మరల జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకోవలసిన యవసర మొకటిసంభవించినది. పద్మినియతనినివిడిచి లోపలికిఁబోయిన తరువాత తనకుఁ గలిగిన సందేహమును దేనినో తీర్చుకొనుటకయి యడిగినట్లుగా దుష్టబుద్ధిప్రభాకరునిజూచిమీరు పద్మినిని వరించుట కయి ప్రయత్నముచేయుచున్న కాలములో మీకామెమీఁద వలపు గల దన్నయశము మిత్రపాలుఁ డెఱుఁగునా యని ప్రశ్న వేసెను. ఎఱుఁగుననిచెప్పి యతఁడొక్కయెఱుఁగుటమాత్రమేకాదు మాయీరువుర నడుమను సందేశములనుగూడఁ గొనిపోవుచువచ్చెనని ప్రభాకరుఁడు పలుకఁగా, ఆలాగుననా యని పలికి దుష్టబుద్ధి పెదవి విఱచి యూరకుండెను. దుష్టబుద్ధి నిష్కపటియనియు మంచివాఁడనియు నతఁడు నమ్మియున్నందున, అతనికప్పుడు తాను దుష్టబుద్ధితోఁగూడి లోపల బ్రవేశించునప్పుడన్నమాటయు మిత్రపాలుఁడు పద్మినియొద్ద నుండుటయు స్మరణకురాఁగా దానికంతకు నేదోయర్థమున్నదని యతఁడూహించి యతనికి డెలిసినదేమైన నున్నయెడలఁ దనకప్రియమయినను సందేహింపక తనలోఁ జెప్పవలసినదని దుష్టబుద్ధిని వేఁడుకొనెను, తమ హృదయములో కాపట్యములేనివారు పరులనుగూడ

తమయట్లే వించి వారిమాయలను మర్మములను దెలిసికోలేక వారు
 చెప్పనదియెల్లను పరిశుద్ధహృదయముతోనే చెప్పుదురని భ్రమించి
 మోసపోవుచుందురు. అందుమీఁదట దుష్టబుద్ధి “మిత్రుఁడా! మన
 స్సులోపుట్టిన పిచ్చియూహలనెల్ల నెల్లడిచేయుట యెన్నఁడైన ధర్మ
 మగునా? ఒకనొక సమయమునం దెంతమంచివారల హృదయముల
 యందును దుష్టచింత లుదయముకావచ్చును. కాఁబట్టి పదింబదిగ
 విచారించి సత్యమును దృఢముగా స్థిరపఱచుకొనువఱకును తోచిన
 దానినెల్లఁ బరులతోఁ జెప్పఁగూడదు.” అని పలికి అనాలోచితము
 లయిన తనమాటలవలన ప్రభాకరుని మనస్సునకు కొంచెము నొప్పి
 కలిగిన పక్షమున తరువాత తనమన స్సంతో దుఃఖపడుననియు, తన
 మనస్సులోని దురూహల నెఱుఁగఁ గోరుట ప్రభాకరునియొక్క మన
 శ్శాంతి కెంతమాత్రమును తగదనియు, అల్పములైన యనుమానము
 లనుబట్టి మంచివారి పేరును భంగముకలిగించుట యుక్తముకాదనియు,
 నీతులనుజెప్పఁజొచ్చెను. ఈమాటలవలన ప్రభాకరునియొక్క మనస్సు
 చెదరి యతని మనస్సులో నేదోయనుమానము పుట్టినదని దృఢముగా
 దెలిసికొన్నతరువాత నాదురాత్ముఁ డాతనిమనస్సంతృప్తినిచెడఁగొట్టుట
 కిష్టములేని వానివలె నటించి జారత్వశంక నెప్పుడును మనస్సునోపెట్టు
 కొనగూడదనియు నట్టిశంకయే యెల్లపాపములకును మూలమనియు
 బోధించి యాహితబోధవలననే జారత్వశంక యతనిహృదయమునందు
 మఱింత రవులు కొల్పెను. అప్పుడు ప్రభాకరుఁడు నిట్టూర్పుపుచ్చి
 “చెలికాఁడా! నాభార్యరూపవతియనియు వాక్యమత్కృతి కలదనియు
 సంగీతసాహిత్యముల యందు నిపుఁగురాలనియు నేనెఱుఁగుదును. అయి
 నను గుణసంపదమాత్రమొక్కటిలేకపోయినపక్షమున స్త్రీలయం దీచె
 ప్పినగుణములన్నియు నవగుణములగును, తగినంత నిదర్శనములేనిదే.

మాత్రము నేనా మెగుణము మంచిది కాదనినమ్మఁజాలను” అనిపలికెను. “లేని పాపము కట్టుకోరాదు. ఆమెయందు లేశ మైనను దోషమున్నట్టు నాకునిదర్శన మేదియుఁగనఁబడలేదు. నిదర్శనములేక యూరకయొకరు చెప్పినమాటలు నమ్మనినీస్వభావమునకు నే నెంతో సంతోషించుచున్నాను. నీవు నీభార్యమీఁద నెప్పుడును నిష్కారణముగా ననుమానపడఁగూడదు. మిత్రపాలుఁ డామెయొద్దకు వచ్చుచుఁ బోవుచున్నప్పుడు నిపుణముగాఁ బరిశీలించి మఱియొకయభిప్రాయమును గుదురుకొనవలెనుగాని తొందరపడరాదు. స్త్రీలస్వభావము నాకు చక్కగా తెలియును. భర్తలవద్ద సిగ్గుచేత సాహసింపలేక కొన్నివిషయములలో నితరులవద్ద కొంతయెక్కువ స్వేచ్ఛతో ప్రవర్తించినంతమాత్రముచేత వారివిషయమయి యన్యథా భావింపఁగూడదు” అనిహితోపదేశము చేసి, దుష్టబుద్ధి మెల్లఁగా వివాహప్రసంగము తెచ్చి పద్మిని తన్ను వరించుటలో ప్రభాకరుఁడు మాయలను మంత్రములను ప్రయోగించి లోబఱుచుకొన్నట్లు తండ్రికి నమ్మకము కలిగించి యావృద్ధుని వంచించిన దని తోచునట్లు సూచనగా నడుమనడుమ కొన్నిమాటలు జాతి విడుచుచు వచ్చెను. తన్ను గూర్చినవగుటచేత నామోటలు సూటిగా తత్క్షణమే ప్రభాకరునిహృదయాంతరాళమున నాటుకొనఁగా అతఁడు తండ్రిని మోసపుచ్చ సాహసించిన చిన్నది భర్తను మోసపుచ్చుటకు మాత్రము సందేహించునా యని భార్యవిషయమయి సందేహపడ నారంభించెను.

అప్పు డాదుష్టుఁడు తానేమియు నెఱుఁగనివానివలె నభినయించి యటువంటి యప్రశస్తపుప్రసంగము తెచ్చినందుకు క్షమింపుమని ప్రభాకరుని వేడుకొనెను. ప్రభాకరుఁడు నిజముగా మనస్సులో వ్యాకులత నొందినవాఁ డయ్యును పయికి తా నాప్రసంగమువలన

నేమియు చలింపకున్న ట్లగపడుచు మరికొన్నిసంగతు లడిగి నిర్భయముగాఁ జెప్పవలసిన దని దుష్టబుద్ధిని బలాత్కారపెట్టెను. ఆసంభాషణము జరుగుచున్నంతవఱకును దుష్టబుద్ధి మిత్రపాలుని తనమిత్రుఁడని పిలుచుచు నతనిలోపములను గప్పిపుచ్చుటకయి ప్రయత్నించుచున్నట్లు మాటలవలన సూచించుచు, పద్మిని మిక్కిలి చక్కనివారయి లేబ్రాయములో నున్నస్వదేశపురాజకుమారుల నెల్ల నిరాకరించి రూపవంతుఁడుకాని వయసుమీఱినప్రభాకరుని గోరుట స్వభావవిరుద్ధమగుటయు, తొందరపడి యనాలోచితముగా నొక కార్యము చేసినవారు తరువాత తమయవివేకమును దలఁచుకొని పశ్చాత్తప్తులగుట సహజమగుటయు నేర్పుతోఁజెప్పి, కడపట మిత్రపాలునికి పని యిచ్చుట కొంత యాలస్యముచేసి యీలోపల నాతనివర్తన మెట్లుండునో యాతనికి పని యిప్పించువిషయమయి పద్మిని యేయేవిధములఁ బాటుపడునో కొంచెము కనుగలిగి చూచుచుండవలసిన దని యాలోచన చెప్పెను.

ఉపాయశాలియైనయాదుష్టాత్ముఁడు తనశక్తిసంతను వినియోగించి యమోఘమయిన కుతంత్రమును పన్ని, పద్మినియొక్కసుగుణసంపత్తి నేయామెయొక్కవిచారమునకు మార్గముగాఁ జేచు నాలోచించి మొట్టమొదట మిత్రపాలుని పిలిచి యిచ్చకములాడి తనపనినిమిత్రమయి పద్మినియొద్దకుఁబోయి వేడుకొనునట్లుతని నొడఁబఱచి సింగారించి పంపి, తరువాత ప్రభాకరునియొద్దకుఁ బోయిపరమాపునివలెమాటాడి యాతనిమనస్సులో శంకావిషబీజమును నాటి నిర్దోషురాలయిన యాపతివ్రతాతిలకమును స్వగుణరజ్జువులతోనే యురియొడ్డుకొని యందనాయాసముగా కూలునట్లు పెద్దపన్నుగడ పన్నెను. వాక్ప్రసంగము చాలించి వెళ్ళఁబోవునప్పు డాదుష్టాత్ముఁడు దృఢమయినదృష్టాంతము కనఁబడువఱకును పద్మినిని నిరపరాధినినిగానే భావింపవలసిన దని

ప్రభాకరునితో మఱిమఱిచెప్పి ప్రార్థించెను. ప్రభాకరుడును తాను వేగిరపడక సావకాశముగా వేచియుండెద నని పలికెనుగాని నాటి నుండియు నతనిమనస్సునూత్రము మరల కుడుటబడక శాంతియన్న నూటయెఱుగనిదై యుండెను. గతదినమువఱకును నతఁడు హాయిగా పొందుచున్ననిద్రను నాటినుండియు మరల నతనికిఁ దెచ్చుటకు నల్ల మందు మొనలయిన లోకములోనిమత్తువస్తువులకు వేనికిని సాధ్యము కాలేదు. ఆక్షణమునుండియు నాతనిమనస్సే యతనికిస్వాగతము కా లేదు; అతనిశరీరమే యతనికి భారముగా కనబడజొచ్చెను; అతనికి యుద్ధము నందభిరుచి తప్పిపోయినది; సేనలనుగాని ధ్వజములనుగాని పూహములనుగాని భేరులనుగాని జూచునప్పుడు వీరరసముతో నుప్పొంగి పరుగువాఁడెడి యాతనియాత్మ నిరుత్సాహమయి సంతోష హీనమయ్యెను. అతఁడు మఱిపోయినవాఁడయి యొకప్పుడు పద్మిని నిర్దోషురాలని తలఁచును; మఱియొకప్పుడె మె గోషురాలని తలఁచును; ఒకప్పుడు దుష్టబుద్ధిమాటలు సత్యములుకావని యెంచును; మఱి యొకప్పుడతనిమాటలు సత్యములని యెంచును; ఒకప్పుడుమిత్రపాలుని వర్తనము తనకుఁదెలియకున్న బాగుండునని భావించును; మఱియొకప్పుడు తెలియుటయే మంచి పనియైనదని భావించును. ఈవిధముగా నతఁడు మత్స్థసైర్యము చెడిన వాఁడయి యొకనాఁడు కత్తి దూసికొని తిన్నఁగా దుష్టబుద్ధియొద్దకుఁ బోయి యాతనిజుట్టుపట్టుకొని తక్షణము పద్మినియొక్క యపరాధమును స్థాపించుటకుఁ దగిన నిదర్శనమును జూపకపోయిన పక్షమున నిష్కారణముగా యోగ్యురాలియందు మిథ్యాదోషమారోపించి కల్లలాడినందున కయి యాతని నాలుకను గోసెదగని బెదరించెను. అందుమీఁద దుష్టబుద్ధి తన నిష్కాపట్యమును మంచితనమునే తనకీగతి తెచ్చినట్లభినయించి లేనిరోషము

తెచ్చుకొని, జరీపువ్వులుగల యెఱ్ఱపట్టుదుమా లెప్పుడయిన నీవు
 నీభార్యవద్దఁ జూచినావా యని మొగ మింతచేసికొని యడిగెను.
 వివాహసమయమునం దట్టిదుమాకాకటి తానే తన భార్యకిచ్చితినని
 ప్రభాకరుఁడు పలికెను. “ఆరుమాలుతోనే మిత్రపాలుఁడు నేఁడు
 మొగము తుడుచుకొనుచుండఁగా నేను ప్రత్యక్షముగాఁ జూచినాను”
 అని యాదుష్టుఁడు మొగము జేవురింపఁ బలికెను. “నీవు చెప్పినదే
 సత్య మయినపక్షమున వారిప్రాణములుతీసి నాపగతీర్చుకొనువలకును
 నేను నిద్రపోను; నేఁడు మొదలుకొని మూడు దినములలోపల తప్పక
 మిత్రపాలుఁడు యమలోకముచేరును; ఇక భార్యారూపయైయున్న
 యారాక్షసియొక్క వధవిషయమయి నేను పోయి తరువాత నేదో
 యుపాయ మాలోచించెదను” అని ప్రభాకరుఁ డనెను.

జారత్వశంకను మనస్సుతోఁ బెట్టుకొని యున్నవారికి గడ్డిపటక
 చేయని విషయములు సహితము వేదవాక్యమువంటి ప్రబలప్రమాణ
 ములుగా తోచునుగదా! మాయకప్పియున్న ప్రభాకరుని దృష్టి
 కప్పుడు మిత్రపాలునిచేతిలోఁ బడిన రుమాలు మిత్రపాలుని కది
 యెట్లులభించినదో యను విచారమైన నక్కఱ లేకయే యిద్దటిప్రాణ
 ములను గొనుటకు చాలినంత నిదర్శనముగాఁ గనఁబడినది.
 ఆరుమాలు నెప్పుడును పద్మినీ మిత్రపాలుని కిచ్చియుండనులేదు, ఆమె
 ప్రియవల్లభుఁడు తనకు ప్రీతిపూర్వకముగా నిచ్చినవస్తువు నితరుల
 కిచ్చుటకంటె యవివేకినియుఁగాదు; ఈవిషయములో పద్మినీయు మిత్ర
 పాలుఁడును గూడ నుభయులును ప్రభాకరున కనుమాత్రమును
 ద్రోహముతలఁచి యెఱుఁగని నిర్దోషులే. దుష్కారములైన యాలో
 చనలుచేసి కపటోపాయములు పన్నుటలో నసమాన పాండిత్యముగల
 కుటిలవర్తనుడయిన యాదుష్టునిద్దయే దూరాలోచనలేని యమాఁయి

కురాలయిన తనభార్యచేత రహస్యముగా నెవ్వరికో చూపి యట్టినేత నేయించుకొనుటకుఁ గావలె నన్నమిషమీఁద దొంగతనముగా తానా రుమాలు తెప్పించి, మిత్రపాలుఁడు దానినిపుచ్చుకొనునట్లుచేసి యది యాధారముగాఁ జేసికొని పద్మిని తా నారుమాలును మిత్రపాలుని కిచ్చినట్లుగా తోఁపఁజేయవలె నన్నదురుద్దేశముతో దాని నతఁడు వచ్చుమార్గమునఁ బడవై చెను.

ప్రభాకరుఁడు కొంతసేపటికి భార్యయొద్దకుఁ బోయి తనకు తల నొప్పివచ్చినట్లు నటించి తనకణతలకు కట్టుకొనుటకయి యారుమాలు తెచ్చి యియ్యవలసినదని యడిగెను. ఆమెలోపలికిఁబోయి మఱియొక రుమాలు తెచ్చి చేతికిచ్చెను. అతఁడది క్రిందఁబడవై చి “నేనడిగిన దిది కాదు. నేను మనవివాహసమయమునందు నీకిచ్చిన జరీపువ్వుల పట్టు రుమాలు” అని కోపదృష్టితోఁ బలికెను. ఆమె లోపలికిఁ బోయి మరల వెదకెను గాని యామె కది యెక్కడను గనఁబడలేదు. ఒరులు దాని నానఱకే దొంగిలియున్నప్పు డది యెట్లు దొరకును? ఆమె వట్టి చేతులతో మరల భర్తవద్దకు రాఁగా నతఁడు “నీవా రుమాలు పోఁగొట్టి గొప్పయపరాధము చేసినావు. పదిలముగా వద్ద నుంచు కొన్నంతకాలము భర్త యధికానురాగముతో వశ్యుఁడయి యుండు ననియు వద్ద నుంచుకొనక పాటవేసినను పరుల కిచ్చినను భర్త ప్రతి కూలుఁ డయి నాఁటినుండియు ద్వేషించుననియు దానిమహిమలు చెప్పి యొకసిద్ధుఁ డారుమాలును మాతల్లి కిచ్చెను. అదియూమెబ్రతికి యున్నంతకాలమును ప్రాణపదముగా దాఁచుకొని తనయవసానకాల మునందు నాచేతికిచ్చి పెండ్లిసమయమునందు నాభార్య కిమ్మని చెప్పిపోయెను. ఆమె చెప్పినట్లుగా దానిని నేను నీకిచ్చినాను. అనాద రముచేసి నీవది పరులపాలు చేసినావు” అని పలికెను. ఆమాటల

కామ భయపడి తెల్లపోయి “దానిప్రభావ మట్టి దని నేనెఱుంగను” అని యూరకుండెను. “దానిమహిమ లనిర్వచనీయములు. నీ వది తప్పక తీసికొని రావలెను.” అని యతఁడు మరల నిర్బంధపఱుపఁగా నప్పు డామెరుమాలునుమాత్రమేకాక దానిమూలమున భర్తయొక్క యనురాగమునుకూడఁ బోఁగొట్టుకొనవలసివచ్చునేమో యని భీతి చేత వడఁకుచు నోట మాటరాక నిలువఁబడెను. అప్పు డతఁడు లేచి యేదోసాహసకార్యమునుచేయఁబోయినట్లుగా నలువంకలు చూచుచు తత్క్షణ మాదుమాలు తెచ్చి కన బఱుపవలసినదని బిగ్గరగా కేక వేసెను. రుమా లెక్కడను కనఁబడకపోవుటచేత నేమి చేయుటకును తోఁచని దయి నిరపరాధిని యైనయాకాంతాశిరోమణి పరియాచకమునకయి భర్తతనమీఁద లేనికోపమును వహించినాఁడేమో యని భ్రమపడి, “ప్రాణేశ్వరా ! మీమనసు నాకిప్పుడు వెలిసినది. మిత్రపాలునికి శీఘ్రముగా పని యియ్యవలసినదని నేను మిమ్ము నిర్బంధపఱతునని నానిర్బంధమునుతప్పించుకొనుట కయి మీరిట్లు మనసులో లేనికోపమును బైకిఁజూపుచున్నారు” అని పలికి యాతని గుణములను కొంత శ్లాఘించెను. అంతట దుష్టబుద్ధి చెప్పినదానికి పద్మినియొక్క వర్తనము సరిపోఁగా నతఁడచ్చట సహించినిలువలేక చివాలున గదిలో నుండి లేచిపోయెను. అందుమీఁదట తనభర్త కేదో తనమీఁద ననుమానము పుట్టినదని పద్మినికప్పుడు మనస్సులో సందేహము కలిగెను.

అతని కట్టియనుమానము కలుగుటకు కారణమును తానేమి కలిగించితిగాయని కొంతసేపు చింతించి దేనిని కనుఁగొనలేక నిష్కారణముగా భర్తయందే లేనిదోషము నాత్మోపింతి నేమోయని తన్ను తానే నిందించుకొని, మధురాపురమునుండి యేదో యశుభవార్త వచ్చినందువలననో రాజకార్యములలో నేదో తొందర వచ్చినందు

వలననో యాతని మనస్సు కొంచెము కలఁగియుండునని తలఁచికొని యామె మనస్సమధానము చేసికొనెను. అయినను మనస్సంతటిలో శాంతిపొంది స్వస్థపడనందున పరిపరివిధముల నాలోచించి, “సర్వ కాల సర్వావస్థలయందు నేకరీతిగా మనస్సు నుంచుకొనుటకు పురుషులు దేవతలుగారు పెండ్లికి ముందు భార్యయందుండెడి యనురాగము మగవారికి వారిమీఁద పెండ్లియైనతరువాత నుండదు.” అని యింతలో మరల మనస్సు సూక్ష్మకొని “అయ్యో! భర్తయందు లేనిపాపములు కట్టుచున్నాను గదా! ఆయన నిట్లుదయావిహీనునిగా భావించుటచేత నేనే నింద్యురాలను” అని యామె నొచ్చుకొనఁ జొచ్చెను.

అటుతరువాత ప్రభాకరుఁడు భార్యను కలిసికొన్నప్పు డతఁడు తనకు ద్రోహము తలఁచి యన్యునిమీఁద మనసు నిలిపితివని పద్మినిని స్పష్టముగానే దూషించెను గాని యాపురుషుఁ డెవరో పేరును మాత్రము చెప్పినవాఁడు కాఁడు. ఆమాట చెవిని బడఁగానే యామె నిలువెల్లను చెమర్చ నోటనూటరాక నిశ్చేష్టితురాలయి వితాకుపడి చిత్రప్రతిమవలె నయ్యెను. అతఁడును పెద్దపెట్టున నేడ్వఁజొచ్చెను. మగనిగోఁడుపు విని యామె కొంత శోలివి నొచ్చుకొని “అయ్యో! నాపాలిటి కిది మహాద్వందనము. ఇట్లు మీరేల దుఃఖించెదరు?” అని పలికెను. “బీదతనము, రోగము, తిరస్కారము మొదలయిన సమస్త కష్టములను నేను ధైర్యముతో సహింపఁగలిగితిని గాని యిప్పుడు నాభార్య చేసినద్రోహము నన్ను ధైర్యహీనునిగాఁ జేసి నాహృదయమును పగిల్చివేసినది. నీ విప్పుడు నాపాలిటికి పయికి సురూపమును సువాసనయుఁగలిగి తాఁకిన శిరోవేదనము కలిగించెడువిషలత వయినావు. నాపాలిటి కాలసర్పమవయిన నీ వీభూమిమీఁద జన్మింపకుండిన

పక్షమున నంత మేలుగ నుండును?" అని యతఁ డామెను విడిచిలేచి పోయెను. అతఁడు లేచిపోయినతరువాతఁ గొంతసే పభాగ్యురాలయిన యాచిన్నది యేమిచేయుటకును తోచని దయ వ్యాకులపడుచు నిర్ణే తుకముగా భర్త తనయం దనుమాన పడినందున కద్భుతపడి యింతలో మనోవ్యాకులతచేత కన్నులు మూతపడ నారంభింపఁగా తనపరిచారి కను పిలిచి గదిలో పక్కవేయుమని చెప్పి, పెద్దలు తమబిడ్డలక్షేమ మును గోరి వారిని శిక్షించునట్లే భర్త తన మేలుకొఱకే తనమీఁద కోపపడెనని తలఁచుచు గదిలోనికిఁబోయి భర్తయొక్కరాకను ప్రతీక్షించుచు మంచముమీఁద పరుండి యామె నిద్రపోయెను. ఆచిన్నది వయస్సుచేత పెద్ద దేయయినను నిర్దోషిత్వముచేత నిజముగా పసిబిడ్డయే యగుటకు సందేహములేదు.

ఆమె మనోవైకల్యముచేత మేను మఱచి యలసి నిద్రపోయిన తరువాత ప్రభాకరుఁడు తన భార్యప్రాణములు తీయవలె నన్నపాప చింతతో దృఢనిశ్చయఁడయి గదిలో ప్రవేశించెను. కాని యతఁడు పాన్పుచేరి సుఖనిద్ర పొందియున్న భార్యయొక్కమొగమును చూచి నప్పుడు పుష్పకోమలమయిన యామెనుండర కాయమును తన బాకుతో పొడిచి గాయపఱుప చేతులాడక, కొంతసేపు త్రొక్కటపడి, జారత్వ శంక యాతనిగుండెను రాయించేయఁగా పాపనిశ్చయఁ డయి కడసారి యొక్కముద్దు పెట్టుకొనెద నని యామెచెక్కులు ముద్దుగొని చిరకాల స్నేహము చేసిన దోషముచేత మరల జాలిగుండె గలవాఁ డయి కన్నులనీరు జాలువాట పెద్దపెట్టున నేడ్చెను. ఆయేడుపుతోను ముద్దు తోను పద్మినీ మేలుకొని ప్రాణనాథుని మొగమువంకఁ జూడఁగా నతఁ డామెను కన్నులెఱ్ఱచేసి చూచి పండ్లు పటపటఁ గొటికెను. ఆచూ పపాయకర మని యెఱిఁగి భయపడి యాయుత్తమాంగన తత్తరపడు

చుండఁగా, ఈశ్వరునిప్రార్థించి చావునకు సంసిద్ధురాల వయి యుండ వలసినదని యతఁడు భార్య కాజ్ఞాపించెను. ఏదోషము నెఱుఁగని యాయిల్లాలు కరుణింపవలసిన దని వేడుచు తనదోష మేమో తెలుప వలసిన దని భర్తను ప్రార్థించెను. అంతట నతఁడు మిత్రపాలునిపేరు చెప్పి రుమాలు నతని కిచ్చినవార్త యేకరువుపెట్టి తననిర్దోషిత్వమును తెల్లముచేయుటకయి యామె యేమో పలుకఁబోవుచుండఁగా, ఆమాటలను విననొల్లక దురాగ్రహవేశముచేత నుచితానుచితవివేకము చెడినవాడయి యామెకంతము రెండుచేతులతోను గట్టిగా పట్టుకొని మెడపిసికి చంపెను.

ఆనిమిషమునందే గాయమునుండి నెత్తురు కారుచుండఁగా మిత్రపాలుఁడు లోపలికి పరుగెత్తివచ్చెను. అతనినిపొడిచి చంపుట కయి దుష్టబుద్ధి తనసేవకుని నొక్కని నియమింపఁగా వాఁడతని గాయపఱచినను చంపుటకు శక్తుఁడు కాకపోయినందున తనదుర్మయము బయలబడునన్నభీతిచేత వానిని దుష్టబుద్ధి చంపివేసెను. ఘాతుకుఁ డయినయాసేవకుఁడు మిత్రపాలుని పొడిచి పరుగెత్తుచుండఁగా తొందరలో కొన్నికాగితములు వానిబట్టలలోనుండి జాతి పడిపోయెను. అట్లు పడిపోయినయుత్తరములను చదివినూడఁగా దుష్టబుద్ధియే దోషి యగుటయు మిత్రపాలుఁ డేపాపము నెఱుఁగని నిరపరాధి యగుటయు సందేహలేశ మయినను లేకుండునట్లు బట్ట బయలయ్యెను; అప్పుడు ప్రభాకరునికి క్షమార్పణము చేయుటకొఱకును తన్ను చంపుమని దుష్టబుద్ధిని ప్రేరేపించుటకు తానేమి యపరాధము చేసెనో యడిగి తెలిసికొనుటకొఱకు మిత్రపాలుఁ డక్కడకువచ్చెను. ఆయుత్తరములు బయలబడినవార్తప్రభాకరుని హృదయమునకు శూలమువలెనాటి దుర్భరవేదనను గలిగింపఁ జొచ్చెను.

అప్పుడతనిదృష్టికి తనభార్య యామత్రమునుద్రోహచింత యెఱుఁగని పరమపతివ్రత యగుటయు తానే సూరచిత్తుడయినస్త్రీహత్యా పాతకుడగుటయు స్పష్టముగా కానఁబడెను. అట్లు స్వదోష దర్శనము వలననయిన దురంతసంతాపముచేత నాతనికి ప్రాణధారణము మహాభారమయినందున భార్యనుపొడువవలెనని శెచ్చుకొన్న బాకుతో తాను పొడుచుకొని చచ్చిపడియున్న భార్యమీఁద పడి మందభాగ్యుడయిన యతఁడు ప్రాణములు విడిచెను.

ఆదంపతుల మరణమును విన్నప్పుడాద్వీపములోనివారందఱును తమ కుటుంబములోనివారు మృతులయినట్లు దుఃఖించి, వారి గుణసూపదను సహస్రముఖముల ఘోషించుచు, వారలమృతికి కారకుడయిన దుష్టబుద్ధినిపట్టి యధికాదులకొప్పగించి యతనిని చిత్రవధ చేయుఁడని వేడుకొనిరి. అధికాదులును సూరకిరాతుడయిన యా దుష్టబుద్ధి కర్తామయిన మరణదండనము విధించి, తమ సేనాధిపతి పరలోకగతుడయినదుర్వార్తను దుష్టబుద్ధినిశిరశ్చేదము చేయించిన వార్తను పాండ్యరాజునకు లేఖవ్రాసి మధురాపురమునకుఁ బంపిరి. దుష్టుల కుతంత్రములను నమ్మి యనాలోచితముగా చేయుసాహసిక కార్యములవలన నిట్టియనర్థములు ప్రాప్తము లగునని తెలిసికొని యెల్లవారును చింతిల్లిరి.

శ్రీల కుపయోగించుకథలు -

అయిన సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 నుమిగ్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజేయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భి విలాసము
- 14 భానుమతీ కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

శ్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు

అయిన సంపుటము

- 1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞి చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 శ్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహపదీసంపాదము
(మౌత్త్యపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరీప్రథమభాగము

7 డిటా ద్వితీయభాగము

8 దేహరోగ్యధర్మబోధిని

ఉపన్యాసములు

ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హత కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూమతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మలు
- 16 వేద్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 శ్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 శ్రీపునర్వివాహవిషయకోశ న్యాయము
- 21 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ప్రథమవిజ్ఞానము

32 శ్రీశ్రునర్సివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హిత్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
33 శ్రీశ్రునర్సివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
34 శ్రీశ్రునర్సివాహభూతవర్త మానస్థితులు	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము
ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని
1 దేశీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు	అంధకవులు
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	పదియవ సంపుటము
4 ఉపన్యాసమంజరి	1 పూర్వాంధ్రకవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	2 మధ్యకాలపు కవులు
6 ,, రెండవభాగము	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
7 ,, మూడవభాగము	పదకొండవ సంపుటము
8 శంకారాధ్యాత్మలు	స్వీయచరిత్ర
9 బసవరాజ గవత్రరాజగారిజీవ చరిత్రము	

పుస్తకములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

మా ల త్రి మ ధు క ర ము

గ్రంథ కర్త :

కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

[వెల. 0-5-0]

కీర్తి శేఖరై న రా వు బ హ ద్వా ద్
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

- ప్ర హ స న ము లు
- మొదటి సంపుటము
- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్ర॥
 - 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
 - 3 మహాబధిర ప్రహసనము
 - 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
 - 5 బలాత్కారగానవినోద ప్ర॥
 - 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
 - 7 మహామహాపాధ్యాయ ప్ర॥
 - 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
 - 9 మహావంచక ప్రహసనము
 - 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
 - 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
 - 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
 - 13 కౌతుకవర్ధని
 - 14 వినోదజరంగిణి
 - 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
 - 16 ,, రెం॥భా॥
 - 17 ,, మూ॥భా॥

- నా ట క ము లు
- రెండవ సంపుటము
- 1 బ్రాహ్మవివాహము
 - 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని
 - 3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)
 - 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
 - 5 ప్రహ్లాద నాటకము

- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
 - 8 వివేకదీపిక
- భాషాంతరీకృత నాటకములు
- మూడవ సంపుటము
- 1 చమత్కార రత్నావళి
 - 2 రాగమంజరి
 - 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
 - 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
 - 5 రత్నావళి
 - 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
 - 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
 - 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము
- వ చ న ప్ర బంధ ము లు
- ప ద్య కా వ్య ము లు

- నాల్గవ సంపుటము
- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
 - 2 యాత్రలు మొ॥భా॥
 - 3 రాజశేఖర చరిత్రము
 - 4 శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచన
నైషధము
 - 5 రసికజనమనోరంజనము
 - 6 శుద్ధాంధ్రభారత సంగ్రహము
 - 7 అభాగ్యోపాఖ్యానము
 - 8 పథికవిలాసము
 - 9 జాగిల్గిన్
 - 10 వినియోగ

మా ల త్రి మ ధు క ర ము

గ్రంథకర్త :

కొందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

ప్రకాశకులు :

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

కాపీరైటు

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు

పురుషులు

౧. ప్రతాపరుద్రుడు—రుద్రవరపువారి కుటుంబమునకు పెద్ద; మాలతికి తండ్రి.

౨. మధుకరుడు—గణపతిదేవుని కుమారుడు ; మాలతి భర్త.

౩. మిత్రవిందుడు—మధుకరునిమిత్రుఁ డగురాజపుత్రుడు.

౪. కామపాలుడు—మధుకరుని చెలికాఁ డగురాచకొమారుడు.

౫. భీమవిక్రముడు—రుద్రవరపువారి కుటుంబములోఁజేరిన రాజకుమారుడు.

౬. గణపతిదేవుడు—గణపవరపువారి కుటుంబమునకు పెద్ద; మధుకరుని తండ్రి.

౭. శంకరవర్మ—మాలతినివివాహమాడఁదలఁచిన రాజకుమారుడు.

౮. బసవనారాధ్యుడు—మాలతికిని మధుకరునికిని రహస్యముగా వివాహము చేసిన యాచార్యుడు.

స్త్రీలు

౧. మాలతి—ప్రతాపరుద్రుని కూతురు, మధుకరుని భార్య.

౨. రతిసుందరి—మధుకరుడు మొదట కామించిన యువతి.

హా ల తీ మ ధు క ర ము

కాశికాపురమునందు రుద్రవరపువా రనియు గణపవరపు వా రనియు మహాధనికులయి శైవమతస్థులయిన రెండు క్షత్రియ కుటుంబములవారు గలరు. ఈరెండుకుటుంబములవారికిని చిరకాలమునుండి కుటుంబకలహ మొకటి యుండెను. అది యంతకంతకు ముదిరినందున నుభయకుటుంబములవారును పరస్పర ద్వేషమును వహించి యాకస్మికముగా వీధిలోఁ గనబడినప్పుడు సహితము తిట్టుకొనుచు నొండొరులతోఁ బోరాడుచుండుటయే కాక యొకకుటుంబములోని వారిసేవకుఁ డింకొకకుటుంబములోనివారిసేవకునితో సమావేశమయి నప్పుడు వాండ్రును గర్భశత్రువులవలె కయ్యము లాడుచుందురు. ఈకయ్యములవలన తఱచుగా నడివీధులలో సహిత మల్లదులుజరుగు చుండును.

ఇట్లుండఁగా రుద్రవరపువారియింట నొక మహేశ్వరవ్రతము తటస్థించినందున గృహయజమానుడయినవృద్ధప్రతాపరుద్రుడొక్క గణపవరపువారినిదక్క గ్రామములోని స్వజాతివారిని పిన్న పెద్దల నందఱిని విందుకు పిలువఁగా, ఆసమారాధనమునకు క్షత్రియశ్రేష్ఠు లందఱును వచ్చిరి. రుద్రవరపువారియింట జరగిన యాయుత్సవము నకు గణపవరపువారికుటుంబమునకు పెద్దయైన గణపతిగేవునికుమారుఁ డగు మధుకరునికి ప్రేమాస్పదురా లయిన రతిసుందరియను మహా రూపవతియగు రాజకన్యకూడ వచ్చెను. ఆరాత్రి యావేడుకసమయ మునం దాయెంట మొగముచూపుట గణపవరపువారివంశమునఁబుట్టిన వాని కెవ్వనికయినను ప్రాణాపాయకరమైనను మధుకరుని ప్రియసఖుఁ

డయిన మిత్రవిందుడతనిని ప్రియురా లయినరతిసుందరిని సావకాశముగా నచ్చటచూడవచ్చునని బోధించి, అక్కడకుఁ బోయినపక్షమునఁ దానింతవఱకును రాజహంసయని భ్రమించుచున్న సుందరిని కాకినిగాఁ జేయఁజాలిన నిరుపమాన రూపవతులను నేత్రోత్సవముగా దర్శింపవచ్చునని చెప్పి మారువేషముతో నచ్చటికిఁ బోవునట్లు ప్రోత్సాహపఱచెను. తనహృదయేశ్వరికంటెను లోకములో చక్కని వారుండురన్నవిషయములో మిత్రవాక్యమునం దంతగా విశ్వాసము లేనివాడయినను, రతిసుందరియందుఁగల ప్రేమాతిశయము చేత మధుకరుఁ డారాత్రి యాయుత్సవగృహమునకుఁ బోవ నిశ్చయించుకొనెను. మధుకరునకు రతిసుందరిమీఁదఁగల యనురాగ మవ్యాజమయినది; అతఁ డాకన్యమీఁది మోహాతిశయముచేత నిష్టపదార్థానుభవము సహితము మానివేసి కంటిమీఁద తెప్పవాల్చక రాత్రులు స్వప్నములో సహిత మామెనే పలవరించుచుండును. అయినను రతిసుందరిమాత్ర మతనియందు మోహములేనిదయి యాతని దీన వాక్యములు పెడచెనిని బెట్టి యాతనిప్రార్థన నంగీకరింపకుండెను. మిత్రవిందుడు తనచెలికాని తలకెక్కిన వలపునెట్టిని నాఁటిరాత్రి విందుకువచ్చిన యసమానలావణ్యవతు లయిన రాజయువతులముఖ చంద్రదర్శనలాభముచేత మాన్పవలెనని తలఁచుకొనెను. భోజనము లయిన తరువాత గంధతాంబూలాదులిచ్చుచున్న సమయమునందు మధుకరుడు తన మిత్రులయిన మిత్రవిందునితోను కామపాలుని తోను గలిసి యచ్చటికిఁబోయి రాజబృందములోఁ గూరుచుండెను. వృద్ధుఁ డయిన ప్రతాపరుద్రుడు తక్కిన వారితోడఁగూడ వారిని సహితము గౌరవించి యతిథిసత్కారము చేసెను. తాంబూలాది సత్కారము లన్నియుముగిసిన తరువాత నుల్లాస పురుషుడయిన

యాగృహాయజమానుఁడు క్షత్రియులలో నాకాలమునందుఁగల దేశా
చారమునుబట్టి వివాహములుకాని రాజకుమారులును రాజకుమారి
కలును గలిసి నృత్యవినోదము జరుపవలసినదనికోరెను. పెద్దవాని
మాట తీసివేయక యచ్చకికన్యలును బ్రహ్మచారులును గలిసి నృత్య
మునకారంభించిరి. అప్పు డచ్చట నృత్యము చేయుచున్న సుందరీమణు
లలో నొకలావణ్యవతీరత్నము సభాభవనమునందు దేదీప్యమానముగా
వెలుగుచున్న దీపపుంజమున కెల్ల నూనకంబిని కలిగించుచున్నట్లు
రాత్రియం దసమానప్రభాభ సమానముగా ప్రజ్వరిల్లుచున్న జ్యోతిర్లత
యనునట్లును దృష్టిని మిఱుమిట్లుకొలుపుచు మధుకరునికి నేత్రోత్స
వము చేయఁగా నతఁడు తనలో “మానవనేత్రముల కపూర్వపర్వ
మొనర్చుచు భూలోకమునం దదృష్టశ్రుతపూర్వవిలాసవతిగాఁ గనఁ
బడుచున్న సౌందర్యరాశియైన యీసుందరీమణియొక్కముఖచంద్ర
బింబము చక్కనిచుక్క లనఁదగిన యీకాంతామణులమోముఁ
దమ్ములెల్ల వెలవెలఁగాఱునట్లు చేయుచు బకబృందములోని హంసము
వలె వీరలో మెలఁగుచు నందఱిని మించుచున్నద!” అనుకొనుచు
నాశ్చర్యపడఁజొచ్చెను. అప్పు డక్కడ నున్నప్రతాపరుద్రుని తమ్ముని
కొమారుఁడయిన భీమవిక్రముఁ డాతనికంతస్వరము నానవాలుపట్టి
దగ్గఱవచ్చి మొగమువంకఁజూచెను. ఈభీమవిక్రముఁడాగ్రహస్వభావుఁ
డగుటచేత శత్రుకోటిలోనివాఁడుగా పరిగణింపఁబడుచున్న మధు
కరుఁడు తమయింటికి వచ్చుటచూచి సహింపలేక, “ఇటువంటిమహో
త్సవసమయమునందు పరమపవిత్రమయిన మాగృహమునుదొంగవలెఁ
జొచ్చి యీపాపాత్ముఁ డపవిత్రము చేయుచున్నాఁడు” అని కేకలు
వేయుచు, మధుకరునిఁ గొట్టఁబోయెను. ఈలోపల వృద్ధుఁ డయిన
ప్రతాపరుద్రుఁడు వచ్చి యడ్డుపడియుండనిపక్షమునదురాగ్రహవ్యగ్రుఁ

డయియున్న యాభీమవిక్రముఁ డాతనిప్రాణములు గొని పాపము కట్టుకొని యుండునుగాని, యుక్తసమయమున నావృద్ధగృహస్థుఁ డడ్డుచొచ్చి భీమవిక్రముని వారించి మధుకరుని కేమియునపాయముకలుగకుండఁ జేసి యాతని నావలికిఁ బంపివేసెను. అటువంటి సంతోషసమయమునందు తనయింట దుష్టకృత్య మొకటి జరగుట మంగళప్రదము కాదని భావించినవాఁ డగుటచేతను, గ్రామమునం దెల్లవారును నేకశ్రీవముగా మధుకరుని గుణసంపదను వేఱునోళ్ళ శ్లాఘించుచుండఁగా నిత్యమును వినుచుండుటనుబట్టి యట్టియు తమబాలుని కాపత్తు సంభవించుట యిష్టములేనివాఁ డగుటచేతను, ప్రతాపరుద్రుఁ డాపడుచు వానిసాహసకృత్యమును మాన్పెను. అయినను భీమవిక్రముఁడు మాత్రము తానప్పటికి కొంతశాంతసంరంభుఁడయ్యును మనస్సులోని రోషావేశమును విడువక, “యింకొకసారి యీదుష్టుఁడు వీధిలో నాకంటఁ బడినప్పుడు వీనికండగర్వ మడంచి యనాహూతముగా శునకమువలె మాయిల్లుచొచ్చిన పాపఫల మనుభవించునట్లు చేసెదను” అని శపథములు పలుకుచు నాక్రోశించుచు నావలికిఁ బోయెను.

నాటిరాత్రి నృత్యోత్సవ మయినతరువాత మధుకరుఁడు లేచి యుండి యాసుందరీతిలక మొంటిగా మందమందగమనముతో లోనికిఁ బోవుచు నెవ్వరినో యెదురుచూచుచు నిలుచున్న సమయమునందు తడఁబాటుగల చేరణములతో మెల్లమెల్లఁగా భయపడుచు నడిచి మార్గములో మధుకరుఁ డామెను తారసించి, మహాసాహసముతో నామెహస్తగ్రహణముచేసి, ‘ఓభాగ్యదేవతా! నేను నీకు పరమభక్తుడను. నీదివ్యసుందరవిగ్రహము నాకరస్పర్శనముచేత మైలపడెనని నీవు భవించిన పక్షమున, పాపపరిహారార్థముగా దాసుఁడనైన నేనుమనః పూర్వకమైన సంపూర్ణప్రేమతో నీకరకమలము ముద్దుగొని పాప

విముక్తుడ నయి నీయనుగ్రహమువలన పావనుడ నయ్యెదను.” అని మృదుమధురస్వరముతో దీనముగా పలికెను, “ఓ భక్తాగ్రగణ్యుడా! నీవర్తనము చూడఁగా నీవు నాయెడల నవ్యాజప్రేమమును సంపూర్ణ విశ్వాసమును కలవాడవుగాఁ గనఁబడుచున్నావు. దేవతలకును హస్తములున్నవి; భక్తులు వానిని తాఁకవచ్చునుగాని ముద్దుపెట్టుకొనరాదు.” అని యాకన్యారత్న ముత్తరమిచ్చెను. “దేవతలకు వలెనే భక్తులకును పెదవులు లేవా?” అని మధుకరుడు ప్రశ్న వేసెను. ‘ఉన్నను వా రాపెదవులను దేవతాప్రార్థనమునం దుపయోగించవలెను.’ అని యామె యుత్తరము చెప్పెను. “అట్లయినపక్షమున, నాపాలిటి యోదేవతాతిలకమా! ఇదె నిన్ను నేనుప్రార్థించుచున్నాను. నాప్రార్థన మంగీకరించి యభీష్టవరప్రదానముచేసి యీ భక్తునిప్రాణరక్షణము చేయుము” అని మధుకరుడు వేడుచుండెను. అతఁడీప్రకారముగా లోనియనురాగమును తేటపఱుచుమాట లనుచుండఁగా నింతలో తల్లి వచ్చి యాచిన్నదానిని లోనికిఁ దీసికొని పోయెను. ఆచిన్నది తనదృష్టిపథముదాఁకియగోచరయైనతరువాత నతఁ డాయువతీమణి యెవ్వరని పరివారము నడిగి, మదనునిసమ్మోహనమంత్రాధిదేవతలవలెఁ దన హృదయము నపహరించి యవశము చేసిన యాకాంతామతల్లి గణపవరపువారివంశమునకంతకు గర్భశత్రువుగా నెంచఁబడుచున్న ప్రతాపరుద్రుని ముద్దులకూఁతురగు మాలతి యని తెలిసికొనెను. తనశత్రువుయొక్క పుత్రికమీఁద తనమనస్సు తగిలిన దన్నపిడుగువంటి యాదుర్వార్తవలన నాతనిమనస్సు సంక్షోభపడెనుగాని యాతని మనస్సులోని యనురాగమునుమాత్ర మావగింజం తయు తగ్గినదికాదు. దర్శనమాత్రముచేత మధుకరునికి మాలతి మీఁద ననురాగాతిశయమెట్లుకలిగినదో యట్లేమాలతికిని ప్రథమ

దర్శనమాత్రయచేతనే మధుకరునిమీఁద ననివార్యమైన దృఢాను
రాగము కలిగెను. తనమనస్సు నట్లాకర్షించిన సుందరపురుషుఁడు తన
పుట్టినింటివారికి పగవారయిన గణపవరపువారి వంశపువాఁడయిన
మధుకరుఁడని తన పరివారమువలన నెఱుఁగుట చేత, మాలతియు
కలఁగఁబాటిన మనస్సుతో మిక్కిలి పరితాపపడుచు నాటికి కన్ను
లకు నిద్రరాక వేఁగుచుండెను. ఆమె యట్లు వ్యాకులహృదయయి
మేడమీఁది గదిలోనికిఁబోయి తనజననదోషమునుబట్టి ద్వేషింపవల
సినవానినే నిర్వాజానురాగముతో తనమన స్సభిలషించి మరల
కుండుట యీశ్వరఘటనముకదాయని తలపోయుచు, గవాక్షము
తెఱచి తోటవంకఁజూచుచు చల్లగాలికి నిలువబడెను.

అప్పటికిరాత్రి రెండుయామములయినందున మధుకరుఁడు తన
మిత్రులతోఁగూడ బైలుదేతెనుగాని తనహృదయమును విడిచిపెట్టి
వచ్చినగృహమునువిడిచి దూరము పోలేక వీధిలో కొన్ని యడుగులు
నడిచిన తరువాత నాకస్మికముగా మనమిత్రుల నేమటించి మాలతి
మేడకు వెనుక నున్నతోటలోనికి చిన్నగోడమీఁదుఁగా దుమికి
యదృశ్యుఁడయ్యెను. అతఁ డక్కడ తన నూతనప్రియురాలిని తలఁచు
కొని చింతించుచు, కొంతసేపటికి తలయెత్తిచూచునప్పటికి మీఁదుగా
గవాక్షములోనుండి తూర్పుకొండమీఁద నుదయించుచున్న బాలా
ర్కబింబమువలె సంపూర్ణకాంతితో మాలతియొక్క ముఖబింబ
మాతనిదృష్టికి గోచరమయ్యెను; అతిశయకళాపరిపూర్ణమైన మాలతి
యొక్క ముఖబింబమునుజూచి సిగ్గుపడి తలదాచుకొనుటకు పాటి
పోవుచున్నాఁడేమో యనునట్లు కళావిహీనుఁడయి చంద్రు డాసమ
యమునందు పశ్చిమమున నస్తమించుచుండెను. చెక్కిట చెయ్యి
చేర్చుకొని యామె నిలువఁబడియుండగాఁ జూచి యతఁడప్పుడు తన

కామె వ్రేలిముద్దులుంగరమయిన నయి జన్మించెడుభాగ్యములభించిన పక్షమున తానామెమెఱుఁగుచెక్కులను చుట్టించి ధన్యుడనగుదును గదాయని తన మందభాగ్యతకు వగచుచు నిట్టూర్పులు విడుచుచుండెను. ఆసమయమునందు తానొంటిగా నున్నాననుకొని యాచిన్నది మిన్నుగూచి “హా! దైవమా” యని యొక వేడి నిట్టూర్పుచెప్పెను. ఆమె కంఠమునుండి నెలువడిన హృదయరంజకమయిన మృదుమధుర స్వరము చెవినిబడఁగానే యతఁడు దేహము పులకింప సంతోషపర వశుడయి తన శ్రవణములకు సంగీతముకంటెను శ్రావ్యతరముగా నున్న యావాగమృతపానము నింకను జేయవలెనన్న యుత్కింతతో “ఓభాగ్యదేవతా! ఇంకొకసారి తేనెకన్నను మధురముగానున్న నీవాగమృతధారను చిలికి యాకలికొనియున్న నావీనులకువిందు చేయుము. నీవాకాశమునుండి మేఘములలోని మెఱుపుదీగవలె తళుకుతళుక్కున నెఱుఁగుచు నిజముగానే నాదృష్టికి భూమిని పవిత్రముచేయ నవతరించిన దేవతాకన్యవుగానే కనబడుచున్నావు” అని హీనస్వరముతో నామెకు వినబడకుండపలికెను. ఆమెయు తనమూల లన్యలు వినుచున్నారని లేశమైన నెఱుఁగని దము, ఆరాత్రి కామదేవుఁడు తన హృదయములో రవులుకొలిపి ప్రవృత్తిల్లఁ జేసినకామాగ్ని యుద్రదేకించి పూర్ణముగా వెలుగుచుండఁగా తన హృదయము నపహరించి స్వవశము చేసికొన్న పురుషుఁడు తన్నుఁబాసిపోయె నన్న విశ్వాసముతో “ఓమధుకరా! ఓమధుకరా!” అని పిలిచి “నీవు మధుకరుడ వేల యైతివి? నానిమిత్తము నీవాపేరు మార్చుకొని మఱియొక నంశము వాడవుకమ్ము. నీవాపనిచేయలేకపోతివా నీవు నాయెడల బద్ధాను రాగము కలవాడవుకమ్ము; నేనే నాపేరుమార్చుకొని నేను రుద్రవ రపువారి చిన్నదానిని కాకుండెదను.” అని కామోన్మత్తయై పలి

కెను. ఇట్లాశగలుగ పలుకుటవలన మధుకరుడు మహోత్సాహము గలవాడయి మాటుపలుకఁ దలఁచెనుగాని కర్ణరసాయనముగానున్న యామి మధురవాక్యములవలన తనివి తీఱక యింకను వినవలెనన్న యాశ గలవాడయి యూరకుండెను. మాలతియు మరల వెనుకటి ధోరణినే వలపు తేటపడు పలుకులు పలుకుచు గణపవరపువారియింట బుట్టి మధుకరనామమును ధరించినందున కాతని నిందించుచు, అతఁ డాపేరు తీసివేసి వేఱొకపేరు పెట్టుకొన్న బాగుండునని వెడ కోరికలు కోరుచు పుట్టుకతో లేక నడుమవచ్చిన యాపేరొక్కటి లేకపోయిన పక్షమున తా నాతనిధనము నగుదునుగదా యని యుస్సురనుచు, కామోద్రేకముచేత పలువిధములఁ దనలోఁదానుప్రలపింపఁజొచ్చెను. ఈకడపటిమాట యమృతపాతమువలె చెవిసోఁకఁగానే యతఁడు మనసుపట్టలేక, తనలో తాననుకొన్నట్లుగాక యామాటలన్నియు తన్నుద్దేశించియే పలికినట్లు భావించుకొని, యుచ్చైఃస్వరముతో “ఓప్రాణేశ్వరీ! హృదయవల్లభాయని కాని నీయుష్టమువచ్చిన మఱి యొక పేరుతోఁగాని నన్ను పిలువ్రము. ఇప్పటిపేరు నీకు రుచింపని పక్షమున, నేను నేఁటినుండి మధుకరుడనుకాను” అని పలికెను. క్రిందితోటలోనుండి యెవ్వనిదో పురుషుని కంఠస్వరము చెవిని బడఁ గానే యులికిపడి మాలతి భయోత్కంఠయై, అర్థరాత్రమప్పుడు పరులెవ్వరో చీకటిలో పొంచుండి తనగుట్టును తెలిసికొనిరని కొంత సేపు త్రొక్కటపడెనుగాని యింతలో నతఁడు మరల మాటాడనారంభింపఁగా గానరసమువలె నాహ్లాదకరముగా చెవులుసోఁకుచున్న పలుకులు పదియైనను పూర్ణముగా నాతనినోటినుండి వెలువడకమునుపే యతఁడు మధుకరుడని తెలిసికొని స్వక్షేమమును జూచుకొనక తోటగోడదుమికి యపాయకరమయిన సాహసకార్యము చేసినందున

కాతని మందలించి, నాదాయాదులెవ్వరయిన నిన్నిక్కడఁజూడ తటస్థించినపక్షమున గణపవరపువంశసంజాతుఁడ వగుటచేత నీప్రాణముల మీఁదికి వచ్చునుగదాయని విచారపడెను. “ఓప్రాణేశ్వరీ! అటువంటి వారి యిరువండయొక్క యసంఖ్యములైనవాఁడితూపులలోకంఁటెను నీయొక్కదానియొక్క రెండువేఁడితూపులలో నాకెక్కువయపాయమున్నది. నీవొక్కదానవు నన్ను చల్లనితూపునఁ జూచితివా, వారందఱి వైరమును నేను లక్ష్యముచేయను. నీకటాక్షవీక్షణప్రసారము లభింపకపోవుటచేత దుర్భరముగా తోఁచెడు నాబ్రతుకు దీర్ఘమగుటకంటె వారి ద్వేషముచేత హ్రస్వమగుటయే మంచిది.” అని యతఁడు పలికెను. “ఈస్థలమునకు నీ వెట్లువచ్చితివి? నీకు దారిచూపినవారెవరు?” అని మాలతి యడిగెను. “నా కిక్కడకు దారిచూపినవాఁడు కామదేవుఁడు. నేను కర్ణభారకృత్యము నెఱుఁగనివాఁడ నయినను నీవు సముద్రాంతమంత దూరముననుండఁ దటస్థించినరు నేను నీవంటి యమూల్యపదార్థ సంపాదననిమిత్త మోడనడుపుకొనుచు మహాసముద్రమును దాటుటకును సాహసించియుందును” అని మధుకరుఁడు త్తరము చెప్పెను. ఆనూటకెక్కడినుండియో క్రొత్తసిగ్గొకటివచ్చి యామెముఖమునాక్రమించి నిమిష కాలము చెక్కులయందు వెల్లపాటు కలిగించెను గాని చీకటియగుటచేత నాతనిదృష్టికి మాత్రమూవంతసోయగము గోచరముకాలేదు. అప్పుడు తొందరపడి తన మనస్సాతనికి తెలిపి బేలనై తినిగదాయని యామె మనస్సులో నొకవిధమైన యనుతాపము కలుగనారంభించెను. పనిమించినతరువాత నిప్పుడేమి యాలోచించినను కార్యములేదు. ఒక్కసారి నోటినుండిజాతిన పిమ్మట తానన్నమాటలను మరలించుకోవలెనన్నను సాధ్యముకాదు; రాజకన్యలలోఁగల యాచారానుసారముగా ప్రియున కొక్కపట్టున.

మనసియ్యక తా ను పేక్షాపరురాలయినట్లు నటించుచు, తన హృదయములో గాఢానురాగమున్నను వెలిపుచ్చక తాను సులభముగా లోఁబడినచో విభునిమదికి చులుకనయ్యెదనో యనుభయమున వస్తువెత కష్టసాధ్యమయిననంతయమూల్యమగు నన్నన్యాయమున నాతనినిప్పుడు చిక్కులు పెట్టవలెనన్నను, ఆశల బెట్టి యేచుటకుఁగాని యాలస్యముచేయుటకుఁగాని యిప్పుడవకాశములేదు. తన నోకినుండివచ్చిన మాటలను ప్రశ్నాక్షముగా చెవులార మధుకరుఁడు తానే నినెను; తా నెదుటఁగలిచి ప్రశ్నార్థక మిచ్చుచున్నప్పుడు ఆ నామాటలను నిద్రయందు స్వప్నములోపలవరించుచున్నదని యతఁడు భ్రమింపఁజాలఁడుగదా! ఈయాలోచనలన్నిటిచేతను మాలతీ మర్మము విడిచి నిష్కపటముగా తనమనస్సులోనున్నది యొప్పుకొని, వలపుగలిగినచో వినసొంపుగాని మాటయు శ్రావ్యమగునుగాన “నాశీవి తేశ్వరుఁడవైన యోమధుకరా!” అని పిలిచి, “నే నయత్నలభ్యురాలనయిన తప్పిదమునుబట్టి నన్ను చపలస్వభావురాలినిగా భావించెదవుసుమా! అది నిజమయినదోషమేయైన పక్షమున, ఆదోషము మనలనిద్దఱిని దైవయోగముచేత నొక్కచోటఁగూర్చి నాలో నే ననుకొన్న మాటలను నిన్ను వినునట్లుచేసిన యీనిశాకాంతదిగాని నాదికాదు. మారాచ కన్నియలలోఁగల యాచారమునుబట్టి యిప్పుడు నావర్తన మొకవేళ నీదృష్టికి వివేక కార్యముగా కనఁబడకపోవచ్చినను పయికి వివేకమును నటించుచు హృదయముతోలేని మాయవినయము లభినయించెడు సుందరులలో ననేకులకంటె నేనే యధికానురాగముగలదాన నని నావర్తనమునుబట్టి ముందు తెలిసికోఁగలవు.” అని పలికెను.

ఆమెకుఁగల యకృత్రిమానురాగమువిషయ మయి, యిది మాత్రమును తనమనస్సులో నేమూలను సందేహభేద మయినను లే

దనియు తానిప్పుడు కనిపెట్టిన నిష్కపటప్రవర్తనమువలనఁ దనకామె
మీఁద గౌరవాధిక్యమే కలిగినదికాని లాభువచింత యావగింజంతయు
కలుగలేదనియుఁ జెప్పి యతఁడేదో యొట్టుపెట్టుకొనఁబోవుచుండఁగా,
ఆమె యాతని నొట్టుపెట్టుకోవల దని వారించెను. ఆమె కాతనియం
దెంత దృఢానురాగము కలిగినను, నాఁటివాత్రియే యొడంబడిక చేసి
కొనుటమాత్ర మామెనునస్సన కంత సంతోషకరముగా లేదు.
తొందరపడి వాగ్దానముచేయుచు నానాలోచనముగాను, మహాసాహ
సిక కార్యముగాను, అత్యైకస్మికముగాను, ఆమెబుద్ధికి స్ఫురించెను.
అయినను మధుకరుఁడు తనమీఁద నామెకుఁగల ప్రేమాతిశయము
మాఱునది కాదని శపథము పలుకవలసినదని ప్రార్థింపఁజొచ్చినందున,
మాలతి యాతనిప్రార్థనను నిరాకరింపలేక తానతఁడు ప్రార్థింపక
మునుపే తనమనస్సును స్పష్టముగా తెలిపితి నని చెప్పి, తనప్రేమ
సముద్రమువలె నపారమయినదగుటచే నానానికి నూతనసంతోషమును
కలిగించుటకయి తాను వెనుకనాడినమాటల నన్నిటిని త్రిప్పకొని
యనురాగరసమును తేటపఱిచెడి యామాటలనే యిప్పుడు మరల
నుచ్చరించెదనని పలుకుచుండెను. ఇంతలో నెదురుగదిలో పరున్న
దాది వచ్చి మాలతిని పిలిచి తెల్లవాఱుజాము కావచ్చుచున్నందున
పోయి పరుండి నిద్రపోమ్మని చెప్పెను. మాలతి తనదాది కెదురుగాఁ
బోయి యేదోమాట చెప్పి దానిని దానిగదిలోనికి సాగనంపి వేగిర
పొయితో మరలవచ్చి, రెండుమూడుమాటలతో నాతనిప్రేమ యక్య
త్రిమమయినదియు నాతనియద్దేశము వివాహమును నయినపక్షమున
వివాహముహూర్తనిశ్చయమునిమిత్తమయి తేపఱిదిన మాతనియొద్ద
కొకదూతను బంపెద ననియు, గాంధర్వవివాహమున నాతని చెట్టఁ
బట్టిన తరువాత తానాతనికి పాదసేవకు రాలయి తనధనదేహప్రాణ

ముల నాతని కర్పించి తనప్రాణేశ్వరునివెంట ప్రపంచమంతయు తిరుగ
వలసి వచ్చినను తిరిగెదననియు వేగముగా తనయభిమతమును దెలి
పెను. మాలతి నిద్రపోక తనలో తానేదో చూటాడుకొనుచున్నట్టు
కనిపెట్టి దాది యామె నింకను నిద్రపోలేదేమని పలుకరించి పిలువఁ
జొచ్చెను; ఆమె యాతని నొకప్పుడు విడిచిపోవుటకు మనసు గొలు
పనిదయి చిత్తముఱ్ఱుఱ్ఱలూఁగ కామదేవునియ్యాయాలవలె తానును
మంచమువద్దనుండి గవాక్షమువద్దకు గవాక్షమువద్దనుండి మంచము
వద్దకును మరలమరలఁ దిరుగుచు నడుమ నొక్కొకపలుకు పలుకుచు
ముందుకును వెనుకకును కొంతసేపు రాకపోకలు చేయుచుండెను.
మధుకరుఁడును ప్రియురాలిని విడిచిపెట్టలేక పరితపించు చుండెను.
కాముకీకాముకులచెవులకు రాత్రివేళల నొండొరుల సంభాషణములు
మంజులగానామృతరసప్రవాహములకన్నను మధురతరములయి హృద
యరంజకముగా నుండునుగదా! అట్లయ్యును వా రిరువురును పరస్పర
సుఖసంతోషములను గోరుచు తుద కొండొరుల నెడఁబాయవలసినవా
రయిరి.

వా ర ట్లెడఁబాయునప్పటికే శైల్లవాఱుజాము కావచ్చెను.
మధుకరుని మనస్సంతయు రాత్రిజరిగినసమావేశముమీఁదను మాలతి
మీఁదను నున్నందున నిగటికిఁబోయి పరుండుటకు మనసుగొల్పక
పురోహితుఁడైన బసవనారాధ్యుని చూచుటకయి యతఁడు తిన్నగా
మఠమునకు నడిచెను. భక్తాగ్రేసరుఁడైన యాబసవనారాధ్యుఁ డప్ప
టికే నిద్రలేచి స్కందపురాణము పారాయణము చేసికొనుచుండెను.
ఆసమయమునందు మధుకరుఁ డక్కడకుఁ బోయి యాతనిని పేరుపెట్టి
పిలువఁగా మధుకరుఁ డంత వేరువజామున తనవద్దకువచ్చుటకాశ్చర్య
పడి పడుచుఁగాఁ డగుటచేత కామచింతచేత రాత్రియంతయునిద్రపట్టక

సంతాపించుచు తన్నేదో యాలోచన యడుగుటకయి వచ్చెనని యావృద్ధుఁ డనుకొనెను. ఆవృద్ధునియూహ కొంతవఱకు సత్యమేకాని యిప్పు డతనిప్రేమ కాస్పదమైనది బసవనారాధ్యుఁ డనుకొన్నట్లు రతిసుందరిమాత్రము కాదు. మధుకరుఁడు తనకు మాలతిమీఁదఁ గలిగినయనురాగాతిశయమును తేటపఱచి యాదినమున నేతమవివాహ కార్యమునకు తోడుపడవలయు నని ప్రార్థించినప్పు డావృద్ధాచార్యుఁడు తా నావఱ కాతనిపక్షమున రతిసుందరినిమిత్రమయి కృషిచేసి యుండుటచేత రతిసుందరి తన్ను నిరాకరించుచున్నదని యతఁ డనేకపర్యాయములువచ్చి మొట్టపెట్టఁగా వినుచున్నవాఁ డగుట చేతను నింతలోఁ గలిగినయీవంతమార్పున కత్యాశ్చర్యపడి “పడుచు వాండ్రవల పెప్పుడును కన్నులలో నుండునుగాని హృదయములో నుండదు.” అని తలయూఁచెను. అందుపైని మధుకరుఁడు “తన్ను కామింపనిదానిని కామించుట బుద్ధిహీనత యని సెలవిచ్చి రతిసుందరి మీఁదిమోహమును విడిచిపెట్టవలసిన దని యీవఱకే మీరు నన్ను మందలించియున్నారకదా? ఇప్పు డీమాలతి తనమీఁద నాకెంత యనురాగాధిక్యము కలిగియున్నదో నామీఁద సంతయనురాగాధి క్యము కలదిగా నున్నది. కాబట్టి కామతత్తులయి పరితపించుచున్న యీకాముకీకాముకుల నొక్కటిగాఁ జేర్చి మీరీపుణ్యము కట్టుకొనక తప్పదు.” అని యాతనిని ప్రార్థించెను. అతఁడు చెప్పినహేతువునకు సమాధానపడి, మధుకరునకు మాలతితోడి వివాహమువలన చిరకాల మునుండి పరస్పర ద్వేషమును వహించి గర్భశత్రువు లయి విడియున్న రుద్రవరపువారికుటుంబమును గణపవరపువారికుటుంబమును పూర్వ వైరమును మాని మిత్రు లయి యేకము కావచ్చునని మనస్సులో నాలోచించి తానుభయకుటుంబముల క్షేమమును గోరియున్నవాఁ

డగుటచేతను వారిలోవారికి పరస్పరవివాదములు తటస్థించినప్పుడు
తా ననేకపర్యాయములు మధ్యవర్తిగా నుండి తగవులుతీర్చి వారి
నేకముచేయుట కయి పలుమాఱు కృషిచేసి విఫలమనోరథుఁ డయి
యున్నవాఁ డగుటచేతను తా నీవిధముచేతనైనను మనోరథసిద్ధి
పొందవచ్చునని యెంచి, కొంతవఱకు జాలిచేతను కొంతవఱకు మంచి
వాఁడయినమధుకరునిమాట తీసివేయలేని మోమోటముచేతను వారి
నిద్దటిని వివాహబంధముచేత నొక్కటిగాఁ గూర్చుట కాయాచార్యుఁ
డొప్పుకొనెను. అందుచేత నిప్పుడు మధుకరుఁడు ధన్యుఁ డయ్యెను.
మాలతియు తానన్నమాటప్రకారముగా మఱునాఁటియుదయముననే
యొకదూతను బంపి దానివలన హృదయవల్లభునియభిప్రాయ మెఱిగి
నాఁటిరాత్రియే తిన్నఁగా బసవనారాధ్యుఁ డున్నమఠమునకుఁ రాఁగా,
ఈవధూనరులు చిరకాలము సౌఖ్య మనుభవించు చుండవలె ననియు
నీవివాహసంబంధమువలనవియ్యాలవారుచిరకాలాగతమయిన కుటుంబ
కలహములను విడిచి కలిసి సుఖంపవలయు ననియు నీశ్వరునిప్రార్థించి
యావృద్ధుఁడు వారి కిరువురికిని తనయింట విధ్యుక్తముగా వివాహము
జర పెను.

పెండ్లితంతు ముగియఁగానే మాలతి మహావేగముగా నింటికిఁ
బోయి, ప్రొద్దుపోయినతరువాత వచ్చి గతరాత్రివలెనే తోటలోఁ
గలిసికొనెద నని వాగ్దానముచేసిన భర్తయొక్కరాకను ప్రతీక్షించుచు
మేడమీఁద నుండెను. ప్రియగమనమును కాంక్షించి యెదురుచూచు
చున్న యాకాల మెంతసేపటికిని జరగక మాలతిమనస్సునకు ఊణ
మొకమహాయుగముగా తోచు చుండెను.

ఆదినముననే మహాహ్వానమయమునందు మధుకరునిమిత్రు
లయిన మిత్రవిందుఁడును కామపాలుఁడును పురవీధిలోఁ బోవు

చుండెగా రుద్రవరపువారికు'ను బములోనివారు కొందఱు మహాగర్వి
 యైన భీమవిక్రముడు తమముందు నడివఁగా వారి కెదురుపడిరి.
 ఆరాత్రి ప్రతాపరుద్రునియును పరిగినయ్యవసమయమునందు మధు
 కరుని కొట్టఁబోయినవాడు మహాకోపిష్ఠుఁ డయినయీ భీమవిక్రముడే.
 అతఁడు కామపాలునిచూచి గణపవరపువారివంశములోనివాఁ డయిన
 మధుకరునితో మైత్రి చేయుచున్నందునకయి కొన్నిమోహమాట
 లాడెను. భీమవిక్రమునినలెనే కామపాలుఁడను పయసులోనుండి కండ
 గర్వముగలకోపశీలు డయినదన, వెనుకతీయక కొన్నికఠినోక్తులు
 పలిక మాతనికి తగిన్బట్టగాను త్తిరము చెప్పెను. మిత్రవిందు శు నడుమ
 వచ్చి పూటలు మిగులఁబోకుఁ డని యుభయులను వారిందుచున్నను
 వారంతఃసరితో నిలువక యెందుల మీతో రోషముతో వాక్కలహ
 మున కారంభించిరి. వీ రిట్లు కలహమాడుచున్నసమయముననే మధు
 కరుఁ డాశ్రోవను బోవుట తటస్థి చెను. అప్పుడు భీమవిక్రముడు
 కామపాలుని విడిచి మధుకరునినకఁ దిరిగి “ఓరి చండాలుడా!”
 అని యవమాంకరమున పేరుతో నానిని పిలిచి పిచ్చెను. మాలతీక
 ణ్ణియు యామె సూదరమునకు పాత్రుఁ డయి యున్నవాఁడను హేతు
 వునుబట్టి మధుకరుడు సాధ్యమైచంతవఱకు భీమవిక్రమునితోడి జగడ
 మును తప్పించుకొనుటకయి చూచెను. అంతేకాక తన మంచిస్వభావ
 ముచుబట్టి యీవఱ కెన్నఁడును లానీకు సంబకలహములలో ప్రవే
 శింపనివాఁ డగుటచేతను మాలతీతోడి సంబంధముచుబట్టి యిప్పుడు
 రుద్రవరపువారన్న యింటిపేరు కోపము నెప్పించునది గాక ప్రేమను
 బుట్టించునది యగుటచేతను మధుకరుడు “ఓశాంతాస్మాడా!” అని
 పిలిచి భీమవిక్రమునితో మంచిమాటలాడ నారంభించెను. గణపవరపు
 వారన్న యింటిపేరుగల వారి నెల్లను త్రొచుపాముచు ద్వేషించునట్లు

ద్వేషించువాఁ డగుటచేత భీమవిక్రముఁ డాతనిసూటలు గణన
 నేయక కత్తి దూసికొని మీఁదికివచ్చి యుద్ధమునకు సిద్ధుఁ డయ్యెను.
 అప్పుడు కామపాలుఁడుతనమిత్రుఁడు భీమవిక్రమునితో సంధిగోరుటకుఁ
 గలరహస్యకారణమును తెలిసికోలేనివాఁడయి శత్రువు మీఁదికి వచ్చి
 నప్పుడు సహనమువహించి యూరకుండుట యవమానకరమైనపౌరుష
 హీనతగాభావించి తాను డీకొని తిట్టుచు ముందుకువచ్చి తనవెనుకటి
 కలహమును మరలత్రివి భీమవిక్రముని తనతో యుద్ధమునకు రమ్మని
 పిలిచెను. మిత్రవిందుఁడును మధుకరుఁడును వలదని వారించుచున్నను
 వారాగక యొండొరులను కలియఁబడి కత్తులతో నఱుకులాడఁగా
 భీమవిక్రముని ఖడ్గఘాతముచేత కామపాలుఁడు నేలఁగూలి ప్రాణ
 ములు విడిచెను. మిత్రునిపాలుచేత శాంతతయంతయు పోయినవాఁ
 డయి మధుకరుఁడు రోషావేశముతో “చండాలుఁడా!” అని తన్నా
 తఁడు మొదటపిలిచిన యవమానకరమైన పేరుతోనే మరల నాతనిని
 పిలుచుచుకత్తిదూసికొని భీమవిక్రమునిమీఁదికి నడిచి పోరాటములో
 నాతనితల యొక్కవ్రేటున నతీకి భూమికి బలిచేసెను. హత్యలకు
 మూలమయిన యీశుష్కకలహము పట్టపగలునడివీధిగో జరిగినందున
 కలహవార్తక్షణకాలములో నూరంతటను వ్యాపింపఁగా గుంపులు
 గుంపులుగా చూడవచ్చెడు జనసంఘముతోఁ గలిసి వృద్ధులయిన
 ప్రతాపరుద్రుఁడును గణపతిదేవుఁడును భార్యలతోఁ గూడ తామా
 స్థలమునకు వచ్చిరి. భీమవిక్రమునిచేత చంపఁబడిన కామపాలుఁడు
 తనకు బంధుఁడగుటచేత రాజాతని మరణవార్త వినఁగానే బయలు
 దేటి రుద్రవరపువారికిని గణపవరపువారికినిగల కుటుంబకలహముచేత
 తనప్రజలకు పలుమాతొత్తుడుకలుగుచుండుట తలఁచి యీవిషయ
 ముతో దోషులుగా నేర్పడినవారిని మోమోటపడక రాజశాసనము

ననుసరించి కూరముగా శిక్షింపఁజేసని నిశ్చయించుకొని యచ్చటకు వచ్చెను. అప్పుడు రాజు మొదటినుండియు నచ్చటినుండి జరిగినదెల్లను జూచుచుండిన మిత్రవిందుని బిలిచి యీ కలహకారణ మేమో తెలుపుమని యాజ్ఞాపించెను. ఆతఁడును సత్యమునుండి తొలఁగకుండ సాధ్యమైనంతవఱకు మధుకరుఁడు చేసినపని విశేషదోషయుక్తముగా కనఁబడుకుండునట్లు జరిగినకథయంతయు రాజునకు విన్నవించెను. అప్పుడు ప్రతాపరుద్రుని భార్య దుఃఖార్ణవమగ్నురాలయి రాజుపాదములమీఁదఁ బడి, గణపవరపువారికి చుట్టమును మధుకరుని చెలికాఁడునయిన మిత్రవిందుని మాటలను పాటిగాఁబట్టక భీమవిక్రమునిఁ జంపినందునకయి మధుకరునికి తగినశిక్ష చేయవలసినదని దీనముగా వేడుకొనెను. ఆమె యూహనినట్లు మిక్కిలిస్థూరముగా దండింపవలసినదని రాజును ప్రార్థించినప్పుడు తనయల్లుఁడనియు తన ముద్దులకూఁతురైన మాలతీయొక్క ప్రియవల్లభుఁడనియు నామాలతీమైన నెఱుఁగదు. అసహయమునందే గణపతిదేవుని భార్యయు రాజయొక్క సమ్ముఖమునకువచ్చి, కామపాలునిఁ జంపుటచేత రాజశాసనమునుబట్టియే చావ వలసినవాఁడయి యున్నదీమవిక్రముని చంపుటచే తనకొడుకు దోషికానేరఁ డని పలుకుచు కరుణించి యూతనికి ప్రాణదానము చేయవలసినదని రాజును దీనవాక్యములతో ప్రార్థింపజొచ్చెను. రాజావృద్ధాంగనల దీనాలాపములవలన లేశమును చలింపనివాఁడయి, నిస్పృహకబుద్ధితో సత్యమును పరిశీలించి మధుకరుఁడు కాశికాపురమునుండి వెడలిపోవునట్లు శిక్షవిధించెను.

ఈవార్త కోన్నిగడియల క్రిందటనే కోరిచేసుకొన్నభర్త నెప్పటికి నెడఁబాయవలసిన మాలతీచెవులకు శూలమువంటిదయ్యెను. ఈదుర్వార్త చెవిసోకినప్పుడు మొట్టమొదట మాలతీ తనదాయా

దుని చంపినందునకయి భర్తమీఁద కోపమువహించి యాతనిని, గోముఖివ్యాఘ్రము, పయోముఖివిషకుంభము, మడుకస్వరసర్పము తేనెపూసినకత్తి, వెన్నమెత్తినశిల, మొదలయినపేరులతోఁ బిలువఁ జొచ్చెనుగాని యంతకంతకు ప్రేమము కోపము రూపుమాపఁగా తుట్టతుడకు మధుకరుఁడు భీమవిక్రముని చంపినందునకయి శోక గాఢములు విడుచుట చాలించి భీమవిక్రమునిచే హృదయేశ్వరుఁడు హతుఁడుగాక బ్రతికినందునకయి యానందబాంష్పములు విడువనారంభించెను. అంతరువాత మరల నాచిన్నదాని కన్నులనుండి క్రొత్తగా కన్నీరు కాలువలుగట్ట నారంభించెను. ఇప్పుడొకన్నీటి ప్రవాహము తన ప్రాణవల్లభుఁడు దేశమునుండి వెడలఁగొట్టఁబడెనన్న దుఃఖము చేత వెలువడినది. దేశనిష్కాసితుఁడన్న పదమిప్పుడొమెచ్చెవులకు వేయిమంది భీమవిక్రముల చావుకన్నను ఘోరతరమయిన భయంకర మయ్యెను.

వీధిలో దొమ్మిజరిగినతరువాత మధుకరుఁడు తిన్నగా బసవ నారాధ్యునియింటికిఁబోయి యాతనిని శరణమొందియుండెను. అక్కడ నుండఁగానే యాతనికి మొట్టమొదట రాజువిధించిన దండనవార్త తెలిసెను. అతనిదృష్టి కప్పుకు దేశము వెడలనడచుటకంటె మరణ దండనము విధించినచో నెంతో మేలుగా నుండునట్లు కనఁబడెను. ఆతని మనస్సున కప్పుకు కాశి కాపురమునువిడిచినచో తనకు ప్రపంచమే లేనట్లును మాలతియొక్క దృష్టిపథమును దాటినచో బ్రతుకే లేనట్లును తోచెను. అతనికి మాలతియున్నచోటనే స్వర్గమున్నట్లును మాలతిలేనిచోట నెల్ల నరకమును నరక బాధలునుదప్ప మఱియేమియు లేనట్లును కనఁబడఁజొచ్చెను. వేదాంతవేత్తయైన యాబసవనారాధ్యుఁడొతనికి వైరాగ్యోదేశముచేసి దుఃఖోపశమనము చేయఁ జూచెను

గాని యున్నట్లునివలె మతిహీనుఁ డయియున్న యతఁ డావృష్టనిబోధ
 వినక వెట్టివానివలె తల విరియఁబోసికొని తనసమాధికయి భూమి
 పొడవు కొలుచుచున్నాఁడో యనునట్లు నేలమీఁద బడి పొరలుచు
 విలపింపఁజొచ్చెను. ఇట్లు విశ్వమునుమఱచి శోకసముద్రమున మునిగి
 వివశుఁడయియున్న యీసమయమునందాతని పాలికికి వెళ్ళవలె
 క్రియారాలివద్దనుండి యొకసం దేశమువచ్చి యశనికి కొంత వెలివివచ్చు
 నట్లు చేసెను. అతఁడాప్రకారముగా కొంచెము వెలివిగలవాఁడగుట
 చూచి యది సందుచేసికొని మెల్లఁగా బసవనారాధ్యుఁ డాతనికి
 మరల హితబోధచేయనారంభించెను. “ఓయీ! మధుకరా! నీవీ
 వఱకే భీమవిక్రముని జంపితివి. అది చాలక యిప్పుడు నీవాత్మహత్య
 చేసికొని యందుమూలమున మాలతిప్రాణములుకూడఁగొని యిం
 కొకపాపమునుగూడఁ గట్టుకొనెదవా? అదియేమోకాని సామాన్య
 ముగా మానవహృదయము ధైర్యమవలంబించి వజ్రమువలె దృఢ
 ముగా నుండవలసినకాలమునం దధైర్యపడి లక్కవలె కరఁగి పాము
 చున్నది. నీవిషయమున రాజుకూడ మిక్కిలి దయదలఁచినాఁడు.
 నరహత్యచేసినందునకయి మరణదండనము విధింపక నిన్ను రాజిప్పుడు
 దేశమునుండి వెడలనడఁచుటతో విడిచిపెట్టినాఁడు. భీమవిక్రముఁడు
 నిన్ను చంపుటకు మాటుగా నీవే భీమవిక్రముని జంపఁగలిగి బ్రతుకు
 గన్నావు. అంతేకాక మాలతి నీకుప్రియభార్యయగుటకూడ తటస్థించి
 నది. ఇంతకంటెమేలు నీకు మఱియేమికావలెను? ఇట్టిమేలునువిడిచి
 యధైర్యపడి యల్పకారణమునుబట్టి చింతిల్లువాఁడు తప్పక దురంతము
 నొందును.” అని ప్రోత్సాహవాక్యములు పలికి బసవనారాధ్యుఁడు
 మధుకరునిమనస్సును నూలుకొలిపి, అతఁడు కొంతశాంతచిత్తుఁ
 డయినపిమ్మట “నీవీరాత్రి రహస్యముగాపోయి మాలతియొద్ద శేలవు

పుచ్చుకొని యుజ్జయినికిఁబోయి కొంతకాలమచ్చటనుండుము. తరువాత నేను యుక్తసమయమునూచి మీవివాహవార్తవెల్లడిచేసెదను. తన్ములమున నుభయకుటుంబములవారును పూర్వవైరమును మఱచి సమాధానపడి ముందుసుఖముగా బ్రతుకవచ్చును. అటుపిమ్మట రాజుతో నీశుభవార్త వెలిపి వేడుకొని రాజును నిన్ను తీమించునట్లొప్పింప వచ్చును. ఇప్పుడు నీవెంతదుఃఖముతో దేశమును విడిచి నెడలవలసినవాడ వచ్చున్నావో యప్పుడు నీవెంతకు పదిరెట్లు సుతోషముతో మరల దేశమునకు రావచ్చును” అని హితబోధ చేసెను. అతఁడు చెప్పిన యాలోచన బాగున్నదనియొప్పుకొని మధుకరుఁడు తానప్పుడు మాలతియొద్దకుఁ బోయి యారాత్రియామెతోఁ గడపి శెల్లవాఱుజామునలేచి యొంటిగా నుజ్జయినగరమునకుఁ బోయెదననిచెప్పి యావృద్ధునియొద్ద సెలవుపుచ్చుకొని ప్రయాణమయ్యెను. ఈపురములోనివార్తల నెప్పటివప్పును వ్రాసి యుజ్జయినగరమునకుఁ బంపుచుండెదనని బసవనారాఘ్యుఁ డాతనికి వాగ్దానము చేసెను.

తాను వెనుకటిరాత్రి పొచ్చగడి మాలతిపలికిన యనురాగ వాక్యములు విన్నతోడలొనుండి శీఘ్రపడినతరువాత రహస్యముగాఁ బోయి యెవ్వరు నెరుగకుండ మాలతియొక్క గదిలోఁ బ్రవేశించి మధుకరుఁడు నాటి రేయియంతయు ప్రియురాలితో హాయిగాఁగడపెను. ఆరాత్రి వారి కపారసంతోషదాయకమయి మహోత్సాహప్రదమయి యుగడెను. అయినను వారికాప్రమోదము తడవునిలిచినదికాదు. శీఘ్రముగానే యొండొరుల నెడఁబాయవలెనన్న చింతయు గతదినమున జరిగిన దుఃఖకథయు వారికప్పుడుస్మరణకువచ్చి యూకాముకీకాముకు లొండొరుల సమ్ముఖమునం దనుభవించుచున్న

నాటిరాత్రి యుల్లాసమున కంతకును నడుమ భంగముకలిగించెను. వారికంటికి నాడు ప్రభాత సమయ మతివేగముగా వచ్చినట్లు కానఁ బడెను. మాలతి ప్రభాతసమయమునందలి కోకిలరుతము వినఁబడి నప్పుడామె తానర్థరాత్రమునందు కూసెడు చకోరపక్షియొక్క కూతను విని భ్రమపడితినని భావించుకొనెను. కాని యామెభ్రమ యిప్పుడే నివారణమయినది. అప్పుడు కూసినది కోయిలయే యని తెలిసికొని దాని మధురరుతము నామె తన చెవులకు వెగట్టిన కటు స్వరమునుగా గ్రహించి రోతపడఁజొచ్చెను. అంతట తూర్పునుండి ప్రభాతరేఖలు బయలువెడలి దంపతులెడఁబాయవలసిన సమయ మాసన్నమయినదని వారికి విస్పష్టముగాఁ జెప్పెను. ఉజ్జయినీ నగరము నుండి తాను ప్రతిదినమును ప్రతినిమిషమును క్షేమలేఖలు పంపు చుండెదనని చెప్పి సమాధాన పఱచి యతఁడు దుర్భరచింతతో ప్రియురాలివద్ద సెలవుగైకొని తడఁబడు పాదములతో బయలువెడలెను. మధుకరుఁడు ప్రియురాలియొక్క మేడమీఁది గదియొక్క గవాక్ష ములోనుండి క్రిందికిదిగి తోటలో నిలువబడినప్పుడు శోకవ్యాకులితయై యున్న యామెదృష్టి కతఁడు ప్రాణములు లేనివానివలె కనఁబడెను. క్రిందినుండి పయికి జూచినప్పు డతనిదృష్టికామెయు శవప్రాయురాలుగ కనఁబడెను. అందుచేత నాతనికామెనువిడిచి సాగుటకు కాళ్ళాడకపోయినను, తెల్లవాటిన తరువాతఁ దాను కాశికాపుర వీధులలోఁ గనఁబడినపక్షమున ప్రాణములు కోలుపోవలసినవాడనని యెఱిగినవాడగుటచేత చుధుకరుఁడు తన మనస్సును వెనుకనే దిగ విడిచి దేహమును వేగిరపాటుతో ముందుకు గెంటుకొని పోవలసిన వాడయ్యెను.

మందభాగ్యులయిన యాదంపతులయొక్క కష్టకథకిదియే

యారంభము. మఘకరుడు దేహమునువిడిచి చిరకాలము కాక
మునుపే ప్రతాపరుద్రుడు తనకొమార్తె నిచ్చి వివాహముచేయుట
కయి యొకవరుని నేర్పఱిచెను. ఇప్పుడు క్రొత్తగాఁ దెచ్చినయల్లుడు
సుగుణసంపత్తిగలవాఁడయి తరుణవయస్కుఁడయి యున్నశంకరవర్మ;
మాలతిముందుగా మఘకరుని జూచియుండనిపక్షమున, ఈసూతన
వరుఁడొమెదృష్టి కెంతమాత్రము ననన్హుఁడుగా కనఁబడుచు. అతఁడు
స్వప్నావస్థయందును మాలతి కావఱకే వివాహమయినదని యనుకో
లేదు.

తనకు వివాహసన్నాహము చేయుచున్నానని తండ్రి చెప్పఁ
గానే మాలతి యేమిచేయుటకును తోచనిదయి కొంతసేపు నివ్వెఱ
పడి యూరకుండి తరువాత తెలివివచ్చుకొని తనకింకను స్వతం
త్రముగా భర్తతో కాపురముచేయుటకు తగినంత వయస్సు రాలే
దనియు, భీమవిక్రముఁడు మృతినొంది యెంతో కాలముకొనందున
తానాదుఃఖమువలన భర్తతో సుఖమనుభవింపఁ దగినంత సంతోష
స్థితిలో లేననియు, భీమవిక్రముని సాంవత్సరిక కర్మలైనను ముగియక
మునుపే యింటవివాహోత్సవము జరిగినయెడల లోకులు నిందితు
రనియు నానాకారణములను కల్పించి వివాహము తప్పించుకోఁ
జూచెనుగాని తనకావఱకే పరిణయమైనదన్న నిజమైన కారణమును
మాత్రము చెప్పినది కాదు. ఆమె యెన్ని యాక్షేపములు చెప్పినను
వినక పెడచెవినిబెట్టి “నిన్ను బుధవారమునాఁడు శంకరవర్మకిచ్చి
వివాహము చేయక మానను. నీవు పెద్దికి సంసిద్ధురాలవయి
యుండుము” అని ప్రతాపరుద్రుడు కూతున కాజ్ఞాపించెను.
అతఁడట్లు కూతును నిర్బంధస్థైర్యుట ధనవంతుఁడును రూపవయో
వంతుఁడును గుణవంతుఁడును నగువరుఁడు దొరకినప్పు డల్పకారణము

లనుబట్టి యాతనిని నిరాకరించినపక్షమున మరల నటువంటిసంబంధము మఱియొకటి దొరక దన్న సేతువుచేతనేకాని వేఱుకారణము చేతఁగాదు.

ఇటువంటి విషమదశ సంప్రాప్తమయినప్పు డామె యొక్క తేయు రహస్యముగా నాపద్భంధుడైన బసవనారాధ్యుని యింటికిఁ బోయి యాతనిని శరణుఁజొచ్చెను. అతఁ డప్పు డాచిన్నదానిని జూచి సాహసికకార్య మేదియైనఁ జెప్పినఁ జేసెదవాయని యడుగఁగా, తన భర్తప్రాణములతోనుండఁగామఱియొకనివరియించుటకం టేజీవముతో సమాధిలోనికిఁ బొమ్మన్నను పోయెదనని యామె యుత్తర మిచ్చెను. అంతట నతఁ డామెనుజూచి “యిప్పుడు నీవు తిన్నగా మీయింటికిఁ బోయి సంతోషముతో నున్నట్లు కనఁబడి నీతండ్రికోరనప్రకారముగా శంకరవర్మను వివాహమాడుట కంగీకరింపుము. రేపటిరాత్రి వివాహ మనఁగా నీవీబుడ్డిలోని ద్రావకమును త్రాగినపక్షమున, మఱునాఁటి సాయంకాలములోపల నీవు ప్రాణములు లేనిదానివలె పడిపోదువు. అప్పుడు నీదేహచురతయు చల్లపడి కలువకాడవలె నగును. అంతట నీవారందఱును నీవు మృతినొందినట్లు భావించి నిన్ను ప్రేతభూమికిఁ గొనిపోయి మీకుఁబ్రభుమనిమిత్త మేర్పడియున్న సమాధిలో నిన్నుంచి దేశాచారప్రకారముగా రెండుదినములవఱకును నిన్ను పూడ్చక యట్టెయ్యుచుదురు. మూర్ఛపోయిన మఱునాఁటిరాత్రి యకాషధపసుత్వము తప్పిపోఁగా మూర్ఛతేరి నిద్రపోయి మేల్కొన్న దానివలె నీవు మరల కూర్చుండువు. ఈలోపల నేను నీభర్త కుష్టునిగరమున కుత్తరమువ్రాసి యతఁ డారాత్రి వచ్చి నిన్ను వెంటఁబెట్టుకొని పోవునట్లుచేసెదను” అని ముదుబుడ్డి చేతికిచ్చెను. మధుకరునిమీఁదఁగల యనురాగాతిశయము చేతను శంకరవర్మను

చెట్టపట్టవలసివచ్చు నన్నభయముచేతను మాలతి యట్టితెంపరిపని
కొప్పుకొని, అతఁడు చెప్పినట్లు చేసెదనని మందుబుడ్డి చేతఁబట్టుకొని
తిన్నగా నింటికి నడిచెను.

ఇంటికిఁ బోయిన తరువాత వరణము నిమిత్తము శంకరవర్మ
రాఁగా మాలతి లోపలలేనిదయ నభినయించుచు తానాతనికి వధువు
నయ్యెదనని చెప్పెను. ఈవార్త చెవినిబడఁగానే ప్రతాపరుద్రుఁడును
భార్యయు సంకోపపరవశులయిరి. అప్పుడు వృద్ధుఁ డయినయాప్రతా
పరుద్రుఁడు తనకు శాల్యము మరలవచ్చిన ట్లుల్లాసముపొంది, తన
యాజ్ఞనుల్లంఘించుటవలన కొమార్తెమీఁదవచ్చిన కోపమునంతను
మఱచి విధేయురా లగునముద్దులకూఁతును ప్రేమతో గ్రుచ్చి కౌఁగి
లించుకొనెను. తల్లిదండ్రులు సమీపించుచున్న వివాహమునకయి
సమస్తసన్నాహములను జేయఁజొచ్చిరి. ఇటు నెక్కడఁజూచినను
సంతడిగానుండెను. వివాహమహోత్సవమును మహావైభవముతోఁ
జేయుటకయి యెంతసొమ్మయినను వ్యయపెట్టుటకు నిశ్చయించుకొని
తాళికాపురమునం దట్టిమహోత్సవమెప్పుడు జరగలేదని జనులకు
తోచునట్లు చేయఁబెట్టిరి.

బసవనారాధ్యుఁ డాజ్ఞాపించినట్లు మంగళవారము రాత్రిగే
మాలతి యామత్తుమందు త్రాగెను. త్రాగుటకు బుడ్డిని చేతఁబట్టు
కొన్నప్పుడామెమనస్సులో ననేకవిధములై నతలఁపులు పుట్ట నారంభిం
చెను. తన్ను మధుకరునికి వివాహముచేసినతప్పు బయలఁబడుకుండుట
కయి బసవనారాధ్యుఁడు నిజముగా విషమునే పెట్టెనేమోయనియు,
పాపభీతిగలవాఁ డగుటచేత నతఁ డట్టిపని చేసియుండఁదనియు, మధు
కరుఁడు తననిమిత్తమైరాకమునుపే తనకు తెలివివచ్చునేమోయనియు
పరిపరిలాగులనాలోచించి యావఱకుతాను విన్నదయ్యపుకథ లన్నియు

స్మరణకురాఁగా భయపడియు మరల కొంతధైర్యముజెచ్చుకొని మధుకరునిపైఁగల యనురాగముచేతను శంకరవర్మమీఁదఁగల విరాగముచేతను తుదకు సాహసముచేసి యామత్తుమందు మిగిలి మూర్ఛపోయెను.

మఱునాఁడు శంకరవర్మ వివాహమునిమిత్తమువాద్యములతో తరలివచ్చి లోపలికిఁ బోవునప్పటికి లోపల ప్రాణములతో నున్న భార్యకు నూఱుఁగా ప్రాణములులేని శవము కంటఁబడెను. ఇంట నెక్కడఁజూచినను ఏడుపులును పెడబొబ్బలును మిన్నంటుచుండెను. త్రిలోకసుందరిని వివాహమయి యామెతో నెంతో చిరసౌఖ్యమనుభవింపవలె నని కొండంతయాశ పెట్టుకొనివచ్చిన తనకాంత పెండ్లికి ముందే లోకాంతరగతురా లగుటవలన శంకరవర్మకుఁ గలిగినసంతాపమునకు మేరలేదు. అయినను వార్ధకదశలో తమకెంతో సంతోషదాయకురాలగునని యెంచి సామకు పుత్రికతోడిదే లోకమనియుండిన యేకపుత్రిక మంచివరుని చేపట్టి సుఖపడునని యెదురుచూచుచున్న సమయమునం దాకస్మికముగా సామ్మవిడిచి పరలోకగతు రాలగుట చేత వృద్ధులయిన తల్లిదండ్రులకుఁ గలిగిన దుఃఖమునుజూచినప్పు డాతని దుఃఖము దానిలోఁజోడశాంశమయినను నుండునని చెప్పవలనుపడదు. అప్పుడు కొమారిత పెండ్లినిమిత్తమయి సమకూర్చిన యమూల్యపదార్థములన్నియు శ్రాద్ధమునిమిత్తముపయోగింపవలసినగతి పట్టెను. కూరమయిన మృత్యుదేవతయొక్క పనిచేత నిమిషకాలములో వివాహమంత్రములు శ్రాద్ధమంత్రములుగాను, సంతోషవాదములు రోదననాదములుగాను, పెండ్లివిందులు శ్రాద్ధభోజనములుగాను మారిపోయెను. పీనుఁ గింటనుండఁగా తడవుచూచుట దుస్సహముగా నున్నందున బంధువులప్పుడే శవమును గొనిపోయి పూడ్చుటకేర్పాటు

చేసి ఖననము నిమిత్తమయి మాలతిని కుటుంబసమాధు లున్నస్థలము నకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

అశుభవార్తలు సాధారణముగా శుభవార్తలకంటె శీఘ్రముగా దేశములవెంట పరుగెత్తునుగనుక, బసవనారాధ్యుఁ డీయపరకర్మలును చావును కపటనాటకమనియు శీఘ్రముగావచ్చి మూర్ఛలోమునిగి గతప్రాణయట్లు సమాధిలోపడియున్న హృదయేశ్వరిని గొనిపోవలసిన దనియు లేఖవ్రాసిపంపినమనుష్యుఁ డుజ్జయినీనగరము చేరకమునుపే మధుకరుఁ డామెమరణవార్తను వినెను. ఈవార్తయింక తుణమునకు వచ్చుననఁగా నతఁ డొకస్వప్నమునుగని లేచికొంతయుత్సాహవంతుఁ డయ్యెను. ఆకలఁగో నతఁడు తాను మృతుఁడయినట్టును, అప్పుడు తన ప్రాణవల్లభ దాపునకువచ్చి మరణావస్థలోనున్న తన్నుఁజూచి మీఁద చేయివేయఁగా పోయిన ప్రాణములు మరలవచ్చి తాను లేచికూర్చు న్నట్టును, తరువాత తాను చక్రవర్తియైనట్టును, చూచెను. ఈకల గనిలేచి సంతోషించుచుండఁ గానింతలో కాశికాపురమునుండి వచ్చిన మనుష్యుఁడొకఁడు కనఁబడి, అతఁడేమో తనభార్యనుగూర్చి శుభవార్త చెప్పునన్నసంతోషముతోచేరవచ్చినమధుకరునితోపిడుగువంటిమాలతి మరణవార్తనుసెప్పెను. ఆదుర్వార్తనువినికొంతసేపతఁడు దుఃఖివివశుఁ డయియుండి శివుని, స్వప్నములోవచ్చిమృతుడయినతన్నుమాలతిబ్రతి కించినట్లుగా తానామెను బ్రతికింపలేనిదురవస్థలో నున్నందునకయి విచారపడి, తత్క్షణమే బయలుదేరిపోయి పాతిపెట్టకమునుపే సమాధిలో నున్నభార్యముఖ మొక్కసారి యారాత్రియే చూడవలెనని నిశ్చయించుకొని గుట్టమును కట్టించి యప్పుడే కాశికాపురమునకు ప్రయాణమయ్యెను. తెంపరులై యున్నమనుష్యులహృదయములలో దురాలోచనలు శీఘ్రముగాప్రవేశించుటస్వభావమయినందునబయలు

దేలునప్పు డతని కాశస్మికముగా తనభార్యముద్దుమొగమునొక్కసారి చూచి కృతార్థతగన్న తరువాతనిరంతరదుఃఖభాజనమైన తనశరీరము ను త్యజించి దుఃఖవిముక్తి పొందవలె నన్నబుద్ధి పుట్టెను. అందుచేత నాతఁడాత్మహత్యచేసికోవలెనని నిశ్చయించుకొని త్రోవలోనున్న యొక వైద్యునింటికిఁబోయి తనకు ప్రాణపాయకరమైన మంచివిషము కావలెనని యడిగెను. అక్కడి రాజశాసనముచుట్టి యాదేశము నందు వైద్యుఁడు కానివాని కెవ్వఁడైనను విషవిక్రయము చేసినపక్షమున విషము విక్రయించినవాఁడు మరణశిక్షకు పాత్రుఁడగును. కాబట్టి యతఁడు విషమునిమిత్త మడిగినప్పు డావైద్యుఁడు మొట్టమొదట విష మమ్ముటకు కొంత సుశయించెనుగాని తరువాత మధుకరుఁడు మంచివెల గుచ్చెదనని రెండు బంగారుకాసులు చేతిలోఁబెట్టగానే యాసంశయములనన్నిటిని దూరముగాఁబెట్టి బీదవాఁడగుటచేత ధనాశను మరలించుకోలేక “యీవిషము మ్రింగినపక్షమున నిరునది మగిడికిఁగలబల మున్నయేనుగువంటివాఁడును క్షణకాలములో పీచుఁగగును” అని చెప్పి యాకాసులుపుచ్చుకొని యొకయచోఁగు విషమును రసాస్యముగా నతని కమ్మెను.

ఈవిషమును చేతఁబట్టుకొని తన ప్రియురాలియొక్క ముఖ సందర్శనముచేత కన్నులను తృప్తిపఱచినపిమ్మట విషము త్రాగి ప్రాణేశ్వరియొక్క ప్రక్కనేపడి ప్రాణములువిడిచి యేకసమాధిలోనే దీర్ఘశయనము నొందవలె నన్నకోరికతో నతఁడు గుట్టమెక్కి వాయువేగముతో కాశికాపురమునకు యాత్రవెడలెను. అతఁ డర్థరాత్రికి కాశీపట్టణముచేరి తిన్నగా రుద్రభూమికిఁ బోయి యాసమీపమునందు రుద్రవరపువారికుటుంబములో మృత్యు లయ్యెడువారిని పూడ్చెడు సమాధులమధ్యమునఁ బ్రవేశించెను. అట్లు ప్రవేశించి యతఁడు దీప

మొకటి వెలిగించుకొని గునపమొకటి చేతఁబట్టుకొని క్రొత్తగాకట్టి యున్న సమాధిపయిని వేసియున్నరాతిని కడలింపఁబోవుచుండఁగా, “గణపవరపువారివంశమునఁ బుట్టిన యోరి దుష్టాత్ముఁడా! నింద్య మయిన యిటువంటి దుష్కార్యమును జేయుకుము” అని యొకధ్వని నినఁబడెను. అప్పు డామాట లన్నవాఁడు తనకు భార్యగా నుద్దేశింపఁ బడిన మాలతియొక్కసమాధియొద్దకుఁ బోయి దుఃఖపడి యామెకు పుష్పములర్పింపవలె నన్నబుద్ధితో నర్థరాత్రమునం దక్కడకువచ్చిన శంకరవర్మ, అతఁడు మధుకరుఁ డప్పుడక్కడ కేలవచ్చెనో యెంత మాత్రము నెఱుఁగఁడు; కాని యతఁడు గణపవరపువారి వంశములోఁ బుట్టినవాడని మాత్రమెఱిగినవాడయి యాకుటుంబములోనివారందఱును దుద్రవరపువారి కుటుంబమునకు గర్భశత్రువులగుటతలపోసి నడిరేయి యాకుటుంబమువారి సమాధుల కేదోయవమానకరమైన దుష్కార్యమును జేయుటకయి యతఁ డక్కడకు వచ్చెనని యూహ చేసెను. అందుచేతనే శంకరవర్మ మహాకోపముతో “అట్టి దుష్కార్యమును జేయవలదు” అని మధుకరుని నదలించి పలికెను. అంతే కాక రాజశాసనమునుబట్టి కాశికాపురములో కనఁబడినపక్షమున నతఁడు మృగదండనకు లోబడవలసినవాడని యెఱిగియున్నందున శంకరవర్మ యాతనిబట్టుకొని రాజభటుల కొప్పగింపవలయుననియు మనస్సుతో నూహించెను. అప్పుడు మధుకరుఁడు తన్నువిడిచితొలఁగు వ్కని శంకరవర్మకు బోధించి, అక్కడనే పూడ్చిపెట్టఁబడియున్న భీమ విక్రముని సమాధినిజూపి యాతనికి సంభవించినగతిని స్మరణకుఁదెచ్చి, తనకుకోపము తెప్పించి మఱియొక హత్యనుగూడఁ జేయునట్లుచేసినూతన పాతకము కట్టవలదని యెచ్చరించెను. శంకరవర్మ యాయెచ్చరింతను లక్ష్యముచేయక యాతనిమీఁదబడి యాతనిని పట్టుకొనఁబోఁగా, మధుఁ

కరుణు లోబడక యెదిరించినందున వారిద్దరికిని ఘోరయుద్ధమారంభమయ్యెను. ఆయుద్ధములో మధుకరునిచేతిఖడ్గప్రహారముచేత శంకరవర్మ శిరస్సు తెగి నేలమీఁదఁ బడెను. అప్పుడు మధుకరుఁడు తాను చంపినదెవ్వనినో చూడవలెనని దీపముచేరువకుఁ దెచ్చిచూచి యతఁడు శంకరవర్మయగుట కనిపెట్టి, అతఁడే మాలతిని నాఁడు వివాహమాడఁ దలఁచుకొన్న నూతనవరుఁ డని తోవలో విన్నవాడగుటచేతఁ దన ఐతేనే యభాగ్యుడయిన యాతనినిజూచి జాలిపడినవాడయి, దావునకుఁబోయి యతనిచేయి తనచేతఁ బట్టుకొని మరణానంతరమున నయిన నీకు మాలతితోడి పొత్తుగలిగించి నిన్ను ధన్యుని జేసెదనని పలుకుచు మాలతి సమాధిమీఁదిరాతిని పయి కెత్తెను. అతఁడారాయయెత్తి దీపముల వెలుతురున సమాధిలో లొంగిచూచునప్పటికి దృష్టిని మిఱుమిట్లు కొలుపుచు మరణదశలో సహితము నై జతేడమును విడువక నిరుపమానమైన స్వభావసౌందర్యముతో మృత్యునేవత యామెరూపమునుజూచి మోహించి స్థిరముగా తనయొద్ద నుంచుకొనుటకయి కెచ్చి వద్దబెట్టుకొన్న దేమోయన్న తలఁపును గలిగించుచు మాలతియందు తొలకరిమెఱుపువలె తళుక్కుమనెను. అప్పుడామె మత్తుమందు త్రాగుటకుముందు తానెట్టి యసమానశోభనుగలిగి యుండెనో యట్టి శోభనే కలదయి గాఢనిద్ర పొందుచున్నదానివలె కలకలలాడుచున్న నవ్వుమొగముతో సమాధిలోఁ బడియుండెను. ఆసమీపమునందే కొత్తఁగాఁ గట్టఁబడియున్న భమవిక్రమునిసమాధిని జూచి కన్నులనీరు పెట్టుకొని, మాలతిమీఁదఁ గల ప్రేమాతిశయము చేత నాతనిని 'బావా!', యనిపిలిచి 'ఇప్పుడు నీశత్రువునుగూడ కడతేర్చి నీకు నుహోపకారముచేసెదను' అని యాశవముతోఁబలికెను. అట్లుపలికి తనప్రియురాలి మొగమునంకఁ

జూచి యామెచెక్కులు పలుకొని ముద్దుపెట్టుకొని యీలోక మునువిడిచి తన్ను జేరుట కామెను సెలవు వేడుకొని మధుకరుడు తాను వచ్చునప్పుడు కొనితెచ్చుకొన్న విషమునుత్రాగి తనప్రియురాలి ప్రక్కను పరుండి యప్పుడే ప్రాణమునువిడిచెను. ఇతడు త్రాగినవిషము మాలతి త్రాగినదానివలె మూర్ఛపుచ్చునదిగాక నిజముగా ప్రాణములు తీయనదిగా నేయుండెను. అప్పునికి మాలతి త్రాగిన విషముయొక్క పగుత్వము తగ్గిపోయి యామెకు తెలివి రావలసిన సమయముసమీపించుచుండెను. బసవనారాధ్యుఁడేర్పఱచిన ప్రకారముగా సర్వమును నిర్విఘ్నముగా జరిగినయెడల నిక మాలతి మేలుకొని సమాధినుండి లేచి యింకను దనప్రాణవల్లభుఁడురాక జాగు చేయుచున్నాడని పరితపించుచుండుటకో పెట్టినమితికి ముందుగానే వచ్చినాడని సంతోషించుచుండుటకో సమయ మాసన్నము కావలసి యుండెను.

ఇంతలో మాలతి మరణతుల్యమైన మూర్ఛనుండి తేరునని బసవనారాధ్యుఁడేర్పఱచినకాలము వచ్చెను. ఈలోపలనే యతఁడు తాను మధుకరుని నిమిత్తమువాసి యుజ్జయినీనగరమునకు బంపిన యుత్తరము వార్తాహరుఁడు మార్గములో జేసినయూలస్యముచేత మధుకరుని కందలేదని తెలిసికొని చేత నొకదీపమును గడ్డపాటయు బట్టుకొని మాలతిని సమాధినిర్బంధమునుండి విముక్తిరాలినిజేయవలె నన్న యుద్దేశముతో నొంటిగా నిశీధవేళ తానే యాదుద్రభూమికి వచ్చెను. తానువచ్చునప్పటికే మాలతిసమాధివద్ద నొకదీపము వెలుగుచుండుట కాశ్చర్యపడి యతఁడు మెల్లమెల్లగా చేరువకునడిచి తోవలో ముందుగా కత్తులను నెత్తురుమడుగులను మఱికొంతదూరమున సమాధిప్రక్కను మధుకరుని యొక్కయు శంకరవర్మయొక్కయు శవములను జూచి యత్యద్భుతపడఁ జొచ్చెను.

ఈమరణము లెల్లు సంభవించినవో యూహించి యతఁడు తెలిసికోకమునుపే మాలతి తన మూర్ఛనుండి తేరి, తన సమీపమున నున్న బసవనారాధ్యుని జూచి తా నున్నస్థలమునకు తా నక్కడకు వచ్చుటకుఁగల కారణమును తెలిసికొని మధుకరుఁడెక్కడ నున్నాఁడని యడిగెను. ఈమాటలకుఁగూడఁగానే వెలుపల నేదో జనధ్వని విసఁబడినందున మనుష్యప్రియత్నమునకు సాధ్యముకాని యొక మహా శక్తి నడుమ తమ మనోరఃముల నెల్ల విఘ్నముచేసినదని పలుకుదు బసవనారాధ్యుఁడొమెను న్మృతులకు వాసయోగ్య మయిన యాసమాధిలోనుండి శీఘ్రముగా వెడలిరమ్మనిచెప్పి పరులెవ్వరో సమీపించుచున్నారని భయపడి యక్కడనుండి పాటిపోయెను. అప్పుడు మాలతి తన ప్రాణవల్లభునిచేతిలో నేదో మందుబుడ్డి యుంచుటచూచి యతఁడందులోనివిషము త్రాగి మృతినొందె నని గ్రహించి, ఆబుడ్డిలో విషము మిగిలియున్నచో దానినిత్రాగి ప్రాణత్యాగము చేసికొనెంచి విఘ్నమనోరఃసురాలయి, చచ్చిపడియున్న మధుకరునియొక్క చెక్కులుచుంబించి యింతలో జననలకలము చేరువను వినరాఁగా భయాకులయయి తొక్కుపాటుతోముందుఁజూచి యాతని సమీపమునఁబడియున్న కత్తితీసి దానితోఁ బొడుచుకొని తన ప్రాణేశ్వరుఁడయినమధుకరునిపార్శ్వమునఁ బడి ప్రాణములు విడిచెను.

అంతట కావలివారక్కడకువచ్చిరి. శంకరవర్మయొక్కసేవకుఁడొక్కఁడు తన యడమానుఁడును మధుకరుఁడు పోల్లొడుచుండఁగాఁ జూచి పరుగెత్తుకొనిపోయి గ్రామమునఁబడి యాయురువును నలుకులాడుచున్నారని కేకలువేసెను. ఆ కేకలువిని పురజనులు గుంపులు గుంపులుగా 'శంకరవర్మ!' 'మధుకరుఁడు!' 'మాలతి!' అని యఱచుచు వీధులవెంబడి బరుగెత్తెఁజొచ్చిరి. ఆయఱపులు వినిలేచి యాకలకలమునకుఁ గారణమేమో పూర్ణముగా తెలిసికోలేక తొందరపడి

ప్రతాపరుద్రుడును గణపాదేవుడును వీధిలోనికి బయటకుకొనివచ్చి తమముందు భయకారణమేమో విచారింపనలెనని జనుల నడుగుచు నడుచుచున్నరాజుతోఁ గలిసికొని యాస్థలమునకు బయలుదేరిరి. భయముచేత వడకుచు నిట్టూర్పులు పుచ్చుచు, రోదనముచేయుచు సందేహాస్పదముగా రుద్రభూమినుండి పరుగెత్తుకొనివచ్చుచున్న బసవ నారాధ్యునిజూచి కావలివారు ఘట్టకొనిరి. అప్పుడు జనులు మూఁకలు మూఁకలుగా వచ్చి రుద్రవరపువారి సమాధులచుట్టును మూఁగిరి. అంతట రాజును వారియొద్దకు వచ్చి బసవనారాధ్యునిజూచి యక్కడ నడిచినయావంతిసంగతులనుగూర్చి యతని కేమి తెలియునో సత్యము చెప్పవలసినదని యాజ్ఞాపించెను.

అప్పుడు వృద్ధులయిన గణపాదేవునియొక్కయు ప్రతాప రుద్రునియొక్కయు సమక్షమందు బసవనారాధ్యుడు వారికుమారుడును కుమారికయు నొండొరులను కామించినవిధమును, వారి వివాహమువలన చిరకాలమునుండి యాగొప్ప కుటుంబములకు రెండొకని పడిన కలహమడగిపోయి సుఖస్థితి కలుగు నన్నయాలోచనతోఁ దా నాబాలదంపతులవివాహకార్యములో తోడుపడుటయు, అక్కడ విగతప్రాణులయి పడియున్న మాలతియు మధుకరుడును భార్యా భర్త లగుటయు, వారివివాహవార్తను ప్రసిద్ధపఱుచుటకు తనకు తగిన యవకాశము చిక్కకమునుపే మాలతికి మఱియొక భర్తను గూర్చుటకు ప్రయత్నము జరిగినందున తా నేమిచేయుటకు తోచని దయి యన్యపురుష పరిగ్రహమును తప్పించుకొనుటకయి తన యాలోచనప్రకారముగా మాలతి మత్తుమగడు త్రాగుటయు, మూర్ఛితురాలయియున్న యాచిన్నదానిని జూచి మృతురాలయ్యెనని యందఱును భ్రాంతిగొనియుండఁగా శీఘ్రముగావచ్చి సమాధిలో నున్న యామెను మూర్ఛతేటినపిమ్మట రాత్రివేళవచ్చి వెంటబెట్టుకొని

పొమ్మని తాను మధుకరునికి వ్రాయుటయు, ఆయుత్తరమును గొని పోయినవానిలోపమువలన దైవికముగా తనలేఖ యతనికిఁ జేరక పోవుటయు, తనకుఁ దెలిసినది సర్వమును దెలిపి, అటుతరువాత నేమి జరిగినదో తనకు తెలియదనియు, తానామెను సమాధిలోనుండి లేవ దీసి రక్షింపవలెనని యక్కడకు వచ్చినప్పటికి మధుకరుడును శంకర వర్మయు నక్కడఁ జచ్చిపడియుండిరనియుఁ చెప్పెను. అటుతరువాత జరిగిన కథయంతయు తనయజమానునియెంట వచ్చి యాతనికిని మధుకరునికి పోరాటము జరుగుచుండగాఁ జూచిపోయిన శంకరవర్మపరిచారకుడును, ఉజ్జయినీనగరమునుండి మధుకరునితోడఁ గూడవచ్చిన యాతని పరిచరుడునుజెప్పిరి. అప్పుడు మధుకరుని భృత్యుడు తాను మృత్యుడయినపక్షమున తండ్రి కియ్యవలసినదని యజమానుడు తన చేతికిచ్చిన యుత్తరమునుదెచ్చి గణపతిదేవునిచేతి కిచ్చెను. అతఁ డాయుత్తరమును బుచ్చుకొని విప్పిచదువఁగా నందుబసవనారాధ్యుడు చెప్పినప్రకారముగా మధుకరుడు తాను మాలతిని వివాహమాడిన వృత్తాంతమును, తల్లిదండ్రులయనుమతి లేకుండ తాను పెండ్లిచేసి కొన్న యపరాధమును త్తమింపవేడుచు వ్రాసిన దీనవాక్యములును, తాను విషపానము చేసి మాలతియొక్కసమాధివద్దఁ బడి చావవలె నన్న నిశ్చయముతో వైద్యునివద్ద విషముకొన్న కథయు ఉండెను. దానివలన బసవనారాధ్యుఁడాహత్యలలో సంబంధములేని నిరపరాధి యగుట స్పష్టపడెను. మంచియద్దేశముతోఁ బ్రయోగింపఁబడిన యాతని యుపాయమువలన సంతమందికి ప్రాణోపద్రవము కలిగినను, బసవనారాధ్యుడు వారిమేలును గోరియే యాపనులు చేసినవాఁ డగుటచేత రా జాతని మన్నించి విడిచిపెట్టెను.

అంతట రా జాముసలిద్రభువులవంకఁదిరిగి పసికిమాలినవైరమును వహించి యిట్టియనర్థమును దెచ్చినందునకయి వారిని దూషించి “ఓప్రతాపరుద్రా! ఓగణపతిదేవా! మృగప్రాయముగా

ప్రవర్తించిన దోషమునకయి యీశ్వరుడు మీకెట్టిశిక్ష కలుగజేసి నాడో గూచిరిగదా! మీకడుపునబుట్టిన నిడ్డలకుఁ గలిగిన యన్యో న్యానురాగమునే కారణముచేసి మీవెనుకటిపశువర్తనకు శిక్షగా దేవుడు మీకు కలకాలము నుండెడుమనోవ్యధను గలిగించినాడు. ఇకనైనను మీరు మీవెనుకటిశత్రుత్వమును మఱచి మిత్రభావ మును వహించి మీరు సుఖపడి మీపొత్తువలన మీసంతతివారిని గూడసుఖపెట్టుడు” అని మందలించెను. అప్పుడావృద్ధులు రాజసన్నిధియందే యొండొరులను కౌగిలించుకొని, తమపూర్వవైరమును కూడ తమబిడ్డల సమాధిలోనే పూడ్చి వేసెదమని చెప్పి సంధిచేసికొని తమబిడ్డలు కలిసి పోయిన బాధవ్యమును దృఢపఱచుకొని యింక ముగదెప్పుడును పోరాటములేక దృఢసఖ్యముతో నొండొరులయింటికి వచ్చుచుఁబోవుచు భోజనప్రతిభోజనముల చేయుచు నేకకుటుంబము లోనివారివలెఁ గలిసిమెలసి సుఖజీవనము చేయునట్లు ప్రమాణములు చేసికొనిరి. అట్లుపిమ్మట గణపతిదేవుడు కోడలియొక్క గుణసంపదను రూపసంపదను దలచుకొని దుఃఖించి, ఆమె సమాధిపైని బంగారుగోపురముకట్టించి యామె పేరిటన నేకదానధర్మములుచేసెదనని చెప్పెను. ఆప్రకారముగానే ప్రతాపరుద్రుడును తన యల్లునియొక్క గుణసౌందర్యమును రూపసౌందర్యమును స్మరణకుఁ దెచ్చుకొని పరిపరి లాగులఁ బరితీపించి, తా నాతనిసమాధిపైనికూడ బంగారుగోపురమును గట్టించెదననియు నాతని పేరుపెట్టి యన్నసత్రములను విద్యాశాలలను బెట్టించెదననియుఁ జెప్పెను. పనిమించినవెనుక నేమిచేసినను గతించినది కూడరాదు. ఈవృద్ధులు తమకాలమంతయు కలహములలోఁ గడపి వార్ధకదశలో కడుపునఁ బుట్టిన నిడ్డలు కాలము చేసిన తరువాత పశ్చాత్తప్తులయి యవసాన కాలమునందిప్పుడు బుద్ధిమంతులయి “పోరునస్థము పొందులాభము” అను నీతిని నేర్చుకొనిరి.

కీర్తి శేషుడైన ర న న హ డ్డ త
కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారి గ్రంథములు.

ప్ర హ స న ము లు

మొదటి సంపుటము

- 1 అపూర్వ బ్రహ్మచర్య
ప్రహసనము
- 2 విచిత్ర వివాహ ప్రహసనము
- 3 మహాబధిర ప్రహసనము
- 4 పునర్మరణ ప్రహసనము
- 5 బలాత్కారగానవినోద
ప్రహసనము
- 6 కలహప్రియా ప్రహసనము
- 7 మహామహోపాధ్యాయ
ప్రహసనము
- 8 యోగనిద్రా ప్రహసనము
- 9 మహావంచక ప్రహసనము
- 10 అసహాయశూర ప్రహసనము
- 11 కలిపురుషశనైశ్చర విలాసము
- 12 వేశ్యప్రియా ప్రహసనము
- 13 కౌతుకవర్ధని
- 14 వినోదశరంగిణి
- 15 హాస్యసంజీవిని మొ॥భా॥
- 16 ,, రెం॥భా॥
- 17 ,, మూ॥భా॥

నా ట ర ము లు

రెండవ సంపుటము

- 1 బ్రాహ్మవివాహము
- 2 వ్యవహార ధర్మబోధిని

3 తిర్యగ్విద్యన్మహాసభ
(మూషకాసుర విజయం)

- 4 మహారణ్య పురాధి పత్యము
- 5 ప్రహ్లాద నాటకము
- 6 సత్యహరిశ్చంద్ర నాటకము
- 7 దక్షిణ గోగ్రహణము
- 8 వివేకదీపిక

ధా డ్డ ర ర ర ర నాటకములు

మూడవ సంపుటము

- 1 చమత్కార రత్నావళి
- 2 రాగమంజరి
- 3 కళ్యాణకల్పవల్లి
- 4 అభిజ్ఞాన శాకుంతలము
- 5 రత్నావళి
- 6 మాళవికాగ్ని మిత్రము
- 7 ప్రబోధచంద్రోదయము
- 8 వినీసు వర్తకచరిత్రము

వ చ స ప్ర ట ర ధ ము లు

ప చ్చ కా వ్య ము లు

నాల్గవ సంపుటము

- 1 సత్యరాజాపూర్వదేశ
యాత్రలు మొ॥భా॥
- 2 ,, రెం॥భా॥
- 3 రాజశేఖర చరిత్రము
- 4 శుద్ధాంధనిరోష్యనిర్వ
చననైషధము

5 రసికజనమనోరంజనము

6 శుద్ధాంధభారత

సంగ్రహము

7 అభాగ్యోపాఖ్యానము

8 పక్కవిలాసము

9 జాగిల్పిన్

10 నీతిదీపిక

స్త్రీల రుపయోగించురథలు

ఆటవ సంపుటము

1 సత్యవతీ చరిత్ర

2 చంద్రమతీ చరిత్ర

3 సత్యసంజీవిని

4 చమత్కార రత్నావళి

5 సతీమణి విజయము

6 సుమిత్ర చరిత్రము

7 రఘుదేవ రాజీయము

8 కురంగేశ్వర వర్తక

చరిత్రము

9 కళావతి పరిణయము

10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట

11 చిత్రకేసు చరిత్రము

12 దానకేసరీవిలాసము

13 వైదర్భీ విలాసము

14 భానుమతీ కళ్యాణము

15 సరసిజనమనోభిరామము

16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము

17 కుమారద్యయవిలాసము

18 పద్మినీ ప్రభాకరము

19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించువు స్తకములు

ఆటవ సంపుటము

1 శ్రీ విక్టోరియా మహారాజ్ఞా
చరిత్రము

2 సతీహితబోధిని

3 పత్నీహిత సూచని

4 స్త్రీనీతిదీపిక

5 సత్యాగ్రహపదీసంవాదము

(మాతృపూజ పితృపూజ)

6 నీతికథామంజరి

ప్రథమభాగము

7 డి.ఎ. ద్వితీయభాగము

8 దేశరోగ్యధర్మబోధిని

మీ మీ న్యాయములు

వీడవ సంపుటము

1 జన్మాంతరము

2 అతిభాల్య వివాహము

3 విగ్రహారాధనము

4 ఈశ్వరదత్తపుస్తకములు

5 ఈశ్వరోపాసనము

6 ప్రార్థన

7 మానుషధర్మము

8 విద్యాధికుల ధర్మములు

9 మనుష్యజీవితములయొక్క

పరమార్థము

10 వైరాగ్యము

11 విద్యాఘోషుల యర్హ
కృత్యములు

12 వర్ణము

13 హిందూమతములు

14 స్వయంకృషి

15 సకాయకష్టకర్మములు

16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు

17 ఐకమత్యము

18 దానములు

19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్రము

20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము

21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ద్వితీయవిజ్ఞాపనము

23 స్త్రీపునర్వివాహశాస్త్ర
సంగ్రహము

24 స్త్రీపునర్వివాహభూతవర్త
మానస్థితులు

ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు

ఎనిమిదవ సంపుటము

1 దేశీయమహాసభ,-

దానియుద్దేశము

2 స్వదేశసంస్థాన చరిత్రాదులు

పుస్తకములు వలయువారు:-

పార్వదర్శి, హితపారిటీ సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము

4 ఉపన్యాసమంజరి

5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము

6 ,, రెండవభాగము

7 ,, మూడవభాగము

8 శంకారాచార్యులు

9 బనవరాజు గవరాజుగారిజీవ

చరిత్రము

సాహిత్యగ్రంథములు

తొమ్మిదవ సంపుటము

1 సంగ్రహ వ్యాకరణము

2 కావ్యసంగ్రహము

3 అలంకార సంగ్రహము

4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము

5 నీతిచంద్రిక-సంధి

6 తర్కసంగ్రహము

7 సత్యవాదిని

8 ఉత్తమస్త్రీచరిత్రములు

9 జీసస్ చరిత్రము

పూర్వాంధ్రకవులు

పదియవ సంపుటము

అనునితాధికవులు

పదకొండవ సంపుటము

స్వీయచరిత్ర

కీ॥ శే॥ కుంజుచూరి వీరేశలింగు పుత్రులుగారి గ్రంథములు

మొదటి సంపుటము-ప్రహసనములు 17.

రెండవ సంపుటము-నాటకములు 8.

మూడవ సంపుటము-సాంఘికీకృత నాటకములు 8.

నాల్గవ సంపుటము-వచన ప్రబంధములు, పద్యకావ్యములు 10.

అయిదవ సంపుటము-స్త్రీలకుపయోగించు కథలు 19.

ఆఱవ సంపుటము-స్త్రీలకుపయోగించు పుస్తకములు 8.

ఏడవ సంపుటము-ఉపన్యాసములు 24.

ఎనిమిదవ సంపుటము-ఉపన్యాసములు, వీవచరిత్రలు 9.

తొమ్మిదవ సంపుటము-సాహిత్యగ్రంథములు 9.

పదియవ సంపుటము-ఆంధ్రకవుల చరిత్ర 1, 2, 3, భాగములు

పదకొండవ సంపుటము-స్వీయచరిత్రము 1, 2 భాగములు.

షరా:- నైన ఉదహరించిన పదకొండు సంపుటములు వాఙ్మయములు
గాను, విడిపుస్తకములుగాను దొరకును. పుస్తక వ్యాపార
స్థులకు, గ్రంథాలయములకు కమీషను యివ్వబడును. నేడే
ధరలపటికకు వ్రాసి, కావలసిన పుస్తకములకు ఆర్డరు
యిప్పించు.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము

గ్రంథాలయము

నమోదు సంఖ్య.....18057

వలయు వారు తది.....25 10 1/2

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

అని వ్రాసిన బడయగలరు.

భాస్కరముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము—1950.

స్త్రీల కుపయోగించుకథలు
అయిదవ సంపుటము

- 1 సత్యవతి చరిత్ర
- 2 చంద్రమతి చరిత్ర
- 3 సత్యసంజీవిని
- 4 చమత్కార రత్నావళి
- 5 సతీమణి విజయము
- 6 సుమిత్ర చరిత్రము
- 7 రఘుదేవ రాజీయము
- 8 కురంగేశ్వర వర్తక చరిత్రము
- 9 కళావతి పరిణయము
- 10 గయ్యాళినిసాధుచేయుట
- 11 చిత్రకేతు చరిత్రము
- 12 దానకేసరీవిలాసము
- 13 వైదర్భీ విలాసము
- 14 భానుమతి కళ్యాణము
- 15 సరసిజనమనోభిరామము
- 16 ధర్మకవచోపాఖ్యానము
- 17 కుమారద్వయవిలాసము
- 18 పద్మినీ ప్రభాకరము
- 19 మాలతీ మధుకరము

స్త్రీలకుపయోగించుపుస్తకములు
ఆఱవ సంపుటము

- 1 శ్రీ విఘ్నేరియా మహారాజ్ఞా
చరిత్రము
- 2 సతీహితబోధిని
- 3 పత్నీహిత సూచని
- 4 స్త్రీనీతిదీపిక
- 5 సత్యాగ్రహదీపసంవాదము
(మాతృపూజ పితృపూజ)

8 నీతికథామంజరిప్రథమభాగము
7 డిటా ద్వితీయభాగము
8 దేహరోగ్యధర్మబోధిని
ఉపన్యాసములు
ఏడవ సంపుటము

- 1 జన్మాంతరము
- 2 అతిబాల్య వివాహము
- 3 విగ్రహారాధనము
- 4 ఈశ్వరచిత్తపుస్తకములు
- 5 ఈశ్వరోపాసనము
- 6 ప్రార్థన
- 7 మానుషధర్మము
- 8 విద్యాధికుల ధర్మములు
- 9 మనుష్యజీవితములయొక్క
పరమార్థము
- 10 వైరాగ్యము
- 11 విద్యాధురీణుల యర్హ
కృత్యములు
- 12 వర్ణము
- 13 హిందూనుతములు
- 14 స్వయంకృషి
- 15 సకాయకష్టకర్మములు
- 16 వేశ్యకాంతల ఉపన్యాసములు
- 17 ఐకమత్యము
- 18 దానములు
- 19 స్త్రీపునర్వివాహచరిత్ర
- 20 స్త్రీపునర్వివాహవిషయకోప
న్యాసము
- 21 స్త్రీపునర్వివాహవిషయక
ప్రథమవిజ్ఞాపనము

22 శ్రీపునర్వివాహవిషయక ద్వితీయవిజ్ఞాపనము	సా హి త్య గ్రంథములు తొమ్మిదవ సంపుటము
23 శ్రీపునర్వివాహశాస్త్ర సంగ్రహము	1 సంగ్రహ వ్యాకరణము 2 కావ్యసంగ్రహము
24 శ్రీపునర్వివాహభూతవర్త మానసితులు	3 అలంకార సంగ్రహము 4 నీతిచంద్రిక-విగ్రహము
ఉపన్యాసములు-జీవచరిత్రలు ఎనిమిదవ సంపుటము	5 నీతిచంద్రిక-సంధి 6 తర్కసంగ్రహము 7 సత్యవాదిని 8 ఉత్తమశ్రీచరిత్రములు 9 జీసస్ చరిత్రము
1 జేబీయమహాసభ- దానియుద్దేశము	ఆంధ్రకవులు
2 స్వజేతసంస్థాన చరిత్రాదులు	పదియవ సంపుటము
3 విగ్రహతంత్రవిమర్శనము	1 పూర్వాంధ్రకవులు
4 ఉపన్యాసమంజరి	2 మధ్యకాలపు కవులు
5 వివేకవర్ధని మొదటిభాగము	3 ఆధునికాంధ్రకవులు
6 ,, రెండవభాగము	పదకొండవ సంపుటము
7 ,, మూడవభాగము	స్వీయచరిత్ర
8 శంకరాచార్యులు	
9 బసవరాజు గవరాజుగారిజీవ చరిత్రము	

ప్రస్తుతములు వలయువారు:—

కార్యదర్శి, హితకారిణి సమాజము, రాజమహేంద్రవరము.
అని ప్రాసిన బడయగలరు.

